

INSTITUT ZA NOVEJŠO ZGODOVINO

K

6522/26

020050380

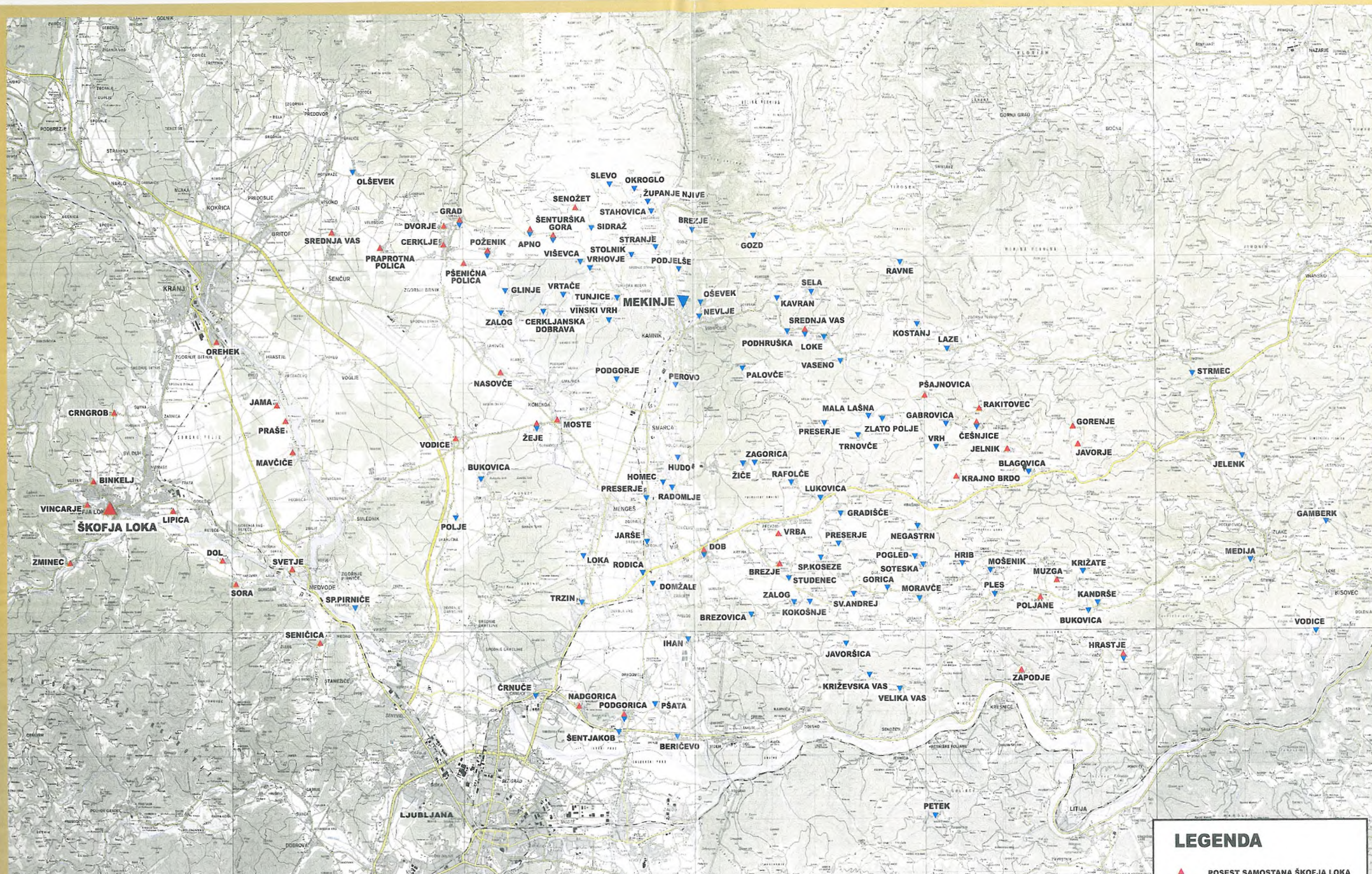
COBISS •

odovinski arhiv Ljubljana
Gradivo in razprave 26

KLARISE NA KRANJSKEM

Damjan Hančič

LEGENDA

- ▲ POSEST SAMOSTANA ŠKOFJA LOKA
- ▼ POSEST SAMOSTANA MEKINJE
- ▲ KLARIŠKI SAMOSTAN ŠKOFJA LOKA
- ▼ KLARIŠKI SAMOSTAN MEKINJE

TERITORIALNI PRIKAZ POSESTI ŠKOFJELOŠKEGA IN MEKINJSKEGA SAMOSTANA SREDI 18. STOLETJA (PRIKAZ POSESTI NA GORENJSKEM)

KLARISE NA KRANJSKEM

ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA
Gradivo in razprave 26

dr. Damjan Hančič, univ. dipl. zgod.
arhivist za starejše gradivo v ZAL
SI-1000 Ljubljana, Mestni trg 27
e-mail: hancid@zal-lj.si

6522/26

Z 24-05-2005/380

Sponzor:
▼
DRUŽINA
SLOVENSKI KATOLIŠKI TEDNIK

Damjan Hančič

KLARISE NA KRANJSKEM

ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA
Ljubljana, 2005

Damjan Hančič:**Klarise na Kranjskem**

Fotografije:	Damjan Hančič, Tatjana Rodošek
Lektorica:	Anda Peterlin
Prevodi:	s. Simona Zabukovec (angl.), Damjan Hančič (nem.)
Izdal in založil:	Zgodovinski arhiv Ljubljana
Zanj odgovarja:	v. d. direktor, mag. Branko Kozina
Prelom teksta:	Jurij Šilc
Obdelava fotografij:	Studio design Demšar, Tatjana Rodošek (ZAL)
Oblikovanje barvnih prilog:	Studio Design Demšar, Škofja Loka
Tisk:	Tiskarna Artelj, Ljubljana
Naklada:	1.000
Naslovnica:	Pogled na samostan Mekinje z mekinjskim poljem, v ozadju Kamniške Alpe, foto: Damjan Hančič
Zadnja stran:	Viseči pečat mekinjskega samostana iz leta 1680 (ARS), foto: Damjan Hančič
Prednji in zadnji predlist:	Ozemeljski prikaz posesti samostanov klaris Škofja Loka in Mekinje, izdelal: Jurij Šilc

Finančna sredstva za izid je zagotovilo tudi Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

271.9(497.4)"16/17"

726.7(497.4)"16/17"

HANČIČ, Damjan

Klarise na Kranjskem / Damjan Hančič ; [fotografije Damjan Hančič, Tatjana Rodošek ; prevodi Simona Zabukovec (angl.), Damjan Hančič (nem.)]. - Ljubljana : Zgodovinski arhiv, 2005

ISBN 961-6247-13-1

219277824

ZAHVALA

Na tem mestu izrekam iskreno zahvalo vsem, ki so mi kakorkoli pomagali pri raziskovanju omenjene problematike ter nastajanju in oblikovanju tako doktorske disertacije kot te objave.

Najprej velja zahvala mentorju red. prof. dr. Francetu M. Dolinarju, ki me že vrsto let usmerja pri mojem raziskovanju. Nadalje se za vse pripombe in nasvete zahvaljujem dr. Lilijani Žnidaršič Golec, doc. dr. Borisu Golcu ter red. prof. dr. Vasku Simonitiju.

Za naklonjenost in pomoč se zahvaljujem tudi vsem čitalničarjem in arhivistom v arhivih, kjer sem uporabljal gradivo, zlasti v NŠAL ter v ARS. Nenazadnje izrekam zahvalo tudi dr. Juriju Šilcu za računalniško oblikovanje besedila, izdelavo tabel in grafičnih prilog. Hvala lektorici prof. Andi Peterlin in fotografiji ZAL-a Tatjani Rodošek.

Zahvala velja tudi vodstvu Zgodovinskega arhiva Ljubljana, kjer sem zaposlen, za razumevanje v času priprave doktorata in da je disertacija izšla v knjižni obliki v okviru zbirke "Gradivo in razprave" Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije za zagotovitev osnovnega deleža pri financiranju izdaje pričujoče publikacije.

Prav posebno zahvalo pa izrekam tudi sestram klarisam iz Nazarij in Dolnic za veliko podporo pri pisanju disertacije in za pomemben donatorski delež pri objavi le-te v knjižnji obliki.

Zahvaljujem se tudi uršulinkam v Mekinjah in Sv. Duhu pri Škofji Loki ter Župnijskemu uradu Mekinje za naklonjenost in dovoljenje za fotografiranje nekdanjih klariških objektov in predmetov, ki so danes v njihovi lasti.

PREGLED VSEBINE

PREDGOVOR.....	xi
DIE KLARISSINNEN IN KRAIN (ZUSAMMENFASSUNG).....	xiii
POOR CLARES IN THE PROVINCE OF CARNIOLA (A SUMMARY).....	xxi
KRATICE IN OKRAJŠAVE	xxiii
KLARISE V ARHIVSKIH VIRIH (SLIKOVNA PRILOGA)	1
SAMOSTANSKI PEČATI (SLIKOVNA PRILOGA).....	5

UVOD

1. Redovne skupnosti na Kranjskem, s poudarkom na klarisah.....	11
1.1. Samostani na Kranjskem	11
1.2. Nastanek in razvoj reda klaris	17
1.3. Nekdanji samostani klaris na slovenskem narodnostnem ozemlju	20
1.4. Klarise na Slovenskem danes.....	23
2. Kratek pregled zgodovine posameznega samostana klaris	24
2.1. Zgodovina samostana klaris v Mekinjah (1300–1782).....	24
2.2. Zgodovina samostana klaris v Škofji Loki (1358–1782).....	26
2.3. Zgodovina samostana klaris v Ljubljani (1657–1782).....	29
3. Ohranjenost arhivskih virov o redu klaris	32

KLARISE V SAMOSTANIH NA KRANJSKEM IN NJIHOVO REDOVNO ŽIVLJENJE

1. Redovnice in opatinje v klariških samostanih na Kranjskem.....	39
1.1. Klarise v Mekinjah	40
1.1.1. Obdobje od 1300 do 1600.....	40
1.1.2. Obdobje od 1600 do 1782.....	42
1.1.3. Mekinjske opatinje.....	48
1.1.4. Seznam mekinjskih klaris v 17. in 18. stoletju	52
1.2. Klarise v Škofji Loki	57
1.2.1. Obdobje od 1358 do 1600.....	57
1.2.2. Obdobje od 1600 do 1782.....	57
1.2.3. Škofjeloške opatinje	60
1.2.4. Seznam škofjeloških klaris v 17. in 18. stoletju	63
1.3. Klarise v Ljubljani	69

1.3.1. Ljubljanske opatinje	73
1.3.2. Seznam ljubljanskih klaris v 17. in 18. stoletju	76
1.4. Usoda klaris po letu 1782	80
1.5. "Etnično-jezikovna" pripadnost klaris	83
2. Pregled določb redovnega življenja klaris na osnovi samostanskih konstitucij	87
2.1. Pogoji za vstop v red oz. samostan, o redovni preobleki ter noviciatu in opravljanju redovnih zaobljub	87
2.2. Opravljanje duhovnih in redovnih opravil v samostanu	108
2.3. Redovna obleka	129
2.4. O postu in jedi	132
2.5. Redovna pokorščina	139
2.6. Redovno uboštvo	144
2.7. O samostanski klavzuri in redovni čistosti	151
2.8. O samostanski cerkvi, spovedniku, kaplanu, spovedi in obhajilu	168
2.9. Skrb za bolne sestre in pokopi redovnic	175
2.10. Naloge samostanske opatinje	180
2.11. Samostanski kapitelj	192
2.12. Vizitiranje samostana	197
3. Raven redovnega življenja v klariških samostanih	199
3.1. Vizitacijska poročila	199
3.2. Raven redovnega življenja razvidna iz "posrednih" virov	207
3.3. Nekateri odmiki od ustaljenih vzorcev ravnanja in pojmovanja	224
3.4. Duhovnost klaris v preteklosti	226
4. Duhovna in "svetna" jurisdikcija nad klariškimi samostani	227
4.1. Duhovno vodstvo in škofovska jurisdikcija	227
4.2. Dedno odvetništvo	231
5. Sklep	237
SAMOSTAN V MEKINJAH (SLIKOVNA PRILOGA)	241
MEKINJSKA CERKEV (SLIKOVNA PRILOGA)	245

GOSPODARSTVO SAMOSTANOV KLARIS NA KRANJSKEM

1. Gospodarstvo samostana v Mekinjah	255
1.1. Proces nastajanja samostanske posesti	256
1.1.1. Pregled samostanskih pravnih poslov	256
1.1.2. Splošno o gospodarjenju samostana	275
1.2. Pregled samostanskega premoženja na osnovi terezijanskega katastra	291
1.2.1. Splošna predstavitev katastra in njegovih rubrik	292

1.2.2. Gospodarsko stanje samostana po terezijanskem katastru	297
1.3. O zemljiškem gospodarstvu na Kamniškem v 18. stoletju in primerjava mekinjskega gospostva z drugimi gospostvi	312
1.4. Položaj podložnikov samostanskega gospostva v 17. in 18. stoletju	315
1.4.1. Splošno o položaju podložnikov na samostanskem gospostvu	315
1.4.2. Poskus ugotovitve velikosti posestva in obsega dajatev na mekinjskem gospostvu pred 18. stoletjem	326
1.4.3. Izvleček iz urbarja mekinjskega gospostva	327
2. Gospodarsko stanje samostana v Škofji Loki	344
2.1. Pregled samostanskih gospodarskih pravnih poslov	346
2.2. Nekaj podatkov o premoženju na podlagi terezijanskega katastra	349
2.3. Samostanski prihodki in izdatki sredi 18. stoletja	355
2.4. Samostanski kapital ob razpustitvi samostana	361
2.5. Samostanski dolgovi	361
3. Gospodarsko stanje samostana v Ljubljani	363
3.1. Splošne značilnosti samostanskih gospodarskih temeljev	363
3.2. Pregled gospodarskih pravnih poslov	364
3.3. Samostanski izdatki	368
3.4. Premoženje samostana ob razpustitvi	371
4. Sklepne ugotovitve in medsebojna primerjave gospodarskega stanja obravnavanih samostanov	375
5. Sklep	379
SAMOSTAN V ŠKOFJI LOKI (SLIKOVNA PRILOGA)	381
KLARISE V LJUBLJANI (SLIKOVNA PRILOGA)	385

DEJAVNOSTI SAMOSTANOV KLARIS NA KRANJSKEM

1. Vzgojno-izobraževalna dejavnost klaris	391
2. Skrb za posmrtni dušni blagor laikov (plemstva in meščanstva)	406
2.1. Skrb za posmrtni dušni blagor laikov v mekinjskem samostanu	409
2.1.1. Listinsko ohranjena darovanja za posmrtni dušni blagor laikov v obdobju 1300–1782	409
2.1.2. Maše zadušnice in obletne maše v 17. in 18. stoletju	413
2.1.3. Pokopi v mekinjski cerkvi v 18. stoletju	418
2.1.4. Pokopi laikov, razvidni iz ohranjenih nagrobnikov	419
2.1.5. Pokopi v mekinjski samostanski cerkvi v obdobju 1728–1784	423
2.2. Skrb za posmrtni dušni blagor laikov v škofjeloškem samostanu	429

2.3. Skrb za posmrtni dušni blagor laikov v ljubljanskem samostanu	432
3. Versko-pastoralni pomen samostanov klaris	436
3.1. Status in pomen samostanskih cerkev za okoliško prebivalstvo.....	437
3.1.1. Samostanska cerkev v Mekinjah.....	437
3.1.2. Samostanska cerkev v Škofji Loki.....	439
3.1.3. Samostanska cerkev v Ljubljani.....	440
3.2. Cerkevne bratovščine pri samostanih klaris.....	442
3.2.1. Mekinje.....	442
3.2.2. Škofja Loka	444
3.2.3. Ljubljana.....	445
4. Ostale dejavnosti kranjskih samostanov klaris.....	448
5. Pečati kranjskih samostanov klaris	451
6. Problematizacija izvora "mekinjske božične zibelke"	458
7. Sklep	461
SKLEPNO RAZMIŠLJANJE.....	462
ARHIVSKI VIRI	463
OBJAVLJENI VIRI IN LITERATURA.....	465

PREDGOVOR

Zgodovina ženskega redovništva pri nas je iz različnih razlogov zelo skromno raziskana. Ženski samostani že od nekdaj ostajajo "odrinjeni" na obrobje zanimanja slovenskega zgodovinopisja, pa naj gre za cerkveno ali "svetno". Prvi, nekoliko daljši zapis oz. pregled delovanja starejših ženskih samostanov pri nas je leta 1940 pripravila dr. Melita Pivec Stele, njene ugotovitve pa so v poznejših desetletjih bolj ali manj kritično povzemali drugi zgodovinarji.^a Poglobljene študije o kakem ženskem samostanu pri nas pa se dolgo časa ni lotil nihče. Izjema je deloma le uršulinka mag. s. Jasna Kogoj, ki je leta 1982 v okviru magistrskega študija na Teološki fakulteti v Ljubljani raziskala zgodovino slovenskih uršulinskih samostanov, vendar je večji del raziskovanja posvečen 19. in 20. stoletju.

Pred nekaj leti je s to tradicijo prekinil akademik prof. dr. Jože Mlinarič z monografijo o marenberškem samostanu dominikank (1251–1782).^b Delo, ki nam zelo podrobno in slikovito predstavi obravnavani samostan, temelji predvsem na različnih samostanskih listinah, dokumentih državno-deželnihi organov in ohranjeni samostanski kroniki; precejšnjo vrzel pa predstavlja izguba marenberških samostanskih konstitucij, ki bi bile dobro dopolnilo omenjeni študiji in bi nam še bolj približale naše poznavanje tako zgodovine marenberških dominikank kot tudi zgodovino ženskega redovništva; pri tem imam v mislih zlasti pravila njihovega redovnega življenja. Zato sem skušal v disertaciji na primeru našega drugega najstarejšega ženskega samostanskega reda – klaris, zapolniti omenjeno vrzel v poznavanju redovnega življenja ženskih samostanskih skupnosti pri nas. Delo pomeni nadaljevanje in poglobitev dosedanjega raziskovanja samostanskega reda klaris na Slovenskem, ki sem jo začel pri mentorju red. prof. dr. Francetu M. Dolinarju kot pripravo in zagovor diplomske naloge z naslovom "*Samostan klaris v Mekinjah, 1300–1782*" na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani leta 1999 oz. njene izdaje z naslovom "*Sedemsto let klaris na Slovenskem*" leta 2000. V letu 2001 je sledila objava v 23. številki publikacije *Acta Ecclesiastica Sloveniæ*, kjer sem izdal transkribirane in

^a Melita Pivec-Stele, *Starejši ženski samostani v Sloveniji*, v: *Kronika slovenskih mest*, let. VII (1940), štev. 3, str. 154.

^b Jože Mlinarič, *Marenberški dominikanski samostan 1251–1782*, Celje 1997.

prevedene konstitucije klaris v Mekinjah in Škofji Loki.^c Tako je bil pričakovan naslednji znanstveni korak medsebojna primerjava teh dveh konstitucij, ki je "obogatena" še z medtem odkritimi in prevedenimi (vendar še neobjavljenimi) konstitucijami ljubljanskega klariškega samostana. Vse to sem obdelal v doktorski disertaciji, ki jo s to knjigo predstavljam širši javnosti. Disertacijo sem dne 5. julija 2004 uspešno zagovarjal na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani pred komisijo, ki so jo sestavljali: red. prof. dr. Vasko Simoniti (predsednik), red. prof. dr. France M. Dolinar in doc. dr. Boris Golec.

Težišče predstavitve je v prvi vrsti na kar se da natančnem prikazu redovnega življenja klaris v njihovih treh samostanih na Kranjskem (Mekinje, Škofja Loka in Ljubljana) in to na osnovi ohranjenih samostanskih konstitucij. Disertacija poleg tega vsebuje še predstavitev gospodarskega, predvsem premoženjskega stanja obravnavanih samostanov, v tretjem delu pa podajam pregled še nekaterih pomembnejših področij delovanja klaris, mimo katerih ne moremo, če hočemo do dobra spoznati njihovo delovanje v obravnavanem času.

Teritorialno je delo omejeno na deželo Kranjsko, časovno pa od leta 1300, ko je bil ustanovljen prvi samostan tega reda na Kranjskem do leta 1782, ko so bili vsi trije klariški samostani na Kranjskem razpušчени. Zaradi večje ohranjenosti arhivskih virov za 17. in 18. stoletje je težišče predstavitve ravno na tem obdobju.

Damjan Hančič

^c V zadnjih letih se je, zlasti pri mlajši generaciji zgodovinarjev, povečalo zanimanje za zgodovino ženskih samostanov. Tako je leta 2000 Jure Volčjak na Oddelku za zgodovino Filozofske Fakultete Univerze v Ljubljani diplomiral s temo *Samostan dominikank v Velesovem 1238–1782*. Leta 2002 pa je bil v Ljubljani organiziran simpozij in nato izdan zbornik člankov ob 300 - letnici letnici prihoda uršulink v Ljubljano. V zadnjem obdobju se z ženskim redovništvom ukvarja tudi zgodovinarica – arhivistka Zdenka Bonin, ki proučuje zgodovino samostana klaris v Kopru.

DIE KLARISSINNEN IN KRAIN

ZUSAMMENFASSUNG

Das vorliegende Buch enthält die bearbeitete Doktorarbeit (Dissertazion), die am 5. Juli 2004 von der Historiker und Arhivar Damjan Hančič verteidigt wurde. Grundsätzlich ist die Arbeit in drei Hauptteilen aufgeteilt, und zwar:

Im ersten Teil wird das Ordensleben der krainerischen Klarissinnen (Mekinje/Münkendorf, Škofja Loka/Bischoflack und Ljubljana/Laibach) aufgrund ihrer klösterlichen Konstitutionen vorgestellt. Im zweiten Teil wird die wirtschaftliche Lage der vorliegenden Klöster abgehandelt. Der dritte Teil bringt aber den Übersicht der wichtigsten Tätigkeit der krainerischen Klarissenklöster.

Kurze Geschichte der Entstehung und Entwicklung des Klarissenordens

Die Klarissinnen (*Ordo Sanctæ Claræ*) sind der zweite Orden des hl. Franz von Assisi, der im Jahre 1212 gegründet wurde. Es ist ein ausgeprägt kontemplativer Orden. Die Schwestern leben in strengster Klausur und beten für die gesamte Menschheit. Die Stifterin des Ordens war Clara d'Offerduccio aus Assisi (1194–1253). Als sie kaum 18 Jahre alt war, entschloss sich Clara nach dem Vorbild des hl. Franziskus in völliger Armut zu leben. Sie verzichtete auf die Annehmlichkeiten der Welt, um in der inneren Freiheit Christus zu folgen und nur ihn zu lieben. So hat sich Clara "den besten Teil" auserwählt (Lk. 10, 42), d.h. den Reichtum des Gebets, des Stillschweigens, der Kontemplation und der Gottesliebe. Im Jahr 1211 verließ sie ihre Heimat und ging in die Kirche Maria von den Engeln, die auch Proziunkula genannt wurde. Dort übergab ihr der hl. Franz von Assisi das Ordenskeid und sie widmete sich Gott. Zuerst kam sie ins Benediktinerinnenkloster Sao Paolo bei Bastia, wo sie ins Ordensleben eingeführt wurde. Bald folgte ihr ihre jüngere Schwester Agnes ins Kloster und noch einige andere Mädchen und Frauen. Noch im diesem Jahr wurde für alle jene Frauen, die nach dem Vorbild der hl. Clara leben wollten, vom hl. Franziskus ein neues Kloster des hl. Damiano gegründet. Ordensschwestern, die am Anfang "die Damianiten" genannt wurden, lebten dort nach der Regel der hl. Clara, und zwar in völliger Armut und strengster Klausur um für die Welt zu beten. Schon im Jahre 1212/13 wurde vom hl. Franziskus die erste Ordensregel der hl. Clara unter dem Titel "Lebensweise" herausgegeben. Die anderen wichtigen Ordensgrundsätze wurden von der hl. Clara selbst während 1234 und 1253 in den Briefen an die hl. Agnes von Prag verfasst und sind weiters in ihrer "Ordensregel" und in ihrem Testament überliefert. Diese Zeugnisse entstanden während

der Jahre 1247 und 1254. Im Jahr 1227 wurde die geistliche Führung der Klarissinnen von Papst Gregor IX. den Minoriten (fratres minorum) übergeben. 1228 wurde dem Klarissenorden noch "das Privilegium der Armut" bestätigt. Die Heilige Clara starb am 11. August 1253 und ihr Leichnam blieb bis heute unvermodert. Sie wurde am 15. Mai 1255 heilig gesprochen.

Die Hl. Clara griff, wie schon vor ihr der hl. Franziskus, mit ihrem Verlangen nach gänzlicher Armut sehr "revolutionär" in die Mentalität der damaligen mitteleuropäischen feudalen Gesellschaft ein. Die westeuropäischen Klöster dieser Zeit lebten nach der Regel des hl. Benedikt "ora et labora" und betonten neben dem Gebet auch die wirtschaftliche Tätigkeit ihrer Klöster. Sie besaßen große Grundstücke, viel Geld und zahlreiche Untertanen. Deswegen war auch das Verlangen der hl. Clara nach völliger Armut auch für Klarissenklöster selbst sehr schwer erfüllbar. Daher wurden die Regeln der hl. Clara von einigen Päpsten gemildert und den Klarissenklöstern auch eigener Besitz, Vermögen und sogar Untertanen gestattet. So wurde schon am 27. Juni 1263 von Papst Urban IV. in der Bulle "religionis augmentum" die Originalregel der hl. Clara verändert und gemildert. Diese Bulle war auch deshalb wichtig, weil sie die gemeinsame Namensgebung für alle Klarissenschwestern einführte.

Die Klarissinnen, die nach der von dem Papst Urban IV. gemilderten Regel der hl. Clara lebten, werden "die Urbanistinnen" genannt. Sie haben großen Besitz und viel Vermögen. Das behinderte in den nächsten Jahrhunderten die Klarissinnen bei ihrem geistlichen Leben.

Heute gibt es unter den Klarissenorden mehrere Observanzen.

Kurze Übersicht der Geschichte der Klarissenklöster, die sich ehemals auf slowenischem ethnischen Gebiet befanden

Auf dem ehemaligen slowenischen ethnischen Gebiet standen in der Vergangenheit sechs Klarissenklöster. Das erste Kloster dieses Ordens wurde am 9. Oktober 1300 in Mekinje bei Kamnik (Münkendorf bei Stein in Oberkrain) gegründet. Das nächste Klarissenkloster entstand in Koper/Capodistria am 4. November 1301. Das dritte Kloster dieses Ordens wurde im Jahr 1321/23 in St. Veit an der Glan (Šentvid ob Glini na Koroškem)* gegründet. Das Klarissenkloster in Škofja Loka (Bischoflack) wurde im Jahr 1358, das Klarissenkloster in

* St. Veit an der Glan in Kärnten befindet sich zwar nicht auf dem damaligen slowenischen ethnischen Territorium, weil es aber in der unmittelbaren Umgebung dieses Gebietes liegt und Beziehungen auch mit dem slowenischen Raum hatte, wird es bei dieser Übersicht in der Reihe der slowenischen Klöster eingeordnet.

Gorica (Görz) 1653 und als letztes 1657 das Klarissenkloster in Ljubljana (Laibach) gegründet.

Die Kleidung des Klarissenordens enthält: das braune Habit, den Mantel und den schwarzen Schleier. Die Klostervorgestellte wird bei Klarissinnen nach der Benediktinertradition "die Äbtissin" genannt.

Die gemeinsamen Züge der slowenischen Klarissenklöster:

1. Je älter das Kloster war, desto ausgeprägter war das geistliche Leben.
2. Alle Klarissenklöster gehören zu den Klarissinnen-Urbanistinnen, nur im Kloster in Görz lebten die so genannten Klarissinnen-Kapuzinerinnen.
3. Je weniger die Klöster von den Klostervögten beeinflusst wurden, desto besser war das für ihre Selbständigkeit und wirtschaftliche Unabhängigkeit.
4. In allen Klöstern gab es Zeitperioden, in denen die Disziplin teilweise oder ganz verfiel.
5. Die Zeit des Protestantismus bedrohte die Existenz aller Klarissenklöster. Das Kloster in St. Veit an der Glan wurde in dieser Zeit sogar aufgelöst.
6. Die katholische Reform brachte viele positive Veränderungen mit sich, sowohl im materiellen Sinne, als auch im geistlichen Leben. In dieser Zeit wurden die Klarissenklöster in Görz und in Laibach gegründet.
7. Im Jahre 1782 wurden alle Klarissenklöster – außer das Kloster in Koper (es wurde im Jahr 1806 von Franzosen aufgelöst) – aufgehoben und das Gebet dieses Ordens für ungefähr 200 Jahre unterbrochen. Die wirtschaftliche Lage dieser Klöster war zu dieser Zeit überwiegend blühend, wie auch das geistliche Leben der Klarissinnen.
8. Alle slowenische Klöster, außer das münkendorfische, entstanden wie die Klöster der Bettelorden in den urbanisierten Zentren. Nur das Kloster Münkendorf lag in bäuerlicher Umgebung vor der Stadt Stein, aber trotzdem in unmittelbarer Nähe zu ihr.
9. Die Klarissinnen spielten im slowenischen Raum eine ziemlich wichtige Rolle im Rahmen der sakralen Kunst, der Förderung der geistlich-kirchlichen Andachtsformen und der Kultur. Die Klarissinnen aus Lack fertigten die kirchlichen Paramente und buken die so genannten "lackischen" Lebkuchen.
10. Von den Klarissinnen wurden viele Mariabruderschaften gegründet und gefördert. In Bischoflack wurde im Jahr 1717 die Bruderschaft der Unbefleckten Empfängnis Mariens gegründet und in Münkendorf ein Jahr später die Bruderschaft des Allerreinsten Herzes Mariens.
11. Die Klarissenklöster boten fast die einzige Möglichkeit für die Schulbildung der damals lebenden Mädchen. Obwohl diese Klosteralumnate nur für die adligen und reichen bürgerlichen Mädchen (Freylen) gestiftet waren, wird ihnen auch eine bedeutende Rolle bei der späteren Entwicklung des staatlichen Bildungssystems zugeschrieben werden dürfen. Die Amtssprache in diesen

„slowenischen“ Klosterschulen war deutsch, es wurde dort aber auch Latein unterrichtet.

Zeittafel der ehemaligen slowenischen Klarissenklöster: Mekinje (Münkendorf): 1300–1782; Koper (Capodistria): 1301–1806; St. Veit an der Glan (Št. Vid ob Glini): 1321/23–1553/54; Škofja Loka (Bischoflack): 1358–1782; Gorica (Gorizia, Görz): 1653–1782; Ljubljana (Laibach): 1657–1782.

Das Klarissenkloster in Celje (Cilli) wurde nur in einer Urkunde aus dem Jahr 1329 erwähnt. Daraus kann man vermuten, dass es sich dabei nur um den Versuch der Gründung eines Klarissenklosters in dieser Stadt handelt.

Die Klarissinnen in Slowenien heute

Heute gibt es in Slowenien ungefähr 20 Klarissinnen, die in zwei Klarissenklöstern leben, und zwar in Nazarje (im Jahre 1978 gegründet) und in Dolnice bei Ljubljana (im Jahre 2000 gegründet).

Die Geschichte der krainerischen Klarissenklöster

Das Klarissenkloster in Mekinje / Münkendorf

Der Ort Mekinje / Münkendorf wurde das erste Mal als „Münchendorf“ in einer Urkunde erwähnt, die zwischen 1143 und 1147 datiert wird. Der Ortsname wird aus den deutschen Wörtern „Mönchin“ und „Dorf“ zusammengestellt. Das führt zur Vermutung, dass der Ortsname nichts mit den münkendorfschen Klarissinnen zu tun hat und dass es sich dabei um einen älteren Klosterorden, der vermutlich in Münkendorf schon am Anfang des 12. Jhs. stationiert wurde bzw. dort ein Stück seines Klostergrundbesitzes hatte, handelt. Münkendorf war bis zur Gründung des Klarissenklosters Stammsitz einiger der wichtigsten adlignobilen Familien Krains: der Münkendorfer, der Gall und ihrer Stammzweige der Gallenberger und der Kolenzen. Am wichtigsten war aber die Familie Gallenberg.

Schon am 3. Oktober 1287 wurde von Seyfried von Gallenberg bei seiner Schlosskapelle in Mekinje mit Bestätigung des Pfarrers aus Stein, Manfred della Torre, eine Kaplanei gegründet.

Am 9. Oktober 1300 wurde von Seyfried Gallenberg und seiner Gattin Elisabeth (geb. Rabensperch) in Münkendorf das erste Kloster des St. Klara Ordens in Krain und überhaupt auf slowenischem Gebiet gegründet. Als wirtschaftliche Grundlage erhielt das Kloster ein ziemlich großes Vermögen: neben dem Klostergebäude in Münkendorf, auch 13 Huben, vier Käsereien, das Recht auf die Holzbesorgung aus den umgebenden Wäldern, einige Wiesen, Bäche und Obstgärten. In der Stiftungsurkunde wird auch geschrieben, dass bei dieser

Klostergründung die kleinen Brüder des Hl. Franziskusordens – die Minoriten – (wahrscheinlich aus Ljubljana/Laibach) geholfen haben. Das Klarissenkloster Münkendorf lag auf dem Gebiet des oberkrainischen Archidiakonats des Patriarchats von Aquileia. Das Kloster wurde der bischöflichen Jurisdiktion unterworfen, und deswegen musste jede neu gewählte münkendorfsche Äbtissin vom aquileiischen Patriarchen geistlich bestätigt und in ihr Amt eingeführt werden. Für die „weltliche“ Bestätigung und Investitur war die Familie der Klostererbvogte und Stifter, die Gallenberger, zuständig. Die geistliche Führung des Klosters lag zuerst in den Händen der Minoriten (aus Laibach) und vom Jahre 1629 an in den Händen der Franziskaner (aus Kamnik / Stein).

Am 20. August 1301 verzichteten alle Kinder des verstorbenen Stifters Seyfried von Gallenberg auf das Patronatsrecht über die Kapelle „Unsere Liebe Frau“, die in Münkendorf neben dem Kloster stand, und übergaben sie den Schwestern. Sie erhielten dafür die Erbvogtei über das Klarissenkloster.

Ins Kloster traten vor allem adlige und reiche bürgerliche Mädchen aus Krain, teilweise auch aus der Steiermark, Görz und Kärnten ein. Weil bei diesem Kloster eine der Eintrittsbedingungen die Kenntnis der lateinischen Sprache war, teilten sich die Schwestern in diesem Kloster nicht in so genannte „Chorschwestern“, die das lateinische Brevier beten konnten, und in so genannte „Beischwestern“ oder Schwestern-Laikerinnen, die nicht im Chor das Brevier beten konnten, sondern es gab nur Chorschwestern.

In der Kapelle St. Koloman in der münkendorfschen Kirche sind noch heute Wappenfresken der ehemaligen münkendorfschen Äbtissinnen erhalten – allerdings in nicht chronologischer Reihenfolge. In der heutigen Pfarrkirche (ehemalige Klosterkirche) befinden sich auch viele verschiedene Grabdenkmäler, weil die Adligen, vor allem die Gallenberger, sich oft in der Kirche begraben ließen. In der Klosterkirche wurden auch hl. Messen, Anniversarien und Gebete für die Wohltäter des Klosters durchgeführt.

Im Kloster lebten Klarissinnen-Urbanistinnen, die auch größeren Besitz haben durften. Das Vermögen des Klosters wuchs am Anfang seines Bestandes im Vergleich mit dem Dominikanerinnenkloster Michelstetten ziemlich langsam, steigerte sich aber später und betrug in der Mitte des 18. Jhs. ungefähr 233 Huben, viele Mühlen, Walksteine und Wälder im Tal der Steiner Feistritz. Das Kloster hatte auch das Recht die Zehnte von einigen Huben einzunehmen. Von Erzherzog Albrecht III. wurde dem Kloster die niedere Gerichtsbarkeit über seine Untertanen gegeben (nicht aber Acht und Bann).

Der Protestantismus hatte das Kloster sehr beeinflusst. Die wichtigste Rolle dabei spielten die Gallenberger, die sehr eifrige Lutheraner waren. Schon im

Jahre 1560 wurde der Klosterkaplan Georg Pankowitsch wegen Protestantismus angeklagt. Den größten Aufschwung nahm der Protestantismus im Kloster in den neunziger Jahren des 16. Jhs., als sogar die Äbtissin Susanna von Oberburg wegen Ketzerei verurteilt und abgesetzt wurde. In dieser Zeit kam auch der aquileiische Patriarch Francesco Barbaro nach Münkendorf, der in der Äbtissinenzelle eine genaue Untersuchung durchführte und viele ketzerische Bücher beschlagnahmte.

Von der Teilnahme der münkendorfschen Untertanen bei den Bauernaufständen ist bis heute sehr wenig bekannt, denn es ging ihnen viel besser als den Untertanen anderer adliger Domänen in der Nachbarschaft.

Die Türken kamen nur einmal nach Münkendorf und zwar Anfang Juni 1471. Das Kloster wurde beraubt und die Schwestern sollten durch das Tucheiner Tal in die Knechtschaft geführt worden sein.

Die Gallenberger waren seit der Gründung die Erbvogte des Klosters. Dieses Recht wurde ihnen während des 14. Jhs. mehrmals bestätigt. Trotzdem kam es öfter – besonders aber seit 1520 – zu heftigen Konflikten und Klagen zwischen beiden Seiten. Schließlich wurde der Streit mit dem Schiedsspruch Kaiser Leopolds vom Jahr 1681 beendet.

Das Kloster wurde während 1682 und 1686 fast vom Grund auf renoviert und galt damals als "das schönste Kloster des Herzogtums Krain".

Das Kloster wurde mit dem Dekret Kaiser Josefs II. aufgelöst und die Klarissinnen nach Michelstetten gebracht.

Das Klostergebäude wurde im Jahr 1902 von den Laibacher Ursulinen gekauft, die noch heute dort leben.

Das Klarissenkloster in Škofja Loka / Bischoflack

Das Klarissenkloster in Bischoflack wurde vom damaligen Pfarrer von Kamnik / Stein, Otokar von Blagay gegründet. Er musste zuerst vom freisinger Bischof Albert die Erlaubnis für die Klostergründung bekommen, weil die Bischöfe von Freising die Besitzer des lackischen Territoriums waren. Die Bitte dafür wurde ihm schon im Jahr 1352 vorgetragen, er gab aber die Erlaubnis erst im Jahr 1358. Und noch dann hatte das Kloster bzw. die Klosterkirche manche Beschränkungen bei der Durchführung der geistlichen Verrichtungen.

Das Klostergebäude befand sich unter dem lackischen Schloss der Bischöfe von Freising, in unmittelbarer Nähe des Flusses Sora / Zeier.

Das lackische Klarissenkloster war nie so reich als das Kloster Münkendorf, aber die Ordensdisziplin war vorbildlicher. Ins Kloster traten vor allen die bürgerlichen Mädchen aus Bischoflack und dem Pöllander Tal ein. Trotz dass dieses

Kloster nicht so hoch angesehen war wie das münkendorfsche, hatte es ziemlich viel Vermögen. Besonders nah war dem Kloster die Familie der Ortenburger. Das Kloster hatte im Gegenteil zum münkendorfschen keine Erbvogte und war deswegen viel unabhängiger.

Die Klarissinnen aus Lack waren besonders wegen der Paramentenstickereien bekannt, der Herstellung von Wachsprodukten und wegen des Backens des so genannten "Nonnenleztens", der der Vorfahre des heutigen lackischen Lebkuchens ist.

Die Schwestern im diesen Kloster wurden in so genannte "Chorfrauen" und Beischwestern aufgeteilt.

Dem Kloster wurde auch die Kapelle der Jungfrau Maria angeschlossen und im Jahr 1393 vom freisinger Bischof Berthold geweiht. Die Nonnenkirche der Unbefleckten Verkündigung Mariens wurde das erste Mal im Jahre 1486 vom Visitator Paolo Santonino erwähnt. Er berichtet auch über den ausgezeichneten Kirchengesang der lackischen Klarissinnen. Sie waren bekannt durch das Paukenspiel.

Das Kloster wurde im Jahr 1511 durch ein Erdbeben stark zerstört, und im Jahre 1660 von einer Feuersbrunst total niedergebrannt. In den folgenden Jahren wurde das Kloster wieder aufgebaut, ebenso die Klosterkirche.

Das Kloster wurde vom Protestantismus bedroht, aber nicht so heftig, wie in es Münkendorf der Fall war. Auch in Bischoflack wurde die Äbtissin Ursula Gasser wegen Protestantismus abgesetzt, und zwar im Jahr 1599.

Das Klarissenkloster wurde im Jahr 1782 aufgelöst und von den Ursulinen aus Graz übernommen. Fast alle Ex-Klarissinnen sind in den Ursulinenorden übergetreten.

Das Klarissenkloster in Ljubljana / Laibach

Das Klarissenkloster in Laibach (Ljubljana) war das erste Frauenkloster in der ehemaligen Krainer Landeshauptstadt und auch das erste Frauenkloster auf dem Gebiet des Laibacher Bistums. Den größten Verdienst für die Gründung hatte Friederich Michael Hiller, der in seinem Testament fast das gesamte Vermögen für die Gründung eines Frauenklosters in Laibach widmete. Der Aufbau des Klosters begann im Jahre 1648, es wurde 1656 fertig gestellt und geweiht. Der Bauplan für das Gebäude wurde von Johann Heinrich Widerkehr und dem damaligen Bürgermeister von Laibach, Johann Ludwig Schönleben, entworfen. Die ersten vier Nonnen kamen (am 23. Dezember 1657) aus dem Klarissenkloster in Bischoflack (Škofja Loka); diese waren: Maria Lukantschitsch, Ursula Herzog, Theresia Stich und Johanna Raumschüssel. Infolge traten vor allem

Laibacher Bürgertöchter ein, aber auch adelige Frauen aus ganz Krain, den benachbarten Ländern Innerösterreichs und sogar aus Tirol. Im Kloster befand sich auch eine Bildungsanstalt (das sog. "Alumnat" für die "Bürgersfreylen"), die eine beachtliche Rolle bei der Ausbildung der Laibacher Bürgertöchter spielte. Die Klosterkirche wurde dem Hl. Michael geweiht. Während der 125 Jahre des Bestehens lebten im Kloster rund 90 Nonnen. Als bedeutende Ereignisse aus der Geschichte des Klosters müssen der erfolglose Versuch der Einweisung der Gräfin Katharina von Zrinjski in den siebziger Jahren des 17. Jahrhunderts und der Streit zwischen den Franziskanern und dem Bischof von Laibach wegen der Patronatsrechte erwähnt werden.

Das Klarissenkloster wurde im Jahre 1782 aufgehoben und sein Vermögen vom Staat beschlagnahmt. Das Klostergebäude wurde in ein Militärmagazin und ein Militärspital umgewandelt. Das Vermögen zur Zeit der Aufhebung betrug 137.089 fl.

POOR CLARES IN THE PROVINCE OF CARNIOLA

A SUMMARY

The book is focused on the exact review of all the segments of cloistered lifestyle of the Poor Clare Nuns (*Ordo Sanctæ Claræ*) in three of their convents: in Mekinje, Škofja Loka and Ljubljana. The dissertation is limited on the territory of the province of Carniola, and the time from the 14th to 18th century, more precisely from the years 1300 to 1782.

The first part of the book presents the religious lifestyle of the Poor Clares based on their Constitutions and a few of visitations that have been preserved, the second part focuses on the economy of the three monasteries, the third part reviews some of the most important areas of the activity of the Poor Clares among which there are certainly education and pastoral care of the laity.

Basic research results:

1. On the basis of the preserved archive sources a fairly accurate reconstruction of the individual segments of cloistered lifestyle of the Poor Clares is possible in all the three convents in Carniola in the 17th and 18th centuries.
2. The cloistered lifestyle in the researched period was formally on a fairly high level. The original *Regula* of St. Clare and the rules written in the constitutions of all the three discussed convents differ less then I presumed before the research, although they lived by somewhat mitigated *Regula* of St. Clare, conferred by the pope Urban IV in 1263.
3. The state of economy of all the three monasteries was solid at the time of dissolution what probably whetted the appetite of the absolute state to seize it by dissolving the convents
4. The convents of the Poor Clares of the time had an important role in the education of young women of high classes; they also performed an important role in pastoral care of the surrounding population and in all kinds of pastoral care of the lay people.
5. Be it the religious, economic, educational or pastoral aspect, the discussed Poor Clare monasteries can be placed side by side to other women religious orders in our territory at the time of the emperor Joseph II that were not dissolved (e.g. the Ursulines). On the basis of the research I ascertain that the order of Poor Clares, provided it had not been dissolved in 1782, could have integrated without major shocks in the changed social circumstances of the 19th and 20th centuries that were caused by the French and the industrial revolutions and the even greater secularization of the society.

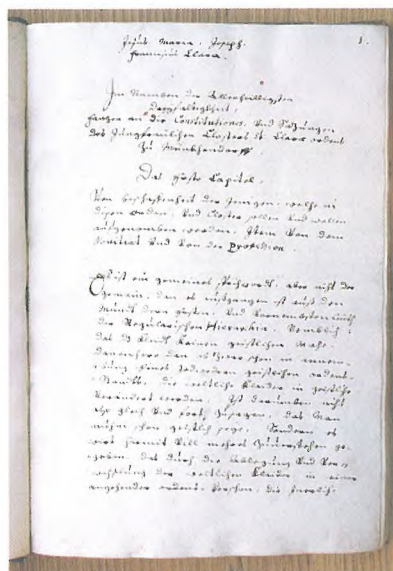
KRATICE IN OKRAJŠAVE

SPLOŠNE

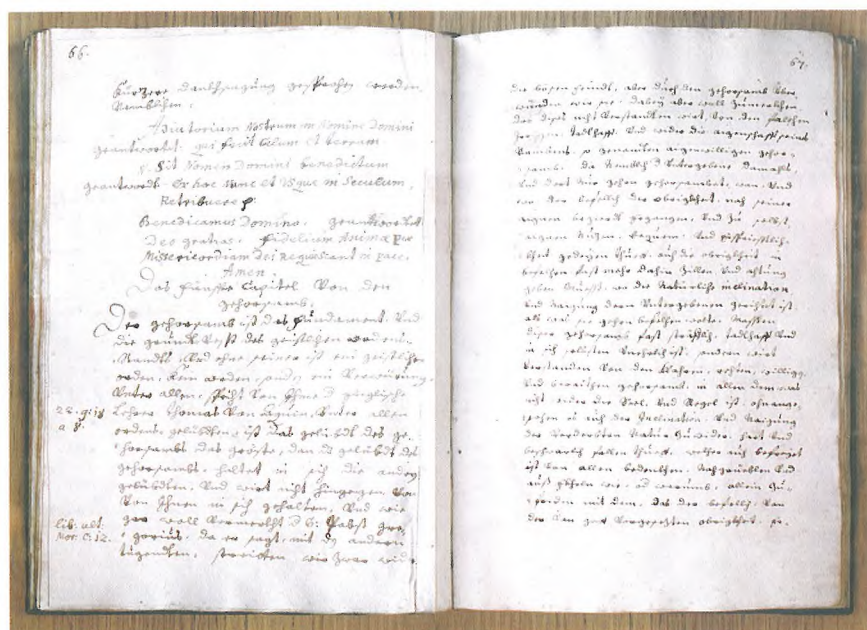
AACU – Archivio Arcievescovile di Udine
AES – Acta Ecclesiastica Sloveniae
ARS, AS – Arhiv Republike Slovenije
AUŠ – Arhiv uršulink v Škofji Loki
BayHStA – Bayerisches Hauptstadtsarchiv in München
KAL – Kapiteljski arhiv Ljubljana
NŠAL – Nadškofjski arhiv Ljubljana
PAK – Pokrajinski arhiv Koper
ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana
ŽA – Župnijski arhiv

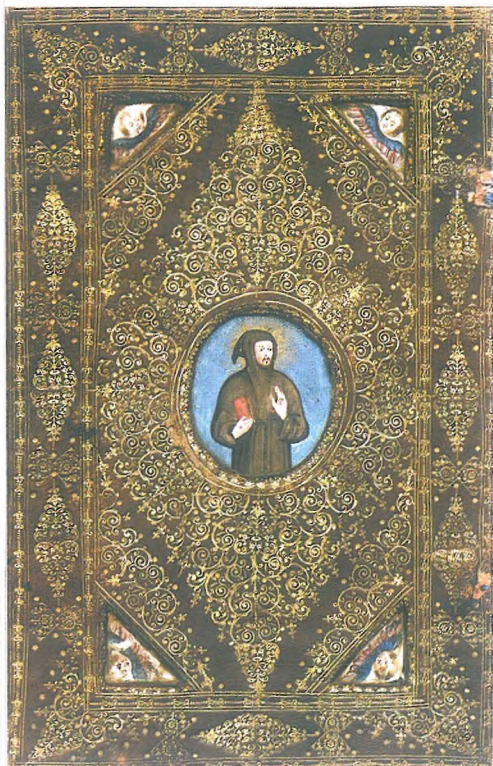
POSEBNE

KKL – Konstitucije klaris v Ljubljani
KKM – Konstitucije klaris v Mekinjah
KKŠ – Konstitucije klaris v Škofji Loki
MKŠK – Mrliška knjiga škofjeloških klaris
d – denarič
gld – goldinar
kr – krajcar

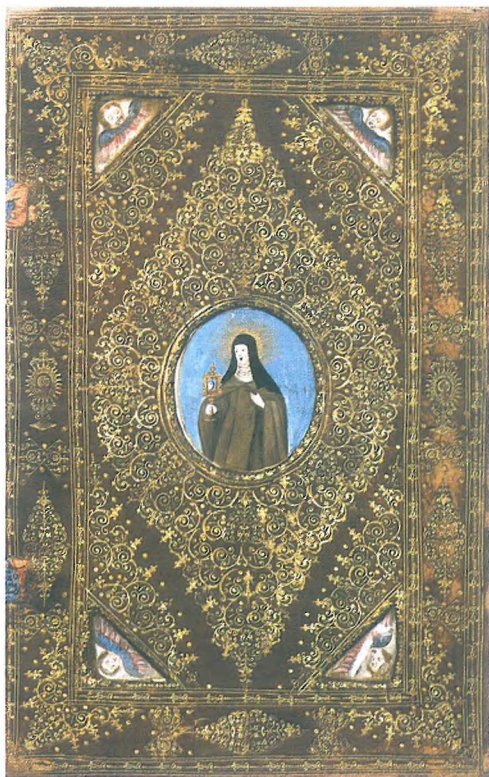

Konstitucije klaris v Mekinjah (NŠAL)

Prva in zadnja stran kronike
škofjeloških klaris (AUŠ)

Prva notranja
stran kronike
škofjeloških
klaris
(AUS)

Začetek mrliške knjige
škofjeloških klaris (AUS)

Listina, izdana v Bruslju leta 1509, s katero je cesar Maksimilijan I. potrdil privilegije samostana Mekinje (ARS)

Listina, s katero je vladarica Marija Terezija leta 1761 zadnjič potrdila privilegije samostana Mekinje (ARS)

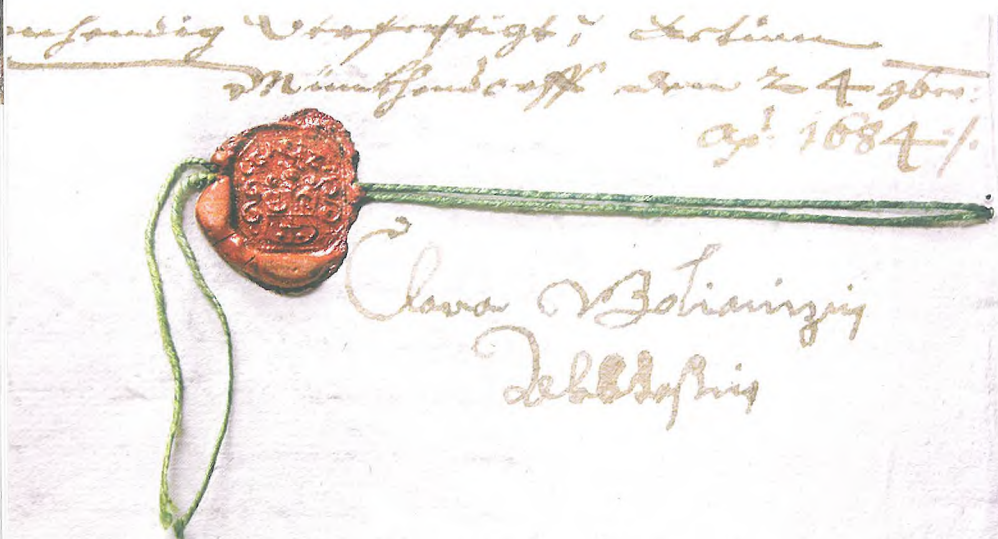
Prva izstavljena listina
škofjeloškega samostana
iz leta 1358 in povečan
konventni pečat (ARS)

Vtisnjena pečata škofjeloškega (levo) in ljubljanskega samostana (desno) iz 18. stoletja (ZAL)

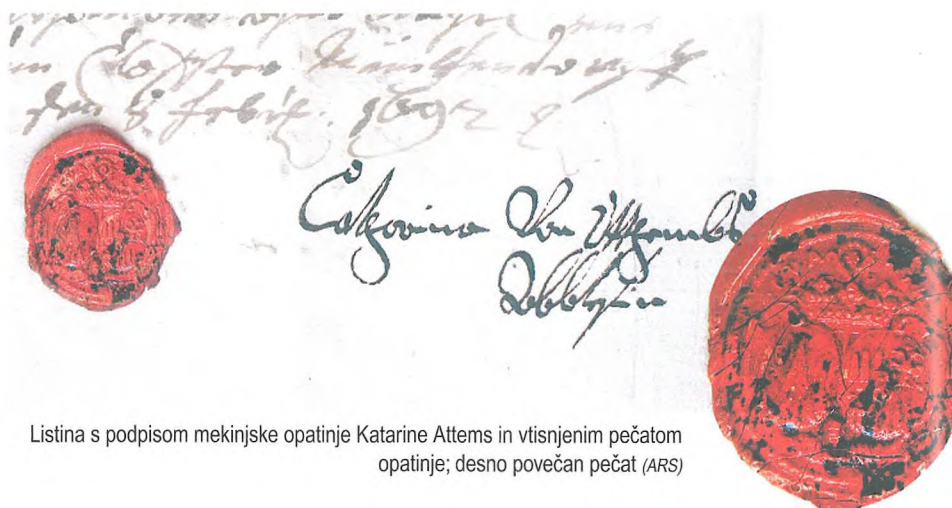
Srednjeveški pečati mekinjskega samostana: prvi (z leve) je iz leta 1339, drugi iz 1381, tretji pa iz 1391 (ARS)

Dokument s podpisom in pečatom rodbinskega grba mekinjske opatinje Klare Goljanič iz leta 1684 (ARS)

Viseča konventna pečata mekinjskega samostana iz leta 1680; na enem je upodobljeno oznanjenje Mariji, na drugem pa Marija z Detetom, sedeča na prestolu (ARS)

Listina s podpisom mekinjske opatinje Katarine Attems in vtisnjenim pečatom opatinje; desno povečan pečat (ARS)

Vtisnjena pečata (tudi t. i. pečata opatinje) iz časa Maksimilijane Leopoldine Gallenberg (levo) in Ane Bernardine Batthyani (desno) (ZAL)

Viseči pečat mekinjskega samostana iz leta 1696, gre za t. i. pečat opatinje iz časa Katarine Attems (ARS)

UVOD

1. Redovne skupnosti na Kranjskem, s poudarkom na klarisah

1.1. Samostani na Kranjskem

Preden se lotimo same predstavitve reda klaris in temeljnih značilnosti njegove skoraj 500 letne navzočnosti na slovenskem ozemlju, je potrebno podati nekaj splošnih podatkov o redovnih skupnostih na slovenskem etničnem ozemlju s poudarkom na deželi Kranjski. Samostani in redovne skupnosti so v našem prostoru v preteklosti dali svoji okolici poleg velikega versko-dušnopastirskega prispevka, tudi močan kulturni, znanstveni, gospodarski in karitativni pečat. Prvi stiki Slovencev z redovniki sežejo v 8. in 9. stoletje in to v zvezi z misijonsko dejavnostjo benediktincev iz samostanov Innichen in Kremsmünster, ki pa kasneje pri pokristjanjevanju alpskih Slovanov oz. Slovencev nista bila tako pomembna kot samostan sv. Petra v Salzburgu in samostan Molzbüchel na Koroškem. Na robu slovenskega ozemlja je pred 7. stoletjem nastal benediktinski samostan v Štivanu pri Devinu. Kot prvi benediktinski samostan na nekdanjem etničnem slovenskem ozemlju štejemo samostan v Osojah na Koroškem, ki je bil ustanovljen malo pred letom 1028. Pomembno je vplival na versko življenje na Kranjskem tudi leta 1140 ustanovljeni benediktinski samostan v Gornjem Gradu na Štajerskem. Ob koncu 11. stoletja sta na zahodnem robu slovenskega ozemlja nastala še dva samostana: opatiji v Rožacu in Možacu; iz tega časa sta tudi benediktinski samostan v Valdoltri pri Ankaranu in pri Sv. Benediktu v Prekmurju. Prvi samostani na Kranjskem so nastali z naselitvijo reda cistercijanov; red je izšel iz reformnega gibanja v 11. stoletju. Nastali sta postojanki Stična (ok. 1130) in Kostanjevica na Dolenjskem (1234). Slednja je nastala po naselitvi dela redovnikov iz vetrinjskega samostana na Koroškem. Tako sta bila prva moška samostana ustanovljena na Dolenjskem. Sredi 13. stoletja je bila kot naslednja redovna postojanka na Kranjskem in prva na Notranjskem ustanovljena kartuzija v Bistri pri Ljubljani; kot zadnja kartuzija ne samo na Kranjskem, ampak sploh na slovenskem etničnem ozemlju pa je v začetku 15. stoletja nastala kartuzija Pleterje; bila je ustanova grofa Hermana II. Celjskega. Z nastankom in utrditvijo meščanstva so se pojavili v Evropi v 13. stoletju t. i. ubošteni redovi, ki so bili usmerjeni k evangelizaciji mestnega ali obmestnega prebivalstva: tako so se naselili dominikanci in manjši bratje. Prvi samostan manjših bratov sv. Frančiška na Kranjskem je bil ustanovljen v Ljubljani

leta 1242. Ko je v 15. stoletju znotraj reda manjših bratov prišlo do delitve na minorite in reformirane observante – frančiškane, so slednji leta 1491 prevzeli tudi dotedanji samostan manjših bratov v Ljubljani. Čez dve leti pa so prišli tudi v Kamnik. V obdobje pojava ubožtenih redov pri nas sodijo tudi prve ženske redovne skupnosti na Kranjskem. Tako je bil kot prvi ženski samostan na Kranjskem in sploh prvi samostan na Gorenjskem leta 1238 ustanovljen samostan dominikank v Velesovem. Drugi ženski samostan na Kranjskem in prvi samostan klaris je bil leta 1300 ustanovljen samostan v Mekinjah pri Kamniku. Leta 1358 mu je sledila še ustanovitev klariškega samostana v Škofji Loki, tretji pa je bil ustanovljen šele čez 300 let, v Ljubljani.

V 13. in 14. stoletju so se na Kranjskem in Štajerskem naselili tudi neka-teri viteški redovi. V Ljubljano so križniki – nemški viteški red prišli v prvi polovici 13. stoletja, močno pa se je ta red razširil v Beli krajini, kjer so sprva delovali templarji. Ivanovci oz. špitalovci ali malteški vitezi so imeli na Kranjskem svojo postojanko v Komendi. Od puščavniških redov na Kranjskem so se v Ljubljani naselili bosonogi avguštinci; prvič se omenjajo leta 1314. Na Kranjskem so od redovnih ustanov pred nastopom reformacije delovali še korarji ali člani kolegiatnega kapitlja, ki so delovali od leta 1493 v Novem mestu na Dolenjskem.

Čas reformacije je sredi 16. stoletja povzročil veliko krizo redovnih poklicev, število redovnikov in redovnic je zelo upadlo. Vendar se proti koncu 16. stoletja že pojavijo nekateri novi samostanski redovi, ki so bili celo velika opora protireformaciji in katoliški prenovi v začetku 17. stoletja. To so bili predvsem jezuiti, ki so prišli v Ljubljano v začetku leta 1597, in kapucini, ki so prišli v Ljubljano leta 1606, nato pa so se naselili še v Kranju in v začetku 18. stoletja tudi v Škofji Loki. Od pomembnih redovnih skupnosti, ki so delovale v preteklosti na Kranjskem, velja omeniti še uršulinke, ki so prišle v Ljubljano leta 1702, pomembno pa so se okrepile predvsem po razpustu nekaterih starejših ženskih redovnih skupnosti v letu 1782. Tako je na Kranjskem v 17. in 18. stoletju delovala kar široka paleta redov in samostanov, ki so pomembno prispevali k različnim vidikom družbenega in gospodarskega življenja na takratnem Kranjskem.¹

¹ Jože Mlinarič, *Cerkev na Slovenskem v srednjem veku*, v: *Zgodovina Cerkve na Slovenskem*, str. 75–84; M. Benedik, *Protireformacija*, str. 140–147; Anton Košir: *Okvirni pregled zgodovine redovništva na Slovenskem*, v: *Za boljše svedočenje Evandolja*, Zbornik rada prvog redovničkog tjedna u Zagrebu 6. 9. 1973, Zagreb 1974, str. 101–130.

Razpustitev nekaterih samostanov v 18. stoletju

Sredi 18. stoletja je nastopilo obdobje t. i. jožefinizma, s katerim označujemo zgodovinsko obdobje v avstrijsko habsburških deželah, v katerem si je avstrijski vladar pod vplivom razsvetljenstva prizadeval z vrsto cerkvenopolitičnih reform ustvariti neke vrste državno Cerkev, ki bi bila popolnoma podrejena nadzoru in nalogam absolutistične države. Ime je dobil po cesarju Jožefu II., ki je te reforme najradikalneje izvajal.

Poseganje države na Cerkevno področje se je začelo že veliko pred Jožefom II. Začetke lahko iščemo že kar v 14. stoletju,² še bolj očitno se je to nadaljevalo pri Jožefu I. in Karlu VI., še odločneje pa je posegla na cerkveno področje cesarica Marija Terezija sredi 18. stoletja. Prvi avstrijski vladar, ki je prepovedal svojim podložnikom od papeža ali njegovega odposlanca sprejeti kak uraden dokument, je bil že ogrski kralj Sigismund Luksemburški leta 1404. Prav tako ni smel nihče sprejeti nobene cerkvene službe brez kraljevega dovoljenja. Nasploš so tedanji vladarji imeli veliko oblast tudi na cerkvenem področju. V številnih škofijah so imeli pravico postavljati škofove, ustanavljati samostane, jim podeljevati privilegije; imeli pa so tudi pravico imenovati samostanske vizitatorje, a so to pravico leta 1445 izgubili. Tudi položaj na Kranjskem je bil zapleten že po letu 1420, še zlasti pa po letu 1500, ko so izumrli goriški grofje in so njihovo ozemlje dobili Habsburžani. Oglejski patriarhat je v svojem avstrijskem delu, kamor je spadal tudi velik del Kranjske, vedno bolj izgubljal na moči, ker se je zaostril položaj med Habsburžani in beneško republiko, kjer je bil sedež patriarhata.

V tem času je bilo na habsburškem ozemlju sprejetih kar nekaj odlokov, ki so se nanašali na samostansko življenje in delovanje. Leta 1573 je začel veljati odlok, ki je določal, da je potrebno deželnoknežje centralne organe obvestiti o smrti samostanskega predstojnika in zaprositi za dovoljenje za izvolitev novega. Ta odlok je bil nato še večkrat spremenjen. Leta 1609 je začela veljati odredba nadvojvode Ferdinanda, ki je prepovedovala duhovščini avstrijskega dela oglejskega patriarhata, da se v sodnih zadevah obrača na patriarha. Samostane je zelo razburil odlok cesarja Leopolda I. leta 1677, po katerem prelati, opati in prošti niso smeli biti umeščeni s temporalijami oz. na svetnem področju toliko časa, dokler deželnoknežji centralni organi niso potrdili novoizvoljenega predstojnika oz. predstojnice samostana, še prej pa sta morala v samostan prispeti dva vladna komisarja, da sta na samostanske

² Wladimir Milkowicz, *Die Klöster in Krain*, Wien 1889, str. 180.

stroške napravila inventar premoženja. Nadalje je bil sprejet tudi odlok, ki je samostanom prepovedoval kupovanje ali prodajo premoženja oziroma spreminjanje lastništva brez soglasja deželnoknežjih centralnih organov. Cesar Leopold I. je leta 1669 in 1673 prepovedal Cerkvi podarjanje, prodajo, zamenjavo ali dedovanje kakršnekoli posesti; take pogodbe so bile nične. Vendar pravega uspeha ta odlok ni dosegel.³ Zato je leta 1724 te sklepe potrdil tudi cesar Karl VI. in določil, da tako posestvo preide v posvetne roke, pogodbe pa, ki bi bile narejene brez vednosti svetne oblasti, razglasil za nične.⁴

Takšno je bilo torej stanje oz. odnos svetne oblasti do samostanov na avstrijskem ozemlju pred nastopom vladarjev Marije Terezije in Jožefa II.

Na začetku pregleda cerkvenih reform vladarice Marije Terezije in cesarja Jožefa II. je potrebno poudariti, da sta bila oba omenjena vladarja sicer na verskem in moralnem področju neoporečna katoličana, lastila pa sta si pravico, da podredita Cerkev interesom centralističnega državnega vodstva. Hans Magenschab pravi, "da je Marija Terezija na zunaj ostala vljudna in ni dražila ne papeža ne škofov ne samostanskih redov s pretiranimi gestami, Jožef II. pa je videl svoj cilj izključno v tem, da naredi iz Cerkve ustanovo, ki bo v duhu reforme služila državi. Menil je, da je dolžan reformirati Cerkev zato, da postane ustanova v službi države in ljudi, ker je hotel svojemu 'zamaščenemu pacientu' s pravilno dieto pomagati, da bo njegov organizem spet zmožen dela; hotel je razum in vero združiti, ne ločiti ..." ⁵ Marijo Terezijo sta k temu, da se je odločila za politično poseganje na cerkveno področje, spodbudila na eni strani predvsem spovednika Ignacij Kampmüller in opat Ignaz Müller in jo pridobila za moralni rigorizem, na drugi strani pa razsvetljensko usmerjeni svetovalci, zlasti državni kancler Wenzel Kaunitz-Rittberg. Tako so že leta 1746 začeli bolj strogo izvajati zahtevo, da ni dovoljeno objavljati papeških določb brez državne odobritve. Pozneje so to razširili tudi na škofovske odloke in pastirska pisma vernikom. Cenzuro so prevzeli državni organi leta 1753. Tujim redovnim predstojnikom je bilo na avstrijskem ozemlju prepovedano vizitirati samostane, tisti pa, ki so zašli v dolgove, so dobili državne komisarje; redovni novinci in novinke niso smeli narediti redovnih zaobljub pred dopolnjenim 24. letom (1770). Prepovedano je bilo izobraževanje duhovnikov v tujini in pošiljanje denarja v tujino. Leta

³ Jože Mlinarič, *Stiška opatija 1136–1784*, Novo mesto 1995, str. 705; glej tudi tamkajšnje opombe.

⁴ W. Milkowicz, n. d., str. 186.

⁵ Hans Magenschab, *Jožef II.*, Maribor 1984, str. 193, 196.

1773 so tudi v Avstriji odpravili jezuitski red (posledica papeževe razpustitve jezuitskega reda) in podržavili njihove gimnazije in univerze. Za načrtno izvajanje cerkvenih reform je Marija Terezija ustanovila leta 1769 celo posebno "cerkveno" ministrstvo (*consessus in publico – ecclesiasticis*).

Še bolj radikalno je na cerkveno področje posegel cesar Jožef II., ki je samo za to področje izdal nad šest tisoč odlokov. Dosledneje je cenzuriral odloke cerkvenih in redovnih predstojnikov zunaj avstrijskih državnih meja na podrejene v njegovih deželah. Omejil je število redovnih novincev. Leta 1783 je razpustil vse bratovščine in tretji red, njihovo premoženje pa izročil verskemu skladu; že dve leti prej pa je izšel odlok, da vsi letni dohodki bratovščin pripadajo šolskemu skladu. Že prej pa je vladarica Marija Terezija zahtevala za ustanovitev novih bratovščin, ki jih je bilo leta 1773 samo na Kranjskem 386 s skupnim premoženjem 90.650 gld, vladno dovoljenje. Namesto vseh teh številnih razpuščenih bratovščin je Jožef II. uvedel enotno bratovščino dejavne ljubezni do bližnjega, ki pa ni mogla prav zaživeti. Lotil se je tudi teritorialne preureditve škofij in župnij; škofijske meje so se poslej ujemale z deželnimi in so bile ozemeljsko sklenjene v neko celoto.

Zelo radikalno pa je Jožef II. posegel s svojimi reformami prav v samostane. Razpustil je (patent z dne 12. 1. 1782) vse redovne hiše, ki niso neposredno koristile izobrazbi in socialni pomoči, predvsem kontemplativne redove. Nasprotno pa je redove, ki so se ukvarjali s šolstvom (npr. uršulinke) in strežbo bolnikov celo podpiral. Adam Wolf je mnenja, da "Jožef II. ni imel natančnega vpogleda v ljudsko življenje, še manj v versko življenje. Tuji so mu bili tako krščanska mistika kot osnove pokorščine, ponižnosti, odpovedujoče se ljubezni in duhovnega samopreiskovanja. V samostanih je videl le revne ali bogate ustanove postopačev, rimske gradove, v katerih se utrjuje in brani hierarhija. Zato je imel za eno najčastnejših in prednostnih nalog svoje vladavine, da samostane, kolikor je le mogoče, omeji in redovnike kar najbolj usmeri v dušno pastirstvo. Vse to je izvajal Jožef II. v času svoje vladavine, ne da bi s tem nameraval zatreti ali uničiti redovništvo v celoti."⁶ Še leta 1770 je bilo v tedanjih avstrijskih deželah skupaj 2163 samostanov, od tega 238 opatij, 1334 moških in 591 ženskih samostanov (med njimi 26 klariških). Do leta 1786 jih je bilo razpuščenih 738, od tega 82 opatij, 395 moških in 261 ženskih samostanov.⁷ Premoženje razpuščenih samostanov je strnil v *verski sklad*, ustanovljen 20. februarja 1782, ki je bil namenjen vzdrževanju duhovni-

⁶ Adam Wolf, *Die Aufhebung der Klöster in Innenösterreich 1782–1790*, Wien 1871, str. 16–17.

⁷ A. Wolf, n. d., str. 157.

kov in podpori gospodarsko šibkih župnij. Nadzor nad ostalimi samostani pa je izročil škofom. Na Kranjskem so bili razpuščeni naslednji samostani: kartuzijani v Bistri, klarise v Mekinjah, Škofji Loki in Ljubljani, dominikanke v Velesovem, pavlinci v Sv. Petru v Gozdu (Istra) in pri Sv. Mariji ob jezeru (danes Kloštar v Istri). Š poznejšim odlokom sta bila razpuščena še cistercijanska samostana v Stični (6. 10. 1784) in Kostanjevici, avguštinci in diskalceati v Ljubljani, kapucini v Kranju in Novem mestu, serviti v Devinu, ljubljanskim kapucinom pa je bilo prepovedano sprejemati novince.⁸

⁸ France M. Dolinar, *Jožefizem in janzenizem*, v: *Zgodovina Cerkve na Slovenskem*, Celje 1991, str. 153–160.

1.2. Nastanek in razvoj reda klaris⁹

Red sester sv. Klare (*Ordo Sanctæ Claræ* – OSC) je drugi red sv. Frančiška Asiškega. Ustanovljen je bil leta 1212. Začetnica reda je bila plemkinja Clara de Offreduccio iz Assisija (1194–1253). Že z osemnajstimi leti se je po Frančiškovem zgledu in njegovih pridigah odločila, da bo živela v popolnem uboštvu. Odpovedala se je udobju in sijaju sveta, da bi lahko v notranji svobodi hodila za križanim Kristusom in ga ljubila z vsem svojim bistvom. Tako si je Klara izbrala "najboljši del" (Lk 10, 42), se pravi bogastvo molitve, molka, kontemplacije, nedeljene ljubezni do Boga in popolne predanosti službi njemu. Leta 1211 je zbežala od doma k cerkvi sv. Marije Angelske ali Prociunkuli pri Assisiju, kjer ji je sv. Frančišek dal redovno obleko in jo posvetil Bogu. Odpeljal jo je v samostan benediktin San Paolo pri Bastiji, kjer so jo sestre uvedle v redovno življenje. Kmalu se ji je pridružila še mlajša rodna sestra Agneza. Še isto leto je Frančišek ustanovil za njiju in ostale, ki so se jima še pridružile ter sklenile živeti v čistosti, uboštvu in pokorščini, samostan pri sv. Damijanu. Sestre, ki so se v začetku imenovalе "damijanke", so po navodilih sv. Klare živele v strogem uboštvu; zavračale so vsako bogastvo in navezanost na gmotne dobrine. Živele so tudi v strogi klavzuri, tako da so se lahko nemoteno posvečale molitvi za svet. V letih 1212/13 je sv. Frančišek sestavil za Klaro pravila z naslovom "Način življenja". Vsa pravila redovnega življenja je sv. Klara zapisala med leti 1234 in 1253 v *Pismih sv. Neži Praški* in v *Vodilu* ter *Oporoki*, ki ju je sestavila med leti 1247 in 1253. Leta 1227 je papež Gregor IX. naložil duhovno skrb za klarise *manjšim bratom sv. Frančiška*. Naslednje leto jim je papež potrdil še "Privilegij uboštva" iz leta 1216. Zadnja leta svojega življenja si je sv. Klara zelo prizadevala, da bi njeno Vodilo potrdil tudi papež in končno se je to zgodilo 9. avgusta 1253, dva dni pred njeno smrtjo. Sv. Klara je umrla 11. avgusta 1253, njeno truplo pa je ostalo do današnjega dne nestrohnjeno. Klara je bila za svetnico razglašena 15. avgusta 1255.

Sveta Klara je podobno kot pred njo sv. Frančišek s svojo zahtevo po strogem uboštvu precej "revolucionarno" posegla v mišljenje in navade tedanje srednjeveške fevdalne družbe. Zahodnoevropski samostani do tega časa (npr. benediktinci, cistercijani) so se v skladu s pravilom sv. Benedikta "ora et labora" (moli in delaj) ukvarjali poleg molitve tudi z gospodarstvom; imeli so velika posestva, precej premoženja in podložnike. Zato so se tudi

⁹ Damjan Hančič, *Sedemsto let klaris na Slovenskem*, Nazarje 2000, str. 10–16.

zahteve sv. Klare po strogem uboštvu za redovnice v samostanu zelo težko uveljavile v praksi. Že za časa njenega življenja, pa tudi po njeni smrti so papeži nekoliko omilili zahteve po popolnem uboštvu in dovolili klariškim samostanom tudi lastništvo posestev. Tako je papež Inocenc IV. avgusta leta 1247 podelil svoje Vodilo, t. i. "*Inocenčevo Vodilo*", v katerem je klarisam dovolil, da imajo stalne prihodke in skupno posest ter to svobodno upravljajo. Čez nekaj let, natančneje 9. avgusta 1253, je isti papež z bulo "*Solet annuere*" potrdil klarisam izvirno Vodilo sv. Klare, v katerem je zahtevala popolno uboštvo. Ker pa so bile zahteve po uboštvu za tedanji čas preveč stroge, je papež Urban IV. dne, 27. junija 1263, izdal v buli "*Religionis augmentum*" dopolnjeno in popravljeno "*Inocenčevo Vodilo*", ki dopušča vsem klariškim samostanom imeti tudi večja posestva. Prav tako je Urban IV. v omenjeni buli določil enotno poimenovanje za klarise, ki so se tedaj imenovalе zelo različno. Namesto poimenovanj: "zaprte sestre, uboge gospe, manjše sestre, damijanite, klarise", je uvedel enotno ime: "*sestre reda sv. Klare*".

Klarise, ki so se ravnale po Urbanovem Vodilu, imenujemo urbanke. Te so imele velike posesti in bogastvo, kar jih je mnogokrat oviralo pri njihovem, Bogu posvečenem redovnem življenju. Disciplina je zlasti popustila, ko so samostani postali namesto hiš molitve in samoposvetitve le preskrbovališča plemiških hčera. Papež Urban IV. je celo uvedel pogoј, da mora vsaka sestra ob vstopu v samostan prinesiti doto. Velika večina klariških samostanov po Evropi se je v 14. stoletju odločila za Urbanovo Vodilo. Poimenovanje "urbanke" se je ohranilo tudi potem, ko so klarise sprejele tudi še nekoliko omiljeno obliko Vodila, ki jim ga je podelil papež Evgenij IV. leta 1447. V buli *Ordinis Tantum* je tretje poglavje izvirnega Vodila omilil s tem, da je odredil, naj sestre oz. redovnice z namenom, da bi bile boljе vodene, za opatinjo izberejo le sestro oz. redovnico iz njihovega samostana; tisto, ki je v njihovem samostanu že tri ali blizu treh let, dobiti pa mora glasove večjega dela konventa ali najmanj en glas nad polovico.

V četrtem poglavju je omilil naslednje: ker se mu je zdel v Klarinem Vodilu predpisani stalno trajajoči post prestrog, je odredil, da se sestre držijo le posta, ki mu je zavezan red manjših bratov na podlagi njihovega Vodila: tako so se morale držati posta pri jedeh na podoben način v času štiridesednevnega (predvelikonočnega) posta, razen bolnih in oslabeledih sester. Na druge postne dni, kot kvatrni post, post na večer pred prazniki sv. apostolov in podobno, pa so se sestre držale navad dežele, po katerih jim je bilo dovoljeno jesti jajčne in mlečne jedi.

V petem poglavju: ker je bilo za sestre v samostanih glede obutve predpisano, da morajo biti bose, kar je imel za preveč strogo, je zato odredil, da sestre lahko "nosijo obutev, ki jo pravzaprav ne moremo imeti za obutev, kot so na primer lesene cokle ali sandale. Kadar pa jim pristoji, pa lahko obužejo tudi čevlje."

V šestem poglavju: ker je odrejeno, da so se morale v nekaterih samostanih klarise stalno držati neprekinjene tišine, je glede tišine podelil vikarjem pravico, da sestre odvežejo od molka, prav tako tudi v zvezi z jedmi.

V sedmem poglavju pa papež Evgenij IV. pravi: "Naš ljubi sin Janez Kapristan nam je očitno naznanil, da vsebuje izvirno Vodilo sv. Klare 103 regularne predpise, za katere prekoračitev je za sestre predvidena kazen smrtnega greha; ker pa menimo, da je to prestrogo in pregrobo, želimo razglasiti na podlagi naše oblasti in v vsebini te listine, da sestre v nobenem primeru za prestopke v teh pravilih ne zagrešijo smrtnega greha, razen kar se tiče štirih zaobljub (pokorščine, uboštva, čistosti in klavzure) in glede izvolitve ali odstavitve opatinje."¹⁰

¹⁰ Konstitucije klaris v Škofji Loki (v nadaljevanju: KKŠ), ZAL, ŠKL 113, Uršulinski samostan Škofja Loka (1551–1981), akc. 168, št. t. e. 3

1.3. Nekdanji samostani klaris na slovenskem narodnostnem ozemlju¹¹

Prvi klariški samostani se na slovenskem ozemlju pojavijo zelo zgodaj. Prvi listinsko dokazljiv samostan (v Mekinjah) se pojavi že leta 1300, torej že 47 let po smrti sv. Klare.

Na slovenskem narodnostnem ozemlju so v obdobju od leta 1300 do 1782 ustanovili šest samostanov klaris¹² (od tega kar tri na Kranjskem), ki so delovali različno dolgo. Najpomembnejši in hkrati najstarejši kranjski samostan klaris je bil v *Mekinjah pri Kamniku* (1300–1782). Ostali samostani so bili še: v *Kopru* (1299/1301–1806),¹³ v *Št. Vidu ob Glini* (St. Veit an der Glan) na današnjem avstrijskem Koroškem (1321/23–1553/54), v *Škofji Loki* (1358–1782), v *Gorici* (1653–1782) in v *Ljubljani* (1657–1782).¹⁴

Noša oz. obleka klaris pri nas je bila: rjav habit in plašč ter črn pajčolan.

Predstojnice klariških samostanov se imenujejo *opatinje*. Ta naziv je posledica dejstva, da sega "predzgodovina" klariškega reda v benediktinski samostan Sao Paulo v Bastiji. Ravno v tem ohranja klariški red kot drugi red sv. Frančiška, z razliko od ostalih uboštenih redov, ki so tudi v nazivu samostanskega predstojnika oz. predstojnice hoteli prekiniti z benediktinsko tradicijo,¹⁵ neko povezavo s starejšimi samostanskimi redovi in se v tem raz-

¹¹ D. Hančič, *Sedemsto let klaris*, str. 18–19.

¹² Samostan klaris v Celju omenja ena sama listina iz leta 1329. Listina vsebuje volilo cesarice Elizabete, vdove Friderika Lepega omenjenemu samostanu (ki pa takrat verjetno še ni obstajal in so ga morda nameravali šele ustanoviti). Drugih poročil o samostanu ni, pač pa obstaja ustno izročilo, da naj bi bil v eni od stranskih mestnih ulic ženski samostan.

¹³ Do sedaj se je v literaturi omenjalo, da je bil koprski samostan klaris ustanovljen leta 1301, ko se prvič nedvoumno omenja, da so bile redovnice v tem samostanu zagotovo klarise. Zgodovinarica in arhivistka PAK Zdenka Bonin pa je na osnovi prepisov treh dokumentov, ki jih hrani Pokrajinski arhiv Koper (PAK, IX. Skupina, a. e. 1357, str. 5–8) mnenja, da so bile klarise v samostanu naseljene že dve leti prej, tj. leta 1299 (10. 7.), ko so "sestre samostana sv. Klare" omenjene v neki kupni pogodbi. – Zdenka Bonin, *Pokopavanje v cerkvi in samostanskem poslopu sv. Klare v Kopru med letoma 1616 in 1782*, v: *Arhivi*, let. 24 (2001), str. 109. Kljub tem ugotovitvam pa se ne more stoodstotno trditi, da so bile že tega leta tam naseljene klarise, saj je v literaturi tudi do sedaj veljalo prepričanje, da so tam pred letom 1301 živele tretjerednice sv. Frančiška, za sam samostan pa je možno, da se je že prej imenoval po sv. Klari.

¹⁴ Konec 19. stoletja je bila v Mariboru ustanovljena tudi samostanska skupnost *klaris neprestanega češčenja*, ki pa je delovala le malo časa, saj je prenehala z delovanjem že okoli leta 1914. Arhivsko gradivo o tej skupnosti hrani Škofjski arhiv v Mariboru (ŠAM).

¹⁵ Namesto poimenovanja "opat" oz. "opatinja" so "novi" redovi uvedli poimenovanje: prior, priorica, gvardijan.

likuje celo od prvega reda sv. Frančiška – manjših bratov, ki imenujejo samostanskega predstojnika gvardijan.

Skupne poteze samostanov klaris na Slovenskem:

- Vsi samostani klaris razen goriškega so pripadali redu klaris – urbank. Goriški pa je pripadal klarisam – kapucinkam.
- Čim manj je bilo vplivov dednih odvetnikov ali ustanoviteljev samostana, toliko bolj je bil samostan gospodarsko samostojen.
- V vseh samostanih so bila obdobja, ko je disciplina deloma ali zelo popustila.
- Obdobje protestantizma je zelo ogrozilo obstoj tedanjih klariških samostanov. Eden od teh samostanov (v Šentvidu ob Glini) je bil v tem obdobju razpuščen (ne toliko zaradi slabe samostanske discipline, kolikor zaradi interesov samostanskih zaščitnikov).
- Doba katoliške obnove je prinesla klariškim samostanom precej pozitivnih sprememb tako v gmotnem kot duhovnem smislu. V tem obdobju sta bila ustanovljena dva nova samostana (v Gorici in Ljubljani).
- Leto 1782 je bilo usodno za skoraj vse klariške samostane pri nas, saj so bili vsi razen koprskega (ker ni bil na ozemlju avstrijske države, pač pa beneške republike) ukinjeni in molitev klaris je na Slovenskem utihnila za skoraj dvesto let.
- Gospodarstvo v vseh takrat delujočih klariških samostanih je bilo ob razpustitvi vzorno urejeno, število in duhovnost klaris sta bili v vzponu.
- Vsi klariški samostani so bili podobno kot večina samostanov uboštvениh redov v mestnih naselbinah. Izjema je deloma le mekinjski samostan, ki je stal v kmečko-vaškem okolju, vendar v neposredni bližini mesta.
- Klarise so prispevale pomemben delež k slovenski kulturi in k sakralni umetnosti. Tako so škofjeloške klarise izdelovale paramente, voščene kipce in pekle t. i. loške kruhke; mekinjske klarise pa naj bi v božičnem času zibale t. i. "mekinjsko božično zibelko" z voščenim detetom Jezusom, kar sodi z duhovnimi igrami, ki so jih uprizarjali v božičnem času, med predhodnike današnjih jaslíc.
- Klarise so podobno kot ostali redovi sv. Frančiška še posebej gojile češčenje Matere Božje in pospeševale tudi ostale oblike Marijinega češčenja. Tako so bile pobudnice ustanovitve raznih Marijinih bratovščin. V Škofji Loki je bila 1717 v njihovi samostanski cerkvi ustanovljena bratovščina Brezmadežnega spočetja Device Marije, v Mekinjah pa 1718 bratovščina Marijinega Brezmadežnega srca.

- Med škofjeloškimi klarisami je bila tudi zakoreninjena pobožnost k "praškemu" Jezuščku.
- Samostani klaris so bili pomembni tudi za vzgojo plemiških in meščanskih hčera. Klarise so imele takšne vzgojne zavode v Škofji Loki, Ljubljani in Mekinjah.

Nekdanji in sedanji samostani klaris na slovenskem narodnostnem ozemlju

1.4. Klarise na Slovenskem danes¹⁶

Danes obstajata na ozemlju Republike Slovenije dva samostana klaris. Starejši stoji v Nazarjah v Savinjski dolini, kjer so bratje frančiškani v ta namen klarisam odstopili del vrta z opuščenim cvetličnjakom. Samostan je bil ustanovljen leta 1978 po skoraj dvestoletni nenavzočnosti klaris na našem ozemlju. Ustanoviteljice samostana so bile tri Slovenke, ki so prišle iz zagrebškega samostana klaris, na čelu s sestro Imakulato – Marijo Kozina. Samostan so sestre postavile z lastnimi sredstvi in večji del tudi s svojim fizičnim delom. Samostan je posvečen Mariji Brezmadežni.

Sestre klarise v Nazarjah se ravnaajo po izvirnem Vodilu sv. Klare, živijo v strogi klavzuri in popolnem uboštvu, da se lahko v tihoti in nenavezanosti na svetne dobrine posvečajo molitvi za svet, posebno pa še za svoj narod. Z razliko od sester karmeličank, ki prav tako živijo v strogi klavzuri, klarise posebej poudarjajo druženje pri molitvi in delu v sestrski skupnosti. Posebna značilnost duhovnosti klaris je evangeljsko veselje, ljubezen do sv. Rešnjega telesa, češčenje Božje Matere in služba Cerkvi. V samostanu imajo zadnjih nekaj let ves dan nepretrgano češčenje sv. Rešnjega telesa. K molitvi v samostanski kapeli, ki je prirejena tudi za obiskovalce, se klarise zbirajo večkrat dnevno. Njihov nočni počitek je razdeljen na dva dela, saj opravljajo posebno *polnočno molitev*, ki traja od polnoči do pol dveh ponoči. V času, ko ne opravljajo molitev, se ukvarjajo z ročnimi deli, peko hostij in obdelovanjem vrta ter sadovnjaka, ki sta v sklopu klavzure.

Ravno v svetem letu 2000, ko so obhajale 700 let svoje navzočnosti na slovenskih tleh, so sestre klarise 7. oktobra ustanovile že svoj drugi samostan, odkar so se vrnile v Slovenijo. Ta samostan stoji v Dolnicah (župnija Ljubljana – Podutik) in je prvi samostan tega reda na ozemlju ljubljanske nadškofije. Trenutno živijo v samostanu štiri sestre.

¹⁶ D. Hančič, *Sedemsto let klaris*, str. 93–98.

2. Kratek pregled zgodovine posameznega samostana klaris

Zaradi boljšega poznavanja obravnavanih samostanov klaris na Kranjskem podajam nekaj osnovnih zgodovinskih dejstev o posameznem samostanu.¹⁷

2.1. Zgodovina samostana klaris v Mekinjah (1300–1782)

Devetega oktobra leta 1300 sta zakonca Seyfrid (Žiga) in Elizabeta Gallenberška (Mekinska) na svojem zemljišču v Mekinjah ustanovila prvi samostan reda sv. Klare na Kranjskem. Samostanu sta darovala poleg poslopja v Mekinjah tudi premoženjsko osnovo: 13 kmetij, 4 sirarnice, pravico do oskrbovanja z lesom, nekaj travnikov, sadovnjakov in potokov. Uradni naziv samostana se je glasil: *Samostan Svete Marije (Vnebovzete) reda svete Klare v Mekinjah na Kranjskem*. Duhovno vodstvo mekinjskih klaris so imeli manjši bratje sv. Frančiška in sicer najprej ljubljanski minoriti, od leta 1629 pa kamniški frančiškani. Samostan klaris v Mekinjah je stal za razliko od večine ostalih klariških samostanov zunaj mestne naselbine in je zato veljal za t. i. "podeželski" samostan. Samostan v Mekinjah je pripadal redu klaris – urbank, ki so lahko imele tudi večje posesti, kar je redovnice mnogokrat oviralo pri njihovem redovnem življenju. Samostan je bil v začetku namenjen trinajstim redovnicam, kasneje pa se je njihovo število spreminjalo. Vanj so prihajale predvsem hčere najpomembnejših kranjskih plemiških in meščanskih družin. Nekaj redovnic je bilo tudi s Štajerske, Goriške in Koroške. Mekinjske opatinje so po svojem položaju pripadale prelatskemu stanu in so se smele preko svojega zastopnika udeleževati zasedanj kranjskega deželnega zbora (listinsko dokazljivo od leta 1577 naprej).

Premoženje samostana je do 16. stoletja kljub številnim darovanjem v 14. in 15. stoletju kar nekoliko zaostajalo v primerjavi s premoženjem ostalih samostanov. Največ posesti je imel v vzhodnem predelu Gorenjske, tj. od Zagorja do Velesovega. Mekinjski samostan je imel tudi pravico do pridobivanja lesa in drv v bistriškem gozdu. Ta pravica se omenja v listini z dne 15. aprila 1516 in je vsebovala poravnavo po dolgotrajnih sporih med mestom Kamnikom in samostanom. Nadvojvoda Albert III. je 29. avgusta leta 1338 podelil mekinjskemu samostanu pravico do nižjega oz. patrimonialnega sod-

¹⁷ Podrobneje je zgodovina vseh šestih slovenskih klariških samostanov, tudi obravnavanih treh kranjskih, predstavljena v D. Hančič, *Sedemsto let klaris*.

stva nad podložniki, ki so spadali pod njegovo zemljiško gospodstvo. Ta privilegij in svoboščine so kasneje večkrat potrjevali avstrijski vladarji. O sodelovanju podložnikov iz Mekinj v kmečkih uporih imamo le malo poročil. Znano je, da se je podložnikom na samostanskih posestvih godilo bolje kot podložnikom na posestvih plemičev. Turki so opustošili mekinjski samostan samo enkrat: v začetku junija leta 1471.¹⁸ Takrat je iz Ljubljane ena od treh skupin turške vojske prodrla do Kamnika, od tam pa v Mekinje, kjer so oropali samostan in nato nadaljevali pot po tuhinjski dolini do Celja. Po nekaterih podatkih naj bi Turki takrat odvedli v sužnost tudi vse mekinjske redovnice. Po mekinjskih redovnicah so se imenovala tudi severna vrata v kamniškem mestnem protiturškem obzidju, ki so vodila iz mesta v takratno kamniško predmestje Graben in dalje proti Mekinjam, "Frauentor" = nunska vrata.

Samostan v Mekinjah pred obnovo

(J. W. Valvasor, *Topographia Ducatus Carniolæ modernæ*, Laybach 1679)

Takoj ko je bil leta 1681 rešen spor glede dednega odvetništva nad samostanom, ki je Gallenbergom nedvoumno zagotavljal pravico do dednega odvetništva nad mekinjskim samostanom in pravico do svetne umestitve novoizvoljene opatinje, sta se brata Jurij Žiga Gallenberg in Janez Friderik Gallenberg lotila temeljite obnove mekinjskega samostana. Samostan je bil v tistem času že v slabem stanju, saj ga že dolgo časa niso temeljito prenovili.

¹⁸ Vasko Simoniti, *Turki so v deželi že – Turški vpadi na Slovensko ozemlje v 15. in 16. stoletju*, Celje 1990, str. 205.

Napisa na črnem poliranem marmorju nad nekdanjim glavnim vhodom v samostan in na steni nad vrati nekdanje klariške samostanske obednice nam v latinščini sporočata, da je samostan v tistem času že razpadal zaradi starosti in da so ga od temeljev obnovili. Valvasorjeva slika mekinjskega samostana pred obnovo kaže, da je bil samostan pred obnovo večinoma lesen, streha je bila krita s škodlami. Stroške obnove samostana sta deloma plačala sama brata Gallenberg, delno pa kranjski deželni stanovi. Valvasor poroča, da so z obnovo končali leta 1686. Zapisal je tudi, da se obnovljeni mekinjski samostan upravičeno imenuje "najlepši samostan na Kranjskem".

Čas reform razsvetljenih vladarjev samostanom kontemplativnih redov ni bil naklonjen, ker po racionalističnem gledanju niso z ničimer prispevali k dobri državi. Tako je avstrijski cesar Jožef II. 12. januarja 1782 izdal dekret o ukinitvi nekaterih samostanov, med njimi tudi mekinjskega. Klarise so zapustile Mekinje prvega julija 1782. Leta 1902 so nekdanji klariški samostan v Mekinjah kupile uršulinke iz Ljubljane; naslednje leto so se vselile vanj in še danes prebivajo oziroma delujejo v njem.¹⁹

2.2. Zgodovina samostana klaris v Škofji Loki (1358–1782)²⁰

Samostan klaris v Škofji Loki je ustanovil tedanji župnik v Kamniku Otokar Blagoviški, ki je imel poleg naddiakonske časti v upravi še dobrniško in mengeško faro ter vikariat v Krašnji. Bil je iz družine vitezov Blagoviških, ki se omenjajo že leta 1273 in so bili ministeriali oglejskih patriarhov ter so upravljali s patriarhovim gradom v Blagovici v Črnem Grabnu. Otokar Blagoviški je prosil freisinškega škofa Alberta za dovoljenje za ustanovitev samostana, ker so bili lastniki ozemlja okrog Škofje Loke in mesta freisinški škofje. Ohranjena je pergamentna listina iz leta 1352, v kateri freisinški škof Albert dovoljuje Otokarju, da lahko po svoji uvidevnosti razpolaga s svojim posestvom v Loki in mu obljublja pomoč in varstvo ob ustanovitvi samostana. Da bi zavaroval gmotne koristi svoje župnije, je starološki župnik Hildebrand Haak šest let nasprotoval zidavi samostana. Šele po doseženem soglasju med ustanoviteljem in njim, je dal dne 30. januarja 1358 ustanovitelju dovoljenje za zidavo samostana. V zameno je moral Otokar Blagoviški dati za odškodnino župni cerkvi 76 oglejskih mark v užitek starološkemu župniku oz. njihovim namestnikom. Odstopil je tudi majhno posestvo, ki je bilo v bližini starološkega žup-

¹⁹ D. Hančič, *Samostan klaris Mekinje*, v: *Sedemsto let klaris*.

²⁰ D. Hančič, *Samostan klaris Škofja Loka*, v: *Sedemsto let klaris*, str. 75–82.

nišča, daroval 10 mark za mašni misal in privolil še v druge določbe. Nastajajočemu samostanu so naložili obvezo, da daje četrtno navadnih dohodkov župni cerkvi in da ne smejo opravljati javnih svetih maš brez dovoljenja župnijske cerkve. Samostan je dobil dovoljenje za eno mašo v samostanu, vendar so jo smeli opraviti šele po obeh mašah, ki sta bili ena v župnijski cerkvi sv. Jakoba, druga pa v župnijski kapeli. Pridige pri odprtih vratih je imela samostanska cerkev lahko samo ob nedeljah, ne pa med tednom ali v petek. Poleg tega niso smeli samostanski kaplani župljanov spovedovati ali jim deliti ostalih zakramentov. Če je hotel biti kdo pokopan v samostanski cerkvi, so morali najprej opraviti vse pogrebne obrede v župnijski cerkvi ali župnijski kapeli, da je bilo zadoščeno župnijskim pravicam, šele nato se je lahko opravil pokop v samostanski cerkvi. Samostanska zgradba je stala pod gradom freisinških škofov, čisto blizu brega reke Sore. V samostan so vstopale večinoma meščanke, kar mu je sprva zniževalo ugled in moč. Kljub temu pa je imel kar nekaj posesti in bogastva. Posebno blizu mu je bila družina Ortenberg. Škofjeloške klarise so bile znane po vezenju čudovitih cerkvenih paramentov, izdelovanju voščenih kipcev in peki t. i. loškega kruhka, oz. "nunskega lecta", kot so ga imenovali domačini; kruhek je prednik poznejšega znamenitega malega loškega kruhka. Samostanu je bila pridružena tudi nunska cerkev, ki je bila posvečena Devici Mariji in jo je posvetil z dovoljenjem oglejskega patriarha leta 1393 freisinški škof Bertold. Cerkev omenja leta 1486 Paolo Santonino in navaja, da je bil zadnjega avgusta v cerkvi škofjeloških klaris pri maši, ki jo je spremljalo odlično nunsko petje. Samostan so prizadele tudi razne nevšečnosti. Tako piše Valvasor, da je leta 1458 požgal in izropal mesto in samostan vojskovodja celjskih grofov Jan Vitovec. Leta 1491 so prizadeli samostanskemu gospostvu gospodarsko škodo tudi uporni loški kmetje, ki so povzročili, da je samostanska posest ostala čisto brez sredstev. Velika nevšečnost je bil potres, ki je 26. marca 1511 močno prizadel Škofjo Loko in njeno okolico. Patriarh Francišek Barbaro piše septembra leta 1593 v nekem vizitacijskem poročilu, da bivajo sestre v tesnem samostanu. Meseca septembra pa se v poročilu zelo pohvalno izraža in pripominja, da lahko velja samostan škofjeloških klaris za vzor zaradi čistega življenja klaris in njihove redovne discipline. Poskrbel je tudi za njihovo vzdrževanje, ker so bile precej ubožne, in zapovedal strožjo klavzuro. Kljub tem pohvalnim besedam je tudi ta samostan kmalu zajel val protestantizma. Tako je bila zaradi protestantizma dne 2. oktobra 1599 odstavljena opatinja samostana Ursula Gassar. Za novo opatinjo je bila potrjena Katarina Holder. Leta 1627 je vizi-

tator Ceasere Nardi ob vizitaciji odstavil opatinjo Klaro Rizzi, ker so se pod njenim vodstvom v samostanu vršile razne nepravilnosti. Na njeno mesto je postavil mekinjsko klariso Elizabeto Rechalk. Verskim težavam škofjeloških klaris so se pridružile tudi gospodarske. Čeprav je imel samostan posebne pravice pod zaščito freisinških škofov, nam potrjuje gospodarske težave prošnja iz leta 1643; opatinja Suzana Petričević prosi za dovoljenje, da bi lahko kljub strogi klavzuri dvakrat na leto šla pregledat polje in pristavo, da bi tam uredila gospodarstvo, ker je samostan zelo obubožal. Vrh neprijetnosti pa je dosegel, ko ga je 7. oktobra 1660 med 22. in 23. uro s cerkvijo vred prizadel velik požar, ki je uničil tudi velik del mesta. Novembra 1660 je loški župnik poročal, da nameravajo klarise zidati nov samostan zunaj mesta. Vendar so se odločile za staro lokacijo, verjetno iz varnostnih razlogov. Obnova se je začela za tiste čase kar kmalu, saj je že 12. maja 1663 opatinja Klara Oberburger pro-sila patriarha, naj bi kdo od prelatov položil pri ravno dozidani nunski cerkvi vogelni kamen in posvetil pet oltarjev. Njeno prošnjo je patriarh odobril in 2. junija 1663 pooblastil arhidiakona Scharliharja v Kamniku, naj to izvede. Obnovitvena dela v cerkvi so se nadaljevala še pet let, tako da jo je 17. novembra 1669 posvetil ljubljanski škof Jožef Rabatta. Vzporedno z obnovitvenimi deli na cerkvi je potekala tudi obnova samostana, ki si je tudi gospodarsko opomogel.

Samostan v Škofji Loki

(J. W. Valvasor, *Topographia Ducatus Carniolæ modernæ*, Laybach 1679)

Tudi škofjeloškim klarisam čas reform cesarja Jožefa II. ni bil naklonjen. Leta 1778 so jim ukazali, naj odprejo trivialno šolo. Izgovarjale so se na klavzuro, kor in prostor. Vzroki pa so bili drugi, saj so klarise vzdrževale vzgojni zavod za plemiške hčere in svoje gojenke. To je razvidno tudi iz popisa inventarne komisije iz leta 1782, v katerem se omenja med samostanskimi prostori tudi internat. Kljub prošnjam je 29. januarja 1782 sledila razpustitev samostana. V samostan sta 14. februarja 1782 prišla cesarski komisar Kajetan Pettenek in Mihael Zaman in popisala vse premoženje. Ob razpustitvi je bilo v samostanu 21 redovnic in nekaj novink. Kot vladni sodnik je bil v Škofjo Loko poslan Anton Rešen. Klarise so večinoma vstopile v novoustanovljeni uršulinski samostan v Škofji Loki. Na cesarjev ukaz je bil ta samostan izročen uršulinkam, da so tu vzgajale otroke in jih poučevale. Za ureditev samostana so prišle 12. oktobra 1782 iz Gradca tri uršulinke: predstojnica, hišnica in učiteljica. Za njihovo vzdrževanje jim je loško gospostvo vsaka tri leta darovalo tolikšno količino žita kot nekoč klarisam, dobile pa so še ustrezen dodatek iz verskega sklada. Prva prednica samostana uršulink v Škofji Loki je bila baronica Marija Emerika Batthyani.

2.3. Zgodovina samostana klaris v Ljubljani (1657–1782)

Samostan klaris v Ljubljani je bil prvi samostan kakega ženskega reda, ki se je naselil v tem mestu, in hkrati prvi ženski samostan na območju tedanje ljubljanske škofije sploh.

Samostan klaris v Ljubljani so pričeli zidati po zaslugi dveh dobrotnikov: *Mihaela Talerja*, poštnega mojstra in cerkvenega ključarja pri Sv. Petru; leta 1631 je namreč v oporoki namenil za zidavo (kateregakoli) ženskega samostana v Ljubljani 5.000 do 6.000 gld, in *Mihaela Friderika Hillerja*, sina knjigoveza in doktorja prava, ki je za zidavo kateregakoli ženskega samostana leta 1643 namenil skoraj vse svoje premoženje. Hillerjevo premoženje je obsegalo: gospostvo Poganeč, ki je štelo 11 podložnikov in prinašalo letno 300 gld dohodka; dve glavnici: pri kranjski deželi v višini 3.771 gld ter pri koroški deželi v višini 10.000 gld; hišo ter kajžo v Ljubljani.²¹ Uresničevanje oz. izvajanje oporoke je Hiller zaupal Burkhardu pl. Hitzingu. Ta je že decembra 1643 zaprosil deželnega kneza, naj naroči ljubljanskemu škofu Buchheimu, deželnemu upravniku Paradeiserju in kranjskemu deželnemu vicedomu grofu

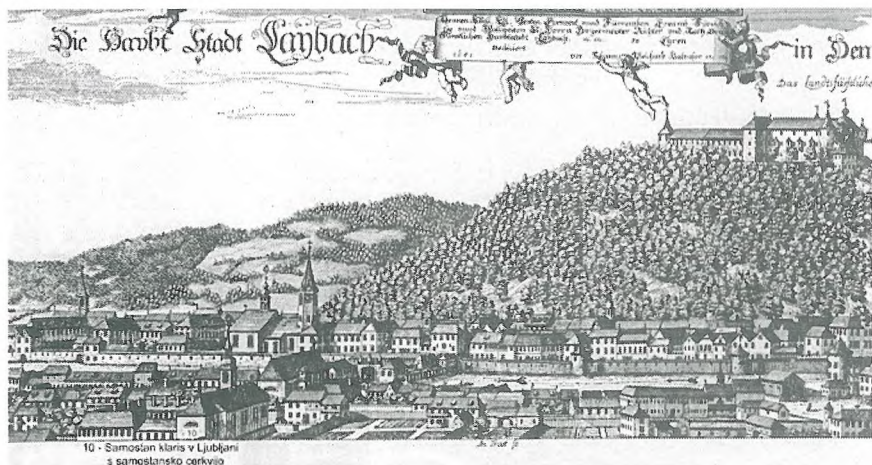
²¹ Majda Smole, *Vicedomski urad za Kranjsko, 13. stol.–1747, 4. del: Cerkevne zadeve*, Ljubljana 1994, str. 220–221.

Orfeju Strassoldu, naj sporazumno z županom, sodnikom in ljubljanskim mestnim svetom določijo primerno zemljišče za zidavo kakega ženskega samostana. Začetek del se je zavlekel še za nekaj let, ker se je zapletlo v zvezi z izročitvijo zapuščine obeh omenjenih pokojnikov. To so morali izročiti ljubljanskemu županu, sodniku in mestnemu svetu. Tako so začeli z zidavo šele leta 1648. Do sedaj še ni odkrito, zakaj so se odločili, da bo samostan namenjen prav redu klaris in ne kakemu drugemu ženskemu redu. Načrt za samostan sta izdelala Janez Henrik Widerkehr in takratni ljubljanski župan Ludvik Schönleben, ki je bil med drugim tudi inženir in kipar. Pri izdelavi načrta sta sodelovala še Franc Olivieri in stavbenik Abondi Donini. Tega so najeli tudi za zidavo samostana, vendar je med gradnjo umrl. Nasledil ga je zidarski mojster Knez, njega pa Frančišek Bocador. Prostor za samostansko poslopje in cerkev sta določila ljubljanski župan in mestni svet. V prvem obdobju zidave je mestni svetnik Strobl, da bi tako pridobil čim več sredstev za samostan, vsako leto na praznik sv. Klare (11. avgust) gostil mestne svetnike in druge zainteresirane. Widerkehr pa je skrbel, da so zidali po odobrenem načrtu, preskrbel je gradbeni material in obrtnike, jih vsak dan nadzoroval in jim vsak teden izplačeval zaslužek. Kranjski deželni vicedom je sredi zidave zahteval, naj bo samostan večji, kot so prvotno mislili, da bi bil po velikosti enak pravkar zgrajenemu samostanu klaris v Gorici. Vendar Hillerjeva zapuščina za vse to ni zadoščala, samostan je potreboval še vrt, vodnjak in mlin. Enajstega decembra 1654 so ljubljanski župan, sodnik in mestni svet sporočili, da se strinjajo z naselitvijo redovnic z ozemlja Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti.

Samostan je bil končan in posvečen leta 1656 in takrat so blagoslovili tudi cerkev. Prve štiri redovnice so prišle iz klariškega samostana Škofja Loka 23. decembra 1657. To so bile: prva opatinja Marija Lukančič, Uršula Herzog, Terezija Štih in Ivana Raumschüssel. Samostan je spadal pod frančiškansko provinco. Ker je imel tedanji ljubljanski škof prvo vpeljavo redovnic in posvetitev samostana, ki jo je že 23. decembra 1657 opravil frančiškanski provincial, za neveljavno, je na dan sv. Cecilije, tj. 22. novembra 1659, ljubljanski škof Oton Friderik Buchheim še enkrat izvedel javno vpeljavo.

Od zanimivosti velja omeniti, da je hotela leta 1671 avstrijska oblast po neuspeli zaroti Zrinjski – Frankopan vdovo Ano Katarino Zrinjsko zapreti oz. izročiti v varstvo samostanu klaris v Ljubljani. Toda ljubljanske klarise so se odločno branile in so izjavile, da se raje izselijo, kot da jo sprejmejo. Tako je moral deželni knez popustiti. Iz raznih dopisov iz tistega časa izvemo tudi, da

so morali v tistem času samostan že dozidavati, zaradi česar je bila nekaj časa odprta klavzura in za zidarje tudi vhod v samostan.

Samostan v Ljubljani konec 17. stoletja
(J. W. Valvasor, *Die Ehre deß Herzogthums Crain*, Nürnberg 1689)

Samostan je bil razpuščen 29. januarja leta 1782 in je tedaj posedoval kar precej premoženja. Nekaj redovnic je že maja 1782 zapustilo samostan in začelo živeti posvetno. Zadnjič se je brala sv. maša v samostanu 1. julija 1782. Leta 1790 je živelo še 19 nekdanih ljubljanskih klariških redovnic in dve kandidatki. Zadnja nekdanja redovnica je umrla šele leta 1839.²² Samostan je po razpustitvi služil za vojaško bolnišnico in skladišče, dokler ga potres leta 1895 ni dokončno tako omajal, da so ga morali podreti. Danes ima v zgradbi na njegovem mestu sedež Banka Slovenije (na Slovenski cesti nasproti hotela Slon).

²² A. Wolf, n. d., str. 85.

3. Ohranjenost arhivskih virov o redu klaris

Čeprav je celoten seznam uporabljenih virov objavljen na koncu knjige in posamezni arhivski viri podrobno predstavljeni tudi na začetku posameznih poglavij in naslovov, je dobro napisati na tem mestu nekaj splošnih ugotovitev glede ohranjenosti oz. neohranjenosti arhivskih virov za zgodovino klariških samostanov in njihovega reda na Kranjskem.

Arhivi, kjer se hrani za zgodovino klaris najpomembnejše arhivsko gradivo

Največ arhivskega gradiva za zgodovino klaris na nekdanjem Kranjskem hranijo v treh slovenskih javnih arhivih s sedežem v Ljubljani: Arhiv Republike Slovenije (ARS), Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL) – enota Škofja Loka in Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL). Zato večina uporabljenega arhivskega gradiva "izvira" prav iz teh treh arhivov. Pomemben zgodovinski vir je tudi t. i. zasebno arhivsko gradivo. Uporabljeno je gradivo dveh zasebnih arhivov: Arhiva uršulinskega samostana Sv. Duh pri Škofji Loki (Kronika in ceremonial škofjeloških klaris),²³ nekaj drobcev pa tudi iz Arhiva slovenske frančiškanske province sv. Križa v Ljubljani.²⁴

Ker so bila v preteklosti bodisi cerkvena (za mekinjski in škofjeloški samostan v Ogleju oz. Vidmu) bodisi zemljiško-gospodstvena središča (deloma za škofjeloški samostan, ki je bil obdan z freisinškim loškim gospodstvom, v Freisingu) zunaj ozemlja današnje Republike Slovenije, je bil del arhivskega gradiva pridobljen tudi iz petih tujih javnih arhivov: Nadškofijskega arhiva v Vidmu (Archivio Archieviscovile di Udine – AACU), Nadškofijskega arhiva v Gorici (Archivio Archieviscovile di Gorizia – AAG), Vatikanskega arhiva (Archivio Segreto di Vaticano),²⁵ Deželnega arhiva v Gradcu (Steiermarkisches Landesarchiv – StLA) in Bavarskega državnega arhiva v Münchnu (Bayerisches Hauptstaatsarchiv in München – BayHStA).

Najpomembnejši ohranjeni dokumenti za zgodovino klaris

Za preučevanje redovnega življenja klaris na Kranjskem so zagotovo najpomembnejši arhivski vir v celoti ohranjene samostanske konstitucije vseh

²³ Za dovoljenje za uporabo in objavo gradiva iz samostanskega arhiva se zahvaljujem s. Fidelis Bratina, tedanji predstojnici uršulinskega samostana Sveti Duh pri Škofji Loki.

²⁴ Za pomoč pri predstavitvi arhiva in iskanju gradiva se zahvaljujem arhivistu Jožetu Škofljancu.

²⁵ Za posredovanje arhivskih virov iz AAG in Vatikanskega arhiva se zahvaljujem mentorju prof. dr. Francetu M. Dolinarju.

treh kranjskih klariških samostanov. Te so še zlasti dragocen vir, ker so doslej na sploh edine ohranjene konstitucije kakega starejšega ženskega samostanskega reda pri nas. Zelo pomemben vir sta tudi ohranjena ceremoniala mekinjskih in škofjeloških klaris.²⁶ Omenjeni dokumenti oz. arhivski viri so poleg tega, da so pisani v stari nemščini in t. i. cerkveni oz. postklasični latinščini tudi "količinsko" zelo obsežni, zato je bilo potrebno najprej večino energije in časa vložiti v transkripcijo in slovenski prevod teh virov. Za ugotavljanje števila redovnic v obravnavanih samostanih, predvsem kdo so bile, so zelo pomembni ohranjeni arhivski viri: Kronika in nekrolog škofjeloških klaris, Mrliška knjiga mekinjske kaplanije ter razni dopisi mekinjskih in loških klaris patriarhu ob smrti dotedanje opatinje in izvolitvi nove, ki jih hrani v videmskem nadškofijskem arhivu. Za preučevanje gospodarske zgodovine je za mekinjski samostan zelo pomembna zbirka listin samostana Mekinje in terezijanski katastrski operat za Kranjsko; oboje hrani ARS. Za gospodarsko zgodovino škofjeloškega samostana pa so pomembne listine, ki jih hrani ZAL, enota Škofja Loka in listine v okviru freisinškega fonda v Bavarskem državnem arhivu v Münchnu. Za ljubljanski samostan pa tako za redovno kot gospodarsko področje največ arhivskega gradiva hrani Arhiv Republike Slovenije (ARS), nekaj pa tudi NŠAL (Vizitacije).

Izgubljeni oziroma neobstoječi arhivski viri

Ob naštevanju najpomembnejših arhivskih virov je potrebno povedati tudi, katere arhivske vire danes pogrešamo, saj bi se preko njih, v kolikor bi obstajali, dalo še bolj natančno predstaviti obravnavano problematiko.

Tako se nista ohranili kroniki mekinjskih in ljubljanskih klaris, iz katerih bi lahko izvedeli veliko podatkov tako o posameznih redovnicah kot morda tudi o dogajanju v samostanu ali njegovi okolici, kar bi bilo vsekakor pomemben vir za lokalno zgodovino. Pri tem je potrebno izreči še "kritiko" na račun ohranjene kronike škofjeloških klaris: ta namreč ni kronika v pravem pomenu besede (kot npr. Kronika marenberških dominikank), ampak zgolj seznam vstopov in smrti redovnic in zapis njihovih življenjepisov, skoraj nič pa ne izvemo o dogajanju v samostanu in njegovi okolici.

Pomanjkljivost predstavlja tudi izguba skoraj vseh "gospodarskih" listin ljubljanskega samostana; njihovo vsebino približno lahko ugotovimo zgolj na

²⁶ V celoti objavljena v Damjan Hančič, *Konstitucije klaris v Mekinjah in Škofji Loki*, v: *Acta Ecclesiastica Sloveniæ*, št. 23 (2001).

podlagi precej podrobnega popisa inventarja ob razpustitvi samostana, ki se je ohranil do današnjih dni. Za vse tri samostane, zlasti še za mekinjskega in škofjeloškega, predstavlja precejšnjo vrzel tudi izguba samostanskih urbarjev, s pomočjo katerih bi bilo mogoče še bolje predstaviti gospodarsko zgodovino obeh samostanov, zlasti še položaj podložnikov. Za mekinjski samostan je ohranjen (za sredino 18. stoletja) le izvleček (ekstrakt) iz urbarja (ki je bil izdelan ob sestavljanju terezijanskega katastrskega operata).

Sledi podrobnejša predstavitev najpomembnejših arhivskih virov.

Mekinske konstitucije

Knjigo – zvezek konstitucij mekinjskih klaris hrani danes NŠAL; fond NŠAL, Župnijski arhivi (ŽA), Razne knjige: Klarise v Mekinjah – *Konstitucije klaris*. Konstitucije so pisane v nemškem jeziku in v pisani gotici ter obsegajo 139 rokopisnih strani. Ob tem je treba opozoriti, da glede na številčenje listov manjka v knjigi nekaj strani, vendar se zaradi tega tok nepretrgane pripovedi ne prekine, ampak se nadaljuje, kot da te strani ne bi manjkale. Zato so bili listi najverjetneje iztrgani že pred pisanjem. Razdeljene so na 12 poglavij in obravnavajo različne vidike življenja in dela v samostanu. Konstitucije – nekakšna “samostanska ustava”, so v bistvu podrobnejša pravila ravnanja oz. življenja redovnic v posameznem samostanu. Temeljijo na generalnem Vodilu klariškega reda in so v bistvu konkretnejša izpeljava Vodila. Ob strokovni obdelavi besedila oziroma prevodu iz nemščine v slovenščino smo glede na značilnosti pisave ter jezika ugotovili, da so te konstitucije najverjetneje nastale na začetku 18. stoletja. Tako nikakor ne izhajajo iz 15. stoletja, kot se je menilo do sedaj.²⁷ Nastale so najverjetneje med leti 1710 in 1720, torej v času, ko je bila samostanska opatinja Doroteja Sidonija Gallenberg. Tega podatka sicer v konstitucijah samih ni zaslediti, nam pa o tem poročajo drugi viri. Tako nam mrliška knjiga ob smrti omenjene opatinje (25. decembra 1728, torej ravno na božič) poroča, da je poostrila klavzuro in samostanska pravila.²⁸ In ravno te konstitucije kažejo na to. Dodaten dokaz za novo datiranje nastanka konstitucij je tudi dejstvo, da se v tekstu omenjata kapeli sv. Kolomana in sv. Antona, ki sta bili sezidani ob koncu 17. stoletja, kakor tudi današnje župnišče (nekdanji dvorec oz. “počitniška” rezidenca grofov Gallen-

²⁷ To je razvidno iz pripisa (z navadnim svinčnikom) na koncu zvezka konstitucij, ki je najverjetneje ob prevzemu ali urejevanju arhivskega gradiva nastal v NŠAL.

²⁸ NŠAL, ŽA Mekinje, *Mrliška knjiga podružnične župnije Mekinje 1728–1784*.

bergov), katerega nastanek sega v začetek 18. stoletja; tudi omembe o "trenutni" prostorski stiski, v kateri naj bi bil mekinjski samostan, kažejo na dejstvo, da so bile konstitucije pisane v začetku 18. stoletja, ko so na zunaj sicer povečani in obnovljeni samostan v notranjosti še dozidavali oz. urejali.

Škofjeloške konstitucije

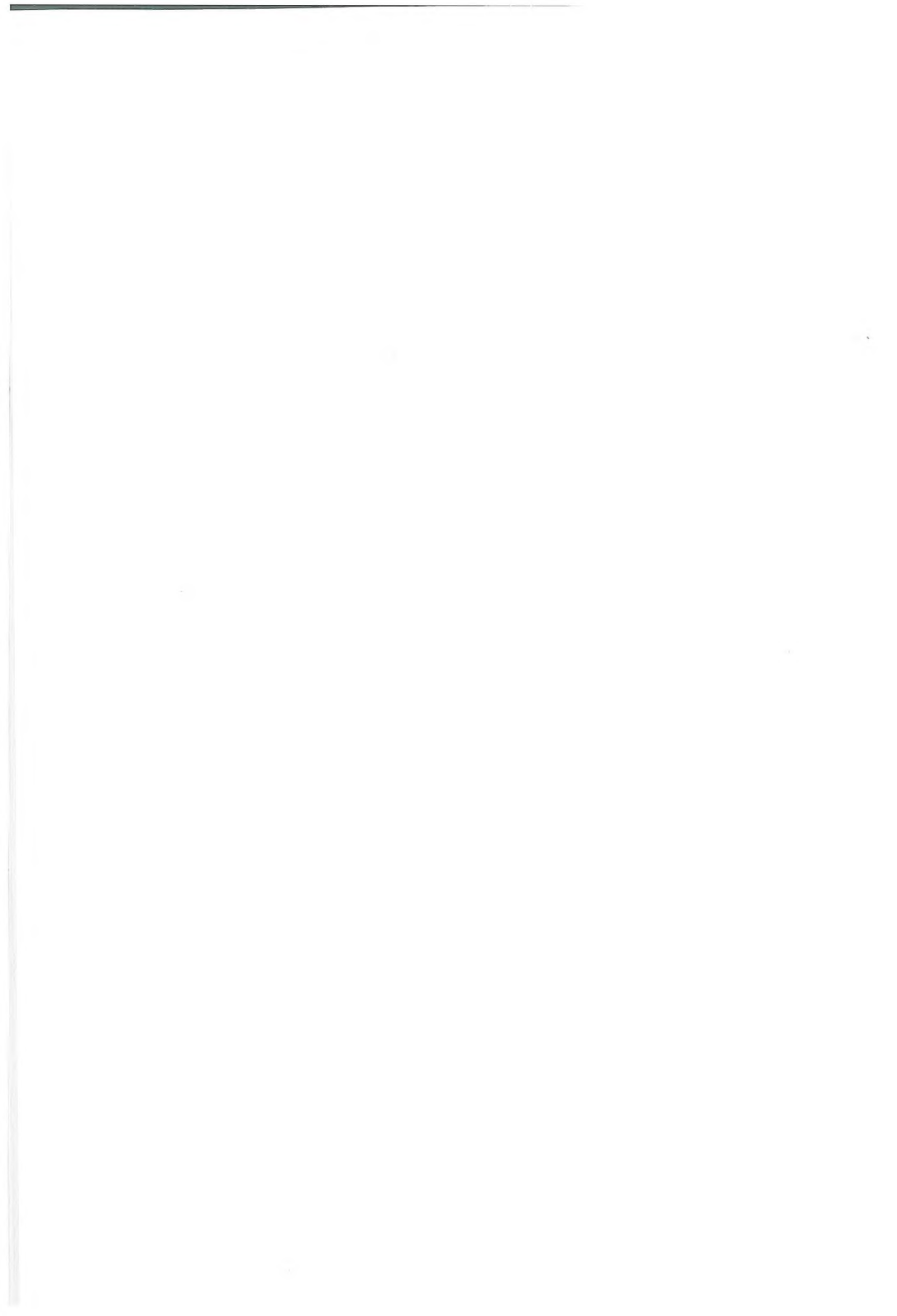
Konstitucije škofjeloških klaris so nastale v drugi polovici 18. stoletja. O času nastanka smo mnenja, da so mlajše od mekinjskih, ki so po vsej verjetnosti nastale že v začetku 18. stoletja. Konstitucije škofjeloških klaris nosijo letnico nastanka 1773, vendar je res, da so se tam napisanih pravil škofjeloške klarise držale že prej in da je takrat nastal le prepis. Najverjetneje so nastale med letoma 1740 in 1770. Prve "moderne" konstitucije so klarise verjetno dobile že v času opatovanja Regine Thaller, saj je v njihovi mrliški knjigi najti podatek, "da je prav v času njenega opatovanja samostan dobil nove konstitucije in pravila; skrbela pa je tudi za njihovo kar najbolj vneto izpolnjevanje." Pri tem velja omeniti, da si v konstitucijah odrejenih pravil, ki pomenijo v bistvu udejanjenje pravil, vsebovanih v klariškem Vodilu, niso postavile škofjeloške klarise same, ampak so jim jih podelili v uresničevanje manjši bratje sv. Frančiška, po vsej verjetnosti frančiškani; le ti so od leta 1629 skrbeli za njihovo duhovno vodstvo. To je razvidno iz naslednje formulacije: "... naš svetniški oče Frančišek in njegova duhovna hčerka sv. Klara, ki je vaša mati." Danes se obe navedeni deli hranita v dislocirani enoti Zgodovinskega arhiva Ljubljana v Škofji Loki; fond: SI, ZAL, ŠKL 113, Uršulinski samostan Škofja Loka (1551–1981), akc. 168, št. t. e. 3. Konstitucije škofjeloških klaris pomenijo odlično dopolnilo h konstitucijam mekinjskih klaris, saj se kljub v bistvu popolnoma podobnemu načinu redovnega življenja v obeh obravnavanih samostanih skriva tudi precej manjših razlik, ki utegnejo biti zelo zanimive. Na splošno dobimo občutek, da so bile kazni za prestopke v škofjeloškemu samostanu klaris precej strožje. Pa tudi stanovska struktura redovnic v škofjeloškem samostanu je bila drugačna kot v mekinjskem, saj so v prvem prevladovala meščanke, v drugem pa plemkinje. In še en razlog, zakaj je potrebno brati konstitucije obeh samostanov kot dopolnjujočo se celoto: tiste stvari, ki so v mekinjskih konstitucijah zelo natančno predpisane, so v škofjeloških obdelane bolj površno in tiste, ki so v prvem primeru opisane bolj na hitro, so v škofjeloških obdelane precej bolj natančno.

Ljubljanske konstitucije

Od obravnavanih samostanskih konstitucij so po nastanku najstarejše konstitucije klaris v Ljubljani; hrani jih ARS, fond AS 1073, *Zbirka rokopisov*. Od mekinjskih in škofjeloških se razlikujejo poleg časa nastanka tudi po sami zgradbi in načinu podajanja zapisanih redovnih pravil. Pri konstitucijah ljubljanskih klaris se namreč jasno vidi, da so nastale kot izpeljava vizitacijskih odredb ljubljanskega škofa Buchheima in so zato pisane v obliki vprašanj sester in škofovih odgovorov oz. razlag le-teh. Opaziti je še eno razliko: mekinjske in škofjeloške konstitucije so sestram v uresničevanje predpisali manjši bratje sv. Frančiška, najverjetneje frančiškani, ljubljanske konstitucije pa je klarisam v uresničevanje predpisal ljubljanski škof. S tem se tudi dobro vidi, da si je ljubljanska škofija "lastila" več pravic nad samostani na svojem ozemlju kot oglejski patriarhat na svojem oz., da je imel ljubljanski škof (verjetno tudi zaradi geografske bližine ljubljanskega klariškega samostana) nad ljubljanskim klariškim samostanom tako oblast, kot sta jo v Mekinjah in Škofji Loki oglejski patriarh in gorenjski arhidiakon v glavnem prepustila frančiškanom.

Konstitucije so zajete v knjigi in so označene po listih; obsegajo 61 foliiranih listov (122 navadnih strani). Sestavljene so iz treh delov, od katerih sta prva dva iz druge polovice 17. stoletja, zadnji pa iz druge polovice 18. stoletja. Razlika v časovnem nastanku se odraža tudi v pisavi (ki je povsod nemška gotica) in jezikovnih značilnostih, v katerih je pisan posamezni del. Prvi del z naslovom *"Regul der conventual-schwester sororum ordinis s. Claræ Labaci"* vsebuje razlago klariškega Vodila papeža Urbana IV. Ta del je identičen zadnjemu delu konstitucij škofjeloških klaris. Drugi, osrednji del z naslovom *"Constitutiones visitationis oder ordnung und sazung des jung-fäulichen closters s. Claræ zu Laybach"*, obsega konstitucije ljubljanskih klaris, ki so nastale na temelju prve vizitacije tega samostana takratnega ljubljanskega škofa Otona Friderika Buchheima, ki jo je opravil 14. februarja 1662. Pri tem nam je danes v veliko pomoč dejstvo, da je bil škof Buchheim zelo dober pravnik, zlasti pa odličen poznavalec kanonskega prava; tako je svoje odredbe podkrepil z odlično pravno razlago, temelječo bodisi na kanonskem pravu bodisi na papeških bulah bodisi na sklepih tridentinskega koncila. Tako na podlagi tega lahko ponekod podamo tudi pravno podlago posameznih, v konstitucijah zapisanih določb. Tretji, zadnji del nosi naslov *"Visitationen sazungen"*, in obsega vizitacijske odredbe ljubljanskega škofa Karla Herbersteina, ki je ljubljanski klariški samostan vizitiral 15. maja 1774.

**KLARISE V SAMOSTANIH NA
KRANJSKEM IN NJIHOVO
REDOVNO ŽIVLJENJE**

1. Redovnice in opatinje v klariških samostanih na Kranjskem

Vstop v kak samostan je v preteklosti pogojevalo več dejavnikov (poleg pobožnosti): tradicionalne zveze, osebni stik, dedovanje posebnega privatnega premoženja v obliki dosmrtnega užitka po umrli redovnici-sorodnici, pa tudi finančna sposobnost družine in celo želja po izobrazbi. Vsaka redovnica je morala prinesiti ob vstopu samostanu tudi nekaj premoženja, ki je veljalo kot dota, ki jo je nevesta prinesla ženinu. Od bogastva, družbene moči in ugleda družin redovnic, ki so vstopale v samostan, sta bila ponavadi odvisna ugled in gospodarska moč samostana.

Namen tega poglavja je predstaviti, kdo so bile redovnice, ki so živele v samostanih klaris na nekdanjem Kranjskem.

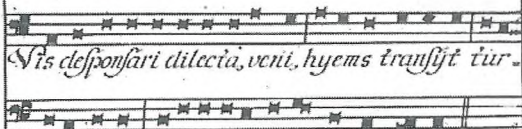
Na začetku bo podan pregled redovnic posamično za vsak kranjski klariški samostan posebej, na koncu pa še splošen oris stanja oziroma sinteza ugotovitev.

10.

*R. Dominus vobiscum.
R. Et cum spiritu tuo.*

Oremus.
Famulam tuam Domine! Tuæ custodia munita pleiatis, ut Virginitatis sanctæ propositum, quod de inspirante suscepit, de protegente illesum, custodiant. Qui vivis, et regnas cum Deo Patre, in unitate Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum. R. Amen.

Intro hanc Orationem Prelatus solet, et lecto Capite Virginem interrogat cantando:

Vis desponsari dilectia, venit, hyems transijt tur-
tur canit, vi-ne-æ florentes redolent.

Introitis his Prelatus adue scilicet lectus, dat Virgini anulum ad quartum digitum dexterae manus sub hac sequenti formula dicens:
Desponso te Jesu Christo Filio summi Patris, qui te illesam custodiat. Accipe ergo anulum fidei, signaculum Spiritus sancti, ut sponsa Deo voceris, si ei fideliter servieris, in perpetuum coneris. In nomine Patris, et Filij, et Spiritus sancti. Amen.

Accepto anulo a Prelato cantat Virgo:

Primerek teksta iz ceremoniala mekinjskih klaris ob slovesnosti redovnih zaobljub (Ordo et methodus confirmandi neoelectam Abbatissam, NSAL, ŽA Mekinje)

1.1. Klarise v Mekinjah

1.1.1. Obdobje od 1300 do 1600

Ob ustanovitvi je bil mekinjski samostan namenjen trinajstim redovnicam. O tem nam priča tudi trinajst hub, ki jih v ustanovni listini ustanovitelj Žiga Gallenberg podarja samostanu. Mekinjski samostan je bil podobno kot samostan dominikank v Velesovem (in z razliko od škofjeloškega klariškega samostana) prvenstveno namenjen plemiškim dekletom, za njihovo oskrbovanje in izobraževanje. To se je kazalo tudi v samem poimenovanju tega samostana, ki se v virih večkrat omenja kot "(adeliche) Stifft", z razliko od škofjeloškega in ljubljanskega klariškega samostana, ki so ju označevali s "Closter".

V začetku delovanja, to je v prvi polovici 14. stoletja, so v mekinjski samostan vstopale večinoma vzhodnogorenske plemkinje iz gradov: Blagovica, Brnik, Črnelo, Gallenberg, Kolovec, Kukenberk, Limberk, Mengeš, Polhov Gradec, Pšata, Vranja Peč in iz družine kamniških Stupplov. Iz Spodnje Štajerske in Koroške pa grofice Celjske, plemkinje s Hanaua, Vitanja (Lindeker), Moossheima, Mozirja, Turna pri Velenju in iz rodbine Hebenstreit in Paradeiser.²⁹ V Mekinjah so bile v tem obdobju že tudi predstavnice mestnega plemstva oziroma najvišjega sloja meščanstva, ki so v tistem času statusno, ne pa finančno, nekoliko zniževale ugled mekinjskega samostana v primerjavi z velesovskim samostanom dominikank. Prihajale so iz naslednjih družin: Harrer, Kolenc, Osterman in Zaendel (Kamnik) ter iz Gradca, Škofje Loke, Ljubljane, z Iga, Ptuja, Wolfsberga in Beljaka.³⁰ Navzočnost koroških plemkinj je posledica sorodstvenih, političnih in gospodarskih vezi s kranjskim plemstvom. Štajerske redovnice so prihajale iz družin, ki so se predvsem zaradi sorodstva z nekaterimi kranjskimi družinami vpeljale v družbeno življenje na Kranjskem. Kasneje so se nekatere celo preselile na Kranjsko.³¹ Prva opatinja je bila Klara. Pri tem so nekateri zgodovinarji mnenja, da je bila to Klara Gallenberg, hči ustanoviteljev samostana.³² Drugi pa so mnenja, da to ni bila hči ustanoviteljev.³³ Različno gledanje izhaja predvsem iz različne

²⁹ Dušan Kos, *V primežu pobožnosti, karierizma in samopreskrbe*, v: *Zgodovinski časopis*, let. 50 (1996), str. 37.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

³² Johann Weikhard Valvasor, *Die Ehre deß Herzogtumbs Crain* (Slava vojvodine Kranjske), knjiga XI, Nürnberg 1689, str. 371, 372.

³³ W. Milkowicz, n. d., str. 173.

razlage besede "sestra Klara" (*soror Clara*) v odstopnem (abdikacijskem) pismu, v kateri so otroci Žiga Gallenberga samostanu darovali patronatno pravico nad kapelo sv. Marije v Mekinjah. Prvi so mnenja, da naziv "sestra" pomeni rodno sestro, drugi pa, da je mišljena redovna.

V drugi polovici 14. stoletja so prihajale v mekinjski samostan redovnice, ki so pripadale srednjemu sloju plemstva (Brnik, Blagovica, Hebenstreit, Limberk, Polhov Gradec, Pšata, Vranja Peč), konec 14. stoletja pa hčere iz kranjskih povzpetniških in priseljenih družin Thurn, Lindek, Paradeiser in Harrer.³⁴

Nato skozi 15. stoletje nastopi "zatišje" vstopanja v samostan, vsaj na podlagi arhivskih virov, ki so nam danes na voljo. Tako imamo za 15. stoletje podatke, da sta bili leta 1409 v samostanu Marjeta in Anda Cheller iz Celja, leta 1409 se omenja opatinja Neža Celjska (vendar je vprašanje, če gre za osebo iz rodbine celjskih grofov), leta 1406 se omenja vnukinja Hermana z Otoka, leta 1489 pa neka redovnica iz družine Gallenberg. Konec 14. in v začetku 15. stoletja se omenja (kot opatinja) Elizabeta Hebenstreit, desetletje za tem Ana s Pšate, v dvajsetih letih 15. stoletja Marija Auersperg (Turjaška), nato Barbara Polc (njen brat Peter Polc je bil župnik v Moravčah in gorenjski arhidiakon);³⁵ sledi ji Elizabeta von Erbersdorf (Štajerska?), na koncu 15. stoletja pa se omenja še Jera Joštl (Gertrud Jobstl). Očitno je bilo v drugi polovici 15. stoletja število mekinjskih redovnic močno razredčeno, saj naj bi spomladi leta 1471 samostan oplenili Turki, redovnice pa naj bi po nekaterih podatkih čez Tuhinjsko dolino odpeljali v sužnost. Kljub vsem težavam je samostan obstal in si očitno do začetka 16. stoletja spet opomogel. V tem stoletju so bile opatinje iz uglednih kranjskih plemiških družin: Hartenfels, Lamberg in Sauer. Opatinja Ana Lamberg (rojena naj bi bila leta 1486) je bila sestra kranjskih deželnih glavarjev Wolfganga in Jožefa Lamberga.³⁶ Za liturgične potrebe mekinjske samostanske cerkve je omenjena opatinja okrog leta 1520 dala izdelati srebrno monštranco,³⁷ ki velja danes za eno najlepših gotskih monštranc na Slovenskem. Vanjo je vgraviran tudi njen rodbinski grb. Z zaporedno izvolitvijo dveh predstavnic družine Sauer, ki je spadala v krog nižjega kranjskega plemstva, še bolj pa z izvolitvijo Suzane Vantuzzi (Gornjegrajske) iz družine notranjskih Obernburgerjev pa se v mekinjskem samostanu že

³⁴ D. Kos, *V primežu pobožnosti*, str. 40.

³⁵ J. W. Valvasor, n. d., str. 372.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Monštranco so po razpustitvi samostana odnesli iz Mekinj in se danes hrani drugje. Narejena je bila v poznogotskem slogu, v 19. stol. pa so ji dodali pozlačene žarke. Objavljena fotografija (glej barvno prilogo str. 252) je rekonstrukcija originalne monštrance iz časa klaris.

odraža kriza redovnih poklicev, ki ji je botroval protestantizem. Ta je povzročil v zadnji četrtini 16. stoletja osip redovnic. Medtem ko so v prejšnjih in poznejših obdobjih v samostanu močno prevladovale redovnice s Kranjske, za ta čas ugotovimo, da so prevladovale redovnice italijansko-furlanskega porekla, bodisi da so prišle v samostan neposredno iz goriško-gradiškega ozemlja, bodisi da gre za hčerke na Kranjsko priseljenih goriško-gradiških družin. Tako je bilo v samostanu leta 1593 samo sedem redovnic, od tega tri iz Goriške: Lucija Ursulina, Elizabeta Brachisin, Livia Rizzi; ena, Laura Cornetti, iz Gradiške; tri pa iz Kranjske: Jera Radovič (Radowitz), Suzana Vantuzzi (Gornjegrajska) in Ana Àmbschel.³⁸ Tako občutna prevlada redovnic iz goriško-furlanskega območja v Mekinjah je bila najverjetneje posledica velikega razmaha protestantizma med kranjskim plemstvom; zato v skladu s protestantskim odklanjanjem redovništva ni čudno, da se je ob koncu 16. stoletja tako malo mladih kranjskih plemkinj odločilo za vstop v samostan. Podobno stanje med plemstvom je bilo tudi na Štajerskem in Koroškem. Redovno disciplino v Mekinjah je močno načel tudi proces proti opatinji Suzani Gornjegrajski, ki je bila obtožena vzdrževanja stikov s protestanti in s tem posledično ogrožanja gospodarskih temeljev mekinjskega samostana, zaradi česar je bila odstavljena s tega položaja.³⁹

1.1.2. Obdobje od 1600 do 1782

Glede redovnic, zlasti pa opatinj v mekinjskem klariškem samostanu, imamo za prvo desetletje 17. stoletja malce nasprotujoče si podatke.

Tako ugotovimo na podlagi virov Nadškofijskega arhiva v Vidmu (Udine), da so leta 1599 bivale v samostanu naslednje redovnice: Laura Coronini (Cornetti), Suzana Vantuzzi (Oberburg – Gornjegrajska), Livia Rizzi iz Goriče, Marjeta Rökingen, Ana Hren (Chrön) in Elizabeta Walch. Leta 1600 se omenja tudi sestra Smeralda Savorgnan.⁴⁰ Kot izvemo iz poročila arhidiakona Sebastjana Trebuhana oglejskemu patriarhu z dne 7. marca 1600, je bila tega leta izvoljena za mekinjsko opatinjo Lavra Coronini (Cornetti), vendar je to mesto takoj prepustila Liviji Rizzi.⁴¹ Vprašanje pa je, kdo je bila opatinja leta 1603. Do sedaj je veljalo prepričanje, ki temelji na podatku Valvasorjeve

³⁸ Josip Gruden, *Suzana Gornjegrajska*, v: *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*, let. 11 (1909), str. 50–52.

³⁹ J. Gruden, n. d.

⁴⁰ AACU, *A parte Imperii, Carniola Superiore, "Clarisse a Minkendorf e Locopoli"*, str. 180, 181.

⁴¹ AACU, n. v., str. 170.

Slave vojvodine Kranjske (po njej povzeto tudi v Slovenskem biografskem leksikonu), da je bila takrat opatinja Magdalena Hren, ki je podobno kot njena sestra Ana prišla v mekinjski samostan potem, ko sta se obe po zaslugi svojega strica Gašperja Žitnika, predvsem pa njenega brata ljubljanskega škofa in voditelja protireformacije na Kranjskem Tomaža Hrena, spreobrnila v katoliško vero.⁴² Vendar na osnovi primarnega vira, točneje prošnje mekinjske opatinje in konventa na deželnega kneza z dne 30. junija 1603 lahko povsem nedvoumno ugotovimo, da je bila takrat opatinja Lavra Coronini (Cornetti). Poleg nje se iz podpisov redovnic vidi, da so bile v samostanu še: Livija Rizzi, Ana Hren, Sofija Radovitz, Elizabeta Reckhalk, Ana Hornberg,⁴³ Katarina Kern (Gerena) in Maruška Weiss.⁴⁴ Iste redovnice so omenjene tudi v nekem dopisu na deželnega kneza iz leta 1605.⁴⁵ Že leta 1600 pa se v pismu, ki je iz Mekinj prišlo k oglejskemu patriarhu, omenja še redovnica Elizabeta Ursulini, ki naj bi imela "veliko revnih prijateljev, ki jim streže, kar je v škodo samostana."⁴⁶

Prvo naslednje poročilo o številu redovnic v samostanu zasledimo v poročilu o samostanski vizitaciji leta 1627; opatinja je bila Lavra Coronini (Cornettina) (poročilo navaja, da je opatinja že 28 let), ostale redovnice so bile: Ana Hren (Crenin) (18 let redovnica) in Elizabeta Rechalch /Rekhalkh/ (22 let redovnica), Katarina Kern (Gerenna), Marija Knitl (Chnichtin), Ana Übergara (20 let redovnica), Suzana Petričević (Petrinizhin), Ana Marijana (Obernburg?), Eva Oberbogden in Marta Tretarček (Tretarchagin).⁴⁷

Naslednje poročilo o mekinjskih redovnicah je iz leta 1636, ko je dne 12. aprila 1636 sedem redovnic po smrti opatinje Lavre Coronini izvolilo za novo opatinjo Ano Hren (ki jo je patriarh potrdil 18. aprila 1636). Takrat so bile redovnice: Elizabeta Rekhalkh, Ana Horenberg, Marija Knitl, Ana Marija(na) Obernburg, Marta Trebuhau, Magdalena Coronini in Uršula Andrijan.⁴⁸ Do kdaj je omenjena opatinja opravljala svojo službo oz. kdaj je umrla, ni znano.

⁴² Slovenski biografski leksikon, Ljubljana 1929, str. 342.

⁴³ Morda gre za Ano Horenburg z gradu Horenburg pri Šentpavlu na Koroškem. V ustrezni literaturi namreč na Kranjskem nismo našli nobene družine s tem priimkom oz. poimenovanjem.

⁴⁴ NŠAL, ŠAL I., šk. 22/13.

⁴⁵ NŠAL, ŠAL, Spisi I., fasc. 23/3.

⁴⁶ AACU, n. v., str. 177, 179.

⁴⁷ Vatikanski arhiv, Visitationes, no. 59, *Acta visitationis Provinciae Stiriae et Carniolae* 1627, str. 38'. (Za posredovanje tega zelo pomembnega vira, ki ga bomo v nadaljevanju še večkrat citirali, gre iskrena zahvala prof. dr. Francetu M. Dolinarju).

⁴⁸ AACU, n. v., str. 182.

Doslej je veljalo na podlagi Milkowitzeve navedbe v knjigi *Die Klöster in Krain* prepričanje, da je umrla okrog leta 1650, vendar se kot opatinja omenja še jeseni leta 1657, tako da je očitno umrla šele okrog leta 1660.⁴⁹ Tri leta po izvolitvi Ane Hren (28. avgusta 1639) so bile v samostanu že tri novinke: Sidonija Auersperg, Regina Kristina Giasrugk (Štajerka) in Suzana Prein, ki je že opravila noviciat.⁵⁰ Naslednji podatek o mekinjskih redovnicah zasledimo leta 1657, ko se omenjajo poleg opatinje Ane (Hren) še štiri redovnice: Uršula Andrijan (Štajerka), Klara Golijanič (Goričanka), Marija Kralnik in Ana Pregl.⁵¹ Pri tem je zanimivo, da se za Klaro Golijanič navaja podatek, da je redovnica že 28 let (torej že od leta 1629), čeprav je v prej omenjenih ohranjenih seznamih redovnic ni nikjer zaslediti.⁵² Po vsej verjetnosti pa je bila takrat v samostanu tudi že redovnica Terezija Haller (30 let kasneje opatinja).

Tako se je število redovnic v mekinjskem samostanu sredi 17. stoletja gibalo okrog osem. Število redovnic v Mekinjah je močno naraslo v 60-tih in 70-tih letih 17. stoletja, zato je bilo povečanje samostanskih prostorskih kapacitet nujno. Število redovnic okrog 10 je očitno še ustrezalo kapacitetam stare samostanske zgradbe, ki je bila po poročilu nekaterih virov že v zelo slabem stanju. Verjetno je k temu pripomoglo tudi povečanje zmogljivosti vzgojne ustanove za kranjska plemiška dekleta (laične gojenke) v letu 1666. Tako so leta 1682 v času opatinje Klare Golijanič začeli s temeljito obnovo samostana. Doma je bila iz Goriške; svojo službo opatinje je opravila več kot zadovoljivo, saj se je v času njenega opatovanja pomiril spor samostana z dednimi odvetniki Gallenbergi glede dednega odvetništva, tri leta pred smrtjo pa je začela tudi s temeljito prenovno samostanske zgradbe, ki je bila že v slabem stanju in močno razmajana.

Da je število redovnic sredi 80-tih let 17. stoletja preseglo "mejno" število 13, za kolikor redovnic je bil samostan od ustanovitve leta 1300 naprej pravzaprav namenjen, je razvidno iz dopisa mekinjskih klaris oglejskemu patriarhu z dne 7. maja 1685, v katerem ga obveščajo, da so za novo opatinjo izvolile Terezijo Haller. Takrat je bilo v samostanu vključno z opatinjo 18 redovnic: Marija Kralnik, Genovefa Raumschüssel, Ana Pregl, Elizabeta Valvasor, Regina Portner, Ludvika Gall, Rozalija Bruckenfeld, Marijana Beneglia (Wene-

⁴⁹ NŠAL, KAL I, fasc. 28.

⁵⁰ AACU, n. v., str. 184.

⁵¹ NŠAL, KAL I, fasc. 28.

⁵² Ni pa je zaslediti niti v Kroniki škofjeloških klaris, tako da odpade domneva, da bi prišla v Mekinje iz Škofje Loke; čeprav je bila Goričanka, pa odpade tudi možnost, da je prišla iz klariškega samostana v Gorici, ker je bil ta ustanovljen šele leta 1653.

glin), Katarina Attems, Klara Witzenstein, Peregrina Kascheinagerin, Frančiška Gallenfels, Cecilija Šundič (Schunditz), Beatrika Thurn, Doroteja Gallenberg, Matilda Paradeiser in Marija Neža Siberau.⁵³ Čez štiri leta (31. marca 1689) se je število redovnic povzpelo še za dve, saj se poleg pravkar omenjenih v virih omenjata še Terezija Flachenfeld in Marija Antonija Burkher; poleg teh pa so bile v samostanu v tem času še najmanj tri novinke.⁵⁴ Tega leta je bila za opatinjo izvoljena Katarina Attems,⁵⁵ ki je vodila samostan 17 let. V prvih letih njenega mandata so v samostanu končali obnovitvena dela, zadnja leta svojega mandata pa je popolnoma posvetila obnovi, zlasti povečanju samostanske cerkve. Tako so v letih 1696 do 1701 pri mekinjski cerkvi dogradili kapeli sv. Kolomana in sv. Antona Padovanskega, cerkev so povečali in barokizirali. Dozidali so ji tudi stavbo današnjega župnišča, ki je v prvi polovici 18. stoletja služila za dvorec oz. rezidenco grofov Gallenbergov. To je bil vsekakor zelo velik podvig, ki ga lahko povsem enačimo z veliko obnovo samostanske zgradbe v letih 1682–1686. Attemsova je opremila tudi notranjščino obeh novozgrajenih kapel; v njen čas sodi tudi poslikava kapele sv. Kolomana s freskami družinskih grbov mekinjskih opatinj. V mekinjski cerkvi je dala postaviti stranska oltarja iz črnega marmorja, od katerih je eden posvečen sv. Frančišku Asiškemu; na menzi tega oltarja je še danes ohranjen iz belega marmorja izdelan rodbinski grb Attemsov. Zaradi obsežnosti del pa je Attemsova dokončala le zunanost cerkve in župnišča, obsežnejše opremljanje cerkvene notranjščine pa je izvedla že njena naslednica Doroteja Sidonija Gallenberg (1706–1728), ki je izhajala iz družine ustanoviteljev in dednih odvetnikov mekinjskega samostana.⁵⁶ V času vodenja samostana je poostrila samostanska pravila in klav-

⁵³ AACU, n. v., str. 194.

⁵⁴ AACU, n. v., str. 196.

⁵⁵ Njeno krstno ime je bilo Klara Terezija. Krščena je bila v ljubljanski stolnici sv. Nikolaja 14. julija 1654. Krstna botra sta bila tedanji ljubljanski knezoškof Otton Friderik Buchheim in grofica Poliksena Portia. Rodbina Attems je prišla v naše kraje iz Furlanije in se je delila na več vej. Omenjena mekinjska opatinja je pripadala veji Attems–Heiligenkreuz (Svetokriški) iz današnjega Vipavskega Križa. Njen oče Janez Friderik, ki je bil tudi kranjski deželni vicedom, je bil sprejet med kranjske deželne stanovce leta 1643. Njena mati pa je bila Marija Frančiška, roj. markiza Strozzi. – Igor Weigl, *Obnova gradu Podčetrtek*, v: *Kronika*, let. 47 (1999), štev. 1/2, str. 31, 32.

⁵⁶ Rodila se je 7. septembra 1664 v gradu (Stara) Soteska na Dolenjskem ob reki Krki. Bila je hči kranjskega deženega upravitelja Jurija Žige Gallenberga, ki je konec 17. stol. skupaj s svojim bratom Janezom Friderikom temeljito prenovil mekinjski samostan in sestra Wolfa Vajkarda Gallenberga, ki je bil med leti 1723 in 1733 kranjski deželni glavar. V samostan je

zuro, v mekinjski samostanski cerkvi je dala postaviti nov lesen glavni oltar, posvečen Marijinemu vnebovzetju. Postaviti je dala nove cerkvene orgle, ki so se ohranile do danes. Bila je tudi med glavnimi pobudniki ustanovitve Bratovščine Marijinega brezmadežnega srca, ki je delovala v Mekinjah med leti 1718 do 1782. Pri papežu je dosegla, da je bratovščino kanonično ustanovil. Bratovščina je prirejala procesije, ki so se jih udeleževali verniki iz vse Kranjske, pa tudi iz Štajerske. Mekinje so postale nekakšna mala Marijina romarska pot. Opatinja Doroteja Sidonija Gallenberg je umrla ravno na božič, tj. 25. decembra leta 1728 ob 5. uri zjutraj.⁵⁷ Po njeni smrti je bila v začetku januarja 1729 za opatinjo izvoljena njena deset let mlajša rodna sestra Leopoldina Maksimilijana Gallenberg, ki je vodila samostan celih 30 let: vse do smrti aprila 1759. Njen čas zaznamuje po eni strani dobro vodenje samostanskega gospodarstva, po drugi strani pa vse večje vmešavanje države v gospodarsko in duhovno življenje samostanov. V času njenega opatovanja je bil za mekinjski samostan izdelan tudi terezijanski katastrski operat, ki je zelo pomemben vir za ugotavljanje gospodarskega stanja tega samostana.

Število redovnic je močno naraslo po obnovi samostana, ki je bila, kot je bilo že omenjeno, izvedena med letoma 1682 in 1686. Tako je bilo leta 1704 v samostanu kar 25 redovnic. Med njimi so bile hčere iz najpomembnejših kranjskih plemiških rodbin: Valvasor, Gall, Gallenberg, Thurn, Paradeiser, Gallenfels, Raumschüssel, Haller, Attems itd.⁵⁸ Na osnovi arhivskih virov lahko ugotovimo, da je v drugi polovici 17. stoletja v samostan vstopilo okoli 20 redovnic, kar je za okoli pet več kot v prvi polovici 17. stoletja. Med letoma 1700 in 1750 pa je v mekinjski samostan vstopilo kar 30 redovnic; ta trend se je z nezmanjšano močjo nadaljeval tudi med letoma 1750 in 1782, ko je bilo v 32 letih sprejetih kar 13 novih redovnic. Če od tega odštejemo še smrtnost redovnic, lahko ugotovimo, da se je število redovnic v samostanu sredi 18. stoletja gibalo povprečno nekaj nad 20.

Glede krajevnega oz. deželnega izvora redovnic ugotovimo, da so v Mekinjah v 17. in 18. stoletju v več kot 90% prevladovale Kranjice; izjemoma je v Mekinje vstopila kaka Štajerka (Gaisrukh, Andrijan (Šmartno ob Paki)) in Hrvatica (Petričević v 17. stoletju; Ilijašič v 18. stoletju), v prvi polovici 17. sto-

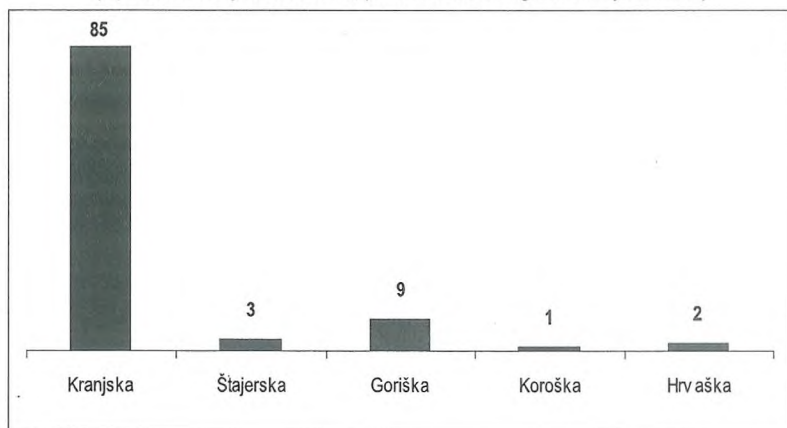
vstopila 24. februarja 1680, za opatinjo pa je bila izvoljena 24. junija 1706. Ob njeni preobleki je imel minoritski pater Anton Lazari lepo pridigo, ki je kasneje izšla v tiskani obliki.

⁵⁷ Franc Rihar, *Bratovščina Marijinega prečastitega Srca v Mekinjah na Kranjskem*, Maribor 1904.

⁵⁸ Anton Koblar, *Drobtinice iz furlanskih arhivov*, v: *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*, let. 1 (1891), str. 66, 67.

letja pa še zasledimo kako Goričanko (Coroninni, Golijanič). Korošic, ki so bile v Mekinjah kar močno navzoče v 14. stoletju, pa v 17. in 18. stoletju ni več zaslediti (izjema le Ana Horenberg).

Deželna pripadnost mekinjskih klaris v 17. in 18. stoletju
(v prikazu so zajete redovnice, pri katerih se da ugotoviti krajevni izvor)

Če si ogledamo stanovsko strukturo mekinjskih redovnic, lahko ugotovimo, da so v samostan skoraj brez izjeme vstopale le plemkinje in da se v številnih virih povsem upravičeno imenuje "adeliche Stifft". V njem so bile v 17. in 18. stoletju zastopane vse tri oz. štiri "podskupine" kranjskega plemstva.⁵⁹ Tako lahko v tem času zasledimo pripadnice t. i. "starih" kranjskih plemiških rodbin, katerih obstoj je na Kranjskem izpričan že pred 15. stoletjem: Gallenberg, Auersperg, Apfaltrer in Lichtenberg; prav tako so bile zastopane predstavnice t. i. "novih" družin, ki so na Kranjsko prišle v 14. in 15. stoletju: Paradeiser in Rauber. Med novejšimi rodbinami, ki so plemstvo dosegle v začetku 16. stoletja, pa zasledimo predstavnice družine Rasp, Thurn, Raumschüssel, Valvasor, Burgstall. Številne pa so bile predstavnice plemstva, ki se je na Kranjskem uveljavilo po izgonu domačega protestantskega plemstva v prvi polovici 17. stoletja in katerih izvor je treba v precejšnji meri iskati v severni Italiji, pa tudi na Hrvaškem oz. Ogrskem: Posarelli, Bartalotti, Buseth, Tauferer, Golijanič in Batthyani. Številne redovnice so izhajale iz manj pomembnih plemiških rodbin, ki so obogatele in dosegle plemstvo v 18. stoletju

⁵⁹ Delitev povzeman po delu dr. Maje Žvanut, *Od viteza do gospoda (Kranjsko plemstvo v preobrazbi)*, Ljubljana 1994, str. 21, 22.

predvsem kot uspešni trgovci oz. obrtniki, drugače pa so pripadali višjemu oz. bogatejšemu sloju meščanstva ali izobraženstva: Toman, Weber, Wuth in Richard.

1.1.3. Mekinjske opatinje

Obstaja več list mekinjskih opatinj, vendar nobena ni povsem natančna. Prvo listo je sestavil Janez Vajkard Valvasor in jo objavil v svojem delu *Slava vojvodine Kranjske*, vendar jo klarise pri sestavljanju svoje v začetku 18. stoletja niso upoštevale.⁶⁰ Poleg tega se nahajajo v kapeli sv. Kolomana v mekinjski cerkvi freske grbov mekinjskih opatinj, vendar je njihov vrstni red nekronološki. Ob rodbinskem grbu vsake opatinje je naslikan tudi grb ustanoviteljev in dednih odvetnikov mekinjskega samostana Gallenbergov.

Na podlagi do danes ohranjenih listin bi bil seznam mekinjskih opatinj sledeč:

- Klara Gallenberg? (ok. 1300),
- Katarina (ok. 1312, 1314),
- Neža (Salb) (1336, 1337, 1341),
- Marjeta Vranjepeška /von Rabensperg /⁶¹ (ok. 1344–1368),
- Kunigunda Vitanjska /von Waitenstein/ (1368–ok. 1374),
- Ana s Pšate /von Pe(i)schat/ (ok. 1380–ok. 1388),
- Elizabeta Paradeiser (ok. 1391–ok. 1405),
- Ana s Pšate (1413, 1414),
- Barbara Polc (ok. 1427–ok. 1447),
- Elizabeta von Erbersdorf (1476),
- Jera Joštl /Gertrud Jobstl/ (ok. 1489–ok. 1499),
- Ana Hartenfels (ok. 1506–ok. 1510),
- Ana Lamberg (ok. 1512–1559),
- Kunigunda Sauer /s Kozjaka/ (1560–1579),
- Katarina Sauer /s Kozjaka/ (1579–1583),
- Suzana Gornjegrajska (1583–1593),
- Jera Radovič (Radovitz) (1593–1598),
- Livija Rizzi (1598–1603),

⁶⁰ Svojo listo sta sestavila tudi W. Milkowicz v knjigi *Die Klöster in Krain* in L. Stiassny v knjigi *Kamnik – zgodovinsko zemljepisni oris*.

⁶¹ V zvezi z določanjem konca opatovanja Marjete Vranjepeške je potrebno omeniti, da se v listinah januarja leta 1368 kot opatinja omenja Kunigunda Vitanjska, maja istega leta Marjeta Vranjepeška, novembra istega leta pa ponovno Kunigunda Vitanjska.

- Laura Coronini (1603–1636),
- Ana Hren /Chrön, Khreen/ (1636–ok. 1660),
- Klara Golijanič /Gollianiz/ (ok. 1660–1685),
- Ivana Terezija Haller (1685–1689),
- Katarina Attems (1689–1706),
- Doroteja Sidonija Gallenberg (1706–1728),
- Maksimiljana Leopoldina Gallenberg (1729–1759),
- Ana Bernardina Batthyani (1759–1778),
- Marija Matilda Gall (1778–1782/97).⁶²

Nekatere letnice opatovanja niso natančne, saj je za starejša obdobja nemogoče ugotoviti točno obdobje opatovanja. Stiassny v knjigi *Kamnik* (1894) poleg navedenih opatinj omenja še nekatere, katerih obstoja pa iz ohranjenih in pregledanih listin ne moremo potrditi. Te opatinje so:

- Magdalena Kern (1594),
- Laura Coronini (Cornetti) (že 1599),
- Suzana Paradeiser (1670),
- Regina Thaller (1770).

Valvasor v *Slavi vojvodine Kranjske* navaja poleg navedenih še sledeče:

- Neža von Wolfsberg /iz Volšperka/ (1315)
- Marjeta Osterman (1335)
- Elizabeta Hebenstreit (1340, 1344)
- Ana s Ptuja (1364),
- Greta s Kolovca (1372),
- Elizabeta iz Beljaka (1377),
- Neža Celjska (1409)
- Marija Auersperg /Turjaška/ (1422)
- Marjeta s Kolovca (1440)
- Magdalena Hren (ok. 1603)

Med upodobitvami grbov mekinjski opatinj v kapeli sv. Kolomana je najti še:

- Margareto Mindorfer (četrti po vrsti, 14. stoletje),
- Katarino Kraig (ok. 1420) in
- Agnes Rain.

Najkasneje od leta 1577 so imele opatinje mekinjskega samostana zagotovljen sedež v klopi prelatov kranjskega deželnega zbora in pravico po svo-

⁶² Navedene opatinje in čas njihovega opatovanja smo sestavili v glavnem na osnovi omemb teh opatinj v raznih listinah, ki se nanašajo na samostan Mekinje.

jem pooblaščenca udeleževati se zasedanj omenjenega zbora.⁶³

Funkcija opatinje samostana je združevala tako duhovno kot tudi posvetno oblast. Zato je bilo vsakokratno novoizvoljeno opatinjo mekinjskega samostana potrebno umestiti tako na duhovnem kot tudi posvetnem področju. Na duhovnem področju je mekinjske opatinje umestil oglejski patriarh oz. njegov komisar (po letu 1751 komisar goriškega nadškofa), v svetnih zadevah pa najstarejši član rodbine samostanskih odvetnikov Gallenbergov, oz. njegov pooblaščenec, če je bil ta takrat zadržan.⁶⁴

Predstavnice družine Gallenberg v mekinjskem samostanu

V sklopu tega poglavja je potrebno zaradi posebnih "zgodovinskih okoliščin" oz. povezanosti mekinjskega samostana z družino ustanoviteljev in dednih odvetnikov Gallenbergov še posebej izpostaviti vprašanje navzočnosti predstavnic te družine v Mekinjah.

Prva ugotovitev je, da je bilo "neposrednih" predstavnic te družine, tj. tistih, ki so nosile priimek Gallenberg, zelo malo. Tako naj bi bili ob ustanovitvi samostana (l. 1300) v Mekinjah le dve predstavnici te rodbine: Magdalena in Klara Gallenberg; slednja naj bi bila tudi prva opatinja tega samostana. Nato pa je iz doslej pregledanih dokumentov razbrati, da je bil prvi naslednji vstop "neposredne" predstavnice družine Gallenberg šele slabih 400 let kasneje, leta 1680 z vstopom Doroteje Sidonije in leta 1688 z vstopom Maksimilijane Leopoldine. Obe sta bili zaporedoma med letoma 1706 do 1759 tudi samostanski opatinji. To pa ne pomeni, da Gallenbergi niso "rekrutirali" v samostan redovnic iz "svojih vrst". Tako je med mekinjskimi redovnicami, zlasti med opatinjami, najti veliko bližnjih ali daljnih gallenberških sorodnic. Med opatinjami so bile gallenberške sorodnice: Elizabeta Paradeiser, Ana Hartenfels, Kunigunda in Katarina Sauer, Suzana Vantuzzi (Gornjegrajska), Ivana Terezija Haller in Ana Bernardina Batthyani. Te so bile večinoma po doslej pregledanih podatkih bodisi hčerke ženskih predstavnic glavne linije družine Gallenberg bodisi so bile z Gallenbergi v svaštvu; v obeh primerih so imele

⁶³ V prelatski klopi sta bili leta 1577 med drugimi zastopani tudi opatinja klariškega samostana v Škofji Loki in priorica samostana dominikank v Velesovem, v: ARS, AS 2, Stan. I/933. Seznam deželanov iz leta 1577, prepis iz 17. stoletja; prim. Jure Volčjak, *Samostan dominikank v Velesovem 1238–1782, diplomatska naloga*, 38.

⁶⁴ ARS, AS 730, Gospodstvo Dol (1477–1875), fasc. 148, 2. snopič, *Promemorija o dednem odvetništvu samostana Mekinje* in fasc. 156, *Korespondenca grofa Seifrida Gallenberga – koncepti korespondenc z genealoškimi podatki za Gallenberge 1796, 1806–1808*.

“negallenberški” priimek, kar nas lahko, če ne poznamo gallenberških sorodstvenih vezi, vodi do napačnega sklepa o morebitni “nezainteresiranosti” Gallenbergov za Mekinje.

Pri vprašanju, zakaj kar štiri stoletja ni bilo v Mekinjah nobene “neposredne” ženske predstavnice družine Gallenberg, je potrebno prvi del odgovora iskati v “dinastični politiki” družine Gallenberg, drugi del pa v majhnem številu ženskih predstavnic, ki so znotraj posamezne generacije dočakale polnoletnost. Za gallenberško “srednjeveško obdobje” na podlagi Schönlehnove genealogije rodbine Gallenberg namreč ugotovimo, da je bilo žensk, ki so dočakale starost nad 20 let, zelo malo (ena ali dve); le-te pa so se poročile s plemiči, saj je bila za družinsko politiko svetna kariera očitno pomembnejša od cerkvene. V začetku novega veka (16. stoletje) je število za vstop v samostan “primernih” Gallenberžank sicer narastlo, vendar jih zaradi protestantske vzgoje redovni poklic ni zanimal, pa tudi družinska politika ni bila naklonjena vstopu v samostan. Pri tem mislim na hčere protestanta Jošta Gallenberga in njegove žene Poliksene Turjaške.

Šele s spremembami, ki sta jih prinesla protireformacija in katoliška prenova ter s “konsolidacijo” rodbine Gallenberg, ki je bila od Janeza Adama (sin Jošta Jakoba) naprej na katoliški strani, se zopet poveča verjetnost za vstop “neposrednih” Gallenberžank v mekinjski samostan. To se je zgodilo ravno v času, ko je vodstvo glavne linije prevzel ambiciozni drugorojeni Jurij Žiga Gallenberg (sin Janeza Adama). Ta je imel tudi srečo glede otrok, saj je imel kar štiri sinove in pet hčera. Od petih hčera je tri poročil v bogate in ugledne rodbine (Puštal, Trillek, Erdödy/Batthyani), dve pa poslal v Mekinje, da si ustvarita kariero v samostanu. Da je Jurij Žiga skušal družinsko politiko usmeriti tudi na cerkveno področje, dokazuje tudi dejstvo, da je najstarejšega še živčih sinov Janeza Riharda (najstarejši moški potomec Wolf Adam je umrl septembra 1664, star komaj dve leti) poslal v semenišče študirat za duhovnika in je čez čas postal kanonik v Passau in stolni prošt v Salzburgu. V 80-tih letih 17. stoletja so si Gallebergi tudi uradno pridobili pravico biti navzoč pri volitvah mekinjskih opatinj in njihovi svetni umestitvi; s tem so si zagotovili še večji vpliv pri izboru opatinj, zaradi česar se je povečalo njihovo zanimanje za vpliv v njihovi duhovni ustanovi. Vendar je moralo preteči še 25 let, da si je najstarejša izmed mekinjskih Gallenberžank pridobila toliko izkušenj, da je bila izvoljena za opatinjo. Doroteji Sidoniji na mestu opatinje sledi njena mlajša rodna sestra Maksimilijana Leopoldina. Očitno pa so Gallenbergi skušali obdržati vpliv v samostanu tudi po smrti Maksimilijane Leopoldine, saj je

mesto opatinje prevzela njena nečakinja Ana Bernardina Batthyani, ki je vodila samostan do leta 1778.

1.1.4. Seznam mekinjskih klaris v 17. in 18. stoletju

Za podrobnejši pregled, kdo so bile v 17. in 18. stoletju mekinjske klarise, objavljam na tem mestu seznam mekinjskih redovnic, kot smo ga rekonstruiral na podlagi treh arhivskih virov: Mrliške knjige mekinjskih klaris (1728–1782) (NŠAL), podpisov redovnic v poročilih o izvolitvi samostanske opatinje v 17. stoletju (AACU) in seznamu mekinjskih redovnic ob razpustitvi samostana leta 1782 (ARS).⁶⁵

Ime in priimek redovnice	Leto rojstva	Dežela	Redovna preobleka	Redovne zaobljube	Smrt
Suzana Vantuzzi - Obernburg		Kranjska			~ 1601
Smeralda Sovorgnon		Goriška		~ 1600	
Jera Radovič (Radowitz)		Kranjska		1563	~ 1600
Lavra Coronini (Cornetti)		Gradiška		~ 1600	1636
Livija Rizzi		Goriška		~ 1599	
Klara Rizzi □		Goriška			1638
Zofija Radovič (Radovitz)		Kranjska		□ 1603	
Elizabeta Walch		Kranjska			25. 12. 1599
Elizabeta Bračič (Brachis)		Goriška (?)		~1599	
Marjeta Röringer		Kranjska		~1599	
Ana Ambschel		Kranjska		~ 1599	
Lucija Ursulina		Goriška		~ 1600	
Ana Hren (Chrön)		Kranjska		18. 5. 1598	~ 1660
Magdalena Hren		Kranjska		~ 1600	
Elizabeta Rekhalkh □				□ 1603	1638
Suzana Petričević (Petrtschewitsch)	1598	Hrvaška		1615	spomladi 1647
Ana Hornberg		Koroška		□ 1603	
Katarina Kern (Gerena)		Kranjska		□ 1603	

⁶⁵ Krajevno-deželni izvor redovnic (tako mekinjskih kot tudi škofjeloških in ljubljanskih) in njihovo stanovsko pripadnost smo ugotavljali predvsem s pomočjo naslednje literature: Ema Umek, *Ebergi in Dolski arhiv, zvezek I., II.*, Ljubljana 1991. Za pomoč pri ugotavljanju krajevnega in stanovskega izvora redovnic ter različnih genealoških podatkov o rodbinah redovnic gre zahvala dr. Mihi Preinfalku (SAZU). Pri omembah redovnic smo njihova osebna imena povsod dosledno slovenili, priimke oz. rodbinska imena smo (v kolikor se je dalo) tudi slovenili, originalni zapis pa je v oklepaju.

Maruška Weiss		Kranjska	1603		
Marija Knitl		Kranjska	▫ 1627		
Ana Marija(na) Obernburg		Kranjska	▫ 1627		
Eva Oberbogen		Kranjska	▫ 1627		
Marta Trebuhau		Kranjska	▫ 1627		
Magdalena Coronini (Cornetti)		Gradiška	▫ 1636		
Klara Golijanič (Golianizin)		Goriška	1628	1629	___ 4. 1685
Uršula Andrijan		Štajerska	1639	1640	
Sidonija Auersperg	1613	Kranjska	1639	1640	
Regina Kristina Gaisrugk		Štajerska	1639	1640	
Suzana Prein		Kranjska	1638	1639	
Marija Kralnik (Kralnikh)		Kranjska	1642	1643	
Ana Pregl (Peraglin)		Kranjska	1643	1644	
Terezija Haller	1624	Kranjska	1644	1645	22. 3. 1689
Genovefa Raumschüssel		Kranjska	▫ 1685		
Elizabeta Valvasor		Kranjska	▫ 1685		
Regina Portner		Kranjska	▫ 1685		
Ludvika Gall		Kranjska	▫ 1685		
Marija Rozalija Brekenfeld	22. 7. 1649	Kranjska	1666	1667	19. 1. 1731
Marijana Benaglia (Wenaglin)		Kranjska	▫ 1685		
Katarina Attems	1654	Kranjska	1672		1706
Marija Klara Witzenstein		Kranjska	▫ 1685		
Peregrina Kaischeinager			▫ 1685		
Ana Frančiška Gallenfels	1661	Kranjska	1675	___ 4. 1676	11. 1. 1735
Cecilija Šundič (Schunditz)			▫ 1685		
Beatrika Thurn		Kranjska	▫ 1685		
Droteja Sidonija Gallenberg	8. 9. 1664	Kranjska	1679	24. 2. 1680	25. 12. 1728
Matilda Paradeiser		Kranjska	▫ 1685		
Marija Neža Siberau		Kranjska	▫ 1685		
Marija Roza Hallerstein	1667	Kranjska	15. 11. 1688	1689	29. 3. 1750
Ana Antonija Burkhard	1668	Kranjska	1686	1687	18. 7. 1730
Marija Jožefa Gallenfels	6. 2. 1671	Kranjska	22. 11. 1688	1689	19. 4. 1747
Terezija Flachenfeld		Kranjska	▫ 1689		?
Ana Maksimilijana Apfaltrer	1673	Kranjska	1690	___ 7. 1691	21. 12. 1737
Felicita Cortini	1673	Goriška	1687	1688	21. 6. 1729
Leopoldina Maksimilijana Gallenberg	13. 10. 1673	Kranjska	15. 11. 1688	1689	18. 4. 1759
Marija Ksaverija Schernburg	1679	Kranjska	25. 11. 1698	1699	20. 1. 1752

Marija Alojzija Petenegg	1682	Kranjska	6. 11. 1701	1702	10. 2. 1767
Marija Terezija Burgstall	1683	Kranjska	18. 4. 1700	1701	27. 1. 1752
Marija Ignacija Dinzl	1686	Kranjska	1700	___ 12. 1701	22. 3. 1731
Marija Kajetana Coppini	1687	Kranjska	9. 6. 1710	1711	20. 3. 1754
Ana Ludvika Apfaltrer	1688	Kranjska	25. 11. 1705	1706	30. 1. 1752
Marija Magdalena Burgstall	1690	Kranjska	9. 6. 1710	1711	15. 2. 1761
Marija Hortulana Gall	1693	Kranjska	6. 2. 1716	1717	11. 2. 1761
Marija Serafina Lichtenberg	1694	Kranjska	9. 6. 1710	1711	24. 4. 1762
Ivana Baptista Richard	1695	Kranjska	22. 10. 1713	1714	28. 1. 1753
Ana Bernardina Batthyani	15. 8. 1697	Kranjska	9. 10. 1712	1713	23. 10. 1778
Marija Beatrika Kappus	___ 2. 1700	Kranjska	1719	___ 2. 1720	12. 4. 1744
Marija Matilda Permat	1701	Kranjska	1718	1719	8. 1. 1732
Cecilija Šmid (Schmidt)	1702	Kranjska	22. 11. 1723	1724	19. 8. 1775
Marija Aleksija Volvič (Wolwitz)	1704	Kranjska	1720	1721	7. 5. 1759
Klara Tauferer	1704	Kranjska	15. 11. 1730	1731	2. 4. 1769
Marija Terezija Apfaltrer	1704	Kranjska	1725	1726	20. 4. 1781
Klara Benedikta Stürgk(h)	1705	Kranjska	7. 11. 1723	1724	25. 4. 1782
Marija Antonija Valvasor	1705	Kranjska	12. 11. 1731	1732	1. 5. 1748
Ana Marija Valvasor	1706	Kranjska	1725	1726	18. 7. 1776
Avguština Teodora Batthyani	1710	Kranjska	6. 2. 1726	1727	29. 3. 1754
Marija Hiacinta Gall	1710	Kranjska	1727	1728	15. 10. 1778
Marija Ignacija Košir (Koschir)	1710	Kranjska	10. 12. 1733	1734	13. 6. 1773
Marija Frančiška Serafina Hallerstein	3. 2. 1711	Kranjska	8. 4. 1736	1737	30. 4. 1759
Marija Koleta Quandler	1712		10. 2. 1733	1734	5. 12. 1765
Marija Matilda Gall §	1714	Kranjska			6. 3. 1797
Marija Ivana Nepomukena Struppi	29. 8. 1717	Kranjska		10. 12. 1733	6. 5. 1750
Marija Jera Aichelburg	1718	Kranjska	19. 5. 1739	1740	21. 5. 1755
Marija Neža Beckerfeld §	1718	Kranjska			21. 3. 1795
Marija Rozalija Rasp	27. 9. 1720	Kranjska	30. 6. 1737	1738	30. 3. 1754
Notburga Buseth §	1724	Kranjska			23. 8. 1796
Neža Maksimilijana Gallenfels	___ 3. 1724	Kranjska	1738	10. 11. 1739	25. 12. 1744
Marija Krescencija Auersperg	1728	Kranjska	15. 11. 1745	1746	14. 8. 1758
Jera Toman §	1731	Kranjska			16. 8. 1790
Jožefa Auersperg	1732	Kranjska	12. 8. 1750	1751	28. 4. 1775
Vincencija Ferrarja Vodlav	1732	Kranjska		1754	8. 3. 1779
Nepomukena Iljašič (Iliaschitsch)§	1732	Hrvaška			26. 3. 1793

Salezija Weber §	1733	Kranjska	27. 1. 1813
Alojzija Apfalter §	1734	Kranjska	28. 3. 1792
Ksaverija Lichtenturn §	1738	Kranjska	12. 12. 1796
Doroteja Possareli	1738	Kranjska	?
Antonija Weber §	1738	Kranjska	19. 8. 1822
Magdalena Wuth §	1738	Kranjska	2. 3. 1811
Ivana Huber §	1742	Kranjska	26. 11. 1802
Katarina Kolovič (Kolovitsch) §	1742	Kranjska	6. 10. 1830
Frančiška Hohenwart §	1743	Štajerska	30. 4. 1813
Rozalija Auracher §	1744	Kranjska	17. 7. 1795
Roza Lichtenthurn §	1749	Kranjska	26. 1. 1818
Klara Rauber §	1750	Kranjska	20. 8. 1818
Elizabeta Bartalotti §	1753	Kranjska	14. 9. 1824

□ odšle v klariški samostan v Škofjo Loko

§ po razpustitvi mekinjskega samostana odšle v Velesovo in tam umrle

▪ leto prve omenbe v arhivskih virih

Starost mekinjskih klaris ob vstopu v samostan in njihovi smrti

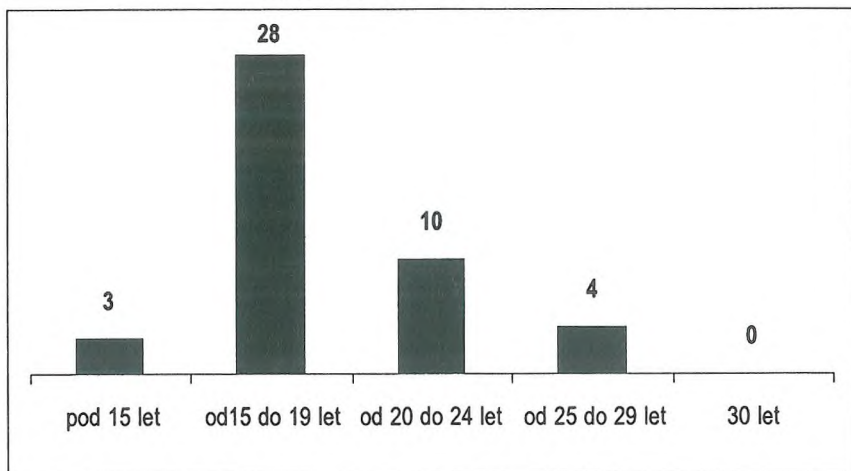
Iz seznama je mogoče tudi delno ugotoviti starost mekinjskih klaris ob vstopu v samostan in ob njihovi smrti (zaradi nepopolnih podatkov so v primerjavo in slikovni prikaz zajete le tiste klarise, pri katerih se da natančno ugotoviti njihovo starost). Tako lahko ugotovimo, da je največ novink v Mekinjski samostan prišlo, ko so bile stare od 15 do 17 let. Nato začne krivulja strmo upadati. Ni pa za mekinjski samostan zaslediti podatka, da bi bila kaka novinka ob vstopu v samostan stara 30 in več let.

Glede starosti mekinjskih klaris ob smrti ugotovimo, da so živele za tiste čase kar precej dolgo. Če upoštevamo, da je bila povprečna življenjska doba večine prebivalstva (podložnikov) takrat okoli 50 let, ugotovimo, da so klarise to starost presegle kar za okoli 20 let. Največ jih je umrlo med 60-tim in 80-tim letom starosti. Ta starost ustreza tudi starosti smrti laikov iz višjih družbenih slojev oz. v konkretnem primeru starosti umrlih laikov, pokopanih v mekinjski cerkvi. Razlika je le v tem, da je pri laikih opaziti povečano smrtnost med 40-tim in 50-tim letom starosti.

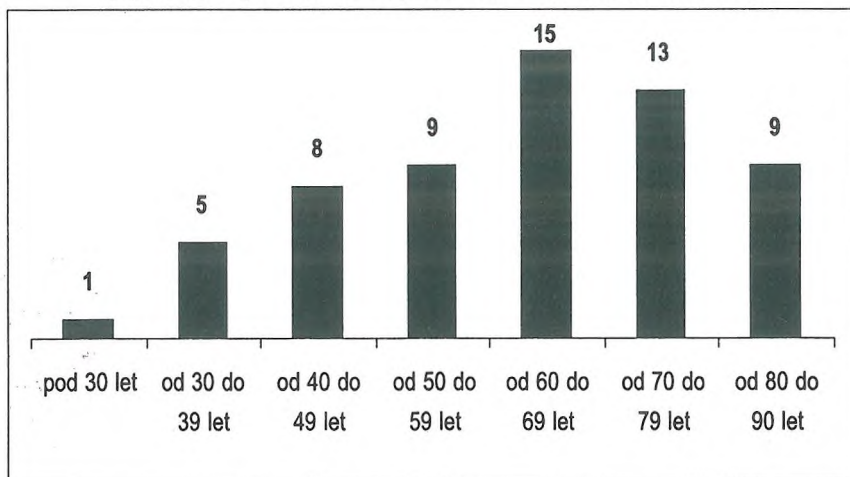
Verjetno sta bili vzrok daljšega življenja klaris boljša hrana in umirjeno samostansko življenje, posvečeno kontemplaciji. Za nekoliko daljšo življenjsko dobo v primerjavi z ljubljanskimi in škofjeloškimi klarisami (zlasti veliko manjša smrtnost pri mlajših redovnicah) pa se imajo mekinjske klarise zahvaliti tudi izredno zdravemu podnebju (prehod iz gorskega v subalpski pas)

v Mekinjah, saj je bilo to območje še pred 100 leti znano kot odlično za zdravljenje različnih pljučnih bolezni.

Starost ob redovni preobleki v Mekinjah

Starost mekinjskih klaris ob smrti (17. in 18. stoletje)
(v prikazu so zajete le redovnice, pri katerih se da ugotoviti njihovo starost)

1.2. Klarise v Škofji Loki

Glede škofjeloškega samostana klaris, ki je bil ustanovljen 30. januarja 1358, je potrebno najprej povedati, da je bil v prvi vrsti namenjen meščankam in zato ni bilo v njem toliko plemkinj kot v mekinjskem. Glede ozemlja, s katerega so prihajale redovnice, lahko rečemo, da so v začetku njegovega obstoja prihajale predvsem iz okolice Škofje Loke in Gorenjske, konec 16. stoletja tudi iz Goriške, v 17. in 18. stoletju pa iz srednje Evrope, od Bavarske in Češke na severu do Hrvaške na jugu.

Če pa si nekoliko pobliže pogledamo, kdo so bile redovnice v Škofji Loki, ugotovimo naslednje:

1.2.1. Obdobje od 1358 do 1600

Prva škofjeloška opatinja Gizela je bila rodna sestra ustanovitelja tega samostana Otokarja Blagoviškega (von Glogowitz). Preden je odšla v samostan, je bila žena nekega ljubljanskega gostilničarja Nikolaja, s katerim sta sklenila zapustiti svetni stan in oditi v redovnega. Nikolaj naj bi šel v kartuzijanski samostan Bistra pri Vrhniki, kjer je postal tudi prior tega samostana, Gizela pa je s hčerko Elizabeto vstopila v novoustanovljeni škofjeloški klariški samostan. Nato okoli sto let nimamo podatkov o sestrah in opatinjah, šele leta 1474 se omenja kot opatinja Elizabeta Šink, dvajset let kasneje, leta 1496, neka sestra Katarina, leta 1538 pa Marta Vilhar (Fuelicherin). Valvasor v knjigi *Slava Vojvodine Kranjske* poroča, da naj bi bilo pred nastopom protestantizma v samostanu okoli 50 redovnic, nato pa je število zelo upadlo. Sredi 16. stoletja se omenja Kunigunda Siegersdorf, leta 1583 Maruša Maj, leta 1594 pa Uršula Gasser, ki ji je oglejski patriarh zaupal nalogo, da samostan duhovno prenove, češ da je postal preveč posvetnjaški. Vendar je bila že leta 1599 odstavljena in leta 1603 je bila na njeno mesto imenovana Klara Rizzi, ki je bila odstavljena leta 1627.

1.2.2. Obdobje od 1600 do 1782

Samostanska kronika (ki so jo začeli pisati šele leta 1683 na osnovi spomina najstarejših redovnic) poroča, da naj pred letom 1633 v klariškem samostanu v Škofji Loki ne bi bile več kot štiri redovnice. To so bile: Klara Rizi, Livia Vinturina iz Krmina (von Cormons), Ana Stabil iz Gorice, Barbara Gulder. Le-te so bile koriste. Poleg njih je bila v samostanu še ena sestra-laikinja (*Beischwester*) z imenom Marjeta. Opatinja naj bi bila po navedbah kronike naj-

prej Elizabeta Rechalch (Reghklalkgh), nato pa Klara Rizzi. Vendar nam tako zapiski vizitacije kot ostale ohranjene listine govorijo nasprotno: najprej je bila opatinja Klara Rizzi, ki jo je vizitator Ceasere Nardi leta 1627 zaradi številnih nepravilnosti, ki so se dogajale v samostanu, odstavil; na njeno mesto je bila postavljena Elizabeta Rechalch.⁶⁶ Klara Rizzi naj bi se, tako kaže samostanska kronika, po odstopu umaknila v svoj matični samostan (v Mekinje); ta podatek drži, ker omenjeno osebo leta 1636 res zasledimo v Mekinjah,⁶⁷ vendar nam že čez dve leti mrliška knjiga škofjeloških klaris poroča, da je umrla leta 1638 v škofjeloškem samostanu. Za njo je bila izvoljena za opatinjo mekinjska klarisa Suzana Petričević (po rodu Hrvatica, stara 35 let in 18 let redovnica), ker naj v škofjeloškem samostanu po mnenju vizitatorja ne bi bilo nobene druge primerne za to službo. Za opatinjo je bila izvoljena 22. februarja 1633 in takoj nato jo je potrdil in posvetil patriarhov vizitator.⁶⁸ Da je Klara Rizzi najprej zamenjala mekinjska redovnica Elizabeta Rechalch in ji je šele nato sledila Suzana Petričević, nam dokazujejo tudi nekatere druge listine; najbolj nedvoumno listina iz leta 1629, ko nova opatinja škofjeloškega samostana Elizabeta Rechalch, prosi preko škofjeloškega glavarja freisinškega škofa Vida Adama za posredovanje pri njeni potrditvi za samostansko predstojnico. Sprašuje ga, zakaj sta jo škof Cesari kot papeški vizitator in cesarski komisar prestavila iz njenega dosedanjega matičnega samostana Mekinje, kjer je tudi opravila redovne zaobljube ter bila imenovana za opatinjo škofjeloškega samostana, ki ga ima že nekaj časa v upravljanju. Sedaj se je namreč zaradi odsotnosti ustreznega rednega ordinarija pojavilo vprašanje njene potrditve. To mu je preko škofjeloškega glavarja že večkrat sporočila, zato meni, da je o vsem tem seznanjen. Zaradi nastalih razmer oz. nepotrditve za opatinjo ji njene podrejene sestre v Škofji Loki niso hotele več izkazovati pokorščine in so jo celo hotele spraviti iz samostana. Zato je skrajni čas, da se opravi njena potrditev, "da bi lahko končno utrdili ta izmučeni samostan." Zaradi tega ga ponižno prosi, naj pisno posreduje pri nemškem cesarju ali pri oglejskem patriarhu, da uredijo to sporno zadevo. Cesar naj bi v spor posegel preko svoje deželnoknežje oblasti. Kot je razvidno iz lastnoročnega pripisa freisinškega škofa z dne 5. junija 1629, so vse, v pismu navedene prošnje

⁶⁶ Vatikanski arhiv, Visitationes, no. 59, *Acta Visitationis Provinciae Styriae et Carniolae* 1627.

⁶⁷ AACU, n. v., 2. fasc., str. 182.

⁶⁸ AUŠ, *Kronika škofjeloških klaris*, (v nadaljevanju: Kronika), str. 11, 12; to potrjuje tudi dokument v AACU, n. v., 2. fasc., str. 283.

opatinje, uresničili.⁶⁹

Kakorkoli že, stanje v prvih tridesetih letih 17. stoletja je bilo tudi v škofjeloškem klariškem samostanu glede števila redovnic podobno kot v mekinjskem samostanu. Ob prej omenjeni vizitaciji v letu 1627 je bilo v samostanu poleg opatinje Klare Rizzi še šest redovnic in ena novinka; ob vizitaciji se izmed redovnic omenjajo poimensko le: Ana Stabil, Livija Vintorina, Katarina Kozina ter Barbara (morda Gulder).

Število redovnic je začelo naraščati šele v 30-tih letih 17. stoletja, ko je samostansko vodstvo prevzela opatinja Suzana Petričević (Petritschwitsch), ki je tudi prišla iz mekinjskega samostana. V času svojega opatovanja je sprejela kar osem novink, od tega šest do leta 1640. Med njimi je bila tudi poznejša prva opatinja novo ustanovljenega ljubljanskega samostana Marija Lukančič (Lukantschitsch). Podoben trend se je nadaljeval tudi v naslednjih desetletjih, saj je povprečno vsako desetletje vstopilo po osem novink. Tako npr. leta 1673 lahko v škofjeloškem samostanu naštejemo kar 18 redovnic.⁷⁰ Največji priliv novih redovnic v samostan pa je bil v času opatinje Marije Petričević, saj je sprejela kar 22 novink, od tega enajst samo v desetletju od 1720 do 1730. Glede stanovske pripadnosti škofjeloških klaris ugotovimo, da je v obravnavanem času, tj. v 17. in 18. stoletju približno tretjina škofjeloških klaris izvirala iz plemiških rodbin, dve tretjini pa iz meščanskih. Največji "naval" plemkinj je bil konec 17. in v začetku 18. stoletja, medtem ko se v drugi polovici 18. stoletja nekoliko zmanjša. Od plemkinj najdemo v škofjeloškem samostanu predstavnice zelo uglednih kranjskih plemiških rodbin, kot npr.: Barbo, Moscon, Rauber, Rasp, Hohenwart, Siberau, Lichtenberg, Apfalter, Lazarini; torej predstavnice družin iz vseh treh "podskupin" kranjskega plemstva. Pogrešamo pa npr. predstavnice najstarejših kranjskih plemiških družin kot npr. Gall, Auersperg in Gallenberg; slednje so bile očitno vezane izključno na Mekinje. Zato pa v Škofji Loki ne manjkajo redovnice iz najvišjega sloja meščanstva na Kranjskem, kot npr.: iz ljubljanskih družin: Fidel, Hauenstein, Pelko, Schuber, Plavec, Košir, Reschen; kranjskih: Adelman, Nagodič, škofjeloških: Lukančič, Fürenpfeil, Dolenc, Jugovič, Feichtinger, Križaj, Luzner.

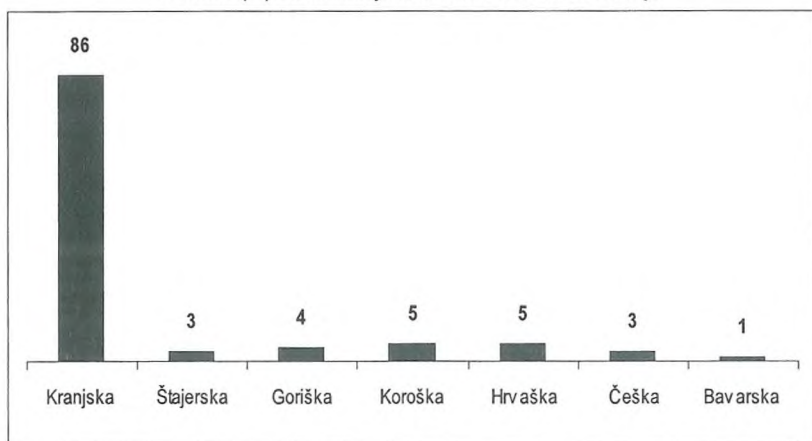
S tem pa že preidemo na krajevni izvor škofjeloških klaris: večinoma so izhajale s Kranjske, zlasti iz mest Ljubljana, Škofja Loka in Kranj, čeprav zasledimo tudi predstavnice družin iz okolice Kamnika in Radovljice. Zlasti v 17. stoletju zasledimo tudi predstavnice s Koroške, zlasti iz mest Beljak in

⁶⁹ ZAL, ŠKL 113, *Arhiv klaris v Škofji Loki, 1551–1782*, akc. št. 165, št. listine 3.

⁷⁰ AACU, n. v., 2. fasc., str. 374.

Celovec (Ramser, Gaionzel, Knorr); eno redovnico (Lampritzheim) tudi iz bavarskega Münchna (ki pa je po vsej verjetnosti kot hčerka škofjeloškega freisinškega upravitelja vsaj nekaj let pred tem že živela v Škofji Loki), v drugi polovici 18. stoletja pa zasledimo celo tri redovnice iz Češke (iz okolice Karlovih Varov oz. Plzna); glede njihove nacionalne pripadnosti lahko z gotovostjo trdimo, da so bile Nemke (Sudeti) in ne Čehinje, čeprav ni izključeno, da so znale češko. Približno enako kot v Mekinjah so bile v Škofji Loki navzoče tudi Hrvatice, ki pa so v Škofji Loki dosegle veliko pomembnejše položaje v samostanski hierarhiji kot v Mekinjah. Navzoče so bile zlasti predstavnice stubiške družine Petričevič s Hrvaškega Zagorja.

Deželna pripadnost škofjeloških klaris v 17. in 18. stoletju

1.2.3. Škofjeloške opatinje

Glede škofjeloških opatinj v 17. in 18. stoletju je potrebno najprej pojasniti, kar bo obdelano v enem od naslednjih poglavij, in sicer, da so škofjeloške klarise do leta 1738 imele doživljenjsko opatinjo, po tem letu pa so jo volile na vsaka tri leta. Če pa si stvar ogledamo kronološko, ugotovimo, da je opatinjo Suzano Petričevič leta 1647 nasledila Agata Oberreger. Njeno opatovanje je poleg skrbi za povečanje števila redovnic v samostanu zaznamoval predvsem velik požar leta 1660, ki je povsem poškodoval samostansko zgradbo in cerkev, zato si je vrsto let prizadevala predvsem za obnovo samostana in jo uspešno končala. Umrla je leta 1673, nasledila pa jo je opatinja Regina Thaller, ki je bila kanonično izvoljena in potrjena 3. junija 1673. Po smrti te opatinje so za

eno leto v samostanu zavladale nevzdržne razmere, ker je bilo po odloku avstrijske vlade potrebno, da vladni komisariji po smrti vsakokratne samostanske opatinje popišejo samostansko premoženje; preden pa to delo ni bilo opravljeno, novo opatinjo niso smeli potrditi. Tako so za leto dni upravo samostana prevzele tri redovnice: Katarina Oberreger, Frančiška Adelman in Ludvika Ramser, ki so delovale zelo složno. Po letu dni je 20. novembra 1687 potrdil za opatinjo Marijo Frančiško Adelman tudi patriarh. Rojena je bila 8. septembra 1640, preoblečena v redovna oblačila 16. februarja 1659, redovne zaobljube pa je opravila 22. februarja 1660. V redovnem poklicu se je zelo izkazala: večkrat je bila predstojnica samostanske šole in magistra novink. Ko je opravljala službo šolske predstojnice, je bilo v vzgojo in uk vzeto preko 50 otrok, med katerimi je s svojim oblikovanim vedenjem in duhovnim poučevanjem zbudila mnogo duhovnih poklicev. Potem je napredovala v magistro oz. voditeljico novink in mladih redovnic. Tudi tam je bila zelo dejavna in vneta v duhovnem poučevanju. Po naravi je bila "dobrega in bistrega razuma, bila je vnetja za Boga; tudi v stikih s svetnimi ljudmi in tujci se je vedla spoštljivo in vljudno." Kljub njeni dobroti pa je v času njenega opatovanja loško gospostvo "sovražno odtujilo" samostanski sadni vrt. Službo opatinje je opravljala 18 let. V njenem času je bilo preoblečenih 10 redovnih kandidatk. Tri do štiri leta je bila bolna.⁷¹ Nasledila jo je Suzana Hohenwart; za opatinjo je bila potrjena 30. marca 1706. O njej v Kroniki škofjeloških klaris ne najdemo veliko zapisanega, zato pa več v drugih virih, ki jo opisujejo (ne povsem nepristransko), da je bila "jako sebičnega in aristokratskega duha."⁷² Umrila je 19. maja 1714. Nasledila jo je opatinja, po rodu Hrvatica, Marija Petričević. Rojena je bila 29. avgusta 1652, redovno preoblečena 6. maja 1668, redovne zaobljube pa je naredila 8. septembra 1669. V samostanu oz. v letih redovništva je živela kolikor je le mogla prizadevno. Zaradi svoje sposobnosti in odličnega razuma je opravljala mnoge samostanske službe. Večkrat je bila predstojnica samostanske šole in magistra novink. Kot šolska predstojnica je gojenkam posredovala lepo vzgojo in znanje. Med njimi je pridobila tudi veliko redovnih poklicev. Nato je napredovala v magistro novink. To službo je opravljala osem let in v tem času je vzgojila sedem novink. Meseca novembra 1713 jo je zaradi dolgotrajne bolezni tedanje opatinje Marije Suzane Hohenwart ob soglasju celotnega konventa gorenjski arhidiakon Flachenfeld imeno-

⁷¹ Mrliška knjiga škofjeloških klaris, AUŠ, (v nadaljevanju MKŠK), str. 35–39.

⁷² France Pokorn, *Loka – krajepisno zgodovinska črtica*, v: *Dom in svet*, let. 7 (1894), str. 62–66.

val za samostansko vikarijo. Dne 23. maja 1714 je bila po smrti dotedanje opatinje tudi kanonično izvoljena za opatinjo in 12. avgusta, na praznik sv. Klare, je bila tudi slovesno potrjena in umeščena. V času opravljanja opatinjske službe je ne samo s tem, da je vse stvari v samostanu dobro vodila, ampak tudi s svojim razumom in taktnostjo tako do oseb duhovnega kot svetnega stanu, dosegla velik ugled in po celotni deželi je samostan "pridobil na imenitnosti in slavi." Z visokimi odpustki je obdarila in dala tudi ustanoviti bratovščino Brezmadežne Božje matere Marije in sv. Jožefa. Ne samo, da je dala postaviti tri nove oltarje in kor v samostanski cerkvi, ampak je tudi povsem na novo uredila celotni samostanski trakt z vrtom. Pri samostanu je izboljšala še mnogo drugih stvari, že v prvem letu pa je povečala tudi letne prihodke samostana. Umrla je 22. decembra 1737 in bila pokopana 23. decembra zvečer. Pokopal jo je takratni gorenjski arhidiakon grof Petazzi.⁷³ Po njeni smrti je samostan prešel na navado, da so opatinjo volile vsaka tri leta. Tako je bila prva triletna škofjeloška opatinja grofica Marija Ignacija Lichtenberg. Nasledila jo je Marija Ksaverija Jurič, ki je bila izvoljena le za en mandat: od 1742 do 1745. Njo je nasledila Marija Alojzija Lichtenberg, ki je bila opatinja kar 12 let, saj je bila po prvem mandatu še trikrat izvoljena na to funkcijo.⁷⁴ Leta 1757 je bila na položaj opatinje izvoljena Marija Maksimilijana Reigersfeld, ki je bila opatinja le en mandat, saj je bila že leta 1760 na to mesto izvoljena Marija Terezija Križaj, ki je posvetila posebno skrb pevski dejavnosti in zaradi tega vzela celo tri novinke s Češke. Službo opatinje je opravljala tri mandate, saj jo je šele leta 1769 na tem mestu nasledila Marija Serafina Warnuss. Leta 1778 je to nasledila Marija Auguština Rastern, ki je bila opatinja do razpustitve klariškega samostana leta 1782. Nato pa je službo nekakšne "v. d. opatinje" od razpustitve v januarju 1782 do prihoda treh graških uršulink v oktobru tega leta opravljala Marija Neža Toman, ki je svojo službo predala novi uršulinski predstojnici Mariji Emeriki Batthyani.

Seznam škofjeloških klariških opatinj:⁷⁵

- Gizela (ok. 1360),
- Elizabeta Šink (ok. 1474),
- Katarina (1496),
- Marta Vilhar (Feulicherin) (1538),

⁷³ MKŠK, str. 54–59.

⁷⁴ Ibidem, str. 72, 73.

⁷⁵ F. Pokorn, n. d., str. 62–65; France Golob, *Stavbni razvoj in zgodovina nunskega samostana v Škofji Loki*, v: *Loški zbornik*, 1980, str. 152–171; Kronika.

- Marta Duelacher (1546),
- Kunigunda Siegersdorf (1557),
- Maruša Maj (1583),
- Uršula Gasser (1594–1599),
- Katarina Holder (1600–1603),
- Klara Rizzi (1603–1627),
- Elizabeta Rechalch (1627–1633),
- Suzana Petričević (1633–1645),
- Agata Oberegger (1645–1673),
- Regina Thaller (1673–1686),
- Marija Franciška Adelman (1687–1705),
- Suzana Marijana Hohenwarth (1706–1714),
- Marija Petričević (Petritschewitsch) (1714–1738),
- Ignacija Lichtenberg (1738–1741),
- Marija Ksaverija Jurič (Juritsch) (1742–1745),
- Alojzija Liechtenberg (1745–1757),
- Marija Maksimilijana Reigersfeld (1757–1760),
- Marija Terezija Križaj (Krischai) (1760–1769),
- Marija Serafina Warnuss (1769–1778),
- Marija Avgušтина Rastern (1778–1782),
- Marija Jera Toman (1782).

1.2.4. Seznam škofjeloških klaris v 17. in 18. stoletju⁷⁶

Ime in priimek redovnice	Redovno ime	Rojena	Kraj in dežela rojstva	Redovna preobleka	Redovna zaobljuba	Leto / datum smrti
Klara Rizzi □	isto		Goriško-Gradiška		°1603	1638
Marjeta N.		1540 (!)			~1560	januar 1648
Elizabeta Rekhalkh □	isto				°1603	
Suzana Petričević (Petritschewitsch) □	isto		Hrvaška		1615	pomlad 1647
Katarina Kozina	isto				°1627	
Livija Vintorina	isto	1585	Cormons / Krmin; Furlanija		1611	28. 6. 1662
Ana Stabili	isto	1595	Goriško-Gradiška		1617	31. 12. 1665
Agata Oberegger	isto	1610	Radovljica; Kranjska	1633	1634	31. 5. 1673
Katarina Mikulič (Mikulitsch)	isto	1623	Zagreb; Hrvaška	1643	1645	pomlad 1647

⁷⁶ Seznam izdelan na podlagi "Kronike in mrliske knjige škofjeloških klaris", AUŠ.

Veronika Scherer	isto		Ljubljana; Kranjska	1638	1643	pomlad 1651
Uršula Herzog §	isto		Škofja Loka; Kranjska	1638		22. 11. 1676
Marija Lukančič (Lukantschitsch) §	isto	5. 6. 1623	Škofja Loka; Kranjska	1639	15. 4. 1640	28. 2. 1683
Walburga Wagenhüt	Ana		Radovljica; Kranjska	1639	15. 4. 1640	5. 10. 1680
Eva Marija Langenmantel	Klara	1626	Kranjska		1647	29. 10. 1660
Suzana Legat	isto	1629	Ljubljana; Kranjska	17. 6. 1646	1647	16. 7. 1650
Zofija Katarina Schwab	Terezija	1630	Kranjska	12. 2. 1645	1647	12. 7. 1647
Barbara Gulder	isto					
Ana Sidonija Štih (Stich) §	Terezija		Sorgendorf; Koroška	1647		22. 2. 1698
Ivana Katarina Raumschüssel §	Ivana		Mengeš; Kranjska	25. 11. 1648	27. 12. 1649	7. 9. 1663
Sidonija Thaller	Konstanca	1619	Zaprice pri Kamniku; Kranjska	27. 12. 1649	16. 1. 1650	26. 1. 1679
Regina Thaller	isto	1629	Zaprice pri Kamniku; Kranjska	27. 12. 1649	16. 1. 1650	24. 8. 1686
Estera Moscon	Rozalija	1625	Ortnek; Kranjska	27. 2. 1650	1651	17. 2. 1685
Eva Katarina Oberegger	Katarina	1635	Velesovo; Kranjska	19. 2. 1651	30. 6. 1651	28. 6. 1715
Elizabeta Fürnpfeil	isto	1637	Škofja Loka; Kranjska	11. 4. 1655	30. 4. 1656	28. 10. 1667
Marija Lukančič (Lukantschitsch)	Marija Neža	1637	Škofja Loka; Kranjska	16. 2. 1659	___ 3. 1660	9. 3. 1660
Uršula Adelman	Franciška	1639	Kranj; Kranjska	16. 2. 1659	22. 2. 1660	20. 12. 1705
Marija Rauber	isto	1644	Kravjek; Kranjska	14. 11. 1659	9. 1. 1661	19. 5. 1662
Ana Kristina Ramser	Ludvika	1641	Beljak; Koroška	27. 6. 1660	31. 7. 1661	26. 6. 1708
Suzana Gaionzel	Ivana	1641	Beljak; Koroška	27. 6. 1660	31. 7. 1661	26. 1. 1711
Suzana Hauenstein	Terezija	1647	Ljubljana; Kranjska	___ 6. 1663	16. 7. 1664	30. 1. 1672
Marija Hirschenfeld	Klara	1645	Škofja Loka; Kranjska	___ 6. 1663	16. 7. 1664	30. 8. 1664
Suzana Mofrin	Cecilija	1636	Celje; Štajerska	___ 2. 1666	___ 4. 1667	22. 11. 1674
Ana Marija Sorgfeld	Izabela	1650	Postojna; Kranjska	29. 6. 1666	3. 7. 1667	7. 9. 1704
Suzana Kristina Knorr	Klara	1639	Celovec; Koroška	12. 8. 1666	12. 8. 1667	25. 4. 1695
Ana Barbara Petričević (Petritschewitsch)	Marija	1652	Hrvaška	6. 5. 1668	8. 9. 1669	22. 12. 1737
Marija Regina Pelko	Matilda	1653	Ljubljana; Kranjska	6. 5. 1668	8. 9. 1669	18. 12. 1716
Johana Franciška Lampfritzheim	Marija Angelika	1655	München; Bavarska	12. 7. 1671	24. 8. 1672	31. 7. 1700
Ana Marija Hohenwart	Marija Suzana	17. 4. 1652	Gerkstein; Kranjska	12. 7. 1671	24. 8. 1672	19. 5. 1714
Ana Kordula Otto	Ana Marijana	1652	Rožek (grad); Kranjska	26. 7. 1671	4. 10. 1672	31. 12. 1694
Ana Lukrecija Barbo	Marija Jožefa	1656	Reka/Rijeka	20. 5. 1672	20. 8. 1673	18. 11. 1719
Katarina Kappus	Marija	1660	Zaprice pri Kamniku;	18. 11. 1674	24. 11.	6. 3. 1720

	Terezija		Kranjska	1675	
Marija Cecilija Rasp	Marija Beatrika	1659	Sostro; Kranjska	13. 9. 1676 14. 9. 1677	12. 9. 1737
Marija Wurzer	Marija Neža	1660	Kostanjevica na Krki; Kranjska	13. 9. 1676 14. 9. 1677	12. 6. 1688
Marija Rozalija Fidel	Marija Roza	1662	Ljubljana; Kranjska	6. 2. 1678 __. 4. 1679	2. 1. 1740
Marija Katarina Barbo	Marija Antonija	1662	(Istra) Kranjska	7. 8. 1678 14. 9. 1679	26. 11. 1726
Izabela Terezija Moscon	Marija Konstanca	1662	Brdo; Kranjska	4. 1. 1682 10. 1. 1683	17. 11. 1713
Marija Klara Kunstl	Marija Serafina	1666	Polhov Gradec; Kranjska	24. 5. 1682 30. 5. 1683	20. 3. 1720
Benedikta Geme. Dolenc/Bussfeld	Marija Renata	1668	Träental	25. 8. 1683 8. 12. 1684	1731
Marija Renata von Billichgrätz	Marija Frančiška	1671	Polhov Gradec; Kranjska	16. 11. 1687 21. 11. 1688	20. 4. 1724
Marija Angelika Zanetti	Marija Rozalija	1673	Škofja Loka; Kranjska	13. 6. 1689 13. 6. 1690	4. 11. 1726
Marija Cecilija Pistor	Marija Bernardina	1674	Gradec; Štajerska	18. 11. 1692 8. 12. 1693	2. 4. 1751
Marija Terezija Siberau	Marija Benedikta	1678	Ljubljana; Kranjska	25. 10. 1693 14. 11. 1694	22. 11. 1752
Ana Terezija Ganser	Marija Hortulana	1680	Ljubljana; Kranjska	21. 10. 1696 17. 11. 1697	11. 1. 1758
Katarina Klara Lukančič	Marija Klara	1680	Žiče; Kranjska	21. 10. 1696 17. 11. 1697	11. 3. 1740
Marija Izabela Siberau	Marija Ana	1684	Ljubljana; Kranjska	__ 4. 1701 26. 11. 1702	30. 1. 1746
Marija Terezija Utschan	Marija Cecilija	1688	Brdo; Kranjska	16. 9. 1703 2. 2. 1705	3. 12. 1733
Marija Lucija Dolenc	Marija Angelika	1687	Škofja Loka; Kranjska	20. 1. 1704 2. 2. 1705	26. 11. 1741
Marija Felicita Lichtenberg	Marija Ignacija	1684	Ortnek; Kranjska	25. 1. 1705 25. 1. 1706	5. 1. 1749
Frančiška Elenora Jurič (Juritsch)	Marija Ksaverija	1683	Struga (Novo mesto); Kranjska	11. 9. 1707 23. 9. 1708	26. 5. 1756
Marija Kristina Lichtenberg	Marija Alojzija	1686	Žuženberk; Kranjska	11. 9. 1707 23. 9. 1708	4. 10. 1766
Marija Ana Apfalter	Marija Ludvika	1695	Turn pri Črnomlju; Kranjska	21. 6. 1711 26. 6. 1712	22. 4. 1718
Marija Katarina Raigersfeld	Marija Maksimilijana	1695	Ljubljana; Kranjska	21. 6. 1711 26. 6. 1712	30. 1. 1772
Marija Dolenc	Marija Kordula	1697	Škofja Loka; Kranjska	21. 10. 1714 18. 11. 1715	3. 6. 1751
Marija Ana Jugovič (Jugowitz)	Marija Julijana	1701	Škofja Loka; Kranjska	6. 5. 1716 4. 5. 1717	
Marija Suzana Schubert	Marija Ivana	1698	Ljubljana; Kranjska	6. 5. 1716 /	umrla v času noviciata
Marija Terezija Plavec (Plauz)	Marija Aleksija	1700	Ljubljana; Kranjska	13. 6. 1718 18. 6. 1719	20. 1. 1753
Marija Neža Nagodič	Marija	1700	Kranj; Kranjska	27. 10. 1712	17.12.1761

(Nahoditsch)	Viktorija				1719	
Marija Helena Nagodič (Nahoditsch)	Marija Ivana	1702	Kranj; Kranjska		27. 10. 1719	12. 7. 1777
Marija Jožefa Flödnik (Smledniška)	Marija Julijana	1702	Smlednik; Kranjska	28. 10. 1720	9. 6. 1722	8. 2. 1743
Marija Ana Struppi	Marija Jožefa	1706	Kranj; Kranjska	1. 2. 1722	2. 2. 1723	10. 3. 1737
Marija Neža Križaj (Krischai)	Marija Terezija	1706	Ljubljana; Kranjska	1. 2. 1722	2. 2. 1723	3. 4. 1781
Ana Frigida Florjančič (Florjantschitsch)	Marija Matilda	1705	Ljubljana; Kranjska	5. 6. 1723	13. 6. 1724	13. 11. 1763
Marija Terezija Warnuss	Marija Serafina	1705	Ljubljana; Kranjska	13. 6. 1723	13. 6. 1724	1. 1. 1789
Marija Beatrika Modersheim	Marija Katarina	1704	Štajerska	13. 6. 1723	13. 6. 1724	20. 6. 1777
Marija Barbara Lichtenthurn	Marija Franciška	1708	Gamberk; Kranjska	4. 5. 1725	16. 9. 1726	11. 12. 1774
Marija Franciška Kosel	Marija Ludvika	1707	Škofja Loka; Kranjska	4. 5. 1725	16. 9. 1726	8. 9. 1770
Marija Krescencija Modrax	Marija Rozalija	1707	Raka; Kranjska	9. 5. 1727	14. 11. 1728	7. 7. 1735
Marija Neža Feichtinger	Marija Antonija	1709	Škofja Loka; Kranjska	9. 5. 1727	14. 11. 1728	30. 6. 1771
Marija Cecilija Reschen	Marija Hiacinta	1707	Ljubljana; Kranjska	6. 6. 1729	13. 6. 1730	17. 6. 1739
Franciška Koschir (Košir)	Marija Neža	1712	Ljubljana; Kranjska	___, 11. 1730	1731	15. 7. 1757
Marija Ana Rastern	Marija Avgušтина	1715	Ljubljana; Kranjska	17. 1. 1733	6. 1. 1734	1782 se se- kularizirala
Marija Katarina Mosser	Marija Leopoldina	1712	Špital ob Dravi; Koroška	8. 5. 1735	27. 5. 1736	4. 1. 1781
Jera Juraj	Marija Kajetana	1720	Kranjska	8. 5. 1735	27. 5. 1736	7. 5. 1777
Marija Rebeka Barbo	Marija Jožefa	1720	Košljak; (Istra) Kranjska	10. 5. 1739	15. 5. 1740	1782 se se- kularizirala
Marija Ana Mulič (Mulitsch) *	Marija Rozalija	1720	Ljubljana; Kranjska	10. 5. 1739	15. 5. 1740	12. 4. 1804
Marija Ana Schluderbach	Marija Cecilija	1720	Kranjska	31. 1. 1740	5. 2. 1741	14. 1. 1772
Marija Ignacija Beata Lazarini	Marija Klara	1725	Kranjska	12. 11. 1741	18. 11. 1742	5. 2. 1772
Marija Karolina Siberau	Marija Hiacinta	1721	Kranjska	13. 10. 1743	18. 10. 1744	1782 se se- kularizirala
Marija Antonija Lenčič (Lentschitsch) *	Marija Roza	1727	Ljubljana; Kranjska	13. 10. 1743	18. 10. 1744	7. 12. 1802
Marija Ivana Burger	Marija Magdalena	1731	Kranjska	9. 6. 1748	15. 6. 1749	6. 2. 1790
Marija Elizabeta Frankenfeld *	Marija Ana	1729	Kranjska	9. 6. 1748	15. 6. 1749	19. 2. 1786
Marija Ana Urbančič (Urbantschitsch)	Marija Ignacija	1725	Kranjska	14. 11. 1751	19. 11. 1752	?
Rozalija Toman	Marija Jera	1736	Radovljica; Kranjska	2. 8. 1753	12. 8. 1754	29. 5. 1765

Marija Kordula Rokinger	Marija Benedikta	1737	Kranjska	24. 6. 1755	27. 6. 1756	27. 9. 1759
Marija Terezija Robba	Marija Julijana	11.9.1735	Ljubljana; Kranjska	18. 6. 1758	8. 7. 1759	1782 se se-kularizirala
Marija Neža Reich	Marija Ksaverija	14.1.1738	Kamnik; Kranjska	18. 6. 1758	8. 7. 1759	1782 se se-kularizirala
Marija Ana Šinkovec (Schinkowitz)	Marija Konstanca	14.6.1741	Samobor; Hrvaška	27. 5. 1759	1. 6. 1760	1782 se se-kularizirala
Regina Toman *	Marija Neža	1742	Radovljica; Kranjska	27. 5. 1759	1. 6. 1760	21. 3. 1807
Marija Frančiška Elizabeta Jugovič (Jugowitz)	Marija Kordula	7.11.1743	Ljubljana; Kranjska	12. 8. 1761	15. 8. 1762	18. 1. 1822
Marija Jožefa Križaj (Krischai)	Marija Aleksija	3.3.1744	Škofja Loka; Kranjska	12. 8. 1761	15. 8. 1762	29. 12. 1773
Marija Terezija Lusner	Marija Benedikta	9.9.1745	Škofja Loka; Kranjska	12. 9. 1762	14. 9. 1763	29. 9. 1770
Ana Marija. Jožefa Elizabeta Hochmut	Marija Nepomukena	1.3.1737	Alten Zettlitz / Plzen; Češka	12. 9. 1762	14. 9. 1763	12. 12. 1768
Marija Terezija Frantz	Marija Vincencija	8.10.1744	Zettlitz / Karlovi Vari; Češka	12. 9. 1762	14. 9. 1763	10. 2. 1770
Marija Konstanca Zierheim *	Marija Salezija	1740	Kranjska	5. 2. 1764	10. 2. 1765	29. 9. 1804
Marija Felicita Damiani	Marija Jera	1751	Furlanija	10. 4. 1768	16. 4. 1769	1782 se se-kularizirala
Marija Katarina Frantz	Marija Matilda	1746	Zettlitz / Karlovi Vari; Češka	10. 4. 1768	16. 4. 1769	1782 se se-kularizirala
Frančiška Ksaverija Wolkensberg	Marija Alojzija	1754	Puštal; Kranjska	12. 8. 1770	12. 8. 1771	1. 3. 1771
Marija Katarina Žnidaršič (Schniderschitsch) *	Marija Nepomukena	1753	Kropa; Kranjska	12. 8. 1770	12. 8. 1771	20. 3. 1814
Jožefa Schildenfeld *	Marija Vincencija	1755	Planina; Kranjska	4. 10. 1772	11. 4. 1779	27. 2. 1830
Marija Schildenfeld *	Marija Klara	1756	Planina; Kranjska	4. 10. 1772	2. 4. 1780	26. 1. 1812
Marija Rozalija Rauber *	Marija Antonija	1755	Kot; Kranjska	8. 10. 1773	12. 9. 1779	14. 3. 1817
Marija Katarina Zajč (Saitsch)	Marija Alojzija	1757	Hrastina; Hrvaška	11. 9. 1774	izstopila 5. 3. 1782	
Marija Jera Bizjak	Marija Cecilija	1759	Kranj; Kranjska	11. 9. 1774	izstopila 5. 3. 1782	

* prišle iz klariškega samostana v Mekinjah

§ odšle v novoustanovljeni klariški samostan v Ljubljano

* umrle kot uršulinke v Škofji Loki

° leto se omenja v arhivskih virih

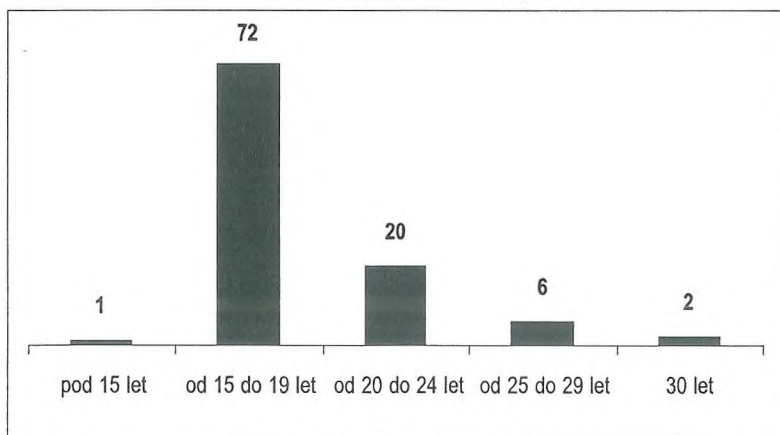
Starost škofjeloških klaris ob vstopu v samostan in ob njihovi smrti

Na podlagi pričujočega seznama škofjeloških klaris lahko tudi pri njih podobno kot pri mekinjskih ugotovimo, da so v samostan vstopale največ med 15-tim in 17-tim letom, po 20-tem letu pa krivulja vstopov zelo pada. Torej so

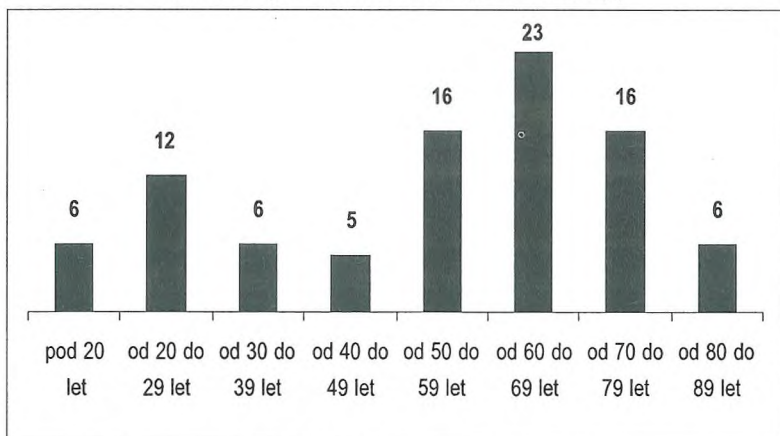
vstopala v samostan še zelo mlada dekleta in tako so se lahko brez večjih težav vključila v redovno življenje oz. so se ga lažje "navadile".

Glede smrtnosti škofjeloških klaris lahko rečemo, da se njihova življenjska doba povsem ujema z življenjsko dobo mekinjskih klaris, saj so tudi one največ umirale med 60-tim in 80-tim letom starosti. Razlika je v tem, da je bil delež smrti v Škofji Loki v primerjavi z Mekinjami večji med 20-tim in 30-tim letom starosti, manjši pa med 40-tim in 50-tim letom starosti. V Mekinjah je tudi nekoliko več redovnic kot v Škofji Loki dočakalo starost nad 80 let.

Starost ob redovni preobleki v Škofji Loki

Starost škofjeloških klaris ob smrti (17. in 18. stoletje)

1.3. Klarise v Ljubljani

V najmlajšem izmed treh kranjskih klariških samostanov – ljubljanskem, ki je bil ustanovljen v začetku druge polovice 17. stoletja, pa nam je poreklo takajšnjih redovnic že od samega začetka obstoja samostana dosti bolj znano. Prve redovnice, ki so prišle leta 1657 v novoustanovljeni ljubljanski samostan, so bile štiri škofjeloške klarise: Marija Lukančič, Uršula Herzog, Terezija Štih (Korošica) in Ivana Raumschüssel.

Najprej je potrebno omeniti nekaj dokumentov, ki pričajo o tem, kako je sploh prišlo do naselitve škofjeloških klaris v ljubljanskem samostanu. Ko so po dolgih zapletih leta 1648 le začeli iz sredstev Mihaela Thallerja in Mihaela Friderika Hillerja zidati prvi samostan kakega ženskega reda v Ljubljani, se je kmalu pojavilo vprašanje, katere redovnice bi naselili. Po daljših razpravah so ljubljanski župan, sodnik in mestni svet 11. decembra 1654 sporočili, da se strinjajo z naselitvijo redovnic z ozemlja Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti in z njihovim izvzetjem izpod jurisdikcije oglejskega patriarha.⁷⁷ Izmed ženskih redov na Kranjskem so imeli na izbiro naselitev dominikank iz Velesovega ali klaris iz Mekinj in Škofje Loke. Vsi trije samostani so v cerkveno-upravnem pogledu spadali h gorenjskemu arhidiakonatu oglejskega patriarhata. Do odločitve je prišlo slabi dve leti in pol kasneje, ko so se odločili, da povabijo v ljubljanski samostan klarise. Vabilo klarisam s prošnjo, naj se odpravijo v Ljubljano, so poslali tako v Mekinje kot v Škofjo Loko. To izvemo iz dopisa oz. inštrukcije ljubljanskega župana, sodnika in mestnega sveta Wolfgangu Markoviču in Janezu Röringerju z dne 2. aprila 1657, v katerem jima naročajo, kako naj pišeta klarisam v Škofjo Loko in Mekinje.⁷⁸ V prvi točki navajajo, naj opatinji omenjenih samostanov zaprosita, če bi katera od njiju bila pripravljena prevzeti upravo novozgrajenega ljubljanskega samostana. V drugi točki ju pozivata, naj v primeru njune odklonitve o tem obvestita ostale sestre in jih prosita, naj gredo v Ljubljano. Sestram, ki bi se odločile za prihod v Ljubljano, ne bi bilo potrebno prenesti v ta samostan iz svoje dotedanje komunitete prav nič (npr. obleko, hrano, pijačo in ostalo, kar redovne osebe potrebujejo), razen seveda knjig, slik in ostalih nabožnih predmetov. Prav tako naj bo posamezni opatinji dovoljeno, da sama odloči, ali bo redovnicam, ki bi se odločile za odhod v Ljubljano, izplačala njihovo, v samostan prineseno

⁷⁷ M. Smole, n. d., 4. del.

⁷⁸ ARS, AS 712, Samostan klaris v Ljubljani (1632–1782), *Inštrukcija župana, sodnika in ljubljanskega magistrata Wolfgangu Markoviču in Janezu Röringerju glede klaris*, 2. 4. 1657.

doto in ostale dobrine ali ne, oz. ali jih bo odpustila samo s habitom, knjigami, slikami in drugimi nabožnimi predmeti. Prav tako naj jih obvestita, ali jih bodo morali peljati z vozovi oz. ali potrebujejo spremstvo. O vsem tem naj obvestita oz. prosita za dovoljenje tudi njihovo duhovno vodstvo. Prav tako naj opatinji obvestita, da bo redovnicam, ki bi se odločile priti v Ljubljano, izročeno v skladu z njihovim redovnim stanom določeno premoženje oz. dobrine za vzdrževanje in da bo to šlo na neki odobren račun ter da si lahko izberejo odvetnika, uradnega pisarja, oskrbnika, vzdrževalca ali kakega drugega uradnika po predhodni odobritvi mestnega magistrata glede njihove primernosti. Zlasti naj se poudari, da naj v skladu z ustanoviteljevo voljo v samostan pridejo redovnice meščanskega stanu; po presoji opatinje lahko tudi iz drugih stanov (plemkinje). Prav tako mora vsaka prihodnja opatinja sprejem vsake redovnice v ljubljanski samostan predhodno naznaniti ljubljanskemu mestnemu magistratu, ker ima edini "jus patronatus" nad samostanom. Poleg tega naj jim naznani, da bo samostan v cerkveno-duhovnem smislu podrejen ljubljanskemu škofu, odvetništvo nad samostanom pa ima kranjsko deželno glavarstvo. Kljub temu naj zagotovita, da bodo lahko redovnice v samostanu živele skladno z njihovimi konstitucijami, poostriili bodo le samostansko klavzuro, ki bo strožja kot v Škofji Loki in Mekinjah. Prav tako bodo redovnice za opravljanje bogoslužja za kaplana lahko prosto izbirale bodisi med škofijskim duhovnikom bodisi med redovnikom oz. brati frančiškani, ki so bili takrat že navzoči v Ljubljani. Postavljajo pa jim tudi pogoje, da bodo morale vzeti v vzgojo oz. vzgojni zavod meščanske hčerke (ker je to ena temeljnih ustanoviteljevih želja), seveda ob primernem protiplačilu.

Cerkvena oblast v Ljubljani oz. generalni vikar ljubljanske škofije Filip Trpin pa je že 26. marca 1657 osebno pisal gorenjskemu arhidiakonu in zaprosil za soglasje, ki ga je sicer že dobil od apostolskega nuncija, da bi smeli iz vsakega od obeh, tedaj delujočih kranjskih klariških samostanov (Mekinje in Škofja Loka) priti v novoustanovljeni klariški samostan v Ljubljano po dve redovnici.⁷⁹

O odzivu mekinjskih in škofjeloških klaris na povabilo v Ljubljano izvemo iz poročila ljubljanskega generalnega vikarja Filipa Trpina z dne 9. septembra leta 1657. Kot je razvidno iz poročila, se je v Mekinje odpravil sam, še prej pa je dobil dovoljenje za ta obisk od gorenjskega arhidiakona Jurija Škrlepa. Poročilo o odzivu mekinjskih klaris pravi, da ga je v samostanskem parlatoriju

⁷⁹ NŠAL, KAL 1, f. 28.

sprejela opatinja Ana s še petimi redovnicami. Med potencialnimi kandidatkami za odhod v Ljubljano omenja najprej Uršulo Andrijan (doma s Štajerske), ki je bila redovnica že 27 let, vendar ni bila pripravljena oditi v Ljubljano. Nato omenja še Klaro Golijanič z Goriške, ki je opravljala nalogo magistre novink in njeni "dve učenki", redovnici Marijo Kraljnik, ki je bila v redovništvu 14 let in je vešča v vokalnem petju in igranju na orgle in Ano Pregl, ki je redovnica že 13 let. O Klari Golijanič, ki je redovnica že 28 let,⁸⁰ je še zapisano, da naj bi nadzor nad novinkami prevzela zaradi zapovedi pokorščine. Tudi te tri redovnice so izrazile željo, da hočejo še naprej ostati v mekinjskem samostanu. Gotovo pa je bil pomemben zadržek za neodhod mekinjskih klaris v Ljubljano tudi njihovo plemiško poreklo, saj so pri "naboru" redovnic za ljubljanski samostan, kot smo videli, dajali prednost meščankam.

V Škofji Loki sta se vabilu odzvali Marija Lukančič (18 let redovnica), ki je bila magistra novink in izredno izvedena v svoji redovni disciplini, in Uršula Herzog (19 let redovnica). Po mnenju poročevalca naj bi bila Lukančičeva tudi najprimernejša za opatinjo v Ljubljani.⁸¹ Verjetno pa se jim je pozneje zaradi odklonitve mekinjskih klaris posrečilo za odhod v Ljubljano pridobiti še dve škofjeloški redovnici, saj je bilo leta 1657 v škofjeloškem samostanu kar 13 redovnic. Zanimivo je tudi dejstvo, da je imel škofjeloški samostan te štiri redovnice, ki so odšle v Ljubljano, še vedno za "svoje" in je samostanska kronistka datume njihove smrti in zapis njihovih redovnih lastnosti vpisovala kar v mrliško knjigo škofjeloškega samostana, čeprav je preteklo že več let, odkar so zapustile tamkajšnji samostan in odšle v Ljubljano.

Zanimiv je tudi podatek, da so zaradi majhnega zanimanja kranjskih klaris za prihod v Ljubljano začeli razmišljati tudi o tem, da v novozgrajeni samostan povabijo tudi klarise iz kakega samostana bodisi v Avstriji⁸² bodisi na Štajerskem.⁸³

Že pri vpeljavi prvih štirih (dotedanjih škofjeloških) redovnic: Marije Lukančič, Uršule Herzog, Terezije Štih in Ivane Raumschüssel, pa je prišlo do ostrega spora med frančiškani in ljubljanskih škofom glede tega, kdo je pristo-

⁸⁰ Zanimivo pa je, da podpisa Klare Golijanič ni najti leta 1636 v dopisu mekinjskih klaris oglejskemu patriarhu, v katerem ga obveščajo o izvolitvi Ane Hren za opatinjo in kjer so podpisane vse tedaj v samostanu živeče redovnice. – Glej AACU, n. v., str. 182.

⁸¹ NŠAL, KAL I., šk. 28, mikrofilmski posnetek 36, str. 110, 111.

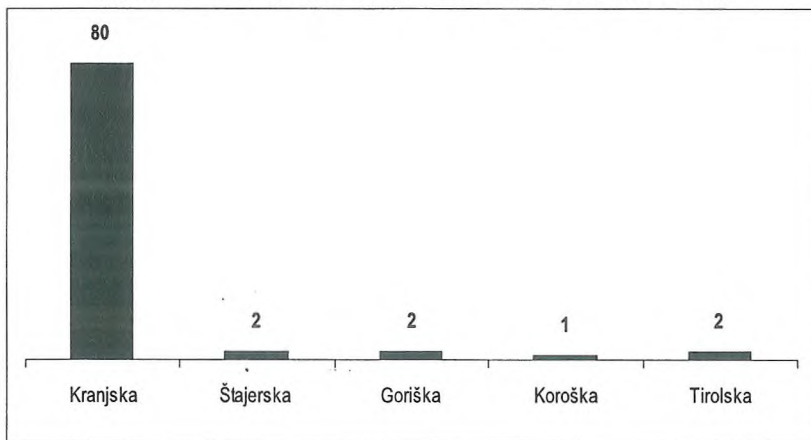
⁸² Verjetno sta mišljeni današnji avstrijski zvezni deželi Zgornja in Spodnja Avstrija.

⁸³ Arhiv Slovenske frančiškanske province sv. Križa v Ljubljani (v nadeljevanju: frančiškanski arhiv), Različni spisi, št. 9: *De introductione Clarissarum Labacum*. (Za pomoč pri posredovanju vira gre zahvala arhivistu Jožetu Škofljancu).

jen, da vpelje redovnice v novozgrajeni samostan.⁸⁴

V ljubljanski samostan so prve novinke vstopile že leta 1660, bilo jih je kar šest, od tega pet iz Ljubljane in ena iz Škofje Loke. Na osnovi različnih arhivskih virov smo odkrili, da je v 125 letnem obstoju oz. delovanju ljubljanskega samostana vstopilo vanj 95 redovnic. Od tega je bilo okoli dve tretjini meščank in ena tretjina plemkinj. Plemkinje so močno prevladale predvsem v drugi polovici 18. stoletja, prej pa so močno "vodile" meščanke. Od plemkinj najdemo v ljubljanskem samostanu tako predstavnice najstarejših kranjskih plemiških rodbin (Gall, Auersperg, Barbo, Lichtenberg, Rasp), kot tudi mlajših (Taufere, Posarelli, Dinzi). Redovnice v Ljubljani so izvirale večinoma iz Ljubljane (pribl. 45%), veliko pa tudi iz Škofje Loke. Glede deželne pripadnosti so v veliki večini prevladovala Kranjci, dve sta bili celo s Tirolske (rodni sestra Cecilija in Neža Payer iz Innsbrucka), dve s Koroške, dve z Goriške in ena z Zgornje Štajerske. Zanimivo je, da ni v ljubljanski samostan v vseh 125 letih obstoja vstopila niti ena Hrvatica.

Deželna pripadnost ljubljanskih klaris v 17. in 18. stoletju
(v pregledu so zajete redovnice, pri katerih se da ugotoviti krajevni izvor)

⁸⁴ Več o tem glej v nadaljevanju.

1.3.1. Ljubljanske opatinje

Glede opatinj je potrebno najprej povedati, da je imel ljubljanski samostan od vsega začetka triletno opatinjo, zato je bilo število opatinj zelo veliko. Poleg velikega števila opatinj nam največjo težavo pri ugotavljanju opatinj ljubljanskega samostana predstavlja izguba Kronike ljubljanskih klaris in številnih listin gospodarskega značaja, ki so se nam ohranile le v izvlečkih, iz teh pa opatinj ne moremo vedno razbrati. Pri ugotavljanju opatinj pa so nam v pomoč vizitacijski zapiski, ki se hranijo v NŠAL, vendar so tudi ti viri pomanjkljivi, ker niso ohranjeni za vsa obdobja. Nekoliko bolj nam je v pomoč ohranjeni seznam opatinj, ki so ga napravile ljubljanske klarise same, vendar je njegova "hiba" v tem, da ne vsebuje letnic opatovanja posamezne opatinje, je pa tudi pomanjkljiv, saj manjka skoraj polovica opatinj. Iz njega lahko izluščimo zgolj podatek, da naj bi se v obdobju od leta 1657 do 1782 v ljubljanskem samostanu zvrstilo 27 opatinj,⁸⁵ vendar ta podatek ni točen. Najbolj dragocene in natančne podatke pri sestavljanju seznama ljubljanskih opatinj, pa nam prinašajo priloge računskih knjig ljubljanskega magistrata, ki se hranijo v ZAL (Cod. XIII).

Na podlagi primerjave in sinteze doslej zbranih virov bi bila rekonstrukcija seznama ljubljanskih opatinj naslednja:

- Marija Lukančič (1657–1666),⁸⁶
- Uršula Herzog (1666–1669),⁸⁷
- *Marija Lukančič* (1669–1672),⁸⁸
- Marija Terezija Štič (1672–1675),⁸⁹
- Iluminata Portner (1675),⁹⁰
- *Marija Lukančič* (1676–1679/82?),⁹¹

⁸⁵ Na podobno težavo glede ugotavljanja ljubljanskih opatinj je naletel že leta 1860 Raimund Schrey, ki se je po pomoč obrnil tako na ljubljansko škofijsko pisarno kot tudi na ljubljanski frančiškanski samostan, vendar mu nikjer niso mogli na podlagi ohranjenih virov postreči z zadovoljivimi podatki, tako da od opatinj omenja poleg Marije Lukančič le še Marijo Angeliko Neuriser (Ljubljančanka; kot opatinja omenjena februarja 1714) in zadnjo opatinjo Jožefo Prešern. – Raimund Schrey, *Rückblick auf die ehemals bestandenen Klöster der Klarisserinnen in Krain, insbesondere auf jenes in Laibach*, v: *Mittheilungen des Historischen Vereins für Krain*, julij 1860, str. 60.

⁸⁶ NŠAL, KAL I., šk. 28.

⁸⁷ Ibidem.

⁸⁸ Ibidem; ZAL, LJU 488, Cod. XIII (Računske knjige ljubljanskega magistrata).

⁸⁹ NŠAL, ibidem.

⁹⁰ Ibidem.

⁹¹ ZAL, Cod. XIII.

- *Marija Terezija Štih* (1682–1685),⁹²
- *Marija Klara Strener* (1685–1688),⁹³
- *Marija Terezija Štih* (1688–1691),⁹⁴
- *Marija Klara Strener* (1691–1694),⁹⁵
- *Terezija (Marija Angelika) Neuriser* (1694–1697),⁹⁶
- *Marija Neža Freudenstein* (1697–1700),⁹⁷
- *Terezija (Marija Angelika) Neuriser* (1700–1714),
- *Marija Julija Lamberg* (1714–1717),
- *Marija Rozalija Rasp* (1717–1720),⁹⁸
- *Marija Hortulana Raab* (1720–1723),
- *Marija Rozalija Rasp* (1723–1726),
- *Marija Serafina Dinzl* (1726–1729),
- *Marija Hortulana Raab* (1729),⁹⁹
- *Marija Kordula Sübeneg* (1729–1732),
- *Marija Serafina Dinzl* (1732–1735),
- *Marija Ivana Helm* (1735–1738),
- *Marija Serafina Dinzl* (1738–1741),
- *Marija Klara Hvalič* (1741–1744),
- *Marija Beatrika Erber(g)* (1744–1756),
- *Marija Klara Hvalič* (1756–1759),
- *Marija Beatrika Erber(g)* (1759–1762),
- *Marija Elizabeta Tropper* (1762–1765),
- *Marija Matilda Mulič* (1765–1768),
- *Marija Elizabeta Tropper* (1768–1771),
- *Marija Jožefa Prešeren* (1771–1774),
- *Marija Neža Payer* (1774–1777?),
- *Marija Jožefa Prešeren* (1777?–1782).

⁹² Ibidem.

⁹³ Ibidem.

⁹⁴ Ibidem.

⁹⁵ Ibidem, prav tako tudi viri za vse ostale ljubljanske opatinje.

⁹⁶ ARS, AS 730, Gospostvo Dol (1477–1875), fasc. 123, *Seznam ljubljanskih opatinj*, str. 571; ZAL, ibidem.

⁹⁷ NŠAL, ŠAL I, Vizitacije, *Vizitacije klaris v Ljubljani iz leta 1700*.

⁹⁸ ARS, ibidem.

⁹⁹ V letu 1729 so se zvrstile na mestu opatinje ljubljanskega klariškega samostana kar tri redovnice: 18. januarja 1729 se kot opatinja omenja Marija Serafina Dinzl, 30. marca istega leta Marija Hortulana Raab, 4. julija pa Marija Kordula Sübeneg.

Marija Lukančič – prva opatinja ljubljanskega klariškega samostana
(J. Gruden, *Zgodovina slovenskega naroda*, VI. zv., Celovec 1916, str. 999.)

1.3.2. Seznam ljubljanskih klaris v 17. in 18. stoletju¹⁰⁰

Ime redovnice	Kraj in dežela rojstva	Redov. preobleka	Datum smrti	Višina dote
Marija Lukančič (Lukantschitsch)	Škofja Loka; Kranjska	1639	28. 2. 1683	neznana
Uršula Herzog □	Škofja Loka; Kranjska	1638	27. 11. 1676	neznana
Terezija Štih (Stich) □	Sorgendorf; Koroška	1647	22. 2. 1698	neznana
Ivana Raumschüssel □	Križ; Kranjska	25. 11. 1648	7. 9. 1663	neznana
Klara Strener	Ljubljana; Kranjska	11. 1. 1660	24. 7. 1695	neznana
Terezija Neuriser	Ljubljana; Kranjska	11. 1. 1660	17. 1. 1714	neznana
Rozalija Metzger	Ljubljana; Kranjska	11. 1. 1660	27. 12. 1762	neznana
Illuminata Portner	Ljubljana; Kranjska	23. 5. 1660	16. 6. 1702	neznana
Agnes Freudenstein	Ljubljana; Kranjska	23. 5. 1660	3. 2. 1704	neznana
Jožefa Žerovnik (Scherounik)	Škofja Loka; Kranjska	23. 5. 1660	6. 10. 1674	neznana
Ana Andrijan	Ljubljana; Kranjska	18. 11. 1663	11. 3. 1700	neznana
Regina Dellizenstein	Kranjska	18. 11. 1663	17. 12. 1679	neznana
Renata Andrijan	Ljubljana; Kranjska	31. 5. 1665	15. 8. 1686	neznana
Benedikta Hauenstein	Kranjska	31. 5. 1665	7. 9. 1686	neznana
Julijana Lamberg	Ljubljana; Kranjska	2. 5. 1666	5. 5. 1727	neznana
Frančiška Jankovič (Jankowitsch)	Kranjska	2. 5. 1666	10. 9. 1686	neznana
Viktorija Fabjančič (Fabianschitsch)	Kranjska	14. 5. 1673	15. 9. 1716	neznana
Ignacija Pern	neznano	21. 4. 1675	1. 7. 1704	neznana
Jožefa Kuschlan	Kranjska	21. 11. 1677	2. 5. 1728	neznana
Serafina Doss	neznano	21. 11. 1677	5. 4. 1678	neznana
Katarina Sizenheim	neznano	21. 11. 1677	14. 11. 1718	neznana
Roza Fischer	Kranjska	21. 11. 1677	29. 8. 1715	neznana
Hortulana Raab	Ljubljana; Kranjska	18. 11. 1679	2. 8. 1729	neznana
Hiacinta Jankovič (Jankowitsch)	Kranjska	28. 4. 1680	19. 11. 1706	neznana
Maksimilijana Ramser	Beljak; Koroška	12. 5. 1680	8. 10. 1726	neznana
Ksaverija Snedič (Sneditich)	Ljubljana; Kranjska	12. 8. 1680	5. 5. 1694	neznana
Antonija Waldreich	Kranjska	19. 1. 1681	11. 11. 1690	neznana
Rozalija Rasp	Škofja Loka; Kranjska	11. 1. 1682	18. 5. 1728	neznana
Kordula Sübeneg	Kranjska	11. 1. 1682	26. 7. 1744	neznana
Alojzija Schweiger	Ljubljana; Kranjska	10. 1. 1683	8. 5. 1728	850 gld

¹⁰⁰ ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 220, drugi ovoj, "Consignation aller von Erbauung des Klosters St. Claræ Ordens in Laybach gestiftet bis daher zuge-
wachsen und bereits et quo dato verstorbene auch annoch lebenden Closterfrauen".

Bernardina de Georgio	Ljubljana; Kranjska	17. 2. 1683	4. 2. 1689	425 gld
Seraphina Dinzl	Ljubljana; Kranjska	23. 4. 1684	14. 12. 1749	1275 gld
Ludgarda Dassek	neznano	29. 4. 1685	25. 3. 1691	1275 gld
Konstacija Kunst	Kranjska	12. 1. 1687	1. 11. 1730	850 gld
Florencija Maneglia	Kranjska	12. 8. 1689	26. 10. 1730	850 gld
Antonija Taufferer	Kranjska	21. 9. 1692	6. 2. 1731	1275 gld
Ivana Helm	Kranjska	29. 9. 1692	14. 7. 1742	nič
Terezija Gasteiger	Zgornja Štajerska	29. 9. 1692	14. 1. 1703	850 gld
Frančiška Otto	Ljubljana; Kranjska	12. 8. 1696	6. 11. 1754	1275 gld
Klara Hvalič (Hualitsch)	Ljubljana; Kranjska	27. 10. 1696	29. 4. 1759	850 gld
Bernardina Biviz	neznano	12. 8. 1699	19. 3. 1762	1300 gld
Leopoldina Utschan	Kranjska	18. 4. 1700	4. 4. 1759	425 gld
Beatrika Erber(g)	Ljubljana; Kranjska	23. 10. 1701	23. 9. 1767	1700 gld
Ignacija Widerker	Kranjska	12. 8. 1704	31. 10. 1709	1700 gld
Aleksija Dolničar (Thallnitscher)	Ljubljana; Kranjska	12. 8. 1704	7. 10. 1767	1225 gld
Cecilija Šivic (Schwiz)	neznano	12. 8. 1705	10. 9. 1720	1700 gld
Ana Modersheim	Štajerska	12. 1. 1710	25. 1. 1759	850 gld
Agnes Schifrer	Kranjska	12. 8. 1711	8. 8. 1714	1700 gld
Terezija Rasp	Ljubljana; Kranjska	12. 8. 1712	12. 11. 1741	1700 gld
Izabela Apfelter	Kranjska	12. 8. 1712	16. 4. 1751	1500 gld
Ignacija Rastner	Kranjska	12. 8. 1712	6. 1. 1713	nič
Ksaverija Dergančič (Dergantschitsch)	Kranjska	21. 9. 1714	4. 5. 1747	800 gld
Ludgarda Werth	Kranjska	8. 9. 1715	26. 8. 1768	1700 gld
Elizabeta Nussdorfer	Postojna; Kranjska	13. 10. 1715	1777–1782	850 gld
Roza Bonc (Wonz)	Idrija; Kranjska	7. 11. 1717	27. 7. 1770	2650 gld
Metilda Lavrič (Lauritsch)	Ljubljana; Kranjska	7. 11. 1717	1777–1782	700 gld
Jera Permet	neznano	17. 9. 1718	9. 2. 1732	1300 gld
Ignacija Struppi	Kranj; Kranjska	17. 9. 1718	1774–1777	850 gld
Katarina Warnuss	Ljubljana; Kranjska	19. 1. 1721	1774–1777	3400 gld
Hijacinta Weynacht (Božič)	Kranjska	17. 5. 1728	6. 12. 1752	800 gld
Marija Jožefa Prešeren (Prescheren)	Ljubljana; Kranjska	27. 12. 1728	1782 še živa	2000 gld
Rozalija Kapus	Ljubljana; Kranjska	30. 1. 1729	1. 2. 1734	1000 gld
Cecilija Payer (Bayer)	Innsbruck; Tirolska	8. 5. 1729	4. 11. 1762	nič*
Neža Payer (Bayer)	Innsbruck; Tirolska	8. 5. 1729	1777–1782	nič*
Marjeta de Giorgio	Dolenjska; Kranjska	15. 1. 1730	1782 še živa	1000 gld
Angelika Mulič (Mulitsch)	Ljubljana; Kranjska	15. 1. 1730	1782 še živa	1000 gld

Magdalena Tropper	Ljubljana; Kranjska	12. 10. 1732	1777–1782	1225 gld
Nepomukena Gall	Kranjska	26. 7. 1733	1782 še živa	1700 gld
Antonija Prešeren (Prescheren)	Ljubljana; Kranjska	12. 8. 1733	26. 9. 1767	1225 gld
Rozalija Dinzl	Kranjska	11. 9. 1735	1782 še živa	2000 gld
Alojzija Auersperg	Ljubljana; Kranjska	4. 10. 1740	1774–1777	3000 gld
Nothburga Rasp	Ljubljana; Kranjska	21. 11. 1741	1782 še živa	850 gld
Terezija Kranich	Ljubljana; Kranjska	7. 6. 1745	1782 še živa	1000 gld
Kordula Rasp	Ljubljana; Kranjska	21. 11. 1747	1782 še živa	850 gld
Ksaverija Morautscher	Ljubljana; Kranjska	3. 6. 1748	1777–1782	1500 gld
Karolina Coronini	Gorica; Goriško-Gradiška	cca. 1750	1782 še živa	neznana
Ludovika Ranilovič (Ranilowitsch)	Ljubljana; Kranjska	31. 5. 1751	1782 še živa	1400 gld
Mihelina Wodlein	Kamnik; Kranjska	31. 5. 1751	4. 3. 1764	1000 gld
Avguština Lichtenthurn	Ljubljana; Kranjska	2. 7. 1752	1782 še živa	1500 gld
Jera Lichtenthurn	Kranjska	cca. 1755	1782 še živa	neznana
Ivana Apfelter	Ljubljana; Kranjska	30. 5. 1756	1782 še živa	nič
Franciška Ranilovič (Ranilowitsch)	Ljubljana; Kranjska	23. 10. 1757	1782 še živa	2000 gld
Stanislava Lichtenberg	Ljubljana; Kranjska	7. 5. 1758	4. 8. 1768	1500 gld
Klara Umnigg	Ljubljana; Kranjska	14. 10. 1759	1782 še živa	2000 gld
Jera Lichtenthurn	Ljubljana; Kranjska	13. 9. 1761	1782 še živa	1500 gld
Ana Karisch	Ljubljana; Kranjska	4. 9. 1763	1782 še živa	1700 gld
Salezija Ressanes	Gorica; Goriško-Gradiška	27. 12. 1763	1782 še živa	1000 gld
Cecilija Žnidaršič (Schniderschitsch)	Kropa; Kranjska	3. 6. 1764	1782 še živa	2000 gld
Antonija Maren	Ljubljana; Kranjska	14. 10. 1770	1782 še živa	500 gld
Alojzija Frey	Kranjska	cca. 1770	1782 še živa	neznana
Mihelina Karpel	Kranjska	cca. 1780	1782 še živa	neznana
Ksaverija Petrovčič (Petrowschitsch)	Kranjska	cca. 1780	1782 še živa	neznana

□ 23. 12. 1657 prišle iz klariškega samostana v Škofji Loki

* redovnica ob vstopu v samostan ni prinesla dote, 500 gld pa ji je za vzdrževanje pripadlo po smrti staršev

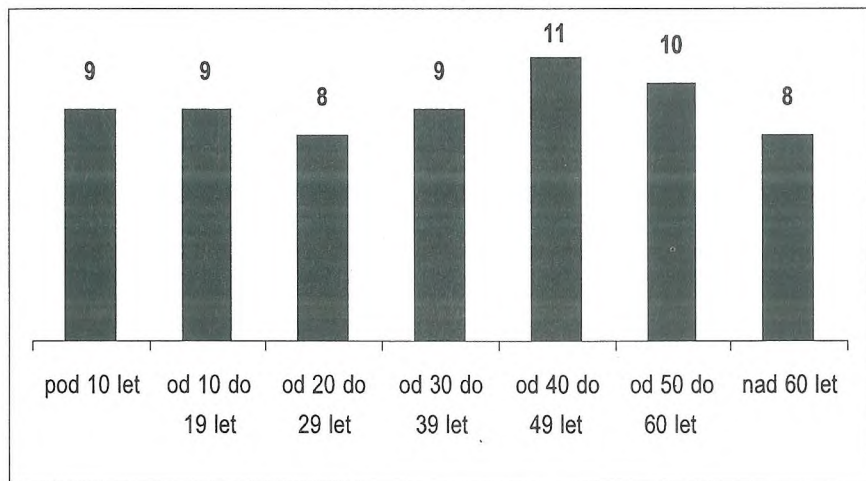
Število let, ki so jih ljubljanske klarise preživele v samostanu

Ker se iz pričujočega seznama ne da ugotoviti starost ljubljanskih klaris ob vstopu v samostan in ob njihovi smrti, na tem mestu ne moremo napraviti podobne primerjave in grafa o starostni strukturi redovnic ob vstopu in smrti kot smo jih lahko pri mekinjskem in škofjeloškem samostanu. Zato je na tem mestu napravljen le pregled oz. grafikon glede števila let, ki so ga redovnice

preživele v samostanu.¹⁰¹ Iz tega pa se posredno (če prištejemo letom redovništva še cca. 17 let) da ugotoviti tudi približna starost klaris ob smrti.

Tako lahko ugotovimo, da v primeru ljubljanskega samostana glede števila let redovništva oz. starosti tamkajšnjih klaris ob smrti ni opaziti velikih nihanj in da je bila smrtnost približno enaka skozi vsa starostna obdobja. Kljub temu lahko opazimo rahel upad smrtnosti v obdobju 20 do 30 let redovništva oz. med 40-tim in 50-tim letom starosti, največja smrtnost pa je bila med 40-tim in 50-tim letom redovništva oz. med 60-tim in 80-tim letom starosti. V slednjem je bilo stanje v ljubljanskem samostanu povsem enako stanju v mekinjskem in škofjeloškem. Presenetljiv pa je v Ljubljani velik odstotek umrljivosti v prvih letih redovništva oz. v starosti od 16 do 35 let. Morda je bil vzrok v nezdravem ljubljanskem podnebjju, saj so bila tla, kjer je stal ljubljanski samostan, precej močvirna, tako da se je včasih ugrezalo tudi samostansko zidovje. To pa je slabo vplivalo na zdravje redovnic, ki so povrh vsega živele še v zelo strogi klavzuri, tako da niso mogle nikoli zapustiti samostana in se naužiti boljšega zraka.

Število let redovništva ljubljanskih klaris
(obdobje od 1657 do 1782)

¹⁰¹ Pri tem je upoštevano obdobje od redovne preobleke do smrti, v prikazu pa niso zajete prve štiri redovnice, ki so prišle v Ljubljano iz škofjeloškega samostana. V prikazu tudi niso zajete redovnice, ki so bile leta 1782 še žive.

1.4. Usoda klaris po letu 1782

Usoda klaris na Kranjskem po njihovi razpustitvi leta 1782 je bila od samostana do samostana različna. Tako so vse mekinjske klarise tudi po razpustitvi in izselitvi v Velesovo ostale skupaj in vztrajale v redovnem poklicu ter delovale kot enotna samostanska družina; škofjeloške klarise so večinoma prestopile k uršulinkam, usoda ljubljanskih klaris pa je bila od vseh razpuščenih kranjskih klaris najbolj raznovrstna, saj so se v veliki večini sekularizirale.

V Mekinjah je vseh 18 klaris odšlo v Velesovo. To so bile: Alojzija Apfalter (48 let), Rozalija Auracher (38), Elizabeta Bartalotti (29), Notburga Buseth (58), Marija Matilda Gall (68), Frančiška Hohenwart (39), Ivana Huber (40), Nepomukena Ilijašič (50), Katarina Kolovič (40), Roza Lichtenthurn (33) Ksaverija Lichtenthurn (44), Doroteja Posarelli (44), Neža Brekerfeld (64), Klara Rauber (32), Jera Toman (51), Antonija Weber (44), Salezija Weber (49) in Magdalena Wuth (44).¹⁰²

V samostanu je ob razpustitvi vladala vzorna disciplina in globoko duhovno življenje. To nam potrjuje dejstvo, da je vseh 18 redovnic izjavilo, da želijo tudi po razpustitvi živeti skupaj. Pri svoji odločitvi so vztrajale tudi potem, ko je vlada določila za vsako redovnico, ki bi živela še naprej v samostanski skupnosti le 150 gld letne pokojnine, medtem ko je redovnica, ki je izstopila, dobila 200 gld pokojnine.¹⁰³ Nato je dejanska pokojnina večine mekinjskih redovnic znašala v začetku 175 gld letno, kasneje pa je bila povečana na 200 gld. Edino Jera Toman in Alojzija Apfalter sta v začetku dobivali 150 gld pokojnine letno, nato pa so jima jo povišali na 175 gld.¹⁰⁴ V velesovskem samostanu so mekinjskim klarisam določili prostore v pritličju, medtem ko so dominikanke bivale v zgornjih prostorih. Vlada mekinjskih klaris ni več obravnavala kot samostansko družino. Kljub temu so še naprej, pač v okviru možnosti, živele po svojih redovnih pravilih kot prej v Mekinjah, le da še bolj skromno. Za opatinjo so še naprej imele Marijo Matildo Gall, ki je tudi upravljala s pokojninami vseh redovnic. Kronist pater Konrad poroča, da so z veliko ljubeznijo hranile svojo redovno obleko in so jo nosile, čeprav je bila že več-

¹⁰² ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 236, Eccl. K-5-3, *Alphabetischen Verzeichniss derer Nonen, welche in dem gehobene Stift Ordinis S. Claræ zu Minkendorf in Krain am Tag dessen Aufhebung am 29. Jenner 1782 angetroffen werden.*

¹⁰³ Letna pokojnina za nekdanje redovnice mekinjskega samostana je znašala 2.850 goldinarjev. – Glej A. Wolf, n. d.

¹⁰⁴ R. Schrey, n. d., str. 60.

krat zašita. Vsaka redovnica jo je hotela ohraniti do mrtvaškega odra.¹⁰⁵ Leta 1790 je bilo živih še 16 nekdanjih mekinjskih klaris, leta 1820 pa le še štiri: Klara Rauber, Roza Lichtenturn, Elizabeta Bartalotti in Antonija Weber.¹⁰⁶

Večina škofjeloških klaris je prestopila k uršulinkam, ki so prevzele razpuščen škofjeloški klariški samostan. Tako so ostale še naprej v isti samostanski zgradbi, s svojim klariškim "temeljem" pa so škofjeloški uršulinski skupnosti vtisnile neizbrisen pečat, katerega sledi je opaziti še dandanes. Tu gre predvsem za tradicijo škofjeloške uršulinske skupnosti: obhajanje nekaterih klariških praznikov bolj slovesno, izdelovanje paramentov in škofjeloških kruhkov ter ob božiču voščenih Jezuščkov. Klaris, ki so prestopile k uršulinkam, je bilo 12: Ana Frankenfild (50), Kordula Jugovič (39), Roza Lenček (55), Rozalija Mulič (62), Magdalena Burger (54), Antonija Rauber (27), Klara Schildenfeld (26), Vincencija Schildenfeld (27), Nepomukena Žnidaršič (29), Neža Toman (40), Serafina Warnuss (77) in Salezija Zierheim (42).¹⁰⁷ Ostalih devet klaris pa se je odločilo za sekularizacijo oz. so se upokojile in živele pri sorodnikih: Jožefa Barbo (62) je odšla v Sevnico na Štajersko; Furlanka Jera Damiani (31) je odšla živeti v neko hišo v Škofjo Loko, Matilda Franz (36) iz Češke je odšla živeti k svojemu bratu na Štajersko; dotedanja opatinja Auguština Rastern (67) je odšla v Kamnik k sestri, Ksaverija Reschen (45) je odšla v Ljubljano k svojim sorodnikom; Julijana Robba (47) je tudi odšla živeti v Škofjo Loko; Konstanca Šinkovec (41) je odšla v Sevnico na Štajersko; Hiacinta Siberau (61) v Ljubljano k sorodnikom; usoda Ignacije Urbančič (57) ni znana, ker se je sprva izrekla, da bo prestopila k uršulinkam, nato pa se je očitno premislila, ker jo v samostanski mrliški knjigi po letu 1782 ni moč zaslediti. Avstrijska vlada je tistim škofjeloškim klarisam, ki so se sekularizirale, namenila letno pokojnino v višini 100 gld, ostalim, ki so prestopile k uršulinkam, pa 60 gld.¹⁰⁸ Leta 1790 so živele še naslednje nekdanje škofjeloške klarise: Avguština Rastern, Jožefa Barbo, Rozalija Mulič, Ignacija Urbančič, Neža Toman, Kordula Jugovič, Salezija Zierheim, Jera Damiani, Nepomukena Žnidaršič, Vincencija Schildenfeld in Antonija Rauber. Leta 1809 pa so živele še vse omenjene, razen prvih štirih.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Hugo Bren, *Slovo od samostanske celice*, Cvetje, Ljubljana 1921.

¹⁰⁶ R. Schrey, n. d.

¹⁰⁷ ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 236, *Alphabetischen Verzeichniss derer Nonen, welche in dem gehobenem Kloster Ordens S. Claræ in der Stadt Laack in Krain am Tag dessen Aufhebung am 29. 1. 1782 angetroffen worden*.

¹⁰⁸ ARS, ibidem.

¹⁰⁹ R. Schrey, n. d.

Najbolj raznolika pa je bila usoda klaris v Ljubljani, saj se jih je velika večina sekularizirala. Od 22 ljubljanskih klaris so po letu 1782 v redovnem poklicu vztrajale le štiri. To so bile: Antonija Maren (28), ki je vstopila k škofje-loškimi uršulinkam; Salezija Resam (36) in Cecilija Žnideršič (37) sta vstopili k ljubljanskim uršulinkam; edina, ki je ostala klarisa in se je v Velesovem pridružila razpuščenim mekinjskim samostanskim skupnosti, pa je bila Ludvika Ranilovič (51). Usoda ostalih ljubljanskih klaris je bila sledeča: Ivana Apfalter (44) je odšla v Kamnik k svojemu bratu, ki je bil tam župnik; Karolina Coronini (50) je odšla k svoji materi v Gorico; Rozalija Dinzel (64) je odšla na posestvo svojega brata v Kranjsko goro; Alojzija Frey (31) se je nastanila pri svoji ovdoveli sestri v Ljubljani; Nepomukena Gall (69) je odšla stanovat v hišo meščana Malleja v Ljubljano; prav tako se je v Ljubljani, vendar v hiši meščana Ostermana, nastanila Margareta Georgio (74); Marija Ana Karisch (38) je odšla skupaj z dotedanjo opatinjo Marijo Jožefo Prešeren (69) in Ksaverijo Petrovič (25) v Kamnik, kjer so se nastanile v hiši Mihaela Škapina; Mihelina Karpel (26) je šla gostovat v Kranj k Janezu Stoberju; Terezija Kranich (58) se je nastanila v Ljubljani k meščanu Zajcu; rodni sestri Auguština (46) in Jera Lichtenthurn (37) sta se nastanili v Kranju pri Tomažu Foikerju; tudi Angelika Mulič (68) se je nastanila v Ljubljani, prav tako tudi Frančiška Ranilovič (42), ki se je preselila k svoji sestri Mariji Ani. Rodni sestri Notburga (60) in Kordula Rasp (51) sta se nastanili v Kamniku v hiši vdove Sidonije Vidic. Klara Umnigg (39) pa je odšla stanovat k Elizabeti Dragolič. Kot zanimivost velja omeniti, da je avstrijska vlada tistim ljubljanskim klarisam, ki so se sekularizirale, namenila letno 100 gld pokojnine, tistim, ki so odšle bodisi k škofje-loškim bodisi ljubljanskim uršulinkam 60 gld, klarisi Ludviki Ranilovič, ki je odšla v Velesovo k mekinjskim klarisam, pa sprva niso namenili prav nobene denarne podpore.¹¹⁰ Kasneje je avstrijska vlada vendarle nekoliko omilila svoje predloge in je vsem ljubljanskim klarisam namenila 200 gld letne pokojnine, razen Ludviki Ranilovič, ki je dobivala letno le 150 gld.¹¹¹

¹¹⁰ ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 236, *Alphabetisches Verzeichniss derer Nonnen, welche in dem gehobenen Closter Ordinis S. Claræ zu Laibach in Krain am Tag dessen Aufhebung den 29. Jenner 1782 angetroffen werden*.

¹¹¹ R. Schrey, n. d. – Avtor navaja tudi (nepreverjeno) dejstvo, da sta bili v samostanu tudi dve laiški sestri (ni ju v nobenem seznamu redovnic ob razpustitvi, v ostalih dokumentih pa se omenjata kot služkinji oz. dekli), ki sta dobivali po razpustitvi letno pokojnino, ena 30 gld, druga pa 18 gld.

1.5. "Etnično-jezikovna" pripadnost klaris

V sklopu tega poglavja, kjer so nekoliko podrobneje predstavljene klarise na nekdanjem Kranjskem, se zdi potrebno na osnovi preučenih virov odgovoriti tudi na vprašanje, kakšne narodnosti oz. jezikovne pripadnosti so bile klarise v obravnavanem času. Pri tem je potrebno opozoriti, da v obdobju srednjega in novega veka o nacionalni zavesti v modernem smislu oz. njenem razumevanju iz druge polovice 19. in prve polovice 20. stoletja še zdaleč ne moremo govoriti. V tem obdobju je prevladovala zgolj deželna zavest, zato je razlikovanje med "domačimi" in "tujimi" redovnicami potekalo zgolj na deželni ravni.

Nas seveda najbolj zanima jezikovno znanje redovnic s Kranjske. Če torej skušamo klarise s Kranjskega nekako narodnostno razvrstiti na osnovi jezikovne pripadnosti, trčimo na podobno težavo kot raziskovalci kranjskega plemstva in meščanstva: namreč, da je nemogoče "narodno" pripadnost kake osebe določiti po "slovenskosti", "nemškosti" ali "italijanskosti" njenega priimka in po aktivnem ali pasivnem znanju posameznega jezika. To slednje je tudi veliko težje ugotavljati, saj so ohranjeni pisni viri skoraj izključno nemški, kar pa nas tudi ne sme zapeljati, da bi zgolj na podlagi tega sklepali o jezikovni in narodni pripadnosti posameznika oz. pisca besedila. Zato se že na samem začetku zavedamo tveganosti te kategorizacije. Kljub temu se zdi zanimivo predstaviti na osnovi pregledanih zgodovinskih virov nekatere ugotovitve glede znanja oz. uporabe jezika (konkretno nemščine in slovenščine) v obravnavanih samostanih, ki bodo sicer bolj zanimale raziskovalce kranjskega plemstva in meščanstva kot raziskovalce zgodovine Cerkve in redovništva na Slovenskem.

Najprej naj omenim presenetljivo veliko znanje slovenskega jezika v mekinjskem samostanu v začetku 17. stoletja, točneje leta 1627; vizitator Ceasere Nardi namreč poroča, da je imel prvi in drugi dan vizitacije spodbujevalni govor za redovnice v slovenskem jeziku (*lingua sclavonica*).¹¹² Vir nam žal ne omenja, kaj je bil vzrok za uporabo slovenščine; vsekakor pa je moralo biti znanje slovenščine tako na strani vizitatorja kot redovnic na dokaj visoki stopnji, da so lahko v tako pomembnih zadevah in izrazoslovju komunicirali v slovenščini. Če sklepamo po priimkih takratnih mekinjskih redovnic, namreč ugotovimo, da od devetih le dva priimka zvenita slovensko, pet

¹¹² Vatikanski arhiv, Visitationes, no. 59, *Acta Visitationis Provinciae Styriae et Carniolae 1627*. Na tem mestu se seveda postavlja vprašanje, kako si lahko izraz "*lingva sclavonica*" sploh razlagamo. Najverjetneje gre za mešanico slovenskega in hrvaško-primskega jezika.

nemško in dva italijansko.

Na precejšnje neznanje nemščine okrog leta 1660 v Ljubljani (kjer so takratne redovnice izhajale v glavnem iz ljubljanskih in škofjeloških družin), pa kažejo odredbe ljubljanskega škofa Buchheima ob prvi vizitaciji ljubljanskega samostana leta 1660, ki je za enega od pogojev za vstop v samostan določil tudi znanje nemškega jezika zato, "ker so bile vse domače (tj. samostanske) pridige, branje ob obedih in duhovne knjige v nemškem jeziku in da zato ne bi bilo potrebno kake osebe zaradi neznanja nemščine oprostiti branja ob jedi ali jo izvzeti od sadov in milosti hišne pridige; teh izrednih oprostitev v duhovnih hišah (tj. samostanih) namreč duhovno vodstvo ne vzpodbuja."¹¹³ To jasno priča o tem, da znanje nemščine v Ljubljani sredi 17. stoletja le ni bilo tako samoumevno. Da je bila slovenščina v tistem času v ljubljanskem klariškem samostanu kar precej navzoča, priča tudi ohranjeni zapis teksta v slovenščini (po vsej verjetnosti gre za prevod latinskega ali nemškega originala) iz leta 1666 o ponovnem imenovanju Marije Lukančič za opatinjo tega samostana; imenoval jo je tedanji ljubljanski škof Jožef Rabbata.¹¹⁴

Precej bolj samoumevno je bilo znanje nemščine v 18. stoletju tako med meščankami kot plemkinjami, saj določbe mekinjskih in škofjeloških konstitucij ne omenjajo posebej, da je znanje nemščine pogoj za vstop v samostan; pogoj je bilo le znanje (pasivno) latinščine, ker tako v Mekinjah kot v Škofiji Loki ni mogla biti sprejeta novinka, ki ne bi znala dovolj dobro brati latinsko in zadovoljivo brati oz. moliti božjega opravila ali oficija (ki je bil latinski).¹¹⁵ Tudi v poglavju o samostanskih gojenkah si v obeh konstitucijah molitev v nemškem jeziku pred obedom samostanskih gojenk lahko razlagamo v smislu "molitve v ljudskem jeziku" z razliko od "učene" latinščine. Da so uporabljali nemščino tudi pri raznih uradnih dejanjih oz. pravnih obličnostih, dokazujeta tudi ohranjena ceremoniala mekinjskih in škofjeloških klaris iz srede 18. stoletja, saj je v sicer v celoti pisanem latinskem obredniku v nemščini napisano bistvo vsake redovne zaobljube: izrek svobodne volje postati redovnica tistega samostana. Verjetno tako cerkvena kot svetna oblast nista hoteli tega pomembnega dejanja prepustiti "naključju", oz. da bi opravili izrek v uradnikom na Dunaju nepoznani slovenščini ali veliki večini prebivalstva nerazum-

¹¹³ ARS, AS 1073, Zbirka rokopisov I 20r: *Konstitucije in pravila klaris v Ljubljani* (v nadaljevanju: KKL), str. 43, 43'.

¹¹⁴ NAŠL, KAL I., šk. 28, mikrofilmski posnetek št. 173.

¹¹⁵ NŠAL, Župnijski arhivi (ŽA), Razne knjige: Klarise v Mekinjah, Konstitucije klaris v Mekinjah (v nadaljevanju: KKM), str. 13; KKŠ, 13.

ljivi latinščini. Veliko manjša pa je verjetnost, da bi bila uporaba nemščine ob redovnih preoblekah in zaobljubah dokaz, da je bila nemščina materin jezik vstopajočih redovnic.

Na podobno težavo naletimo tudi, če bi hoteli jezikovno pripadnost redovnic določiti na podlagi jezika, v katerem so bile pisane knjige v samostanskih knjižnicah. Te so bile (na podlagi stanja v ljubljanski klariški samostanski knjižnici) v veliki večini pisane v nemškem jeziku, nekaj je bilo tudi latinskih in italijanskih. Slovenske knjige ni bilo, vsaj na podlagi tistega dela popisa, ki je podrobno naveden, nobene.¹¹⁶

Sicer pa vsebuje pomembne podatke glede rabe jezika, v katerem so potekale pridige ob redovnih preoblekah in zaobljubah redovnic v škofjeloškem samostanu v 17. in 18. stoletju, Kronika škofjeloških klaris. Od 64 v tej kroniki evidentiranih primerov rabe jezika v pridigah ob slovesnosti redovne preobleke, jih je 32 potekalo v slovenskem jeziku (*krainerische Sprach*), 32 pa v nemškem (*teitsche Sprach*); od 41 evidentiranih primerov rabe jezika v pridigah ob slovesnosti redovne zaobljube pa je bilo kar 29 slovenskih in samo 12 nemških pridig. Pri tem je zanimivo dejstvo, da je bil izbor slovenske oz. nemške pridige v glavnem neodvisen od slovenskosti oz. nemškosti priimka redovnice, za katero se je opravljala slovesnost. Vendar velja na tem mestu brž opozoriti, da število pridig bodisi v slovenskem bodisi v nemškem jeziku nikakor ne odraža razmerja med slovensko in nemško govorečimi redovnicami v samostanu, ampak služi v večji meri za ugotavljanje razširjenosti rabe enega ali drugega jezika v cerkvi na škofjeloškem območju.

Na podobno težavo kot pri klarisah s Kranjskega naletimo tudi pri doščanju narodnosti treh škofjeloških klaris, ki so prišle iz Češke. Zanje ne samo po priimku, ampak tudi po krajevnem izvoru lahko zanesljivo trdimo, da so bile nemške narodnosti, saj so izhajale iz Sudetov (okolica Plzna in Karlovih Varov), ni pa izključeno, da so poleg nemščine znale tudi češko.

Na koncu obravnavane teme velja omeniti še nekaj dodatnih dokumentov, ki pričajo o pomenu samostanov klaris pri nastanku zapisov v (stari) slovenščini, ki pa so bili bolj kot "notranji samostanski rabi" namenjeni samostanski okolici, ki je bila brez dvoma slovenska. Tako so se v okviru latinsko pisanega obrednika (ceremoniala) o poteku redovne zaobljube redovniške kandidatke ohranili tudi štirje v slovenščini pisani obrazci oz. besedila izobčenja iz ljubljanskega (trije) in mekinjskega (eden) klariškega samostana, ki kli-

¹¹⁶ ARS, AS 712, Samostan klaris v Ljubljani (1632–1782), *Inventar ob razpustitvi samostana*, str. 62–72; več o knjižnici ljubljanskih klaris glej v tretjem delu knjige.

čejo prekletstvo nad tistega, ki bi pravkar sprejeto redovnico odtegnil njenim redovnim zaobljubam. Ljubljanski obrazci izvirajo iz 60-tih let 17. stoletja, mejnjski pa iz srede 18. stoletja.¹¹⁷

Če želimo torej napraviti sklep o jezikovnem znanju klaris na Kranjskem v 17. in 18. stoletju na podlagi pregledanih arhivskih virov, lahko rečemo, da so pri pisanju uporabljale nemščino, vsekakor pa je večina od njih bolj ali manj obvladala slovenščino, ki so se je zagotovo naučile doma (in ne šele v samostanu) ter da je bilo znanje slovenščine med redovnicami boljše v 17. kot v 18. stoletju. Vsekakor pa nam ohranjeni dokumenti in pridobljeni podatki pričajo, da je zagotovo znala slovensko (oz. krajevno obarvano narečno obliko slovenščine) samostanska okolica.

Tako lahko tudi na podlagi pregledanih, po številu sicer skromnih "klariških" arhivskih virov, potrdimo novejša raziskave o jezikovni pripadnosti kranjskega plemstva, ki kažejo, da je v 16. in 17., pa tudi 18. stoletju to tudi znalo ali vsaj razumelo slovensko¹¹⁸ in da lahko v celoti zavržemo tezo nekaterih starejših zgodovinarjev, češ "da je bilo plemstvo v slovenskem prostoru nemško." Podobno bi lahko trdili tudi za redovnice meščanskega stanu.

Prva stran Konstitucij klaris v Škofji Loki
(ZAL, ŠKL 113)

¹¹⁷ Boris Golec, *Iz zgodovine pisarniške slovenščine v prvi polovici 18. stoletja*, v: *Arhivi*, let. 24 (2001), štev. 1, str. 100–104.

¹¹⁸ Tako se na podlagi pregledanih virov pridružujem ugotovitvam dr. Marka Štuhca o tem, da so kranjski plemiči v prvi polovici 18. stoletja v veliki večini znali slovensko. – M. Štuhec, *Materijalna kultura*, str. 237; glej tudi M. Žvanut, n. d., str. 32–35.

2. Pregled določb redovnega življenja klaris na osnovi samostanskih konstitucij

Klarise, ki so v preteklosti delovale na Kranjskem, so pripadale redu klaris – urbank in so živele po nekoliko spremenjenem oz. omiljenem Vodilu sv. Klare. Zato se nam najprej zastavlja osnovno vprašanje, kakšen je bil način redovnega življenja klaris v njihovih treh samostanih na Kranjskem, v čem je najti skupne poteze, pa tudi medsebojne različnosti; naslednje porajajoče se vprašanje pa je, koliko se je to življenje (vsaj formalno) razlikovalo od izvirnega Klarinega Vodila.

O redovnem življenju v samostanih, ki so v preteklosti delovali pri nas, največ izvemo iz samostanskih konstitucij. Zahvaljujoč se do danes ohranjenim samostanskim konstitucijam vseh treh kranjskih samostanov klaris lahko dokaj natančno rekonstruiramo njihovo redovno življenje, zlasti v 17. in 18. stoletju.

2.1. Pogoji za vstop v red oz. samostan, o redovni preobleki ter noviciatu in opravljanju redovnih zaobljub

Najprej sledi nekaj splošnih, iz klariškega Vodila in cerkvenih kanonov izhajajočih določil, ki navajajo pogoje za vstop v samostan.

Kdo je upravičen, da sprejme novinko: ali opatinja ali konvent ali škof-ordinarij ali samostanski prelat in nadrejeni predstojnik?

Na podlagi 3. poglavja izvirnega Vodila je lahko opatinja sprejela novinko le ob privoljenju vseh sester ali vsaj dveh tretjin konventa. Bula *Rodriguez*, 7. zvezek, 10. vprašanje, 2. člen, pa ob tem postavlja še dodatno zahtevo papeža Nikolaja V., da sestre reda sv. Klare ne smejo nikogar sprejeti v red ali napraviti za redovnico brez dovoljenja njihovega provinciala in vizitatorja. Prav tako določa tudi bula *Miranda* odlomek *De monialibus* (8. vprašanje, 1. člen, prvi sklep), da opatinja ni pristojna, četudi s privoljenjem vseh sester, brez dovoljenja predstojnikov sprejeti kake novinke.¹¹⁹

Kakšne lastnosti mora imeti dekleta, ki vstopa v samostan?

O lastnosti deklet, ki želijo vstopiti v samostan, govori tridentinski koncil. 25.

¹¹⁹ KKL, str. 41'.

seja, z naslovom *De regularibus*, 17. poglavje nalaga škofu ordinariju ali njegovemu vikarju, naj povprašata, če morda vstopajoča novinka ni prisiljena vstopiti v redovništvo, če morda ni zapeljana, ali je prepričana, kaj si želi, če še ima pobožno dobro voljo in če je seznanjena z vsemi darovi in potrebnimi stvarmi, ki jih zahteva samostan ali redovno Vodilo. Če bi bila namreč vstopajoča novinka prisiljena iti v samostan, je zoper takšno prisilo odrejeno v 18. poglavju seje *De regularibus*, ki govori, da so vse osebe, ki so na kakršenkoli način silile ta dekleta bodisi k redovni preobleki ali k redovni zaobljubi ne glede na to, ali gre za osebe duhovnega ali laiškega stanu, podvržene izobčenju: izobčeni so celo vsi tisti, ki bi k siljenju pomagali bodisi z nasvetom bodisi z dejanjem, bodisi, da bi se izkazalo, da so bili temu naklonjeni. Tako so torej izobčeni tudi tisti, ki bi vedeli, da tista oseba ni bila preoblečena ali zaobljubljena po svoji volji ne glede, ali so pri dejanju pomagali s svojo lastno navzočnostjo, privoljenjem ali mnenjem.¹²⁰ Da ne bi imela oseba, ki naj bo sprejeta, razloga pritoževati se, da je bila prevarana ali da ni vedela, kaj prevzema, ko je sprejela redovni habit in napravila zaobljubo, je tretje poglavje Vodila predvidelo, naj se tistim, ki nameravajo vstopiti v samostan, resno predstavi strogost in težave reda, preden se jih resnično sprejme v red, v katerem morajo potem na podlagi njihovega Vodila živeti do smrti. Tako se te osebe ne bi mogle sčasoma izgovarjati na svoje nepoznavanje redovnega življenja.¹²¹

Izjava svobodne volje redovne kandidatinje (skrutinij)

Glede obstoja svobodne in pobožne volje samostanskih novink opozarja tridentinski koncil samostanske predstojnike: "Kadar sprašuje predstojnik v samostan vstopajočo osebo po njeni dobri volji, naj tudi ugotovi, s kakšnim duhom in mišljenjem si to želi, če to dela iz pravega nagnjenja in ne iz prazne časti ali častihleplja ali zaradi 'mesa in krvi', bodisi zaradi lagodnega življenja, telesa ali živeža; ugotovi naj, ali hrepeni prevzeti nase vsa redovna prizadevanja in trud zgolj zato, da bi ugajala Bogu samemu." Tako se glasi tudi eden od sklepov kölnskega koncila: "Kdor se ne odpravi v samostansko življenje zgolj iz ljubezni do Boga, ni Božji služabnik, ampak navaden mezdni delavec."¹²²

¹²⁰ . KKL, 42', 43.

¹²¹ Ibidem.

¹²² KKL, 43.

Nadaljnji pogoji za sprejem v samostan

Potrebno je bilo tudi upoštevati, da je bila vsaka, v samostan vstopajoča oseba, na podlagi 3. poglavja Vodila papeža Urbana IV. seznanjena z vsemi posebnostmi redovnega življenja, da ni bila prestara ali da se zaradi neukosti ne bi bila sposobna držati se Vodila.

Na podlagi Frančiškovega Vodila o novincih oseba, ki je vstopala v samostan, ni smela biti poročena niti podložna ali služeča, ampak osebno svobodna; ni smela biti mladoletna, neuka ali nespametna, ne obložena z dolgovi in ni smela imeti tako revnih staršev, da bi jih morala preživljati. Tako govori tudi *Miranda in manuali* v 17. in 18. poglavju, da mora biti "oseba zdravega telesa, tj. ne sme imeti izpuščajev ali dedne bolezni, ki bi obremenjevala samostan, zlasti pa ne jetična in vodenična itd., biti mora zakonski otrok, biti mora brez greha javne sramote; nadalje: ne sme biti obdolžena uboja, umora, ropa ali tatvine." Zaradi tega morajo redovnice, pa tudi generalni vikar in ostali predstojniki, preden pristanejo na sprejem kandidatnje in jo povprašajo o njeni dobri volji, življenjskih navadah in primernosti, opraviti omenjen preizkus in poizvedovanje. Temu je tridentinski koncil dodal kazneni neveljavnosti in ničnosti redovne zaobljube, če jo nekdo naredi pred nedopolnjenim šestnajstim letom starosti. Starost kandidatnje pri redovni preobleki pa odreja odločba, ki se sklicuje na 25. koncilsko sejo, z naslovom *De regularibus*, 16. poglavje: "Za sprejem redovnega oblačila se zahteva, da se v polnosti izpolni 12. leto starosti, da oseba ni mladoletna, ker bi bila tako lahko na zahtevo staršev ali varuhov prisiljena izstopiti, ker so ti upravičeni mladoletne narediti pogodbeno in poslovno nezmožne." Torej je na podlagi tridentinskega koncila bila lahko kandidatinja preoblečena v redovna oblačila šele potem, ko je v celoti dopolnila 12. leto; vendar po dopolnjenem letu noviciata še ni mogla biti pripuščena k redovnim zaobljubam, če ni dopolnila 16. leta starosti. Zato so samostanom svetovali, da preobleka ne bi bila pred dopolnjenim 15. letom starosti, tako da bi istočasno, ko bi novinka končala noviciat, dopolnila tudi 16. leto in bi tako lahko po določilih tridentinskega koncila naredila redovne zaobljube.¹²³

Pogoji za sprejem svetnih deklet v samostane klaris in redovna preobleka

Če pogledamo kranjske klariške samostane, ugotovimo, da tako mekinjske kot škofjeloške konstitucije glede tega določajo: "Ko je dekle iz kateregakoli

¹²³ KKL, 43'-45.

razloga sprejeto v samostan: bodisi v učenje in vzgojo (kot samostanska gojenka) bodisi da pride iz zunanjega sveta v samostan z namenom, da jo sprejmejo v red sv. Klare, ostane na začetku bivanja v samostanu še v svetnih oblačilih." Glede časa, ki ga mora dekle, če želi vstopiti v klariški red, preživeti v samostanu pred redovno preobleko, mekinjske konstitucije določajo najmanj pol leta, le v izjemnih primerih se ta doba skrajša na štiri mesece, lahko pa traja tudi dlje.¹²⁴ Škofjeloške konstitucije pa že obvezno določajo rok štirih mesecev.¹²⁵

Tako po mekinjskih kot škofjeloških konstitucijah je morala opatinja kandidatinjo za sprejem v samostan (postulantko) v tem času (ko lahko nosi še svetna oblačila) z zborom (kapitljem) sester seznaniti z vsemi opravili in dejavnostmi v samostanu, pa tudi z vsebino samostanskih konstitucij. Preden so dekle pustili k (nadaljnji) probaciji in v kor ostalih sester-profes ter k skupni mizi, je bilo v vseh treh kranjskih samostanih odrejeno, da morajo sestre-profese o tem glasovati. Primerna dekleta so sprejeli, neprimerna pa odslovili.¹²⁶

Odločitev o sprejemu ali nesprejemu dekleta v samostan ni bila odvisna izključno od opatinje, ampak v Mekinjah in Škofji Loki od mnenja in privolitve večjega dela konventa, v Ljubljani celo od dveh tretjin sester. To pomeni, da se je morala s sprejemom kandidatinje v samostansko skupnost strinjati večina sester. V primeru popolnega izenačenja glasov je bilo odločilno za sprejem oz. nesprejem mnenje opatinje. Ljubljanske konstitucije v zvezi s tem dodajajo, da se sestre-profese izrečejo o kandidatinji v skladu s tem, kar o njej v resnici mislijo; v nasprotnem primeru niso bile vezane le na prekršek goljufije, ki pomeni velik in smrtni greh in je bilo potrebno zadoščevanje glede na velikost škode, ampak je to bilo podvrženo tudi resni kazni, ki jo je izrekel ljubljanski škof.¹²⁷ Ljubljanske konstitucije tudi predpisujejo, da mora glasovanje tako glede primernosti za redovno preobleko kot za zaobljubo potekati

¹²⁴ KKM, 1, 2.

¹²⁵ KKŠ, 1, 2.

¹²⁶ KKM, 4, 5; KKŠ, 3, 4.

¹²⁷ V zvezi s sprejetjem redovne kandidatinje v ljubljanski klariški samostan imamo ohranjenih kar nekaj zapisnikov, kjer so se vse sestre-profese v konventu vsaka posamič izrekle o primernosti posamezne redovne kandidatinje: povedale so tako njene dobre lastnosti kot nekatere pomanjkljivosti, na koncu pa so še glasovale. Iz zapisnikov je razvidno, da so zelo skrbele za znanje nemščine (aktivno in pasivno) in latinščine (pasivno, predvsem pravilno branje latinskih tekstov), za branje brevija, sodelovanja pri petju (posebej omenjajo, če igra kak inštrument) in bogoslužju, njenemu zdravju ter ponižnosti in ubogljivosti, pa tudi njene moralno-nravstene kvalitete. – NŠAL, KAL I, fasc. 28.

v tajnosti, da ne bi mogla nobena redovnica izvedeti mnenja drugih sester: to pa zato, da bi se izognili veliki nevolji in neenotnosti v konventu. Če bi kake sestre razkrile bodisi iz drzne blebetavosti bodisi iz častihlepja po slavi, kako so same ali druge sestre glasovale, so razglasili, da so v prihodnje neprimerne za glasovanje in se jim zato brez posebnega dovoljenja ni dovolilo glasovati.¹²⁸

Če je bila redovna kandidatinja po probaciji, ki je potekala v svetnih oblačilih, po mnenju konventa primerna za vstop v mekinjski ali škofjeloški samostan, je morala pred dejanskim sprejemom napraviti oporoko glede svoje dediščine in pogodbo glede prinesene dote v samostan. Ob koncu preizkusa (probacije) v svetnih oblačilih je bilo potrebno kandidatinjo pred zbranim kapitljem sester seznaniti z osnovnimi točkami redovnega življenja. Sestre so jo morale tudi povprašati o njenem mnenju glede vstopa, podati pa je morala tudi navadno ustno izjavo.

Dekle-kandidatinja je morala v obeh samostanih najprej ustno izjaviti, da:

- je zdrava,
- je dobra katoličanka in je že bila pri sv. birmi,
- je dovolj poučena o krščanski veri ter o osnovah in glavnih resnicah katoliške vere,
- je iz dobre družine in ni na slabem glasu,
- se strinja z življenjem po pravilih klariškega reda, pa so predvidevale le mekinjske konstitucije.

Vse trije konstitucije tudi odredjajo, da v samostan ne smejo sprejeti dekleta, ki: je na slabem glasu, se ne drži častnega vedenja in navad ali se je že v svetu pregrešila proti čistosti. Vse to so bili potrebni pogoji, preden so kandidatinjo pripustili k slovesni preobleki. Pozorni so morali biti na to, da bi v samostan vstopila samo posebej visoko moralna oseba, da bi lahko kar najbolje vplivala na sestre, da bi se držala strogega redovnega življenja ter da je že pred vstopom v samostan v svetu živela stanovitno, v pokorščini in pobožnosti. Vse tri konstitucije tudi predvidevajo, da morajo dekle-kandidatko vprašati, ali želi vstopiti v samostan iz svojega osebne prepričanja, da bi tako lahko bolje in prizadevneje služila Bogu, ali pa se je morda za samostan odločila iz prisile ali celo grožnje, na željo staršev ter prigovarjanje sorodnikov in znancev. Če je želela vstopiti v samostan iz zadnjega razloga, se je ni smelo sprejeti. Priporočljivo pa je bilo, da so dekle (četudi bi bila že pre-

¹²⁸ KKL, 41', 42.

oblečena) po njeni želji za dan ali dva poslali v dobro in pošteno svetno hišo bodisi domov k staršem bodisi k sorodnikom, da se sama svobodno odloči, ali bo vstopila v samostan ali pa bo ostala v svetu. Na noben način pa ni moglo biti v samostan sprejeto dekle, ki bi imelo tako revne starše, da brez njene pomoči ne bi mogli živeti.¹²⁹

Ko je bilo izpraševanje (*examen*) končano, so morali tako v Mekinjah kot v Škofji Loki najmanj mesec dni pred kandidatnjino slovesno preobleko¹³⁰ o tem obvestiti duhovno vodstvo.¹³¹ Tudi konstitucije ljubljanskih klaris določajo, da je sprejem novinke v pristojnosti vsakokratnega duhovnega predstojnika, zato je zgolj ta upravičen privoliti v sprejem ali ga zavrniti. Ob tem je ljubljanski škof Buchheim za ljubljanski samostan odredil, naj nobeni osebi v tem samostanu nihče ne podeli redovnega habita ali ji dovoli vstop v noviciat, ali če bi že bila v noviciatu, jo pusti k redovnim zaobljubam, kakor zgolj on ali njegov generalni vikar; pa še to lahko stori, potem ko so vstopajočo osebo dobro preverili in je izrekla za sprejem dobro in trdno voljo, kakor tudi, da sestre zrelo premislijo o njeni primernosti ter na svobodnih in tajnih volitvah; za njen sprejem pa naj glasujeta vsaj dve tretjini sester in to ob osebni navzočnosti škofa ali škofovega vikarja. Ljubljanski opatinji je bilo tudi na podlagi 25. seje tridentinskega koncila v 17. poglavju pod kaznijo odstavitve z njenega položaja prepovedano, da bi kakim novinkam dovolila opravljanje redovnih zaobljub, pa tudi kandidatnjam vstop v noviciat, če o tem ne bi poročala ljubljanskemu škofu en mesec pred tem, da bi ta lahko ugotovil novinkino dobro voljo za vstop in poizvedel o njenih prekrških; o tem je napravil poročilo, kot je to zahteval tridentinski koncil. Dispensije oz. oprostitve, če so se prekršili potrebni in prej omenjeni pogoji, pa nista smela dati niti opatinja niti konvent, ampak le ordinarij oz. v primeru izobčenja Sveta kongregacija za redovnike.¹³²

¹²⁹ KKM, 5,6; KKŠ, 4,5.

¹³⁰ Preobleka iz svetnih v redovna oblačila je v vseh samostanih na Slovenskem vse do sredine 20. stol. potekala zelo slovesno. Po datumu redovne preobleke kandidatnje so šteli tudi leta redovništva, oz. praznovali redovne jubileje. Ob tej priložnosti so se zbrali v samostanu tudi sorodniki redovnic. V zvezi z vstopom grofične Beatrike von Thurn v mekinjski samostan pa velja omeniti, da je njeno preobleko opisal v svojem "*Sacrum Promptuarum*" tudi sloviti kapucinski pridigar Janez Svetokriški. – M. Pivec-Stele, n. d., str. 154.

Ob preobleki Doroteje Sidonije Gallenberg leta 1680 je pridigal pater Anton Lazari, takratni ljubljanski frančiškanski gvardijan pa naj bi napisal duhovni spis "*Sittliche lehrrheiche Revanche*" – v: *Spominska knjiga za 700. letnico prihoda očetov frančiškanov v Ljubljano*, Ljubljana 1933, str. 29.

¹³¹ KKM, KKŠ, ibidem.

¹³² KKL, 42'.

Tako v Mekinjah kot v Škofji Loki v samostan nista mogli biti sprejeti več kot dve rodni sestri,¹³³ pri čemer je v Mekinjah veljala izjema od tega pravila edino za družino samostanskih ustanoviteljev in dednih odvetnikov Gallenbergov, ker je po besedah mekinjskih konstitucij "to v vseh pogledih pravično, saj jim samostan zaradi njihove ustanovitve le-tega ter vsestranskih dobrot in naklonjenosti tega ne bo mogel nikoli povrniti v zadostni meri."¹³⁴ V primeru, da bi iz drugih družin vstopile zaradi posebnih potreb oz. koristi samostana tri ali več rodnih sester,¹³⁵ pa tako mekinjske kot škofjeloške konstitucije odredjajo, da imata aktivno in pasivno volilno pravico za odločanje o novi samostanski opatinji samo dve sestri: prva rodna sestra tako aktivno kot pasivno volilno pravico (tj. da lahko voli opatinjo in da je tudi sama lahko izvoljena na to mesto), medtem ko ima druga samo aktivno volilno pravico (samo glasuje o opatinji, ne more pa biti izvoljena za opatinjo). Ko je prva oz. najstarejša rodna sestra iz kake družine umrla, je prišla na mesto imetnice aktivne in pasivne volilne pravice najstarejša sestra izmed ostalih članic te družine. In potem tako naprej, dokler ni bila v samostanu samo še ena (oz. nobena) predstavnica tiste družine.

V ljubljanski samostan sprejeta oseba je morala izpolnjevati tudi nekatere dodatne pogoje in imeti potrebne lastnosti, ki jih je zahteval ustanovitelj tega samostana na podlagi svoje oporoke: biti je morala hči ljubljanskih meščanov, kajti ljubljanske meščanke so imele vedno prednost pri sprejemu. Če teh ni bilo dovolj, so bile "na vrsti" hčerke "deželnih gospodov, deželanov in ostalih plemičev"; če pa še teh ni bilo dovolj, so lahko vstopila v ljubljanski samostan tudi vsa ostala dekleta iz dežele Kranjske; edini pogoj je bil njihovo zakonsko rojstvo. Ker je morala imeti ustanoviteljeva poslednja volja moč zakona, so morali te tri pravkar omenjene stvari upoštevati tudi pri izpraševanju kandidatinj ob vstopu v samostan, da ne bi "pravica, ki jo je ustanovitelj namenil za

¹³³ V zvezi s strogim spoštovanjem tega pravila v "praksi" velja omeniti podatke iz Kronike oz. mrliške knjige škofjeloških klaris, ki kažejo na to, da so se škofjeloške klarise tega predpisa načeloma držale, dopuščale pa so tudi izjeme. Dne 6. decembra 1690 je namreč umrla gđc. Katarina Maksimilijana Rasp. Kot poroča Kronika, *si je omenjena gospodična prizadevala, da bi bila sprejeta v red sv. Klare, vendar je bila po dveh poskusih obakrat zavrnjena zaradi tega, ker je v samostanu že bila njena rodna sestra.* – AUŠ, Mrliška knjiga škofjeloških klaris (v nadaljevanju MKŠK), str. 27–29.

¹³⁴ KKM, 6.

¹³⁵ Dne 16. 11 1649 leta so sprejeli v škofjeloški samostan dve rodni sestri: Sidonijo in Regino Taller iz Zapríc pri Kamniku. – Kronika, str. 17. Prav tako leta 1719, ko so v samostan sprejeli dve rodni sestri: Marijo Nežo in Marijo Heleno Nagodič iz Kranja. Vzrok za njun sprejem je bil, da sta bili glasbenici (oprostili so ju tudi prinosa dote). – Kronika, str. 57–58.

hčere ljubljanskih meščanov, prešla na hčere kranjskega deželnega plemstva ali celo na dekleta doma zunaj te dežele, ki niso bile omenjene v oporoki."¹³⁶

V nobenega od obravnavanih treh samostanov tudi ni moglo biti sprejeto dekle, ki je imelo takšne telesne pomanjkljivosti, da bi jo ovirale pri izpolnjevanju pravil redovnega življenja, oz. jih ne bi moglo izpolnjevati v enakem obsegu kot ostale sestre. Prav tako ni moglo biti sprejeto dekle, ki je imelo neozdravljivo ali dedno bolezen. O vsem tem je morale dek-le-kandidatinja seznaniti samostan pred vstopom. V primeru, da tega ne bi povedalo in so njene pomanjkljivosti odkrili kasneje, je samostan ni bil dolžan sprejeti oz., če bi bilo že sprejeto, obdržati. V tem primeru jo je samostan po dobrem premisleku in vednosti duhovne oblasti lahko odslovil in ji vrnil doto; seveda z odbitkom stroškov, ki so jih imeli v času njenega bivanja v samostanu.¹³⁷

Škofjeloške konstitucije pa odredjajo, da se dek-le, ki je samo izstopilo iz samostana ali jo je iz samostana odpustil konvent, lahko na njeno prošnjo ob privolitvi večjega dela kapitlja, ki o tem sklepa, ponovno sprejme.¹³⁸

Mekinske in škofjeloške konstitucije tudi odredjajo, naj bo obleka novink iz sukna in naj bo na splošno podobna obleki – uniformi sester z zaobljubami s to razliko, da novinke nimajo vozlov na pasu, zavihkov na rokavu,¹³⁹ namesto črne koprene¹⁴⁰ pa naj imajo belo.¹⁴¹ Pred samo preobleko je bilo potrebno, da se je kandidatinja notranje zbrala, zato se je morala vzdržati vseh posvetnih opravkov. Opraviti je morala tudi življenjsko spoved in pobožno prejeti sv. obhajilo, da je tako "lahko začela novo življenje in se z vsemi močmi svoje duše združila s svojim ženinom Jezusom Kristusom." Ob preobleki je lahko spremenila tudi krstno ime. Starši, prijatelji, pa tudi redovna kandidatinja sama, so imeli možnost prositi, da bi smela tudi po preobleki obdržati svoje krstno ime.¹⁴²

¹³⁶ KKL, 43.

¹³⁷ KKM, 8; KKŠ, 7.

¹³⁸ KKŠ, 7.

¹³⁹ Na spodnji strani rokava pri habitu imajo klarise všito 15 cm dolgo podlogo, kjer je všit tudi žepek, kamor lahko spravijo kako majhno stvar, npr. robček. Novinke tega zavihka pri svoji obleki ne potrebujejo, ker jim še ni potrebno opravljati vseh del v samostanu.

¹⁴⁰ Tako imenovana "črna koprena" je zgornje pokrivalo za glavo redovnic – klaris.

¹⁴¹ Klarino izvirno Vodilo podobno nalaga, naj novinke, ko odložijo svetna oblačila, oblečejo redovno uboštveno obleko, kakor se bo opatinji zdelo primerno; ko pa dosežejo predpisano starost, naj se oblečejo kakor ostale in naredijo zaobljube.

¹⁴² Na podlagi doslej preučениh virov bi lahko postavili tezo, da so v mekinskem samostanu skoraj vse sprejete novinke obdržale svoje krstno ime, v ljubljanskem so krstno ime spremenile le nekatere: večinoma so svojemu krstnemu imenu dodale le prvo ime "Marija"; v škofjeloškem

V primeru, da bi bil katerikoli od obravnavanih treh samostanov postavljen pred dejstvo, da bi sprejel medse za (so)sestro kako vdovo, kar do tedaj v teh samostanih ni bilo v navadi, vse tri konstitucije priporočajo, naj se tudi v prihodnje ne sprejema vdov.¹⁴³

Ker je Tridentinski koncil določil, da ne sme biti v noben samostanski red sprejeta oseba, preden ne dopolni šestnajstega leta starosti, se tudi v mekinjskem in škofjeloškem klariškem samostanu ni smela opraviti preobleka kandidatnje, preden ni dopolnila petnajstega leta starosti. Prav tako je morala kandidatinja pred preobleko opraviti sv. birmo. Pogoji za vstop v ljubljanski samostan so bili svobodna in pobožna volja, dopolnjenih 16 let za opravljanje redovnih zaobljub, za noviciat pa tekoče 16. leto ali najmanj 12 let.

Redovne zaobljube v klariških samostanih

Če je katera redovna kandidatinja v Mekinjah ali Škofji Loki hotela biti iz upravičenih razlogov preoblečena že pred petnajstim letom, nikakor ne bi mogla narediti zaobljub in postati redovnica pred dopolnjenimi šestnajstim letom; v takšnem primeru so morali zaobljube oz. posvetitev v redovnico za toliko časa odložiti. Če pa bi kljub temu opravila zaobljube, bi bilo ta neveljavna in nična. Dekle bi še naprej ostalo pod skrbstvom voditeljice novink. Sicer je trajal čas noviciata eno celo leto. Lahko pa je trajala ta doba tudi dlje, tako da so se lahko zaobljube tudi preložile, vendar samo, kadar je obstajal utemeljen razlog. Tega je moralo odobriti tako duhovno vodstvo kakor tudi večina sesterprofes v konventu. Izjemoma so lahko opravile zaobljube pred iztekom enoletnega noviciata, pa tudi pred nastopom šestnajstega leta starosti, smrtno bolne novinke. Zaobljube so napravile le pred opatinjo (v roke opatinje). S tem so redovne zaobljube delovale tudi na umrlo novinko.¹⁴⁴ Če je predčasno

pa so prevzele čisto novo, redovno ime. Pri slednjih velja omeniti še zanimivost, da je opatinja Marija Frančiška Adelman uvedla navado, da so si novinke obvezno kot prvo redovno ime izbrale ime "Marija". To se je zgodilo, 21. 11. 1687, teden dni po njeni izvolitvi za opatinjo. – Kronika, str. 34–35.

¹⁴³ Razen v 14. in 15. stoletju, ko je bila navada, da so v takratne samostane vstopale tudi vdove iz bogatejših družin, pa tudi njihove hčerke. Tako je pogosto nastala za današnje razmere zelo čudna situacija, da sta v istem samostanu živeli tako mati kakor tudi njena (rodna) hči. Kot primer te vrste navajam prvo opatinjo samostana škofjeloških klaris Gizelo, ki naj bi se sporazumno razšla s svojim možem, ljubljanskim krčmarjem, in se skupaj s svojo hčerko posvetila redovnemu in kontemplativnemu življenju v tem samostanu. Mož na paj bi odšel za meniha v kartuzijo Bisto, kjer je postal prior. – F. Pokorn, n. d., str. 62–63.

¹⁴⁴ Tako nam Mrliška knjiga škofjeloških klaris poroča, da je leta 1704 umrla redovna kandidatinja Marija Jožefa Hohenwart, ki je pred tem s soglasjem samostanskega spovednika

sprejeta novinka potem ozdravela, je morala v primernem oz. splošno določenem času na novo narediti slovesne zaobljube z vsemi predpisanimi obredi.¹⁴⁵

Glede novinke v mekinjskem in škofjeloškem samostanu, ki bi hotela v času noviciata prostovoljno zapustiti samostan in oditi v svet, oboje konstitucije določajo, naj to stori šele po trikratnem iskrenem opominu kapitlja sester, naj se z Bogom ne šali in naj vse dobro premisli. Če je bilo že prepozno in je novinka vztrajala pri svoji odločitvi, se je ni smelo več zadrževati, ampak se jo je odpustilo z vso doto, ki jo je prinesla s seboj, skupaj z morebitnim prirastkom premoženja. V primeru, da je imel samostan z izstopajočo novinko stroške, se je to odštelo od vrnjenega premoženja. Poleg tega dekle, ki je bila odpuščena iz samostana med noviciatom proti svoji volji (zaradi prekrškov), ni smela vzeti s seboj habita (redovne obleke). Pač pa ji je moral samostan, če ga ni hotela podariti samostanu prostovoljno, zanj izplačati odškodnino v denarju. Novinke, ki so izstopile, svojega, v samostan prinesenega premoženja, niso dobile nazaj takoj in "avtomatsko", ampak so morale za to zaprositi konvent. Ta pa je moral, če je bila zahteva popolnoma upravičena, "brez prevelikih besed in zavlačevanja", v roku enega meseca po odložitvi redovne obleke brez napak to izročiti novinki-izstopnici.¹⁴⁶

Po drugi strani so morale vse sestre z že opravljenimi redovnimi zaobljubami (profese) popolnoma jasno vedeti, da bodo, v primeru siljenja novinke k redovnim zaobljubam proti njeni svobodni volji, po sklepu Tridentinskega koncila kaznovane z izobčenjem.

Nadaljnji pogoji za vstop redovnih kandidatinj v samostan

Za redovnico pa niti v Mekinjah niti v Škofji Loki niti v Ljubljani ni mogla biti sprejeta novinka, ki ne bi znala dovolj dobro brati latinsko in zadovoljivo brati oz. moliti božjega opravila ali oficija. Opatinja je morala novinke oz. kasneje redovnice vpeljati v vse to.¹⁴⁷ V ljubljanskem samostanu so se morali držati pri vstopu novinke v samostan še enega pogoja: to je znanja nemškega jezika. To pa po besedah konstitucij zato, "ker so bile vse domače (samostanske) pridige, branje pri obedih in duhovne knjige v nemškem jeziku in da

v času bolezni, ko je kazalo, da bo umrla, opravila redovno preobleko skupaj z zaobljubo. – MKŠK, str. 40.

¹⁴⁵ KKM, 10; KKŠ, 10.

¹⁴⁶ KKM, 10, 11; KKŠ, 10, 11.

¹⁴⁷ KKM, 13; KKŠ 13.

ne bi bilo potrebno kake osebe zaradi neznanja nemščine oprostiti branja pri jedi ali jo izvzeti od sadov in milosti hišne pridige; teh izrednih oprostitev v duhovnih hišah (samostanih) namreč duhovno vodstvo ne vzpodbuja.”¹⁴⁸

Delitev na sestre laikinje (konverze) in koriste znotraj konventa

Glede na postavljeni pogoj jezikovnega znanja v vseh treh obravnavanih samostanih (ki pomeni tudi zahtevo po primerni stopnji izobrazbe za v samostan vstopajoča dekleta) tudi ne preseneča ugotovitev, da se sestre v mekinjskem klariškem samostanu niso delile na t. i. "sestre-koriste" (*Chorschwester*) in na t. i. "sestre-laikinje". Prve so bile izobražene in so se lahko udeleževale molitvenih ur brevirja (ki so ga brale v latinščini), druge pa niso bile izobražene in so opravljale v samostanu razna "nižja" opravila, niso pa se tudi mogle udeleževati molitvenih ur (ker niso razumele latinsko). Da so bile v Mekinjah le sestre-koriste, nam poroča tudi dopis mekinjske opatinje Bernardine Bathiany Dvorni komisiji za dobrodne ustanove na Dunaju z dne 30. 10. 1764, v katerem med drugim poroča, da ni v samostanu poleg 25 korist nobenih sester-laikinj (*keine andere Beischwester*). Isti podatek zasledimo tudi v seznamu mekinjskih redovnic, izdelanem ob razpustitvi mekinjskega samostana. Odsotnost te delitve je bila pri mekinjskem samostanu verjetno posledica tega, da so v samostan vstopala predvsem plemiška in nekatera bogata meščanska dekleta, za katerih izobrazbo so starši verjetno dobro poskrbeli.

V klariškem samostanu Škofja Loka je delitev (na osnovi podatkov tako iz Konstitucij škofjeloških klaris kot njihove Kronike oz. Mrliške knjige) na sestre koriste in sestre laikinje verjetno do okoli leta 1670 še obstajala. Tako škofjeloška samostanska mrliška knjiga omenja neko sestro-laikinjo oz. konverzo z imenom Marjeta, ki je umrla januarja leta 1648, stara pa naj bi bila kar okrog 110 let. Da delitev škofjeloških klaris med "koriste" in "konverze" ni bila tako strogo "zacementirana" in da so verjetno v izjemnih primerih tudi kako konverzo "povišali" v koristo, nam sporoča Mrliška knjiga ob smrti redovnice Ane Stabil, o kateri pravi: "*Bila je zelo pobožna sestra in se je ponižala, da je bila dolga leta laiška sestra, nato pa je bila v skladu z evangelijskim načelom 'kdor se ponižuje, bo povišan' prišteta h kornim sestram. Še naprej pa je izkazovala ponižnost.*"¹⁴⁹

¹⁴⁸ KKL, 43, 43'.

¹⁴⁹ MKŠK, str. 14–16

O morebitni delitvi na koriste in laikinje v ljubljanskem klariškem samostanu lahko na podlagi pregledanih primarnih virov trdimo, da tudi tu ni bilo tovrstne delitve in da so bile vse sestre koriste. V nasprotju s tem pa Raimund Schrey v članku, objavljenem v *Mittheilungen des Historischen Vereins für Krain* (julij 1860), navaja podatek, da sta bili ob razpustitvi v samostanu dve laični sestri: Jera (Gertruda) Tepina in Elise Zalokar (Salocher). Žal avtor ne navaja vira, na podlagi katerega je prišel do tega podatka. V nekem dokumentu oz. popisu samostanskih opravil in služinčadi sta namreč omenjeni dve osebi (brez priimkov), zabeleženi kot dekli oz. služkinji, nikakor pa ne kot redovnici.¹⁵⁰

Redovne zaobljube v klariških samostanih

Po mnenju svetih očetov in cerkvenih učiteljev so morale novinke, če so želele po primerni poti postati redovnice, ponovno pridobiti prvotno nedolžnost, ki so jo prejele pri sv. krstu. To so dosegle z življenjsko spovedjo in pobožnim prejemom sv. obhajila.

Glede redovnih zaobljub klaris v mekinjskem, škofjeloškem in ljubljanskem samostanu je potrebno povedati, da so jih te opravljale po pravilih oz. Vodilu papeža Urbana IV., še bolj pa jih je omilil papež Evgenij IV.¹⁵¹

Zaobljuba redovnic reda sv. Klare je bila sestavljena iz štirih delov. Poleg tega že od nekdaj veljajo nekatera pravila tudi ob privoljenju duhovne oblasti. Tako je morala posamezna redovnica, ki je hotela vstopiti v samostan, najprej pri sebi skleniti, da se želi zaobljubiti redovnemu življenju in se držati pravil tako, kot jih vsebujejo Konstitucije in kot je predpisano za posamezen samostan. Ko je prišel čas, da je novinka po preteku enoletnega noviciata napravila slovesne zaobljube,¹⁵² so se zbrale vse sestre znotraj klavzure v koru,

¹⁵⁰ ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 220, "Consignation deren Tempore Commisionis in der Closter St. Claræ Ordens zu Laybach befindliche Klosterfrauen, Kostmaedeln, Geistliche, Kirchenbedienste, Haus und Mayer Gesind, dann diesfaellig jährlichen Auftrags zu deren sammentlichen Unterhaltung, 1774".

¹⁵¹ Papež Evgen IV. je opravljal papeško službo med leti 1431 do 1447 in je podelil klarisam svoje Vodilo dne 5. februarja 1447. Klarise, ki so živele nekdaj na slovenskem ozemlju, so se morale poleg Urbanovega Vodila v nekaterih točkah ravnati tudi po Evgenovem Vodilu. Zato se je najboljša formulacija odgovora na vprašanje, po katerem Vodilu so se ravnale nekdane klarise na Slovenskem, ta, da so se ravnale po "kombiniranem" Urbano-Evgenovem Vodilu.

¹⁵² Na tem mestu je predstavljena le skrajšana različica besedil obreda ob sprejemu novinke v samostan. Podrobnejše obličnosti in formularje ne samo ob sprejemu dekleta v mekinjski samostan, ampak tudi ob redovnih zaobljubah novinke in ob umestitvi novoizvoljene opatinje je za mekinjski samostan najti v knjigi-zvezku z naslovom "Ordo et methodus confirmandi

kjer je ob navzočnosti celotnega konventa in duhovnega vodstva izrekla novinka pred opatinjo na naslednji način z jasnimi in razločnimi besedami ter glasno naslednjo zaobljubo:

“Jaz, sestra x y, obljubljam vsemogočnemu Bogu, presveti Devici Mariji, sv. Frančišku, sv. Klari in vsem svetnikom ter Vam, prečastita mati opatinja, da bom vse dni svojega življenja živela po Vodilu papeža Urbana IV. in omiljenem pravilu papeža Evgenija IV., v pokorščini, brez zasebne lastnine, v čistosti in v klavzuri.”

Nato je izrekla opatinja naslednje besede: *“Jaz pa ti, če se boš držala vseh teh obljub, v imenu Boga obljubim večno življenje.”*

Nakar so odgovorili vsi navzoči: *“Amen.”*

Nato je podelil ordinarij oz. njegov namestnik pravkar zaobljubljeni novinki blagoslov z Najsvetejšim.¹⁵³

In tako se je obred končal.¹⁵⁴

Po primernem času so morali vpisati podatke o novi redovnici v posebej za to določeno knjigo. Podatki so morali vsebovati naslednje:

- redovno ime zaobljubljene redovnice oz. v primeru, da že ob preobleki ni dobila redovnega imena tudi svetno (krstno) ime redovnice,
- priimek oz. družino redovnice,
- leto, mesec, dan in uro njene redovne preobleke,
- podatek, da je naredila probacijo in nato noviciat,
- leto, mesec, dan in uro redovnih zaobljub,
- leta njene (naravne) starosti.¹⁵⁵

Le mekinjske konstitucije so odredjale, da se morajo pod vpisanimi podatki kot jamstvo verodostojnosti podatkov podpisati tudi priče po naslednjem vrstnem redu:

- najprej se lastnoročno podpiše redovnica, ki je naredila zaobljube,
- takoj za njo se podpiše duhovnik, ki je vodil obred,

neoelectam Abbatisam ...”, ki jo tudi hrani NŠAL (NŠAL, ŽA Mekinje), za škofjeloške klarise pa v knjigi zvezku z naslovom “Zeremonial der lackischen Klarissinen” oz. *Ceremonial klaris v Škofji Loki*, ki se hrani v samostanskem arhivu škofjeloških uršulink pri Svetem Duhu pri Škofji Loki.

¹⁵³ KKM, 15; KKŠ 14–16.

¹⁵⁴ Na podlagi virov se da dokazati, da so mekinjske klarise opravljale petdeset let po redovnih zaobljubah zelo slovesne obnovitve redovnih obljub, ki se v virih označujejo tudi kot “druge redovne zaobljube” (2-do Professa). Tako imamo za te redovnice v mekinjski mrliški knjigi poleg datuma slovesne preobleke in redovnih zaobljub tudi zaznamek o datumu obhajanja teh slovesnosti. – NŠAL, ŽA Mekinje, MK 1728–1784.

¹⁵⁵ KKM, 16; KKŠ, 16.

- za njim opatinja,
- in za njo še dve starejši sestri.¹⁵⁶

Knjiga, kjer so bile zapisane vse redovnice obeh samostanov, se je morala skrbno hraniti v samostanu,¹⁵⁷ ker naj bi služila za dokaz in spomin vsem prihodnjim časom o redovnicah tega samostana, da bi jo njihove naslednice lahko kadarkoli uporabile.

Vzgoja novink v samostanih

Glede vzgoje novink v mekinjskem in škofjeloškem samostanu so njune konstitucije v skladu tako z izvirnim Klarinim kot "Urbanovim" Vodilom določale, naj opatinja določi marljivo, skrbno ter v samostanskih in bogoslužnih opravilih izkušeno sestro. Ta naj se imenuje voditeljica novink – magistra. Njena posebna skrb naj bo, "da njej zaupane novinke poleg razsvetljevanja z dobrimi zgledi najmarljiveje poučuje v vseh potrebnih rečeh. Tako se bodo novinke dobro uvedle v duhovno življenje oz. opravila kakor tudi v zunanje slovesnosti oz. ceremonije in navade ter se bodo znale pravilno ravnati tudi zunaj zbora sester. Predvsem naj voditeljica novink svoje 'varovanke' vodi v kreposti in napredovanju Božjega Duha v njih. Po spoštljivi stari navadi pa ne sme opustiti, da novinke ne bi naučila pomagati soredovnicam pri manjšem ali zahtevnejšem delu." Voditeljica novink je imela glede popravljanja vedenja novink enako oblast kot opatinja, prav tako jih je lahko sama kaznovala, vendar le v primeru, če je bila opatinja odsotna. Kaznovanje je moralo biti pravično in primerno. "Da ne bi novinka oz. nova redovnica izgubila pravkar prejetega Duha, temveč da bi v njej čedalje bolj rastel in se krepil," je bilo določeno, da mora biti vsaka nova redovnica po opravljenih zaobljubah še dve leti deležna vzgoje in duhovnega vodstva voditeljice novink in se je morala držati vseh pravil življenja in ravnanja, kakršna so veljala v noviciatu. Prav tako se v tem dveletnem obdobju ni smela dalj časa pogovarjati oz. klepetati z nobeno drugo sestro v samostanu, razen z opatinjo in voditeljico novink. Tista redovnica, ki je to kršila, je naredila greh in so jo kaznovali z namenom, "da ne izgubijo novinke dolžnega spoštovanja, ljubezni in zaupanja do svoje voditeljice, kajti zaradi tega lahko trpi njihovo duhovno

¹⁵⁶ KKM, 16.

¹⁵⁷ Do danes se za mekinjski samostan ni ohranila nobena takšna knjiga. Deloma si za zadnjih petdeset let obstoja samostana pomagamo le z mekinjsko mrliško knjigo (NŠAL, ŽA Mekinje, MK 1728–1784), kjer je moč najti poleg podatka o datumu smrti posamezne mekinjske klarise tudi datum njenega vstopa v samostan oz. slovesne preobleke in leta redovništva.

življenje, s čimer se povzroča škoda celotnemu samostanu." Prav tako redovnicam ni bilo dovoljeno govoriti s svetnimi osebami¹⁵⁸ ali z gojenkami, ki so bivale v samostanu. Le v izjemnih primerih so lahko dovolili tudi pogovor s temi ljudmi. Biti pa je moral, kolikor je le mogoče, kratek in kar najbolj nanašajoč se na duhovne stvari.¹⁵⁹

Prinos dote v samostan

Na koncu tega poglavja, ki govori o pogojih za vstop novink v samostan, je potrebno nekoliko podrobneje obdelati še enega tedaj ključnih pogojev za vstop v samostan: prinos dote.

Kaj govorijo Cerkveni kanoni glede prinosa dote v samostan

Najprej je potrebno poudariti, da izvirno Klarino Vodilo ne omenja, pogoja za sprejem novinke v samostan prinos njene dote. Prav tako tega pogoja ni zaslediti v t. i. "Urbanovem" Vodilu, vendar je bil prej omenjenim pogojem in potrebam za vstop v samostan v preteklosti (pri vseh samostanskih redovih) dodan skoraj vedno še en pogoj, in sicer dota.

Pri tem je bilo po učenju Cerkve nevarno, da bi po eni strani zanemarjali potrebo po prinosu dote v samostan in bi ta lahko obubožal, po drugi strani pa, da bi se prinos dote razlagalo kot neko vrste simonijo, tj., da se mora z doto plačevati duhovna milost redovne zaobljube.

Tako je papež Inocenc VIII. v buli *Rodríguez* (2. zvezek, 49. vprašanje, 1. člen), namenil dispenz kazni greha simonije za tiste redovnice, ki se ne bi mogle odločiti med vzroki, ki povzročijo simonijo in tistimi, ki je ne. Le-te zapadejo v greh simonije, če sprejmejo v samostan neprimerne kandidatkinje z namenom, da bi od njih kaj dobile; v takšnih primerih je glavni namen v "pridobitništvu". Vendar je po drugi strani papež Klemen VII. redovnice osvobodil greha simonije, kadar sklepajo pogodbo z vstopajočimi dekleti, če se glede njihove dote dogovori, da jo lahko obdržijo v obsegu, kot se to spodobi za redovni stan.¹⁶⁰ Bula *Navarrus* v traktatu *De ređit. eccles. monit.*, 2. poglavje, navaja dvom glede tega, ali lahko predstojnica dovoli opraviti preobleko in re-

¹⁵⁸ V samostanih na Kranjskem so poleg redovnic in gojenk živele tudi samostanske dekle ter hlapci; pa tudi nekatere premožnejše vdove so konec svojega življenja preživljale v samostanu in veliko jih je bilo nato pokopanih v samostanskih cerkvah (npr. Mekinje).

¹⁵⁹ KKM, 17–19; KKS, 16–19.

¹⁶⁰ KKL, 45.

dovno zaobljubo osebam, ki so oskrbljene z zadostno doto, da se zapolni število redovnic, ki naj se vzdržujejo od letnih samostanskih prihodkov. Kljub temu ne drži nič manj naslednji sklep: sprejemati novinke z (bogato) doto naj bo dovoljeno v primeru, če prinese svoje dobrine revnemu (!) samostanu. Vse samostanske predstojnice so morale tudi paziti, da niso sprejemale več novih redovnic, kot se jih lahko vzdržuje na osnovi letnega samostanskega donosa. V primeru pa, če bi sprejeli v samostan dekle z doto, naj zagotovo upoštevajo, da je to, če na podlagi njene pogodbe samostan sprejme več kot je potrebno za njeno vzdrževanje, simonija ali duhovna tatvina.¹⁶¹

Zgodovinski razvoj prinosa dote

Za vstop v samostan je bil pri redovnikih in redovnicah podobno kot pri škofijski duhovščini potreben finančni prispevek, ki pa ga je v tem primeru moč dokaj zanesljivo določiti. Pomenil ni le vstopnine, pač pa predvsem individualno namenjeno življenjsko rento, različno glede na položaj, številnost in premoženje družine ter ugled ustanove. Znotraj samostanske skupnosti je bil prispevek vsaj praviloma upravljan skupno. Za samostan je obenem pomenil finančno stabilnost, saj je po smrti redovnice lahko samostojno razpolagal s temi sredstvi, če jih le ta ni volila sorodnici, ki naj bi jo v samostanu nasledila. Cerkevne ustanove oz. samostani so pogosto omogočali tudi oskrbo ostarelim (oz. kako drugače ogroženim) družinskim članom, ki se sicer niso vključevali v konvent. Tako so samostani dobivali tudi značaj socialnih ustanov. Za vse takratne samostane na Slovenskem je značilno, da so nastali od leta 1200 do 1300, ko je izbruhnila velika kriza plemstva, ki se je v času križarskih vojn močno povečalo, tako da je zanje zmanjkalo posvetnih vojaških in upravnih služb. To je povečalo pošiljanje otrok v samostane.

Dar, ki ga je redovnica prinesla samostanu, je bil posreden ali neposreden. V prvem primeru ga je darovalec namenil redovnici sami; dar *peculium* je postal privatna last redovnice, ki je z njim tudi sama upravljala. Čeprav je bila taka posest nezdružljiva z redovnimi pravili, je v 14. stoletju prišlo do premika in pojava privatne lastnine med redovnicami. To je vplivalo tudi na socialne razlike znotraj konventa in postavljanje mej za vstop v posamezen samostan. Privatna posest je vplivala tudi na razpad redovne discipline. Razpolaganje s *peculium* je bilo v 14. stoletju praktično neomejeno in je lahko kot zapuščina prešlo v roke privatnih oseb. Velikokrat je bila posest predvidena

¹⁶¹ KKL, 45–46/1.

za sorodnice, ki bi prišle v isti samostan, kar spet dopolnjuje odgovor na vprašanje, zakaj so posamezne rodbine in njihovi neposredni sorodniki pošiljali hčere le v en samostan. Drugi primer darovanja samostanu predstavlja dar, ki ga je donator poklonil samostanu, vendar s pristavkom, da je posest namenjena posamezni redovnici-sorodnici. Samostan je tako obdržal lastništvo, upravo pa redovnica. To se je označevalo tudi kot *“dos”* – *dota*, ki jo je novinka tako kot nevesta ženinu simbolno prinesla Kristusu. Prvotno (v visokem srednjem veku) je bila to najpogostejša oblika darovanja, saj je bil samostan glavni prejemnik in lastnik, saj je dar služil za skupno gospodinjstvo. Samostan je namreč prevzel skrb za preživljanje redovnice, tako kot mož za ženo. Vendar po kanonskem pravu dota sprva ni bila obvezna in se pri prvih samostanih na Slovenskem eksplicitno zelo malo omenja. Meja za vstop v samostan je bila v 13. stoletju za srednje in nižje plemstvo ena ali dve hubi, v 14. stoletju pa se je nekoliko zvišala (največkrat izražena v odgovarjajoči denarni vsoti – renti). V tretjem primeru pa je šlo za dar, ki je bil namenjen dosmrtnemu izboljšanju oskrbe redovnice in je vodil do nastanka privatne lastnine. V 14. stoletju se je to kazalo v pravni obliki priboljška-prebende z dosmrtno pravico užitka, ki je zagotavljala preskrbo v vedno prenapolnjenih ženskih samostanih. Prebende so bile določene za obleko, hrano in pijačo. V poznem srednjem veku so se dohodki omejevali na denarno rento iz zemljiške posesti, ki so jo večinoma darovali sorodniki. Prebenda pa je vedno veljala le kot dodatek – novinka je morala s seboj prinesiti vsaj še približno enako doto. Šele s smrtjo redovnice pa se je ponavadi sprostila ta prebenda, ki je novinki – največkrat sorodnici, omogočila vstop v samostan. Zato je bilo število redovnic približno vedno enako.

Vse tri pravkar naštetje oblike predstavljajo bolj ali manj teoretično stanje, dejansko pa so bile mnogo bolj pomešane in so lahko v posameznem primeru nastopile tudi vse tri hkrati. Tako je redovnica lahko uživala neki dar do smrti, nato pa je vse skupaj ali vsaj osnova (dohodki = obresti po volilu redovnice komurkoli) bodisi pripadlo samostanu v skupno premoženje kot zapuščina ali nekdanja prebenda bodisi bilo vrnjeno sorodnikom (predvsem dosmrtni priboljški) oz. dodeljeno sorodnici umrle, ki je vstopila v samostan. Če dodatnih določb v pogodbi ni bilo, je posest po smrti avtomatsko pripadla samostanu. V posameznih primerih je bilo to tudi določeno pogodbeno. V nekaterih listinah pa je bilo določeno, naj se redovničin dohodek uporabi za večno luč, aniverzarij ali zadušnico; to je pri ženskih samostanih postalo običajno šele v 14. stoletju, pri moških samostanih pa že prej.

Sorodniki so redovnicam dajali predvsem dodatke v obliki zemljiške posesti: kmetije, vinograde, njive, mline in drugo posest redko kot fevde. S posestjo so redovnice relativno prosto razpolagale – lahko so jo zamenjevale, prodajale in kupovale novo in sicer vse z dovoljenjem samostana. Včasih je bila določena tudi skupna uporaba daru – polovico dohodkov naj bi prejemal konvent, polovico pa redovnica, po njeni smrti pa vse samostan. Precej preskrbovalnih darov pa se je skrivalo tudi v navadnih darilih ali prodajah redovnicam. Darovalci so bili največkrat sorodniki do tretjega kolena, včasih celo sami prihodnji redovniki in redovnice, ki so obdržali dohodke za čas svojega življenja. Po splošnem mnenju naj bi samostan ob koncu 13. stoletja potreboval okrog 12 mark na osebo ali 1 do 2 marki dohodkov letno.¹⁶²

Običajna višina dot, ki so jih redovne novinke prinesle samostanu, se je v 17. in 18. stoletju gibala nekje od 1.000 do 3.000 gld oz. povprečno nekje 1.500 gld. Višina dote se nekako sklada z dotami nevest višjega plemstva, ki "ne gredo daleč pod 1.000 gld in ne presegajo 2.000 gld."¹⁶³ Pri tem citirani avtor tudi ugotavlja, da se v plemiških zapuščinskih inventarjih za redovno (pre)obleko uporablja izraz "*Hochzeitkleid*", kar kaže, da je bila v takratni miselnosti poroka s konkretnim moškim "iz mesa in krvi" enaka poroki z "abstraktnim in virtualnim moškim" Jezusom.¹⁶⁴

Formalne določbe konstitucij glede prinosa dote

Tako mekinjske kot škofjeloške konstitucije so določale, da novinka ne glede na stan ni mogla biti sprejeta med redovnice, če ni prej v polnosti prenesla svojega premoženja oz. svoje dote samostanu, naj bo to premoženje v denarju bodisi v premičninah ali nepremičninah.¹⁶⁵ Samostan se tudi ni smel zanašati na obljube, da bo premoženje prineseno v najkrajšem času po opravljenih zaobljubah, ampak je bilo pred opravljenimi zaobljubami potrebno izročiti samostanu doto prihodnje redovnice. Ljubljanske konstitucije pa z razliko od mekinjskih in škofjeloških v zvezi s časom prinosa dote v samostan določajo, naj zaradi tega, da ostanejo redovne zaobljube v svobodni volji vsake sestre, opatinja s celotnim konventom upošteva, da ne sme nobena novi-

¹⁶² Dušan Kos, *V primežu pobožnosti, karierizma in samopreskrbe*, v: *Zgodovinski časopis*, let. 50, 1996, str. 21–44.

¹⁶³ Marko Štuhec, *Materialna kultura plemstva na Kranjskem v prvi polovici 18. stoletja*, doktorska dizertacija, Ljubljana 2000, str. 135.

¹⁶⁴ M. Štuhec, *Materialna kultura*, str. 69.

¹⁶⁵ KKM, 12; KKŠ, 12.

nka svojega premoženja, preden ne naredi redovnih zaobljub, niti izročiti samostanu niti ne sme samostan tega sprejeti, razen kar je potrebno za njeno vzdrževanje in obleko v času noviciata; in to pod kaznijo izobčenja (anateme) (trid. koncil, seja 25, 16. poglavje *De regularibus*). Nadalje je tudi oprostitev novinke glede prinosa njenega premoženja neveljavna in brez pravne moči, razen če je bila opravljena v 2 mesecih pred redovnimi zaobljubami in to z dovoljenjem škofa ali generalnega vikarja.¹⁶⁶

Sicer pa se ljubljanske konstitucije s prinosom dote v samostan ukvarjajo veliko nadrobneje in obširneje. Tako odredjajo, naj se v prihodnje načeloma ne sprejema v samostan nobenih sester, ki bi jih bilo potrebno preživljati iz samostanskih prihodkov in premoženja, v nasprotnem primeru se sprejem redovnice razglasi za neveljavnega. Tako je potrebno, da se pogojem za vstop v samostan doda tudi doto, za katero iz papeških razlag lahko izluščimo naslednji nauk: čeprav se ne sme za vstop v redovništvo sprejeti nobenega plačila, pa se ne šteje za simonijo, če se nekaj tega vseeno vzame in se pogodi za obleko in ostale potrebščine ter primerno hrano, kot se podobno dogaja tudi pri poročnih pogodbah, kajti "tudi ob poroki se od ženske oz. neveste ne sme nič prejeti za sam zakrament zakona, doto se vzame zgolj za pomoč pri vseh, v zakonskem stanu porajajočih se potrebah." Ljubljanske konstitucije opozarjajo tudi sestre, naj se ne glede na to, ali bo njihov samostan bogat ali reven, ne poslužujejo simonije; zlasti naj ne prodajajo duhovnih dobrin za svetne in naj samostan uporablja doto zgolj za obleko, hrano, zdravila in druge nujne potrebščine. Če bi zahtevale le te stvari, tako opatinja kakor sestre ne bi bile udeležene pri simoniji. Če pa je bil samostan z dobrinami ali letnimi prihodki dobro preskrbljen, takšne dote ni smel sprejeti. To je bilo tudi v skladu s poglavjem *Periculosa de statu regularibus* v 6. poglavju in 25. sejo tridentinskega koncila v 3. poglavju z naslovom *De regularibus*, ki prepoveduje, da bi samostan jemal več, kot bi znašali letni samostanski dohodki. To pa zato, ker zahteve pod pretvezo samostanskega uboštva in odpovedi premoženju prinašajo zaradi njihovega upravljanja velike nevšečnosti. Tako se glasi tudi bula *Rodríguez*, 2. zvezek, 2. člen, 49. vprašanje: "Če pa zahteva dobro stoječ in premožen samostan, ki lahko vzdržuje sestre, še eno doto, pridemo do suma ne le simonije, pač pa morda celo skoposti." Prav tako je bila jasna volja ustanovitelja ljubljanskega klariškega samostana; ta je samostan ustanovil z letnimi dohodki, ki naj jih sestre porabijo za

¹⁶⁶ KKL, 46'.

prehrano, tako da naj se za vstop v samostan praviloma ne bi zahtevala dota. Tako je vsekakor njihovo vzdrževanje določil ustanovitelj, ki je na podlagi oporoke tudi odredil, da kar še preostane od sredstev za prehranjevanje, izvršitelji oporoke namenijo za vzdrževanje samostana in naložijo ta sredstva bodisi za natančno določen namen ali vsaj na takšna mesta, da bodo redovnice mogle uživati ob pravem času njihove dohodke. In potem ko je ustanovitelj svojemu zakonitemu dediču izločil 500 gld letno na njegovo osebo, naj bi po njegovi smrti pripadlo samostanu sledeče: če bo dedič umrl pred dosego polnoletnosti, naj pripade samostanu tudi dediču voljenih 500 gld in naj se to prišteje k dohodkom, iz katerih naj se vzdržuje več oseb. Iz tega se po besedah takratnega ljubljanskega škofa "lepo vidi ustanoviteljevo voljo, da se s prejemom dohodkov lahko poveča tudi število oseb, ki se vzdržujejo iz samostanskih dohodkov." Zato ljubljanske konstitucije v nadaljevanju tudi določajo, naj se na podlagi cerkvenih kanonov glede na letne samostanske prihodke sprejme v samostan določeno število deklet, ki naj jih v skladu z oporočiteljevo voljo sprejmejo brez dote in jih vzdržujejo iz samostanski prihodkov. Zato je ljubljanski škof Buchheim kot njihov ordinarij odločil naslednje: "Ker je splošna navada v tej deželi, da se sprejema v samostanih dota, je to dovoljeno tudi v ljubljanskemu samostanu, ker so letni samostanski dohodki nizki. V prihodnosti pa se, če bodo samostanu dohodki pravilno pripadli in bi to zadoščalo tako za vzdrževanje redovnic kot tudi tistih, ki so pri njih zaposleni, tega ne dovoljuje; prinesiti jo morajo zgolj tiste, ki bi bile sprejete čez določeno število, da bi si iz teh dobrin ustvarili letne prihodke, ki so potrebni za vzdrževanje teh preko števila sprejetih sester, kakor tudi za koristi samostana."¹⁶⁷

Prav tako ljubljanske konstitucije dovoljujejo redovno preobleko samostanski novinki le, če so njeni starši, skrbniki ali tisti, ki imajo nad njo oblast, naložili doto v gotovosti in na varno mesto, da jo lahko, potem v času, ko je že redovnica, sestre in samostan svobodno in brez ovir uporabljajo. Pri tem so se upoštevali vsi stroški, ki jih je imel samostan z redovnico v času noviciata in v letu probacije, k čemur so prišle tudi stroške za redovni habit in obleke v primeru, če ji jih je preskrbel samostan. Prav tako sta morala opatinja in konvent za dobrine, kot je poročna obleka in nakit, ki so jima jih pogosto (verjetno po takratni navadi) zaradi "časti" ponujale in izročale druge (svetne) ženske, dati nazaj na pripadajoče mesto in tudi za poročno pogostitev niso smele nič zahtevati. V primeru, če bi kaka ženska imela namen takšen nakit

popolnoma ali delno izročiti za cerkvene ornamente ali cerkveni "zaklad", je to odvisno od njihove svobodne volje.

Mekinjske in škofjeloške konstitucije nadalje določajo, naj bo popolnoma jasno, da ob smrti novinke v času noviciata pripada samostanu brez dvoma polovica njenega prinesenega premoženja.¹⁶⁸ Redovnica mekinjskega in škofjeloškega samostana, bodisi novinka bodisi profesa oz. v njenem imenu samostan, pa je lahko dedovala premoženje za svojimi (tj. redovnicinimi) krvnimi sorodniki, oz. z vsemi pravicami zahtevala primerno dediščino.¹⁶⁹

Na tem mestu navajam dve listini, s katerima sta redovni kandidatnji ob vstopu prinesli mekinjskemu samostanu premoženje v obliki dote:

Prvi primer se nanaša na vstop plemkinje in kasnejše mekinjske opatinje Doroteje Sidonije Gallenberg leta 1680. Ta najprej izjavlja, da "vstopa v samostan prostovoljno v želji, da bi tako ugajala Bogu in si zagotovila zveličanje svoje duše v služenju svojemu ženinu Kristusu." Nadalje se odpoveduje vsem nadaljnjim zahtevkom v zvezi z dedovanjem družinskega premoženja v korist svojih bratov in sester ter navaja, da je svoj dedni delež prinesla v samostan kot doto. V drugem delu listine pa Dorotejin oče Jurij Žiga Gallenberg izjavlja, da izroča samostanu Mekinje omenjen hčerkin dedni delež (doto) v višini 1.500 gld, naloženih v zadolžnicah na dveh gospodstvih. Od tega zneska sta dve tretjini namenjeni opatinji oz. konventu (ki od vstopa naprej nosi stroške preživljanja za redovnico), ena tretjina, tj. 500 gld, pa neposredno hčerki Doroteji, verjetno kot priboljšek.¹⁷⁰

Drugi primer takšne pogodbe je z dne 31. marca 1742 med opatinjo mekinjskega samostana Leopoldino Maksimilijano Gallenberg in plemičem Wolfom Engelbertom Bussethom ter njegovo ženo Marijo Ano ob vstopu njune hčerke Franciške Busseth v mekinjski samostan. Listina vsebuje štiri točke. V prvi točki je podana izjava, da se je gdč. Franciška Busseth odločila zapustiti posvetni stan in vstopiti v samostan reda sv. Klare v Mekinjah po posebnem Božjem navdihnjenju. V drugi točki Wolf Engelbert obljublja, da bo v gotovini en dan pred hčerkinim vstopom v samostan izplačal samostanu vsoto 1.200 gld nemške vrednosti. Sredstva bo dobil iz naslova izplačila hčerkinega dednega deleža. V tretji točki pa sta se opatinja in samostan zavezala, da bosta omenjeni novinki in kasneje redovnici-profesi Franciški Busseth redno zagotavljala na osnovi prinesene dote ne samo navadnih re-

¹⁶⁸ KKM, 12.13. KKŠ, 13.

¹⁶⁹ KKM, KKŠ, ibidem.

¹⁷⁰ ARS, AS 730, Gospodstvo Dol (1477–1875), fasc. 134.

dovnih oblek, pač pa tudi boljše. Prav tako bo poleg boljše obleke vseskozi deležna tudi boljše hrane. Vsega tega naj bi bila deležna že iz omenjenih prinesenih sredstev, brez poznejšega doplačila. V četrti točki pa je bilo sklenjeno, da v primeru Frančiškine smrti v času noviciata od darovane vsote pripade samostanu 500 gld, ostalih 500 gld pa mora samostan vrniti zakoncema Busseth.¹⁷¹

2.2. Opravljanje duhovnih in redovnih opravil v samostanu

Izvirno Klarino Vodilo v prvem odstavku tretjega poglavja naroča sestram, ki znajo brati, naj opravljajo molitveno bogoslužje po načinu manjših bratov; zato smejo imeti brevirje, ki naj jih berejo in ne pojejo. Tistim, ki kdaj iz upravičenega razloga ne bi mogle opravljati svojih molitvenih ur, naj bo kakor sestram, ki ne znajo brati, dovoljeno namesto tega moliti očenaše. Nadalje tudi v sedmem poglavju sestram nalaga, naj po tretji molitveni uri zvesto in predano opravljajo takšna dela, ki so častna in v skupni blagor, "da se izognejo lenobi, ki je največja sovražnica duše." Pri tem ne smejo ugasniti tistega duha molitve in pobožnosti, ki mu mora služiti vse drugo. Kaj bodo delale s svojimi rokami, to naj jim vpričo vseh na kapitlju določi opatinja ali njena namestnica.¹⁷²

Enako pravi v svojem Vodilu tudi papež Urban IV. Papež Evgenij IV. pa v devetem poglavju svojega Vodila, ki ga je dal sestram reda sv. Klare, pravi naslednje: "Redovnice v samostanih naj se zbirajo na določenih mestih ob določenih urah, kot je ukazano, in naj si prizadevajo, da s koristnimi in poštenimi opravili preganjajo postopanje, ki je njihov največji sovražnik, pa tudi, naj ne zanemarijo duha molitve in pobožnosti, katerima morajo služiti vse tuzemske stvari. Vse to naj se opravlja redno ob svojem času in na posebnem mestu ter z vsem, kar sodi zraven, še zlasti kar zadeva opravljanje duhovnih opravil."¹⁷³

Čas za jutranje vstajanje

Tako v Mekinjah kot v Škofji Loki so vse leto ob četrti uri zjutraj zvonili avemarijo. Nato so se začele v urniku obeh samostanov kazati razlike. Mekinjske konstitucije so odredjale, da se je v poletnem času zvonilo že prej. Ob pol

¹⁷¹ ARS, AS 757, Samostan klaris Mekinje (1687–1784), *Pogodba med opatinjo Maksimilijano Leopoldino Gallenberg in Wolfom Engelbertom Bussethom*.

¹⁷² Lothar Hardick, *Duhovnost sv. Klare, Nazarje* 1994, str. 80.

¹⁷³ KKM, 20, 21.

šestih zjutraj so v mekinjskem samostanu z malim zvonom dali znamenje, da mora do šeste ure vsaka sestra v svoji celici opraviti v primerni obleki svoje jutranje premišljevanje, molitev za zdravje in ostale koristne molitve. Popolnoma prosto pot pa je imela sestra, kadar je želela bodisi zaradi večje pobožnosti bodisi iz kateregakoli drugega utemeljenega razloga te molitve opraviti v koru na t. i. "nunskem" koru pred oltarjem ali na kakšnem drugem pobožnem in primernem kraju. V dneh, ko so sestre imele sv. spoved, pa so se v tem času pripravljale nanjo. Tiste sestre, ki jim je bila zaupana dolžnost za takšno vrsto samostanskih opravil, da jih niso mogle preložiti, ampak so jih morale opraviti ravno v času, določenem za sv. spoved, so jo lahko opravile že v tem času (od pol šestih do šestih).¹⁷⁴

Škofjeloške konstitucije določajo, naj prav vse leto vsako jutro ob četrti uri zvone avemarijo. Četrť ure po zvonjenju naj sestre vstanejo in se kar najhitreje oblečejo, da pridejo pravočasno k molitvi, ki se začne ob pol peti uri. Za to molitev naj dajo ob pol petih znak z udarcem na kapitelski zvon. Ko je bil zbran ves konvent ali vsaj njegov večji del, je opatinja ali najstarejša sestra začela peti odpev, nakar je začela sestra-tedničarka moliti litanije vseh svetnikov. To so molile eno uro s petjem ali brez njega. Molitev so praviloma opravljale v koru, razen v hladnem vremenu, ko so lahko z dovoljenjem opatinje litanije molile v ogrevanih samostanskih sobah. Ko so se sestre odpravljale k molitvi, je neprekinjeno gorela v svetilki luč, da so lahko vse, ki so se napotile k molitvi, videle pot. Nobena sestra ni smela brez dovoljenja opatinje izostati od teh molitev. V primeru nenavzočnosti opatinje je dala lahko dovoljenje za izostanek najstarejša sestra. Pri tem je bilo potrebno paziti, da med opravljanjem teh litanij ne bi kakšna od sester motila druge pri molitvi in spremljavi s kašljanjem, glasno molitvijo in hojo sem ter tja.¹⁷⁵

Ljubljanske konstitucije odredjajo, naj vse sestre ljubljanskega klariškega samostana, tako opatinja in sestre-profese kakor tudi novinke (razen bolnih in z dovoljenjem opatinje oproščenih) vstajajo vse dni zjutraj ob štirih in se pol ure zatem zberejo v zgornji cerkvi k jutranji molitvi. Pri tej molitvi, ki so jo opravljale bodisi vse skupaj bodisi vsaka zase, so ostale do pete ure, da so se lahko potem od pete ure naprej v zgornji cerkvi (razen če zaradi mraza opatinja ni določila kakega drugega prostora) z izjemo bolnih in oproščenih sester vsaj pol ure zadržale pri duhovnih opravilih. Takrat so prebrale kak izrek iz Sv. pisma. Ostali čas do šeste ure je lahko vsaka molila za svoje na-

¹⁷⁴ KKM, 22.

¹⁷⁵ KKŠ, 20, 21.

mene. Ljubljanske konstitucije so tudi odredile, da se ob 6. uri vse sestre in novinke (razen bolnih, oproščenih ali z ostalimi deli na podlagi zaobljube pokorščine zaposlenih sester) zberejo v koru, da zmolijo in zapojejo prvo molitveno uro brevirja skupaj z martirologom; po tej prvi molitveni uri pa so se morale odpraviti k pouku glasbe ali učenju.¹⁷⁶

Molitev brevirja in opravljanje konventne sv. maše

Mekinske konstitucije nadalje odredjajo, naj se ob šesti uri vse leto molijo samostanske ure brevirja. Sestre naj molijo prvo, tretjo in šesto molitveno uro. Ta molitveni čas naj se naznani z dvakratnim hitrim zaporednim bitjem malega zvona.¹⁷⁷ Škofjeloške konstitucije pa ob šesti uri zjutraj predvidevajo molitev le prve in tretje ure brevirja (brez šeste). Med eno in drugo molitveno uro so kot prehod molile 50. psalm "*Miserere*" (Usmili se me, Gospod). Po končani tretji molitveni uri so molile litanije Matere Božje. Šesto molitveno uro so sestre v Škofji Loki na delavnike vse leto opravljale ob 8. uri zjutraj. Za to molitev so pozvonili samo z enim udarcem na zvon, razen ob velikih praznikih. Medtem ko so še opravljale šesto molitveno uro, so sestre dvakrat pozvonile za opravljanje konventne – samostanske maše, ki se je pričela takoj po končani šesti molitveni uri. Takrat se tudi praviloma po predpisu rimskega brevirja po končani šesti molitveni uri ni molilo odpeva – antifone Matere Božje, ker ji je sledila samo navadna maša. Ko se je ta končala, so dali, ne glede na ostale maše, z zvonom znamenje za molitev devete molitvene ure. Prav tako se pri nobeni drugi maši ni zvonilo z ministrantskim zvoncem, ampak samo pri konventni maši med sanktusom in povzdigovanjem. Kljub temu so lahko pozvonili za druge maše, ki so jih čez dan darovali v samostanu, z enim udarcem na zvon. Ob nedeljah in praznikih so v Škofji Loki šesto molitveno uro molile v vsakem primeru ob 8. uri, takoj nato pa so pozvonile k maši. Na posebno prošnjo je lahko opatinja sama določila čas za mašo, tako da so imele sestre mašo ne glede na to, kakšen praznik je bil.¹⁷⁸

Mekinske konstitucije so določale, naj ob delavnikih vse leto zvone h konventni maši ob osmi uri. Te sv. maše so se morale udeležiti vse redovnice, razen tistih, ki se je zaradi nujnih neodločljivih in neprestavljivih obveznosti z dovoljenjem opatinje niso mogle udeležiti. Zvonile (v pomenu "vkup

¹⁷⁶ KKL, 20, 20'.

¹⁷⁷ KKM, 21.

¹⁷⁸ KKŠ, 22.

zvoniti”) pa so samo za to konventno mašo. Ob petkih so zvonile zgolj posamično z ministrantskim zvoncem samo pri “sanctusu” in ob povzdigovanju. Pri vseh drugih manjših mašah, za katere so sestre vedele, da se jih morajo udeležiti, določajo mekinske konstitucije, naj se da samo en znak – glas z zvonom. Po končani konventni maši pa so nemudoma dali nadaljnji znak z zvonom za druga opravila, čeprav se ostale maše še niso utegnile končati. Razen seveda ob nedeljah in tistih zapovedanih postnih dneh, ki jih je predpisovala za postne bodisi Cerkev bodisi klariško Vodilo in na vse petke, ko so se sestre odpravile kasneje h kosilu. Na vse postne dni sta bila ob deseti uri za molitev dana dva znaka z bitjem zvona. Ob nedeljah in praznikih se je darovala sv. maša ob devetih zjutraj, opatinja pa je lahko glede na praznik praznično mašo odredila tudi ob kaki drugi uri. Ob večjih zapovedanih praznikih, kakor tudi ob praznikih, ki so prišli ravno na petek, so zborovsko (koralno) pele samo prvo samostansko molitveno uro brevirja, tretjo in šesto pa so glasno molile.¹⁷⁹

Ljubljanske konstitucije določajo, naj se zjutraj ob 8. uri vse sestre spet zberejo v koru in molijo ali pojejo pred redno dnevno konventno mašo naslednje molitvene ure brevirja: ko je cerkveni ali zapovedan cerkveni praznik, nedelja ali dan v osmini, so molile le terco, tj. tretjo molitveno uro; na navaden dan ali navadno nedeljo tudi seksto; na adventne dneve, v dneh štirides dnevnega predvelikonočnega posta, na kvatrne postne dni ali na predvečere praznikov, ko so se postile ali v binkoštni osmini pa tudi nono oz. deveto molitveno uro. Vsa ostala duhovna opravila, ki jih predpisuje brevir ali klariški korni koledar, pa so bile dolžne skrbno opraviti po konventni maši. Preostali čas po končanem oficiju v cerkvi do odhoda h kosilu so se vse sestre v svojih celicah ali v sobah, ki jih je za to odredila opatinja, vadile v branju in pisanju, v latinski in nemški pisavi ter tiskanih črkah; učile so se tudi aritmetiko oz. računstvo. Vse to naj po besedah ljubljanskih konstitucij opravljajo zato, da bodo, “v prihodnosti, ko bo nekatere od njih na podlagi Vodila konvent za to določil, lahko nadzorovale in presojele poslovanje opatinje ali samostanskega oskrbnika; da se bodo takrat na vse to spoznale, mogle to preiskovati, odkrivati pomanjkljivosti ali razsojati.” Za splošno korist samostana so se nekatere v glasbi izkušene sestre lahko vadile v pisanju in prepisovanju glasbenih not. Vse to so opravljale po odredbi opatinje, ki je morala postaviti za poučevanje učečih se sester zvesto sestro in paziti, da tega časa ne bi izrabile na ne-

179 KKM, 22.

koristen način z lenarjenjem.¹⁸⁰

Večernice (*vesperæ*) so, razen v predvelikonočnem postu v Mekinjah opravljale ob drugi uri popoldne. Glede znamenja z zvonom mekinjske konstitucije določajo: kadar se opravljajo večernice brez petja, se z zvonom pozvoni dvakrat, ob petih večernicah pa naj se z zvonom pozvoni trikrat. Po večernicah so molile sklepnice (kompletorij), razen ob postnih dneh, ko so jih molile ob četrti uri zjutraj, torej že pred jutranjicami. Sicer pa je bil čas za jutranjice – zornice ob četrti uri. Znak za opravljanje te molitvene ure sta bila dva udarca z zvonom.¹⁸¹ Tudi škofjeloške konstitucije določajo, naj večernice opravljajo vse leto razen v času predvelikonočnega posta točno ob 2. uri popoldne. Kadar so jih opravljale brez petja, so tudi v škofjeloškem samostanu dale znamenje zanje z dvema udarcema na zvon, kadar pa so bile pete, so pozvonile trikrat. Sklepnice – kompletorij so škofjeloške klarise opravljale vse dni v letu ob četrti uri; naznanile so jih z dvema zaporednima udarcema z zvonom. Pri molitvi kompletorija so v škofjeloškem samostanu vsak dan molile tudi za umrle sestre in samostanske dobrotnike (v mekinjskem samostanu so to molile že pri hvalnicah); molile so 129. (130.) psalm "*De profundis*" (Iz globočine kličem k Tebi, Gospod) s tremi navadnimi molitvami, ki jim je sledila himna "*Veni Creator Spiritus*" (O, pridi, Stvarnik, Svet Duh) skupaj z branjem vrstic po berilu in z molitvijo. Nato so spet začele moliti zornice. Ob velikih praznikih, ko so se zornice opravljale ponoči, kakor tudi za novo leto, sv. Tri kralje, na vse tri velikonočne in binkošne praznične dni, na praznik sv. Petra in Pavla, na žegnanjsko nedeljo kakor tudi na zapovedane praznične dni (*primæ classis*) na koncu kompletorija niso brale celotnih vsakodnevnih molitev skupaj s psalmom "*De profundis*" in "*Veni Creator Spiritus*". Na vse naslednje velike praznike kot so: božič, na prvi dan velike noči in binkošti, praznik Gospodovega vnebohoda, praznik Svete Trojice, telovo, prazniki Marijinega: oznanjenja, rojstva, brezmadežnega spočetja in vnebovzetja, na praznike sv. Franciška, sv. Klare, sv. Jožefa, Janeza Krstnika in vseh svetih, so škofjeloške konstitucije predpisovale, naj molijo zornice oz. jutranjice ob polnoči.¹⁸² Zato pa je bilo naslednje jutro vstajanje šele ob 5. uri zjutraj. Po končanih litanijah vseh svetnikov so sestre opravljale kakšno posebno pobožnost

¹⁸⁰ KKL, 20', 21.

¹⁸¹ KKM, 23.

¹⁸² Sestre klarise, ki danes delujejo na Slovenskem, pa molijo jutranjice opolnoči do pol dveh zjutraj redno vsak dan. Prav tako so vsak dan ob polnoči molile jutranjice v tistem času tudi klarise v Ljubljani.

ali pa so se posvetile drugim pravilom. Večernice ob zapovedanih praznikih, ki sta jih predpisovala bodisi rimski koledar bodisi klariški red, so molile v škofjeloškem samostanu ob spremljavi orgel,¹⁸³ koralno (zborovsko brez glasbene spremljave) pa le ob nezapovedanih praznikih, kot npr. najdenje sv. Križa, prazniki apostolov in sv. Lovrenca; pele so samo ene večernice, prve ali druge. Kadar je v samostan prišlo veliko ljudi, je imela škofjeloška opatinja pravico odrediti, kdaj naj se ob večjih bodisi zapovedanih ali nezapovedanih praznikih tudi pri prvi in tretji molitveni uri brevirja in sklepnicah – kompletoriju poje koralno; sicer pa so ob teh molitvenih urah samo molile brez pevske spremljave. Molitve so morale opravljati pobožno, častno in glasovno usklajeno, brez previsokih ali prenizkih tonov, s primernimi premori tako na sredini kot na koncu molitvene vrstice. Pri tem je bilo treba opravljati tudi vse predpisane zunanje slovesnosti – ceremonije in najmarljiveje stremeti k temu, da se vse to opravlja v Božjo slavo. To je veljalo v Škofji Loki tudi za opravljanje sv. maš na koru po rimskem, goriškem (škofijskem) in redovnem (klariškem) koledarju.¹⁸⁴ Če so morale zaradi posebnih okoliščin samostanske gojenke kositi (jesti kosilo) v samostanski obednici skupaj z redovnicami, mekinjske konstitucije določajo, naj sedijo za posebno mizo.

Molitev ob kosilu in samostanska opravila po kosilu

Sestre so navadno med kosilom brale samostanske konstitucije, ostala pravila reda in vse, kar je zadevalo njihov samostanski red. Če katera od gojenk tega ni hotela poslušati, so jo odstranili iz skupne obednice.¹⁸⁵

Škofjeloške konstitucije določajo, naj se na vse dni v letu (razen na tiste dni, ko je dovoljeno govoriti) takoj po opravljeni zahvali po kosilu počaka eno uro, ko se da znamenje za molk. Molka so se morale vse sestre v samostanu držati na kateremkoli kraju, dokler niso bile končane večernice. Glede nadaljnjih določb o molku konstitucije odrejajo, da se molka držijo sestre, kadar so na koru in v celicah. Na teh mestih ni nikoli bilo dovoljeno govoriti. Izjema je bila le nujna sila, pa še takrat se je s tihim glasom lahko povedalo čisto kaj malega. V obednici so se morale sestre držati molka od znamenja za kosilo do končane zahvale po kosilu. Občasno je bilo opatinji dovoljeno sestre odve-

¹⁸³ Leta 1692 so v škofjeloškem samostanu skušali uvesti igranje gosli namesto orgel. Vendar naj bi gosli preveč motile samostansko tišino, pa tudi sestre se nikakor niso mogle navaditi nanje, zato so igranje gosli po nekaj mesecih ukinile. – Kronika, str. 39–40.

¹⁸⁴ KKS, 25–28.

¹⁸⁵ KKM, 23, 24.

zati od molka. Prav tako sestre razen opatinje niso smele govoriti, ko so bile zbrane v kapitlju, razen kadar so bile kaj vprašane. Če je katera od sester kršila zapoved molka na mestu in v času, ko se ga je bilo treba držati, so jo v škofjeloškem samostanu kaznovali s tem, da je morala imeti pol ure v ustih leseno deščico. Sestre so se morale zavedati tudi tega, da ne kršijo zapovedi molka samo z glasnim in nepotrebnim govorjenjem, ampak tudi z neuglajeno hojo ali tekanjem, z odpiranjem in zapiranjem vrat ali s povzročanjem drugega nepotrebne hrupa. Da pa bi se iz samostana odstranilo tiste, ki so vstopile v samostan samo zaradi klepetanja, so konstitucije odredjale, da se sestre v času molka med seboj ne obiskujejo v celicah, in to niti zaradi skupnega dela niti zaradi govorjenja. Ta čas je trajal od jutranjic do večerje. Ob drugem času so lahko sestre prišle skupaj, ker je bilo v samostanu sicer malo prostora, primerne za pogovore. V primeru, da je katera od njih zbolela, so jo druge lahko obiskale, ji pomagale in jo z dobrim pogovorom (besedo) tolažile, četudi se je to dogajalo v času molka.¹⁸⁶

Čas za kosilo v ljubljanskem samostanu je bil vedno četrto ure čez deseto, če le ni bil tisti dan post ali velika cerkvena slovesnost, ki je povzročila zakašnitev. Čas za večerjo je bil četrto ure po šestih zvečer. Po kosilu so se ljubljanske klarise podobno, kot je to v navadi pri manjših bratih sv. Frančiška, odpravile med molitvijo psalma "*Miserere*" od mize v kor, se zahvalile Bogu za njegove darove in vsaka redovnica je lahko molitve opravila po svoji želji. Za ohranitev zdravja so tako po končanem kosilu kot večerji imele čas za rekreacijo; ta pa ni smela potekati v samostanski celici, ampak na hodniku ali vrtu, v skupnem refektoriju, delavnici, v šoli ali v sobi za bolne sestre. V tem času so se sestre lahko, odvezane od zapovedi molka, z medsebojnim pogovorom ali igro okrepčale. Ko je odbila ura dvanajst, so se morale vse spet zbrati pod zapovedjo molčečnosti v skupni delavnici k delu in se podrediti opatinji ali sestri, ki ji je bila zaupana skrb za delavnico. To delo so opravljale do tri četrta dve popoldne, da so lahko v času, ki je še manjkal do dveh, oproščene dela pregledale svoje brevije in poiskale oficij za naslednji dan. Ob dveh so se vse sestre in novinke zbrale vsaka na svojem stolu v koru, da so redno opravile molitev večernic (to je veljalo za dni zunaj posta, ker so morale biti na postne dni večernice pete kmalu po koncu konventne maše pred poldnevom, ročno delo v delavnici, začeto okoli poldneva, pa naj bi takrat trajalo do ure, določene za molitev kompletorija). Po opravljenih večernicah in

ostalih redovnih in samostanskih molitvah so spet vse prišle v delavnico in do četrte ure upoštevali zapoved molčečnosti "s potrebno poslušnostjo in ponižnostjo" nadaljevale delo, ki ga je bila posamezni sestri naložila opatinja ali predstojnica delavnice. Vse to pa ni veljalo za bolne sestre ali sestre, ki so bile zaposlene z drugim delom. Ob 4. uri so se vse sestre in novinke ponovno zbrale vsaka na svojem mestu v koru, da so "z dolžno pobožnostjo opravile molitev kompletorija in še kaj več, če jim je to predpisalo njihovo duhovno vodstvo." In kadar kaka velika letna, redovna ali samostanska slovesnost ni zahtevala preložitve oz. oprostitve, so morale ljubljanske klarise peti oz. opravljati molitev jutranjic ob polnoči. Po končanem kompletoriju in drugih molitvah klariškega reda so skupno in v zboru, vendar le z branjem (brez petja), opravile tudi matutin in hvalnice naslednjega dne. Nato so se zbrale pod zapovedjo tišine v svojih celicah ali zaradi mraza v za to določeni sobi in z branjem duhovnih knjižic ali v notranjem duhovnem premišljevanju in tako čakale, da je bil okoli četrte ure po šesti uri dan znak za večerjo, ki naj bi bila končana ob 7. uri, nakar so bile sestre spet oproščene določbe glede tišine oz. molčečnosti, da so se tako lahko do osme ure bodisi v refektoriju (jedilnici) ali na vrtu bodisi na kakem drugem javnem skupnem kraju med seboj pogovarjale ali igrale (vendar ne v samostanskih celicah). To so morale opravljati "pošteno in nikakor v nasprotju z redovno vzgojo." Zvečer ob 8. uri so se morale spet pod strogo zapovedjo tišine oz. molčečnosti zbrati v koru in do pol devetih opravljati javno (skupno) ali zasebno molitev, si "z Božjo pomočjo s kesanjem izprati omadeževane duše in z Božjim strahom končati dan." Od pol devete do devete ure zvečer so konstitucije priporočale, naj se sestre odpravijo v spalnico vsaka v svojo posteljo in naj z Božjim blagoslovom ležejo spat, razen bolnih sester in njihovih skrbnic, ki naj imajo postelje v posebni sobi za bolnike (infirmarija). Pri tem opatinja nobene sestre ni smela obložiti s takšnim pravilom ali jo oprostiti, da bi zvečer prišla kasneje v spalnico ali da bi ponoči, ko druge sestre spijo, opravljala kako delo ali da bi smela brez pomembnega razloga spati v privatni samostanski celici. Ni pa ji bilo prepovedano podeliti dovoljenja, da zjutraj vstane pred ostalimi sestrami. Razdelitev in spoštovanje dnevnega reda je imelo vsak dan enotno predpisan potek, razen ob nedeljah in praznikih. Ker je ob takšnih dneh veljala prepoved dela in je bilo prepovedano skupno ročno delo, so bile ob teh dneh prepovedane tudi pevske vaje (ki so jih imele sestre sicer določene po končani prvi molitveni uri brevirja do osmih), kakor tudi redne vaje branja, ki so so jih imele po končani maši v cerkvi do kosila, da bi "lahko ta čas s petjem pri maši, z bra-

njem pridige, s spovedjo, prejemom sv. obhajila, branjem nabožnih duhovnih knjižic in z opravljanjem drugih izrednih pobožnih del izkazovale dolžno čast le Bogu in njegovim svetnikom.”¹⁸⁷

Posebej določen čas za branje konstitucij in redovnih pravil

V Mekinjah je bila navada vsako četrtletje na sredo, petek, soboto, ali ko je opatinja menila, da bi bilo koristno, da so se takoj po prvem znaku za jutranjice (ko je zazvonilo s kapiteljskim zvonom) vse sestre zbrale v opatinjini sobi oz., če se je opatinja strinjala, v sobi druge redovnice. Zbrale so se, da pol ure berejo oz. poslušajo samostanske konstitucije in ostala pravila redovnega življenja. Nato je sledil znak z zvoncem za jutranjice. Kadar so to sv. opravilo opravljale na petek ali kakšen drug postni dan, so šle sestre v kor v vrsti po dve in dve z opatinjo ali katero od starejših sester na čelu. Med potjo so molile 50. psalm *“Miserere”*. Ko so prišle v kor, so se s sklonjenimi glavami postavile na obe strani prostora, kjer so opravljale molitve. Nato so začele moliti jutranjice. Ko so jih zmolile, je ostala opatinja še nekaj časa kleče na svojem mestu, medtem so ostale sestre vstale in se zvrstile z najstarejšo sestro na čelu ter se druga za drugo pred opatinjo globoko priklonile. Ob tem je opatinja podelila oz. odklonila sestram dovoljenje za pogovor oz. govorjenje. Kadar je opatinja molila v svoji sobi, so šle sestre po dovoljenje za govorjenje tja, če pa je bila zadržana oz. odsotna, je dala dovoljenje opatinja preko kake druge (pooblaščne) sestre.¹⁸⁸

Tako mekinjske kot škofjeloške konstitucije sestre tudi opominjajo, da se morajo takoj, ko slišijo dano znamenje z zvonom za sv. mašo oz. opravljanje sv. opravil, odpraviti v kor. Tudi v koru so morale “vse svoje razmišljanje usmeriti v pobožno molitev, ob tem pa se zavedati, da so pred Božjim veličanstvom, ki ga obkrožajo angeli, zato da ga hvalijo.” Sestre, ki bi to zanemarjale, je imela opatinja pravico kaznovati. Ko so tako mekinjske kot škofjeloške klarise prišle v kor, so pri vhodu za trenutek poklekile in pozdravile Najsvetejše s temi ali podobnimi besedami: *“Molim te, Gospod Jezus Kristus in te hvalim, ker si s svojim svetim križem svet odrešil. Jezus, Sin Davidov, usmili se me!”* Vse sestre so bile tudi dolžne, zlasti pa sestre, ki so same kaj molile v koru in ki se jih je spustilo zaradi tega prej v kor, da ne bi zagrešile

¹⁸⁷ KKL, 21–22’.

¹⁸⁸ KKM, 24, 25.

nobene napake, s katero bi "užalile Boga ali razjezile angele."¹⁸⁹

Izostanki od molitve brevirja in drugih duhovnih opravil

Nobena zdrava sestra tako po mekinjskih kot škofjeloških konstitucijah ni smela brez utemeljenega razloga in brez dovoljenja opatinje izostati od udeležbe v koru. Razlog za izostanek je morala zadostno razložiti in dobiti za izostanek dovoljenje. Če je izostala brez vzroka, jo je bilo potrebno kaznovati. Prav tako posamezna sestra ni smela brez dovoljenja opatinje ali od nje pooblaščne starejše sestre za več dni izostati od zbora sester. Zaradi posebnih obveznosti, ki so vezane na službo opatinje, je ta lahko tako v Mekinjah kot Škofji Loki izostala od zbora sester. Tako od kora izostala opatinja kot tudi izostale sestre so morale ob priliki za nadomestek moliti oficij. Poleg tega so lahko izostale od zbora sester, podobno kot sestre z opravičenim razlogom, tudi tiste sestre, ki zaradi slabega telesnega zdravja ali počutja niso mogle dobro oz. zbrano moliti oz. sodelovati z odgovarjanjem pri Božji službi v koru. Prav tako jim v zameno za to ni bilo potrebno moliti brevirja, ampak so lahko v skladu s svoboščinami sedmega poglavja klariškega Vodila in po dovoljenju papežev Urbana IV. in Inocenca IV.¹⁹⁰ z mirno vestjo molile tako v Mekinjah kot v Škofji Loki namesto tega očenaše in sicer:

- namesto jutranjic 24 očenašev,
- namesto hvalnic pet očenašev,
- namesto kompletorija¹⁹¹ sedem očenašev,
- namesto štirih molitvenih ur (prime, terce, sekste in none), za vsako od teh ur, sedem očenašev,
- namesto večernic pa 12 očenašev.

Vsem tem, zaradi zdravja od molitve brevirja izostalim sestram, je morala opatinja dati dovoljenje, da so namesto molitve brevirja v koru molile očenaše.¹⁹²

¹⁸⁹ KKM, 29; KKŠ 28, 29.

¹⁹⁰ Inocenc IV. je bil papež med leti 1243–1250.

¹⁹¹ Sklepna molitev pri brevirju.

¹⁹² KKM, 27; KKŠ, 30; isto je določeno tudi v tretjem poglavju izvirnega Klarinega in petem poglavju Urbanovega Vodila. Slednji predvideva, da smejo sestre moliti nadomestne očenaše tudi namesto oficija Matere Božje. Za rajne pa so lahko na podlagi Urbanovega Vodila namesto večernic zmolile sedem očenašev skupaj z opraviлом za rajne (rekvijem). *Rekvijem* (lat. *Requiem*) je opravilo za rajne, ki sledi maši za rajne. V predkoncilskem bogoslužju so za to opravilo simbolično uporabljali krsto ali črn prt z belim križem, pred katerim je molil duhovnik, ki je vodil ta obred.

Skrb za pravičen potek samostanskih molitev

Določeno je moralo tudi biti, katere izmed sedmih mlajših sester so čez teden ena za drugo, začevši s soboto, brale berila in vrstice – odpeve po berilu¹⁹³ ter pele martirologij.¹⁹⁴ Dokler je v bila v samostanu ena ali več novink, so brale odpeve in kratko berilo le novinke. Kadar pa se je bližal velik zapovedani cerkveni praznik, so mekinjske konstitucije določale, naj opatinja oz., če je ta zadržana, najstarejša sestra določi sestro-tedničarko, da bo poskrbela za praznično bogoslužje. Ta dolžnost je trajala od večernic predprazničnega dne do večernic prazničnega dne. Vsaka tedničarka je takoj po sprejemu te dolžnosti napisala na list papirja, katera sestra je dolžna na posamezen dan v tednu poskrbeti za branje in petje pri bogoslužju pri posameznih mašah oz. molitvah (jutranjicah, večernicah). Ta list je izobesila na vidno mesto na "nunskem" koru. Glede premakljivih praznikov je v Mekinjah veljalo naslednje: ker jih je bilo v gorenjskem arhidiakonatu oglejskega patriarhata veliko, so posamezni praznik, da ne bi prišlo do napake, ko ga je bilo potrebno premakniti, takoj označili. Ko pa je minil, so to zbrisali. Glede službe Božje na te praznike mekinjske konstitucije svetujejo, da se je potrebno skrbno pozanimati pri domačih (samostanskih) ali tujih duhovnikih, da ne bi prišlo do napake.¹⁹⁵ Za začetek službe Božje oz. vsakega svetega opravila v mekinjskem samostanu, je dala znamenje sestra-tedničarka, po končanem opraviilu pa je dala znamenje za odhod iz kora opatinja oz. v njeni odsotnosti najstarejša sestra.

Katere molitve so opravljale klarise in njihov razpored

Po hvalnicah so mekinjske klarise molile "*Veni creator spiritus*" skupaj z odpevom in molitvijo ter "*De profundis*" z odpevom in molitvijo (škofjeloške klarise so to molile pri kompletoriju). Za samostanske dobrotnike so zmolile "*Stella Caeli extirquavit*" (Vzšla je nebeška Zvezda) skupaj z odpevom in molitvijo. Za cesarja pa so morale zmoliti "*Da pacem*" (Podeli mir). Po prvi molitveni uri brevirja so pele molitev "*Salve Regina*" (Pozdravljena, Kraljica) oz. v velikonočnem času "*Regina Caeli*" (Nebeška kraljica, veseli se). Za samostanske

¹⁹³ V času pred drugim vatikanskim koncilom se je pri vseh sv. mašah bralo le eno berilo in ne dve kot danes ob nedeljah in zapovedanih praznikih. Zato so odpev brali vedno po berilu pred "alelujo", ki se nadaljuje z branjem evangelija.

¹⁹⁴ Martirolog je posebna knjiga, kjer so napisani kratki življenjepisi mučencev oz. Kristusovih pričevalcev. Pri današnjih slovenskih klarisah branje martirologa ni v navadi, pač pa so ga redno vsak večer brale, včasih tudi pele v klariškem samostanu v Zagrebu, kjer so bivale tri slovenske klarise, preden so leta 1978 prišle v Slovenijo.

¹⁹⁵ KKM, 27, 28.

dobrotnike in po šesti molitveni uri so ponovno zapele "*Stella Cæli*" in "*Da pacem*". Po vsem tem so molile "*Salve Regina*" za kakega dobrotnika samostana, po kompletoriju pa "*De profundis*", tako kot po hvalnicah in molitvah za umrle dobrotnike. Vsak četrti teden so molile mekinjske klarise štiri oficije za rajne in sicer: jutranjice, molitve za umrle ustanovitelje in dobrotnike samostana; eno peto sv. mašo in še petnajst dodatnih maš so namenile za ustanovitelje. Po osmini praznika Marijinega vnebovzetja so ponovno opravile tri molitvene ure za umrle samostanske ustanovitelje in tri molitvene ure za dobrotnike. Dodatno so opravile še tri oficije za tri umrle dobrotnike, katerih imena so pri maši posebej omenile in napisale. Posebej je bilo tudi poudarjeno, da mora za točnost in pravilnost ter sploh za rednost opravljanja vseh teh omenjenih sv. maš in molitvenih ur za ustanovitelje in dobrotnike mekinjskega samostana med letom tako na koru kot v cerkvi skrbeti opatinja in vse njene naslednice. Vse te maše, ki jih je samostan dolžan opravljati, mora imeti opatinja napisane na posebni, za to prirejeni tabli ali v knjigi v svoji sobi in jih mora imeti vedno pred očmi.¹⁹⁶

Na praznik vseh svetnikov (1. novembra) so bile večernice v Mekinjah ob eni uri popoldne in so jih pele ob spremljavi orgel. Nato so molile večernice za vse umrle kristjane; pele so jih koralno. Po opravljeni maši so odpele devet koralnih odpevov; za petim odpevom so glasno molile "*De profundis*" skupaj z izpovedjo vere. To so opravile v cerkvi. Po opravljenih v mekinjski cerkvi so opravile celotne molitve za umrle še na koru, vigilijo ali jutranjice. Na dan vseh vernih duš (2. novembra) so mekinjske klarise opravile zjutraj ob štirih peto vigilijo za vse umrle, hvalnice pa so molile brez petja. Za te hvalnice so z malim zvonom pozvonile dvakrat, za peto vigilijo pa so pozvonile s trikratnim zvonjenjem. Na božič, na tri velikonočne praznične dni,¹⁹⁷ na tri binkoščne praznične dni in na dan Marijinega vnebovzetja so pele prvo, tretjo in deveto molitveno uro koralno oz. zborovsko. Ob vseh drugih praznikih, kot npr.: dva dni po božiču, na novega leta dan, na dan sv. Treh kraljev, na praznik Jezusovega vnebohoda, na praznik Marijinega rojstva, na praznika sv. Frančiška in sv. Klare pa so pele le pri prvi in tretji molitveni uri. Ob vseh nedeljah, ko niso molile nedeljskega oficija (ampak prazničnega), so pele le prvo molitveno uro; prav tako tudi na praznik sv. Avgušтина, sv. Ambroža, sv. Hieronima in sv. Gregorja ter na vse praznike prvega in drugega Frančiškovega reda – ki niso bili zgoraj omenjeni, na vse zapovedane cerkvene praznike, na žegnanj-

¹⁹⁶ KKM, 30, 31.

¹⁹⁷ Med tri velikonočne praznične dni so šteli: velikonočno nedeljo, ponedeljek in torek.

sko nedeljo, ob osmini velikih praznikov, ob vseh Marijinih praznikih in ves teden po veliki noči. Na binkoštni teden pa so pele vse dni v tednu po maši molitev "*Veni Creator Spiritus*". Vsako soboto med letom so mekinjske klarise zvečer opravljale pete litanije s pesmijo "*Salve Regina*". Vse to pa ni veljalo v predvelikonočnem postu. Takrat so pri litanijah pele vokalno-zborovsko ob spremljavi pozitivna (malih prenosljivih orgel, ki imajo le en manual). V teh postnih dneh so pri mašah pele samo koralno (brez spremljave orgel). Skozi vse dni so pele po kompletoriju "*Salve Regina*".¹⁹⁸

Natančen pregled bogoslužnih obveznosti mekinjskih klaris:

- na novega leta dan (1. januarja)¹⁹⁹ so opravljale dvojce pete večernice, dvojce litanij in sv. mašo, torej vse tako kot ob praznikih,
- praznik sv. Treh kraljev (6. januarja): dvojce večernice, dvojce litanije, sv. maša,
- Presveto Ime Jezusovo (druga nedelja po prazniku sv. Treh kraljev): litanije in sv. maša,
- praznik sv. Boštjana in Sebastijana (20. januarja): sv. maša,
- sv. Neža (21. januarja): sv. maša,
- zaroka preblašene Device Marije (23. januarja): litanije in sv. maša,
- spreobrnitev apostola Pavla (25. januarja): sv. maša,
- svečnica (2. februarja): dvojce večernice, dvojce litanije,
- sv. Blaž (3. februarja): sv. maša,
- sv. Matija (24. februarja): sv. maša,
- sv. Jožef (19. marca): litanije in sv. maša,
- Marijino oznanjenje (25. marca): večernice – v kapitlju so jih pele koralno na koru, dvojce litanije in sv. mašo ob spremljavi orgel,
- spomin na sedmerih žalosti Matere Božje (petek po tihi nedelji): pri maši so ob spremljavi orgel pele pesem "*Stabat Mater dolorosa*" (Mati žalostna je stala),
- vse srede in petke v postnih dneh so med mašo ob pozitivu pele "*Miserere*" (Gospod, usmili se), razen kadar je bil na te dni zapovedan praznik,
- v velikem tednu (teden pred veliko nočjo) so opravljale bogoslužje in molitve na isti način, kot je bilo opisano za postne srede in petke, razen da od takrat dalje ni bilo več sv. Božjega groba zgoraj na koru, ampak so

¹⁹⁸ KKM, 32, 33.

¹⁹⁹ V oklepajih so navedeni datumi navedenih praznikov, ki niso premakljivi in jih praznujemo na natančno določen dan v letu.

- ga uredile v kapeli sv. Antona,
- na veliko noč, kakor tudi na ostala dva velikonočna dneva, so bile sv. maša, večernice in litanije pete,
 - na belo nedeljo (prva nedelja po veliki noči): dvoje večernice, litanije in sv. maša,
 - sv. Jurij (24. aprila): sv. maša,
 - sv. Marko (25. aprila): sv. maša,
 - sv. Filip in Jakob (11. maja): sv. maša,
 - na praznik najdenja sv. križa (3 maja): sv. maša,
 - na praznik Kristusovega vnebovzetja (štirideset dni po veliki noči): dvoje večernice, dvoje litanij in sv. maša; ob enih popoldne so imele še, kot je bilo v navadi, procesijo, kar je bilo naznanjeno z zvonjenjem velikega zvo-
na; potem so pele z odpevom, ob orglah pa so izvajale motete,
 - sv. Florjan (4. maja): sv. maša,
 - sveto binkoštno tridneve: vsak dan večernice, litanije in sv. maša,
 - praznik sv. Rešnjega Telesa: dvoje večernic, litanije in sv. maša; pri tem so molile pri maši litanije še skozi vso osmino,
 - na praznik sv. Antona Padovanskega (13. junija): sv. maša v kapeli sv. Antona ob spremljavi pozitivov,
 - sv. Primož in Felicijan (9. junija): sv. maša,
 - sv. Janez Krstnik (24. junija): dvoje večernice, dvoje litanije in sv. maša,
 - sv. Peter in Pavel (29. junija): dvoje večernice, dvoje litanije in sv. maša,
 - Marijino obiskanje (2. julija): večernice v kapitlju, litanije in sv. maša,
 - sv. Marija Magdalena (22. julija): sv. maša,
 - sv. Jakob (25. julija): sv. maša,
 - sv. Ana (26. julija): sv. maša, na večer pred praznikom litanije,
 - na praznik Porciunkule (2. avgusta): litanije in sv. maša,
 - na praznik Marije Snežne (5. avgusta): litanije in sv. maša,
 - sv. Lovrenc (10. avgusta): sv. maša v kapeli sv. Kolomana,
 - sv. Klara (12. avgusta): dvoje večernice, dvoje litanije in sv. maša,
 - praznik Marije Vnebovzete (15. avgusta): dvoje večernic, dvoje litanij, sv. maša; v praznični osmini še litanije in sv. maša,
 - sv. Rok (16. avgusta): sv. maša,
 - sv. Jernej (24. avgusta): sv. maša,
 - praznik Marijinega rojstva (8. septembra): dvoje večernic, dvoje litanij in sv. maša,
 - praznik povišanja sv. križa (14. septembra): sv. maša,

- sv. Matej (21. septembra): sv. maša,
- sv. Mihael (29. septembra): dvojne večernice, litanije in sv. maša,
- sv. Frančišek (4. oktobra): dvojne večernice, dvojne litanije in sv. maša,
- sv. Koloman (13. oktobra): sv. maša v kapeli sv. Kolomana,
- sv. Simon in Juda (28. oktobra): sv. maša,
- Vsi sveti (1. novembra): dvojne večernice, dvojne litanije in sv. maša
- dan vseh vernih duš (2. novembra): sv. maša ob spremljavi orgel,
- sv. Martin (11. novembra): sv. maša,
- sv. Elizabeta (19. novembra): sv. maša v kapeli sv. Kolomana,
- sv. Cecilija (22. novembra): sv. maša,
- Marijino darovanje (21. novembra): večernice v kapitlju, litanije in sv. maša,
- sv. Andrej (30. novembra): sv. maša,
- sv. Barbara (4. decembra), sv. Miklavž (6. decembra), sv. Lucija (13. decembra) in sv. Tomaž (21. decembra): sv. maša; prav tako vse nedelje med letom,
- praznik brezmadežnega spočetja Device Marije (8. decembra): večernice v kapitlju – zboru vseh sester, dvojne litanije in dve sv. maši,
- v adventnem času je bila peta maša ob nedeljah in praznikih ob peti uri,
- na sveti večer (24. decembra): večernice in litanije, ob polnoči je polnočnica, ob deveti uri na božič (25. decembra) pa peta sv. maša; ob dveh prazničnih dneh po božiču večernice, litanije in sv. maša,
- na praznik nedolžnih otrok (28. decembra) je bila opravljena samo sv. maša,
- na silvestrovo (31. decembra): sv. maša,
- v osmini pred božičem se je v samostanski obednici pelo pred kosilom spev iz brevirja z naslovom "*Sapientia*" (O, Modrost!)²⁰⁰ z odpevom; pele so koralno, le prvi dan ob spremljavi pozitivu.²⁰¹

Podnevi so imele mekinjske klarise na koru oblečen plašč. Poleti pa je lahko opatinja dovolila, da ga ni bilo potrebno nositi. Pozimi so lahko molile in bile pri sv. maši v zimskim razmeram prirejenem "zimskem koru" ali v zgornji zakristiji (za glavnim oltarjem mekinjske cerkve).²⁰²

Po predpisu rimskega brevirja so sestre tako v Mekinjah kot v Škofji Loki

²⁰⁰ V osmini pred božičem pri večericah pojejo posebne odpeve, ki izražajo hrepenenje po Odrešeniku. Vsak večer molijo drug odpev; prvi je "O, Modrost!" in se moli 17. decembra.

²⁰¹ KKM, 33–38.

²⁰² KKM, 38.

ob določenem času molile za gradual (vmesni spev) spokorne psalme z litanijami vseh svetnikov. Prav tako so bile pri sv. maši za umrle in sv. maši na čast Devici Mariji. Na večer pred praznikom sv. Marka in v križevem tednu pa so molile litanije vseh svetnikov.²⁰³

Mekinske konstitucije so zahtevale še naslednje obveznosti:

- procesijo na praznik sv. Rešnjega Telesa in v osmini tega praznika,
- na svečnico blagoslov sveč,
- na cvetno nedeljo blagoslov palmovih vej,
- ob nedeljah blagoslov z blagoslovljeno vodo.²⁰⁴

Opatinja je lahko sestre, ki so pele na koru ob spremljavi orgel, oprostila petja v zboru. Prav tako je lahko opatinja v primeru pomanjkanja zadostnega števila sester-pevk in glasbenic opustila glasbeno spremljavo ob manjših praznikih in tako so jih opravile brez petja.²⁰⁵

Opravljanje duhovnih opravil v postnem času

V postu so v Mekinjah dali prvi znak za zbiranje sester že ob pol štirih zjutraj in takoj nato je sestra-tedničarka naznanila s kapiteljskim zvonom, da se naj tako sestre kot tudi samostanske gojenke zberejo v samostanski obednici. Tam je zaprosila sestra-tedničarka opatinjo za blagoslov; ta jim ga je nato podelila. Po blagoslovu so sestre sedle in sestra-tedničarka je glasno prebrala iz nabožne knjige berilo o trpljenju Jezusa Kristusa. To je trajalo od pol četrte do četrte ure zjutraj. Ob štirih ob znamenju za zbiranje so se sestre odpravile tako kot druge postne dni in petke skozi vse leto (v predvelikonočnem postu pa vse dni, razen nedelje) še pred jutranjicami v procesiji v kor in med tem pele "*Miserere*". Nato je ves sestrski zbor zapel "*Salve Regina*", potem so se začele jutranjice.²⁰⁶ Sicer sestre niso smele nikoli opustiti svoje posebne molitve, kot je bila na primer velika molitev, posvečena Devici Mariji in so jo morale moliti vsak dan. To molitev so lahko opravile, kadar so imele najprimernejši čas, opatinja pa ni smela zahtevati od njih nobene druge molitve. Izjema so bili le primeri, ko je grozila samostanu in okolici huda bolezen, vojna, suša ali katerakoli druga nevarnost. Takrat je lahko opatinja zahtevala, da sestre molijo posebno molitev za odvrnitev nesreče oz. je odre-

²⁰³ KKM, ibidem.

²⁰⁴ KKM, 38, 39.

²⁰⁵ KKM, 39.

²⁰⁶ KKM, 39, 40

dila opravljanje drugih potrebnih pobožnosti.²⁰⁷

Nočna tišina

Že peto poglavje Klarinega Vodila sestram nalaga, da so v času od kompletirja oz. sklepnic do konca tretje molitvene ure dolžne molčati. Izjema so zunanje sestre. Stalno pa naj molčijo v cerkvi, v spalnici in v jedilnici med jedjo. Izjema je le bolniška soba, kjer smejo sestre vedno zadržano govoriti. Lahko pa so vedno in povsod na kratko in tiho povedale, kar je bilo potrebno.²⁰⁸ Isto odreja tudi Urbanovo Vodilo, ki dodaja, da sestre govorijo lahko tudi v času rekreacije, ali če narava njihovega dela to zahteva; med seboj pa se lahko pogovarjajo o Jezusu, o pomenu posameznih praznikov in zgledih svetnikov.²⁰⁹

Samostanske konstitucije v treh klariških samostanih na Kranjskem pa glede tega odredjajo naslednje:

Znamenje za samostansko nočno tišino so v Mekinjah poleti dajali zvečer, ko je odzvonilo avemarijo, pozimi pa ob osmi uri. Znamenje za tišino so dale z udarcem na kapiteljski zvon. Tišina je trajala do naslednjega jutra, držati pa so se je morale vse sestre brez izjeme. Izjema so bili le prazniki, pustni čas in kadar je zaradi posebnih razlogov tako odredila opatinja. Prav tako tudi zjutraj ob vstajanju ni smela nobena spregovoriti oz. se pogovarjati, ne da bi imela za to dovoljenje.²¹⁰

V Škofji Loki so skozi vse leto dajali znak za spanje s kapiteljskim zvonom ob 9. uri. Ob tem znaku so se morale sestre kar najhitreje odpraviti v svoje celice in v tihoti leči k nočnemu počitku. Sestra, ki bi to kršila, je morala biti po predhodnem opozorilu kaznovana. Ob tem ni bilo popolnoma prepovedano, da bi sestre opravljale pol ure, preden so legle spat, v svoji celici še kakšno pobožno opravilo. Prav tako jim je bilo dovoljeno biti še kako uro skupaj pri opravljanju kakšnega dobrega namena, zaradi česar so lahko prišle malce kasneje v celico. Pri tem so morale tiho "smukniti" v celico, da ne bi s povzročanjem hrupa motile pri tem ostalih sester, ki so bodisi ravnokar zaspale bodisi hotele zaspati. Če bi si katera od njih drznila brez vednosti in dovoljenja opatinje ostati zunaj celice pol noči ali kar celo noč, je morala biti strogo kaznovana. Tisti sestri pa, ki je bila potrebna daljšega spanja, se je

²⁰⁷ KKM, 40.

²⁰⁸ L. Hardick, n. d., str. 82–83.

²⁰⁹ KKL, 8.

²¹⁰ KKM, ibidem.

dovolilo iti spat že takoj po polurnem izpraševanju vesti. Prav tako je šla ob tem času prej spat tudi tista sestra, ki se je slabo počutila. Za to ni bilo predpisanega pravila, ampak je morala svojo slabost naznaniti le opatinji. Sestram je bilo dovoljeno spati na pernica in rjuhah. Če pa katera od njih ni hotela spati na slamnjači, da bi si s tem utrdila telo, je lahko to storila po predhodnem dovoljenju opatinje in z njenim blagoslovom. Ponoči sestram ni bilo potrebno, da bi spale oblečene v habit, ampak v srajci in škapulirju, ki je bil opasan z enim pasom, glavo pa so imele pokrito s staro kopreno. Vsaka sestra je morala spati v svoji celici in zlasti v svoji postelji. Na hodnikih pred njihovimi celicami so morale vso noč goreti nočne svetilke.²¹¹

Škofjeloške konstitucije določajo, da molk oz. tišina traja v samostanu vse leto od osme ure zvečer (prvega dne) do končane tretje molitvene ure (naslednjega dne). Ob osmi uri zvečer so dale znamenje s kapiteljskim zvonom za izpraševanje vesti, za kar so se morale vse sestre zbrati v koru; to je trajalo pol ure. Takoj nato je začela tedničarka naprej moliti litanije Matere Božje, nato pa so imele še čas, da si pol ure najmarljiveje izprašujejo vest. Zatem je dala opatinja ali v njeni nenavzočnosti najstarejša sestra znak za odhod s kora. Vsaka zdrava sestra se je morala tega opravila udeleževati in ni smela izostati brez zadostnega razloga. Sestra, ki je to kršila, je bila kaznovana tako pogosto, kolikorkrat je izostala.²¹²

Mekinske konstitucije nadalje določajo: če bi kaka sestra hotela, da jo sprejme opatinja, mora po končani jutranji maši s sklonjeno glavo priti k njej in jo prositi, da jo sprejme; sprejemala je ne po določenem redu, ampak v primernem času v svoji sobi, ki se je odprla nekaj pred ali nekaj po šesti uri. Med časom, določenim za molk, so redovnice v svojih celicah uživale mir, da bi se lahko kar najbolj povezale oz. združile z Bogom. Posvečale naj bi se molitvi, branju knjig in drugim duhovnim opravilom ter tako "častile nebeškega Kralja in od njega prejemale duhovno tolažbo." Pri tem opravilu jih ni smel nihče ovirati oz. motiti. V času molka se sestre niso smele zbirati v celicah druga pri drugi niti zaradi dela niti zaradi pogovora. Sestro, ki je to pravilo kršila, je opatinja kaznovala. Ni pa kaznovala tiste redovnice, ki iz opravičnega razloga v času molka ni opravila predpisanih molitev. Tej je bilo dovoljeno, da opravi molitev kasneje s še eno sestro, ki ravno tako še ni opravila molitve. Novinkam in mladim sestram pa je bilo dovoljeno, četudi so imele svoje celice, iti v celico svoje voditeljice (novink) tako pogosto, kolikor je bilo

²¹¹ KKŠ, 35–37.

²¹² KKŠ, 38.

potrebno, da so pri njej dobile nasvet, tolažbo ali pouk. Seveda pa je bilo dovoljeno iti v celico posamezne sestre takrat, ko je bila bolna. Takrat so jo sestre lahko obiskale, ji stregle in jo tolažile s primerno besedo.²¹³

Tako mekinjske kot škofjeloške konstitucije opozarjajo, "naj se sestre zavedajo, da vsa opravila, ki so opisana v tem poglavju, niso namenjena za to, da bi sestre zašle v prazno govorjenje ali celo postopanje, kar je korenina vsega zla, ampak bi jih približala spoštljivim opraviлом in delu. Vse sestre naj ves čas opravljajo dela, ki so jim bila naložena." Opatinja je lahko oprostila (dispenzirala) od zapovedi molka sestre, katerih sama narava dela je to zahtevala,²¹⁴ nadalje: bolne sestre in njihove sestre-oskrbnice. Opatinja je odredila tudi vse ostalo, kar je bilo še potrebno glede na obliko in zahtevo posameznega opravila. Prepovedano pa je bilo vmešavanje v delo drugih in brez dovoljenja ali vednosti prevzemati njihovo delo. V tem primeru so sestrokršiteljico kaznovali.

Po danem znamenju za molk so morale klarise tako v Mekinjah kot Škofji Loki pred spanjem ali pozneje, ko se jim je za to ponudila priložnost, iti v kor in si izprašati vest in pred Najsvetejšim prositi za nočni blagoslov. Če se katera od bolnih ali oslabeledih sester v mrzlem zimskem času ni mogla udeležiti tega opravila, ga je lahko opravila v svoji celici.²¹⁵

O samostanski spalnici

Urbanovo Vodilo v petem poglavju govori, naj vse zdrave sestre, tako opatinja kot tudi druge, spijo oblečene in opasane v skupni spalnici, pri čemer naj ima vsaka svojo posteljo. Opatinjina postelja naj bo, če je le mogoče, postavljena v spalnici na takšnem mestu, da bo lahko brez težav videla vse ostale postelje v sobi. Vsaka postelja naj bo nastlana – napolnjena s slamo ali senom. Vzglavnik pa naj bo napolnjen s slamo ali volno. Ponoči naj v spalnici neprekinjeno gori luč.²¹⁶

Čeprav je iz povedanega lepo razvidno, da je bila na podlagi Vodila predvidena za spanje sester skupna spalnica, pa je na podlagi samostanskih konstitucij jasno razvidno, da so klarise v Mekinjah in Škofji Loki (18. stoletje)

²¹³ KKM, 41, 42.

²¹⁴ Npr. sestra-vratarica, ki je sprejemala obiskovalce pri samostanskih vhodnih vratih, ali npr. tiste sestre, ki so imele več opravkov s samostansko služinčadjo ter sestre-magistre, učiteljice novink.

²¹⁵ KKM, 42, 43.

²¹⁶ KKL, 6, 6'.

spale v svojih celicah in ne v skupni spalnici. V Ljubljani pa obstoj skupne spalnice lahko z gotovostjo potrdimo za prvo obdobje obstoja samostana (v času nastanka obravnavanih konstitucij), za kasnejši čas pa nimamo podatkov.

Tako mekinjske kot škofjeloške konstitucije določajo, da je vsem sestram dovoljeno spati na pernicah in rjuhah, da pa lahko posamezna sestra iz spokornosti leži tudi na slami. To je lahko storila "z Božjim blagoslovom in z dovoljenjem opatinje." Ker do tedaj v samostanu ni bila navada, da bi sestre spale oblečene v habit, ampak v spalni srajci, oboje konstitucije določajo, naj bo tako tudi v prihodnje. Sestram, katerim se ne zdi prenaporno spati oblečenim v škapulir, opasanim s pasom in imeti glavo tudi med spanjem ovito v staro kopreno, naj jim bo po besedah konstitucij dovoljeno tudi to. Tiste sestre, ki bi se jim to zdelo prenaporno in bi jim odtegnilo potreben spanec, pa so lahko imele škapulir, pas in pokrivalo čez noč le pri sebi v postelji.

Ljubljanske konstitucije glede nočnega počitka klaris v tamkajšnjem samostanu odredjajo, naj opatinja skrbno nadzoruje, da se bo tudi v spalnici ohranjala na Vodilu temelječa strogost in uboštvo. Zatorej naj se po besedah Konstitucij "ne uporablja mehkih perníc v posteljah, veliko vzglavnih blazin, razen za bolne sestre, vse pa naj se uporablja na podlagi mnenja opatinje. Vso noč naj sveti prižgana svetilka, posteljna zavesa naj bo podnevi razprta, ponoči pa zvita skupaj, da lahko opatinja na podlagi Vodila brez prepreke vidi vse postelje. Vse sestre morajo ob določeni uri vstati in se uleči; opatinja naj ne da nobeni sestri brez upravičenega razloga dovoljenja, da vstaja prej ali ostane dalj časa v postelji. Prav tako je dolžna v spalnici namestiti uro, ki bije, z budilko, da ne bi preslišali ure za jutranje vstajanje. V primeru, da sestra-buditeljica "iz človeške slabotnosti" presliši budilko, naj njeno službo ljubeznivo sprejmejo sestre, ki so budne in zbudijo njo in druge sestre, da ne bi zaradi spregleda ene sestre hišni red in dnevna opravila trpela nered."²¹⁷

Dodatno izkazovanje spokorništva v samostanu

(Samo)bičanje sicer sestram v Mekinhah in Škofji Loki ni bilo zapovedano, ampak jim je bilo dovoljeno, če so same tako hotele. Bičale so se lahko vse petke, med molitvijo "*Miserere*", "*De profundis*" in "*Salve Regina*" v svoji celici ali na kakem drugem samotnem kraju. To opravilo so imenovalе "samo-zatajevanje". Samobičale so se lahko tudi v velikem tednu – tednu Kristuso-

vega trpljenja. Za vse druge dni, razen petka in velikega tedna, če so želele opravljati to "žrtvovanje", nositi spokorniški pas ali opravljati druga spokorna dela, pa so morale za to prositi opatinjo in dobiti njeno dovoljenje.²¹⁸

Izjeme glede samostanskega molka

Da sestre kljub vsemu ne bi skrbele samo za duha, ampak tudi za telo ter da bi se zunanje okrepile, da bi tako duh še z večjo vnemo služil svojemu poslanstvu, jih je lahko mekinjska opatinja na posamezne dni odvezala od molka pri kosilu in večerji. To se je lahko naredilo na vsako binkoštno nedeljo, na vse praznike in na god vsake sestre, razen če ni prišel ta dan ravno na spovedni dan. Na vse ostale dni pa so se morale sestre dosledno držati molka. V času, ko se ni darovala sv. maša in so opravljali k njej pripadajoča opravila, se ni bilo dovoljeno obiskovati, razen če je šlo, "za pošteno razveseljevanje, ki služi tudi notranjemu duševnemu miru." V pustnem času pa so prepoved molka odpravili najmanj za osem in največ za štirinajst dni in dovolili primerno veselje. To je veljalo tudi za god opatinje, ko je odpoved molka pri kosilu in večerji trajala kar osem dni.²¹⁹

Ljubljanske konstitucije govorijo, da je v Vodilu papeža Urbana v devetem poglavju dovoljeno, da lahko opatinja sestre ob prazničnih slovesnostih za kratek čas s primerno zmernostjo oprosti od zapovedi molčanja. Ljubljanski škof Buchheim je ljubljanskim klarisam to dovolil zaradi ohranjanja telesnega zdravja; in sicer kar vsak teden cel delovni dan. Pri tem pa brž pripominja, da to nikakor ne pomeni, "da bi sestre lahko tudi zjutraj pozneje vstale ali da bi šle zvečer pozneje spat ali da bi izpustile opravljanje cerkvenega oficija, udeležbo pri maši v cerkvi, ali da ne bi spoštovale 'sedmih dnevnih časov' ali opravljanja ostalih molitev, posta in premišljevanj, ampak le spregled (dispenz) v zapovedi molčečnosti." V času, ko so se učile glasbe, ko so se bile dolžne učiti, brati, pisati in računati, jim je bilo tudi dovoljeno, da se po svoji volji prijateljsko med seboj pogovarjajo, igrajo in delajo: vendar ne v zasebnih samostanskih celicah, ampak na javnem mestu v samostanu in to toliko, "kolikor je to dopustno in ni v nasprotju z redovno vzgojo."²²⁰ Nadalje ljubljanske konstitucije glede tišine zapovedujejo, da mora v vseh "duhovnih hišah" na podlagi Vodila vladati krepostna tišina, za katero je odgovorna opa-

²¹⁸ KKM, 44, 45.

²¹⁹ KKM, 45, 46.

²²⁰ KKL, 22'.

tinja. Izjema za tišino je veljala v času rekreacije, eno uro pred poldnem in eno uro po večerji in en cel dan v tednu kot dan rekreacije, če v tistem tednu ni nobenega zapovedanega praznika. Govoriti se ni smelo nikoli v spalnici, v koru, v posebnih celicah in ko se je pri mizi bralo. Razen na dan rekreacije opatinja ni smela dati dovoljenja za govorjenje v času po končanem kompletoriju do končane prve molitvene ure brevirja (torej čez noč). Prav tako se ni smelo govoriti brez pravega razloga tudi med službo božjo. Molk so spoštovale v postu, adventu, na vigilije, ob petkih, sobotah in praznikih, pri katerih se je potrebno strožje držati molka. Pri tem se ljubljanske konstitucije sklicujejo na Urbana VII., ki je določil, da ni bilo v tem času nobeni sestri dovoljeno brez pomembnega razloga iti v govorilnico. Ob kakem drugem času pa je opatinja lahko podelila dovoljenje za pogovor v govorilnici, vendar samo ob navzočnosti dveh sester, ki "ne samo da lahko gledata, ampak tudi poslušata, kaj govorijo, in če se jima zdi prav, o pogovoru tudi obvestita predstojnico. Zato naj si nobena sestra ne predrzne malomarno ali na skrivaj navzven govoriti ali prikrivati, kar govori, in se mora, kot je le mogoče hitro, odtegniti pogovoru, da nameni v skladu z Vodilom več časa svojemu ženinu Kristusu."²²¹

2.3. Redovna obleka

Sv. Klara je že na koncu drugega poglavja svojega Vodila svojim sestram posebej naročila, naj se vedno oblačijo revno.²²² Četrto poglavje Urbanovega Vodila pa določa: "Vsaka sestra naj bo oblečena v grobo vrhnjo obleko – krilo in le po dobrem premisleku opatinje lahko nosi dve ali več spodnjih oblek. Plašč naj imajo pri vratu povezan ali spet. Redovna obleka naj bo iz pravega sukna in skromna tako glede na barvo, kot tudi glede na vrednost in prav tako glede na uporabo. Uporablja se lahko različno po posameznih deželah. Obleka ne sme biti ne prekratka ne predolga; pokriva naj noge, pa tudi 'ves presežek nečimrnosti, da bi tako ohranile dolžno spoštovanje.' Prav tako naj bo spodnja srajca (tunika), ki zgoraj pokriva roke in spodaj telo, primerne dolžine, tako da redovnica s tem kaže zunanjemu svetu poštenost svoje notranjosti. Prav tako sestre lahko nosijo škapulir brez kapuce, ki naj bo iz slabega sukna in takšne dolžine in širine, da se prilega velikosti posamezne sestre. Pri delu ali pri posameznih opravilih so sestre lahko tudi brez plašča.

²²¹ KKL, 53–54.

²²² L. Hardick, n. d., str. 80.

Prav tako so lahko občasno brez škapulirja, če meni za primerno samostanska opatinja, npr. zaradi velike vročine ali v drugih primerih, kjer bi bilo nošenje le tega pretežavno. V navzočnosti tujcev pa morajo sestre biti oblečene v škapulir in plašč. Obleka – krilo pod škapulirjem in plaščem naj ne bo niti popolnoma bele niti popolnoma črne barve. Ko bodo sestre postale redovnice, naj se opasajo z nerazkošno vrvjo. Koprena, ki je enotna za vse in pokriva glavo redovnic, naj bo iz grobega platna bele barve in naj ne bo prerazkošna ali dragocena. Bela koprena naj pokriva tilnik, vrat in zadnji del glave. Pred tujimi ljudmi se sestre nikakor ne smejo pojaviti brez koprene. Sestre z redovnimi zaobljubami pa nosijo črno kopreno, ki naj prav tako ne bo dragocena; z njo imajo pokrito vso glavo vse do ramen. Novinke naj imajo kopreno bele barve in naj jo nosijo na ta način in v tej obliki.”²²³

Mekinske in škofjeloške konstitucije glede obleke oz. klariške uniforme določajo:²²⁴

Prvič: sestre naj se oblačijo v preprosta oblačila, ki naj bodo iz ne preveč dragocenega sukna, ki se lahko dobi v deželi. Sestre naj vedno pazijo, da karkoli že imajo oblečenega, ne bo dragoceno ali drago, mora pa biti čisto in lepo. Obleke novink so lahko ves čas noviciata iz sukna.

Drugič: habit, ki se uporablja kot uniforma reda že od nekdaj, naj bo za vse sestre enak. Habit naj bo toliko dolg, da popolnoma pokrije noge (čisto do tal), ne sme pa se vleči po tleh. Rokavi naj ne bodo predolgi in naj segajo do zapestja. Škapulir je lahko tako dolg kot habit ali malenkost krajši. V škofjeloškem samostanu je obstajala posebnost v barvi plašča; le ta je bil črne (namesto temno rjave) barve. Zato njihove konstitucije odredjajo, da lahko kot do tedaj nosijo plašč črne barve, ki pa ga lahko nosijo “redno” samo na koru, pri spovedi in obhajilu, ne pa, ko v govorilnici govorijo s svetnimi ljudmi.

Tretjič: sestram je tudi dovoljeno, da nosijo nogavice dokolenke in preproste čevlje, ki pa ne smejo biti preveč po modi; v mrzlem vremenu imajo lahko oblečene tudi rokavice brez naprstnikov, krznen plašč in ostale spodnje obleke. Seveda vse v okviru sv. uboštva in brez razsipnosti. Vse pa mora biti čisto in zašito, za kar mora skrbeti opatinja; že na začetku naj vsako sestro, ki se ne ravna po teh pravilih, oz. če pri njih opazi kakšno nepravilnost, resno opomni.

²²³ KKL, 5', 6.

²²⁴ KKM, 52–57.

Četrtič: bela spodnja koprena²²⁵ naj bo izdelana iz grobe bele pajčolanke ali iz finega lanu, ne sme pa biti iz krzna ali kako drugače razkošna. Biti mora tako velika, da pokrije celo glavo in vrat. Gornje pokrivalo – črna koprena²²⁶ naj bo črne barve; obarvana naj bo z rastlinsko-cvetno barvo ali s črnilom. Koprena naj se razteza od redovničine glave proti ramenom in pokriva celotno glavo (razen obraza) in zatilje.

Petič: pas iz vrvi, ki ga nosijo redovnice okoli pasu, naj bo izdelan iz grobega lanu. Pas naj ima štiri vozle, ki naj redovnice spominjajo na njihove štiri redovne zaobljube (čistosti, ubošva, pokorščine in klavzure), k izpolnjevanju katerih so se zavezale ob slovesnih redovnih zaobljubah. Le opatinja naj ima v znak svoje materinske nadslužbe še peti vozel. Prav tako naj si sestre na primeren čas strižejo lase. Lasje morajo biti ostriženi okoli glave do ušes.

Šestič: v devetem poglavju klariškega Vodila izrecno piše, da so v tem redu vse stvari v samostanu skupne. Po Vodilu oz. nauku papeža Gregorja pa so dobile sestre klarise pravico imeti večjo lastninsko pravico nad stvarmi.

Škofjeloške konstitucije glede obleke tudi dodajajo, "naj ima samostan posebej urejeno sobo, kjer se bo čistilo in pralo oblačila. Skrb za čiščenje oblačil naj ima marljiva in ljubezniva sestra, da bodo imele vse sestre vsak teden sveže oprano platneno obleko in glede na letni čas primerno in potrebno (zgornjo) obleko. Sestre pa naj nimajo stvari, ki so jih dobile v uporabo, dolgo časa v svojih celicah, ampak naj jih v primernem času vrnejo na njihovo stalno mesto. S tem se bodo sestre nenehno spominjale in jim bo hkrati tudi zagotovljeno, da njihov duhovni blagor temelji na skupnosti in skupnih stvareh. Tako se bodo tudi osvobodile skrbi za oskrbovanje svojega telesa, kar se ne posreči svetnim ljudem ali njihovim prijateljem. Tako bo sestra s tem odstranila nevarnost, da bi se srce stegovalo k preveliki naklonjenosti po teh posvetnih stvareh, s čimer bo veliko lažje dosegla mir svoje duše in se združila s svojim ženinom Jezusom Kristusom."²²⁷ Škofjeloške konstitucije pripominjajo tudi, da naj redovna obleka ne služi le zunanjemu oblačenju telesa, ampak naj "ima v sebi skrivnost, kako naj Kristusova nevesta notranje hodi za Kristusom." Zato tudi ni bilo primerno, da bi oblačili v redovno obleko svetne ljudi v času pregona v samostan, kakor tudi, da bi se iz redovne

²²⁵ Bela spodnja koprena je nekakšno spodnje pokrivalo za glavo; za sestre klarise je znamenje čistosti in vesele pripadnosti Kristusu; nem. "der Schleier", slovenske klarise jo imenujejo "ovratnik".

²²⁶ Črna (zgornja) koprena, ki pokriva belo spodnjo kopreno, predstavlja za sestre klarise znamenje spokornosti.

²²⁷ KKŠ, 46–52.

obleke šalili. Dovoljeno pa je bilo, da je redovno obleko pomerila redovna kandidatinja, da so po njej vzeli mere za izdelavo njene redovne obleke; lahko pa so v redovni obleki pokopali umrlo svetno žensko.²²⁸

Za škofjeloške klarise zasledimo še zanimiv podatek v zvezi z njihovo redovno obleko. Ker je bilo glede barve, oblike in načina nošenja redovne obleke določeno, da se lahko sestre oblačijo, kot je v navadi v posamezni deželi, tudi ni bilo v nasprotju z Vodilom, če "sestre na koru nosijo črn plašč, kot je to že od nekdaj navada v Škofji Loki, vendar se s tem plaščem ne smejo pojaviti v govorilnici pred svetnimi ljudmi." Sestre v Škofji Loki so imele tudi ugodnosti, ki jih je oglejski patriarh kot njihov ordinarij podelil vsem samostanom v svoji škofiji, pa tudi po konstitucijah papeža Urbana IV., ki jih je podelil konventualcem oz. minoritom. Na podlagi teh privilegijev so lahko nosile tudi čevlje in pas. Prav tako so lahko nosile preprosto kopreno, njihov pas pa ni smel imeti odvečnih vozlov. V mrzlem zimskem času je bilo sestram dovoljeno po potrebi tudi nošenje krzna in podobnih toplih stvari.²²⁹

Ljubljanske konstitucije nimajo glede oblačenja natančnih lastnih določil, ampak jih glede tega kar neposredno povzemajo iz Urbanovega Vodila.

2.4. O postu in jedi

Izvirno Klarino Vodilo naroča v tretjem poglavju sestram, "naj se vedno postijo, razen na božič, ko jim je ne glede na dan, dovoljeno jesti dvakrat. Slabotnim, mladim in zunanjim sestram naj opatinja po uvidevnosti dobrotno daje spregled in v času očitne potrebe naj sestram ne določa telesnega posta."²³⁰

Urbanovo Vodilo je čas trajanja posta močno omejilo, saj določa, da se morajo vse sestre postiti v času od praznika Marijinega rojstva (8. septembra) do velike noči, z izjemo nedelj in božičnih praznikov. V času od velike noči do praznika Marijinega rojstva pa se morajo sestre postiti vse petke in se vse, razen bolnih, vzdržati uživanja mesnih jedi. Bolne in slabotne sestre opatinja lahko v tem času oprosti prepovedi uživanja mesa zaradi njihove slabotnosti. Sestre pa lahko jedo jajca, sir, mleko in mlečne izdelke, razen v adventu do

²²⁸ Verjetno gre za pokope gojenk ali redovnih kandidatij škofjeloškega samostana. Tako nam tudi Mrliška knjiga škofjeloških klaris poroča, da je 11. 1. 1713 umrla samostanska gojenka, barončina Marija Renata von Egg, ki je pred smrtjo zaprosila za redovni habit klariškega reda in bila vanj po smrti tudi preoblečena; pa tudi pokopali so jo v klariški samostanski grobnici.

²²⁹ Urbanovo Vodilo pri Konstitucijah škofjeloških klaris – KKL, 16, 17.

²³⁰ L. Hardick, n. d., str. 81

božiča in od prve postne nedelje do velike noči. Postiti se morajo tudi ob petkih in od Cerkve zapovedanih postnih dneh. Opatinja lahko odveže od predpisanega posta vse mlade, slabotne in stare sestre in vse tiste slabotne in stare, za katere meni, da je to potrebno. Zdravim sestram pa se ni potrebno držati posta v času, ko se jim pušča kri. Ta ugodnost je trajala tri dni po puščanju krvi, zunaj velikega adventnega posta in na postne petke, ki jih zapoveduje Cerkev. Opatinja naj pazi, da se ne bi opravljalo skupno puščanje krvi več kot trikrat letno, razen če bi bilo zaradi kake potrebe to potrebno opraviti večkrat. Prav tako jim ni dovoljeno pripustiti k puščanju krvi tujih oseb, če lahko opravijo puščanje krvi drugod.

Mekinske in škofjeloške konstitucije določajo, da se morajo sestre postiti ves predvelikonočni čas, kot to odredjajo tudi cerkvene zapovedi. Sestre so se postile tudi ves advent in vsak petek v letu, pa tudi na božič, kadar je prišel na petek ter na vse od Cerkve zapovedane postne dni. Takrat so se pripravljali obroki, ki so bili tako veliki, da je zdrava sestra pojedla četrtno porcije, kot jo je ob nepostnih dneh navadno pojedla za posamezen obrok. Sestram je bilo tudi dovoljeno na podlagi posebnega dovoljenja papeža Klemena VII. na vse omenjene postne dni jesti sir, jajca, mleko, maslo in ostalo, kar se v posamezni deželi navadno kuha. Opatinja je lahko oprostila od posta bolne sestre (vendar je morala to naznaniti duhovnemu vodstvu) in dovoliti ob podanem strokovnem mnenju zdravnika, da lahko ob postnih dneh jedo tudi meso.²³¹

Glede obrokov je lahko opatinja tako v Mekinjah kot v Škofji Loki sama iz svoje oblasti, brez obvestila duhovnemu vodstvu dovolila, da so bolne sestre ali sestre, ki so po bolezni še okrevale, za kosilo in večerjo jedle topel obrok. To je veljalo tudi za starejše in slabotne sestre. Za tiste sestre, ki še niso dopolnile enaindvajsetega leta starosti, pa je veljalo, da so lahko jedle zvečer topel obrok (oprostitev je veljala ne samo za klariške redovne postne dni, ampak tudi ob vseh cerkvenih zapovedanih postnih dneh, kakor tudi pred vigilijami in ob kvatrnih postih). Konstitucije so dopuščale tudi možnost, da samostan teh izjem oz. oprostitev iz "razumnih razlogov" sploh ni izvajal.²³²

Zdržka od mesnih jedi so bile klarise na Kranjskem verjetno oproščene že od časa papeža Evgenija IV., čeprav jih je k spoštovanju vzdržnosti od mesnih jedi zavezovalo 12. poglavje Vodila sv. Klare. Tako so glede na Evgenijeve privilegije sestre lahko popolnoma svobodno uživale mesne jedi. Zato jim praviloma tudi ni bilo prepovedano uživanje mesa ob sredah, čeprav

²³¹ KKM, 57, 58; KKŠ, 53, 54.

²³² KKM, 58, 59; KKŠ, 54.

je bilo iz pobožnosti že od nekdaj določeno, da se mesa tako v mekinjskem kot škofjeloškem samostanu ob sredah ni jedlo, razen v Mekinjah prvi dve sredi po veliki noči in kadar je bilo potrebno, da so se sestre po dolgem postu nekoliko okrepile. Ob sredah pa se je lahko v obeh samostanih jedlo meso v primeru, če je v tistem tednu prišel od cerkve zapovedan ali pobožnosten post ravno na ponedeljek, torek ali četrtek. Dodatno zapoved vzdržka od mesnih jedi pa so mekinjske konstitucije v začetku 18. stoletja na novo vpeljale za večer pred Marijinimi prazniki in prazniki drugih pomembnejših svetnikov.²³³

Škofjeloške konstitucije še dodajajo, da v tamkajšnji samostan ni potrebno uvajati drugih postnih dni, razen zgoraj omenjenih. Lahko pa je opatinja dala po svoji vesti priporočilo, da se pobožnostni post opravlja tudi na nekatere druge dni ali pred Marijinimi prazniki. Zdržek samo od mesnih jedi je veljal dva dni pred pepelnično sredo, vse ostale dni pa so lahko sestre jedle po izbiri.²³⁴

Ljubljanske konstitucije določajo, da se morajo vse sestre postiti v času od praznika Marijinega rojstva (8. septembra) do velike noči, z izjemo nedelj in božičnih praznikov. V času od velike noči do praznika Marijinega rojstva so se morale sestre postiti vse petke in se vse razen bolnih vzdržati uživanja mesnih jedi. Bolne in slabotne sestre je tudi v ljubljanskem samostanu lahko opatinja v tem času zaradi njihove slabotnosti oprostila od prepovedi uživanja mesa. Sestre so lahko jedle jajca, sir, mleko in mlečne izdelke, razen v adventu do božiča in od prve postne nedelje do velike noči. Postiti so se morale tudi ob petkih in od Cerkve zapovedanih postnih dneh. Opatinja je lahko odvezala od predpisanega posta vse mlade sestre in tiste slabotne in stare, za katere je menila, da je to potrebno. Zdravim sestram se tudi v Ljubljani ni bilo treba držati posta v času, ko se jim je puščala kri. Ta ugodnost je trajala tri dni po puščanju krvi in zunaj velikega adventnega posta in na postne petke, ki jih zapoveduje Cerkev.²³⁵

Število in čas uživanja samostanskih dnevnih obrokov

Mekinske konstitucije določajo, naj bo vse dni v letu ne glede na to, ali so postni ali mesni dnevi, pri kosilu redno na mizi pet jedi, za večerjo pa ob

²³³ KKM, 60.

²³⁴ KKŠ, 54.

²³⁵ KKL, 8', 9.

mesnih dneh štiri jedi. Ob binškoštih in drugih velikih praznikih, ko je odpravljen molk oz. tišina pri jedi, pa lahko opatinja "kot ljubeča mati svojim ljubim otrokom dovoli jesti tudi več jedi."²³⁶ Škofjeloške konstitucije pa odredajo, naj se na vse dni v letu ne glede na to, ali so postni ali nepostni, za kosilo pripravi štiri jedi, za večerjo pa tri. Na praznične dni, ko se je jedlo meso, so lahko pri kosilu po dobrem premisleku opatinje postregle še eno dodatno jed, ob drugih dneh, ko se je postreglo s štirimi jedmi, pa so lahko postregle sestram še z eno ali dvema jedema.²³⁷ Pri mizi so se sestre morale vesti spoštljivo in lepo; opatinja je morala, če je le niso zadrževali drugi opravki, jesti pri mizi z ostalimi sestrami. In ker je bila opatinja po besedah konstitucij "dolžna poleg skrbi za druge skrbeti nič manj tudi zase," si je lahko, kadar ji jed na jedilniku ni prijala, postregla z drugo. Tiste sestre, ki se jim je (v mekinjskem samostanu) puščala kri, so bile tri dni zaporedoma oproščene sodelovanja pri molitvah v koru in ostalih duhovnih opravilih, da so lahko med tem časom ostale v svojih celicah. Dana pa jim je bila izbira, da so jedle skupaj z ostalimi ali pa v svojih celicah. Zanje se je morala pripraviti tudi posebno izdatna hrana. Škofjeloške konstitucije pa sestram, ki se jim je puščala kri, dopuščajo v tem času imeti v celicah celo sladkarije in druga okrepčila.²³⁸ Škofjeloške konstitucije še določajo, da se je pred adventom in pred velikonočnim postom sestram dovoljeno udeležiti se sestrške rekreacije – razvedrila, ko je tudi sestram po premisleku opatinje redno dovoljena boljša hrana in pijača.²³⁹

Čas za kosilo v mekinjskem samostanu je bil ob delavnikih ob deseti uri. Zanj so dale prvi znak, da so pripravile vse potrebne stvari s posebnim, za to namenjenim zvonom, takoj ko je ura odbila deset. Preden so nato prinesli na mizo prvo jed, so dali z omenjenim zvonom drugi znak, ki je naznanjal hitro blagoslovitev jedi in da se morajo sestre posesti za mizo. Ob nedeljah in praznikih so mekinjske klarise šle h kosilu po opravljeni božji službi, kadar so hotele, v postnem času ter vse leto ob petkih in na vse cerkvene postne dni pa so kosile točno ob 11. uri. Vedno so morale dati znamenje z zvonom četrte ure pred jedjo, da so se sestre lahko pripravile nanjo, saj naj "se na obed ne pripravlja zgolj telo, ampak istočasno tudi duh, tako da se sestre ne zapodijo k obedu kot kakšne nerazumne živali." Odrejeno je bilo tudi, da ves čas med kosilom kakor tudi med zajtrkom in med večerjo mekinjske klarise berejo

²³⁶ KKM, 61.

²³⁷ KKŠ, 55.

²³⁸ KKM, 62; KKŠ 57.

²³⁹ KKŠ, 58.

(razen v času, kadar je to iz kakšnega razloga opuščeno po dobrem premisleku opatinje) tole branje: pri kosilu prvo berilo iz evangelija, nato pa kakšno drugo primerno nabožno knjigo; ko pa so tudi to prebrale, so lahko vzele kaj podobnega. Sestre so brale po vrstnem redu, kot ga je določila opatinja, začevši pri najmlajši; evangelij so vedno brale stoje.²⁴⁰ Zelo podobno je bilo obedovanje urejeno v ljubljanskem samostanu, za katerega ljubljanski škof Buchheim odreja: "Kot so lahko gojenke v vaši jedilnici do sedaj kosile skupaj s sestrami, dovoljujemo, da je tako tudi v prihodnje. Ukazujemo pa naslednje: ob času obeda naj se sestre držijo tišine in naj berejo duhovno branje, tako da se določi ena sestra, z izjemo opatinje in bolnih sester, da določen teden bere drugim sestram. Prav tako naj se postavi sestri-bralki sestro, ki jo bo 'ljubeznivo opominjala na njene napake v primeru, da kakšne besede ne bi pravilno ali s premislekom izgovorila ali da bi kaj prezrla ali da bi nekaj s premislekom besede bilo napačno'. Sestra-bralka pa naj z duhom pokorščine ponovi, kot ji je bilo narekovano, in popravi napake. Prav tako naj bo vsak teden določena ena sestra (z izjemo opatinje in bolnih sester), ki bi pripravljala mizo, prevzemala jedi iz kuhinje, prinašala hrano za mizo sedečim sestram in potem, ko ostale sestre vstanejo od mize, položijo mizne prte in ostali mizni pribor na pripadajoče mesto, ga pomijejo in shranijo. Prav tako naj bodo tri sestre vse tedne redno določene (ponovno razen opatinje in bolnih sester), da pripravijo jedi, jih razdeljujejo, da vzdržujejo čistočo v jedilnici po razporedi, kot ga je predpisala opatinja, da se pač v vsem vzdržuje enakost. In te tri sestre naj jedo skupaj za drugo mizo, vendar istočasno kot ostale sestre. Dovoljeno pa jim je, da že prej v kuhinji použijejo nekaj hrane, celo ob postnih dneh, tako da lahko v polnosti opravijo svojo dolžnost."²⁴¹

Čas za kosilo v škofjeloškem samostanu je bil ob delavnikih četrť ure čez deseto uro. Za kosilo so dali prvo znamenje z udarcem na kapitelski zvon takoj, ko je odbila ura deset, da so lahko pripravile vse potrebno za kosilo. Drugi udarec na zvon za hitri zbor za mizo pa so dale četrť ure kasneje. Ob nedeljah in praznikih je bilo kosilo tudi v škofjeloškem samostanu po končani samostanski maši. V postnem času, ob vseh petkih v letu in na vse cerkvene zapovedane postne dni so obedovale ob 11. uri; tudi tedaj so zvonile četrť ure prej, da so pripravile vse potrebno.²⁴² Kadar je bilo pri mizi dovoljeno govoriti, so morale vse redovnice kar najbolj paziti na primerno vsebino pogovorov,

²⁴⁰ KKM, 62, 63.

²⁴¹ KKL, 53', 54.

²⁴² KKŠ, 59.

ker so bile pri kosilu vseskozi navzoče tudi gojenke, ki so "danes v samostanu, jutri pa lahko že v svetu." Zato sestre niso smele s svojim govorjenjem gojenkam dajati niti najmanjšega povoda, da bi ga zunaj samostana spravljale na slab glas. Vse sestre so morale jesti sočasno, razen tistih, ki se iz upravičenega razloga niso mogle udeležiti kosila in so morale za izostanek predhodno dobiti dovoljenje opatinje. V pristojnosti opatinje je bilo (po obeh konstitucijah), da je dovolila ali zavrnila izostanek.²⁴³ Če je katera od sester prišla kasneje k skupni mizi in so ostale sestre še sedele za mizo, so mekinjske konstitucije določale, naj "blagoslovi jedi pri vratih in se nato odpravi k mizi obedovat," škofjeloške pa, da "naj opravi svojo molitev že pred jedilnico pri vratih, ko pa pride v obednico, naj si najprej umije roke, nato pa gre k mizi jest."²⁴⁴

Blagoslovitev jedi je morala biti v mekinjskem in škofjeloškem samostanu izrečena z jasnimi in počasnimi besedami; izrekle so jo sestre skupaj, zato se ni smelo dolgo čakati, da so se vse pojavile v obednici. Prav tako ni smela nobena sestra pred končanim obedom oditi od mize, preden so skupno izrekle zahvalo za prejete jedi. Nato so začele peti psalm "Miserere" in po dve in dve, druga za drugo v procesiji odšle v cerkev ali na kor. Kadar pa je bil dovoljen pri mizi pogovor, so lahko opravile zahvalo v samostanski obednici; pri tem škofjeloške konstitucije dodajajo, "naj tam molijo za žive in mrtve dobrotnike samostana sedemkrat molitev zdravamarija, v spomin na sedem bolečin Matere Božje."²⁴⁵

Kadar so po večerji mekinjske klarise brale duhovno branje (kolacij),²⁴⁶ so dale znak za večerjo, ki so jo vse sestre jedle istočasno, takoj po končanih jutranjicah,²⁴⁷ kadar pa so večerjale brez duhovnega branja, pa so dale prvi znak zanj ob šesti uri zvečer.²⁴⁸ Škofjeloške konstitucije še dodajajo, naj se

²⁴³ KKM, 64.

²⁴⁴ KKM, 65; KKŠ, 60.

²⁴⁵ KKM, 65; KKŠ, 61.

²⁴⁶ Duhovno branje – kolacij, so v samostanih navadno opravljali po večerji, v postnem času pa po končanih večernicah.

²⁴⁷ Ker klarise, ki so v preteklosti živele v samostanih Mekinje in Škofja Loka (razen ob največjih praznikih), niso opravljale nočne molitvene ure oz., niso molile jutranjic – zornic ob polnoči, so jih lahko za naslednji dan opravile tako kot bratje prvega reda sv. Frančiška, že dan prej, takoj ko so končale z molitvijo sklepnic (kompletorija). To je izhajalo iz starega računanja dolžine dneva, ki naj bi se končal ne o polnoči, ampak že ob sončnem zahodu. Danes slovenske klarise molijo jutranjice ob polnoči, sestre karmeličanke v Sori, ki ne opravljajo nočne molitve, pa jih molijo po sklepnicah ob deveti uri zvečer.

²⁴⁸ KKM, 65.

v času spregleda (dispenza) od govorjenja v jedilnici moli psalm 117 (116) "*Laudate Dominum omnes gentes!*" (Hvalite Gospoda, vsi narodi!) in ostale molitve brez sedmih zdravamarij. Za večerjo kakor tudi za duhovno branje ("Collation" – t. i. kolacij, ki se opravlja po večerji) so dale prvo znamenje vse leto praviloma ob šesti uri, drugo znamenje za zbor pri mizi pa četrto ure zatem. Pred večerjo so molile škofjeloške klarise za blagoslov jedi eno zdravamarijo s srednje močnim glasom. Na sredi te molitve je za besedo "*Jezus*" naredila opatinja, oz. v njeni odsotnosti najstarejša sestra, pri mizi križ in izgovorila naslednje besede: "*Ta dar Božje dobrote naj nam blagoslovi desnica Boga Očeta!*" In nato so vse sestre skupaj končale z molitvijo zdravamarija. Po večerji pa so zmolile kratko zahvalo.²⁴⁹

Tudi mekinjske konstitucije odrejajo natanko isto, le da je v mekinjskem samostanu po obedu sledila naslednja krajša zahvala:

a: Naša pomoč je v Imenu Gospodovem!

b: Ki je ustvaril nebo in zemljo.

a: Bodi blagoslovljeno Gospodovo ime!

b: Ki kraljuje zdaj in na veke.

a: Slavimo Gospoda!

b: Bogu hvala! Verne duše naj počivajo po Božjem usmiljenju v miru.

Amen.

Škofjeloške konstitucije tudi določajo, da mizo za obroke pripravljajo novinke, če pa ne bi bilo nobene, naj za to poskrbita dve mlajši sestri. Če bi bila v samostanu samo ena novinka, naj ji pri pripravljanju mize pomaga najmlajša že zaobljubljena sestra. Postrežene jedi so sestre zajemale oz. jemale z mize ves teden po vrsti, in sicer od najstarejše do najmlajše. Od tega vrstnega reda so bile izvzete samo opatinja kot nosilka samostanske oblasti ter sestra vratarica in kuharica zaradi ovirajoče narave njenega dela, pa tudi sestre, ki si zaradi slabosti niso mogle same postreči. Za sestro vratarico je veljala izjema zato, ker je morala pri vhodu v samostan v času obeda paziti, da v tem času niso prihajali v samostan k sestram zunanji ljudje in jim ne bi povzročali nevšečnosti. Pa tudi sicer je bilo priporočljivo, da tudi pri drugih obrokih, kakor tudi v času govorilnih ur, obiskovalci, kolikor je le mogoče, ne bi prihajali k sestram. Poleg tega so od branja nabožne literature med jedjo oprostili sestro, ki je imela tisti teden na skrbi strežbo pri mizi, kakor tudi sestro-kuharico. Nabožno literaturo je bilo treba brati pri vsakem obroku, tako

pri kosilu kot pri večerji, razen takrat, ko je bilo po večerji na vrsti duhovno branje. Brale pa so sestre menjajoč se druga za drugo razen opatinje in za branje neprimernih sester.²⁵⁰

Tudi ljubljanske konstitucije zelo skrbе za čistočo samostanske obednice, saj posebej odrejajo, naj se tam ne obeša perila in opravlja dejavnosti, ki bi škodovalе zdravju, ampak naj se poskrbi za čisto, redovnemu uboštvu primerno jedilno, pitno, kuhinjsko in namizno posodo in obroke.²⁵¹

2.5. Redovna pokorščina

Urbanovo Vodilo govori v 22. poglavju: "Toliko časa, kolikor opatinja opravlja svojo službo, so ji sestre in služinčad dolžni biti pokorni; to pa ne samo navidezno, ampak kot navzočemu in vsevidnemu Kristusu." Tudi cerkveni učitelj Tomaž Akvinski pravi, da "je med vsemi redovnimi zaobljubami najbolj pomembna zaobljuba pokorščine, ker iz te zaobljube izhajajo vse druge; če se držiš te zaobljube, se lahko potem tudi vseh ostalih." To poudarja tudi sv. papež Gregor, ki pokorščino prišteva k drugim krepostim.

Izvirno Klarino Vodilo v devetem poglavju odreja, "naj sestro, ki bi smrtno grešila zoper način redovnega življenja, opatinja ali druge sestre dvakrat ali trikrat posvarijo. Če se ne poboljša, naj toliko dni, kolikor traja njena upornost, v obednici na tleh vpičo vseh sester je kruh in pije vodo. Opatinja ji lahko odmeri tudi strožjo kazen, če se ji zdi potrebno. Dokler je uporna, naj druge sestre molijo, da ji Gospod razsvetli srce za pokoro. Opatinja in sestre pa se morajo varovati, da bi se jezile ali vznemirjale zaradi greha kake sestre. Če bi se pa slučajno kaki sestri med seboj bolj skregali ali celo stopli, naj tista, ki je povzročila spor, ne samo ponižno pade pred noge druge in jo prosi odpuščanja, ampak tudi Boga prosi oz. k njemu moli za odpuščanje."²⁵²

Tako mekinjske kot tudi škofjeloške konstitucije govorijo, "da je pokorščina temelj vsake redovne skupnosti, kajti brez nje redovna skupnost ne bi bila več redovna skupnost, temveč zmešnjava." Zato nalagajo opatinji, naj sestro, ki bi se upirala izpolnjevanju ukazov, po trikratnem opomnjenju tretji dan zasliši in nato po posvetovanju z dvema ali tremi starejšimi sestrami kaznuje z najtežjimi kaznimi; če je potrebno, tudi z odreditvijo zaporā v celici. Zapor naj traja toliko časa, dokler sestra ne bo spoznala svoje zmote, se

²⁵⁰ KKŠ, 62, 63.

²⁵¹ KKL, 53'.

²⁵² L. Hardick, n. d., str. 86, 87.

javno opravičila za slabo ravnanje in resno obljubila, da se bo poboljšala.

Med težje kršitve zoper pokorščino v obeh samostanih so šteli naslednje:

- če se kaka sestra noče držati ne samo Vodila in konstitucij, ampak tudi ne ukaza opatinje,
- če kaka sestra izrecno noče narediti tega, kar ji je naloženo in se temu posmehuje ali kritizira ukaz,
- če se kaka sestra pretvarja, da je bolna, samo da ji ni treba izpolniti ukaza in se temu izmika,
- če se kako drugače upira kakšni stvari ali kot predvidevajo škofjeloške konstitucije: tudi druge sestre napeljuje k nepokorščini in trdovratnemu upiranju.

Smrtni greh pa sestra naredi takrat, kadar se brez zadostnega razloga, zaradi kljubovalnosti, upira opravljanju odrejene stvari.²⁵³

Za kazen se po mekinjskih konstitucijah takšno redovnico lahko:

- zapre v celico,
- se ji odvzame črno kopreno,
- se ji odvzame aktivno in pasivno volilno pravico pri volitvah opatinje,
- se ji prepove prihajanje v kor,
- se ji prepove spoved in obhajilo.²⁵⁴

Smrtni greh zoper pokorščino, čeprav ob nižjih kaznih, se po besedah obeh konstitucij zgodi tudi, če pokaže sestra zaničevanje do prejetega ukaza, če jezi druge sestre in če vztraja pri svojem odklanjanju opravila tudi potem, ko je bila trikrat opomnjena. Pri tem konstitucije opozarjajo opatinjo, naj omejenjene kazni ne izvaja preveč lahkotno, oz. da naj ne kaznuje že za vsako najmanjšo malenkost: če že mora izreči kazenski ukrep zoper pokorščino, mora sestro-kršiteljico najmanj pred tremi sestrami opomniti, da ji bo, če ne bo ubogala ukaza, izrečena kazen. Ti opomini ne smejo biti izrečeni zapovrstjo, ampak mora med posameznima opominoma preteči vsaj 12 ur, da opomnjena sestra med tem časom lahko premisli o (ne)pravilnosti svojega početja.²⁵⁵

Pokora oz. kazni za sestre, ki kršijo pravila, pa so se med seboj razlikovale, saj so bile v škofjeloškem samostanu težje kot v mekinjskem:

Pri manjših kršitvah mekinjske konstitucije določajo naslednje kazni:

- nekajkratno poljubljanje tal,
- molitev z razprostrtimi rokami,

²⁵³ KKM, 69, 70; KKŠ, 68.

²⁵⁴ KKM, 70.

²⁵⁵ KKM, 71; KKŠ, 70.

- obžalujoče kleče prositi odpuščanja,
- molitev rožnega venca za umrle,
- prepoved uživanja sadja ali drugega poobedka po kosilu in podobno.²⁵⁶
Škofjeloške konstitucije pa za manjše kršitve predvidevajo:
- enkratno poljubljanje tal,
- molitev z razprostrtimi rokami,
- z jezikom risati križ na tla,
- prošnje za odpuščanje,
- poljubljanje nog ostalim sosestram,
- imeti v ustih leseno deščico med tem, ko gredo iz kapitlja v kor, dokler ni končana molitev v koru,
- nošenje rožnega venca ali vrvenega pasu privezanega okoli vratu ves čas med jedjo, do končane zahvale po jedi,
- pometanje kora ali samostanskih celic,
- prepoved uživanja sadja ali drugega poobedka po jedi ali prestajanje podobnih kazni.²⁵⁷

Za srednje hude kršitve so bile v mekinjskem samostanu določene naslednje kazni:

- javna prošnja za odpuščanje pred kapitljem vseh sester,
- pitje vode namesto uživanja obroka,
- prepoved uživanja ene ali več jedi pri dnevnih obrokih,
- prepoved govorjenja v času, ko je to za ostale sestre dovoljeno,
- molitev rožnega venca v koru.²⁵⁸
V škofjeloškem samostanu so srednje težke prestopke kaznovale:
- z javno prošnjo za odpuščanje pred kapitljem ali pred jedjo,
- pri mizi toliko časa, dokler obedujejo, sedeti brez črne koprene na glavi,
- piti vodo namesto uživati hrano,
- jesti kleče na tleh,
- odpovedati se eni ali dvema jedema pri posameznem obroku,
- med časom govorjenja v celici molčati,
- med tem ko se druge sestre lahko pogovarjajo, molitev rožnega venca v koru,
- imeti dva ali tri dni na skrbi zvonjenje,
- imeti na koru ali v obednici en dan zadnji sedež,

²⁵⁶ KKM, 72.

²⁵⁷ KKŠ, 72.

²⁵⁸ KKM, 72.

- nošenje lesene deščice v ustih do večernic.²⁵⁹
Za hujše kršitve v mekinjskem samostanu so bile predvidene kazni:
- odvzem črne koprene za nekaj dni, tednov ali mesecev in namesto nje nošenje bele,
- odvzem aktivne in pasivne volilne pravice pri volitvah opatinje,
- prepoved udeležbe pri sv. maši,
- odvzem celice – sobe za nekaj ali več dni,
- prepoved vstopa v govorilnico oz. sprejemnico,
- enkrat ali večkrat na teden jesti samo kruh in vodo in nobene tople jedi,
- udeleževanje pri sv. mašah samo na določen dan,
- po dobrem premisleku tudi prepoved udeležbe pri spovedi in sv. obhajilu,
- zapor v celico.²⁶⁰

V škofjeloškem samostanu so za težje kršitve predvidevali:

- odvzem črne koprene za nekaj dni, tednov ali mesecev,
- prepoved udeleževanja sv. maš pred iztekom primernega časa,
- odvzem aktivne in pasivne glasovalne pravice pri volitvah opatinje za krajši ali daljši čas,
- odvzem celice za en ali več dni,
- vsakodnevno priznavanje krivde kleče tik pred blagoslovitvijo kosila,
- prepoved sprejemanja obiskov za primeren čas,
- odreditev zadnjega mesta na koru ali v jedilnici,
- post ob kruhu in vodi ali samo ob hladnih jedeh; pa še tega kaznovana sestra ne sme jesti za mizo, ampak na tleh,
- obedovanje velikih ali manjših obrokov na tleh za vrati,
- hoja po kolenih,
- poljubljanje nog sosestram po blagoslovu,
- udeleževanje pri mašah samo na določen dan,
- prepoved udeležbe pri spovedi in obhajilu,
- toliko časa, kolikor je kaka sestra nepokorna, klečanje le-te pred vrati kora z znamenjem kaznovanosti (disciplin) v rokah, med tem ko druge sestre prihajajo od kosila na kor, ko so na koru in ko iz kora odhajajo,
- zapora sestre v posebej za to prirejen prostor.²⁶¹

Za vse te majhne in srednje velike prekrške je lahko opatinja tako v Me-kinjah kot Škofji Loki po svojem preudarku in odgovornosti do Boga kazni

²⁵⁹ KKŠ, 71.

²⁶⁰ KKM, 73.

²⁶¹ KKŠ, 70.

odredila sama, za kaznovanje hujših prekrškov pa se je morala posvetovati s tremi ali štirimi starejšimi sestrami.

Škofjeloške konstitucije pa opatinji celo dovoljujejo, da lahko zapove tudi več kazni ali hujše kazni od pravkar naštetega, ni pa obvezna tega storiti.

Ljubljanske konstitucije določajo, da "kadar opatinja, spovednik ali druga ukazujoča oblast izvaja svojo oblast, je Kristus tisti, ki deluje po njih." Seveda pa ni veljalo, da je že vsako opuščanje ali zanemarjanje pokorščine smrtni greh. Razlikovali so med formalno in materialno nepokorščino, pri čemer je bila dosti hujša formalna kot pa materialna nepokorščina. Prva je namreč pomenila zavestno upiranje pravilom oz. ukazu, druga pa "nezavedno". Prav tako je bilo potrebno prekršek, ki je bil storjen tajno, tajno tudi kaznovati; če pa je bil prekršek storjen javno, je moral biti tudi kaznovan javno. "Če bi bila teža prekrška ali pohujšanje velika," bi bilo pridržano izvajanje kazni neposredno ljubljanskemu škofu oz. škofijskemu uradu. Po drugi strani ljubljanske konstitucije in vizitacija ljubljanskega škofa odredjajo, "naj tudi opatinje in vse sestre, ki opravljajo kako samostansko službo, s svojim upravljanjem in zapovedovanjem ne prekoračujejo njim izročenih pooblastil (pokorščina vodstvu pripada po njihovi funkciji in ne osebi); čeprav je število let redovništva izjema (precedens) glede položaja v samostanski hierarhiji ali vrstnega reda (pri mizi), pa to ne daje nobene pravice ali oblasti do vodenja ali ukazovanja; tako tudi, kadar bi se sestra, ki opravlja v samostanu kako funkcijo, drznila v svojem delovanju preseči pooblastila, ki gredo njeni funkciji." Nekaznovana pa bi bila sestra, ki bi ji na osnovi preseganja pooblastila izkazovala pokorščino. Zato se opatinji nalaga, da z nasvetom konventa izstavi za vsako samostansko funkcijo oz. službo pisno navodilo in ga nato izroči v upoštevanje vsaki, za posamezno funkcijo izvoljeni sestre ob nastopu le-te, da bi tako odvrnila zmešnjave ter da se sestre niti najmanj ne bi vmešavale v delo druga druge, razen opatinje, ki ji pripada v samostanu univerzalna skrb in oblast, da najbolje razvrsti tako službe kot osebe. Prav tako ne sme prepovedovati tistega, kar jim zapovedujeta Bog ali katoliška Cerkev ali kar bi bilo v nasprotju z odloki in konstitucijami, ki jih je izdalo višje duhovno vodstvo, ampak naj se drži Vodila in pravil; in kar ni eksplicitno in jasno izraženo ali je postavljeno nedoločno in domnevno ter ni v njihovem obsegu izvrševanja, naj sestram ne nalaga, razen kadar bi imela uresničiti nekaj, kar bi bilo potrebno naložiti za kaznovanje ali zaradi obvarovanja pred nečim slabim.²⁶²

²⁶² KKL, 30–31'.

2.6. Redovno uboštvo

Svetni človek greši zoper deseto Božjo zapoved, kadar si poželi blago svojega bližnjega z nasiljem, prevaro, ponarejanjem ali na nezakonit način; toda redovnica, ki je zavezana z zaobljubo uboštvu, greši proti tej zapovedi že s tem, da si želi kako stvar imeti samo zase, četudi na pošten način. Posedovanje dobrin v skupnosti oz. skupno pa klarisam dovoljuje 21. poglavje Urbanovega Vodila, prav tako tudi 25. seja tridentinskega koncila z naslovom *De regularibus* v tretjem poglavju, medtem ko izvirno Klarino Vodilo na koncu šestega poglavja določa, da niti same niti po drugi osebi ne sprejemajo in nimajo posesti in lastnine, razen toliko zemlje, kolikor jo nujno potrebujejo za spodobnost in za gibanje v samostanu. To zemljo pa smejo obdelovati samo kot vrt za domače potrebe.²⁶³

Glede uboštvu so si tako mekinjske kot škofjeloške in ljubljanske²⁶⁴ konstitucije enotne, ko določajo, da na podlagi prvega poglavja sv. Vodila ne sme imeti nobena sestra, niti opatinja, svojega osebnega premoženja. Nič, kar sestre posedujejo in dobijo, ne pripada vsaki posebej, ampak je vse skupno vsem in postane last celotnega samostana. Sestram so vse te stvari prepuščene v preprosto uporabo, pri čemer nobena, niti opatinja, ni gospodarica ali lastnica teh stvari, da bi lahko po svoji volji razpolagala z njimi, ampak je le upravnica in delilka tistega, kar potrebuje, oz. kar je koristno za samostan. Sestre ne smejo brez dovoljenja opatinje imeti oz. posedovati nobene stvari ne glede na to, ali je dragocena ali ne.²⁶⁵

Čeprav je bilo mekinjskim klarisam očitno še v začetku 18. stoletja dovoljeno poslovati z denarjem in ga uporabljati, so nove samostanske konstitucije razglasile, da se je treba v prihodnje brez prestopkov držati pravila, da ne sme nobena sestra imeti denarja za svojo uporabo in pod svojo oblastjo, ampak je ves denar v posesti opatinje; v ta namen naj uredi posebno omaro, kjer naj uredi predalnice za denar za vsako sestro posebej. Če je hotela katera od sester vzeti tam shranjeni denar, da bi kupila kaj zase,²⁶⁶ je morala za to dobiti dovoljenje opatinje. Opatinji je morala sestra tudi povedati vzrok, zakaj bo vzela denar. Pri tem je šlo za denar, ki so ga sestre prejele od star-

²⁶³ L. Hardick, n. d., str. 80, 81.

²⁶⁴ KKL, 28'-29'.

²⁶⁵ KKM, 76; KKŠ, 76.

²⁶⁶ Mišljene so kake manjše stvari za osebno uporabo, katerih posest so Konstitucije redovnicam dovoljevale. Kupile pa jih seveda niso same (ker niso smele zapustiti klavzure), ampak so jim jih kupili samostanski posli ali sli.

šev ali sorodnikov, oz. jim je bil posebej poslan v samostan (verjetno za t. i. "priboljšek").

Tako so konstitucije jasno povedale, naj bo denar v oskrbi oz. varstvu opatinje, tudi ne v lasti vsake sestre posebej, ampak naj pripada celotnemu samostanu. Tako je imela vsaka sestra denar samo v uporabi, kakor npr. habit ali druge stvari. Denar pa je tudi opatinja morala uporabljati samo v nujnih primerih in kadar je bilo to v korist celotnemu samostanu. Pred vsako uporabo denarja pa ji konstitucije nalagajo, naj dobro premisli, za kaj ga bo uporabila.²⁶⁷ Škofjeloške konstitucije predvidevajo tudi, da v primeru, če se po smrti kake sestre najde preostali, v samostan (preko sorodnikov) poslani denar, naj opatinja nameni polovico najdene vsote za potrebe celotnega samostana, preostalo polovico pa naj nameni za plačilo maš zadušnic za omenjeno sestro.²⁶⁸ Vse troje konstitucije tudi odredajo, da kadar dobi kaka sestra denar ali kako drugo stvar od katerekoli osebe, to lahko sprejme, vendar mora potem to, če pri prejemu ni bil nihče navzoč, pokazati opatinji in šele po njeni morebitni odobritvi lahko denar ali stvar obdrži.

Na vprašanje, ali lahko opatinja in sestre-profese podarjajo kakšno stvar iz samostanskega premičnega premoženja, odgovarja papež Klemen VIII. (v svoji konstituciji z dne 2. julija 1594, izdani v Rimu, ki se začne z besedama *Religiosæ congregationis*) in prepoveduje na splošno vsem moškim in ženskim redovnim osebam dajati darila, razen jedače in pijače ter stvari, ki se uporabljajo za pobožno in duhovno češčenje; pa tudi tega ne smejo prosto razdajati, ampak samo v imenu komunitete (skupnosti) in ne v imenu privatne osebe ter da v to privoli konvent; izročitev pa mora opraviti opatinja. To so razlagali po nauku bule *Rodriguez*, 2. zvezek, *redovna vprašanja*, 48. *vprašanje*, 3. *člen*, za brezplačne in iz usmiljenja opravljene podaritve. Povračilne počastitve, ki se zgodijo zaradi izkazanih uslug, podobne plačilu mezde, pa niso prepovedane. S tem namreč, "ni Kristusov patrimonij oz. samostansko premoženje uničeno, ampak pomnoženo: kajti s takšnimi hvaležnostnimi povračili se namreč vzpodbudi tudi ostale, da samostanu v težavah pomagajo." Vse to se mora opraviti z dovoljenjem duhovnega vodstva. Enaindvajseto poglavje redovnega Vodila tudi samostanskemu upravitelju dovoljuje, da razdeli s privoljenjem opatinje iz primernih razlogov majhna, malo vredna darila iz samostanskega premičnega premoženja. To lahko opatinja dovoli tudi sestram ali samostanski služabnici. Pri večjih darovih, pri katerih je

²⁶⁷ KKM, 77.

²⁶⁸ KKŠ, 77.

grozila nevarnost zmanjšanja premoženja, se je to zgodilo po posvetu s konventom.²⁶⁹ Noben človek bodisi laik bodisi duhovnik ni smel brez dovoljenja opatinje iz samostana odnesti nobene stvari, ne glede, ali je velika ali majhna, oz. ali je uporabna ali ne in četudi samostanu malo ali pa sploh nič ne koristi. Prav tako so se sestre morale ogibati dajati denar znancem. Tudi niso smele sestre v Mekinjah in Škofji Loki brez dovoljenja opatinje sprejeti v samostan v hrambo ali obvarovanje nobene stvari, še zlasti ne denarja, raznih pisanj in podobnega ne glede, ali jim to izročijo prijatelji ali neznane osebe. Sestram je bilo tudi prepovedano iz samostana karkoli posojati ali kaj držati oz. imeti bodisi zase bodisi za druge zunaj samostana. Če se je že moralo kaj posoditi iz samostana, je morala to dovoliti opatinja.²⁷⁰

Na vprašanje kolikšna višina denarnega zneska, ki jo sestra nezakonito poseduje, je potrebna, da sestra zapade pod greh kršitve uboštva, nam odgovarjajo ljubljanske konstitucije, ki določajo: "Če gre za stvar v vrednosti štirih državnih tolarjev ali dveh dukatov v zlatu in nič manj, potem razglašamo, da se v teh primerih zgodi smrtni greh zaradi lastnine. Sestre, ki zagrešijo tak greh, so *ipso facto* kaznovane zaradi imetja lastnine, ki naj bo proti njej tudi dejansko izvršena. (Pri tem se sklicujejo na določbo *Rodriguez*, redovna vprašanja, 3. zvezek, 29. vprašanje, 10. člen, paragraf: *Sed certe*)."²⁷¹

Opatinja je bila tako v Mekinjah kot Škofji Loki in Ljubljani dolžna pregledati celice svojih podrejenih sester takoj po prazniku sv. Klare (12. avgusta) ali pred njim: v Mekinjah se je to zgodilo vsako leto enkrat, v Škofji Loki pa je glede na to, da so tam imeli opatinjo s triletnim mandatom, morala to opraviti v prvem letu svojega mandata. Takrat so morale sestre izročiti opatinji ključ vseh omar v sobi. Posebej je morala biti opatinja pozorna na ugotavljanje navzočnosti prepovedanih reči v sobah.²⁷²

Ljubljanske konstitucije dolžnost vizitacije celic sester ne glede na to, ali gre za celice mlajših ali starejših sester, opatinji nalagajo kar za vsak teden, oz. tako pogosto, kot meni po svoji presoji za potrebno; to nalogo je morala opravljati skupaj s kapiteljsko pisarko. Kar je v celicah našla, je lahko brez dovoljenja sester zasegla. Prav tako Konstitucije predpisujejo, naj opatinja kaznuje sprva z besedami, kasneje tudi z dejanji, še zlasti, če v celici najde kaj takega, kar bi se pojmovalo kot lastnina. Vse to je morala pisarka zapiso-

²⁶⁹ KKL, 29'.

²⁷⁰ KKM, 78, 79.

²⁷¹ KKL, 29.

²⁷² KKM, 79, 80; KKŠ, 79, 80.

vati v posebej za to namenjeno knjižico. Če pa bi se bila kaka sestra med opatinjinim vizitiranjem celic zaklenila v celico ali bi kaj skrivala ali ne bi hotela ubogati opatinje, je morala pisarka to zapisati v svojo knjižico in to predočiti ob škofovi vizitaciji. Sestra, ki je storila prekršek glede zasebne lastnine, je morala v kapitlju priznavati svojo krivdo in se ji je za osem ali 14 dni odvzela lastna celica. Prav tako je bilo tudi v primeru, če je katera od sester od druge sprejela v svojo celico kako stvar v hrambo ali skrivališče brez dovoljenja opatinje. To sestro naj bi zadela enaka kazen kot prestopnico, prav tako tisto, ki je privolila ali pomagala prestopnici.²⁷³

Čeprav so se morale sestre držati uboštva na predpisan način, so številni papeži sestram dovolili nekatera odstopanja od teh pravil. Tako so imele sestre lahko zemeljske dohodke, premično in nepremično premoženje ter tako posestno kot lastninsko pravico, lahko pa so imele pred svetom lastninske zahtevke. Za vse to je morala skrbeti oz. vse to upravljati opatinja in se pri tem tako v Mekinjah kot Škofji Loki držati naslednjega:

- Ni smela zmanjšati samostanskega premoženja, če ga že povečati ni mogla.
- Če je želela prodati oz. za odplačilo dolgov ali zaradi drugih višjih razlogov odtujiti kakšno samostansko nepremičnino, je morala pred tem dobiti soglasje večine konventa in druga, za to potrebna dovoljenja; v Mekinjah tudi privolitev samostanskega dednega odvetnika Gallenberga.
- Brez privoljenja konventa ni mogla dati nikomur kakšne večje stvari.
- Vse obveznosti in ustanove je morala vpisovati oz. beležiti v takšni obliki in namenu, kot so bile ustanovljene oz. sprejete, in jih najzvesteje uresničevati. Če pa so se samostanu darovane dobrine ali stvari odvzele, ni imel samostan nobene dolžnosti več, da bi izpolnil obveznost, ki je bila z darovanjem dobrine ustvarjena.²⁷⁴
- Če je bilo potrebno napisati pismo v imenu celotnega konventa, so ga morale, preden so ga odposlale, prebrati pred celotnim konventom. Če so sestre napisan tekst ocenile za dobrega, je opatinja pismo v imenu samostana podpisala in pečatila.

²⁷³ KKL, 30.

²⁷⁴ V zvezi s tem je imel samostan različne spore s posameznimi darovalci. Ob razpustitvi samostana so ostali nerazrešeni še trije spori: z grofom Karlom Auersbergom glede 5.000 gld, s Petrom Hudomaličem s kriškega gospostva zaradi vlivanja železove rude in z Marijo Angelom Alborgettijem, ki je samostanu izpodbijal vsoto 500 gld; to je pokojni frančiškan Wolfgang Auracher zapustil svoji sestri, redovnici v Mekinjah. – ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*.

- Kadar so prišli na obisk v samostan bodisi sorodniki sester bodisi redovniki/ce drugih redov ali duhovniki bodisi tujci, so si lahko ogledali oz. pregledali samostansko premoženje, tako da so po besedah konstitucij "lahko začutili vzorno samostansko varčnost."
- Ob smrti mekinjske opatinje je morala najstarejša sestra z ostalimi petimi, za to primernimi sestrami, pregledati in popisati celotno zapuščino in narediti popis (inventar) premoženja. V tem času je do izvolitve nove opatinje vodilo oz. upravljalo samostan v svetnih zadevah šest sester, medtem ko je lahko samo najstarejša v tem času vodila samostan v duhovnih zadevah. Pri tem so konstitucije še zlasti opozarjale, da na podlagi papeških svoboščin in uredb ne sme nobena duhovna ali svetna oblast popisovati premoženja samostana niti zapuščine umrle opatinje (razen v Mekinjah samostanski dedni odvetniki, ki so to pravico dobili, da bi samostanu prihranili stroške). Omenjene gosposke niso smele od samostana tudi ničesar zahtevati, ker je bil klariški red kot eden od redov sv. Frančiška oproščen²⁷⁵ vseh zahtev.²⁷⁶

Škofjeloške konstitucije so glede na to, da so v samostanu volili opatinjo s samo triletnim mandatom, določale, naj v primeru, da ta težko zboli in kaže, da se ne bo pozdravila, samostan postavi na to mesto do njene smrti ali do njene ponovne ozdravitve z volitvami kako primerno namestnico (vikarijo). Popisati samostanski inventar²⁷⁷ in ob priliki to prebrati pred celotnim konventom so smele v škofjeloškem samostanu tri, od konventa imenovane sestre šele, ko je bila nova opatinja izvoljena.²⁷⁸

Pri ostalih zadevah v zvezi z uboštvom, ki jih je bilo nemogoče vnaprej

²⁷⁵ Mekinjski samostan je bil zaradi številnih tovrstnih privilegijev obvarovan pred spori z deželnoknežimi centralnimi oblastmi glede zapore in inventure premoženja ob smrti samostanske opatinje, ter kar se tiče volitev nove opatinje itd., kot se je to stalno dogajalo samostanu dominikank v Velesovem. Tako so morale velesovske dominikanke izdelane inventarje premoženja pošiljati v vednost deželnoknežjim organom. Verjetno tudi zaradi tega, ker je bil dedni odvetnik velesovskega samostana deželni knez, mekinjskega pa Gallenbergi. V tej zvezi naj omenimo tudi to, da so leta 1723 velesovske dominikanke celo prosile Gallenberge, naj prevzamejo dedno odvetništvo tudi nad njihovim samostanom, ker so se upirale pošiljanju inventarjev in drugih poročil o samostanskih dohodkih in gospodarjenju deželnoknežjim organom. – J. Volčjak, n. d., str. 39–40.

²⁷⁶ KKM, 80–86.

²⁷⁷ Z razliko od mekinjskega samostana se je morala v škofjeloškem samostanu ob smrti vsakokratne opatinje (pred letom 1738, ko je bila služba škofjeloške opatinje še doživljenjska), izvršiti zapora samostanskega premoženja. Največ težav je le-ta škofjeloškemu samostanu povzročila leta 1686/87 ob smrti opatinje Regine Thaller. – Kronika, str. 31–33.

²⁷⁸ KKŠ, 87.

predvideti in urediti oz. predpisati, se daje škofjeloški opatinji prosto roko, da to odredi po svoji presoji. Pri sklepanju kakšnega pomembnega posla se je lahko posvetovala tudi z razumnimi duhovniki.²⁷⁹

Ljubljanske konstitucije glede uboštva oz. skrbi gospodarjenja s samostanskim premoženjem nalagajo opatinji in sestram še naslednje določbe:

- Opatinja je dolžna pravočasno nakupiti samostanske letne potrebščine, da ji teh stvari ni potrebno v škodo kupovati ob neprimernem času za dvojno ceno.
- Opatinja ali sestra, za katero bi odkrili greh lastništva, na podlagi sklepov 25. seje tridentinskega koncila z naslovom *De regula capae*, izgubi za dve leti v konventu pravico glasovanja. Če bi pri umrli sestri našli zlato ali zlatino in če za to predhodno ni opravila vredne pokore, se zanjo ne bi smela opraviti darovanja in naj se je tudi ne pokoplje skupaj z ostalimi sestrami. (To je določal odlok *De statu monach.*, 2. poglavje z naslovom *Monachi*).
- Na podlagi 22. poglavja Urbanovega Vodila je morala opatinja najmanj enkrat na vsake tri mesece predložiti konventu ali štirim sestram, ki jih za to določi konvent, pisni obračun o vseh prejemkih in izdatkih samostana. Konvent je zato dolžan sklicati kapitelj, se posvetovati in s svobodnimi in dobro premišljenimi volitvami izvoliti štiri sestre, ki so potem sprejele obračun opatinje. Prav tako konstitucije opozarjajo opatinje, da morajo biti na samostanskih računih stvari specificirane in jasno mora biti navedeno, iz katerih razlogov so temu ali onemu dale napitnino, tako da se v obračunu ohrani misel o prejetem dobrem delu, ki je bilo izkazano z napitnino. Tako bi se kasneje lažje ugotavljalo, ali je bil ta strošek opravičen ali ne oz. prekomeren.²⁸⁰

Samostanski oskrbnik

Škofjeloške konstitucije v zvezi s samostanskim gospodarjenjem govorijo tudi o vlogi oz. službi samostanskega oskrbnika. To je bilo potrebno zlasti zato, ker ta za razliko od mekinjskega samostana ni imel niti samostanskih dednih odvetnikov niti družine samostanskih ustanoviteljev (ker je po moški liniji že kmalu izumrla). Oskrbnika je, kar je razvidno iz ohranjenih dokumentov, imel tudi mekinjski samostan, tako da je povsem jasno, da funkcija oz. služba samostanskega oskrbnika ni bila identična s službo oz. nalogami samostan-

²⁷⁹ KKŠ, 88.

²⁸⁰ KKL, 28', 29.

skega dednega odvetnika. Glede morebitnega samostanskega oskrbnika zasledimo že v Urbanovem Vodilu, v enaindvajsetem poglavju, naslednje določbe: "Sestram (kot skupnosti) je dovoljeno prejemati in svobodno posedovati prihodke in nepremično premoženje. Za upravo tega pa ima samostan lahko kakega zaupnega in razumnega oskrbnika. Izbira le-tega je v pristojnosti opatinje in konventa. Isto velja glede njegove odstavitve. Oskrbnik je dolžan o vsem, kar mu je bilo zaupano v upravljanje, o vseh prihodkih in izdatkih, poročati oz. obveščati opatinjo, tri od konventa postavljene sestre, pa tudi vizitatorja. Oskrbnik tudi ne sme nič samostanskega prodati, zamenjati, nadomestiti ali odtujiti. Kadar pa bi storil kaj takšnega, bi bilo, kot to razglashamo na tem mestu, nično in neveljavno. Lahko pa z dovoljenjem opatinje iz dopustnih vzrokov, če je majhne vrednosti, razdeli drugim ljudem premično samostansko premoženje. Prav tako pa ga lahko, če se mu zdi potrebno, z njegove funkcije vizitator odstavi." Škofjeloške konstitucije o tem govorijo naslednje: "Če bi bilo sčasoma potrebno in za samostan koristno, da preda upravo gospodarstva kakemu zaupnemu in v gospodarski stroki izkušenemu človeku, se to lahko zgodi samo z vednostjo konventa in privolitvijo večjega dela le-tega, pri čemer si samostan pridržuje pravico, da ga tako kot ga je postavil, tudi odstavi s tega položaja tako pogosto, kot se meni, da je koristno. Tak oskrbnik je dolžan o vsem, kar mu je zaupano, tako o celotnih prihodkih in o vsem drugem, četudi še tako majhnem, odgovarjati (poročati) tako opatinji in še trem od konventa pooblaščenim sestram, kakor tudi vizitatorju, kadar ta želi imeti kakšno informacijo o samostanskem gospodarjenju. Oskrbnik oz. oseba, ki upravlja samostansko premoženje, tudi ne sme svojeglavo prodati nobene samostanske stvari, niti je ne zamenjati, nadomestiti ali odtujiti, prav tako ne samostanskih podložnikov ali zemljišč; prav tako ne sme svojeglavo storiti nič novega ali česa opustiti. Če bi kaj takšnega ukrenil, se na tem mestu razglša za nično in neveljavno. Da pa bi smel vse to pravkar omenjeno storiti, je potrebno z njim predhodno skleniti najemno pogodbo in vse pravkar omenjeno vnesti v to pogodbo. Tako se bo lahko ravnal v skladu s to pogodbo in ne bo ničesar odtujil brez vednosti samostana ali si prilastil večjo oblast, kot mu po pogodbi gre. Tako si tudi njegovi otroci ne bi mogli prisvojiti nekaterih nasledstvenih pravic v tej službi."²⁸¹

²⁸¹ Glede premoženja škofjeloškega samostana je potrebno na tem mestu omeniti, da so imele škofjeloške klarise "z namenom, da bi mogle izpolnjevati svoje dolžnosti in varovati samostanska posestva," posebne pravice in privilegije pod varstvom freisinških škofov, na ozemlju katerih se je omenjeni samostan tudi nahajal. To jim je potrdil leta 1568 freisinški škof Ernest.

2.7. O samostanski klavzuri in redovni čistosti

Splošno o spoštovanju klariške klavzure

Ena izmed temeljnih značilnosti klariškega reda je življenje v strogi klavzuri. Zato nas v tem poglavju zlasti zanima, kako stroge klavzure so se bile klarise, ki so delovale v preteklosti na območju nekdanje Kranjske, dolžne držati. Najprej nekaj splošnih določb iz Vodila in cerkvenih kanonov, ki urejajo ta vprašanja. Tako že izvirno Klarino Vodilo v drugem poglavju naroča, da ga sestra, ki je vstopila v samostan, ne sme več zapuščati, razen iz koristnega, pametnega, očitnega in upravičenega razloga.²⁸² Sestram tudi ni bilo dovoljeno govoriti v govorilnici ali pri mreži brez dovoljenja opatinje ali njene namestnice; pogovor pa mora potekati ob navzočnosti še dveh drugih sester. Stopiti k mreži pa naj si ne drznejo, ne da bi bile navzoče najmanj tri izmed osmero svetovalk, ki jih določi opatinja, sicer pa naj se pogovor ob mreži opravlja redkokdaj, pri vratih pa nikoli. Na to mrežo naj se na notranji strani namesti še zavesa, ki naj se je ne odgrinja, razen med oznanjanjem Božje besede ali ob pogovoru. Ima naj tudi lesena vrata z dvojnimi krili, trdno zavarovana z dvema različnima železnima ključavnicama in zapahi, da bi jo zlasti ponoči zaklenili z dvema ključema, od katerih naj ima enega opatinja, drugega pa zakristanka. Nobena sestra se ni smela tudi z nikomer pogovarjati pri mreži pred sončnim vzhodom ali po sončnem zahodu. Med štiridesetdnevno sv. Martina in v štiridesetdnevem postu naj nobena ne govori v govorilnici, razen z duhovnikom zaradi spovedi ali kake nujne zadeve, ki jo odobri opatinja.²⁸³ O klavzuri klaris v samostanu govorita tudi drugo in deseto poglavje Urbanovega Vodila, ki v bistvu povzemata in nekoliko natančneje določata, oz. predpisujeta določbe iz izvirnega Klarinega Vodila; edina bistvena novost je določilo glede bolnih sester, h katerim se sicer lahko spusti duhovnika, vendar le ob navzočnosti dveh sester, ki morata biti nenehno v bližini bolne sestre. O samostanskih vratih ter kolesu in dvigalki (škripcu) govorita trinajsto in štirinajsto poglavje Urbanovega Vodila, petnajsto o glavnih vratih v samostan, šestnajsto o govorilnici, o rešetkah 17. poglavje, in o tem, kdaj in kako je dovoljeno iti v samostan, 18. poglavje. Vsa ta poglavja povzemajo izvirno Klarino Vodilo, oz. ga še nekoliko natančneje določajo in izpeljujejo.

– August Dimitz, *Heckenstaller's Frisingensia*, v: *Mittheilungen des Historischen Vereins für Krain*, 1859, str. 42.

²⁸² L. Hardick, n. d., str. 79.

²⁸³ Ibidem, 83.

Ali je dovoljeno sestram-profesam iz upravičenih razlogov iti iz klavzure?

Drugo poglavje Vodila zapoveduje vsem profesam, da vse dni svojega življenja živijo zaprte za zidovjem. Kolikšen obseg obzidja naj pripada za "notranjo zaporo", je razvidno iz razlage papeža Gregorja XIII. v njegovi buli *Deo sacris de Claram*: "Želimo razglasiti, da naj bo vaš notranji zaprti prostor od notranjih samostanskih vrat in po zunanjem obzidju okrog in okrog tako, da samostanski vrt spada še v zaprti prostor." Temu isti papež še dodaja: "Nobeni sestri ni dovoljeno imeti vrat, skozi katera bi lahko odšla iz samostana v zunanjo cerkev, ki je navadno odprta, da imajo svetni ljudje dostop k sv. maši in službi Božji. Takšna vrata je potrebno popolnoma zazidati. Prav tako ni dovoljeno sestram oditi od notranjih vrat, da bi zaprle zunanja vrata, ki jih navadno puščajo odprta svetnim osebam; prav tako ne smejo k vitlu oz. škripcu, k rešetkam ali na kraj, ki je določen za govorilnico (parlatorij)."

Tridentinski koncil govori glede samostanske zapore v 25. seji z naslovom *De Regularibus*, 5. poglavje, da nobeni redovnici ni dovoljeno po opravljenih zaobljubah iti iz samostana, niti za kratek čas in na noben način, razen če ji škof iz upravičenega razloga pusti iti iz klavzure.

Na podlagi drugega poglavja Vodila so imele sestre dovoljenje iti iz klavzure ob nevarnem požaru, napadu sovražnikov in v podobnih primerih. Tudi kardinal protektor (zaščitnik) tega reda je dovolil sestram oditi iz samostana v primeru ustanovitve drugega samostana, gradnje samostana v primeru reformiranja drugega samostana, vodenja drugega samostana, popravljanja s kaznimi ali za preprečitev težke škode v drugem samostanu. To je dovolil kardinalu protektorju v polnosti izvajati tudi papež Pij IV. z bulo *Honori ex honestati* z dne 1. februarja 1569, škofom pa le, da v primeru nevarnosti velikega požara, ob nevarnih boleznih spuščajev ali kuge pisno dovolijo oditi iz klavzure. Redovnice, ki bi iz drugih razlogov odšle iz klavzure, kakor tudi škofje, ki bi jim zaradi drugih razlogov pustili zapustiti samostan, kakor tudi vse osebe (bodisi duhovne ali svetne), ki bi spremljale iz samostana odhajajoče redovnice ali le-te sprejele v svoje hiše, so podvržene kazni izobčenja, od katere jih ima razen v smrtni stiski, pravico oprostiti samo rimski papež. Še več: vsem redovnicem, ki bi na tak način odšle iz samostana, kakor tudi tistim, ki bi jim to dovolili, bi že sama obsodba odvezla vse časti, spoštovanje in funkcije in jih za naprej razglasila za neprimerne opravljanja le-teh; poleg tega bi se izničili tudi vsi v nasprotju s to določbo izdani privilegiji in prepovedano bi bilo sodnikom, da bi razsodili drugače. Če pa bi nastala nepredvidena nevarnost požara, sovražnikovega napada ali kaka druga huda nevar-

nost, tako da ne bi mogle od duhovnega vodstva dobiti dovoljenja za izhod iz samostana, so se sestre lahko odpravile iz samostana tudi brez dovoljenja, vendar ne vsaka posebej, temveč vse skupaj in so bile dolžne čimprej se zbrati v kaki poštteni hiši in v njej, kolikor je le mogoče, ostati zaprte, dokler jim ni omogočeno oditi v kak samostan. Pri tem so se sklicevali na zbirko *Privilegiji*, zbrani pod naslovom *Clausura monialum apud mirandam*, traktat: *De monialibus*, 3. vprašanje, 3. člen, 1. sklep.²⁸⁴

Ali je bila glede vstopa v klavzuro oz. izstopa iz nje razlika med sestrami laikinjami (konverzami) in sestrami koristami?

Urbanovo Vodilo v 2. in 19. poglavju poroča, da so sestre laikinje izvzete od zapovedi klavzure in lahko občasno na ukaz in z dovoljenjem opatinje odidejo iz samostana, da opravijo samostanske posle. To pa je bilo potem na tridentinskem koncilu popravljeno in je bilo sklenjeno, da ni nobeni redovnici po opravljenih redovnih zaobljubah dovoljeno iti iz samostana, četudi le za kratek čas. Papež Pij V. je v buli *Circa pastoralis* odredil, da morajo biti vse profese v zaporu oz. klavzuri, zato je skrb za revne sestre naložil škofom. Papež Gregor XIII. je v buli *Deo sacris* zapovedal, da morajo vse profese – bodisi sestre laikinje (konverze) bodisi korne sestre – živeti v klavzuri in je prepovedal, da bi v prihodnje sprejemali v klavzuro neprofese; izjema od dolžnosti so tiste sestre, ki živijo (verjetno na podlagi posebnega dovoljenja) zunaj samostana v zraven samostana stoječih hišah. To je nauk iz tretjega zvezka bularija, bula št. 8 z naslovom *Navarr.* v poglavju *Statuimus* 19., vprašanje 3. in v *Miranda*, v traktatu *De monialibus*, 1. vprašanje, 4. člen.²⁸⁵

Ali smejo zunanji ljudje vstopiti v samostansko klavzuro, s kakšno kaznijo je to prepovedano in kdo ima dovoljenje za vstop v klavzuro?

V 18. poglavju Vodila govori papež Urban IV.: "Zapovedujemo, da nobena opatinja, niti njene samostanske sestre, ne dovolijo nobeni osebi vstopiti v notranjo klavzuro samostana, ne glede, ali gre za duhovno-redovno ali svetno osebo in ne glede na stan ali dostojanstvo. Prav tako naj se takšen vstop sploh ne bi dovolil nikomur, kot samo in zgolj, kadar ga je odobril Sv. sedež ali kardinal, ki mu je ta red podrejen; izjema so zdravnik, puščalec krvi in osebe, ki pridejo v samostan v stiski: zaradi požara ali ognja ali da ga branijo

²⁸⁴ KKL, 31'–33.

²⁸⁵ KKL, 33–34.

pred nasiljem bodisi opravijo kako potrebno delo, ki se ne more opraviti zunaj samostana. V sedmem poglavju Vodila pa je prepovedi vstopa v klavzuro oproščen poleg spovednika še duhovnik z dvema pomočnikoma, da podeli bolnim sestram zakramente, previdi dušo ali opravi pogreb.”²⁸⁶

To izjemo sta popravila in odpravila papež Bonifacij VIII. v določbi regule *Cum periculosum* in tridentinski koncil v 25. poglavju *De regularibus*. Bonifacij pravi: “Nobeni bodisi poročeni bodisi neporočeni osebi naj se ne dovoli vstop v klavzuro redovnic, niti dostop do njih, če nima upravičenega in očitnega razloga; mora pa zahtevati posebno dovoljenje od tistega, ki je pristojen za podelitev dovoljenja.” Tridentinski koncil pa o tem pravi: “Vstop v notranjo zaporo oz. klavzuro samostana ni dovoljen brez pisno zahtevanega dovoljenja škofa ali vodstva samostana nikomur, ne glede na stan, dostojanstvo, starost ali spol. Kaznuje pa se ta prekršek z izobčenjem. Takšno dovoljenje mora škof ali predstojnik izdati sam in nihče drug.”

In potem so sklenili: prvič, da je vstop v klavzuro tridentinski koncil prepovedal za vse osebe, ne glede na stan in dostojanstvo, ne glede na starost in spol, bogatim in revnim, starim in mladim, moškim in ženskam brez izjeme, razen če so od škofa zahtevale dovoljenje. Prav tako ne more kardinal protektor, kar sicer vsebuje 18. poglavje Vodila, nobeni osebi dovoliti vstopa, kot glede vstopa zdravnika beremo v 22. poglavju 3. vrstice bule *Miranda de monialibus*. Papež Martin V. mu je to oblast odvzel, papež Julij II. pa je pooblastilo za podelitev dovoljenja z generalnega protektorja prenesel na generalnega ministra reda frančiškanov – observantov.²⁸⁷

Ali iz Rima ali od škofa podeljena dovoljenja za vstop v klavzuro zavezujejo sestre, da spustijo v notranjo klavzuro osebe, ki so jim omenjeni podelili dovoljenje za vstop?

Papež Gregor XIII. je v buli *Ubi gratia et indulta* odpravil vse svoboščine glede vstopa v klavzuro ženskih samostanov, ki so jih izdali prejšnji papeži ali papeški legati, in določil tudi kazen izobčenja (katerega preklic je, razen v smrtni tiski, pridržan zgolj svetemu sedežu), kateri zapadejo ne samo tisti, ki si na podlagi takšne razveljavljene svoboščine drznejo vstopiti v klavzuro, ampak tudi opatinja in konvent, ki na podlagi že odobrenega dovoljenja za vstop v klavzuro nekomu ne pustijo vstopiti vanjo. Prav ta kazen je v tej buli

²⁸⁶ KKL, ibidem.

²⁸⁷ KKL, 34–35.

predvidena proti vsem tistim, ki bi na podlagi škofovega dovoljenja (ki se na podlagi sklepov tridentinskega koncila nanaša le na nujne vzroke) po svoji volji v nenujnih primerih vstopali v klavzuro ali bi se jih opatinja in konvent drznila sprejeti.

Vodilo papeža Urbana IV. v 18. poglavju pravi, naj se zlasti pazi, da ne bi bil tisti, ki so mu dovolili vstop v notranjo samostansko klavzuro, spuščen vanjo nič drugače in zgolj, če se to zdi opatinji in sestram koristno. Tako s to svoboščino opatinja in sestre niso prisiljene spustiti nekoga v samostan.

Papež Urban VIII. je v buli *Sacrosanctam apostolatus ministerium* odredil in razglasil, da ženske osebe, ki so dobile privilegij iz Rima, ne potrebujejo dovoljenja za vstop v klavzuro ženskih samostanov, kadar potem škof ali drug predstojnik samostana in redovnice, zbrane v kapitlju, s tajnimi volitvami privolijo v to. V nasprotnem primeru, kakor tudi za ženske, ki vstopajo v klavzuro na drug način, in sestre, ki bi dovolile drugačen vstop v klavzuro, zapadejo pod kazen kršitve samostanske klavzure.²⁸⁸

Iz katerih razlogov in kakšne osebe morejo biti spuščene v klavzuro?

Papež Gregor XIII. v buli *Dubiis emergunt* govori, da vsi prelati in duhovna vodstva, ki skrbijo za ženske samostane, jih upravljajo in se lahko v nujnih primerih poslužijo oblasti, da podelijo dovoljenje za vstop, ki jim ga je dal tridentinski koncil, lahko v majhnem številu vstopajo v samostan in z njimi še nekatere osebe, vendar dosledno duhovnega stanu. Kdor bi se temu upiral, mu z apostolsko oblastjo odreja naslednjo kazen: če se to zgodi prvič, mu je prepovedan vstop v vse cerkve. V primeru, če bi to ponovil še drugič, se ga suspendira opravljanja vseh duhovnih služb. Če pa bi to še naprej ponavljal, ga že brez posebne razglasitve zadene kazen izobčenja.

Papež Bonifacij VIII. pravi v poglavju *Periculoso de statu regularibus*, člen 6., da morata za vstop v klavzuro obstajati *causa rationabilis et manifesta*, kar pomeni, da mora biti vzrok zakonit, koristen in poznan. Tridentinski koncil je dodal še *causa neccesaria*, tj. neogibno potreben razlog. Nato so sklenili vodilni teologi, da ni potrebno imeti skrajno nujnega razloga (kot je uničujoč požar, podrtje samostanske zgradbe, napad morilcev in podobno), ampak da je dovolj že *causa rationabilis et manifesta*, tj. koristen in poznan razlog, tako da se lahko z dovoljenjem samostanskih prelatov dovoli vstop v klavzuro zdravniku, puščalcu krvi in drugim uradnikom, o katerih govori že Ur-

²⁸⁸ KKL, 35'-36.

banovo Vodilo v 18. poglavju. In to tako pogosto, kakor to zahteva potreba ali koristen ter poznan razlog in se tega ne da opravi pri pogovornem okencu, dvigalki, pri rešetkah v zakristiji ali pri okencu za obhajanje. Vodilo pa zahteva za te, v klavzuro vstopajoče osebe, na obeh straneh pričo, da se držijo spodobnosti. Tako Vodilo zahteva za spovednika, ki vstopi v klavzuro, da bi bolne sestre spovedal, obhajal ali jim podelil poslednje bolniško maziljenje, da vstopi oblečen v albo,²⁸⁹ s štolo²⁹⁰ in manipelom,²⁹¹ in da vzame s seboj dva primerna duhovna moška, poleg pa morata biti tudi dve samostanski sestri, ki od daleč sedeči lahko vidita spovednika in spovedovano bolno sestro.

Za škofo ali druge samostanu nadrejene osebe odreja papež Gregor glede spremstva v samostansko klavzuro, "da lahko škof vzame s seboj malo oseb, pa še te morajo biti stare in pobožne; kardinal protektor pa lahko vzame tudi malo ljudi in ti morajo biti poštene; provincialni minister pa lahko vzame s seboj štiri ali pet sobratov iz svojega reda."²⁹²

Ali je dovoljeno bodisi svetnim ljudem bodisi redovnikom in duhovnikom prihajati po svoji volji v govorilnico, da bi se pogovarjali z redovnicami?

Papež Bonifacij VIII. v poglavju *Periculoso de statu regularibus* o tem pravi: "Nobeni osebi ne sme biti dovoljeno, da bi hodila k redovnicam, razen če to zaradi zakonitega in poznanega razloga dovoli duhovno vodstvo." Papež Sikst V. je tudi vsem redovno-duhovnim osebam (razen spovedniku in duhovnemu vodstvu samostana) prepovedal govoriti z redovnicami, če nimajo za to izrecnega dovoljenja Kongregacije za škofo in redovnike. Ker pa je ta kongregacija preveč odročna, je dal papež Urban I. ordinariju oblast, da dovoli redovnicam, da jih za pogovor štirikrat na leto obiščejo krvni sorodniki v prvem ali drugem kolenu; pisno soglasje je pridržano za spovednika, ki dela družbo redovnicam, kadar pride (v samostan) na pogovor. Papež Aleksander

²⁸⁹ Alba je dolgo, belo liturgično oblačilo duhovnikov.

²⁹⁰ Štola je liturgično oblačilo v obliki širokega traku okoli vratu kot znamenje duhovnikov pri opravljanju bogoslužja.

²⁹¹ Manipel je liturgično oblačilo za roko iz istega blaga kot mašni plašč.

²⁹² Toda za oba nosilca slednjih funkcij je po prepričanju ljubljanskega škofa Buchheima veljalo, da se v ljubljanskem samostanu ne moreta pojaviti, "ker se je funkcija kardinala protektorja s časom ukinila in je njegovo funkcijo prevzela Kongregacija za škofo in redovnike. Provincialni minister v tem samostanu pa ga, ker je ta samostan neposredno podrejen nam kot ljubljanskemu škofu, tako ali tako ne more brez našega dovoljenja in vednosti obiskati in mu mora biti izstavljeno skupaj s tem dovoljenjem tudi dovoljenje za njegove sobrate, ki ga spremljajo." – KKL, str. 36'–37'.

III. pa v *Monasteria de vita et honestate clericorum* pravi: "Če bi se kak klerik brez znanega, zakonitega razloga predrznil večkrat obiskati redovnice in kljub opominu še ne bi hotel odnehati, naj mu ordinarij tega ne samo ne dovoli, ampak naj ga odstavi od opravljanja duhovnih opravil. Če pa bi pogostejše obiske zagrešil laik, naj ga ordinarij izobči in ga odstrani oz. izključi iz zbora (skupnosti) kristjanov."

Glede pisanja pisem, ki so ga tudi šteli za sestavni del zapovedi klavzure, Vodilo v 22. poglavju govori: "Nobena sestra ne sme pošiljati ali prejemati svoje pošte, razen če tega pisanja prej ne prebere opatinja ali kaka sestra, ki jo za to določi opatinja."²⁹³

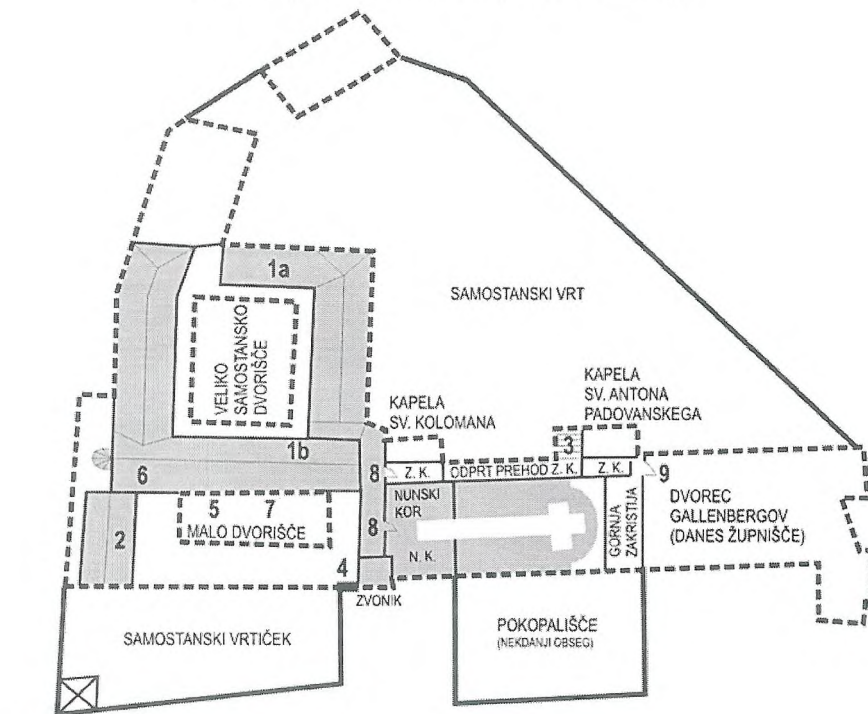
*Ali imajo lahko ženski samostani svetne služabnike in ali morajo tudi ti upoštevati klavzuro?*²⁹⁴

Papeža Pij V. in Gregor XII. sta prepovedala v prihodnje sprejemati v samostane služabnike, ki ne bi naredili redovnih zaobljub; kjer pa bi bili takšni služabniki samostanu potrebni za zbiranje miloščine in opravljanje drugih samostanskih poslov, naj bi le ti živeli v vrstnih hišah ob samostanu in ne bi smeli iti v notranjo samostansko klavzuro. Vodilo pa v 18. poglavju po drugi strani pravi, da obstaja zadosten razlog za vstop služinčadi v klavzuro že, kakor hitro je potrebno v samostanu kaj storiti, kar se zunaj njega ne more. V samostanu je bilo potrebno namreč opravljati različna manjša dela, kot je nošenje drv v kuhinjo, ogrevanje celic in delo na vrtu, delo v samostanski pekarni in podobno. Opravljanje takega dela niso zahtevali od profes (!), katerih dolžnost je opravljati oficij na koru in se samo toliko posvečati ročnemu oz. fizičnemu delu, da "odpravijo postopanje in ne pogasijo duha sv. molitve in pobožnosti." Zatorej morajo biti v samostan za takšna manjša fizična dela svetni služabniki. Tudi bula *Miranda* v svojem traktatu o redovnicah (2. vprašanje, 5. člen) pravi, da sta papež Pavel III. leta 1536 klarisam v provinci Kastela in papež Pij V. v rimski redovni provinci dovolila, da sprejmejo v notranjo klavzuro nekaj svetnih služabnikov za opravljanje manjših del v samostanu.

²⁹³ KKL, 37'–38'.

²⁹⁴ KKL, 38', 39.

Prostorski prikaz samostana Mekinje v 17. in 18. stoletju

- [shaded area] osenčene ploskve označujejo obseg samostana in cerkve pred obnovo
 [dashed line] neosenčene-črtkane ploskve označujejo obseg samostana po obnovi (1682-1702)

- 1a prva mogoča lokacija klariške samostanske kapele
- 1b druga mogoča lokacija klariške samostanske kapele
- 2 lokacija klariške obednice (danes uršulinska samostanska kapela)
- 3 stopnišče, ki povezuje nunski klariški kor s kapelo sv. Antona Padovanskega
Tu so klarise-kandidatke med obredom redovne preobleke vstopale v samostan, v obratni smeri pa so nesli krsto umrle redovnice v klariško grobnico.
- Z. K. območje "zunanjega" kora
- N. K. območje "notranjega" kora, kjer so klarise molile brevir
- 4 glavni samostanski vhod v času klaris
- 5 vhod, pri katerem se je začelo strogo območje klavzure
- 6 lokacija samostanske kuhinje v času klaris
- 7 mesto, kjer je potekala svetna umestitev nove opatinje
- 8 dvoje vrat, ki so povezovala samostan s cerkvijo
- 9 "plemiški" prehod

Spoštovanje klavzure v klariških samostanih

Tako mekinjske²⁹⁵ kot škofjeloške²⁹⁶ konstitucije določajo, da je vsako dekle, ki se zaobljubi samostanskemu življenju, pod kaznijo smrtnega greha in duhovne kazni obvezana živeti v klavzuri znotraj samostanskih zidov vse dni svojega življenja in ne sme nikoli oditi iz samostana. Izjema je le neodločljiva nujna sila, kot je npr.: požar v samostanu, napad sovražnikov in podobno. V teh primerih se sestre lahko brez dovoljenja umaknejo na varnejši kraj in tam, kolikor je le mogoče, ostanejo oz. živijo v zapori (ločene od zunanjega sveta). O tem pa so morale v najkrajšem možnem času obvestiti duhovno vodstvo. Razen v takih izrednih primerih sestre niso smele zapuščati klavzure.²⁹⁷

V ljubljanskih konstitucijah vsebovane vizitacijske določbe ljubljanskega škofa pa določajo, da ne more niti kardinal protektor klariškega reda iz nobenega razloga, četudi za kratek čas, dati dovoljenja za izhod iz klavzure. Zgolj ljubljanskemu škofu pa je bilo pridržano, da jim je dovolil izhod iz samostanske klavzure v primeru velikega požara v samostanu, ob nevarni bolezni izpuščajev ali okužbe s kugo. V vseh drugih primerih pa se je moralo zaprositi in zahtevati dovoljenje pri apostolskem sedežu. V nasprotnem primeru bi jih zadela kazen izobčenja, katerega oprostitev je, razen v smrtni sili, po Piju V., pridržana apostolskemu sedežu. Kazen ni zajemala le sester, ki bi odšle brez dovoljenja iz samostana, ampak tudi škofove, ki bi to dovolili, kakor tudi tiste, ki bi jih na poti spremljali ali jih sprejeli na svoj dom, ne glede, ali gre za ljudi svetnega ali duhovnega stanu.²⁹⁸

Prostorski obseg klavzure v obravnavanih samostanih klaris

Klavzura se je v mekinjskem samostanu raztezala do glavnih vrat, kjer je bil uradno glavni vhod v samostan oz. izhod iz njega. Nadalje je klavzura obsegala predel od zakristije do vrat, ki vodijo v kaplanijo²⁹⁹ in v sobo za goste ter celoten vrt. Sestre so šle lahko v cerkev samo, kadar so bila zunanja cerkve-

²⁹⁵ KKM, 86–99.

²⁹⁶ KKŠ, 88–104.

²⁹⁷ KKM, 87, 88; KKŠ, 89, 90.

²⁹⁸ KKL, 33'.

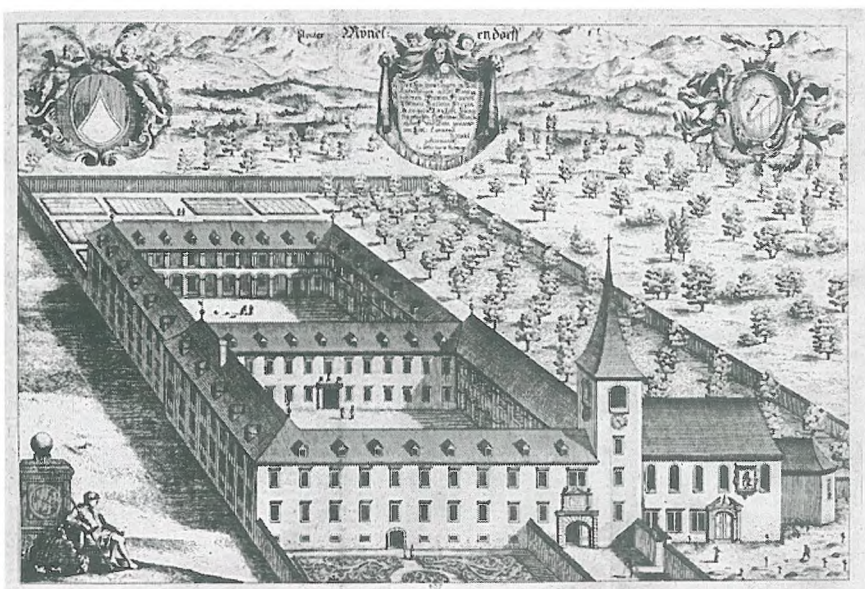
²⁹⁹ Do sedaj je veljalo prepričanje, da je bila nekdanja kaplanija v sedanjem mekinjskem župnišču, kar pa so ovrgle raziskave dr. Dušana Kosa, ki dokazuje, da je bil v prvi polovici 18. stoletja v današnjem župnišču dvorec oz. rezidenca grofov Gallenbergov. V njem so stanovali, kadar so prišli na obisk v Mekinje, od zgraditve objekta leta 1701/2 do sredine 18. stoletja, ko so kupili graščino na Zduši. Na prehodu iz zgornje zakristije v današnje župnišče oz. nekdanji dvorec je ohranjen značilno dvignjen "plemiški prehod".

na vrata zaklenjena, a ne same, ampak ob spremstvu vsaj enega svetnega človeka.³⁰⁰ Prav tako ni smela imeti nobena sestra, ko je bila v cerkvi, pri sebi ključev od cerkvenih vrat. Ključke od zunanjih vrat samostanskega vrta in ključ od vrat, ki so vodila iz samostana v kapelo sv. Kolomana, je imela ves čas pri sebi opatinja. Samo čez noč pa je imela opatinja pri sebi ključke od glavnih samostanskih vrat in oba ključa od zimskega in poletnega kora, ključ od zakristije in ključ, ki odpira vrata za prehod navzdol v cerkev (po stopnicah v kapelo sv. Antona Padovanskega). Poleg tega je bilo naloženo še sestri-zakristanki, da zaklepa oz. zapira cerkev v zimskem času ob devetih zvečer, poleti pa proti deseti uri. Že od starih časov pa v tem samostanu ni nobenega zamreženega okna, ki bi služilo za pogovor z ljudmi, kakor tudi za zaslisanje in poravnavo med kmeti-podložniki mekinjskega samostana ali za druge pomembne opravke. Sestram pa je bilo dovoljeno iti po stopnicah in na dvorišče ter se v dveh jedilnicah (poletni in zimski) in v zraven ležečih prostorih pogovarjati s tujci, ki so prišli v samostan, in opravljati svoje posle s podložniki in drugimi. Če se je želela katera od sester pogovarjati s svojimi znanci ali kadar se je želela izredno pogovarjati, je to lahko opravila pri majhnem zamreženem oknu. Pogovor je moral potekati ob navzočnosti sestre-opazovalke, ki jo je v ta namen določila opatinja. Ni pa bilo obiskovalcem nikoli dovoljeno jesti v samostanu, razen v navzočnosti dednega odvetnika Gallenberga ali koga drugega iz njegove rodbine. Vendar tudi pri tem ni smelo biti navzočih veliko tujih ljudi, jesti pa so morali ob navzočnosti opatinje in ene ali dveh drugih sester.³⁰¹

³⁰⁰ Zanimiva je na tem mestu primerjava s samostanom dominikank v bližnjem Velesovem, kjer je glede obiskovanja tamkajšnje samostanske cerkve vizitator Frančišek Barbaro leta 1593 odredil naslednje: "Redovnice naj brez vzroka ne hodijo v cerkev, da ne prelomijo klavzure in ne zapadejo kazni. Kadar pokopljejo v kripto kako sestro, oz. če gredo molit na grob kakšne sestre, smejo iti v cerkev, vselej seveda pri zaprtih cerkvenih vratih, da laiki ne morejo priti v cerkev ..." – J. Volčjak, n. d., str. 45.

³⁰¹ KKM, 88–90.

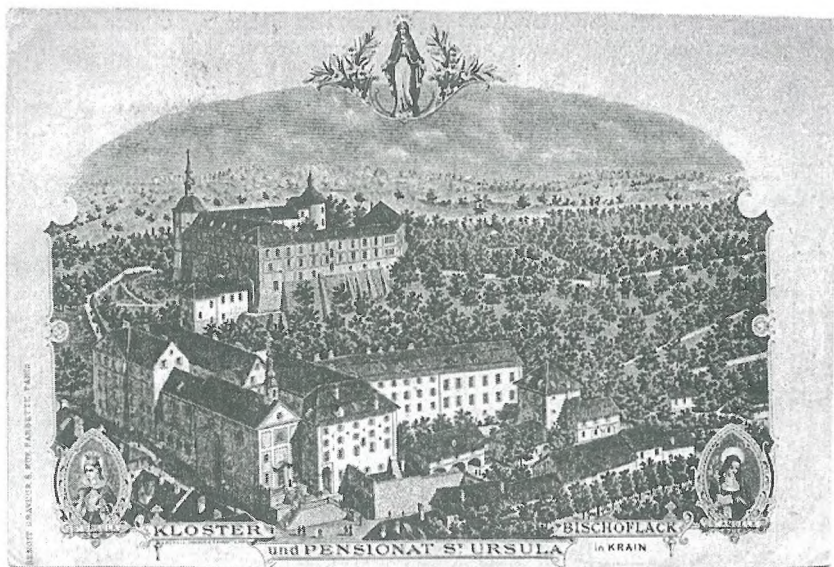
Skoraj enako besedilo glede obsega klavzure, kot je napisano v tem poglavju, zlasti pa v tem odstavku, je zapisano tudi v breve papeža Benedikta XII. z dne 14. 7. 1744, ki ga je podelil mekinjskim klarisam. V njem jim podeljuje privilegij glede strogosti njihove klavzure s tem, da jim dovoljuje, da se držijo klavzure le v takšnem obsegu, kot so se je držale do tedaj in kot je to določeno v njihovih konstitucijah. Tako se v Mekinjah ni bilo potrebno držati strogih pravil glede klavzure, ki jih je omenjeni papež ukazal vsem samostanom leta 1742. – NŠAL, Zbirka listin, Mekinje: 1744 VII. 14., *Rim (Breve papeža Benedikta XIV. o klavzuri v samostanu Mekinje)*. Na ta privilegij mekinjskih klaris so se sklicevali zagovorniki velesovskega samostana dominikank, ki so tako preko svetne kot cerkvene oblasti skušali v Rimu doseči

Samostan v Mekinjah po obnovi med letoma 1682–1686
(J. W. Valvasor, *Die Ehre deß Herzogthumbs Crain*, Buch IX., Nürnberg 1689, str. 367)

V škofjeloškem samostanu je klavzura segala: na zgornji strani samostana do vrat čisto nad zakristijo, nato je šla mimo sobe za bolne sestre proti kaplaniji. Na spodnji strani samostana se je klavzura raztezala do notranjih glavnih vrat pod samostanom, kjer je bil tudi uraden samostanski vhod in izhod; v klavzuri je bil tudi celoten samostanski vrt vse do notranjih vrat pri leseni lopi. Za vse to, kakor tudi za sama železna vrata, je imela podnevi ključe pri sebi sestra vratarica, kateri je potem odpiral in zapiral omenjena vrata kak zaupen in pošten svetni človek. Sestre so šle lahko tudi v cerkev; sestra zakristanka je hodila skupaj s še eno sestro, toda samo, če so bila zunanja cerkvena vrata zaprta. Sestre tudi niso smele iti v cerkev nikoli same, ampak sta morala vedno biti ob sestri eden ali dva svetna samostanska človeka. Pri tem nista smela imeti ne sestra ne svetni človek s seboj ključev od zunanjih cerkvenih vrat.

podobno omilitev klavzure tudi za velesovski samostan. Papež je velesovskim dominikankam ugodil šele leto dni kasneje kot mekinjskim klarisam: julija 1745. – J. Volčjak, n. d.

Nekdanji klariški samostan v Škofji Loki okrog leta 1900
(razglednica last Tomaža Arta)

Konstitucije so sestram dovoljevale, da so šle tudi v govorilnico, kjer so lahko govorile s tujimi ljudmi in imele tam avdienco. Nikoli pa ni bilo dovoljeno jesti v govorilnici. Prav tako sestre niso smele nikoli oditi iz samostana v govorilnico brez dovoljenja opatinje. Pa še takrat ni smela oditi nobena sestra sama, ampak so jo morale spremljati dve ali tri sestre. Če bi kaka sestra odšla iz samostana v govorilnico brez dovoljenja in sama, so jo za tri dni kaznovali z odvzemom črne koprene in en petek se je morala postiti samo ob kruhu in vodi.³⁰² Zaradi tega so bila tudi vrata poleg sobe za bolne sestre, če je bilo le mogoče, zaprta, ključke od teh vrat pa je imela opatinja. Ključke od drugih oken in vrat, ki so bila namenjena prehodu, kakor tudi od govorilnice in rešetk,³⁰³ je imela v varstvu opatinja, vendar pa si te hrambe, po besedah

³⁰² KKŠ, 90–92.

³⁰³ Železne rešetke so bile v škofjeloškem samostanu nameščene dne 11. avgusta 1692, v času opatinje Marije Franciške Adelman. Namestili so jih v notranji sobi za goste nad kaplanijo. Ta namestitev rešetk je bila predlagana iz različnih razlogov že na nekem zboru redovnic pred 30 leti. V ta namen so že pripravili neko sobo in lesene rešetke. Ker pa ima po besedah Kronike "dobro več nasprotovanj kot slabo, se ta želja pred 30 leti ni mogla uresničiti." Tedaj

konstitucij, ni smelo razlagati tako strogo, da ne bi mogla teh ključev kdaj zaupati tudi kakemu drugemu človeku. Kadar pa se je dajala krojačem hrana ali delo izven klavzurne mreže, se je to opravilo pri malem okencu pri vratih. Na vrt sestre niso smele iti brez dovoljenja, kadar so bili zunaj tuji ljudje.³⁰⁴

V mekinjski samostan in klavzuro so lahko pustili zdravnika, padarja (ranocelnika), voznike žita in lesa ter zidarje in tesarje, pa tudi vse tiste, ki opravljajo takšna dela, ki jih sestre ali samostanski posli ne znajo. Zato so odredili, da so lahko vse te osebe, potem ko so jih poklicali, z dovoljenjem opatinje spustili v samostan oz. klavzuro. Ob tem pa konstitucije dodajajo, da se omenjenim osebam ne sme dovoliti, da bi se prosto sprehajale po samostanu in se zadrževale v samostanu dalj časa, kot je trajalo opravilo, zaradi katerega so prišle. Prav tako ne smejo videti sester v samostanu, razen tistih, ki morajo biti pri njihovem opravilu nujno navzoče.³⁰⁵

Tudi v škofjeloški samostan so lahko prišli samostanski mlinarji ali hlapci, kadar so prinašali moko ali kadar je moral biti kdo od njih pri tehtnici. Te se je lahko spustilo v samostan pri vratih, ki so vodila na balkon. Vsa opravila v samostanu so se morala seveda opraviti kar se da hitro, prišlekov se tudi ni smelo pustiti dolgo postopati in z njimi izgubljati nepotrebnih besed.³⁰⁶

Prav tako niti v mekinjski niti škofjeloški samostan niso smeli priti tujci, da bi govorili z redovnico brez dovoljenja opatinje ali brez navzočnosti dveh do treh drugih sester ali da bi imeli z njo kakšen drug opravek. Sestra, ki bi se pregrešila zoper ta pravila, se je morala za kazen enkrat postiti samo ob vodi in kruhu, če pa je to nekajkrat ponovila, se jo je kaznovalo z odvzemom črne koprene za en dan ali več, kakor je pač po svoji najboljši vesti presodila opatinja.³⁰⁷ Mekinjske klarise so lahko šle na manjši vrt pod obema obednicama. Ključke od obojih vrat tega vrta je imela ves čas pri sebi opatinja. Mekinjske konstitucije so tudi določale, da moškim osebam, razen duhovnikom ter dednemu odvetniku s spremstvom, ni dovoljeno povzpeti se po stopnicah v gornji del samostana. Prav tako jim ni bilo dovoljeno vstopiti v spodnji del samostana skozi mala vrata, ki vodijo iz zunanjega dvorišča v notranje. Opatinja tudi ženskim osebam ni smela brez zadostnega razloga dovoliti vstopa v klavzuro oz. samostan, lahko pa je odredila, kdo sme jesti v samo-

pa sta opatinja in samostanski spovednik Bergamaš na zboru sester to tako močno zagovarjala, da so sestre v to privolile. – Kronika, str. 38–39.

³⁰⁴ KKŠ, 90–92.

³⁰⁵ KKM, 93.

³⁰⁶ KKŠ, 93.

³⁰⁷ KKM, 90: KKŠ 96.

stanu; in v izjemnih primerih, če ni šlo drugače, je tudi odločila, kdo je lahko v samostanu prespal.³⁰⁸

V sklop zapovedi o klavzuri je spadalo tudi dopisovanje v samostan in iz njega. Glede tega tako mekinjske kot škofjeloške konstitucije odredjajo, da vsa pisma, liste in karkoli napisanega, kar prihaja v samostan, osebno izročijo v roke opatinji, ki ta pisma oz. pisanja lahko odpre in prebere ali pa jih po svojem preudarku še zaprte izroči naslovljeni sestri. Ko pa je kaka sestra pisala iz samostana, je morala vsakič pokazati svoje pisanje opatinji, ki je to prebrala in če se je z vsebino strinjala, pismo zapečatila in poslala naslovniku. Če pa so ugotovili, da kaka sestra na skrivaj prejema ali odpošilja pošto, so jo ustrezno kaznovali.³⁰⁹

Identične določbe glede pisanja pisem v samostan ali iz njega so veljala tudi pri ljubljanskih klarisah.

Kazni za prekršek glede zaobljube redovne čistosti

Če so ugotovili, da se je katera od sester pregrešila zoper zaobljubo čistosti, tako mekinjske kot škofjeloške konstitucije določajo, naj opatinja to kaznuje v skladu s težo prekrška. Pri tem je morala upoštevati, kar je določeno za kaznovanje javnega ali tajnega prekrška že v drugem poglavju konstitucij. Na tem mestu bodi omenjena le kazen za sestro, ki je sama storila prekršek zoper čistost in ji je bilo jasno dokazano, da je grešila. Takšno sestro je bilo potrebno za tri leta zapreti v posebej za to določeno celico–zapor in jo tam pustiti tako ponoči kot podnevi. Ni se je smelo nikoli spustiti ven, razen k maši ob nedeljah in praznikih, k spovedi in k obhajilu, kakor tudi na božič, veliko noč, na praznik sv. Klare (12. avgusta) in sv. Frančiška (4. oktobra). Za ta tri leta so sestre odvzeli tudi črno kopreno, za vse življenje je izgubila aktivno in pasivno volilno pravico ob volitvah opatinje, vse petke v triletnem obdobju zopora pa se je morala postiti: v Mekinjah ob kruhu in vodi, v Škofji Loki pa ob kruhu in vinu (!). Prav tako se je moralo kar najbolje poskrbeti, da sestra ne bi imela priložnosti ponoviti svojega nečastnega dejanja.³¹⁰

Če se je zgodilo, da se je kaka sestra po opravljenih zaobljubah odločila zapustiti klariški red in oditi bodisi v redovnih bodisi svetnih oblačilih ponovno v svet, se jo je imelo za odpadnico in jo je zadela duhovna kazen. Če se je

³⁰⁸ KKM, 92.

³⁰⁹ KKM, 93.

³¹⁰ KKM, 94; KKŠ, 98, 99.

nato takšna sestra – "odpadnica" spet odločila vstopiti nazaj v samostan, ji po besedah konstitucij "ne smejo biti vrata usmiljenja za vrnitev nikoli zaprta, ampak jo lahko ponovno sprejmejo kot članico samostanske skupnosti. Ne smejo pa je takoj pustiti v družbo ostalih redovnic, ampak jo morajo nastaniti na posebnem mestu, da se ji odpusti duhovna kazen." Po pridobljenem odpustčanju se je sestra, če je prišla v samostan v svetnih oblačilih, lahko ponovno preoblekla v redovno obleko. Nato pa so jo kaznovali po naslednjih določbah:

- Če je sestra prvič odšla iz samostana in se je v roku enega meseca vrnila, so jo za kazen en mesec zaprli v samostanski zapor in v tem času se je morala ob ponedeljkih, sredah in petkih postiti ob vodi in kruhu (v Škofji Loki ob kruhu in *vinu*). Prav tako so ji za eno leto odvzeli aktivno in pasivno volilno pravico.
- Če se je ta nesrečni primer ponovil drugič, je morala sestra-povratnica v zaporu preživeti tri mesece in se vse petke postiti ob vodi in kruhu oz. v Škofji Loki ob kruhu in *vinu*. Prav tako je za dve leti izgubila obe volilni pravici.
- Če je sestra med prvim odhodom iz samostana ostala v svetu več kot en mesec, naj bi bila za kazen prav toliko časa v zaporu, kolikor je izostala iz samostana. V tem času se je morala vse ponedeljke, srede in petke postiti ob vodi in kruhu oz. v Škofji Loki ob kruhu in *vinu*. Po prestatnem zaporu so ji za leto dni odvzeli črno kopreno, obe volilni pravici, pa za dobo dveh let. Poleg tega je morala takšna sestra toliko dni, kot je bila odsotna, v Mekinjah vsak dan v obednici med kosilom moliti pokoro, v škofjeloškem samostanu pa javno priznavati svojo krivdo. To je morala opravljati tudi tista povratnica, ki je že dvakrat šla iz samostana.
- V primeru, ko so sestre, ki so se pregrešile, trpele velik strah in prezir, je bilo potrebno, da se jim je bolj kot ostro kazen namenilo sočutje in usmiljenje. Zato naj se po besedah konstitucij "s kaznovanjem in poniževanjem ne hiti, ker je za te ženske že sramota storjenega dejanja dovolj huda kazen."
- Prav tako je lahko opatinja, če je na sestri-povratnici opazila dovolj kesanja, bodisi da je opazila njeno oslabeledost na duši in telesu ali na prošnjo celotnega konventa odstopila od izreka kazni glede posta, odvzema črne koprene ali je celo oprostila vse kazni.
- V času zapore zaprte sestre niso smele nikoli nositi črne koprene.
- V primeru, da je sestra bodisi pred izstopom iz samostana bodisi v svetu naredila posebno težak greh, se je morala pokoriti s posebno kaznijo, ki

jo je po dobrem premisleku določil večji del konventa ali odredila duhovna oblast, kateri je bilo potrebno prijavljati vse težje kršitve.

- Zaprte sestre so bile dolžne moliti brevir in opravljati dela, ki jim jih je določila opatinja.³¹¹

Ljubljanske konstitucije glede čistosti in klavzure določajo, da morajo opatinja in samostanske sestre vedeti, da so se tudi sestre-laikinje (konverze) po napravljeni redovni zaobljubi dolžne držati zapovedi klavzure in so podvržene kazni, če se je ne držijo. Izjema je veljala le v nepredvidljivih, nevarnih stiskah, kot je na primer velik požar v samostanu ali sovražni napad ali kaj podobnega. V teh in podobnih izjemnih primerih, ko ni bilo mogoče tako hitro dobiti dovoljenja duhovnega vodstva, je bilo sestram po naravnem pravu dovoljeno omejiti stroge predpise glede klavzure. Ni pa smela oditi iz samostana vsaka sestra posebej, ampak vse skupaj; ko pa so bile zunaj, so se bile dolžne zbrati v kaki poštenu hiši in se, kolikor je bilo mogoče, držati določil klavzure, dokler se jim ni priskrbelo drugega samostana.³¹² Ljubljanski škof Buchheim je glede vstopa v klavzuro ljubljanskega samostana odredil, da je celo Vodilo glede vstopa v notranjo klavzuro z odloki koncila in papežev spremenjeno, tako da nimata niti kardinal protektor niti generalni minister nobene oblasti niti dati dovoljenje niti sama vstopiti v klavzuro; prav tako je bilo prepovedano pod kaznijo velikega izobčenja brez dovoljenja ljubljanskega škofa-ordinarija ali njegovega škofijskega urada vstopiti v notranjo klavzuro tudi samostanskemu spovedniku, zdravniku, puščalcu krvi, kakor tudi mojstrom in delavcem, vsem moškim in ženskim osebam ne glede na stan, čast ali dostojanstvo. V primeru stiske oz. nujne sile, ko ne bi bilo mogoče zaprositi za škofovo dovoljenje, kot na primer: ko hočejo v samostan vdreti sovražniki ali se izvede kak drug nasilen napad, izbruh škodljivega požara ali če nastane podobna nevarnost, pa je dal škof dovoljenje, da vstopi v klavzuro lahko vsak, ki bi v tej resnični nevarnosti nudil sestram pomoč. Glede zdravnika, puščalca krvi in ostalih čez leto v samostanu služočih ljudi pa je ljubljanski škof določil, da ne bi podeljeval dovoljenja za vstop v klavzuro za vsako delo oz. opravke posebej, ampak za vse leto enkrat; zato naj mu to opatinja omeni v prošnji ob novem letu. Glede rednega in izrednega samostanskega spovednika, ki ju je hotel samostan imeti, je škof v vizitacijskih konstitucijah odredil, da ju je za bolne sestre že prej dovolil imeti; in kadar bi moral postaviti kakega duhovnika za samostanskega kaplana, mu bo dovolil

³¹¹ KKM, 94–99; KKŠ, 100–104.

³¹² KKL, 30.

maševati tudi bolnim sestram in mu za ta namen dovolil vstop v samostansko klavzuro; vendar brez v Vodilu predpisanega spremstva.³¹³

Ljubljanske konstitucije opozarjajo opatinjo in sestre, da ne morejo uporabljati rimskega privilegija glede vstopa v klavzuro. Zato pa naj o tem odločata škofijski urad in predstojnica tega samostana; v to pa so morale privoliti tudi sestre v kapitlju s tajnim glasovanjem. Prav tako je odredil, da vse osebe ne glede na stan ali spol, zapadejo pod kazen velikega izobčenja (katerega dispens lahko razen v smrtni tiski izreče le sveti sedež), če bi brez njegovega dovoljenja in zgolj s papeško oprostitvijo vstopile v notranjo samostansko klavzuro, zlasti pa tiste, ki bi se predrznile vstopiti v klavzuro s papeškim in škofovim dovoljenjem, vendar brez odobritve kapitlja sester, ki so o tem tajno glasovale. Prav tako bi tudi ljubljanske klarise zapadle v omenjeno, svete mu sedežu pridržanemu izobčenju, če bi na podlagi odpravljenih papeških svoboščin ali na podlagi škofovskega dovoljenja (ki določa, da se razen v nujnih primerih ne sme nikomur dati dovoljenja za vstop v klavzuro) v primerih, ki niso nujni, spustile v samostan kako osebo. Pri tem pa ne bi zapadle pod samo kazen izobčenja, ampak bi storile tudi smrtni greh kršitve klavzure.³¹⁴

Ljubljanski škof je tamkajšnjim klarisam tudi zapovedal, da sta spovednik ali kaplan, kadar sta poklicana k bolni sestri v samostan, na podlagi Vodila dolžna s seboj vzeti dva pobožna duhovna moža ali vsaj enega, da vstopita skupaj s spovednikom, ki mora imeti na sebi albo, štolo, manipel ali večerni plašč,³¹⁵ in da lahko vstopita v klavzuro. Če pa bi bila takšna stiska, da čas ne bi dopuščal iskanja duhovne osebe, škof dovoljuje, da sme vstopiti v klavzuro v spovednikovem spremstvu tudi cerkovnik (mežnar). Zdravniku in puščalcu krvi, ki ga vzamejo opatinja in konvent, je škof tudi naznanil, da lahko brez zaprošanja tako pogosto kot zahteva potreba, vstopajo v klavzuro in vzamejo s seboj potrebne pomočnike in orodje. Na podlagi 18. poglavja Vodila pa omenjene osebe zavezuje, da po samostanu ne hodijo sami, ampak v spremstvu dveh ljudi iz samostana, da se v samostanu zadržujejo skupaj in da se po opravljenem delu brez odlašanja tudi skupaj odpravijo iz njega.³¹⁶

Glede drugih služočih v samostanu, kot so zidarji, lončarji, tesarji in po-

³¹³ KKL, 35.

³¹⁴ KKL, 35¹–36.

³¹⁵ Večerni plašč (*superpelliceo*) je plašč, ki ga duhovnik uporablja v cerkvi pri slovesnih opravilih, kadar ne gre za opravljanje sv. maše.

³¹⁶ KKL, *ibidem*.

dobni ljudje, ki jim dovoljenje za vstop podeli škofijski urad na začetku leta, pa jim škof dovoljuje vstop za opravljanje njihovega dela, da ne bi njihove prošnje kar naprej prihajale na škofijski urad. Zaradi tega škof tudi na predpisani način papežev prepoveduje vsem podrejenim klerikom in laikom ljubljanske škofije s kaznijo papeža Aleksandra III., da bi večkrat obiskovali redovnice. Do sedaj je dopuščal, da ga za vstop v sam samostan ni bilo potrebno zaprositi; zato je ob prvi vizitaciji škof Buchheim opomnil vse, naj njegove dobrotljivosti ne izrabljajo, naj zlasti v adventu, ob petkih, sobotah in ob praznikih, ko Vodilo zahteva držanje strožje zapovedi molčečnosti, nikar brez zakonitega nujnega razloga ne zaposlujejo sester v govorilnici.³¹⁷

Glede spoštovanja klavzure je škof v ljubljanskem samostanu dovolil samostanski svetni služinčadi za opravljanje majhnih in nižjih hišnih del, kot so: prinašanje drv, kurjenje, peka kruha, obdelovanje vrta in podobno vstopiti v klavzuro in ostati tako dolgo, da opravijo službo; dolžni so se držati klavzure, v samostanu se morajo udeleževati tudi pridige, spovedi in obhajila. Opatinja je imela dovoljenje, da je to svetno služinčad odpustila iz samostana, ni pa smela odpuščenih oseb brez ponovnega škofovega dovoljenja sprejeti nazaj v klavzuro; to ji je bilo prepovedano na podlagi koncila, ki določa zanj kazni smrtnega greha; ta pa je enaka kazni velikega izobčenja, katerega oprostitev je bila razen v smrtni stiski pridržana izključno svetemu sedežu.³¹⁸

2.8. O samostanski cerkvi, spovedniku, kaplanu, spovedi in obhajilu

Izvirno Vodilo sv. Klare glede tega določa v 12. poglavju, naj bo klarisam v pomoč kak kaplan iz reda manjših bratov s še enim tovarišem klerikom, ki sta na dobrem glasu, modra in preudarna; poleg njiju naj jim manjši bratje dajo še dva laiška brata. Nadalje je določeno, da kaplanu ni dovoljeno vstopiti brez spremstva. Kadar vstopita, naj ostaneta v javnem prostoru, da lahko vedno vidita druge in drugi njiju. Dovoljeno jima je vstopiti za spoved bolnih sester, ki ne bi mogle priti v govorilnico. Za pogreb in slovesno mašo zadušnico, kakor tudi za izkop in odprtje ali ureditev grobov, smejo po presoji opatinje vstopiti tudi drugi ljudje. Da bi lahko obhajal bolne sestre, je smel kaplan maševati tudi v klavzuri. Vendar so kasneje redovne kaplane iz vrst reda manjših bratov

³¹⁷ KKL, *ibidem*.

³¹⁸ KKL, 39.

nadomestili škofijski duhovniki.³¹⁹

Sedmo poglavje Urbanovega Vodila pa določa: "Kjer ima samostan lastno kapelo, namenjeno maševanju in molitvi brevirja, naj bo tam tudi duhovnik, ki naj bo dobrih navad, vendar ne mlad, ampak 'primernih moških let.' Toda prejem sv. spovedi in drugih cerkvenih zakramentov ima oblast sestram podeljevati le tisti, ki je za to pooblaščen. Tako se redovnica spoveduje samo pri samostanskem spovedniku in takrat lahko z njim govori le o stvareh, ki se nanašajo na spoved. Če je kaka sestra tako hudo bolna, da se ne more spovedati v spovednici in ne more z drugimi sestrami prejeti sv. obhajila ali drugih zakramentov, naj duhovnik, ki je za to pooblaščen, pride z duhovniškim pokrivalom na glavi in štolo okrog vratu v samostan in ostane tam, dokler ne opravi spovedi in ne podeli drugega sv. zakramenta. Nato naj iz samostana odide oblečen tako kot je prišel v samostan; naj ne sleče posvečenih oblačil. V samostanu se ne sme dolgo zadrževati. Na pravkar omenjeni način mora spovednik ravnati tudi, ko pride previdevat (rekomendirati) dušo kake (umirajoče) redovnice. Duhovnik ne sme iti ob smrti redovnice opravljat petja za mrličem v klavzuro, ampak mora to opraviti zunaj v cerkvi. Če pa se mu po odobritvi opatinje in konventa vendarle dovoli vstop v samostan za petje ob mrliču, naj v tem primeru gre v samostan na zgoraj omenjeni način, vendar mora po opravljenem oprasku brez odlašanja zapustiti samostan. Prav tako se, če je potrebno, dovoli odpreti in vstopiti nekatere ljudem: če morajo izkopati grob ali če morajo kaj opraviti zaradi telesne šibkosti žensk. Tako lahko poštena oseba z dovoljenjem ordinarija vstopi v samostan s primernim spremstvom."³²⁰

Tako mekinjske kot škofjeloške konstitucije določajo, naj klarise v cerkvi skrbijo, da bo vse čisto in lepo pospravljeno, zlasti oltarni prti, korporali, purifikatoriji, duhovniške obleke in vse, kar je potrebno za opravljanje maš ter ostalih cerkvenih obredov. "V ta namen naj za opravljanje službe zakristanke izberejo pridno in za čistočo vneto sestro, ki bo lahko povsod skrbela za primerno čistočo in urejenost. To sestro naj postavijo po potrebi in jo po primernem času opatinja zamenja po svojem premisleku." Zakristanka ni smela ničesar narediti na lastno roko, ampak vse po predhodni seznanitvi in z dovoljenjem opatinje. Zakristanka je morala tudi poskrbeti, da so se vse stvari v zakristiji, ki so bile narejene iz platna ali druge tkanine, dvakrat ali trikrat na leto ob lepem toplem vremenu prezračile na zraku in soncu, tako da ne bi

³¹⁹ L. Hardick, n. d., str. 89.

³²⁰ KKL, 6', 7.

zaradi vlage trpele škode. Pri tem je bilo treba paziti, da obarvanih tkanin direktno ni obsijalo sonce, da ne bi izgubile barve.³²¹

V samostanski cerkvi je moral biti tabernakelj, v katerem so morale vedno biti posvečene hostije. Pred tabernakljem je morala dan in noč goreti luč. V cerkvi je moralo biti tudi sv. olje za poslednje maziljenje. Vsako nedeljo je bilo v Mekinjah v navadi, da je duhovnik blagoslavljal z blagoslovljeno vodo, sestre pa so pele na koru.³²² V Škofji Loki pa je duhovnik delil po cerkvi blagoslov z blagoslovljeno vodo v času od nedelje Sv. Trojice do žegnanske nedelje, ki se obhaja pri tej samostanski cerkvi na nedeljo po prazniku sv. Martina. Na te nedelje so morale pri maši sestre peti na koru.³²³ Da bi lahko redno vsak dan opravljale oz. imele sv. maše, so klarise tako v Mekinjah kot v Škofji Loki lahko vedno imele kaplana, ki je moral biti tudi zadosti izobražen in pobožnih navad, vendar ni smel biti mlad. Ta kaplan je bil dolžan vsak dan opravljati sv. maše. V primeru, ko ni mogel opravljati maše, je moral za namestnika priskrbeti drugega. Kaplana je izbrala opatinja v dogovoru z nekaterimi starejšimi sestrami. Imela je tudi pravico, da ga je lahko, kadar je hotela, ponovno odpustila. Med opravljanjem službe je bil samostanski kaplan podrejen samo ordinariju in opatinji.³²⁴ Tako je bil dolžan v Mekinjah po zahtevi opatinje opraviti oz. peti sv. maše vse nedelje in praznike in na vse druge dni, kakor tudi darovati sv. maše za umrle redovnice in poskbeči za druga sv. opravila. Prav tako je moral za redovnice na omenjene dneve in praznike opraviti slovesne večernice. Tako je moral večernice začeti in potem iz brevirja zmoliti kapitel in glavno molitev. Moral je tudi pridigati, kadar ni bilo v cerkvi in samostanu nobenega drugega pridigarja. Nadalje je bil kaplan dolžan opraviti na teden dve maši: eno za potrebe samostana samega, drugo pa za samostanske ustanovitelje in dobrotnike, tako za žive kot za umrle. Kaplanu ni bilo dovoljeno vstopiti v klavzuro, razen ko je na praznik sv. Treh kraljev pokadil z dišečim kadilom ter blagoslovil samostan, in za veliko noč, ko je blagoslovil velikonočno jagnje in ostalo, kar je sodilo zraven. Prav tako je lahko vstopil v klavzuro, če je moral zaradi pomanjkanja spovednikov bolnim, ležečim in umirajočim sestram podeliti poslednji sv. zakrament. Pri tem opravilu sta morali biti navzoči vsaj dve sestri ali pa biti vsaj toliko oddaljeni, da sta lahko videli kaplana in bolno sestro. To slednje je veljalo tudi v

³²¹ KKM, 100, 101; KKŠ 104, 105.

³²² KKM, *ibidem*.

³²³ KKŠ, 106.

³²⁴ KKM, 101; KKŠ, 106, 107.

primeru, če je prišel v klavzuro spovednik. Njemu prav tako ni bil dovoljen vstop v klavzuro, razen zaradi podelitve sv. zakramentov bolnim in umirajočim sestram ali kadar je bil zaprosen, da deli bolnim sestram duhovno tolažbo.³²⁵

Škofjeloške konstitucije glede kaplana določajo, da je dolžan vsak dan opraviti sv. mašo; v kolikor pa je ne more, mora za to priskrbeti drugega duhovnika. Kaplana je izbral po svoji volji in izkazani primernosti celoten konvent, ki je imel tudi pravico, da ga je, kadar se mu je zdelo potrebno, ponovno odpustil, ne da bi mu bilo potrebno svojo odločitev pojasnjevati posameznim ljudem, stranem ali kakemu gospostvu. Kaplan je bil tudi v Škofji Loki toliko časa, kolikor je služil samostanu, odgovoren samo škofu-ordinariju in opatinji. Konventu je bil kaplan dolžan peti oz. opravljati maše na vse nedelje in praznike, pa tudi na druge dni, kakor tudi darovati sv. maše za umrle in po drugih namenih – kot je pač zahtevala opatinja. Nadalje je bil zlasti dolžan darovati sv. maše tudi na redovne praznike klariškega reda. Ob večjih praznikih je opravljal večernice s sestrami bolj slovesno. Takrat je začel moliti večernice in potem zmolil kapitel ter molil še ostale molitve iz brevirja. Na vse večje praznike in na posamezne nedelje v letu, zlasti v adventnem in postnem času, naj bi kaplan tudi pridigal. Kaplanu ni bil dovoljen vstop v klavzuro razen, kadar rednega spovednika ni bilo v samostanu, da je ležečim sestram podelil nekatere svete zakramente, kot npr.: pokoro, obhajilo in poslednje maziljenje ter molitev v poslednji stiski (ob zadnji uri).³²⁶

Če bi sčasoma prišlo do tega, da bi moral imeti spovednik svoje stanovanje stalno v samostanu, tako mekinjske kot škofjeloške konstitucije določajo, naj se konvent nikakor ne obveže, da ga bo imel na stanovanju dosmrtno. Na stanovanje v samostan so ga lahko sprejeli samo pod pogojem, da je bil pred tem njihov spovednik najmanj šest let zaporedoma in se je izkazal za primernega ter samostanu koristnega. Če je vse to izpolnjeval, so ga lahko na podlagi te klavzule sprejele na stanovanje, s pristavkom, "če se seveda v prihodnjem času nič ne spremeni. V primeru, da se njegovo vedenje spremeni, pa se ga po spoznani neprimernosti vedno lahko odpusti."³²⁷

³²⁵ KKM, 102, 103.

³²⁶ KKŠ, 107–109.

³²⁷ KKM, 103.

Spoved in obhajilo redovnic

Glede spovedi in obhajila določa izvirno Vodilo sv. Klare, naj se sestre z dovoljenjem opatinje spovedo vsaj dvanajstkrat na leto, obhajilo pa naj sprejmejo za božič, na veliki četrtek, na veliko noč, na binkošti, na Marijino vnebovzetje, na praznik sv. Franciška in na Vse svete.³²⁸ Popolnoma enako določa v sedmem poglavju tudi Urbanovo Vodilo.

Vendar je iz mekinjskih konstitucij jasno razvidno, da je bilo opravljanje spovedi in prejetanje obhajila pogostejše.

Konstitucije za mekinjske klarise določajo opravljanje spovedi in obhajila na naslednje dneve:

- na praznik sv. Treh kraljev (6. januarja),
- na praznik presvetega imena Jezusovega (druga nedelja po sv. Treh kraljih),
- na svečnico (2. februarja),
- na prvo postno nedeljo,
- na praznik sv. Jožefa (19. marca),
- na praznik Marijinega oznanjenja (25. marca),
- na praznik spomina na sedem žalosti Matere Božje (petek po tihi nedelji),
- na veliki četrtek,
- na praznik sv. Jurija (24. aprila),
- na praznik Gospodovega vnebohoda (štirideseti dan po veliki noči),
- na binkošno nedeljo,
- na praznik presvete Trojice,
- na praznik Srca Jezusovega,
- na praznik sv. Antona Padovanskega (13. junija),
- na praznik sv. Janeza Krstnika (24. junija),
- na praznik sv. apostolov Petra in Pavla (29. junija),
- na škapulirsko Mater Božjo (okrog praznika sv. Aleša, ki je 17. julija),
- na sv. Ano (26. julija), Porciunkulo (2. avgusta) in na praznik sv. Klare (12. avgusta),
- na praznik Marijinega vnebovzetja (15. avgusta),
- na praznik angelov varuhov (prva nedelja v septembru),
- na praznik Marijinega rojstva (8. septembra),
- na praznik sv. Mihaela (29. septembra),
- na praznik sv. Franciška Asiškega (4. oktobra),

³²⁸ L. Hardick, n. d., str. 81.

- na praznik sv. Uršule (21. oktobra),
- na praznik vseh svetnikov (1. novembra),
- na praznik Marijinega darovanja (21. novembra),
- na praznik brezmadežnega spočetja Device Marije (8. decembra),
- na božič (25. decembra).³²⁹

Če bi katera od mekinjskih klaris želela opraviti iz posebne pobožnosti spoved in obhajilo razen v teh dneh, je to smela storiti le z dovoljenjem opatinje in privolitvijo spovednika. Na prejem teh dveh zakramentov pa so se morale, kolikor je le mogoče, dobro pripraviti.³³⁰

Tridentinski cerkveni zbor je redovnicam dopuščal možnost, da dva do trikrat na leto opravijo spoved pri izrednem spovedniku, ki jim ga dovoli imeti duhovno vodstvo ali so si ga same izbrale. Izredno spoved pri izrednem spovedniku so lahko sestre opravile na praznik sv. Klare in sv. Frančiška ali v primernem času med letom. Na vse druge dni pa so se morale sestre spovedovati pri rednem spovedniku.

Mekinske konstitucije dovoljujejo, da so sestre, ki so opravljale v samostanu kakršnokoli delo, pred večjimi prazniki, ko je bilo dela več kot navadno, zahtevale od opatinje dovoljenje za prejem obhajila pred ostalo samostansko skupnostjo.³³¹

Ko so se sestre spovedovale, pa mekinske konstitucije še predpisujejo, naj se vse že na večer pred dnevom prejema obhajila spravijo med seboj s poljubom miru pred opatinjo po jutranji maši na koru, kadar je hladno, pa v svojih sobah. Mlajše sestre so klečale pred opatinjo, sklonjene nad tlemi in so priznavale svojo krivdo z besedami: *"Prečastita ljuba gospa mati opatinja! Pred Vami ponižno priznavam svojo krivdo, če sem Vas kadarkoli užalostila ali vas opetnajsterila ali če mi je bil sveti mir vzet iz mojega srca. Za to Vas za Božjo voljo prosim, da mi oprostite in odpustite!"* Nato spregovori opatinja: *"Bog ti odpušča vse tvoje grehe in prestopke. Zmoli očenaš, zdravomarijo in prosi Boga tudi zame."*

Nato je opatinja naložila nekaj malega molitve tudi ostalim sestram, kot npr.: očenaš, zdravomarijo, *"Salve, Regina"* (Pozdravljena Kraljica), *"Sub tuum præsidium"* (Pod tvoje varstvo pribežimo) in podobno. Tako se je obred prošnje za odpuščanje končal.³³²

³²⁹ KKM, 104, 105.

³³⁰ KKM, 105.

³³¹ KKM, 105, 106.

³³² KKM, 106, 107.

Konstitucije ljubljanskih klaris glede samostanske cerkve določajo, naj v čast najsvetejšemu zakramentu oblečejo notranjost tabernaklja s svileno prevleko, prav tako tudi zunanost tabernaklja, da bo lahko služila za vse cerkvene oz. bogoslužne barve (tj. bela, rdeča, zelena, vijolična). Odrejšajo tudi, da naj bo v cerkvi tudi puščica z oljem za poslednje maziljenje, ki naj ne bo prevelika, ampak primerne velikosti; za njegovo hranjenje pa naj se na eni strani glavnega oltarja izdolbe vdolbino, s primerno zaporo oz. vrati in z napisom *sveo bolniško olje*. Ključ od teh vratc je moral imeti pri sebi v hrambi in varovanju samostanski kaplan. Za glavni oltar, ki je bil že pozlačen, so izdelali iz obarvane tkanine primerno zaveso, da se ga je obvarovalo pred prahom. Na še neblagoslovljenem stranskem oltarju so morali pokriti prenosni oltar (imenovan tudi grobek oz. lat. *portatile*) in vso oltarno mizo s fino tkanim platnom. Zanimivo je tudi škofovo dovoljenje, izdano ob prvi vizitaciji samostana, da se lahko v prihodnosti posvetitveni naslov tega stranskega oltarja tudi spremeni; ostala dva oltarja pa naj ostaneta vedno posvečena istemu zavetniku: oltar na evangelijski strani Materi Božji, oltar na listinski strani pa nadangelu Mihaelu. Sestre naj bi posvečale skrb tudi cerkvenim vratom; morali bi spremenili zaporo teh vrat, da bi jih lahko cerkovnik od zunanje in nesamostanski ljudje od notranje strani odpirali in zapirali. Nato ljubljanske konstitucije odrejšajo, da naj bosta cerkev in zunanja zakristija zunaj klavzure in da vse sestre, ki so zavezane k spoštovanju klavzure, pod kaznijo papeškega izobčenja ne smejo iti niti v zunanjo zakristijo niti v notranjo cerkev. Odrejšajo pa tudi, naj se leseni kor, kjer so samostanske gojenke in notranja samostanska služinčad pri sv. maši, ogradi z mrežami, tako da jih ljudje ne morejo gledati, one pa lahko brez ovir gledajo oz. vidijo na glavni oltar. Odrejša se tudi, da naj si sestre ne glede na premoženje samostana prizadevajo urediti v zakristiji pod oknom, ki je bilo obrnjeno proti vrtu, kamnit vodnjak, da ne bi bilo treba vode za umivanje in čiščenje nositi skozi cerkev, ampak jo bodo dobile oz. zajemale iz tega vodnjaka; za obvarovanje steklene šipe pa naj na okenski železni okvir namestijo iz žice spleteno rešetko.³³³

2.9. Skrb za bolne sestre in pokopi redovnic

V osmem poglavju Klarinega izvirnega Vodila je med drugim omenjena tudi skrb za bolne sestre. Sv. Klara naroča, da je opatinja strogo dolžna, da se zanima za bolne sestre. Posvetuje naj se glede hrane in vsega drugega v zvezi z njihovo boleznijo in po možnosti ljubeče in usmiljeno skrbi zanje. Vse so namreč dolžne, da skrbijo in strežejo svojim bolnim sestram, kakor bi želele, da bi njim stregle druge, če bi zbolele.³³⁴

O skrbi za bolne sestre govori tudi dvanajsto poglavje Urbanovega Vodila, ki se v bistvu ne razlikuje od izvirnega Klarinega Vodila, le da za bolne sestre, če je le mogoče, predvideva poseben prostor, kjer naj prebivajo v času bolezni.³³⁵

Tako mekinjske kot škofjeloške konstitucije glede bolnih sester določajo, da se, kadar kaka sestra težje zboli, določi izmed sester z že opravljenimi redovnimi zaobljubami sestro, da za bolno sestro še posebno skrbi. Pri tem mora paziti, da ji "ne streže le v zemeljskem smislu, ampak mora poiskati pomoč tudi njeni duši." Tudi ostale sestre so morale po besedah konstitucij bolno sestro pogostejše obiskovati, jo tolažiti in ji nuditi tako duhovno kot telesno pomoč. Kadar je postala bolna sestra še posebej slaba, oz. se ji je vidno poslabšalo zdravstveno stanje, sta morali tako v Mekinjah kot v Škofji Loki pri njej ostati dve sestri vso noč; morali sta se vsakega nekaj časa menjavati, da ne bi še sami zboleli. Ob takšnih primerih je bilo potrebno takoj, ko je bilo mogoče, poklicati v samostan zdravnika; prav tako so se morala iz samostanskih sredstev nakupiti ustrezna predpisana zdravila. Sestri opatinji je bila naložena prav posebna skrb, "da s svojim skrbnim očesom pazi, da bolni sestri strežejo z resnično ljubeznijo in ji nudijo vso dolžno pomoč."³³⁶

Prav tako oboje konstitucije določajo: če je sestra resno bolna in pričakujejo, da bo kmalu umrla, se lahko, da bi čim svobodneje in neobremenjeno umrla, prostovoljno odpove stvarjem, ki jih je imela pri sebi in jih je uporabljala. Te stvari je v celoti predala opatinji in se ji ponižno zahvalila, da jih je tako dolgo lahko uporabljala. Ni pa smela sestra nobene stvari zapustiti nikomur niti znotraj niti zunaj samostana. Umirajoča sestra se je morala tudi pravočasno pripraviti na sprejem poslednjega sv. zakramenta. Pred prejetjem le-tega pa se je morala spraviti z vsemi sestrami v samostanu, jim priznati

³³⁴ L. Hardick, n. d., str. 86.

³³⁵ KKL, 9, 9'.

³³⁶ KKM, 107, 108; KKŠ, 112, 113.

svoje pomanjkljivosti in napake ter vse to obžalovati.³³⁷ Če pa je zbolela novinka, je morala obvezno napraviti oporoko, v kateri je napisala, komu kaj zapušča, da se po njeni smrti samostanu ni bilo treba glede zapuščine prepirati z njenimi sorodniki. Šele nato so jo lahko sprejeli med redovnice, oz. je lahko opravila izredne (predčasne) redovne zaobljube.³³⁸

Potek pogrebnih opravil za umrlimi klarisami

Glede samega načina pokopa pa so obstajale med mekinjskimi in škofje-loškimi konstitucijami manjše, vendar zelo zanimive razlike glede podrobnosti opisa potrebnega ravnanja v teh primerih:

Tako mekinjske konstitucije določajo, naj bo umrla sestra pokopana v posebno, za to pripravljeno grobnico (pod tlakom kapele sv. Antona) in naj bo oblečena v celoten habit razen plašča in čevljev, opatinja pa ima lahko oblečen tudi plašč. Takoj, ko je kaka sestra umrla, je bilo potrebno dati znamenje; zvonilo se je z zvonom, s katerim so zvonili avemarijo. V primeru, da je sestra umrla ponoči, pa se je v znak njene smrti zvonilo le s samostanskim zvonom. Ko so nato umrlo mekinjsko redovnico oblekli na predpisan način, so jo pustili s križem ter rožnim vencem v rokah in venčkom na glavi ležati pol dneva na črni rjuhi na tleh v njeni celici. Če pa se je zgodilo, da je sestra umrla zvečer ali ponoči, so jo pustili na omenjeni način v celici ležati vso noč in še polovico naslednjega dne. V tem času so lahko prišle v redovničino celico ženske, ki so pri njenem trupu molile za njeno dušo. Na dan pogreba so prišli v celico duhovniki, da so tam opravili predpisane obrede, kot je bilo v navadi. Nato so prišli posebej za to določeni sosedje, ki so vzdignili redovničino truplo in ga odnesli v kapelo sv. Antona. V tem pogrebnem sprevodu so sodelovale tudi sestre, ki so umrlo sosestro spremljale na njeni zadnji poti. Oblečene so bile v plašče in v rokah so držale prižgane sveče. Sestre so spremljale truplo umrle redovnice do stopnic, ki vodijo iz samostana v kapelo sv. Antona in so se nato povzpele na korni balkon kapele sv. Antona. Nosači pa so šli po stopnicah navzdol in položili redovničino krsto na tla kapele sv. Antona. Truplo redovnice je nato ležalo v kapeli nepokopano še dva do tri dni, razen če jo je bilo potrebno zaradi bližajočega se večjega praznika pokopati že pred tem.³³⁹

Za umrlo mekinjsko opatinjo je bilo potrebno opraviti šest vigilij za

³³⁷ KKM, 109; KKŠ, 113–115.

³³⁸ KKM, 110; KKŠ, 115.

³³⁹ KKM, 110–112.

rajne,³⁴⁰ od katerih so morale biti tri pete. Za vsako "navadno" sestro pa so se opravile tri vigilije za rajne; in sicer vse pete, ena od teh je morala biti opravljena že takoj, ko so jo pokopali. Prav tako je bilo potrebno za umrlo opatinjo opraviti še sto sv. maš, za vsako sestro pa po petdeset. Te maše je bilo potrebno opraviti v treh zaporednih dneh od smrti umrle redovnice oz. opatinje, zato je bilo potrebno takrat v samostan poklicati ustrezno število duhovnikov, da so v tem časovnem roku lahko opravili vse predpisane maše. Sestre so morale poskrbeti za sv. mašo skupaj z molitvami vigilij za rajne tudi na obletnico smrti, toda samo prvo leto.³⁴¹ Pogrebne (na)govora niso imeli ob pogrebu vsake redovnice, ampak le ob pogrebu opatinje, pa še to neobvezno. Vsakega četrta leta (ob vsakih kvatrah) je bilo potrebno, kot je bilo omenjeno že zgoraj v drugem poglavju, za umrle sestre, ustanovitelje in dobrotnike samostana, opraviti peto mašo in še 15 drugih sv. maš. Sestre so morale na koru moliti še štiri oficije za rajne. Nazadnje je bilo potrebno umrlo sestro vpisati z imenom in priimkom, s številom let redovništva, leti starosti ter datumom smrti v posebno knjigo.

V zvezi s stroški pokopa mekinjskih redovnic se nam je iz zapiskov ob razpustitvi samostana ohranila primerjava stroškov pokopa za zadnjo, v mekinjskem samostanu umrlo klariso Klaro Benedekto Stürk in povprečnimi stroški pokopov prejšnjih mekinjskih klaris. Tako so za pogreb omenjene redovnice odšteli 25 gld in 7 kr, in sicer: za šest duhovnikov, ki so spremljali redovničino truplo 1 gld 42 kr, za 10 funtov voska za sveče, ki so gorele ob truplu na mrtvaškem odru in ob mašah zadušnicah v cerkvi 10 gld, za dva pomožna duhovnika (levita), ki sta pomagala pri mašah 40 kr (za vsakega po 20 kr), za 20 branih privatnih maš zadušnic 6 gld 40 kr (za vsako po 20 kr), za plačilo pogrebne takse 1 gld, za grobarja, cerkvenega hlapca in nosilca pogrebnega križa 2 gld 16 kr, za tesarja, ki je izdelal krsto 1 gld 42 kr ter za zvonjenje ob mrliču v bližnjem mestu Kamniku 7 kr. Pred tem pa so znašali povprečni stroški pokopa mekinjske redovnice 72 gld in 49 kr, in sicer: za 31,5 funtov voska 31 gld 30 kr, dvanajstim duhovnikom za spremstvo pri

³⁴⁰ Opravljanje vigilije za rajnim oz. umrlim predstavlja starejšo obliko aniverzarija (obhajanja obletnice smrti pokojnika). Le ta ni obsegal le določil o sv. maši na določen dan, ampak tudi poseben obred – molitev brevirja za umrlim, t. i. vigilij. Vigilije so bile sestavljene iz treh delov: vesper, matutina in laudes. Kot sestavna dela vigilije se v listinah izrecno omenjata še dve antifoni (odpeva) iz knjige psalmov: "*Placebo Domino*" in "*Vir salutem*". – Dušan Kos, *Neagrarno gospodarstvo in družba na Slovenskem v 14. stoletju*, doktorska dizertacija, Ljubljana 1993, str. 652–660.

³⁴¹ KKM, 112.

pogrebu 3 gld 24 kr, 17 frančiškanom za pogrebno spremstvo 3 gld 13 kr, osmim duhovnikom za opravljanje tridnevni molitev za umrle 6 gld 48 kr, za štiri pete maše 4 gld, dvema pomožnima duhovnikoma (levitoma) za pomoč pri štirih petih mašah 2 gld 16 kr, za krsto 1 gld 42 kr, za grobarja, cerkvenega hlapca in nosilca pogrebne križa 2 gld 16 kr, za plačilo pogrebne takse 1 gld, za 50 sv. maš 16 gld 40 kr.³⁴²

Tudi škofjeloške konstitucije določajo, naj umrle sestre pokopljejo v njihovi samostanski cerkvi v popolni redovni obleki, vendar brez plašča (čevljev z razliko od mekinjskih konstitucij ne omenjajo). Mrliško zvonjenje se je v Škofji Loki opravljal samo s samostanskimi zvonovi. Z razliko od mekinjskih konstitucij škofjeloške konstitucije ne opisujejo podrobnosti v zvezi z ležanjem umrle redovnice na mrtvaškem odru, pač pa se nekoliko bolj natančno ukvarjajo s samim opravljanjem molitev za rajno redovnico. Tako določajo, naj takoj, ko umrlo sestro pokopljejo, sestre zmolijo zanjo celoten oficij za rajne, vendar brez antifone *"Placebo"* (Ugajal bom Gospodu v deželah živih).³⁴³ Poleg tega so morale še v treh dneh zapovrstjo poskrbeti še za toliko maš zadušnic, kolikor so jih lahko opravili duhovniki, ki so bili takrat v samostanu. Prav tako so za umrlo redovnico opravili predpisano petje ob mrliču, čez eno leto pa prvo obletno mašo; toda zgolj prvo leto. Za umrlo opatinjo, četudi ob smrti že ne bi več opravljala te službe, je bilo potrebno ob smrti poskrbeti za sto sv. maš, za vsako *"navadno"* sestro pa petdeset. Prav tako so sestre v koru, kadar je bil mraz, pa po odobritvi opatinje v obednici, zmolile za umrlo opatinjo petnajst, za umrlo sestro pa deset oficijev za rajne skupaj z antifono *"Ugajal bom Gospodu ..."* Dan po opravljenem petju za mrličem, ki ga niso smele motiti z drugimi molitvami, pa so sestre ves čas po opravljeni tretji molitveni uri, ko se jih je namreč še veliko zadrževalo v koru v molitvi, molile za umrlo sestro rožne vence, in sicer: za umrlo opatinjo trideset, za drugo sestro pa dvajset. Šesto desetko rožnega venca so sestre zmolile takrat, ko so utegnile, razen če opatinja za to molitev ni odredila posebnega časa. V odrejeno število maš so prištele tudi tiste, ki so bile že opravljene v času tridnevnega petja ob mrliču. Poleg tega so se vsako četrtoletje za vse umrle sestre, ustanovitelje in dobrotnike škofjeloškega samostana darovale ena pe-

³⁴² ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 246, *Eccl. M-7-1*.

³⁴³ Gre za antifono pri večernicah za rajne, ki jo predpisuje rimski misal in je povzeta iz zadnje vrstice 114. psalma (številčenje na osnovi grškega in latinskega prevoda sv. pisma; v naj-novejšem slovenskem prevodu sv. pisma je to 9. vrstica psalma 116 in se glasi: *"Hodil bom pred Gospodom v deželah živih"*).

ta sv. maša skupaj z dvanajstimi "tihimi". Sestre so morale v koru v naslednjih dneh zmoliti še štiri celotne oficije za rajne, brez antifone "*Ugajal bom Gospodu ...*" in ob pevski spremljavi. In slednjič je bilo tako kot v Mekinjah potrebno vsako umrlo sestro z imenom in priimkom ter njenimi naravnimi in redovniškimi leti kakor tudi z datumom njene smrti vpisati v posebno knjigo.³⁴⁴

Škofjeloške klarise so že pred požarom leta 1660 svoje umrle sestre pokopavale v posebno samostansko grobnico v svoji samostanski cerkvi. V času obnove samostana so dve leti pokopavale umrle sestre v cerkvi sv. Jakoba v Škofji Loki, vendar so jih po dograditvi nove samostanske grobnice ob koncu leta 1662 prenesle v le-to. V tem času so umrle tri redovnice: Klara Langenmantel (29. oktobra 1660), Livija Vintorini (28. junija 1661) in Marija Rauber (19. maja 1662). Nova samostanska grobnica, kjer so od leta 1662 do 1782 pokopavali škofjeloške klarise, se je nahajala pri glavnem oltarju omenjene samostanske cerkve. Na mrtvaškem odru (na parah) pa so škofjeloške klarise ležale v zakristiji njihove samostanske kapele, od tam pa so jih odnesli v samostansko cerkev. Po razpustitvi klariškega škofjeloškega samostana in prihodu uršulink pa niso več pokopavali umrlih sester (niti nekdanjih klaris, ki so prestopile v uršulinski red) v samostanski grobnici, ampak na pokopališču v Stari Loki; prva sestra, ki so jo pokopali na tem pokopališču, je bila nekdanja klarisa Marijana Frankenfeld (umrla 19. februarja 1786).³⁴⁵

Ljubljanske konstitucije ne odrejajo v zvezi z bolnimi sestrami nič konkretnega, zato so se držale zgolj splošnih določil iz Klarinega Vodila, ki pravijo, "da morajo sestre posvečati največjo skrb bolnim sestram, kolikor le morejo in kot se spodobi, tako glede oskrbe s hrano, ki naj bo za bolne sorazmerna temu, kar morejo pojesti, kot tudi v vseh drugih potrebah. Bolnim sestram morajo postreči z resnično ljubeznijo, skrbnostjo in ponižnostjo. Bolne sestre naj imajo, kolikor je le mogoče, svoj posebni prostor, v katerem jim strežejo zdrave sestre; to pa zato, da ne ovirajo zdravih pri delu ali pri njihovem dnevnem redu."³⁴⁶

³⁴⁴ KKŠ, 116–118.

³⁴⁵ MKŠK, str. 14, 15.

³⁴⁶ KKL, 9, 9'.

2.10. Naloge samostanske opatinje

Opatinja je morala tako po izvirnem Klarinem kot Urbanovem Vodilu, prav tako pa tudi po konstitucijah vseh treh kranjskih samostanov, posvečati največjo možno skrb temu, da ni prihajalo do razprtij med redovnicami, ker bi to škodilo dobremu glasu samostana. Po besedah konstitucij vseh treh obravnavanih samostanov se je morala namreč zavedati, da v samostanu sestre niso zaradi prepirov, ampak da služijo Bogu ter da zveličajo svojo dušo s ponižnostjo, potrpljenjem in prenašanjem vsakršnih križev in težav. Če bi prišlo do kakšnih trenj in nezadovoljstva oz. težav med redovnicami v samostanu ali nezadovoljstva nad ravnanjem opatinje, tega sestre po besedah konstitucij ne smejo pripovedovati zunanjim osebam, ampak zgolj bodisi samostanskemu spovedniku bodisi eni izmed starejših sester, ki potem vse povedano taktno preneseta opatinji, da bi s prizadeto sestro ravnala bolj materinsko in brez zapostavljanja. Zato je bilo posamezni sestri tudi omogočeno, da v primeru hujše pritožbe po posvetu s starejšimi sestrami in z njihovo odobritvijo skliče celoten kapitelj in mu predloži svojo pritožbo. Priporočljivo je bilo tudi, da so o tem pisno obvestili tudi duhovno vodstvo. Pri tem naj, tako pišejo konstitucije, pazijo, da bo pismo napisano v prijateljskem in spravljivem tonu, da ne bi zaradi nekaterih nepotrežljivih sester trpel ugled celotnega konventa in bi za samostanske prekrške in prepire izvedel zunanji svet. Pri tem konstitucije posebej poudarjajo, da je najstrožje prepovedano, da bi sestre bodisi svetnim ljudem bodisi duhovnikom pripovedovale o samostanskih prekrških ali prekrških sester ali se druga nad drugo pritoževale, še zlasti pa ne nad opatinjo ali sestrami, ki opravljajo kako funkcijo v samostanu, ker bi to spravilo na slab glas celoten samostan. Redovnice, ki bi to počele, bi imele težek greh obrekovanja in neizogibno dolžnost povrnitve škode. Opatinja je morala tudi skrbeti, da različne samostanske službe oz. dela opravljajo tiste sestre, ki so za posamezno delo najbolj usposobljene oz. so za samostan najbolj koristne. Nobena sestra se ni smela, pod zapovedjo kazni posta ob kruhu in vodi (v Škofji Loki ob kruhu in *vinu*), trdovratno braniti opravljanja kakega dela, niti predrzno nastopati pred opatinjo.³⁴⁷

Ljubljanske konstitucije nalagajo opatinji, da z materinsko ljubeznivostjo do sester predvidi in priskrbi vse potrebno, da bi se naučile samostanu primernega dela, da bo ljubeznivo razdeljevala delo in opravila za vsako sestro. Opatinja sama naj nadalje s pomočjo najstarejše sestre vodi delavnice in naj

³⁴⁷ KKM, 122–126, KKŠ, 128–130.

se ne sramuje delati s sestrami, druge naj poučuje ali, če je kakega dela nevešča, naj se da poučiti tudi mlajšim sestram. Dolžna je tudi sebe in zlasti druge mlajše, sposobne sestre, vsako posebej vpeljevati v vsakem samostanu potrebna, koristna in primerna dela in jih izpolnjevati. Da pa se med ročnim delom "ne bi duh dolgočasil", lahko opatinja naroči, da v delavnicah berejo kako boguvšečno pobožno knjigo ali podeli dovoljenje za pogovor o duhovnih in zveličavnih stvareh, ali da pojejo kaj pobožnega in duhovnega ali molijo različne skrivnosti rožnega venca; tako bi se "preko ročnega dela ne ohladil duh, ampak bi čedalje bolj vzplamteval." Opatinja naj se tudi resno pogovori s sestrami, katera navodila in pouk za vsa opravila in službe naj predloži tudi pisno, da bi se lahko mlajše sestre dobro naučile koristno opravljati različne službe glede na potrebo, ki se pokaže.³⁴⁸

Izvirno Vodilo sv. Klare govori v 4. poglavju o volitvah opatinje in določa, da so se sestre pri volitvah opatinje dolžne ravnati po kanonskem pravu. Čimprej naj pokličejo generalnega ali provincialnega predstojnika manjših bratov in ta naj jih z Božjo besedo spodbudi, da bi opravile volitve v vsestranski slogi in v skupno korist. Izvoliti smejo samo tisto sestro, ki ima že redovne zaobljube, v nasprotnem primeru ji niso dolžne izkazovati pokorščine. V primeru, da bi sestre spoznale, da ni primerna za to službo ali v njihovo splošno korist, naj jo odstavijo. Opatinja pa mora biti ostalim sestram zgled v krepostih, do vseh sester naj bo enako naklonjena.³⁴⁹ Dvaindvajseto poglavje Urbanovega Vodila se glasi: "Opatinja naj presega ostale sestre v krepostih in naj jim načeljuje bolj s svetimi navadami kot s službeno oblastjo. Vzdrževati mora na vseh področjih način življenja skupnosti; njen zgled naj jih usmerja, da ji bodo izkazovale pokorščino bolj iz ljubezni kot iz strahu. Prav tako naj se izogiba pristranosti do sester, da se ne bo skupnost razburjala zaradi njene posebne naklonjenosti in nagnjenja do kake sestre. Ne sme ji primanjkovati duhovnih sredstev, skušane in sicer ustrahovane naj tolaži in opogumlja, da ne bi bolne sestre zapadle v malodušje in dvom. Toliko in še več govori Vodilo o kvalitetah in lastnostih ter obveznostih, povezanih s položajem opatinje, kar morajo vedeti tako opatinja kot druge sestre."³⁵⁰ Tridentinski koncil, 25. seja z naslovom *De regularibus*, 7. poglavje, nadalje zahteva, da mora imeti opatinja najmanj 40 let naravne starosti in da je preteklo osem let od njenih redovnih zaobljub. V primeru, da v samostanu ne bi bilo nobene takšne sestre,

³⁴⁸ KKL, 52'.

³⁴⁹ L. Hardick, n. d., str. 82.

³⁵⁰ KKL, 47', 48.

naj bo za opatinjo izvoljena sestra iz kakega drugega samostana klariškega reda, ki izpolnjuje pogoj glede let. Škofu ali tistemu, ki mu pripada pravica, da vodi volitve opatinje, je tridentinski koncil podelil oblast, da v primeru, če meni, da bi bilo koristno, odobri, da je izvoljena za opatinjo tudi takšna, ki ima 30 let starosti in pet let redovnih zaobljub ter živi pošteno in stanovitno; še zlasti, ker redovno pravilo prepoveduje izvolitev takšne redovnice, ki bi v javnosti veljala za zlobno in bi bila pod kaznijo malega izobčenja. In čeprav takšna izvolitev ni nična, naj se jo vendarle razveljavi in naj se ne opravi potrditve volitev, ampak se opatinjo odstavi. Če pa je izvoljena opatinja podvržena velikemu izobčenju ali zaradi drugih duhovnih prekrškov in kazni, je izvolitev nična. *Miranda in manuali regularibus*, 23. vprašanje, 11. člen o tem pravi: "Za opatinjo mora biti izvoljena tista sestra, ki je devica, nekaznovana in ni vdova." Bartholomæus Gavanta v *Manuali Officiales* št. 3. in 4., iz 20. poglavja z naslovom *Iuvenclus*, 1. vprašanje pa govori: "Najstrožje prepovedujemo, da bi mlade redovnice postale opatinje, zaradi tega naj nobena ne obleče sv. koprene (redovne obleke) pred šestnajstim letom, kar moramo razumeti na podlagi glose, da redovnega oblačila ne sprejmejo pri šestnajstih letih zaradi starosti, ampak zaradi dovršene čistosti, da imajo torej sposobnost (lastnost), da ostanejo še naprej v devištvu." Prav tako je morala izvoljena opatinja imeti naslednje lastnosti: biti je morala zakonski otrok (v poglavju z naslovom *Filii de filiis presbyt.*, ki pravi, da je iz nečistnice rojenemu prepovedan prelatski stan). Poglavje z naslovom *Nimis* pa pravi, da je cerkev neizmerno onečaščena, če nezakonsko rojeni brez spregleda apostolskega sedeža doseže kako cerkveno dostojanstvo. Tako poglavje z naslovom *De idemnitatibus de electo* v šestem členu pravi: "Ko so volitve opatinje izvedene v skladu s sv. kanoni, naj se jo potrdi." Peta kanonična glosa še dodaja: "Če je izvoljena sestra nezakonski otrok, če ni devica ali je drugače nevredna, naj se je ne potrdi," kot sledi tudi v sentenci *Navarrus*, poglavje *Non dicaris*, št. 160. In ta nauk je tudi v skladu z ustanoviteljevo voljo, ki pravi, da morajo biti redovnice v samostanu zakonski otroci. *Miranda* 6. vprašanje, *De monialibus* pa v nasprotju s tem dovoljuje, da se nezakonski otroci legitimirajo preko naprave redovne zaobljube; vendar kar je moškim osebam v "neljubih primerih" pogosto dopuščeno, ni nujno, da to velja tudi za ženske osebe.³⁵¹ Nadalje Bartholomæus Gavanta v poglavju *Manuali episcoporum ver. Monialium officialum* uči, da položaja opatinje ne more doseči

³⁵¹ KKL, 48–49.

redovnica, ki je hčerka prevaranta ali potepuha, hudodelca ali je prestopnica duhovnih zapovedi. Ko si redovnica prizadeva za prelaturu oz. čast opatinje, naj se tudi pogleda, ali je bila podvržena velikemu izobčenju, suspenzu, ali če je bila morda obtožena simonije in drugih duhovnih kazni; to je potrebno opraviti še pred škofovo potrditvijo. Tiste sestre, ki so volile, ni nujno, da so bile samo iz domačega konventa, kot zahteva Urbanovo Vodilo, ki se glasi: "Volitve opatinje pripadajo konventu, pa tudi sestre, ki volijo, morajo biti tudi tajno ali javno izpričano redovnice." Poglavlje *Indemnitatibus de electione* pravi v 6. členu: nobene samostanske sestre se ne sme z drugimi pustiti k volitvam, če ni po predpisanem načinu postala redovnica. Papež Evgenij IV. je ublažil Urbanovo Vodilo in pravi, da ima pravico do glasovanja samo tista sestra, ki prebiva v samostanu tri leta ali pa občasno in ve, kako potekajo volitve.³⁵² Tudi papež Nikolaj V. odreja v buli *Rodriguez*, v poglavju o redovnih vprašanjih (2. zvezek, 55. vprašanje, 1.člen), da volitev opatinje pripada tistim sestram oz. redovnicam, ki so napravile redovne zaobljube in tri leta vsaj občasno prebivajo v tistem samostanu. Ker pa omenjena zapoved ne določa, da bi se triletni rok bivanja štel od redovnih zaobljub naprej, so včasih škofje-ordinariji dovolili mlajšim sestram, ki še niso tri leta redovnice, da k svojim redovnim letom prištejejo še leto noviciata, tako da so tudi one lahko glasovale z ostalimi.³⁵³

Nadalje je bilo potrebno, da sestre-volilke opatinje niso bile izobčene, da niso zapadle kazni zaradi kršenja duhovnih zapovedi in da jim niso bile odvzete njihove službe; da tako ne bi izvolile nevedoč nevredne in neprimerne sestre za opatinjo (v poglavju *Cum in cunctis de elect.*). V tem primeru se jim je odvzela volilna pravica; prav tako volilke niso smele biti obtožene simonije, prav tako ne pod vplivom obljub in daril, itd. Volitve pa so izničene, razveljavljene in nične, če niso bile izvedene v roku treh mesecev po smrti prejšnje opatinje in v tem primeru morajo sestre izgubiti pravico do volitev. Prav tako se razveljavijo volitve, če so bile sestre-volilke prisiljene, da oddajo glas za neko osebo, če volitve niso potekale v tajnosti in če so zagrešile simonijo. Enako, če so za kako osebo volile z ozirom in ob vmešavanju svetnih ljudi, če niso vse volilne upravičenke oddale glasov ali če niso bile poklicane na volitve vse, ki so za to upravičene; če ne bi bila kandidatka za opatinjo izvoljena z večino glasov konventa, kadar opazovalke in nadzornice volilnih glasov takoj javno ne objavijo izida volitev, če izvoljena sestra v roku enega meseca

³⁵² KKL, 49.

³⁵³ KKL, ibidem.

ne bi privolila v prevzem te službe ter če bi tista, ki je sicer privolila v to službo, v roku treh mesecev ne dosegla potrditve. Vse te in podobne stvari je potrebno upoštevati pred potrditvijo.³⁵⁴

*Ali naj enkrat izvoljena in potrjena opatinja opravlja svojo službo do smrti ali samo za določen čas?*³⁵⁵

Proti doživljenjski službi opatinje govori Urbanovo Vodilo, ki v 24. poglavju pravi, da mora opatinja ob vsaki vizitaciji samostana odstopiti s svojega položaja, da je dolžna zaprositi za odstavitev s svojega položaja, kar naj vizitator tudi sprejme, oz. jo razreši. Potrebno je gledati, da je opatinja za samostan potrebna in koristna, kakor tudi na to, da morda noče ali ne želi z drugimi voditi skupnega življenja, kakor tudi, če je neprimerna ali ne dovolj dobra za samostansko vodenje. O tem govori tudi bula papeža Gregorja XIII. z dne 1. januarja 1583 z naslovom *Exposit debitum pastoralis officii, ubi perpendentes*, ki se glasi: "Potem, ko smo odkrili veliko in številno škodo, za katero trpijo ženski samostani, ki jih vodijo doživljenjske opatinje, postavljamo nasproti opatinjo ali predstojnico s samo triletnim mandatom, vedoč, da bo morala po preteku treh let podati obračun svojega načelovanja: da bo za dobro vodenje pohvaljena, za slabo pa naj se boji kazni; zato bo z večjo marljivostjo in pozornostjo skrbela za njej zaupani samostan. Vzpodbujeni iz teh in podobnih vzvišenih razlogov odrejamo in ukazujemo na podlagi naših konstitucij, ki se jih morate vedno držati, da za naprej in za vse prihodnje čase v vseh ženskih samostanih v celotni Italiji nimajo opatinje ali druge predstojnice nič več trajnega doživljenjskega mandata, ampak morajo biti od konventa izvoljene in postavljene samo za tri leta. Opatinja mora po preteku treh let odstopiti in prenehati voditi samostan, prav tako pa ji je po treh letih od nastopa te službe odvzeta vsa skrb, predstojništvo, oblast in vodenje v samostanu. Po triletnem mandatu je po nauku koncila lahko ponovno in tudi večkrat izvoljena." Ta dekret je, glede na besede, jasno zavezoval v prvi vrsti le samostane v Italiji. Ker pa omenjeni razlogi vodijo tudi v to, "da ne bi doživljenjska služba opatinje povzročila predrznosti in da bi opatinja spremenila materinsko srce ter da ne bi imela ostalih sester za sestre, da bi jih zasramovala in jim ostro ukazovala kot gospodarica svojim služabnicam," so tudi škofje oz. ordinariji v

³⁵⁴ KKL, 49'.

³⁵⁵ KKL, 50'–51'.

nekaterih samostanih zunaj Italije uvedli omejen mandat opatinje.³⁵⁶

Vprašanje blagoslavljanja triletno opatinje

Poglavje *De idemnitatis de electa* v šestem členu pravi, da se lahko blagoslovi tudi tista opatinja, ki ima triletni mandat, in dodaja: "Potem ko je opatinja v predloženih primerih potrjena in blagoslovljena, prejme tudi svojo službo itd. Opatinja naj bo potrjena in blagoslovljena, ko je prejela večino glasov na volitvah." Iz tega sklepamo, da je blagoslovitev povezana s potrditvijo, in ker so opatinje potrjene, naj bodo tudi blagoslovljene. Besedilo *Attendentes ex clem, par. statuimus*, pa pravi, naj vse, za opatinje izvoljene, v tistih samostanih, v katerih imajo navado prejemati blagoslov, najpozneje eno leto po svoji potrditvi prejmejo blagoslov, sicer izgubijo v celoti svoje pravice. Ti samostani pa so potem navedli razloge, zaradi katerih se tega ni potrebno držati opatinjam v vseh samostanih, ampak samo v tistih, ki imajo navado blagoslavljanja.

Miranda v traktatu *De monialibus* v 7. vprašanju odgovarja, da navajano besedilo velja tudi za doživljenjsko opatinjo oz. predstojnico, ki se ji podeli blagoslov, ne samo za triletno opatinjo oz. predstojnico; to je bilo šele kasneje, za časa papeža Siksta V. sprejeto tudi za Frančiškov (ženski) red. Omenjeni papež je menil, da lahko živi v enem samostanu tudi več blagoslovljenih sester, iz česar nujno sledi, da je lahko vsaka triletna opatinja blagoslovljena. Tega sicer samostanskim predstojnikom (v moških samostanih) niso dovoljevale duhovne pravice, še toliko manj pa opatinjam ženskih samostanov. Pač pa je pravico, da bi bile drugič blagoslovljene, podeljeval predstojnicam ženskih samostanov (ne pa tudi predstojnikom moških samostanov) dekret *Rodríguez*, 1. zvezek, O redovnih zadevah, 12. vprašanje, 2. člen.³⁵⁷

Potek volitev opatinj v klariških samostanih na Kranjskem

Tako mekinjske kot škofjeloške konstitucije določajo, da je za opatinjo načeloma lahko izvoljena le redovnica iz domačega samostana in nikakor ne redovnica iz kateregakoli drugega. Če pa bi se zgodilo, da bi zaradi velike smrtnosti ali drugih razlogov bilo v samostanu premalo redovnic in med temi ne bi mogli izbrati primerne opatinje, lahko izjemoma postavijo na to mesto redovnico iz drugega samostana tega reda. To bi bilo v tem primeru bolje,

³⁵⁶ KKL, 50', 51.

³⁵⁷ KKL, ibidem.

kakor da bi njeno mesto zasedla neprimerna in za samostan škodljiva redovnica domačega samostana.³⁵⁸ Tega ne more po besedah konstitucij prepovedati nobena zapoved.³⁵⁹

Za ljubljanski samostan sv. Klare pa konstitucije določajo glede volitev opatinje (ki pa so jo že od vsega začetka volile le za dobo treh let), da imajo volilno pravico sestre tega konventa, ki so tri leta stalno ali občasno živele v njem; izvoliti morajo takšno sestro, ki je primerna po Vodilu in sv. kanonih; biti mora iz njihovega konventa ali iz kakega drugega samostana njihovega reda, k čemur jih opravičuje sklep tridentinskega koncila, 25. seja, sedmo poglavje *De regularibus*.³⁶⁰

Mekinske konstitucije določajo, da redovnica, ki je izvoljena za opatinjo, opravlja to službo do smrti, razen če zaradi zelo pomembnega razloga, posebnega ukaza duhovne oblasti in s privolitvijo večjega dela konventa ne odstopi s tega položaja.³⁶¹ Pri tem je zanimivo, da tudi ljubljanske konstitucije iz leta 1660 navajajo podatek "o splošni navadi v ženskih samostanih na Kranjskem: v Škofji Loki, Mekinjah (sic!) in Velesovem, da opatinje opravljajo svojo službo doživljenjsko." Ob tem pa nas "zmoti" podatek, ki nakazuje na verjetnost, da v Mekinjah služba opatinje ni trajala vedno doživljenjsko: za opatinjo Katarino grofico Attems zasledimo namreč podatek, da je bila "*kar šestkrat zapovrstjo izbrana* za samostansko opatinjo."³⁶² To kaže, da so mekinske klarise konec 17. in v začetku 18. stoletja volile opatinjo vsakih nekaj let (verjetno vsaka tri leta); tako naj bi v Mekinjah šele v času opatinje Doroteje Sidonije Gallenberg dobili t. i. "*Privilegium perpetuæ Superiössæ*". Nasprotno pa lahko na osnovi vseh ostalih ohranjenih dokumentov prej sklepamo, da so mekinske klarise ta privilegij vedno imele, oz. da je služba mekinske opatinje trajala do njene smrti.

Škofjeloške konstitucije nam sporočajo, da se je po smrti opatinje tega samostana Marije Petričević leta 1737 takratni konvent "iz vzvišenih razlogov"

³⁵⁸ To pravilo je veljalo v mekinskem samostanu tudi že pred temi Konstitucijami, saj je bila leta 1592 po odstavitvi protestantom naklonjene opatinje Suzane Gornjegrajske za začasno upraviteljico mekinskega samostana postavljena sestra Katarina, redovnica škofjeloškega klariškega samostana. Po drugi strani pa sta bili leta 1627 na mesto upraviteljice oz. opatinje škofjeloškega samostana klaris po odstavitvi tamkajšnje opatinje Klare Rizzi postavljeni dve mekinski klarisi. – D. Hančič, *Sedemsto let klaris*, str. 44–77.

³⁵⁹ KKM, 114, 115; KKŠ, 119, 120.

³⁶⁰ KKL, 48.

³⁶¹ KKM, 115.

³⁶² I. Weigl, n. d., str. 31, 32.

odločil, da namesto dotakratne opatinje z dosmrtnim mandatom voli opatinjo s triletnim mandatom. Ko je to odločitev (t. i. *Confirmation und Respective Approbation*) potrdila tudi svetna in duhovna oblast, se je samostan trdno in nespremenljivo odločil, da bo opatinjo volil samo za tri leta in nič dlje, a s pridržkom, da jo lahko po svoji presoji in opravljenih volitvah potrdi in takoj postavi na ta položaj.³⁶³

Škofjeloški samostan klaris je v začetku svojega obstoja volil opatinjo za nekaj let, kasneje pa je približno 200 let imel pravico voliti opatinjo, katere služba je trajala vse do njene smrti. Ker pa so morali ob smrti vsakokratne doživljenjske opatinje v samostanu deželno knežji organi izvršiti zaporo premoženja in popis le-tega, je to oviralo neodvisnost samostana. Zato se je želel samostan sredi 18. stoletja otresti vpliva zunanje (svetne) oblasti in je zaprosil, da bi smel voliti opatinjo za tri leta, tako kot nekateri drugi redovi, in ne do smrti. To bi namreč avtomatično odpravilo izvajanje zapore samostanskega premoženja. Prošnjo so naslovili na avstrijsko vlado, ki je 24. julija 1737 to tudi dovolila, vendar s pristavkom, da mora samostan dokazati, da so po duhovni oblasti potrjene volitve opatinj na tri leta tudi dejansko uvedle. Kmalu nato je umrla opatinja Marija Petričevič, kar je povzročilo preklic tega odloka, vendar je vlada nato 9. avgusta 1738 dokončno dovolila škofjeloškim klarisam voliti opatinjo za tri leta.³⁶⁴

Ljubljanske konstitucije predpisujejo triletni mandat opatinje, ki mora biti po treh letih, računano od dneva potrditve, razrešena te funkcije. Vodenje samostana je tedaj pripadlo najstarejši sestri-profesi tega konventa, če je bila primerna; v primeru njene neprimernosti je prevzela vodstvo druga najstarejša po letih redovništva; samostan naj bi upravljala tako dolgo, dokler nova opatinja ne bi bila pravilno izvoljena in tudi potrjena. Volitve opatinje so opravljale po končani molitvi oficija v čast Svetemu Duhu, kjer so morale biti navzoče vse sestre in so tudi vse prejele sv. obhajilo; nato so jih v navzočnosti predstojnice volitev poklicali k zakristijskim klavzurnim mrežam; tej voditeljici je bil namreč zaupan potek volitev. Tam so se zbrale vse sestre z glasovalno pravico. Ko je predstojnica volitev preštela prejete glasovnice, je seštela vse glasove, da je ugotovila, če je tista sestra, ki je dobila večji del glasov, presegla tudi polovico vseh glasov v konventu. Tudi v ljubljanskem samostanu je bilo potrebno po določbah papeža Nikolaja V. za izvolitev opatinje soglasje oz. število glasov večjega dela, tj. več kot polovice konventa. Pri

³⁶³ KKŠ, 121.

³⁶⁴ F. Pokorn, n. d., str. 64.

tem so se sklicevali na naslednje odredbe: bulo *Rodriguez*, 2. zvezek, 55. vprašanje, 1. člen; to vsebuje tudi bula Evgenija IV., ki določa, da mora imeti izvoljena opatinja en glas nad polovico vseh glasov v konventu. Na podoben način se glasi tudi poglavje *De electæ*, ki pravi, da je po skrbno prešteti glasovih izvoljena tista, ki je pri teh volitvah dobila za svojo funkcijo privolitev večjega oz. znatnejšega dela konventa. Nadalje zahtevajo cerkveni učitelji, da se izid volitev kar najhitreje javno razglasi. Potem je na omenjenih volitvah v navzočnosti vseh redovnic izvoljeno sestro od škofijskega urada odrejeni opolnomočenec slovesno razglasil za izvoljeno ter za opatinjo samostana in reda sv. Klare v Ljubljani. Konstitucije pa so dopuščale ljubljanskim klarisam, da lahko sestre, ki bi podale kakršnokoli pritožbo proti omenjeni izvolitvi, izvoljeni opatinji, ali tistim, ki so jo izvolile, to storijo pisno v 10 dneh. Toda tudi za opatinjo izvoljeni sestri je bilo dovoljeno, da v roku enega meseca sporoči svoj premislek škofijskemu uradu, če namreč privoli v izvedene in razglašene volitve, v nasprotnem primeru je razrešena vseh, z volitvami pridobljenih pravic (iz škofijskega urada v poglavju *De electa* v 6.).³⁶⁵ V ljubljanskem samostanu ob ponovni izvolitvi triletne opatinje ni bilo potrebno opravljati ponovne blagoslovitve, ampak se je blagoslov opravil le enkrat. Takrat je opatinja poklicala sestre iz samostana v cerkev, kjer so jo blagoslovili pred glavnim oltarjem. Vendar pa tudi to ni bilo potrebno, saj je bila v zakristiji železna mreža z oknom v sredini, skozi katero so lahko blagoslovili opatinjo. Ob preobleki novink in profes pa je bilo dovoljeno imeti mašo v zakristiji na portalu.³⁶⁶

Mekinske in škofjeloške konstitucije govorijo, naj opatinja, ko nevarno zboli, skliče vse sestre k sebi in v njihovi navzočnosti izroči najstarejši sestri ključke od vseh stvari v samostanu in razloži, kje se kakšna stvar v samostanu nahaja. Poleg tega mora opatinja izročiti tudi vse tiste stvari, ki jih je imela za lastno uporabo in tudi ostale lastne stvari, kot npr. knjige, slike, habit, platneno obleko in podobno. Tako se lahko "osvobojena vseh svetnih stvari popolnoma posveti Bogu in se pripravi na odhod v Gospodovo hišo."³⁶⁷

³⁶⁵ KKL, str. 47'–50'.

Pri klarisah, ki danes delujejo v Sloveniji, pa služba opatinje ne traja do njene smrti, ampak imajo volitve na vsaka tri leta. Ista sestra je lahko izvoljena za opatinjo praviloma dva mandata zaporedoma, izjemoma pa tudi tretjega in četrtega, vendar le z dovoljenjem Sv. sedeža.

³⁶⁶ KKL, 51', 54.

³⁶⁷ KKM, 116; KKŠ, 121, 122.

Volitve mekinjske opatinje so potekale takole:³⁶⁸

Ko je aktualna mekinjska opatinja umrla, je morala najstarejša sestra v samostanu v imenu celotnega konventa to takoj naznaniti dednemu odvetniku samostana in duhovnemu vodstvu ter jima sporočiti dan volitev nove opatinje. Dedni odvetnik je takoj poslal v samostan urbarje v potrditev oz. pečatenje. Tri dni pred volitvami so v koru po prvi molitveni uri sestre molile molitev "Pridi, Sveti Duh!". Ko sta v samostan prispela duhovno vodstvo in dedni odvetnik, so sestram najprej dali potrebna in koristna navodila, oz. so jih opomnili, da mora biti za opatinjo izbrana oseba, ki bo koristila samostanu.³⁶⁹ Na sam dan volitev so morale iti sestre najprej k spovedi in obhajilu. Nato so šle vse v kor in tam poklekile. Najstarejša, ki je imela v varstvu ključke od glavnih samostanskih vrat, jih je položila na oltar. Duhovno vodstvo in dedni odvetnik, ki so sedeli za posebej pripravljeno mizo, so sestram ponovno ponovili že prej izrečena opozorila glede lastnosti, ki jih mora imeti nova opatinja. Zatem se je dedni odvetnik umaknil in sestre so po zadnjem klicanju "Svetega Duha" začele voliti. Volile so tajno in s pomočjo pisanja na listke. Izpolnjene listke so nato oddale na oltarni mizi v pripravljen kelih – čašo. Štetje glasov je opravljalo duhovno vodstvo z dvema sestrama, ki jih je konvent posebej izvolil za opravljanje te službe. Ta komisija je pregledala oddane listke in ugotovila voljo sester. Nato je duhovno vodstvo poklicalo sestre z dednim odvetnikom vred ponovno v kor. Dedni odvetnik se je usedel zraven duhovnega vodstva na stol, sestre pa so druga za drugo klečale. Nakar je duhovno vodstvo po kratkem nagovoru, v katerem je sestram potrdilo, da je bila volitev opatinje opravljena po Božji volji, razglasilo izvoljeno sestro za opatinjo. Ob tem so tudi povedali, koliko glasov je dobila izvoljena sestra in katera sestra se je uvrstila po številu glasov na drugo mesto. Zmagala je tista sestra, ki je dobila en glas več od polovice števila sester v konventu. Če nobena sestra ni dobila zadostnega števila glasov (nad polovico), so se volitve ponovile še drugič, tretjič ali četrtič, tako da je na koncu ena od sester le dobila več kot polovico glasov konventa. Sestra, ki je opazila, da je že v prejšnjih volilnih krogih glasovala za sestro, ki je dobila manj glasov kot kaka druga, je lahko z dobro vestjo v naslednjem krogu volitev spremenila svoje mnenje in glasovala za sestro, ki je v prejšnjih krogih

³⁶⁸ Način volitev mekinjske opatinje je ves opisan neposredno v Konstitucijah, volitve škofjeloške opatinje pa deloma v Konstitucijah (škofjeloških seveda), deloma pa v Ceremonialu škofjeloških klaris.

³⁶⁹ KKM, 116, 117.

dobila več glasov. To je bilo po besedah konstitucij potrebno storiti, "če do odločitve ni prišlo niti po treh ali štirih krogih, da se ne bi glasovi zastonj zgubljali in ker to ni v nikakršno korist samostanu, še manj pa služi ugledu sester." Nobena sestra ni smela glasovati sama zase. Zato je v primeru, ko je kaka sestra dobila samo en glas nad polovico, duhovno vodstvo, ki je vodilo volitve, preverilo, če ni sestra, ki je dobila omenjeno število glasov, glasovala sama zase. Zato je morala vsaka sestra na svoj volilni listek napisati oz. označiti s takšnim znamenjem, da je lahko povedala, kateri listič je njen, oz. ga je poiskala v množici drugih, če bi prišlo do omenjene situacije. Na listek je lahko narisala križec, napisala ime kakega svetnika, kako besedo, črko ali karkoli drugega. Sestro, za katero bi se izkazalo, da je glasovala sama zase, je bilo treba kaznovati s tem, da so ta krog volitev razglasili za ničnega in neveljavnega ter izvedli nov krog, vendar tista sestra ni imela ob njem niti aktivne niti pasivne volilne pravice in je morala zapustiti kapitelj – zbor sester. Če pa je dobila kaka sestra pri volitvah za opatinjo več kot en glas nad polovico, tega ugotavljanja ni bilo nujno potrebno izvajati.³⁷⁰

Iste določbe o načinu veljavnega glasovanja za opatinjo so veljale tudi v škofjeloških konstitucijah.³⁷¹ Volitev so se udeležili predstavniki duhovnega vodstva, samostanski spovednik in še en razumen duhovnik.³⁷² Izpuščen je bil torej dedni odvetnik, kajti škofjeloški samostan ga ni imel.

Vse klarise na Kranjskem, ki so volile opatinjo, so bile po učenju mnogih cerkvenih učiteljev dolžne pod kaznijo smrtnega greha dati svoj glas le tisti redovnici, za katero so same menile, da je najboljša in najprimernejša. Razen duhovnega vodstva, ki je imelo t. i. *voti decisire* oz. pravico razsojanja v spornem primeru, ni smel nihče drug glasovati pri volitvah opatinje niti poskušati vplivati na sestre, naj volijo določeno sestro. Imeli so zgolj pravico, da formalno nagovorijo sestre, naj za opatinjo izberejo najboljšo oz. najprimernejšo sestro.³⁷³

³⁷⁰ KKM, 117–120.

³⁷¹ KKŠ, 122–126.

³⁷² Dne 22. 11. 1738 je vlada ustregla prošnjam škofjeloških klaris, da bi opatinjo volili brez navzočnosti vladnega komisarja, imetje samostana pa naj bi vsakih 10 let pregledal le deželni vicedom. Tako se je popis premoženja oz. samostanski inventar ob smrti opatinje (ki so jo od tega leta naprej volili le za dobo treh let) izdeloval zgolj za notranje samostanske potrebe in ne za vladne. Že 28. 6. 1737 pa je samostan dosegel, da mu ob volitvah opatinje, kjer so (še lahko) bili navzoči vladni komisarji, le teh ni bilo treba pogostiti, v volitve pa se vladar tudi ni smel več vmešavati. – F. Pokorn, n.d., str. 64, 65.

³⁷³ KKM, 121.

V mekinjskem in škofjeloškem samostanu je duhovno vodstvo po končanih volitvah poklicalo izvoljeno opatinjo, da je zasedla prvo mesto med sestrami. Najstarejša sestra je vzela samostanske ključe, ki jih je hranila, z oltarja in jih izročila novoizvoljeni opatinji. Nato je poljubila opatinjo in za njo so v znak pokorščine to zapovrstjo storile še ostale sestre.³⁷⁴ Mekinjske konstitucije dodatno nalagajo dednemu odvetniku (Gallenbergu), da je moral že nekaj dni pred volitvami nove opatinje preko svojih odposlancev obvestiti vse župane mekinjskemu samostanu podrejenih vasi, da so na dan, ko potekajo volitve opatinje, prišli v samostan.³⁷⁵ Po končanih volitvah mekinjske opatinje in po opravljeni zahvalni pesmi "*Te Deum laudamus*" (Tebe Boga hvalimo) se je namreč odpravila novo izvoljena opatinja s starejšimi sestrami na samostansko dvorišče in sedla z dednim odvetnikom za tam pripravljeno mizo, na kateri so ležali urbarji. Dedni odvetnik je poklical vse zbrane župane pred mizo. Nato je opatinja pred zbranimi župani vzela v roke urbarje in ukazala županom, da ji obljubijo poslušnost in zvestobo. Zatem so pristopili k opatinji eden za drugim ter ji v znak obljube pokorščine poljubljali škapulir.

Ko je bila končana svetna umestitev mekinjske opatinje, so se odpravile vse sestre nazaj v kor, kjer so opravile ostale formalnosti umestitve opatinje.³⁷⁶ Ob tej priložnosti so vse sestre pred novo opatinjo obnovile večne zaobljube redovništva.³⁷⁷

³⁷⁴ KKM, 121, 122.

³⁷⁵ Pod nazivom "župani" (Suppleute) si ne smemo predstavljati župana v današnjem pomenu. Župani so bili v tistem času nekakšni "nadkmetje", ki so nadzorovali kmete-podložnike posameznega zemljiškega gospostva (v tem primeru mekinjskega) v posamezni vasi. Glede na to, da je imel mekinjski samostan podložnike v okoli 110 vaseh (podatki iz Terezijanskega katastra, ARS, AS 174), se je moralo ob volitvah opatinje zbrati v samostanu kar precej ljudi.

³⁷⁶ Služba opatinje je v tistem času obsegala tako duhovno kot svetno (samostan kot gospodarska ustanova s številnimi podložniki) oblast. Zato je bilo potrebno vsako novo izvoljeno opatinjo umestiti tako na duhovnem kot svetnem področju. Na duhovnem področju je mekinjske opatinje umeščal oglejski patriarh, oz. od njega pooblaščen gorenjski arhidiacon, na svetnem področju pa so jih umeščali dedni odvetniki mekinjskega samostana Gallenbergi. – D. Hančič, *Sedemsto let klaris*, str. 29; glej tudi opombe v n. d. na str. 27.

³⁷⁷ KKM, 122.

2.11. Samostanski kapitelj

Tako izvirno Klarino kot tudi Urbanovo Vodilo odreja, da je opatinja dolžna sklicati sestre najmanj enkrat tedensko na kapitelj. Tu se morajo tako sama opatinja kakor sestre ponižno obtožiti skupnih in javnih prekrškov in pomanjkljivosti; na kapitlju pa naj se opatinja posvetuje tudi z vsemi svojimi sestrami.

Glede samostanskega kapitlja je potrebno povedati, da so mekinjske in škofjeloške konstitucije razlikovale med dvema kapitljema: enega so sklicevale enkrat na leto za razdelitev oz. menjavo samostanskih funkcij oz. služb posameznim sestram; drugi kapitelj, ki se je opravljal v Mekinjah vsake tri mesece, v Škofji Loki in Ljubljani pa vsak teden, pa je bil namenjen grajanju prestopkov sester.

Opis kapitlja, kjer so delili samostanske službe (dolžnosti)

Za delitev oz. prerazporeditev služb v mekinjskem samostanu so vsako leto na prvi petek v postu sklicali kapitelj. Potekal je takole:

Po konventni maši, ki se je na ta dan opravila na čast Sv. Duhu, se je dalo znamenje s kapiteljskim zvonom. Takrat so se zbrale vse sestre, ogrnjene v plašče, v opatinjini sobi. Sestre, ki so do tedaj opravljale zaupano jim delo, so kleče izročile opatinji svoje ključke, med njimi tudi od glavnih vrat, ki pa so morala biti ob tej priložnosti zaklenjena. Nato so se vse sestre postavile okrog v vrsto in tedničarka je začela zborovsko moliti z ostalimi sestrami molitev "*Pretiosa in conspectu Domini*" (Dragocena pred Gospodovim obličjem) in ostale molitve, določene v brevirju. Ob koncu kapitlja so morale zmoliti oficij vseh svetnikov. Nato se je usedla opatinja z vsemi sestrami in jim najprej naglas prebrala Vodilo in statute ter jim nato dala kak lep nauk in opomnila, naj jih tudi vestno izpolnjujejo. Potem je opatinja sestram dovolila, da povedo, kar jim leži na srcu oziroma izrazijo pritožbe, če jih morda imajo; sem so spadale tudi tiste, ki so se nanašale na opravljanje dolžnosti oziroma samostanskih služb. Nato so si v znak ponižnosti vse sestre snele črno kopreno in jo držale v roki ter poklekile sklonjene nad tlemi. Zatem so začele priznavati svoje grehe in napake, kot je to bilo opisano pri izpovedovanju grehov mlajših redovnic ob spovednih dneh. Nato so počasi zmolile psalm "Miserere", opatinja pa tudi molitev "Respice quesumus", nakar so vse sestre vstale in opatinja jim je razdelila službe oziroma naloge. Pri tem je posamezno sestro opomnila, oz. popravila, če je bilo potrebno kaj popraviti, in jim, medtem ko so klečale, podelila ključke in blagoslov sv. Klare. Nato so se

razšle in kapitelj je bil končan.³⁷⁸

V škofjeloških konstitucijah zasledimo, da so tamkajšnje sestre kapitelj sklicevale vsako leto na petek pred nedeljo sedemdesetnico.³⁷⁹ Takrat so se sestre, ki so opravljale kako samostansko službo, zbrale na javnem kapitlju, kjer so se lahko obtožile zoper sebe z naslednjimi besedami: *“Prečastita mati opatinja, obtožujem se, da nisem svoje naložene službe oz. dela opravljala po svoji dolžnosti.”* Nato so skrbno povedale opatinji in celotnemu konventu, da bi se mogle druge sestre po tem ravnati, kaj je pri svojem delu imela za dobro. Tiste sestre, ki so potrebovale za opravljanje svojega dela ključ (npr. vratarica, kaščarica, zakristanka, kuharica in podobne), so takrat položile svoje ključe na mizo pred opatinjo. Po opravljeni samoobtožbi je opatinja sestri, ki se je vračala na svoje mesto in ki je tam pokleknila, naštela pomanjkljivosti, ki jih je opazila pri opravljanju njenega dela in ji tudi določila kazen, ki si jo je zaslužila. Ko je bilo vse to končano in se je kapitelj končal, je opatinja ponovno razdelila dolžnosti oz. službe tako, da je bodisi postavila za posamezne službe nove sestre bodisi potrdila dotedanje izvrševalke tiste službe.³⁸⁰ Prav tako oboje konstitucije opozarjajo, da v kolikor kaka sestra ni sposobna ali dovolj vešča opravljati naloženo delo oz. službo, ji tega ni treba opravljati oz. čakati na zamenjavo do rednega letnega sestanka kapitlja, saj jo opatinja po posvetu s starejšimi sestrami lahko razreši te službe oz. opravljanja tega dela. Nobena sestra se ni smela vmešavati v opravilo druge, jo popravljati ali ji očitati, da bi ona sama to bolje opravila. Škofjeloške konstitucije razglašajo tudi, da se lahko na podlagi Vodila vsaka samostanska sestra-korista (korna sestra),³⁸¹ ko dopolni celotno leto po opravljenih redovnih zaobljubah, udeležuje vseh samostanskih kapitljev in ima pri vseh glasovanjih aktivno in pasivno volilno pravico, razen pri volitvah opatinje, kjer ima po enem letu od zaobljube samo aktivno volilno pravico, pasivno pa dobi lahko šele po preteku polnih petih let od redovnih zaobljub.³⁸²

³⁷⁸ KKM, 126–129.

³⁷⁹ To je nedelja sedemdeset dni pred veliko nočjo. V predkoncilskem cerkvenem letu so imeli že pred pepelnično sredo (ko se danes začne postni čas in traja štirideset dni) še tri predpostne nedelje (t. i. daljna priprava na veliko noč), ki so se začele ravno z nedeljo “sedemdesetnico” – septuagessimio.

³⁸⁰ KKŠ, 130–138.

³⁸¹ Na tem mestu se lepo vidi, da je v škofjeloškem klariškem samostanu obstajala delitev na sestre-koriste (Chorschwester), ki so v koru molile (latinski) brevir in na sestre-laikinje (Beischwester), ki so opravljale kakšna druga samostanska dela, npr. gospodinjska.

³⁸² KKŠ, 138.

Opis kapitlja, kjer so obravnavali prekrške sester

Da bi se, kolikor je le mogoče natančno, izpolnjevalo vse, kar je zapisano v 22. poglavju Vodila o opatinji kot o njej podrejenih sestrah, so konstitucije predpisovale, da se je moral tako v Mekinjah kot v Škofji Loki in v Ljubljani sestajati samostanski kapitelj na petek; če pa je to nemogoče zaradi praznovanja ali drugega pomembnega razloga, naj se prestavi na dan, ki ga določi opatinja. Nikoli pa se ni smelo zgoditi, da bi kapitelj v celoti odpadel. Pomembna razlika med obravnavanimi samostani je bila pogostost sklicevanja kapitlja, saj so ga v Mekinjah morali sklicevati enkrat v četrtletju (na tri mesece), v Škofji Loki in Ljubljani pa vsak teden.³⁸³ Da bi sestre vse dolžnosti in obveznosti dobro izpolnjevale, je morala po besedah mekinjskih in škofje-loških konstitucij opatinja najprej dobro premisliti ali napisati na list papirja, kaj bodo obravnavale in kdo naj opravi posamezno delo. Ker pa je po besedah konstitucij "sad resnične vrline odvisen največkrat od cveta dobre vzgoje in discipline, ki se morata pokazati že v začetku in potem stalno rasti v vedno večjo korist," je morala opatinja na dan kapitlja javno obravnavati vedenje in ravnanje mlajših, še ne sedem let posvečenih sester, "da bi se v ponižnosti še bolj učile pokorščine ter da bi v opazovanju vseh obveznosti še bolj utrdile temelj za vse kreposti." Ob tem jih je "blagohotno kaznovala in jih materinsko poučevala." Če se je katera od sester resno pregrešila in je morala biti kaznovana, jo je opatinja poklicala dan pred kapitljem v svojo sobo, da druge sestre ne bi vedele za to. Dovoljeno pa je bilo, če katera od sester ne bi hotela sama prostovoljno, tako kot je bilo ukazano, v navzočnosti vseh sester, izpovedati in priznati svojih napak, da se jih je lahko pokesala pred Bogom in priznala svoje notranje pomanjkljivosti samo pred njej nadrejenim samostanskim vodstvom. Kadar je bilo veliko sester poklicanih na zagovor in zaradi njihovih predloženih grehov posebno ostro posvarjenih, so morale naslednji dan kapitlja, po končani šesti molitveni uri, ostati kleče še nekaj časa v molitvi treh očenašev in se v "iz notranjosti spodbujeni ponižnosti žrtvovati Bogu." Potem so vse hkrati vstale in opatinja je začela brati psalm "Misserere", nato pa so se vse v parih napotile v njeno sobo, kjer so se postavile v vrsto in do konca zmolile psalm. Zatem so tam prebrale točke iz konstitucij, ki so se nanašale na zasedanje kapitlja; nato so vse razen opatinje poklekile po dve (v paru) druga za drugo in se nato priklanjale druga za drugo. Mlajše sestre, ki še niso dopolnile sedem let redovnih zaobljub, so

³⁸³ KKŠ, 40; KKL, 13'.

začele z nekoliko upognjenim telesom nad tlemi in s sklenjenimi rokami prositi z naslednjimi besedami: "Prečastita mati opatinja, prosim, da mi naznanite vse moje pomanjkljivosti in napake. (Ostale 'starejše' sestre so namesto 'da mi naznanite', rekle 'da mi odpustite'). Pri tem pred vsemi zbranimi sestrami obljubim, da se bom poboljšala." Po teh besedah, ki so jih sestre izgovorile druga za drugo in potem, ko je opatinja sestre, ki še niso dopolnile sedem let redovnih zaobljub, javno pokarala, oz. javno spregovorila o njihovih napakah ter jih poučila o pravilnem ravnanju, spregovorila celotnemu konventu in vsaki sestri posebej o njenih dejanjih ter opustitvah ter jim še bolj jasno razložila to ali ono. Nato je opatinja (naprej) molila še prvi del očenaša in zdravamarije, ki so ju do konca kleče z razprostrtimi rokami z njo odmolile tudi ostale sestre. S tem se je kapitelj končal. V kolikor so želele sestre prekrške, katerih so se želele še posebej varovati, obravnavati javno in se z njimi podrobneje seznaniti, so smele in morale tako obravnavano pohujšanje, kakor tudi sestro-storilko ne glede na to, katera je bila, postaviti pred kapitelj in jo po obravnavi kaznovati ter ji naložiti primerno pokoro na način, ki se je zdel opatinji pred Bogom najbolj primren.³⁸⁴ Ob nalaganju kazni v mekinjskem samostanu so konstitucije določale, naj posebno pazijo na tista dejanja oz. tiste določbe, ki se nanašajo na nepopolno spoštovanje pravil klavzure, tako da služinčad, samostanske gojenke in drugi svetni ljudje, ki prihajajo v samostan, sedaj redovnic ne smejo videti neposredno v obraz, kar do tedaj v mekinjskem samostanu ni bilo v navadi.

Pravkar omenjeni način in pravila odpravljanja pomanjkljivega ravnanja sester in njihovega kaznovanja je bilo, po besedah mekinjskih in škofjeloških konstitucij, iz številnih pomembnih razlogov koristneje opravljati tajno kakor javno. To pa zaradi tega, ker opatinja že s tajnim kaznovanjem dovolj očitno izvaja svojo vrhovno oblast ter jo s tem po svoji vesti še bolj uporablja, in drugič: ker je v skladu z načelom pravičnosti opatinja dolžna tajen in zgolj njej ter peščici ostalih sester znan prestopok obravnavati in ga kaznovati nič drugače kakor v tajnosti. Javna naznanitev prestopka bi bila namreč že sama po sebi veliko hujša kazen od tiste, ki je predpisana za storjeni prestopok.³⁸⁵

Škofjeloške konstitucije v zvezi s potekom kapitlja še dodajajo, "da ni nič slabšega in boljši kazalec majhnega duha, kot je primer, da bi hotela kaka sestra v kapitlju (pred zbranim kapitljem) opatinji ugovarjati oz. jezikati ali se ji izgovarjati za svoja dejanja. Zaradi tega mora vsaka sestra, preden

³⁸⁴ KKM, 47–51.

³⁸⁵ KKM, 52.

spregovori, dobiti dovoljenje za govorjenje." Opatinja je imela nato na izbiro, da sestri dovoli ali ne dovoli govoriti. Kadar bi opatinja opazila, da bi kaka sestra precej ostro govorila ali bi uporabljala precej razburljive oz. jezne besede, je bilo po besedah konstitucij bolje, "da ji takrat v kapitlju ne da besede, temveč jo zasliši izven kapitlja ob navzočnosti še dveh sester." Če bi katera od sester med zborom kapitlja ugovarjala opatinji, ne da bi ji bilo dano dovoljenje za govorjenje, se je to štelo za velik prekršek in je morala zato imeti tista sestra za kazen bodisi tri ure v ustih leseno deščico bodisi se jo je kaznovalo s postom ob kruhu in vinu (sic!), ali, kar je bilo po besedah konstitucij še dosti slabše: za en dan so ji odvzeli črno kopreno. Kadar je dobila sestra pravico govoriti v kapitlju, je morala odgovarjati z redkimi, ponižnimi in tihimi besedami, brez vročnosti. Še bolje pa je po besedah konstitucij bilo, in to je bil znak za krepost, da je sestra raje z molkom prezrla storjeno ji krivico in to "žrtvovala Jezusu Kristusu, ki je za nas pretrpel še dosti hujše krivice." Lahko pa je tudi, če je želela kljub temu kaj sporočiti, to storila po končanem kapitlju: bodisi da je sama bodisi preko kakšne zaupne sosesre opatinji povedala stvar, ki jo je težila, tako da so se izognili, "razburjenju in hudi krvi v kapitlju."³⁸⁶ Ko je sestra opravila naloženo ji pokoro, se je morala opatinji zahvaliti zanjo; v ta namen je pokleknila pred opatinjo in izgovorila naslednje besede: *"Zahvaljujem se vam, spoštovana gospa mati opatinja, za (od vas naloženo) zdravilno pokoro, saj sem si sama zaslužila še hujšo."* Ostale sestre so se morale varovati pred zaničevanjem in zasmehovanjem kaznovane sestre, niso smele njene kazni obsojati oz. je zbadati s kakšnimi označbami ali oznakami. Prav tako se s tem ni smelo dati razloga, da bi sestre zaradi zasmehovanja sprejemale kazen nejevoljno ali da bi jo celo odbijale, ampak so si morale prizadevati, da bi se je držal ves kapitelj, da tako ne bi bile ogrožene koristi, ki izhajajo iz kaznovanja. Zato je morala imeti vsaka sestra s kaznovano sestro sočutje in jo tolažiti.³⁸⁷

³⁸⁶ KKŠ, 39–42.

³⁸⁷ KKŠ, 43.

2.12. Vizitiranje samostana

Izvirno Vodilo sv. Klare naroča, naj bo samostanski vizitator vedno iz reda manjših bratov in naj slovi po svoji neoporečnosti in krepostih. Njegova naloga je, da korigira ravnanje tako "pri glavi kot pri udih." Vizitacijo naj opravlja na javnem prostoru, tako da ga drugi lahko vidijo in da more govoriti tako s skupinami kakor posameznimi sestrami, kot se mu bo zdelo, da je koristneje.³⁸⁸

Urbanovo Vodilo pa o vizitatorju govori naslednje: "Samostani tega reda morajo biti pregledani najmanj enkrat letno. Ko torej duhovni vodja ali njegov izbrani namestnik prispe v samostan, mora po določbah Vodila prejeti od opatinje samostanske pečate, ki mu jih je dolžna izročiti in mu prostovoljno izraziti željo, da jo odstavi od službe opatinje. In dejansko jo lahko vizitator tudi odstavi s tega položaja v primeru, če noče ali ne more več voditi skupnega samostanskega življenja. Vendar to stori le v skrajnem primeru. Opatinjo lahko odstavi s položaja tudi, če se izkaže, da zaradi slabega ugleda ni več primerna za opravljanje te službe. Prelat in vizitator morata z vso skrbnostjo preučiti življenje in vedenje tako vseh sester skupaj kot vsake posebej in to tako opatinje kot ostalih sester. Zlasti mora gledati, kako spoštujejo pravila redovnega življenja. V primeru, da najde nepravilnosti, jih mora odpraviti tako pri glavi samostana (opatinji) kot tudi pri članicah (sestrah). To mora opraviti z ljubeznivo vnemo, pravo ljubeznijo in odločnostjo, kot se mu zdi, da je potrebno. Prekrška, ki ga je vizitator enkrat že kaznoval, ne smejo več kaznovati. Opatinja naj se varuje, da bi kakorkoli zamolčala stanje v samostanu. Isto velja tudi za sestre. To bi bilo namreč slabo znamenje in greh, ki ga je potrebno kaznovati. Prav tako želimo in ukazujemo, da sestre povedo vizitatorju bodisi javno ali na skrivaj vse, kar je potrebno storiti ali popraviti. Prav tako pa morajo sestre ubogati vizitatorja v izpolnjevanju in popravkih svojega redovnega življenja v vseh stvareh, ki jim jih je vizitator predpisal. Sestre ali opatinja, ki ne bi upoštevale njegovih zapovedi, morajo biti primerno kaznovane. Prav tako naj sestre in opatinja skrbijo za to, da ne bodo vizitatorju kake stvari povedale iz drugega vzroka kot samo iz ljubezni do Boga, da bi popravile in izboljšale vedenje sester in stanje samostana. Da pa ne bi bil samostan obremenjen zaradi stroškov, želimo, vsepovsod, da vse vizitiranje opravi kolikor je možno hitro. Poleg tega pa naj pazi na to, da v kolikor je le mogoče, to ne bi oviralo njegove službe, ne vstopa v samostansko klavzuro."

³⁸⁸ L. Hardick, n. d., str. 89, 90.

Mekinske konstitucije o vizitaciji samostana ne govorijo ničesar.

Škofjeloške konstitucije vizitacijo opisujejo v poglavju, ki govori o volitvah opatinje. Konstitucije se pri tem sklicujejo na triindvajseto poglavje klariškega Vodila, ki odreja, da kadar bi hotelo duhovno vodstvo opraviti vizitacijo, naj jo sestre z vsem spoštovanjem sprejmejo. V primeru, da vizitator ni bil duhovni voditelj sam, ampak njegov namestnik, ga sestre niso smele takoj sprejeti medse. Pred tem jim je moral predložiti in zadovoljivo dokazati z veljavno listino Svetega sedeža ali z izstavljeno listino škofa-ordinarija samega, da lahko vizitira. Po končanem branju Vodila in glavnih točk teh konstitucij je dobil vizitator od opatinje pečat, ki mu ga je ta bila dolžna izročiti. Pri tem ga je morala tudi prositi, naj jo razreši njene službe.³⁸⁹ Vizitator je moral z vso skrbnostjo poizvedeti o duhovnem stanju posameznih sester, še zlasti opatinje in ugotoviti, kako se držijo samostanskih konstitucij. Če je odkril, da bi bili potrebni kaki popravki glede tega, je moral takoj ukrepati "tako pri samostanskem vodstvu (opatinji), kakor tudi pri posameznih udih samostana." Sestre pa so bile vizitatorju tudi ponovno dolžne razkriti vse prekrške, ki so bili sicer že prej v samem samostanu dovolj kaznovani. V primeru, da prva kazen ni prinesla poboljšanja, je imel vizitator pravico, da jo je izrekel še enkrat. Sicer je bila največja dolžnost tako za opatinjo kot za ostale sestre, da so vizitatorju razodele vse stvari. Tako so mu lahko tudi povedale, v čem se morajo spremeniti tudi samostanske konstitucije. Te je vizitator lahko tudi razlagal in če bi prihodnji časi zahtevali, jih je lahko tudi spremenil. Sestre so morale vizitatorja tudi ubogati v vsem, kar so slišale od njega v času vizitacije. Poleg tega pa so morale dobro paziti, da se mu niso upirale z govorjenjem iz strasti ali iz kakšnega drugega napačnega nagnjenja, ampak samo iz ljubezni do Boga in zavoljo izboljšanja bodisi posamezne sestre bodisi celotnega samostana. Da z vizitacijo tudi samostan ne bi bil preveč obtežen zaradi stroškov, konstitucije odrejajo, naj vizitator, kolikor je mogoče hitro opravi (pospeši) vizitacijo (znotraj klavzure) in jo potem konča v govorilnici.³⁹⁰

³⁸⁹ Pri tem je šlo zgolj za formalnost, ki je bila predpisana v pravilih o vizitiranju. Tudi danes imajo sestre klarise predpis, ki določa, da mora opatinja vizitatorju ponuditi svoj odstop.

³⁹⁰ KKŠ, 138–141.

3. Raven redovnega življenja v klariških samostanih

V zgodovinopisju je dolgo časa prevladovalo prepričanje, da so bili samostani v preteklosti vse do sprememb, ki so jih prinesle francoska revolucija in reforme razsvetljenih vladarjev pod močnim vplivom "srednjeveških" spon razmišljanja; te naj bi pri sprejemu novincev oz. novink v samostan dajale prednost gmotnemu pred duhovnim. Njihov pomen so nemalokrat skrčili le na "priebežališča" za otroke plemiških in meščanskih družin, ki se niso mogli poročiti ali si ustvariti kariere v svetnih službah. O kaki prostovoljnosti odhoda v samostan pa naj sploh ne bi moglo biti govora. To naj bi veljalo zlasti še za ženske samostane, ker so imele ženske v tistem času dosti manj možnosti za svojo uveljavitev na posvetnih področjih življenja.³⁹¹ Prav tako se pojavlja mnogo primerov, ki kažejo, da naj bi bilo življenje po samostanih zelo razkošno, brez prave duhovnosti in spoštovanja redovnih pravil, torej v nasprotju z osnovnimi principi njihovega poslanstva. Vendar tega ne gre posploševati: vprašati se moramo, v katerem obdobju so bile razmere takšne in kje konkretno. Vsekakor bi to lahko povsem upravičeno trdili za obdobje neposredno pred nastopom protestantizma in v njem, ko imamo povsem konkretne primere poročil o razkošnem življenju po samostanih in o slabi duhovni zrelosti redovnic, tudi samostanskih predstojnic.³⁹² Zelo slabo stanje redovne discipline je bilo v mekinjskem samostanu zlasti v 90-tih letih 16. stoletja, nato se je stanje začelo normalizirati in je bilo do konca 20-tih let 17. stoletja že povsem urejeno; ravno nasprotno je bilo v škofjeloškem samostanu, kjer so se ravno konec 20-tih let 17. stoletja dogajale največje nepravilnosti.

3.1. Vizitacijska poročila

Ker v prvem delu knjige prevladuje za obravnavane samostane (zlasti za Mekinj in Škofjo Loko) prikaz redovnega življenja, kot se ga da rekonstruirati na podlagi samostanskih konstitucij iz 18. stoletja, je prav, da na tem mestu nekoliko podrobneje predstavim nekatera ohranjena poročila o vizitacijah

³⁹¹ Glej npr. D. Kos, *V primežu pobožnosti*.

³⁹² Najbolj znan primer te vrste se nam je ohranil v vizitacijskem poročilu oglejskega patriarha Frančiška Barba, ki je sredi oktobra 1593 osebno vizitiral klariški samostan v Mekinjah: ob velikem neredu v samostanu in slabi redovni disciplini je našel v sobi tedanje opatinje Suzane Gornjegrajske poleg razkošnega pohištva, zlatnine, protestantskih knjžic in spisov celo besedila urokov proti črvom in nevihti, kar naj bi bil dokaz njene vraževernosti in duhovne nezrelosti; takšnih primerov je bilo v tisti dobi tako na katoliški kot protestantski strani precej.

omenjenih samostanov iz 17. stoletja. Za starejše obdobje (npr. za 14., 15. in 16. stoletje) zaenkrat ni mogoče odkriti ustreznih virov o stanju oz. življenju v omenjenih dveh samostanih (razen za mekinjski samostan za leta od 1590 do 1600, ko je potekal proces proti opatinji Suzani Gornjegrajski).

Zelo pomembna vizitacija samostanov v Mekinjah in Škofji Loki je iz prve polovice 17. stoletja, konkretno iz leta 1627. Opravil jo je Osorski (Osor na Cresu) škof Ceasare Nardi.

V Mekinjah je vizitacija potekala 25. septembra 1627. Vizitator se je podal v samostan z namenom, da ugotovi spoštovanje redovnih pravil in stanje v samostanu (med drugim stanje bogoslužnih predmetov v zakristiji, ki je bilo zelo pohvalno). V samostan je vstopil zjutraj ob 10. uri skupaj s pomočnikom in tajnikom. Najprej se je podal na kor, kjer so bile zbrane vse redovnice, ki po njegovih ugotovitvah "zelo spoštujejo zapoved pokorščine." Vizitator jih je, potem ko se je usedel, nagovoril s spodbujevalnim govorom v slovenščini, jim napovedal stvarno in osebno vizitacijo za naslednji dan ter jim naznanil, naj se pripravijo tudi na prejem zakramenta sv. spovedi in sv. obhajila. Še isti dan po zajtrku je vizitator osebno poklical samostanskega kaplana Mihaela Faberja, škofijskega duhovnika, ki je imel že dve leti beneficij Janeza Krstnika, v samostanu pa je "služil" redovnicam že pet let. Maše za redovnice je opravljal na vse dni v tednu, prav tako jim je tudi pridigal, ni pa jim podeljeval zakramentov. Samostanski spovednik je bil do takrat gorenjski arhidiakon, nedavno pa je to postal eden od bratov frančiškanov, ki je opravljal za redovnice tudi mnogo svetnih poslov. Včasih je v imenu redovnic opravljal posle z zunanjimi ljudmi tudi g. Planchel ali pa drugi samostanski stanovalci – posli. Vizitator poroča, da redovnice ne gredo nikoli iz samostana, kaplan pa vstopi v samostan samo takrat, ko opravlja bogoslužje v kapeli, kjer tudi pokopavajo umrle redovnice. Včasih v samostan vstopijo tudi plemiške gospe, nikoli pa moški. Tudi o kakih nepravilnostih opatinje ni bilo slišati. Cerkveno posodje za opravljanje bogoslužja je sprejemal kaplan skozi okno v cerkvi. V času njegovega službovanja oz. kaplanovanja se ni nikoli zgodila kaka nepravilnost (*scandalus*). Redovnice so redno molile oficij in se posamič mesečno spovedovale.

Naslednji dan je vizitator ob 7. uri zjutraj prišel v kor ter opravil sv. mašo; spovedal je tudi vse redovnice in imel pri drugem razlaganju redovnih pravil spodbujevalni govor v slovenščini. Nato je s pomočnikom in tajnikom vizitiral celoten samostan, refektorij, spalni prostor, samostanske delavnice, oblačilnico, blagajno, gospodarsko poslopje, vinsko klet, skladišče za žito in vse oce-

nil za dovolj dobro in zadovoljivo preskrbljeno z vsem potrebnim ter v skladu z redovnimi pravili uboštva in samostanske klavzure. Zatem je obiskal vse sobe in celice redovnic; v njih je opazil le svete podobe, našel ni nobene posvetne knjige, ampak zgolj duhovne; tudi vsa druga oprava v celicah je bila v redu. Odprle so mu tudi skrinje in omare, v katerih so bile le obleke, ki jih je dovolila opatinja; vse je bilo snažno in v skladu z redovnimi pravili. Vizitator si je ogledal še samostansko obednico (refektorij), nato pa se je poslovil od vseh redovnic in ostal v pogovoru le z opatinjo Lavro Coronini. Ta je povedala, da so ji vse redovnice pokorne, da so ponižne in ubogljive, da se vse brez izjeme zbirajo v koru, prav tako se vse posamič enkrat mesečno spovedujejo, njihov spovednik je eden izmed bratov frančiškanov; prav tako skoraj vse znajo peti, vse prihajajo k obedu v obednico, vse se udeležujejo sv. maš; obleke, v katere se oblačijo, dobijo deloma v samostanu deloma pa od sorodnikov; redovnice tudi nikoli ne zapuščajo samostana. Štirikrat na leto se je opravljala maša za ustanovitelja samostana; samostan ni imel inkorporiranih župnij niti beneficijev, imel pa je 200 kmetov-podložnikov. V klavzuro ni smel vstopiti nihče, razen zdravnika in kirurga, če je kaka redovnica zbolela. Kadar so prispele v samostan baronice in plemkinje, so se z njimi pogovarjale dve ali tri starejše sestre skupaj z opatinjo zunaj t. i. notranje klavzure, pri samostanskih vratih. Vsi svetni ljudje so se z redovnicami lahko pogovarjali le v govorilnici z dovoljenjem opatinje in ob navzočnosti še kake redovnice. Opatinja je zatrdila, *“da ni bilo v času njenega opatovanja v samostanu nobene škandala. V samostanu je zaradi izobraževanja nastanjenih sedem mladih svetnih deklic, ki jim prav tako kot redovnicam ni dovoljen izhod iz samostana. V samostanu ni prepovedanih knjig ali svetnih podob, prav tako nimajo v njem srebrnikov. V samostanu služijo tri dekle, ki so zglednega življenja in na dobrem glasu. Za vratarico služi neka svetna starka, ki vedno čuva samostanski vhod, pošilja in sprejema pisma, ki jih pregleda in prebere opatinja. Prav tako ni slišati o nepoštenih kmetih, ampak prav nasprotno; v samostanu imajo blagajno, ne opravljajo pa v samostanu trgovskih poslov, prav tako nimajo vanj vstopa glumači. V zakristiji dajejo kaplanu vsa oblačila za opravljanje bogoslužja preko železnega (zamreženega) okna.”* Nato je vizitator zaslišal ostale redovnice, ki so se vse pohvalno izrazile o opatinji: lepo skrbi zanje, da jim ničesar ne primanjkuje tako glede duhovnih kot gmotnih stvari.

Na koncu je vizitator izrekel še nekaj navodil oz. dekretov: pozlatiti naj dajo ključ, ki odpira tabernakelj; križ, ki je stal do tedaj pri oltarju na sredi

cerkve, naj premaknejo na bolj odprto mesto. Nobena redovnica niti opatinja, razen v skrajni sili, ne sme zamuditi oz. mora točno priti k molitvi božjega oficija ob določeni uri, si izprašati vest in opraviti ostala duhovna opravila. Prav tako naj zgornja okna stanovanja oz. sobe, kjer prebiva kaplan in ki gledajo na vrt in na samostanske sobe, popolnoma zaprejo oz. zastrejo. Niti opatinja niti sestre naj pod nikakršno pretvezo in izgovorom (pod kaznijo sklepov trid. koncila) ne govorijo oz. komunicirajo znotraj zunanje klavzure pri vratih niti s škofom niti s prelati niti z župnikom niti s starši ali sorodniki. Od tedaj naprej ni smel noben svetni človek, četudi bi bil baron, plemič, sorodnik itd. pod zapovedjo enake kazni priti v samostan. Izjema so le ženske baronice in plemkinje, ki lahko vstopijo po zrelem premisleku opatinje; nikakor in pod nobenim izgovorom pa ne smejo te ženske osebe tudi prespati v samostanu. Svetnim popotnikom (romarjem) opatinja lahko razdeljuje sadje in kruh, nikakor pa jim ne sme dovoliti, da bi prespali v samostanu, čeprav bi za to plačali in četudi bi bili redovniki oz. redovne osebe. Izjema glede vstopa v samostan in prenočevanja velja zgolj za prej omenjene tri samostanske dek-le. Opatinji je vizitator dovolil, da vsem sestram podeli v času rekreacije dovoljenje, da se sprehodijo po samostanskem vrtu in cvetličnjaku tako, da se ne krši klavzura. Tudi vratarica mora biti vedno pred vrati samostana in čuvati vhod, ponoči pa naj ima ključke od samostanskih vrat vedno le opatinja.³⁹³

O zglednem redovnem življenju mekinjskih klaris govori tudi neka svetna vizitacija iz prve polovice 18. stoletja. Tako nam poročilo grofov Gallenberga in Thurn-Valsassineja notranje avstrijski vladi iz junija leta 1734 govori, da je opatinja Doroteja Sidonija Gallenberg dosegla, da redovnice v mekinjskem samostanu niso imele več vsaka svoje služkinje, s katero so si delile jedi. Od tega časa so morale biti vse redovnice enako oblečene, imele pa so tudi skupno kuharico, pekarico in perico. Sestre se tudi niso smele več oblačiti v obleke iz razkošnega materiala. Obiskovalci, ki so prišli v samostan, so smeli govoriti z redovnico le v posebni govorilnici, niso pa smeli iti v sobo posamezne redovnice, kot se je to dogajalo po drugih gorenjskih samostanih. Pred tem časom je imela vsaka redovnica tudi svoje dohodke, npr. desetino in druge dajatve v obliki domačih živali in podobnega.³⁹⁴

V škofjeloškem samostanu pa stanje v dvajsetih letih 17. stoletja ni bilo tako vzorno kot v mekinjskem; prej nasprotno, saj je prej omenjeni vizitator

³⁹³ Vatikanski arhiv, *Visitationes*, no. 59, *Acta Visitationis Provinciae Styriae et Carniolae* 1627.

³⁹⁴ M. Smole, n. d., 5. del, str. 41, 42.

ugotovil kar precej nepravilnosti, celo najhujših: ena od škofjeloških redovnic Barbara (Gulder)³⁹⁵ je eno leto pred vizitacijo celo zanosila z nekim 18-letnim mladeničem, ki je nekaj časa živel v samostanu in pred nekaj meseci rodila deklico.

Vizitacija Škofje oz. Stare Loke se je začela 19. septembra 1627, ko je vizitator Nardi najprej obiskal župnijo sv. Jurija v Škofji Loki in tamkajšnjega župnika. Nato pa je začel z vizitacijo samostana. Najprej mu je o škandalu, ki ga je povzročila redovnica Barbara z rojstvom otroka, poročal Jurij Labohar. Zatem je izprašal še samostanskega kaplana Andreja Haffnerja, ki je bil obenem tudi beneficiat Sv. Trojice (beneficij mu je podelil freisinški škof, potrdil pa oglejski patriarh). Izpovedal je, da opravlja bogoslužje pri klarisah trikrat med tednom in ob nedeljah. Dve izmed klaris se mu zdita neprimerni za redovniški stan; redovnice se spovedujejo posamič vsak mesec. Redovnica Barbara je rodila ob pomoči ostalih soredovnic deklico, ki jo je spočela z mladim, osemnajstletnim ljubljanskim študentom, ki je občasno prihajal v samostan. Z ostalimi redovnicami se je kaplan vedel spoštljivo, z njimi ni komuniciral ali si dopisoval, prav tako jih ni videl, ko so mu v roko podajale stvari za bogoslužje. Povedal pa mu je, da v poostreno samostansko klavzuro vstopajo tako moški kot ženske; redovnice naj bi bile podvržene moralnemu propadu in naj ne bi živele zgledno; prav tako niti opatinja Klara Rizzi niti katera druga redovnica ni bila sposobna primerno voditi samostana. Tudi dohodki samostana so bili pičli, pred enim letom je neka novinka zapustila noviciat in se "v redovni obleki klatila po Kranjski."

Istega dne je vizitator zaslišal še Jurija Laboherja (pomočnika v mestu pri sv. Jakobu in beneficiata sv. Ane), ki mu je potrdil, da je spoštovanje samostanske klavzure zelo slabo, v samostan vstopajo tako moški kot ženske; vrh neprijetnosti je vsekakor nosečnost in porod redovnice Barbare. Opatinja slabo opravlja svojo službo.

Nato je zaslišal še samo opatinjo Klaro Rizzi. Vizitatorju je povedala, da je v samostanu šest redovnic in ena novinka; vse se zbirajo v koru in berejo Božji oficij, prav tako se zbirajo v refektoriju. Mašo imajo na vse cerkvene praznike, med tednom pa trikrat. Po vrstici pojejo matutin, opravljajo tudi premišljevalne molitve ter praznujejo večje slovesnosti in praznike svojega reda. Maše ob praznikih poje spovednik, ki je hkrati domači župnik. Letno imajo 32 gld prihodka; včasih se med redovnicami pojavijo nasprotja, pred letom je

³⁹⁵ V vizitaciji priimek redovnice ni naveden, je pa na podlagi Kronike škofjeloških klaris zelo verjetno, da gre za Barbaro Gulder.

izstopila tudi novinka, ki je bila dve leti v noviciatu, kjer pa ni nosila enake barve uniforme kot profese. V samostanu imajo tudi pisarja, ki je škofjeloški meščan; prav tako imajo v samostan vstop hlapci in dekle. Ključke od samostanskih vrat ima pri sebi opatinja, ki tudi pregleduje vsa v samostan prispela pisma. Opatinja ima dve rodni sestri, sicer pa noben njen sorodnik že tri leta ni bil pri njej na obisku. Sorodniki prihajajo na obisk v samostan k redovnicam ob novem letu in se z njimi srečajo v spodnjem delu samostana. Prav tako samostan pobira davke in ostale dajatve od kmetov. Opatinja je tudi povedala, da je pred desetimi leti izstopila iz samostana ena redovnica, ki je bila nato sprejeta v Velesovem; vzroka za njen izstop ne pozna, ve samo, da je bilo redovnici ime Maruška. Drugi škandal, ki se je zgodil, pa se je pripetil v zvezi z redovnico Barbaro, ki je v tistem letu v času po veliki noči rodila hčerko. Rodila je na postelji v samostanski spalnici in v navzočnosti ostalih redovnic. Župnik je to rojstvo naznanil gorenjskemu arhidiakonu; ta je prišel v samostan in Barbari izrekel kazen. Otroka so zaupali v vzgojo neki kmečki dojlji (*nutricem rusticam*). Mladenič, s katerim je redovnica Barbara zanosila, je bil doma z Goriške in mu je bilo ime Matija Baptistat; bil je nečak Katarine Kornik in je v samostanu opravljal službo pomočnika (ministranta) pri sv. maši. Često je spal v spalnici, ponoči se je zbudil ter vstal iz postelje ... Priči (nečastnemu dejanju) sta bili redovnici Ana in Lucija.

Zatem je zaslišal še redovnici Ano Stabil in Livijo Ventorino, ki sta bili že 18 let redovnici. O Barbari sta povedali isto kot opatinja, dodali sta le, da je bil oče otroka star 18 let, Barbara pa 22 in da je rodila 14 dni po veliki noči; arhidiakon ji je za kazen naložil štiri mesece samostanske ječe; opatinja pa ji je za kazen odredila za šest tednov post ob kruhu in vodi. Omenjeni redovnici sta zanikali, da bi opatinja vodila sorodnike v kor. Rekli sta tudi, da opatinja dobro vodi samostan in da nimata čezno nobenih pritožb. Kljub temu je vizitator v nadaljnjem teku vizitacije odstavil Klaro Rizzi s položaja opatinje in na njeno mesto predlagal mekinjsko klariso Elizabeto Rechalch, ki so jo nato škofjeloške klarise tudi kanonično izvolile za opatinjo, blagoslovitev pa je opravil kar sam vizitator.³⁹⁶

Za ljubljanski samostan je bila prva in najobsežnejša vizitacija leta 1660 in je bila že večkrat citirana, zato bi na tem mestu podal na osnovi pregleda vseh ohranjenih zapisov škofovih vizitacij (opravljale so se leta 1660, 1672,

³⁹⁶ Vatikanski arhiv, Visitationes, no. 59, *Acta visitationis Provincæ Styriæ et Carniolæ* 1627, str. 43–45.

1674, 1684, 1691, 1698, 1721, 1729, 1741 in 1774) in ostalih ohranjenih poročil nekaj skupnih ugotovitev. Vizitacije in ostala poročila o stanju v samostanu so bila na začetku obstoja samostana zelo obsežna in natančna, sčasoma pa so postajala vedno bolj skopa in so se opravljala čedalje redkeje. Stanje v ljubljanskem samostanu je bilo ob vseh vizitacijah dobro in razen manjših popravkov redovnih pravil ni bilo potrebno storiti nič posebnega. Zato nam ohranjeni vizitacijski zapisniki lahko več kot o samih klarisah povedo o samostanskih vizitatorjih oz. skrbi ljubljanskih škofov za klarise in za redovništvo v ljubljanski škofiji nasploh. Opaža se namreč, da je v 90-tih letih 17. stoletja "temeljnost" vizitacij zelo padla, najbolj "površna" je bila v dvajsetih letih 18. stoletja. Tako imamo iz 60-tih in začetka 70-tih let 17. stoletja ohranjene zelo podrobne popise vseh redovnic, zabeleženo je njihovo znanje latinščine in talenti za petje, podatki o njihovi izobrazbi in versko-redovnem življenju; nasprotno pa imamo v 18. stoletju le še nekaj splošnih bolj skopih navodil celotnemu samostanu, kako naj izvršujejo posamezne točke redovnega življenja. Šele s škofom Herbersteinom oz. zadnjo samostansko vizitacijo leta 1774 se ponovno pojavijo nekoliko izčrpnjša navodila za redovno življenje ljubljanskih klaris. Omeniti velja tudi dejstvo, da so morale ljubljanske klarise na začetku delovanja samostana (zlasti v 60-tih letih 17. stoletja) kar precej natančno na vsaka tri leta poročati tudi o premoženjskem stanju samostana (ohranjeni so zelo natančni popisi samostanskega inventarja), kasneje pa so tudi ta poročila čedalje bolj skopa.³⁹⁷ Kaj je bil vzrok upadanja izčrpnosti poročil škofijskih vizitatorjev za redovnice, ne moremo natančno ugotoviti; prav gotovo so bile eden najpomembnejših vzrokov razne cerkvene reforme, ki so v čedalje večji meri škofom oz. krajevnim ordinarijem odvemale pristojnosti nad samostani in jih prenašale na Kongregacijo za redovnike s sedežem v Rimu.

Podoben upad nadzora nad redovnicami, točneje mekinjskimi in škofje-loškimi klarisami, je zaznati v 18. stoletju tudi pri oglejskem patriarhu oz. gorenjskem arhidiakonu, saj za 18. stoletje ni najti nobenega dokumenta z omenjenim "naslovom", ki bi poročal o redovnem stanju redovnic v omenjenih samostanih,³⁹⁸ tako da se moramo pri raziskovanju takratnega stanja v samostanih zateči k drugim virom. Edino znano vizitacijo v 18. stoletju s škofijske strani je v obeh samostanih opravil septembra leta 1752 (torej že po ukinitvi oglejskega patriarhata) takratni novi goriški nadškof Karel Mihael

³⁹⁷ NAŠL, KAL I., fasc. 28, 29, 30, "Klarise v Ljubljani".

³⁹⁸ AACU, *A parte Imperii, Carniola Superior, Clarisse a Minkendorf e Locopoli*, fasc. 1, 2.

Attems, ki pa je v obeh poročilih tako skop, da o stanju v samostanih ne izvemo pravzaprav nič takega, kar ne bi mogli veliko bolje spoznati že iz drugih virov.³⁹⁹ Kljub temu lahko na podlagi tega vira ugotovimo, da je nadškof ob tej vizitaciji veliko bolj kot življenje redovnic po samostanih opisoval dušno-pastirsko stanje po župnijah in inventar v cerkvah, ki jih je obiskal (tako v župnijskih kot samostanskih). Po drugi strani lahko na podlagi povedanega tudi sklepamo, da življenje redovnic na Kranjskem očitno ni bilo vprašljivo in se je tako lahko nadškof posvečal drugim zadevam. Še enkrat pa je potrebno k temu dodati tudi zmanjšane škofovske pristojnosti nad samostani v tem obdobju, zaradi česar se verjetno goriški nadškof tudi ni smel preveč poglobljati v stanje po samostanih.

Kljub nekaterim težavam pri rekonstrukciji redovnega življenja klaris, ki so posledica pomanjkanja vizitacijskih virov, pa na podlagi ohranjenih virov lahko ugotovimo, da se je kljub nepravilnostim, ki so konec 16. oz. v začetku 17. stoletja težile tedaj delujoča klariška samostana na Kranjskem, spoštovanje redovnega življenja v teku 17. stoletja močno izboljšalo. Tako konec 17. in začetek 18. stoletja lahko označimo celo za "prerod" klariškega reda na Kranjskem, za kar imata zasluge tako dobro izvedena rekatolizacija z uresničevanjem reformnih sklepov tridentinskega koncila na vseh področjih verskega življenja v prvi polovici 17. stoletja kot tudi nekaj izjemnih, lahko bi rekli, celo svetniških osebnosti med opatinjami v tedanjih klariških samostanih (Marija Lukančič v novo ustanovljenem klariškem samostanu v Ljubljani, Doroteja Sidonija Gallenberg v Mekinjah in Marija Petričević v Škofji Loki). Osemnajsto stoletje tako predstavlja v zgodovini redovništva nekaj prehoda, ko se z novimi samostanskimi konstitucijami vsaj formalno načrtuje nov, modernejši in namenom ustanoviteljev samostanskih redov bližji koncept redovnega oz. Bogu posvečenega življenja, ki pa po drugi strani v praksi še ne more v celoti premagati ujetosti v do tedaj prevladujoče miselne vzorce, predvsem kar zadeva redovno uboštvo, točneje vprašanje posedovanja obsežnih nepremičnin in denarnega premoženja redovne skupnosti oz. samostana kot celote. Omenjeni "reformni" proces se je pri klariškem redu začel vsaj navzven izražati kmalu po letu 1650. V tem času so dogradili samostan v Ljubljani in so ga hoteli imeti že od vsega začetka za nekakšen vzorčni samo-

³⁹⁹ AAG, *Visitatio pastoralis Carniolæ, Styriæ et Carsiæ*, vol. 7; (*Vizitacija gorenjskega arhidiaconata s strani goriškega nadškofa Mihaela Attemsa leta 1752*). Za posredovanje tega arhivskega vira gre zahvala prof. dr. Francetu M. Dolinarju.

stan tega reda.⁴⁰⁰ Tako med drugim lahko preberemo, da so v tem samostanu že od vsega začetka imeli namen, da z razliko od ostalih dotedanjih kranjskih ženskih samostanov (tudi obeh klariških) veliko bolj poostrijo samostansko klavzuro. K vzornejšemu in celo eksemplaričnemu redovnemu življenju ljubljanskih klaris sta pripomogli še dve pomembni dejstvi: odločnost in svetniškost prve opatinje tega samostana Marije Lukančič na eni ter strogo nadzorstvo ljubljanskega škofa kot njegovega ordinarija na drugi strani. Kot naslednjega so "reformirali" samostan v Škofji Loki. To se je zgodilo v času opatinje Regine Thaller (opatinja med letoma 1673–1686); ta se je z razliko od svoje predhodnice Agate Oberreger, ki se je ukvarjala predvsem z obnovo požganega škofjeloškega samostana in ureditvijo samostanskega gospodarstva, začela ukvarjati tudi z notranjo oz. duhovno-redovno prenovo: uvedla je nove in poostrene samostanske konstitucije. Njeno delo je uspešno nadaljevala in sklenila opatinja Marija Frančiška Adelman, katere zasluga je zlasti uvedba strožje klavzure in namestitve rešetk na oknih v letu 1692. Kot zadnji se je reformi "podvrigel" najstarejši, najbogatejši kranjski klariški samostan: v Mekinjah. To se je zgodilo v času opatinje Doroteje Sidonije Gallenberg (opatinja 1706–1728), ki je združevala v sebi veliko energijo; ta se je odražala tako znotraj kot zunaj samostana. Po eni strani je končala začeta gradbena dela svoje predhodnice Katarine Attems na samostanski cerkvi, na drugi strani pa poostrila samostanske konstitucije in samostansko klavzuro.

Vrstni red prenov oz. reformiranja kranjskih klariških samostanov je bil tako najbolj odvisen od tega, kateremu družbenemu sloju je pripadala večina redovnic v posameznem samostanu. V Ljubljani in Škofji Loki so prevladovala meščanke, v Mekinjah pa plemkinje. Če pa bi kljub vsemu hoteli vzpostaviti vzporednico med reformami vseh teh samostanov, bi lahko rekli: zunanji obnovi samostanskih zidov je sledila še notranja obnova redovnega življenja redovnic.

3.2. Raven redovnega življenja, razvidna iz "posrednih" virov

Če se povrnemo k v naslovu tega poglavja zastavljenemu vprašanju o nivoju redovnega življenja oz. višini redovne oz. verske ozaveščenosti redovnic oz. konkretno klaris, je potrebno najprej povedati, da je na to sicer zelo težko najti

⁴⁰⁰ ARS, AS 712, Samostan klaris v Ljubljani (1632–1782), *Instrukcija župana, sodnika in ljubljanskega mestnega sveta Wolfgangu Markoviču in Janezu Röringerju glede klaris, 2. aprila 1657.*

odgovor, ne samo za preteklost, ampak tudi za sedanjost. Tega se preprosto ne da "izmeriti" niti neposredno pregledati. Zato si moramo nujno pomagati s posrednimi sredstvi. Pri tem mislim na ohranjene zapise, citate in opozorila glede spoštovanja redovnih zapovedi; najdemo jih v različnih dokumentih, ki sicer za samo "ozko" zgodovinsko preučevanje dejstev ne pomenijo kaj dosti; so nam pa zato toliko dragocenejši za (posredno) preučevanje nivoja redovnega življenja v samostanih. Tako lahko s pomočjo uvodnih in spremljevalnih stavkov vseh treh konstitucij samostanov klaris na Kranjskem, kakor tudi ohranjene Kronike škofjeloških klaris, spoznamo tudi ta, sicer zelo težko ugotovljiv del redovne zgodovine. Pri tem lahko na eni strani spoznamo stanje njihovega teoretičnega teološkega znanja, po drugi strani pa njihovo občutljivost za razumevanje pozitivnih in negativnih stvari v redovnem življenju.

Pa začnimo kar s Kroniko škofjeloških klaris iz leta 1683, ki nedvomno, četudi odmislimo vso "baročnost" takratnega izražanja, pomeni veliko predanost Bogu in enega najlepših poveličevanj oz. magnifikatov Materi božji pri nas. Uvod se glasi takole: *Presveti, vedno brezmadežni, slavni, večni Devici Mariji, izbrani nebeški kneginji, nepremagljivi vojvodinji nebeških oblastev, neprimerljivi umetnini nebeške modrosti, najbolj ljubljeni hčeri Boga Očeta, prečudoviti materi Boga Sina, deviški ženi Boga – Svetega Duha, najlepšemu in najbolj radostnemu templju vse Presvete Trojice, najmilejši priprošnjici Božjega srca za mir, nebeškemu veselju angelov, trohnjenju nepodvrženemu sijaju devic, neskončni radosti vseh svetnikov, največjemu čudežu Božje vse-mogočnosti, presvetli, najmočnejši, najvišji večno vladajoči Kraljici neba in zemlje! Spodobi se in pravično je, da ti, najmilosrčnejša Kneginja in nikoli omadeževana Devica, vsi izkazujejo hvalo, čast in cenjenost, ker te je Bog – vsemogočni Stvarnik vseh stvari, tako cenil nad vsemi svojimi stvaritvami, da te je povišal nad nebo in zemljo: tako ni nikogar nad teboj kot le Bog, ki te je od vrha do tal za vse čase najljubezniveje obsijal s čudovitim sijajem svoje božje ljubezni in dobrote in te neprenehoma krona z najlepšim okrasjem nebeških darov in milostmi z neprimerljivo častjo in slavo.*

Pri tem nas prijetno preseneti pri škofjeloških klarisah dobro poznavanje Svetega pisma stare zaveze, saj citirajo dokaj neznani citat iz Knjige kraljev: *S teboj (Marijo) s svojim božjim primerom poživlja vsa zvesta srca, da te hvalijo in častijo in jih sočasno vzpodbuja k novi vnemi. Ta oblikuje ves svet, kot je Ahasver poklical Hamana in mu ukazal: "Tako naj se godi možu, ki ga kralj želi počastiti."* Vso to čast in slavo pa je potrebno izkazovati tako, kot je določil Bog, nebeški Ahasver, Knez in Poglavar vseh ustvarjenih stvari, Kralj

vseh kraljev in Vladar vseh vladarjev. Kar si sedaj od Boga prejela v češčenje, spričujeta nebo in zemlja, in večjega češčenja ni mogoče najti. Visoko so bili povišani angeli, ampak pred vsemi angeli stojiš ti; velike stvari so oznanjali nadangeli, ampak še večje so se izvršile v Tebi; zelo čudovite in nenavadne so svete moči, ampak nič nenavadnejše in čudovitejše kot Ti sama. Veliko oblast in moč imajo nebeški oblastniki, toda ti si premagala pekel in premagala svet in po tvoji ljubezni je Bog prišel iz nebes. Lepe in ljube so nebeške kneževine, toda Bogu si bila ti bolj všeč kot vse to. Zelo plemenita so oblastva neba, toda ti sama si bila povzdignjena v božje sorodstvo. Največjo prijetnost uživajo božji prestoli, toda ti si bila izbrana za najčistejše veselje božjega Srca. Čudovito so obsijani sveti kerubi od sijaja Božje luči, toda ti si nebeško sonce in sedež modrosti, iz katerega sije Božji sijaj oz. kot pravi psalmist v 18. psalmu: "kot bi se sprehajala iz Ženinove postelje." Najbliže Bogu na ljubo gorijo in s pobožnostjo oviti letajo sveti serafini, toda ti se v Očetovem srcu krepčaš s prekomerno Božjo ljubeznijo, že popolnoma stopljena od najslajšega pogleda tvojega deviškega Sina v Svetem Duhu, ki ljubeznivo veje nad vsemi. O, dragoceni smaragd, ki si bil tako klesan, da si bil spremenjen v neprecenljivo Božanstvo! Najresničnejši so sveti odposlanci, toda ti – neizmerno morje Božje milosti brez dna, si bila povzdignjena nad vse. Straši nas sicer ta velika svetost tvojega največjega veličastva, ampak s podobno oblastjo nas privabljaš k prirojenim dobrinam svoje deviške nedolžnosti. V zmanjševanje tvoje veličine, ki je ne morejo prenašati niti nebeška tla sama, če ne bi bila ti podvržena svoji globoki ponižnosti, te moramo krasiti, toda v zanašanju na tvojo deviško milino, s katero prijazno obsevaš in krepčaš nebo in zemljo, smo si vzeli k srcu, da s skromnim, kar premoremo, častimo tvojo nepojemljivo veličino (namenoma nočemo reči "poveličevati", ker, po mnenju modrih, tisto, kar je neskončno, ne more postati še večje); nad vsem tem se torej še naprej izpolnjuje tvoja deviška prerokba, ki si jo izrekla iz preroškega duha z k Bogu povzdignjeno voljo v svojem svetem, po Božji gorečnosti vdahnjenem Magnifikatu: "Blagrovali me bodo vsi rodovi, kajti velike reči mi je storil Vsemogočni!!"

Ne izognejo pa se niti navedbi mučencev in prerokov: Zaradi tega so te po pravici imenovala zlata usta Kristozmosa "Veliki čudež sveta", kar je nato sv. Dionizij iz Arcopaga, upoštevajoč izrek svetega mučenca Ignacija, izpeljal v naslednje besede: "Če Kristus ne bi vstal iz groba, bi lahko verjeli, da nimamo nobenega drugega Boga kot Marijo!" Kaj bolj vzvišenega in več se že ne more izreči brez tega, da bi te razžalili. Iz tega, da ne bo tvoje veličastje

prisiljevalo in pritiskalo, ko smo že spoznali tvojo veličino in vrednost, pristopamo k ponižnosti. Da potem ne bomo nizko padli, se bomo sami vrgli na tla in ti govorili kot preprosti otroci: Tako je v podobnem primeru Bogu govoril sv. Jeremija: "O, Gospod Bog! Glej, ne znam govoriti, ker sem deček." Mi pa ti govorimo: "O, velika Gospa! Poglej, ne znamo govoriti, ker smo otroci; ne moremo ti izgovoriti hvale in časti, ker smo preveč preprosti in tudi to, kar bi hoteli reči, so že davno pred nami izrekli tvoji ljubljani." Nič manj pa, da bi naš slabotni in mali zbor sester po tvoji, zgoraj omenjeni prerokbi, vsaj delno zadostil svoji obvezni dolžnosti in goreči vnemi, se je spomnil, da te počasti s to pričujočo Kroniko ali Spominsko knjigo. In, da bi v njej ne bilo opisano tvoje nepojemljivo povišanje, hvala in čast, ki jo mi, nedoletni, iz spoznavanja svoje majhnosti v največji tišini z otroškimi srci sami najsladkeje občudujemo, ampak da bi to pričujočo knjigo pisali v tvoje večje poveličevanje, hvalo in čast. Ti zgoraj, nadvse častivredna, blagoslovljena nad vsemi ženami, ki ti sveti Bernard po blaženem Bonaventuri govori: "Pri veri očakov in duhu prerokov, kakor tudi gorečnosti apostolov in stanovitnosti mučencev, pri primerčnosti spovednikov in čistosti devic, kakor tudi rodovitnosti poročenih in čistosti angelov samih, želiš to vzeti za dobro in pod svoje varstvo in zaščito: da bo to, kar bo tu napisano, istočasno zapisano tudi v knjigo življenja pred Bogom v nebesih, kjer te bomo nekoč večno, ker nam tu po naših željah in zahtevah čas ne dopušča, po svobodni volji častili."

Da ne bi ostali samo na primerih škofjeloških klaris, navajam tudi prispevek k marijanski pobožnosti oz. češčenju Božje Matere Marije mekinjskih klaris. V letu 1719 v Celovcu pri tiskarju Janezu Kleinmayerju izdani knjižici, namenjeni članom mekinjske bratovščine Marijinega brezmadežnega Srca z naslovom "*Wahre und schuldigste Hertzens-Andacht zu dem allerheiligsten Herzen Mariae*" oz. *Prava in dolžna pobožnost do Najsветеjšega Marijinega Srca*, so mekinjske klarise⁴⁰¹ s temi besedami spodbujale k pobožnosti do Marije: *Določi si dan, v katerem boš častil Marijo, jo z gorečimi čutili ljubil ter ji daroval po spovedi očiščeno in z nebeškim kruhom okrepečano srce. Darovanje svojega srca ponovi vsako soboto, zlasti na glavni praznik Marijinega srca. Časti Marijino srce s čisto dušo in ob omenjenih dneh se zdrži tudi dovoljenega veselja in se vadi v čednostih, o katerih veš, da so Marijinemu*

⁴⁰¹ Danes se en izvod te knjižice nahaja v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, pod signaturo V Ge 12556. V knjižici ni najti konkretne avtorice, ampak le podatek, da je bila knjižica izdana v mekinjskem samostanu, torej so jo mekinjske klarise pripravile s "skupnimi močmi", ni pa izključeno, da jim je pri tem pomagal tudi takratni samostanski kaplan ali spovednik.

Srcu najprijetnejše: posebno v ljubezni do Boga in v ponižnosti. Časti mater Božjo predvsem z molitvami, ki nam jih priporoča sveta katoliška Cerkev, npr. z molitvijo rožnega venca, pa tudi z drugimi molitvami, samo da jih zares pobožno opravljaš; kliči jo, kadar slišiš biti uro, ob začetku svojih opravil; zlasti kadar zvoni angelovo češčenje, pa jo pozdravi kleče! Njej v čast opravi kako spokorno delo, npr: prostovoljni post, zdrži se mesnih jedi, pred njeno podobo poklekni na gola kolena, zatiraj lastno voljo, bodi drugim pokoren; vse to pa stori z namenom, da zadostuješ za grehe, s katerimi si žalil njeno dobrotljivo Srce, da zadobiš odpuščanje in milost poboljšanja! Na spodoben kraj postavi njeno sveto podobo ter jo pozdravi tolikokrat, kolikorkrat greš iz sobe ali vanjo; pred opravili se ji priporočaj, po opravih pa se ji zahvaljuj; obiskuj tudi njej posvečene cerkve in kapele. Časti tudi svetnike in svetnice, ki jih je Marija še posebno ljubila: sv. Jožefa, sv. Joahima in sv. Ano, sv. Frančiška, sv. Bonaventuro ter sv. Klaro, ki jo je na smrtni postelji lastnoročno pokrila s prekrasnim plaščem. Posebno pobožno se pripravljaj na praznike svoje Kraljice z molitvijo, s spokorili in čednostmi. Prizadevaj si tudi druge napeljevati k češčenju presvetega Marijinega Srca! Vse to pa sklene pobožna pisateljica z besedami sv. Bernarda: Z najsrčnejšo ljubeznijo častimo Marijo, ker je to volja Njega, ki hoče, da prejemo vse po Mariji.⁴⁰²

Na koncu pa so zapisale naslednje besede: *Naj drugi častijo Marijo po svoje; ti ji daj sedež ljubezni – srce. Tako si jih dal najdražje izmed daril. Nikar pa ne misli, da je ta dar brez vrednosti: če ga daš le iz pravega namena, bo imel veliko veljavo; saj je to najljubše Materi Ljubezni, ki pravi: sin, hči, daj mi svoje srce! Sem s srci, sem z ljubeznijo! Ne miruj prej, častilec Marijin, preden si s svojo ljubeznijo ne pridobiš ljubezni polnega Marijinega Srca. Kajti, če imaš ti Marijo v srcu, ne dvomi, da boš tudi ti v njenem Srcu. Da bo pa tvoja ljubezen do Marije rasla, premišluj njeno prevzvišenost, njeno neugasljivo gorečo ljubezen do nas ubogih Adamovih otrok. Premišluj o njenem čudovito usmiljenem Srcu, ki vse premore in vse doseže. To Srce je Bogu Očetu najprijetnejši dar, bivališče Boga Sina, sv. Duhu pa najljubši tempelj. Deni torej Marijo kot pečat na svoje srce, deni jo kot pečat na roko, to je: Ljubi Marijo s srcem, ljubi jo z usti, ljubi jo v dejanjih!⁴⁰³*

Nadalje nam o duhovni zrelosti klaris, predvsem o "duhu časa" veliko povedo tudi uvodna razmišljanja škofjeloških klaris leta 1683 v samostanski mrliški knjigi, kjer se zelo zavedajo svoje zemeljske minljivosti. To je videti

⁴⁰² F. Rihar, n. d., str. 8, 9.

⁴⁰³ Ibidem, 16, 17.

zlasti iz naslednjih formulacij: Ko so se nekoč vrnili sveti apostoli od pridige, so svojemu učeniku in našemu blagoslovljenemu Zveličarju z velikim veseljem naznanili, da jih ubogajo tudi zli duhovi in gredo na njihov ukaz iz obsedenih teles, jim je ta, kot piše v sv. evangeliju, odgovoril: "Veselite se ne v tem, da so vam podvrženi zli duhovi, ampak veliko bolj zaradi tega, ker so vaša imena zapisana v nebesih." S temi besedami je hotel apostole, pa tudi nas vse, zlasti pa duhovne samostanske osebe, poučiti, da ne smemo tako kot pogani ali ničevi posvetnjaki iskati ali zahtevati, da bi naša imena vklesali v marmor, les ali železo in da bi bila z zlatom ali srebrom vpisana na pokopališču: v tem svetu, kjer je vse minljivo in bo končno vse skupaj s svetom samim propadlo v prah in pepel. Prizadevati si moramo s pobožnimi navadami in lepimi vrlinami za veliko več: da bodo naša imena omenjena in zapisana v nebesih. Tako so v nebesih brez dvoma vpisovali tudi v primeru našega škofjeloškega samostana od njegovega začetka skozi neznano število let vse sestre, ki so služile svojemu nebeškemu Ženinu. Njihova imena pa niso zabeležena na tem svetu, bodisi, ker tega niso upoštevali bodisi ker jih niso zapisali in so se zaradi zanemarjanja in sprememb časov izgubila. S tem pa jim je bila napravljena manjša škoda, ker so brez dvoma zaradi njihovih vrlin in zveličavnih navad njihova imena zapisana v Knjigi življenja v nebesih, podobno kot več tisoč drugih svetnikov, ki tam zgoraj vladajo s Kristusom, pa je na zemlji o njih ostalo le malo spomina. Nič manj nima prav tako sveta katoliška Cerkev v častitljivi navadi, da zabeleži po smrti imena tistih, ki so v tem življenju Bogu pobožno služili in vodili življenje z mnogimi vrlinami, da bi s tem zapolnila celotne knjige in bi jih bilo mogoče javno brati vse dni. Tako bi se lahko s poslušanjem pobožnih in svetih imen spominjali njihovega pobožnega življenja, ki so ga tu živeli, in njihovih vrlin, ki so jih gojili ter bi bili opogumljeni k zvestemu posnemanju le-teh.

Potrebo po uvajanju pisanja mrliške knjige pa so podkrepile tudi s tem, "da bi po potrebi bilo možno pogledati in preiskovati, predvsem pa, da bi se še živeče sestre, ko bi brale imena umrlih, s katerimi so nekoč živele, molile, jedle, pile, se pogovarjale in spale, ki pa so sedaj odšle v neki čisto drugačen svet in katerih telo je razpadlo v prah in pepel, spominjale, da jim bodo v kratkem po podobni poti tudi same sledile; zlasti ker tukaj nimamo stalnega mesta, ampak živimo v samostanu samo čez noč kot romarji ali gostje in bomo morale končno druga za drugo iti naprej na drug svet." Pri tem obljublajo, "da se bodo spominjale tega, kar so umrle sestre dobrega storile in temu marljivo sledile ter da se jih ne bodo nič manj pobožno spominjale s

sv. molitvijo, kot je te sploh še potrebujejo."

Na koncu dodajajo še nekaj izrekov, ki naj sestre vedno spominjajo, da smrt ni daleč: *Vsi bomo umrli in poniknili kot voda v zemljo, ki se nič več ne vrne (Druga knjiga kraljev); Zatorej čujte in bodite pripravljeni, ker ne veste ne dneva ne ure (Mat.25); Evbulij, knez modrosti, je rekel sv. Baziliju: "Kaj je modrost, Bazilij? On pa je odvrnil: Prava modrost je, da se zavedamo, da bomo umrli."*⁴⁰⁴

Zelo zanimiva so tudi uvodna razmišljanja k posameznim poglavjem konstitucij mekinjskih in škofjeloških klaris, ki nam dajo pomembne informacije o tem, s kakšnimi svetopisemskimi primeri je skušal ustvarjalec konstitucij oz. točneje klariško duhovno vodstvo vplivati na ravnanje klaris.

Tako v prvem poglavju konstitucije govorijo, *"da namreč redovna obleka še ne naredi človeka duhovnega. To pomeni, da s tem, ko nekdo z vstopom v katerikoli duhovno-redovniški stan in zamenja svetna oblačila z duhovnimi, še ni samo po sebi razumljivo, da je s tem že postal duhoven človek. Pri tem je namreč potrebno razumeti veliko več: da pomeni to dejanje pri prihodnji redovni osebi notranjo spremembo njenega življenja, navad in ravnanja. Tako naj bo preobleka v redovna oblačila, preoblačenje v povsem novega, svetu odmrlega človeka, ki je ustvarjen po božjem duhu. Kot nam to lepo in razločno govori tudi apostol Pavel, ko opominja nove kristjane v Efezu: 'Odvrzite sedaj svoje prejšnje navade, starega človeka, ki ga je zapeljala nerazsodnost uživanja, prenovite pa se v Duhu kreposti in si oblecite novega človeka, ki je ustvarjen po Božji volji v pravičnosti in resnični svetosti!' Prav ta, zelo pomemben izrek velikega apostola Pavla, smo vam hoteli, drage sestre v Kristusu, predložiti v posnemanje prav na začetku teh pravil: da ne bi teh pravil toliko poslušale, kakor jih s svojim delovanjem najmarljiveje izpolnjevale in se jih brez prestopkov do konca držale."*⁴⁰⁵ V tretjem poglavju, ko govori o redovni obleki, pa konstitucije pravijo: *"Ko so sestre vstopile v samostan, so prostovoljno slekle s sebe posvetnega človeka z vsemi njegovimi oblekami in se odločile, da se bodo umaknile pred očmi sveta in živele brez posvetnega ugleda, da bi se po božjem Duhu preobrazile v novega človeka ter da bi bile vseč zgolj Božjim očem. Tako so se zavezale, da si bodo prizadevale za notranje očiščenje v ljubezni (do Boga in bližnjega) in za druge nebeške kreposti ter pri tem posnemale Boga in njegove angele. Človeku pa bodo s tem postale močan zgled kreposti. Poseben blagoslov pa dobi tisti, ki nosi*

⁴⁰⁴ MKŠK, str. 1–10.

⁴⁰⁵ KKM, 1, 2; KKŠ, 1, 2.

groba oblačila. Sv. Janez Krstnik je govoril, da se v lepa in mehka oblačila oblačijo le na kraljevskih dvorih (Mat. 11,8). Tako so se tudi vsi sveti ustanovitelji posameznih redovnih skupnosti podali po stopinjah oz. se ravnali po mnenju Janeza Krstnika in se oblačili v revna oblačila; s tem naj bi pokazali, da ne služijo zemeljskim gospodom in mogočnejšem, ampak Kralju vseh kraljev. Svoje bivališče so imeli v Gospodovi hiši. Še zlasti sta ta rek Janeza Krstnika upoštevala naš svetniški oče sv. Frančišek Asiški in mati sv. Klara. Zato sta sveto uboštvo, tako kot pri vseh stvareh, upoštevala pri pisanju redovnih pravil tudi, kar se tiče obleke.⁴⁰⁶ Glede posta pravi, da je post, "po zagotovilih in nauku svetih očetov, ne samo preizkušeno in močno sredstvo za pridobivanje kreposti, ampak tudi močan ščit pred zlim sovražnikom – hudičem in lastnim telesom, ki se vedno bojujeta proti nam. Post je koristen, če se mu podvržemo ob vsakem času in ga začnemo z viteško odločnostjo ter za nič na svetu ne odnehamo. To je okusil oz. se k postu zatekel tudi ustanovitelj našega reda in je to predpisal tudi za svoje sobrate. Tudi sv. Pavel, učitelj poganov, se je ob Božji pomoči posluževal posta in je zapisal: *Zatiram svoje telo in ga usužnjujem. Nadalje pa je res, da lepa lilija čistosti zelo težko ostane dolgo časa neomadeževana. Zato je potrebno dalj časa telo utrjevati v postu.*"⁴⁰⁷ Glede redovne čistosti so konstitucije sestre hotele podučiti z naslednjimi besedami: *Lepa, plemenita in izvrstna krepost čistosti, ki krasi telo in dušo in ki zaradi svoje izvrstnosti dela celotnega človeka na zemlji podobnega angelom, je bila Božjemu Sinu tako pri srcu, da ni za svojo mater izbral nobene druge, kakor ravno čisto devico. Tako je bil iz device rojen, med devicami pa je hotel tudi umreti. Zato je bil po pravici imenovan za 'Ženina devic' in za 'Jagnje, ki se pase sredi lilij, tj. čistih src.'* Zato ni presenetljivo, da je imel od vseh svojih učencev najraje sv. Janeza, ker je, podobno kot sv. Hieronim, ostal vse življenje deviški (neporočen). Zato je tudi primerno, da se vsaka redovnica, ki se je odločila, da bo zvesta nevesta najčistejšega Ženina in brezmadežnega Jagnjeta, obveže, da bo svoje telo in razum prekrila, kot posteljo s cvetovi, z belimi lilijami čistosti; kar pa ni tako lahko.⁴⁰⁸ Glede uboštva dajejo konstitucije naslednji primer: *Ni nam potrebno veliko govoriti o tem, kako pri srcu je bilo uboštvo našemu svetniškemu očetu sv. Frančišku in njegovi duhovni sestri sveti materi Klari. Splošno znano je, da noben človek, naj ima še toliko bogastva, ne more biti*

⁴⁰⁶ KKM, 52, 53; KKŠ, 46, 47.

⁴⁰⁷ KKM, 57, 58; KKŠ, 52, 53.

⁴⁰⁸ KKM, 86, 87; KKŠ, 88, 89.

tako bogat kot tisti, ki premore to evangelijsko dragocenost (uboštvo namreč). Prav tako se ne more noben človek, še manj pa redovno-duhovna oseba, bolj približati oz. se bolj poistovetiti z našim ljubim gospodom Jezusom Kristusom, kakor ravno s to krepostjo. Zato je Bog tudi dopustil, da se je z revščino in uboštvom srečal njegov edinorojeni Sin. Revščina ga je spremljala od revnih jaslic pa tja do sramotnega lesa križa in boleče smrti. Zato tudi vse dni svojega življenja ni imel nobene zasebne lastnine, živel je od miloščine, prebival v tujih hišah in stalno trpel pomanjkanje zemeljskih dobrin. To je šlo tako daleč, da je celo s svojimi učenci, ker ni imel nič jesti, pobiral ostanke po žitnih poljih, jih luščil in nato pojedel. V zvezi s tem Jezus sam pravi: "Lisice imajo svoje brloge, ptice neba imajo svoja gnezda, Sin človekov pa nima stvari, kamor bi glavo položil." Tako je postal vsemogočni Bog najubožnejši človek na svetu, da bi postalo vsakomur jasno, kako zelo je Jezus ljubil uboštvo. Tako s tem zgledom tudi danes kliče svoje služabnike in služabnice, v tem primeru sestre (klarise), da se zaobljubijo uboštvu, zapustijo vse materialne dobrine sveta in pridejo v samostan, ne da bi bile bogate, temveč bi postale revne (v gmotnem smislu) ter da bi s svojim ljubljnim ženinom Kristusom sotrpele pomanjkanje zemeljskih dobrin in tako dosegle večne nebeške dobrine.⁴⁰⁹ O pokorščini pravijo (zlasti škofjeloške) konstitucije: Pokorščina, ki nam jo je prinesel Božji Sin iz nebes na svet, ga je tako globoko zajela, da se je je držal in je ni odklonil niti, ko je moral zaradi nje trpeti in umreti na križu. O tem pravi apostol Pavel: "Ostal je pokoren do smrti, celo do smrti na križu. Tako visoko se je v pokorščini dvignil naš Odrešenik in najslajši Učenik, da je ostal pokoren svojemu nebeškemu Očetu ne samo do navadne in naravne smrti, ampak celo do sramotne in boleče smrti na križu." S tem zgledom je Jezus brez dvoma zlasti nam duhovno-redovnim osebam pokazal, v čem obstaja resnična in prava pokorščina, h kateri smo se zavezali pri redovnih zaobljubah. Da moramo biti namreč voljni, pripravljeni in slepo pokorni. Voljnost pa se kaže v tem, da duhovno-redovna oseba ne uboga svojih nadrejenih samo na zunaj, ampak da tudi svojo voljo poenoti z voljo nadrejenih in tako doseže, da ji bo vseč tisto, kar ji bodo predstojniki ukazali. To je takrat, ko redovne osebe naredijo temu, kar je odrejeno, ušesa za poslušanje, roke za delovanje in noge za hojo; in to takoj in brez nadaljnega premišljevanja in razmišljanja, kako bi se izognili. In sicer slepo: v tem, da duhovno-redovne osebe ukaza svojih predstojnikov ne razbirajo, vanj ne

⁴⁰⁹ KKM, 74; KKŠ, 74.

vrtajo ali ga ne zametavajo, ampak jim je dovolj, da jim je stvar ukazana. Zato ni neprimerno rekel sv. Bernard naslednje: "Oblast oz. vodstvo je zato, da ukazuje, podrejeni pa zato, da ubogajo. Oblast je zato, da podrejene vodi, podrejeni pa zato, da oblast ubogajo. Ker so namreč podrejeni slepi, oblast pa je vodnik teh slepih, mora le-ta paziti, kako bo vodila slepe, da ne bodo zašli ali padli. Če pa se zgodi, da slepi padéjo, zato niso krivi slepi (v tem primeru podrejeni), ker so samo ubogali, ampak je kriva oblast, ki jih je vodila. Tako zares ubogljivega človeka v bistvu nosi na rokah. Kljub temu pa obstaja tudi meja pokorščine, ker namreč slepa pokorščina ne sme biti proti temu, kar narekujejo duša in pravila. Zato sestre opominjamo, da si pokorščino izgradijo za obrambo svojega duhovnega bitja. Tako se ne smejo držati le tistega, kar jim ukaže vsemogočni Bog, ki so mu sestre zaobljubile pokorščino in ki naj jim bo nenehno delujoča spodbuda za voljno, pripravljeno in slepo pokorščino, temveč da se njihova pokorščina razteza tudi na pokorščino do opatinje, ki je Božja namestnica na zemlji in ki v njegovem imenu ukazuje sestram. Zato so sestre dolžne opatinji kot predstavnici osebe Boga in sv. Klare izkazovati vse možno spoštovanje in ustrežljivost v pokorščini ter v misli na to, kar je Jezus rekel o oblasti oz. vodstvu: 'Kdor vas časti, mene časti, in kdor vas zaničuje, mene zaničuje.' Zato iz teh besed izvira nauk, da vsako nepokorščino ali upornost, ki jo izkazujemo do oblasti oz. vodstva, pred Bogom pomeni isto, kot če bi to izkazovali neposredno njemu. Zato tudi Bog pokorščino do oblasti nagradi, nepokorščino pa kaznuje. Zato je potrebno vsako nepokorščino in iz nje izhajajoče rastoče zlo v samostanu že v kali zatreti."⁴¹⁰ O skrbi sester klaris za svoje bolne sestre konstitucije pravijo, "da se ljubezen do bližnjega nikoli ne pokaže bolj kakor v bolezni. Sestre si morajo v bolezni med seboj pomagati, da se izkažejo vredne Kristusove ljubezni in da delujejo kot eno telo, sestavljeno iz več udov."⁴¹¹ Glede službe opatinje konstitucije pravijo: Kako težka in nevarna je funkcija oblasti in kako težak obračun bo moral dajati ob svojem času nosilec oblastne funkcije, je dal modrim ljudem dovolj razumeti Sv. Duh z naslednjimi jasnimi, pa tudi strašnimi besedami: "Najstrožje bodo sojeni tisti, ki so drugim predstojniki. Zato naj bodo vse sestre v samostanu ves čas še bolj ponižne in ubogljive, kot pa jim to ukažejo predstojnice. Prav tako naj se trdovratno ne upirajo naloženemu delu oz. opravi, ampak naj z vso ponižnostjo sprejmejo, kar jim je naloženo, ter naj to kar najskrbneje in kar se da pridno izpolnijo. Tako si

⁴¹⁰ KKŠ, 63–65.

⁴¹¹ KKM, 107, 108; KKŠ, 112, 113.

zagotovijo zavest, da se niso same silile v to, ampak jih je brez njihovega lastnega hotenja poklical Bog. Tako kot v stari zavezi Aron (Hebr. 5), ki mu je Bog dal zadostne moči, sredstva in primernost, da je opravil za svoje podrejene dobre stvari in jim prinesel blagoslov. Aron je v tem pomenu prisposodba opatinje. Tako mora opatinja z dobrim zgledom voditi sestre in skrbeti, da se bo samostan držal redovnih pravil, kakor tudi da bo užival ugled.⁴¹² Na koncu teh konstitucij duhovno vodstvo sestre klarise vzpodbuja in jih opominja k spoštovanju vseh, v konstitucijah vsebovanih pravil, "da so izšle iz egiptovske sužnosti tega sveta in se zaobljubile ob začetku svojega redovnega življenja, da bodo izpolnjevale pravila tega reda z vso vnemo, da bi lahko služile Bogu v popolnoma novem in duhovnem življenju. Začetek duhovnega življenja pa ne zadošča za zveličanje, če ni z duhovnostjo okronan tudi njegov konec. Zato naj imajo redovnice v samostanu to pred očmi in naj pravila reda z vso vnemo izpolnjujejo, kot so se zaobljubile Bogu. Sredstvo za dosego zveličanja pa je natančno izpolnjevanje konstitucij, kajti brez sredstev namena ne moremo doseči. Tako bodo sestre dosegle večno življenje oz. zveličanje, če se bodo držale konstitucij, v nasprotnem primeru pa bo to spravilo njihovo zveličanje v nevarnost. Pri tem naj se najprej opatinje in duhovno vodstvo dosledno držijo teh pravil in nato s sveto vnemo spodbujajo svoje podrejene k izpolnjevanju le teh. In čeprav je res, da konstitucije sester ne zavezujejo niti pod kaznijo lažjega greha, ampak samo v tolikšni meri, v kolikor so zavezane Bogu, Vodilu in katoliški veri, redovnice in duhovno-redovne ljudi nič manj ne opominjamo in naprošamo, da se pogosto in dobro spominjajo pomenljivega izreka sv. Dionizija Kartuzijana, ki se glasi: 'Čeprav odločbe in pravila redovnega življenja redovnikov oz. redovnic vsebujejo veliko stvari, k spoštovanju katerih niso primorani z nobeno zapovedjo, se je potrebno tudi teh pravil držati. Sicer redovniki grešijo le, če so površni v naslednjih stvareh: če se ne držijo zapovedanega molčanja, vstajanja k jutranjicam, če se ne ogibajo postopanja, če se potikajo brez razloga sem ter tja in podobno. Prav tako pa ne predstavlja nič manjšega smrtnega greha za redovne osebe navada, da se teh pregreh ne varujejo in se ne poboljšajo. Zato je vsaka redovna oseba, v kateri je majhna ali pa sploh ni nikakršne strogosti in samostanske vzgoje, v kateri je navzočega veliko mesenega življenja in posvetne nestanovitnosti in ni obvarovana pred postopanjem in blebetanjem ter zato pada pod težo nešteti bremen, podvržena ne lažjemu, ampak smrtnemu grehu. Življenje tak-

⁴¹² KKM, 113, 114; KKŠ, 118, 119.

šne redovne osebe je nenehno grešenje. Tudi dobro delo, ki se mu zdi, da ga stori, je v resnici tako površno, nepošteno in neurejeno ter neprimerno, da s tem Boga bolj žali kot pa ga časti.' Ne glede na to, da spoštovanje teh konstitucij ne zavezuje sestre pod kaznijo greha, kot samo, kar smo že omenili, toliko kolikor jih zavezuje Bog, Vodilo in Cerkev. Iz pravkar omenjene misli je tudi razvidno, kako velika nevarnost je, če ta pravila kršimo, se jih ne držimo zvesto ali pa jih celo zasmehujemo. To bi bilo že samo po sebi greh. Zato je potem potrebno v premišljevanju ne glede na to, kateremu redu pripada redovna oseba, za spoštovanje Vodila in prave pobožnosti ter za pravo samostansko življenje, h kateremu se je redovna oseba zaobljubila, da se ogiblje površnosti v izpolnjevanju redovnih pravil in da se jim rada podreja. Tako naj redovnice posnemajo svojega Ženina, ki se je iz ljubezni do njih podvrgel človeškemu zakonu. Sestre naj se večkrat tudi spomnijo na besede, ki jih je izrekel naš sv. oče Francišek: 'Ljubi otroci! Velike reči smo obljubili Bogu, toda še večje reči je nam obljubil On. Zato je vse trpljenje tega življenja bolj nično, kot bo en sam majhen trenutek v nebesih. Zato se sedaj držite vseh teh stvari in ob vsakem odpovedovanju pričakujte, da so popolni užitki tega sveta majhni, kazen-bolečina, ki jim sledi, pa je večna. Veliko je poklicanih, toda malo je izbranih: in to so samo tisti, ki bodo sledili njegovemu klicu prav do konca.' Človek oz. redovna oseba si lahko najde vse vrste izgovorov, da bi se izognila izvrševanju teh določb; prav tako se lahko izgovarja in zavaja sosesre, Boga ne bo mogla preslepiti. Gospod bo namreč ob svojem času podelil zvestim izpolnjevalkam pravil nagrado, nezvestim pa kazni. Takrat bodo nezveste sestre spoznale, da s svojim ravnanjem niso nikomur bolj škodile kot sebi.' Ker pa je sv. Francišek na smrtni postelji podelil vsem vnetim izpolnjevalkam redovnih pravil, ki jih je sam napisal, svoj blagoslov, bodo tudi sestre z upoštevanjem konstitucij, ki naj jim bodo za obrambni zid, soudeležene pri blagoslovu, da bi ga lahko uživale skozi vse življenje, zlasti pa ob svoji smrtni uri."⁴¹³

Da je bilo redovno življenje redovnic v 18. stoletju duhovno resnično na visoki ravni, dokazuje tudi dejstvo, da se je v samostanih, ki so bili leta 1782 razpuščeni, malo redovnic sekulariziralo; večina, med njimi tudi mlajše, jih je namreč še naprej vztrajalo v redovnem poklicu: bodisi da so prestopile v kak drug, nerazpuščen red (npr. k uršulinkam; primer: klarise v Škofji Loki) bodisi

⁴¹³ KKM, 134–139; KKŠ, 148–157.

da so po razpustitvi še vedno živele skupaj kot samostanska družina (npr. velesovske dominikanke in mekinjske klarise). Tudi v ohranjenih samostanskih mrljskih knjigah (npr. Mrljska knjiga škofjeloških klaris) lahko najdemo kar nekaj primerov, ko je v življenjepisu kake redovnice izrecno pohvaljena njena ponižnost, nesebična pomoč sosestram, izjemna pobožnosti, neomajno zaupanje v Božjo voljo, predvsem pa nadvse pogumno prenašanje dolgotrajne bolezni v zadnjih letih življenja. Tako je redovnica-konverza Ana Stabil sredi 17. stoletja *“zaradi ponižnosti do sester, v skladu z Jezusovim rekom ‘Kdor se ponižuje bo povišan’, tako napredovala, da je bila povzdignjena med korne sestre.”*⁴¹⁴ Za opatinjo Agato Oberreger mrljska knjiga ob njeni smrti poroča, da se je *“v svoji dolgi in težki bolezni odlikovala s številnimi vrlinami, zlasti s potrpljenjem, kar je lahko zgled vsem njenim duhovnim hčerkam.”*⁴¹⁵ Opatinjo Regino Thaller mrljska knjiga hvali z besedami: *“Po poslovilnem govoru je dvignila roko in vse sestre skupaj in vsako posebej prosila, naj ji pri petih Kristusovih ranah odpustijo vse napake ali jezo. Prosila je tudi za milost (potem ko je že prej preko spovednika izročila najstarejši sestri po določbah klariških pravil samostanske ključe), naj jo po smrti oblečejo v skromen habit in jo nato položijo na kak prostor v cerkvi. Pokopljejo naj jo samo z duhovnikom, slovesnost pokopa pa naj poteka kot ob pogrebu kake druge (navadne) sestre. Nato je vstala in se dala prenesti v bolniško sobo, kjer je preživela preostalih šest dni v goreči molitvi, potrpljenju in opravljanju drugih duhovnih opravil. Vsak dan je bilo iz njenih ust slišati vzklík: ‘O, Jezus. Jezus, Marija, Jožef!’ Zatem je umrla v navzočnosti spovednika in drugih sester, in sicer med molitvijo ob prižganih svečah in s križem v roki, kot prava devica.”*⁴¹⁶ O redovnici Mariji Neži Wurzer mrljska knjiga pravi, *“da se je v času svoje bolezni redno spovedovala na vsakih osem dni ali pogosteje. Ko je zaslutila, da se je približala ura njenega odhoda, je dala hitro poklicati spovednika in takoj, ko je prišel, jo je pobožno spovedal in, ko je sam sedel ob njeni postelji, je objela križ in ga prisrčno poljubila, goreče je molila in v zadnjem boju klicala Boga.”*⁴¹⁷ Ob smrti novinke dominikanskega samostana v Velesovem Katarine Maksimilijane Rasp, ki je zaradi tega, ker je bila v škofjeloškem samostanu že njena rodna sestra, niso smeli sprejeti v omenjeni samostan, po smrti pa so jo vendarle pokopali v klariški grobnici, je

⁴¹⁴ MKŠK, str. 16.

⁴¹⁵ MKŠK, str. 17, 18.

⁴¹⁶ MKŠK, str. 23–26.

⁴¹⁷ MKŠK, str. 26, 27.

najti sledeči zapis: *"Primer tega dekleta lahko primerjamo s sveto devico Rozo iz Viterba, ki si je prizadevala vstopiti v samostan, pa so ji zaradi pomanjkanja sredstev odklonili redovno preobleko oz. sprejem. Zato je ponižno prosila, da jo v samostan vzamejo vsaj po njeni smrti; to se je tudi zgodilo, in tako je v materialnih dobrinah revno dekle postalo s svojo svetostjo bogato po smrti."*⁴¹⁸ O umrli opatinji Mariji Frančiški Adelman pa je zabeleženo naslednje: *"V redovnem poklicu se je zelo izkazala, bila je večkrat predstojnica samostanske šole in magistra novink. Ko je opravljala službo šolske predstojnice, je bilo v vzgojo in uk vzeto preko 50 otrok, med katerimi je s svojim izgrajenim vedenjem in duhovnim poučevanjem zbudila mnogo duhovnih poklicev. Potem je napredovala v magistro oz. voditeljico novink in mladih redovnic. Tudi tam je bila zelo dejavna in vneta v duhovnem poučevanju. Po naravi je bila dobrega in bistrega razuma, bila je vneta za Boga. Odlikovala se je z mrtvičenjem telesa, določenimi molitvami, dajanjem miloščine in drugimi dobrimi deli. Njene posebne pobožnosti so bile: češčenje presvete Trojice, Sv. Duha, Kristusovega trpljenja, Božje Matere in molitev za uboge duše v vicah. Nadvse pa se je odlikovala z dajanjem miloščine, zaradi česar so jo imenovali 'mati revežev', saj je ni nikomur odrekla, če jo je prosil zanj, nikogar tudi ni pustila oditi, če mu ni kaj dala oz. da ga ne bi potolažila. V njenem času je bilo preoblečenih 10 redovnih kandidatk. Bila je bolna tri do štiri leta. Rada je pogosto pela duhovne pesmi. To je storila še dva dni pred smrtjo. Še drugi dan, v soboto, na večer pred svojo smrtjo, je molila dolge jutranjice, ki so v brevirju predpisane, da se molijo na 4. adventno nedeljo."* Še isto noč, malo po polnoči, pa je izrekla naslednji stavek, ki vendarle kaže na njen strah pred smrtjo: *"O, smrt, zakaj si tako bridka! O, kako bridka si ti, smrt! Tudi moje prejšnje telesne bolečine, ki sem jih v življenju prestala, niso nič v primerjavi s tem, kar občutim sedaj. O smrt, kako si bridka. Pravili so mi, da bom lahko umrla, sedaj pa sem okusila, da je čisto drugače. O smrt, kako si bridka. O, pomagajte, pomagajte, za Božjo voljo!"*⁴¹⁹ Leta 1708 umrlo redovnico Marijo Ludviko Ramser mrliška knjiga hvali, da je kljub temu, da je leto pred smrtjo izgubila sluh, hotela še vedno biti navzoča pri sv. maši in je vseskozi klečala. Tudi sicer je bila vneto v izpolnjevanju redovnih pravil, zlasti pa je ljubila uboštvu.⁴²⁰ O umrli opatinji Mariji Suzani Hohenwart je najti podatek, da se kljub triletni hudi bolezni in mrtvoudnosti, tako da ni mogla na kon-

⁴¹⁸ MKŠK, str. 27–29.

⁴¹⁹ MKŠK, str. 35–39.

⁴²⁰ MKŠK, str. 40, 41.

cu premikati že nobenega uda več, ni nad ničemer pritoževala in je vse prenašala z zaupanjem v Boga.⁴²¹ O umrli redovnici Katarini Obrekher pa poroča, da je častila zlasti sv. Jožefa.⁴²² Tudi o Mariji Matildi Pelko mrliška knjiga poroča, da je zelo potrpežljivo prenašala svojo bolezen.⁴²³ O redovnici Mariji Beatriki Rasp pa se celo poroča, da je bila tako ponižna, da je nekoč celo eno izmed novink kleče prosila, naj ji vsak dan ali vsaj enkrat tedensko pokaže na njene, pogosto storjene pomanjkljivosti.⁴²⁴ O lastnostih opatinje Marije Petričević mrliška knjiga poroča, *“da je v času izvrševanja opatinjske službe ne samo s tem, da je vse stvari v samostanu dobro vodila, ampak je tudi s svojim razumom in taktnostjo tako do oseb duhovnega kot svetnega stanu dosegla velik ugled in po celotni deželi je samostan pridobil na imenitnosti in slavi. Njena pobožnost je bila zlasti usmerjena k češčenju presvete Trojice, Kristusovega trpljenja, k Božji materi Mariji in k deviškemu ženinu sv. Jožefu. Z visokimi odpustki je obdarila in dala tudi ustanoviti bratovščino Brezmadežne Božje matere Marije in sv. Jožefa. Vsem potrebnim je pomagala: nikogar ni odpustila praznega ali nepotolaženega. V svoji poldrugo leto trajajoči slabosti je opatinja dala večkrat poklicati spovednika; tri dni pred smrtjo pa je ob 5. uri zjutraj, ko so vse, okoli bolniške postelje stoječe sestre, ponižno odmolile, se je od njih poslovila z nekaterimi lepimi duhovnimi nauki in jim s križem v rokah podelila sv. blagoslov ter bila vpričo vseh sester prevedena z vsemi sv. zakramenti.”*⁴²⁵ O Mariji Rozi Fidel najdemo zapis, da je bila zelo vzorna redovnica, *“v življenju vseskozi nedolžna in pobožna. V času svojega življenja ni niti enkrat samkrat koga zavestno prizadela. Vse do svoje bolezni ni nikoli zanemarjala oz. izpustila samostanskih molitev in opravil, tako zjutraj kot tudi čez dan.”*⁴²⁶ Podobno lahko zasledimo tudi za Marijo Klaro Lukančič, ki je bila vse življenje ponižna, miroljubna in predana pokorščini.⁴²⁷ Tudi Marija Ignacija von Lichtenberg je bila ponižna redovnica, veliko skrb je posvečala ubogim, zlasti bolnim.⁴²⁸ Kot *“poseben primer resnične potrpežljivosti in najgloblje ponižnosti”* pa mrliška knjiga opisuje Marijo Bernardino Pistor. V svoji bolezni namreč ni mogla narediti niti

⁴²¹ MKŠK, str. 43–45.

⁴²² MKŠK, neoznačena stran med stranjo 45 in 46.

⁴²³ MKŠK, str. 44.

⁴²⁴ MKŠK, str. 53, 54.

⁴²⁵ MKŠK, str. 54–59.

⁴²⁶ MKŠK, str. 60.

⁴²⁷ MKŠK, str. 61.

⁴²⁸ MKŠK, str. 63.

koraka brez koga, ki ji je pomagal hoditi, saj še palice ni mogla pobrati s tal. Tako je v glavnem ta čas preležala ali presedela. Kljub temu pa je hotela v vsem slediti samostanskemu urniku in je v postelji opravljala kako ročno delo.⁴²⁹ Marija Benedikta Siberau je bila vse življenje *“zgled, ne naravne, ampak kar nebeške preprostosti, velikega potrpljenja in izgrajene pobožnosti. Zaradi svoje starosti je bila opravičena peti v zboru, zato pa je vseskozi ponižno molila z govorno besedo. Večkrat je rekla: ‘Kadar ne bom več mogla priti v kor, takrat bom umrla.’ In to se je tudi zgodilo, saj četrti dan pred smrtjo res ni mogla več priti v kor.”*⁴³⁰ Marija Aleksija Plavec pa je okoli 30 let vdano in veselo prenašala veliko slabost, kakor tudi vse naložene ji službe v samostanu.⁴³¹ Marija Benedikta Lužar (Lusner) je gojila posebno pobožnost do deteta Jezusa. Imela je težko in bolečo bolezen in kljub temu da je imela tri tedne hude bolečine, *“je vse herojsko prestala in se niti enkrat ni pritoževala.”*⁴³² Marija Cecilija Schluder je bila zelo pobožna, brala je veliko duhovnih knjig in preiskovala duha. Bolna je bila štiri leta in v tem času *“se je odlikovala z velikim potrpljenjem.”*⁴³³ Marija Maksimilijana Raigersfeld je bila zelo vztrajna v izvrševanju vseh samostanskih duhovnih opravil in jih je v polnosti izpolnjevala tudi še v starosti. Zjutraj je bila vedno prva v koru, do visoke starosti pa je opravljala tudi zahtevno vajo kesanja; prav tako je niso mogli pregovoriti, da bi vsaj nazadnje v težki bolezni zamenjala trdo slamnato posteljo za kakšno mehkejšo ležišče.⁴³⁴ Marija Klara Lazarini je bila izredno pobožna redovnica, saj je bilo *“njeno življenje ena sama molitev, Boga je ljubila iz vsega srca, v polnosti je izkazovala ljubezen in pobožnost tudi do Božje matere Marije ter se držala vseh sobot in vigilij Marijinih praznikov. Velikokrat se je še bolj odpovedovala kot je bilo potrebno.”*⁴³⁵ Tudi o Mariji Frančiški Lichtenturn je najti podatek, da je bila bogaboječa redovnica, ponižna, popolnoma predana samoti in molitvi, vedno je iskala mesta, da se je od nje kaj zahtevalo in za zaničevanje nje same. Svojo bolezen (boleča hrbtenica oz. križ) je potrpežljivo prenašala, ne da bi se kdaj kaj pritoževala. Izkazovala je pobožnost Bogu in zlasti Materi Božji. Na vse vigilije oz. večere pred Marijanskimi prazniki se je strogo postila in polnih 20 let je zjutraj zvonila

⁴²⁹ MKŠK, str. 63, 64.

⁴³⁰ MKŠK, str. 65.

⁴³¹ MKŠK, str. 66.

⁴³² MKŠK, str. 76, 77.

⁴³³ MKŠK, str. 80, 81.

⁴³⁴ Ibidem.

⁴³⁵ MKŠK, str. 81, 82.

avemarijo. Njena želja je bila, da čimprej prispe k Kristusu; to ji je bilo tudi uslišano, saj jo je Bog poklical k sebi v nič več kot 24-tih urah ležanja, ko je njeno telo napadla mrzlica. Bila je previdena s sv. zakramenti in potem, ko ji je bila podeljena splošna odveza, se je za kratek čas zatekla k svetemu prigovarjanju z besedami *“Jezus, Marija in Jožef, v vaše roke izročam svojega duha;” umrla je polna tolažbe in veselja v Gospodu.*⁴³⁶ Besede *“Jezus, Marija, Jožef”* je v zadnjih trenutkih izgovarjala tudi redovnica Marija Kajetana Juraj. Marija Katarina von Modersheim⁴³⁷ je bila po naravi dobrega značaja in se je zelo trudila izpolnjevati redovne zaobljube in pravila. Bila je *“goreča svetilka in zrcalo kreposti.”* Bila je med drugim tudi magistra novink in jih je zelo zgledno pripravljala na redovno življenje. Njena zadnja bolezen je trajala skoraj eno leto, a je kljub bolečinam vse herojsko prenašala.⁴³⁸ Tudi Marija Leopoldina Mosser je bila vestna v izpolnjevanju redovnih pravil. Pri napor-nem delu voditeljice samostanske kuhinje se ni nič pritoževala, ampak je vse potrpežljivo prenašala. Še predzadnji dan svojega življenja je bila v koru in refektoriju.⁴³⁹ Škofjeloška klarisa in pozneje uršulinka Marijana Frankenfeld, pa je zlasti častila Jezusovo trpljenje, Mater Božjo in sv. Ano ter redovne zavetnike.⁴⁴⁰ Klarisa in pozneje uršulinka m. Marija Serafina (uršulinsko ime od Deteta Jezusa) Warnus pa je škofjeloškemu samostanu prinesla znesek v višini preko 40.000 gld, kljub temu pa po besedah Kronike *“ni zase zavoljo uboštva zadržala niti beliča.”* Zlasti je častila Dete Jezusa in brezmadežno srce Device Marije.⁴⁴¹ Marija Neža (od Božje Previdnosti) Toman je bila celo tako ponižna, da je zavrnila mesto predstojnice samostana, četudi so jo se-stre želele postaviti na to mesto. To je utemeljevala s slabim zdravjem, *“v res-nici pa je bila tako ponižna, da ni hotela sprejeti te službe.”*⁴⁴² O Mariji Nepomukeni (od sv. Avgušтина) Žnidaršič /Schniderschitsch/, ki je bila sprva klarisa, nato pa uršulinka, je najti podatek, da je bila njena posebna pobož-nost usmerjena k Detetu Jezusu.⁴⁴³ Še zlasti zanimiva je zabeležka o škofjeloški novinki Mariji Alojziji Wolkenberg (Bogenšperk), ki je *“po spod-budi Sv. Duha s 16. leti z veliko vnemo herojsko zapustila svet in vstopila v*

⁴³⁶ MKŠK, str. 83.

⁴³⁷ MKŠK, str. 84.

⁴³⁸ MKŠK, str. 85.

⁴³⁹ MKŠK, str. 87.

⁴⁴⁰ MKŠK, str. 89.

⁴⁴¹ MKŠK, str. 89, 90.

⁴⁴² MKŠK, str. 95.

⁴⁴³ MKŠK, str. 98–100.

klariški red, kljub temu da je bila zelo lepega telesa. Rekla je, da hoče biti na vsak način sprejeta v ta red, četudi bi morala že v prvem tednu po redovni preobleki umreti. Potem pa se je zgodilo, da res ni mogla biti več kot pol leta novinka, ker je zbolela in umrla.⁴⁴⁴ Zelo pohvalno se mrliška knjiga izraža tudi o redovnici Mariji Ivani Nagodič, o kateri piše, da je "vse, kar je delala, naredila z najboljšim namenom ugajati Bogu. Ker si je hotela zagotoviti, da bo zagotovo prišla v nebesa oz. da bi bila 'nevarna pot' v večnost bolj gotova," je prosila, da bi ji lahko spovednik že čez dan podelil blagoslov, ki ga je sicer podeljeval celotnemu konventu šele zvečer. To ji je bilo ugodeno in tako je šla z blagoslovom v govorilnico ali na kak drug kraj in opravljala z redovnimi ali svetnimi ljudmi nujen in kratek pogovor. Njen pozdrav je bil vedno: "Hvaljen bodi Jezus Kristus in slavljen in poveličevan." Njena prva in zadnja bolezen je bilo oslavljenje želodca, ker ni mogla več zaužiti nobene jedi. Zato pa je zadnje tri dni vsak dan prejela sv. obhajilo.⁴⁴⁵ Škofjeloška klarisa in kasneje uršulinka Marija Kordula (od sv. Alojzija) Jugovič, pa je bila tako ljubezniva do svojih sester, da so jo klicali kar "mamica" (*Mamerl*).

3.3. Nekateri odmiki od ustaljenih vzorcev ravnanja in pojmovanja

Vsekakor je potrebno v zvezi z odkrivanjem redovnega življenja redovnic v preteklosti omeniti tudi nekatere primere, ki nam kažejo, da le ni bilo vse tedanje razmišljanje vezano na skrb samostana za gmotno zagotavljanje oz. pokrivanje stroškov dosmrtna oskrbe vstopajoče redovnice, saj imamo ohranjene vire, ki pričajo, da nekatere redovnice niso prinesle v samostan nič dote.

V tej zvezi je zanimiv podatek v dopisu opatinje mekinskega klariškega samostana Bernardine Batthyanni z dne 23. decembra 1764, ki ga je Dvorni komisiji za davek na dediščino v odgovoru na očitke, češ da je v svojem poročilu, dne 27. avgusta 1764, zamolčala višino v samostan prinesenih dot za novinki Elenoro Rebeko Possarelli (vstopila 14. septembra 1760) in Jožefo Ano Huber (vstopila 20. maja 1761), navedla podatek, da le ti nista v samostan prinesli nobene dote (*nihil dotis zugebracht*). Zaradi tega tudi niso ob

⁴⁴⁴ MKŠK, str. 77–79.

⁴⁴⁵ MKŠK, str. 85, 86.

njunem vstopu sklenili nobene pogodbe glede prinesene dote.⁴⁴⁶ Kaj je bil neposreden vzrok temu, ne vemo natančno, vsekakor pa je moral denar za njuno vzdrževanje verjetno zagotoviti nekdo drug, ne nazadnje samostan sam iz lastnih sredstev. Podobne podatke zasledimo tudi v samostanu klaris v Ljubljani, kjer od 95 redovnic, ki so v času njegovega 125-letnega obstoja vstopile vanj, tri redovnice dote niso prinesle: Ivana Helm (redovne zaobljube 29. septembra 1692), Ignacija Rastner (redovne zaobljube 12. avgusta 1712) in Ivana Apfaltreter (redovna zaobljuba 30. maja 1756).⁴⁴⁷ Neposreden povod za to dejstvo je verjetno v oporočnem določilu ustanovitelja samostana Mihaela Hallerja, ki je določil del denarne zapuščine tudi "za dekleta iz revnejših družin, katerih starši ne morejo veliko prispevati za njihovo vzdrževanje." V škofjeloškem samostanu klaris nam je znan podatek, da sta Ana Marija Jožefa Elizabeta Hochmuth in Marija Terezija Frantz (obe iz Češke; obe vstopili 12. septembra 1762) bili oproščeni prinosa premoženja oz. "vseh časnih stvari" v samostan, ker sta bili v samostan sprejeti, ker sta bili večji v glasbeni umetnosti in sta morali v zameno za to ugodnost v samostanu, dokler bi jima dopuščale moči, skrbeti za petje.⁴⁴⁸ Enako se je zgodilo že leta 1719, ko so v samostan sprejeli brez dote, ker sta bili večji v glasbi, kar dve rodni sestri: Marijo Nežo in Marijo Heleno Nagodič iz Kranja. S tem so naredili kar dvakratno izjemo od samostanskih konstitucij (dota, dve rodni sestri).

Iz pravkar povedanega kot tudi iz različnih odlokov papežev in redovnih kongregacij, ki govorijo o doti in so bili obravnavani že v prejšnjih poglavjih (glej poglavje o doti), lahko povzamemo, da je bila dota mišljena očitno bolj kot "sredstvo", ki ga je samostan zahteval, če samostanska novinka s seboj v samostan ni prinesla kakega posebnega osebnega talenta (npr. pevske nadarjenosti) kot pa sredstvo namernega bogatenja samostana, čeprav je res, da je v praksi ravno na podlagi dot prinešeno premoženje imelo v celotnem samostanskem premoženju kar precejšen delež. Pri tem je samo-

⁴⁴⁶ ARS, AS 757, Samostan klaris Mekinje (1687–1784), *Dopisi Dvorne komisije za davek na dediščino, 1761–1770*.

⁴⁴⁷ ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 220, 2. ovoj, *Consignation aller von Erbauung des Klosters St. Claræ Orden in Laybach gestiftet bis daher zuge wachsen und bereits et quo dato verstorbene annoch lebenden Closterfrauen*.

⁴⁴⁸ Podobne podatke o tem, da nekatere redovne kandidatke ob vstopu, pa naj je šlo za plemkinje ali neplemkinje, iz bogatih ali revnih družin, niso samostanu prinesle nič dote oz. premoženja, zasledimo tudi v samostanu dominikank v Marenbergu. Delež teh primerov je približno enak kot pri klarisah (5–10%); glej J. Mlinarič, *Marenberški dominikanski samostan*, str. 117, 118 in 125.

stan moral paziti, da ne bi zapadel v greh simonije, tj. da ne bi kazalo, kot da za duhovne stvari zahteva materialno plačilo.

3.4. Duhovnost klaris v preteklosti

Pri ugotavljanju duhovnosti klaris na nekdanjem Kranjskem si moramo pomagati s posrednimi viri, saj se ni ohranil kak dokument, ki bi neposredno odgovoril na to vprašanje. Tako si pri odgovoru na to vprašanje pomagamo do neke mere predvsem s podatki iz klariških konstitucij, ki govorijo o opravljanju molitev, litanij in sv. maš na posamezne praznike in o spovednih in obhajilnih dnevih. Pri tem pa moramo paziti tudi, da razlikujemo med velikimi cerkvenimi prazniki, ki jih bolj slovesno praznuje vsa Cerkev, in tistimi, ki so jih bolj slovesno praznovale le klarise. Tako lahko na podlagi mekinjskih konstitucij ugotovimo, da so klarise poleg glavnih "splošno cerkvenih" praznikov, kot sta božič in velika noč, bolj slovesno praznovale še nekatere "splošno cerkvene" praznike, zlasti Marijine: Marijino oznanjenje (25. marca), Marijino vnebovzetje (15. avgusta), Marijino rojstvo (8. septembra), Marijino darovanje (21. novembra) ter praznik Brezmadežnega spočetja device Marije (8. decembra). Od praznikov svetnikov so zlasti slovesno praznovale praznike "glavnih" frančiškansko – klariških svetnikov: sv. Antona Padovanskega, sv. Klare in sv. Frančiška. Zelo slovesno pa so praznovale tudi praznik sv. Lovrenca, sv. Kolomana in sv. Elizabete Ogrske (zavetnica Frančiškovega tretjega reda).

Kam je bila usmerjena duhovnost nekdanjih klaris, pa lahko ugotavljamo tudi s pomočjo popisa knjig iz popisa knjižnice ljubljanskih klaris (seznam je podrobneje obdelan v tretjem razdelku knjige). Tako lahko med duhovnimi knjigami, ki sicer zajemajo več kot 90% vseh knjig, ugotovimo, da so imele klarise Kroniko redov sv. Frančiška, več knjig Svete Terezije, več knjižic Tomaža Kempčana, med njimi je bila najštevilnejša njegova "Hoja za Kristusom". Najti je tudi več knjig o življenju in razodetjih raznih mistikinj, več knjig o duhovnem premišljevanju; veliko knjig je najti o krščanski kreposti in popolnosti. Prav tako so se na njihovi polici znašli razni življenjepisi bolj ali manj znanih svetnikov: Simona Koxana, Ivane Marije Bohnem, Filipa Nerija, sv. Jere, Marije iz Lanzendorfa, Janeza Kapistrana, Ivane od Jezusa in Dominika od Jezusa.

4. Duhovna in "svetna" jurisdikcija nad klariškimi samostani

4.1. Duhovno vodstvo in škofovska jurisdikcija

Sv. Klara v dvanajstem poglavju svojega Vodila naroča, naj sestre skrbno pazijo, da bodo vedno imele za voditelja, pokrovitelja in opominjevalca tistega kardinala rimske Cerkve, ki ga bo papež določil za manjše brate, saj bodo le tako lahko "pokorne kleče pri nogah iste svete Cerkve in trdne v katoliški veri ter bomo zvesto spolnjevale uboštvo in ponižnost našega Gospoda Jezusa Kristusa in njegove presvete Matere ter sveti evangelij, kakor smo trdno obljubile." Kardinala pokrovitelja predvideva v 25. poglavju tudi Urbanovo Vodilo.

Triindvajseto poglavje Urbanovega Vodila klarisam tudi prepoveduje, da bi se katera od njih kot posameznica neposredno obrnila na sveti sedež oz. na papeža v Rimu. Zato odreja: "Da bi se izognili škodljivemu tekanju, odrejamo na podlagi zapovedi pokorščine s kaznijo izobčenja; zadela bi vse, ki bi to kršile, saj ne morejo ne opatinja ne korna ali laiška sestra iti oz. se obrniti neposredno na papeža, ne glede na potrebo ali vzrok. Za to mora sestra dobiti posebno dovoljenje preko papeške listine ali javnega pisma, ki ga podeli sv. kongregacija, škof ali kardinal – pokrovitelj (protektor)."

Tako so ostale klarise v osebi skupnega kardinala – pokrovitelja oz. duhovnega voditelja vedno tesno povezane z redom manjših bratov. Vendar se je to nanašalo seveda zgolj na notranje, duhovno-redovne zadeve, saj so bile po drugi strani podrejene oblasti t. i. svetne duhovščine oz. škofu ozemlja oz. škofije, kjer je stal njihov posamezni samostan; škof je bil hkrati tudi njihov ordinarij. Seveda je v mnogih primerih to nujno vodilo do sporov glede delitve pristojnosti med generalnim oz. provincialnim voditeljem manjših bratov in škofom ordinarijem. Zmedo oz. težave so povzročale tudi tri glavne delitve reda manjših bratov na frančiškane–observante, minorite–konventualce in kapucine. Vse te razmere so se zelo očitno odrazile tudi na klariških samostanih na Kranjskem, saj je prihajalo tako do trenj glede pristojnosti nad klariškimi samostani med redom manjših bratov na eni in škofijsko duhovščino na drugi strani kakor tudi do prenosa duhovnega vodstva nad klarisami iz rok minoritov v roke frančiškanov, torej na prenos pristojnosti znotraj različnih vej reda manjših bratov.

Če si sedaj nekoliko podrobneje pogledamo stanje na Kranjskem, je potrebno najprej povedati, da sta bila dva klariška samostana, Mekinje in Škofja Loka, na ozemlju gorenjskega arhidiaconata oglejskega patriarhata,

kar je pomenilo, da je imel oglejski patriarh oz. po letu 1750 goriški nadškof nad njima dokaj ohlapen nadzor in je večina nadzora pripadla gorenjskemu arhidiakonu. Po drugi strani pa se je ravno v 17. stoletju začel krepiti na oba samostana tudi vpliv manjših bratov oz. konkretno frančiškanov. Vpliv frančiškanov je bilo čutiti tudi na samostan klaris v Ljubljani, ki pa je bil spričo veliko večje bližine sedeža ljubljanske škofije, kamor je cerkveno-upravno sodil, veliko bolj omejen in je že v samem začetku prihajalo do ostrih sporov med frančiškani in ljubljanskim škofom.⁴⁴⁹

Za duhovno vodstvo oz. oskrbo mekinjskih klaris so od leta 1300 skrbeli manjši bratje prvega reda sv. Frančiška Asiškega, ki so bili navadno tudi samostanski spovedniki. Že pri ustanavljanju mekinjskega samostana so bili pomembni, saj se omenjajo tudi v ustanovnem pismu mekinjskega samostana, kjer ustanovitelj Žiga Gallenberg navaja, da so samostan ustanovili "skupaj s pomočjo Frančiškovih manjših bratov."⁴⁵⁰ Tudi iz kasnejšega časa so ohranjene listine, ki kažejo na pomemben vpliv provincialov avstrijske minoritske (!) province na mekinjski samostan, med njimi naj omenim pismo oz. dekret z dne 1. marca 1563, ki ga je provincial avstrijske minoritske province dr. Valentin Kristjan iz Cingule, doktor svobodnih umetnosti in Svetege pisma, poslal mekinjski opatinji Kunigundi Sauer zaradi čedalje večje nevarnosti luteranstva.⁴⁵¹ V samostanu oz. samostanski kapeli sv. Marije pa so bili za opravljanje cerkvenih obredov tako za klarise kot laike oz. okoliške prebivalce postavljeni tudi kaplani, ki niso pripadali frančiškanskim redovom, ampak škofijski duhovščini. Verjetno se je vpliv škofijske duhovščine v samostanih klaris na Kranjskem ob koncu 16. in v začetku 17. stoletja tudi zaradi krize minoritskega reda in širjenja protestantizma močno okreplil.⁴⁵² To je seveda škodilo prvemu redu sv. Frančiška, zato je leta 1629 tajnik frančiškanske province za Bosno in Hrvaško brat Janez Frančišek Cenda zaprosil preko kranjskega deželnega vicedoma Oktavija Panicola cesarja Ferdinanda

⁴⁴⁹ Glej M. Smole, n. d., 4. del.

⁴⁵⁰ Najverjetneje gre za minoritski samostan v Ljubljani.

⁴⁵¹ ARS, AS 730, Gospodstvo Dol (1477–1875), fasc. 134, *Dekret dr. Valentina Kristjana iz Cingule opatinji Kunigundi Sauer*.

⁴⁵² Tako se novembra 1592 pri zaslišanju opatinje Suzane Gornjegrajske zaradi krivoverstva omenja samostanski spovednik Šimen Ungar, ki je bil poleg tega tudi kamniški kaplan (torej je pripadal škofijski duhovščini). Težava pri minoritski duhovni oskrbi je bila tudi v tem, da je bil mekinjskemu klariškemu samostanu najbližji samostan minoritov v 25 km oddaljeni Ljubljani. Poleg tega pa je minoritski red v nemških deželah zaradi protestantizma zašel v veliko krizo, zato so izgubili tudi nekatere samostane, ki so bili dodeljeni frančiškanom (observantom), in ti so začeli v vedno večji meri tudi skrbeti za duhovno oskrbo klaris.

za privoljenje, da bi dobila omenjena frančiškanska provinca v upravo samostana klaris v Mekinjah in Škofji Loki. Doslej naj bi bila oba samostana preko škofijske duhovščine v upravi podrejena neposredno oglejskemu patriarhu.⁴⁵³ Kranjski deželni vicedom se je z omenjeno prošnjo tajnika frančiškanske province strinjal, kajti po njegovem mnenju škofijski duhovniki za upravo klariških samostanov res niso bili najbolj primerni, ker niso poznali redovnih pravil redov sv. Frančiška.⁴⁵⁴ V konkretnem primeru je to pomenilo, da so od takrat naprej duhovno oskrbo mekinjskih klaris prevzeli frančiškani (observanti) iz Kamnika, ki so se leta 1627 po skoraj 90-letni odsotnosti spet vrnili v Kamnik. Tako se tudi leta 1704 v nekem poročilu, ki je bilo poslano v Čedad oglejskemu patriarhu, poroča, da imajo mekinjske redovnice za spovednika nekega frančiškana iz Kamnika.⁴⁵⁵ Poleg tega je vzdrževal samostan tudi svojega kaplana.⁴⁵⁶

Na škofjeloški samostan pa so imeli vpliv tako frančiškani (iz Ljubljane) kot kapucini (iz Ljubljane, Kranja in nato od začetka 18. stoletja tudi iz Škofje Loke). To se je kazalo npr. pri opravljanju slovesnosti redovne preobleke in redovnih zaobljub novink oz. redovnic v tem samostanu. Tako so škofjeloške klarise za dovoljenje za preobleko in zaobljube morale zaprositi preko gorenjskega arhidiakona oglejskega patriarha, ki je za opravljanje slovesnosti pooblastil bodisi svojega posebnega komisarja bodisi kar samega gorenjskega arhidiakona, medtem ko je bila pridiga (bodisi v nemškem bodisi v slovenskem jeziku) pridržana skoraj vedno predstavnikom omenjenih dveh vej reda manjših bratov, tj. frančiškanom ali kapucinom. Neredko se je dogodilo, da je pridigal celo gvardijan enega od prej omenjenih štirih samostanov.

V Ljubljani so se stvari med frančiškani in ljubljanskim škofom Otonom Friderikom Buchheimom zapletle že na samem začetku, saj je imel ljubljanski škof prvo vpeljavo redovnic in posvetitev samostana, ki jo je že 23. 12. 1657 opravil frančiškanski provincial, za neveljavno;⁴⁵⁷ zato je na dan sv. Cecilije,

⁴⁵³ M. Smole, n. d., 5. del, str. 133. Omenjena prošnja tajnika frančiškanske province se nanaša tudi na samostan klaris v Škofji Loki.

⁴⁵⁴ Ibidem.

⁴⁵⁵ A. Koblar, n. d., str. 67.

⁴⁵⁶ Ibidem. Iz pregledanih listin in iz ostalih ohranjenih dokumentov je mogoče dobiti podatke le za nekatere samostanske kaplane: Jurij (ok. 1300), Jurij Pankovič (ok. 1560), Anton Corvi (ok. 1594), Mihael Faber (ok. 1627), Mihael Tercel (ok. 1639), Bernard Huber (ok. 1720–1759), Tomaž Poklukar (1760–1778), Andrej Kratner (1778–1782).

⁴⁵⁷ In to kljub temu, da so ljubljanski frančiškani dobili tudi od državnih organov v Gradcu izrecno dovoljenje, da sme vpeljavo redovnic v novoustanovljen samostan klaris v Ljubljani opraviti bodisi gvardijan ljubljanskega frančiškanskega samostana bodisi provincial frančiškanske

tj. 23. novembra 1659, omenjeni škof še enkrat izvedel javno vpeljavo. Še leta 1658 se je frančiškanski provincial za Bosno in Hrvaško Mihael Angelo Bosnjač pritoževal notranjeavstrijski vladi proti ljubljanskemu škofu, ker ga je oviral pri uvajanju redovnic v novi ljubljanski klariški samostan. V pismu le-tej je zapisal, da nadzor nad tem samostanom pripada po redovnih pravilih manjšim bratom sv. Frančiška, ki so klarisam določeni tudi za spovednike. Posredovanje notranje avstrijske vlade je šlo v tem primeru tako daleč, da se je kranjski deželni glavar Wolf Engelbreht Auersperg o ravnanju ljubljanskega škofa pogovoril celo z apostolskim nuncijem.⁴⁵⁸ Zanimivo je tudi pismo, ki ga je po pravkar omenjenem "incidentu" z ljubljanskim škofom Buchheimom naslovil na papeža Aleksandra VII. oz. Sveto stolico samostanski skrbnik (*sindicus Monialium Conuentum S. Claræ Conuentualium Labaci*); v njem papežu poroča o nastalem incidentu ter dodaja, "da omenjeni incident v zvezi z vpeljavo redovnic v samostan ni edina težava, ki jo imajo z ljubljanskim škofom, saj škof redko službuje (rezidira) na sedežu škofije in zato prepušča škofijske posle svojemu generalnemu vikarju, zaradi česar sam ne opravlja različnih dejavnosti (ki bi jih kot škof moral)."⁴⁵⁹ Na koncu pisma je poleg skrbnika podpisanih kar nekaj zelo uglednih predstavnikov redovnega življenja na Kranjskem: opata stiškega in kostanjeviškega cistercijskega samostana, prior kartuzije Bistra, novomeški prošt, rektor jezuitov v Ljubljani in Ludvik Schönleben (kot dekan).⁴⁶⁰ Vendar je bil očitno ljubljanski škof v tem sporu močnejši, zato so prevladali njegovi pogledi. To stanje se je odrazilo med drugim tudi ob prvi vizitaciji škofa Buchheima v novoustanovljenem klariškem samostanu, kjer je ljubljanskim klarisam pojasnil, da ima kardinal pokrovitelj frančiškanskega reda oz. manjših bratov pravico vizitiranja tudi pri klarisah kot ženski veji reda sv. Frančiška, vendar "ker ljubljanski samostan ni podrejen temu redu, ampak ljubljanskemu škofu kot ordinariju in Sveti kongregaciji škofov in redovnikov," jih le ta nima pravice vizitirati.⁴⁶¹

provinca za Bosno in Hrvaško (v to provinco je spadala tudi Kranjska). – Arhiv Slovenske frančiškanske province sv. Križa v Ljubljani, *Različni spisi*, št. 9.: *De introductione Clarissarum Labacum*.

⁴⁵⁸ M. Smole, n. d.

⁴⁵⁹ Frančiškanski arhiv, *Različni spisi*, št. 9. *De introductione Clarissarum Labacum*.

⁴⁶⁰ Ibidem.

⁴⁶¹ KKL, 37.

4.2. Dedno odvetništvo

V tem poglavju je podrobneje predstavljeno vprašanje dednega odvetništva nad obravnavanimi samostani.

Dedni odvetniki, ki so bili lahko (od razpleta investiturnega boja v začetku 12. stoletja naprej) le svetni plemiči, so morali v vseh sporih pred sodišči zagovarjati interese cerkvenih oseb in premoženja, saj tega same niso smele opravljati. Konkretno je to pomenilo, da so dedni odvetniki na svojo korist ali škodo tožili ali bili toženi v imenu samostana. V zameno za to uslugo pa so dobivali odvetščino, ki je zelo bremenila samostansko premoženje in lahko silila samostan v odvisnost od dednih odvetnikov.

Od vseh treh obravnavanih samostanov je še zlasti zanimivo in "tipično" dedno odvetništvo družine Gallenberg nad mekinjskim samostanom, ki je unikum ne samo med samostani na Kranjskem, ampak po doslej znanih podatkih v celotnem prostoru nekdanje Notranje Avstrije. Čeprav je tudi škofjeloški klariški samostan užival posebne pravice glede samostanskega premoženja pod zaščito freisinških škofov, pa se le ti nikakor ne morejo primerjati z vlogo Gallenbergov v Mekinjah. Zaradi zgodnjega izumrtja družine ustanoviteljev in dednih odvetnikov škofjeloškega samostana (Blagoviških – von Glogowitz) je dedno odvetništvo nato formalno prešlo na deželnega kneza, ki pa se razen delno po letu 1677 ni v ničemer vtikal v samostanske zadeve, medtem ko bi v Mekinjah v času protestantizma dedno odvetništvo Gallenbergov kot odločnih privržencev protestantizma skoraj ogrozilo obstoj tamkajšnjega samostana. Delno bi vlogo dednih odvetnikov Gallenbergov lahko primerjali edinole z vlogo kranjskega deželnega glavarstva kot samostanskega odvetnika ljubljanskega klariškega samostana in ljubljanskega mestnega magistrata ter župana kot zaščitnika le-tega (*ius patronatus*). Vendar so Gallenbergi vse to združevali v "eni osebi" in v dosti večjem obsegu.

Zato na tem mestu podajam nekoliko izčrpnjšo predstavitev dednega odvetništva nad mekinjskim samostanom zlasti na podlagi česa in od kdaj so vse te pravice Gallenbergov izvirale in kako so se skozi čas razvijale.

Gallenbergi so bili že od ustanovitve dedni odvetniki in zaščitniki mekinjskega samostana. To nam izpričuje več listin iz 14. stol, v katerih opatinje in konvent potrjujejo gospode Gallenberge za svoje dedne odvetnike in zaščitnike. Najbolj nedvoumno potrjuje to listina z dne 2. junija 1361. V njej mekinjska opatinja Marjeta Vranjepeska in "ves konvent pobožnih gospa reda sv. Klare" potrjujejo, da je bil Žiga Gallenberg prvi ustanovitelj njihove samostanske hiše in hkrati njihov prvi dedni odvetnik. Nato je bil njihov odvetnik

njegov najstarejši sin Žiga, za njim pa njegov brat Viljem. Po njegovi smrti je postal odvetnik njegov sin Nikolaj (Nikel).⁴⁶² V kasnejših listinah srečamo še več potrditev odvetništva nad samostanom članom rodbine Gallenberg. To so potrdile tako opatinje mekinjskega samostana kot tudi razni nosilci politično-oblastnih funkcij na Kranjskem.

Gallenbergi pa so sčasoma povečevali svoje, iz dednega odvetništva izhajajoče pravice ter si lastili samostansko premoženje in podložnike.⁴⁶³ Zato se je že od leta 1520 vlekel spor med vodstvom samostana in Gallenbergi glede dednega odvetništva.⁴⁶⁴ Opatinje samostana namreč niso hotele priznavati Gallenbergov za dedne odvetnike samostana. Spor se je v drugi polovici 16. stoletja tudi zaradi protestantizma še bolj zaostрил in poleg "premoženjsko-gmotnega" dobil tudi močne poteze "ideološkega" spora, saj sta si stala nasproti na eni strani "katoliški" samostan in na drugi strani protestantski Gallenbergi, ki so v skladu s protestantskim odklanjanjem redovništva skušali celo načrtno obubožati mekinjski samostan in ga s tem ukiniti. Spor je prišel celo do nadvojvode Karla v Gradec. Tako je omenjeni nadvojvoda 3. decembra 1573 naročil kranjskemu deželnemu glavarju Herbertu Auerspergu in deželnemu vicedomu Juriju Höfferju, naj zavzameta stališče do spora med mekinjskim samostanom in pokojnim Joštom Gallenbergom zaradi odvetščine nad samostanom⁴⁶⁵ in jima v odloku 19. marca 1574 naročil, naj gresta nemudoma v Mekinje in uredita to sporno vprašanje. Vendar se spor takrat še ni razrešil, ampak se je v osemdesetih letih 16. stoletja, ko je bila opatinja sorodnica Gallenbergov "proluteranska" Suzana Gornjegrajska, le nekoliko ublažil, nato pa se je pod njeno naslednico "prokatoliško" Jero Radovič spet nadaljeval. Tako je 12. novembra 1592 nadvojvoda ukazal, naj se spor med samostanom in Gallenbergi poravna pred deželnim sodiščem. Toda že 16. januarja 1594 so se redovnice pritoževale patriarhu, da jim Gallenbergi še naprej delajo krivico, da si lastijo samostansko imetje in samostanske podložnike.⁴⁶⁶ Pritisk Gallenbergov pa se je že oktobra tega leta zaradi smrti edinega odraslega moškega člana Jošta Jakoba zelo omilil. Naslednji potomec rodbine Gallenberg Janez Adam je bil že vzgojen kot katoličan in spora glede dednega odvetništva ni niti zaostroval niti razrešil, zato se je vlekel še vse 17.

⁴⁶² Walter Brunner, Božo Otorepec, *Das ältere Gallenberger Urkundenarchiv*, Graz 1995, str. 132, 133, št. 51.

⁴⁶³ A. Koblar, n. d., str. 66, 67.

⁴⁶⁴ W. Milkowicz, n. d., str. 172.

⁴⁶⁵ M. Smole, n. d., 5. del, str. 135.

⁴⁶⁶ A. Koblar, n. d., let. 2 (1892), str. 17.

stoletje, dokler ni zadeve prevzel v svoje roke njegov sin Jurij Žiga Gallenberg. V njegovem času se je spor namreč končal z razsodbo cesarja Leopolda 14. oktobra 1681; ta je razsodil spor v korist Gallenbergov.⁴⁶⁷ Že 8. januarja 1680 pa je kranjski deželni upravitelj Janez Herbert Kacijanar potrdil pristnost dokumentov, ki dokazujejo odvetniške pravice Gallenbergov nad mekinjskim samostanom.

Ti dokumenti so:

- Pergamentna listina opatinje Marjete Vranjepeške (Margareta von Rabenberg) iz leta 1360, s katero potrjuje odvetniške pravice Viljemu Gallenbergu.
- Pergamentna listina z dne 2. junija 1361, ki je bila izdana v času opatinje Marjete Vranjepeške.⁴⁶⁸
- Pergamentna listina opatinje Kunigunde Vitanjske (Kundel von Waitenstein) iz leta 1368, s katero opatinja potrjuje Nikolaju Gallenbergu odvetniške pravice.
- Sodno potrdilo kranjskega deželnega upravitelja Viljema Khraiga iz leta 1384, iz katerega je razvidno, da imajo Gallenbergi kot ustanovitelji odvetništvo nad samostanom.
- Fevdno pismo vojvoda Ernesta Železnega iz leta 1415, ki ponovno potrjuje Viljemu Gallenbergu in njegovim naslednikom odvetništvo nad mekinjskim samostanom.
- Potrdilo o odvetništvu Gallenbergov nad samostanom, ki ga je izdal kranjski deželni upravitelj Gašper Melz leta 1466.
- Pismo oz. listina tedanje opatinje Klare Golijanič, ki izjavlja, da pripadajo Gallenbergom vse odvetniške pravice nad samostanom.⁴⁶⁹
- Latinsko potrdilo gorenjskega arhidiakona Mihaela Ferrija.

Te dokumente sta preverila člana kolegija stanovskih odbornikov Anton Kunstl in Henrik Matej Schweiger. Na osnovi tega je deželni upravitelj Janez Herbert Kacijanar priznal odvetniške pravice nad mekinjskim samostanom Juriju Žigi Gallenbergu.⁴⁷⁰ Na podlagi tega sklepa sta se brata grofa Janez Friderik in Jurij Žiga Gallenberg obrnila neposredno na deželnega kneza cesarja Leopolda, naj kranjskemu deželnemu vicedomu Francu Adamu Ursiniju

⁴⁶⁷ W. Milkowicz, n. d., str. 173.

⁴⁶⁸ Vsebina listine je objavljena na začetku tega poglavja.

⁴⁶⁹ Listino s podobno vsebino je mekinjska opatinja izdala tudi 24.1.1680, ki jo je kot priča pečatil in podpisal tudi tedanji gorenjski arhidiakon Mihael Ferri. – ARS, AS 1063, Listine samostana Mekinje:1680, januar 24.

⁴⁷⁰ M. Smole, n. d., 5. del, str. 59, 60.

grofu Blagaju naroči, da naj ne krni njihovi rodbini skoraj 400 letnih odvetniških pravic nad mekinjskim samostanom in naj se ne vmešava v volitve opatinj. Tako sta omenjena brata v dopisu, ki je bil 14. junija 1680 predložen notranjeavstrijski vladi in komori, poslala tudi pravna dokazila, da je mekinjski samostan gallenbergška ustanova. V njem med drugim pišeta, da je mekinjski samostan leta 1300 ustanovil Žiga Gallenberg in bil njegov odvetnik. Sledili so mu njegov sin Žiga, njemu brat Viljem, temu njegov sin Nikolaj in njegovi dediči. Po samostanskih potrdilih iz leta 1368 so bili Gallenbergi edini in nepreklicni zaščitniki in odvetniki samostana. V primeru, da bi si samostan izbral drugega odvetnika, mora Gallenbergom vrniti vso posest, ki so mu jo dodelili ob ustanovitvi. Leta 1415 je deželni knez Gallenbergom podelil odvetniške pravice v *dedni fevd*. Od posesti, ki so jo samostanu podelili Gallenbergi ob ustanovitvi, ne sme samostan ničesar odtujiti. Volitvam samostanskih opatinj ni nikdar prisostvovala nobena tretja oseba, kar dokazujejo arhidiakonalni zapisniki. V duhovnih zadevah je vsakokratno novo opatinjo potrdil gorenjski arhidiakon, v posvetnih zadevah pa so jo ustoličili Gallenbergi; to je vedno opravil najstarejši član rodbine.⁴⁷¹ Najstarejši član rodbine Gallenbergov je tudi plačeval obveznosti mekinjskega samostana do dežele.⁴⁷² V dopisu z dne 27. julija 1680 je kranjski deželni vicedom grof Blagaj zagotavljal, da ne namerava kršiti odvetniških pravic Gallenbergov do mekinjskega samostana in da bo upošteval odloke deželnega kneza oz. cesarja Leopolda.⁴⁷³ Slednji pa je v odloku z dne 13. novembra 1681 sporočil grofu Blagaju, da potrjuje odvetniške in patronatske pravice Gallenbergov do mekinjskega samostana kot njihove rodbinske ustanove.⁴⁷⁴ Gallenbergi so po cesarjevi razsodbi lahko še naprej svobodno izvajali svoje dedno odvetništvo.

Gallenbergi so s cesarjevo razsodbo dobili tudi posebne, na področju Notranje Avstrije "edinstvene" pravice pri volitvah in umestitvah opatinj ne glede na vladarjev odlok z dne 11. novembra 1677, po katerem je investitura opatinje pripadla izključno vladi na Dunaju in so morali tudi ženski samostani ob volitvah nove predstojnice predhodno zaprositi za dovoljenje deželnega kneza, sicer se kaznujejo z zaporo imetja.⁴⁷⁵ Odločitev cesarja Leopolda in njegove koncesije Gallenbergom leta 1681 glede odvetništva so imele za

⁴⁷¹ Ibidem, str. 135.

⁴⁷² Ibidem, str. 59, 60.

⁴⁷³ Ibidem, str. 135, 136.

⁴⁷⁴ Ibidem, str. 136.

⁴⁷⁵ Ibidem, str. 43–46.

posledico, da od takrat naprej vladni komisar ni smel prisostvovati pri volitvah nove mekinjske opatinje in prav tako ne pri njeni svetni umestitvi (investituri), kot je bilo to v navadi v ostalih samostanih.⁴⁷⁶ Navzočnost pri volitvah opatinje in njeni svetni umestitvi je bila pridržana izključno najstarejšemu članu rodbine Gallenberg. Vendar očitno deželnemu vicedomu še vedno ni bilo povsem jasno, kako se volijo mekinjske opatinje. Tako se je 22. marca 1689, ko je umrla opatinja mekinjskega samostana Ivana Terezija Haller, deželni vicedom obrnil na cesarja Leopolda s prošnjo za navodila, kako naj se izvedejo volitve nove opatinje.⁴⁷⁷ Cesar Leopold v odgovoru naroča deželnemu vicedomu grofu Blagaju, naj ne posega v volitve in ustoličenje naslednice pokojne mekinjske opatinje, ker pripadajo odvetniške pravice nad samostanom samo Juriju Žigu Gallenbergu in njegovim trem sinovom.⁴⁷⁸ Sin Jurija Žiga Gallenberga, Volf Vajkard Gallenberg pa je 24. julija 1723 ponovno prosil notranjeavstrijsko vlado in komoro, da mu potrdi dotedanje odvetniške pravice Gallenbergov nad mekinjskim samostanom in naj ne dovoli deželnemu vicedomu nikakršne pristojnosti pri volitvah nove samostanske predstojnice oz. opatinje po smrti takratne opatinje Doroteje Sidonije Gallenberg, ki je njegova rodna sestra.⁴⁷⁹ Že naslednji dan je cesar Karel VI. naročil kranjskemu deželnemu vicedomu Francu Sigfridu Thurn-Valsassini, naj v tem primeru Volfu Vajkardu Gallenbergu ne krati odvetniških pravic nad mekinjskim samostanom.⁴⁸⁰

Kasneje so vsakokratni najstarejši člani rodbine Gallenberg zaprosili ob prevzemu dediščine po smrti svojih očetov od vladarja oz. avstrijske vlade za potrditev pravice do dednega odvetništva nad mekinjskim samostanom. V glavnem so se vsi sklicevali na zgoraj omenjena dejstva oz. prejšnje potrditve pravic.⁴⁸¹

Zadnji spor glede odvetništva nad samostanom pa je izbruhnil med mekinjsko opatinjo Marijo Matildo Gall in dednim odvetnikom samostana

⁴⁷⁶ W. Milkovitz, n. d., str. 173.

⁴⁷⁷ M. Smole, n. d., 5. del, str. 58.

⁴⁷⁸ Ibidem, str. 60.

⁴⁷⁹ Ibidem, str. 58, 59.

⁴⁸⁰ Ibidem, str. 60.

⁴⁸¹ ARS, AS 730, Gospostvo Dol (1477–1875), zlasti fasc. 148, snopič 2 in fasc. 156: listine, ki se nanašajo na dedno odvetništvo, npr. *Promemoria o dednem odvetništvu nad samostanom Mekinje*, z dne 19. 5. 1760. Tu se nahajajo med drugim tudi podatki, kdo od članov rodbine Gallenberg se je v obdobju od 1685 do 1782 udeležil umestitve novoizvoljene mekinjske opatinje v posvetnih zadevah.

Francem Saleškim Gallenbergom leta 1781, le nekaj mesecev pred razpustitvijo samostana. Omenjeni dedni odvetnik je napisal v zagovor svojih dednih pravic glede odvetništva nad samostanom referat, ki je obsegal 26 strani.⁴⁸²

Po razpustitvi samostana so leta 1789 posest verskega sklada Mekinje prepustili grofu Francu Saleziju Gallenbergu v užitek. Grof pa je kmalu zabredel v dolgove, zato so okoli leta 1800 izvedli sekvestracijo in licitacijo odvetščine samostana Mekinje.⁴⁸³

Viseči pečat samostanskega dednega odvetnika Jurija Žige Gallenberga iz 90-tih let 17. stoletja – na sredini je grb rodbine Gallenberg s krono, znamenjem grofovske časti (ARS)

⁴⁸² ARS, AS 730, Gospostvo Dol (1477–1875), ibidem.

⁴⁸³ ARS, AS 730, Gospostvo Dol (1477–1875), fasc. 148, snopič št. 2.

5. Sklep

Če sklenemo to poglavje, lahko ugotovitve strnemo v naslednje točke:

- Na podlagi ohranjenih samostanskih konstitucij je mogoča zelo natančna rekonstrukcija redovnega življenja v nekdanjih klariških samostanih na Kranjskem. Ohranjene konstitucije dokazujejo, da se je tako duhovno kot samostansko vodstvo v preteklosti zavedalo pomena natančnega in pravilnega izpolnjevanja redovnih pravil.
- Če predstavitev nekoliko konkretiziramo, lahko rečemo, da na podlagi ohranjenih konstitucij kranjskih klariških samostanov spoznamo: pogoje za vstop novinke v samostan, urnik in način opravljanja posameznih duhovno-redovnih opravil v samostanu, o redovni obleki klaris pri nas, spoznamo določila o postu in jedi klaris; zelo zanimivo je tudi poglavje o redovni disciplini, kjer so določene tudi kazni za nespoštovanje redovnih pravil: te so bile v Škofji Loki strožje oz. hujše kot v mekinjskem. Spoznamo tudi razumevanje redovnega uboštva, strogost upoštevanja klavzure in njen prostorski obseg v posameznem samostanu. Spoznamo tudi določbe glede samostanske cerkve, o spovedi in prejemanju obhajila redovnic. Pomembne podatke dobimo tudi o pokopih klaris, spoznamo naloge in način volitev samostanske opatinje ter razlikovanje in potek obeh samostanskih kapitljev ter formalne določbe o vizitaciji samostana.
- Na podlagi določb v konstitucijah ugotovimo, da ni bilo večjih oz. pomembnejših medsebojnih razlik med samimi konstitucijami obravnavanih samostanov.
- Primerjava med določbami konstitucij klaris na nekdanjem Kranjskem in določbami, vsebovanimi v izvirnem Vodilu sv. Klare, pokaže, da razen, kar zadeva posedovanje posesti oz. premoženja, večjega poudarka na izobrazbi ter določb glede posta in jedi, ni bilo večjih odstopanj, čeprav so vsi trije kranjski samostani klaris pripadali redu klaris – urbank, ki so se ravnale po omiljenem Vodilu papežev Urbana IV. in Evgena IV.
- Za 17. in 18. stoletje nikakor ne moremo prevzeti teze nekaterih zgodovinarjev (ki sicer deloma drži za 14. in 15. stoletje), da so bili samostani večinoma namenjeni za oskrbovališča neporočenih plemiških in meščanskih hčera.⁴⁸⁴

⁴⁸⁴ Tako npr. Dušan Kos za 14. in 15. stoletje ugotavlja, da so premožnejše redovnice z več deklami, posebnimi stanovanji in oskrbo "lahko živele pravo plemiško življenje, ki sta mu manjkala le moški in lastna družina." – D. Kos, *V primežu pobožnosti*, str. 44. Temu lahko

- Čeprav za obravnavano obdobje nedvomno drži mnenje, "da so bili otroci v plemiškem (in meščanskem) svetu s plasiranjem v cerkveno oz. redovno poklicno kariero (tako kot s porokami) tudi element družinskih strategij,"⁴⁸⁵ kar pomeni, da se za duhovni poklic niso odločali povsem samostojno, ampak jim je bil ta okvirno določen že ob rojstvu,⁴⁸⁶ je na podlagi pregledanih virov potrebno reči, da so klarise na Kranjskem dobro izpolnile svoje redovno poslanstvo. Najti pa je tako primere negativnega "odstopanja" od te ugotovitve (npr. "prešuštvo" škofjeloške klarise Barbare Gulder leta 1627) kot po drugi strani tudi zelo pozitivnega (ob prebiranju Kronike škofjeloških klaris namreč zasledimo pri zapisu ob vstopu poznejše prve opatinje novo zgrajenega ljubljanskega klariškega samostana Marije Lukančič v škofjeloški samostan leta 1639 navedbo, da se je za vstop v samostan odločila kljub ostremu nasprotovanju sorodnikov).⁴⁸⁷
- Predstavljeno je tudi vprašanje duhovnega vodstva in škofijske jurisdikcije nad obravnavanimi samostani. Pri tem smo ugotovili, da so imeli pomembno vlogo pri oblikovanju klariške duhovnosti v obravnavanem obdobju frančiškani, škofov nadzor pa je bil mnogo strožji v ljubljanskem samostanu, ki je ležal na ozemlju ljubljanske škofije, kot pa je bil nadzor oglejskega patriarha nad škofjeloškim in mekinjskim samostanom, ki sta ležala na njegovem škofijskem ozemlju.
- Pomembne ugotovitve so tudi glede prinosa dote v samostan; dota je bila teoretično namreč mišljena bolj kot sredstvo, da samostan zaradi vzdrževanja redovnic ne bi obubožal in kot nekakšno nadomestilo v primeru, če samostanska novinka, bodoča redovnica, s seboj v samostan ni prinesla kakega posebnega talenta (npr. pevske nadarjenosti), kot pa sredstvo namernega bogatenja samostana, čeprav je res, da je v praksi ravno na

pritrdimo le deloma, saj, žal, nimamo na voljo ohranjenih arhivskih virov, ki bi dokazovale nasprotno (npr. samostanskih konstitucij iz 14. ali 15. stoletja). Iz podatkov, dobljenih zgolj iz samostanskih listin gospodarskega značaja, pa seveda ugotovitvam dr. Dušana Kosa lahko povsem pritrdimo. – D. Kos, *V primežu pobožnosti*, str. 44.

⁴⁸⁵ Npr. Peter Radics, *Familien Chroniken krainischer Adeliger im 16. und 17. Jahrhundert*, v: *Mittheilungen des Musealvereines für Krain*, let. 17 (1904), str. 5. Citat povzet iz doktorske dizertacije Marka Štuhca.

⁴⁸⁶ Tega iz ohranjenih dokumentov sicer ni zaznati, saj je v ohranjenih listinah o prinosu dote ob vstopu novinke v samostan izrecno zapisano, da se je za redovni poklic "odločila prostovoljno, v želji bolje služiti Bogu in si tako z večjo gotovostjo zagotoviti zveličanje." Pri tem gre verjetno za ustaljeno formalnost, ki ni bila nujno skladna z resnično voljo. Seveda pa se tega ne da povsem dokazati in je tako stvar posameznikove interpretacije.

⁴⁸⁷ Kronika, str. 13, 14.

podlagi dot prineseno premoženje imelo v celotnem samostanskem premoženju kar precejšen delež; celo več: iz konstitucij je razvidno, da v Mekinjah in Škofji Loki novinka sploh ni mogla narediti redovnih zaobljub, preden ni v celoti izročila dotalnega premoženja samostanu. V praksi pa je prihajalo tudi do izjem od tega pravila.

- Večina redovnic v obravnavanih samostanih je prihajala iz Kranjske, nekaj pa tudi iz Štajerske, Goriške, Koroške in Hrvaške ter celo iz Tirolske in Bavarske. O stanovski pripadnosti klaris je potrebno povedati, da so v škofjeloškem in ljubljanskem samostanu prevladovala meščanke (okoli $\frac{2}{3}$), v mekinjskem pa plemkinje (nad 90%).
- Duhovno življenje redovnic klaris na Kranjskem je bilo v obravnavanem obdobju na dokaj visoki stopnji, in sicer tako kar zadeva formalne določbe konstitucij kot v načinu njihovega duhovnega razmišljanja, ohranjenega v arhivskih virih. Lahko pa bi zaradi dlakocepstva in zelo podrobnega opisa samostanskih pravil v konstitucijah, predvsem določb glede kaznovanja samostanskih prekrškov, prišli na misel, da so se klarise bolj kot "duha zakona" držale "črke zakona". Vendar to že ni več toliko predmet zgodovinopisja kot drugih strok, npr. teološke in filozofske.

Mekinjski samostan in župnijska cerkev Marijinega vnebovzetja z južne strani

Pogled na mekinjski samostan z jugozahodne strani

Mekinjski samostan

(razglednica uršulinskega samostana, foto Jože Hanc)

Pogled na samostan in cerkev v Mekinjah s severovzhodne strani

Veliki samostanski atrij
(dvorisče)

Mali samostanski atrij
(dvorisče); tu je potekala
svetna umestitev nove
mekinjske opatinje

Pogled iz nekdanjega
samostanskega vrta:
levo je poslopje uršulinske
samostanske skupnosti,
desno pa dom duhovnih
vaj - Marijin dom

Glavni vhod v samostan v času klaris

Napis na črnem marmorju,
ki govori o obnovi samostana
med letoma 1682 in 1686

Vrata iz malega samostanskega atrija (dvorišča),
kjer se je v času klaris začelo območje
stroge klavzure

Samostanski vrtiček

Nekdanji klariški nunski kor;
na mestu omare za orgelske pedale
je nekoč stal oltar

Glavni oltar v mekinjski
cerkvi iz leta 1720 - delo
frančiškanske delavnice
iz Kamnika; njeni mojstri
so izhajali iz Tirolske
(razglednica, foto Jože Ftičar)

Pevski kor z
orglami iz ok. leta
1720 - delo iste
delavnice kot glavni
oltar

Oltar v kapeli sv. Antona Padovanskega iz leta 1696; pod tlakom te kapele je grobnica mekinjskih klaris

Gallenberški grb nad vhodom v kapelo sv. Antona Padovanskega
(foto Aleksander Kozarski, arhiv Studia Dataprint)

Lesen balkon - pomol oratorija v kapeli sv. Antona Padovanskega

Nagrobnik mekinjskih klaris

Oltar v kapeli sv. Kolomana iz
ok. leta 1700: v znamenju
samostanskih ustanoviteljev
in dednih odvetnikov
Gallenbergov
*(foto Aleksander Kozarski,
arhiv Studia Dataprint)*

Lesen balkon - pomol
oratorija v kapeli sv. Kolomana
iz ok. leta 1720

Strop v kapeli sv. Kolomana z
upodobitvijo oznanjenja Mariji
(foto Aleksander Kozarski,
arhiv Studia Dataprint)

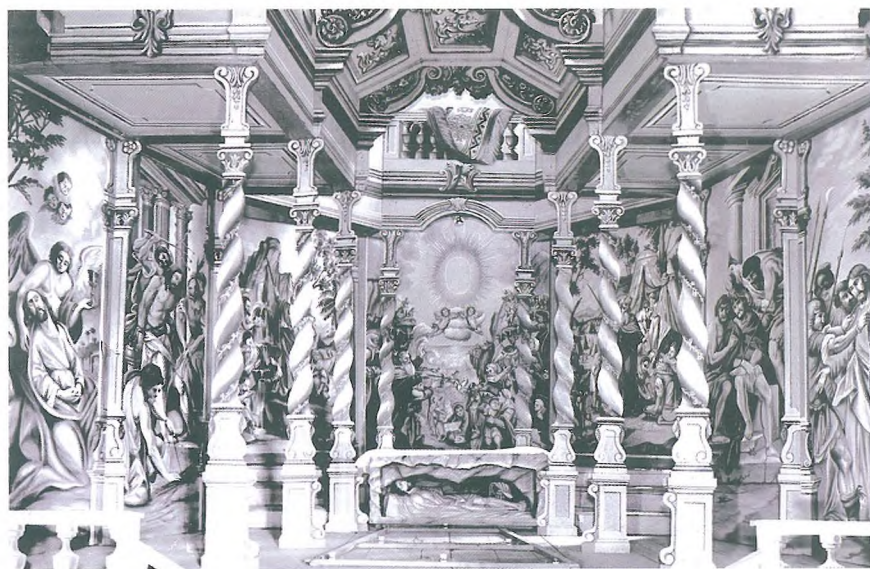

Freske grbov mekinjskih
opatinj v kapeli
sv. Kolomana

Božji grob danes

Božji grob v Mekinjah nekoč; delo slikarja Franca Jelovška iz leta 1761
(Fototeka umet.-zgod. inštituta dr. Fr. Steleta SAZU)

Gallenberški mrliški ščit v mekinjski cerkvi

Stopnišče, ki povezuje
kapelo sv. Antona
Padovanskega z odprtim
prehodom

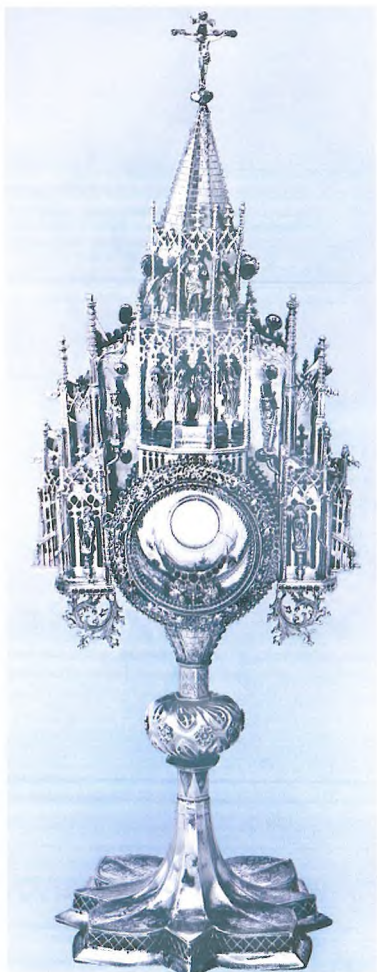
Freski sv. Ane in sv. Neže, levo in desno ob značilnem plemiškem prehodu iz cerkve v današnje župnišče (nekdanji gallenberški dvorec)

Kip Marijinega
brezmadežnega Srca
iz ok. leta 1720

Freska sv. treh kraljev nad
portalom, ki vodi iz odprte-
ga prehoda na stopnišče
kapele sv. Antona

Poznogotska monštranca, ki jo je ok. leta 1520 dala izdelati mekinjska opatinja Ana Lamberg
(rekonstrukcija po fotografiji v katalogu Narodne galerije v Ljubljani "Zakladi slovenskih cerkva", Ljubljana 1999)

Kip sv. Klare na glavnem oltarju
mekinjske cerkve
(foto Alenka Bolta)

"Mekinjska" božična zibelka
(depo Slovenskega etnografskega muzeja)

**GOSPODARSTVO SAMOSTANOV
KLARIS NA KRANJSKEM**

Klarise so sicer ubožni red, ki praviloma ne bi smel imeti nikakršnih zemljiških posestev in podložnikov. Vendar so to zahtevo ustanoviteljice reda sv. Klare Asiške zaradi vpetosti samostanov v "spone" takratnega fevdalnega sistema številni papeži precej omilili in so klariškim samostanom dovolili imeti precejšnje posesti. Zato so imeli tudi klariški samostani, ki so v preteklosti delovali na Kranjskem, kar precej premoženja; v zvezi s tem imamo ohranjenih kar precej arhivskih dokumentov.

1. Gospodarsko stanje samostana v Mekinjah

Samostan klaris v Mekinjah je v svojem skoraj petstoletnem obstoju sklenil številne pravne posle, ki se nanašajo na najrazličnejša področja gospodarskega življenja. O tem nam pričajo številne ohranjene listine in drugi dokumenti.⁴⁸⁸ Pregled samostanskega gospodarstva je razdeljen na dva dela.

V prvem delu podajam pregled samostanskih pravnih poslov, ki so razvidni iz ohranjenih listin. Pravni posli v zvezi z rastjo samostanske zemljiške posesti so podani kronološko (po stoletjih), znotraj tega pa razvrščeni v več "podskupin", glede na vrsto pravnega posla. Listine pokrivajo celotno obdobje obstoja mekinjskega samostana, torej od leta 1300 do konca 18. stoletja.

V drugem delu podajam najprej splošen prikaz samostanskega gospodarjenja, točneje poročila o samostanskem gospodarjenju, ki je razvidno iz raznih samostanskih dopisov vladarjevim centralnim organom od konca 17. do konca 18. stoletja. Nato sledi prikaz premoženjskega stanja, razvidnega iz tabel terezijanskega katastra iz sredine 18. stoletja. Prav terezijanski kataster (ki pomeni sicer šele prvo stopnjo v razvoju sodobnega katastra) je bil edini, ki je bil izdelan še v času obstoja klariških samostanov, zato je nadvse dragocen vir za natančno poznavanje njihovega posestno-premoženjskega stanja.

⁴⁸⁸ ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*; ARS, AS 730, *Gospodstvo Dol* (1477–1875).

1.1. Proces nastajanja samostanske posesti

1.1.1. Pregled samostanskih pravnih poslov

Prvo obdobje obstoja mekinjskega samostana, to je 14. in prva polovica 15. stoletja, je bilo zanj gospodarsko najživahnejše, saj je (glede na ohranjenost listin) ravno v tem času pridobil največ posesti. Cezura nastane v 16. stoletju, na kar je najverjetneje bistveno vplival pojav protestantizma, ko sta se pogled plemstva in meščanstva na samostane in s tem tudi njihova darežljivost do njih korenito spremenili; v drugi polovici 17. in v 18. stoletju pa poslovanje spet oživi; namesto kopičenja zemljiške posesti prevladujejo razen redkih izjem v tem času denarni prispevki samostanu.⁴⁸⁹

Rast zemljiške samostanske posesti v 14. stoletju

Najpogostejši pravni posli v 14. stoletju so bili darovanja in nakupi. Največ jih je samostan opravil s samostanskimi dednimi odvetniki Gallenbergi in sorodniki mekinjskih redovnic. Tako pri darovanjih kot prodajah lahko ugotovimo, da so se oboje največkrat glasile neposredno na posamezno redovnico in ne na samostan v celoti; šele po njeni smrti so večinoma pripadle samostanu. To pomeni, da so si posamezne klarise kupovale oz. pridobivale posest in letne dohodke zase oz. za lastno vzdrževanje. Takšno samostojno poslovanje jim je omogočala dediščina oz. dota, ki so jo ob vstopu v samostan prejele od staršev ali sorodnikov. To pa je bilo seveda v ostrem nasprotju z izvirnim Vodilom sv. Klare, ki je od klaris zahtevala popolno uboštvo.

Darovnice ustanoviteljev in dednih odvetnikov Gallenbergov ob ustanovitvi

Že ob sami ustanovitvi mekinjskega samostana 9. oktobra 1300 sta mu zakonca Žiga in Elizabeta Gallenberg darovala osnovno premoženje, ki je obsegalo poleg samostanskega poslopja še 13 hub in štiri sirarnice: štiri hube so bile v vasi Jelše pri Blagovici, ena v kraju Jelovo, ena kmetija v Dobu, ena v Nasovčah, dve hubi v kraju Zasavska Sveta gora (nad Savo), ena v Borišah v Zasavju, ena v kraju Petek južno od Save in ena v Mekinjah. Sirarnice pa so

⁴⁸⁹ Razvoj in primerjava mer, predvsem pa nominalno in dejansko vrednost denarnih valut, ki se pojavljajo v predstavitvi pravnih poslov glej Matjaž Bizjak, *Gospodarska struktura uradov in gospostev v osrednjih slovenskih deželah v poznem srednjem veku*, doktorska dizertacija, Ljubljana 2002.

bile v naslednjih krajih:⁴⁹⁰ ena v kraju Petek južno od Save, ena pri Jelšah pri Blagovici, ena v Dobu in ena v kraju Apno pod Šenturško goro. Poleg tega je samostan dobil še pravico do oskrbe z lesom in nekaj potokov in mlinov.⁴⁹¹

Poznejša pomembnejša darovanja Gallenbergov

Že čez slabo leto, dne 20. avgusta 1301, so se otroci tedaj že umrlega Žige Gallenberga odpovedali patronatni pravici nad kapelo Matere Božje v Mekinjah in jo darovali samostanu Mekinje z vsemi dohodki in pravicami.⁴⁹² Ne dolgo zatem so člani rodbine Gallenberg darovali samostanu dve hubi; Žiga Gallenberg je samostanu leta 1304 daroval v soglasju s svojimi brati in sestrami eno hubo v vasi Hrastje (severno od Litije).⁴⁹³ Od ohranjenih in nam znanih Gallenberških darovnic samostanu sta se do danes ohranili še dve: leta 1348 je Gall z Gallenberga podaril s privoljenjem dedičev samostanu hubo v Žejah pri Komendi in sirarnico v Volčjem Potoku, ki ju je zapustila njegova mati.⁴⁹⁴ Iz osemdesetih let 14. stoletja imamo poročilo, da so bratje Žiga, Jurij, Viljem in Albert Gallenberški podarili samostanu pravico, po kateri je samostan smel vsak petek med letom, v postu pa vsak petek in sredo, pobirati ribe iz ribnikov Roženperk in Gradolski potok, ki sta bila do smrti last njihove matere.⁴⁹⁵

Sicer pa so se Gallenbergi pojavljali tudi v vlogi prodajalcev zemljiške posesti mekinjskemu samostanu, kot prikazuje preglednica:

<i>datum</i>	<i>prodajalec</i>	<i>predmet pravnega posla</i>	<i>opombe</i>
21. 11. 1305	Viljem Gallenberg	huba v kraju Podgora	za 10 mark oglejskih denaričev ⁴⁹⁶
9. 1. 1317	Friderik, sin Siegfrieda Gallenberga	huba v Črni pri Kamniku	za 12 ¹ / ₂ mark oglejskih denaričev ⁴⁹⁷

⁴⁹⁰ Krajevne oblike na tem mestu in v nadaljevanju (v seznamih) sem povzel po *Krajevnem leksikonu Slovenije: repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in turističnimi podatki vseh krajev Slovenije*, DZS, Ljubljana 1968–1980: 1. knjiga – *Zahodni del Slovenije*, 1968; 2. knjiga – *Jedro osrednje Slovenije*, 1971.

⁴⁹¹ v: *Das ältere Gallenberger Urkundenarchiv*, Publikacija Štejskega deželnega arhiva (StLA), 2. Band, Graz 1995, No. 1, 1300, oktober 9.; prepis tudi v ARS.

⁴⁹² ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 272*, 1301 avgust 20. – Vse listine označene z (*) se nahajajo tudi v Štajerskem deželnem arhivu (ŠDA) v Gradcu.

⁴⁹³ Ibidem, št. 279*, 1304 avgust 4.

⁴⁹⁴ Ibidem, št. 341, 1348 julij 20.

⁴⁹⁵ v: *Das ältere Gallenberger Urkundenarchiv*, št. 75, 1386, julij 20.

⁴⁹⁶ ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 284*, 1305 november 21.

⁴⁹⁷ Ibidem, št. 292*, 1317 januar 9.

9. 4. 1340	Viljem Gallenberg in njegova žena Jera	huba na Brdu pri Lukovici	za 10 mark oglejskih denaričev ⁴⁹⁸
25. 3. 1362	Jurij, sin Viljema Gallenberga	huba v Rafočah	prodal redovnicama Heileini in Katarini Lokwein za 10 mark švabskih denaričev ⁴⁹⁹
6. 9. 1367	Jurij Gallenberg in njegova žena	huba na Gori pri Krašnji	za 10 mark švabskih denaričev ⁵⁰⁰
8. 7. 1372	Jurij Gallenberg in žena Elsa	huba na Brdu pri Lukovici	za 11½ mark beneških šilingov ⁵⁰¹
20. 8. 1380	Jurij, sin Viljema Gallenberga in žena Ana	huba v Kostrevnici (Šmartno pri Litiji)	za 14 mark beneških šilingov ⁵⁰²
21. 5. 1383	Nikolaj Gallenberg in žena Zeld	dve hubi na Plesu pri Moravčah	za 29 mark beneških šilingov ⁵⁰³

Zelo kmalu je samostan začel pridobivati darovnice raznih dobrotnikov (tako plemičev kot meščanov) brez njegove obveznosti za povračilo. Vse tovrstne podaritve izhajajo iz prve polovice 14. stoletja. S temi darovnicami si je samostan pridobil zemljiško posest predvsem v vzhodnem delu Gorenjske (na območju današnjih občin Lukovica, Moravče, Litija in Zagorje ob Savi).

<i>datum</i>	<i>darovalec</i>	<i>predmet pravnega posla</i>	<i>opombe</i>
leto 1303	Friderik Hebenstreit	tri hube na neznani lokaciji	za vzdrževanje hčerke Elizabete ⁵⁰⁴
22. 3. 1304	Kunigunda Wunscher iz Podgorice in njena hčerka	tri hube, ki so ležale ena v Litiji, ena v Ribčah in ena v Podgorici ⁵⁰⁵	
8. 9. 1311	Wisent in Ortel iz Mengša z bratrancem Viljemom	huba v Jaršah (pri Domžalah)	vzdrževanje sestre Katarine, redovnice v Mekinjah ⁵⁰⁶
22. 7. 1326	Iremgart, hčerka Nikolaja iz Ljubljane	šest hub v Lukovici z vsemi pritliklinami ⁵⁰⁷	prodala samostanu na pobudo svoje hčerke, redovnice v Mekinjah
11. 1. 1328	Diemuth Blagoviška	tri hube: dve v kraju Soteska (na eni je nastanjen	

⁴⁹⁸ Ibidem, št. 321*, 1340 april 9.

⁴⁹⁹ Ibidem, št. 362*, 1362 marec 25.

⁵⁰⁰ Ibidem, št. 369, 1367 september 6.

⁵⁰¹ Ibidem, št. 386, 1372 julij 8.

⁵⁰² Listine ni v ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, ampak v ARS, AS 757, Samostan klaris Mekinje (1687–1784), *Register listin iz leta 1731*, št. 104.

⁵⁰³ ARS, AS 757, Samostan klaris Mekinje (1687–1784), *Register listin iz leta 1731*, št. 109.

⁵⁰⁴ Originalne listine ni v ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*; omenja pa se v ARS, AS 757, Samostan klaris Mekinje (1687–1784), *Register listin iz leta 1731*, št. 1, kakor tudi v seznamu listin, napravljeni ob razpustitvi samostana leta 1782 (AS 7, šk. 221).

⁵⁰⁵ ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 277*, 1304 marec 22.

⁵⁰⁶ Ibidem, št. 288*, 1311 september 8.

⁵⁰⁷ Ibidem, št. 300*, 1322 julij 22.

29. 8. 1329	Eberhard iz Olševka	Martin Podmernik, na drugi pa neki Jurij); tretja huba v Hrastniku (na tej je nastanjen kmet Jernej s svojim mlajšim sinom) ⁵⁰⁸ huba v Žejah ⁵⁰⁹	samostanu naj huba pri-pade po njegovi smrti
21. 1. 1332	Kunigunda, hčerka Otona iz lhana in njena sestra Diemuth	huba v Rafolčah ⁵¹⁰	
6. 12. 1340	Gizela, hčerka Gundakerja Blagoviškega	tri hube, od katerih sta dve bili v Moravčah, ena pa na Pogledu ⁵¹¹	
25. 10. 1367	Chunez in Hans Paradeiser	huba na Ravnah v župniji Čemšenik ⁵¹²	

V 14. stoletju so bili pogosti tudi samostanski nakupi hub in desetine. Nakupi so se glasili bodisi na samostan (kot skupnost sester) bodisi na posamezno redovnico v samostanu. Teh pravnih poslov je bilo največ. Zanimiva je ugotovitev, da je mekinjski samostan največ nakupov opravil prav v 14. stoletju, kar priča, da so morale imeti redovnice dosti denarja in da je moralo biti denarno gospodarstvo v tistem času kar precej razvito. Takrat je bilo opravljenih kar 77 tovrstnih pravnih poslov:

<i>datum</i>	<i>prodajalec</i>	<i>predmet pravnega posla</i>	<i>opombe:</i>
4. 8. 1303	Henrik Vranjepeški in žena Elizabeta	huba na Pšati	za 8 mark oglejskih denaričev ⁵¹³
20. 3. 1304	Bertold Lohenz in žena Lenkart	dve hubi s pripadajočim gozdom v Spodnjih Mekinjah	za 20 mark oglejskih denaričev ⁵¹⁴
20. 5. 1304	Hertvik iz Mengša	dve hubi na Zasavski Sveti gori	za 13½ mark oglejskih denaričev ⁵¹⁵
28. 8. 1304	Wulfing iz Šentvida	huba v Lukovici z dvema deloma gozda	za 8 mark oglejskih denaričev ⁵¹⁶
29. 6. 1305	Herman Kytzer	huba na Lazah	za 4 marke srebra ⁵¹⁷
1. 8. 1305	Herman Kytzer	huba v Kosezah	za 4 marke srebra ⁵¹⁸

⁵⁰⁸ ARS, AS 757, Samostan klaris Mekinje (1687–1784), *Register listin iz leta 1731*.

⁵⁰⁹ ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 305*, 1329 avgust 29.

⁵¹⁰ Ibidem, št. 308*, 1332 januar 21.

⁵¹¹ Ibidem, št. 326*, 1340 december 6.

⁵¹² Ibidem, št. 370, 1367 oktober 25.

⁵¹³ Ibidem, št. 275*, 1303 avgust 4.

⁵¹⁴ Ibidem, št. 276, 1304 marec 20.

⁵¹⁵ Ibidem, št. 278, 1304 maj 20.

⁵¹⁶ Ibidem, št. 280*, 1304 avgust 28.

⁵¹⁷ ŠDA, Allgemeine Urkundenregister, št. 1679, 1305, junij 29.

12. 3. 1312	Martin Vlah (Walch), meščan Kamnika	dve hubi v kraju "Podžupan" ⁵¹⁹	
12. 8 1314	Hans Vranjepeški in žena Elizabeta	dve hubi na Pšati	za 11 mark oglejskih denaričev ⁵²⁰
leto 1315	Marjeta s Črnela	huba v Moravčah ⁵²¹	
leto 1315	Kunigunda z Brega	ena huba na Bregu in dve v Gabrovnici ⁵²²	
leto 1316	Jakob, sin Ota iz Kamnika	huba v Trnovčah ⁵²³	
leto 1320	Hans iz Jabelj	dve hubi v Litiji ⁵²⁴	
19. 12. 1320	Ortolf iz Kamnika, sin Rudolfa Sukhenbergerja	dve huba v Svarjah pri Zalogu ⁵²⁵	
5. 8. 1321	Ernest iz Jarš in žena Neža	huba v Volšperku (Wolfsberg, Koroška)	za 10 mark oglejskih denaričev ⁵²⁶
13. 10. 1321	Bertold iz Polhovega Gradca	dve hubi v Drtiji	za 12 1/2 mark oglejskih denaričev ⁵²⁷
5. 2. 1322	Wick Loški in žena Helke	huba v Dragomerju	za 9 1/2 mark oglejskih denaričev ⁵²⁸
16. 4. 1322	Konrad, vitez iz Velikovca	huba v Žejah pri Mostah	za 12 mark oglejskih denaričev ⁵²⁹
22. 7. 1322	Henrik iz Jabelj in žena Neža	huba v Lašnji	prodala redovnicama Katarini in Neži za 7 mark oglejskih denaričev, ki naj po njuni smrti pripade samostanu ⁵³⁰
8. 9. 1322	Otokar Blagoviški	huba v Gabrovnici (Tuhinjska dolina)	Prodala redovnici Marjeti iz Ljubljane ⁵³¹
27. 3 1326	Werner iz Jabelj	huba v Volčah	prodal na željo sina Franca Dürerja iz Zapric dvema

⁵¹⁸ ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 283, 1305 avgust 1.

⁵¹⁹ Ibidem, št. 289*, 1312 marec 12.

⁵²⁰ Ibidem, št. 290*, 1314 avgust 12.

⁵²¹ Listina se omenja v seznamu listin ob razpustitvi samostana, ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 221.

⁵²² Listina se omenja v seznamu ob razpustitvi samostana, ARS, ibidem.

⁵²³ Glej prejšnjo opombo!

⁵²⁴ Glej prejšnjo opombo!

⁵²⁵ Ta pravni posel oz. prodajo je naslednje leto na dan Kristusovega vnebohoda potrdil tudi vojvoda Henrik. Nobena od listin se ni ohranila, omenjata pa se v ARS, AS 757, Samostan klaris Mekinje (1687–1784), *Register listin iz leta 1731*, št. 19, 20.

⁵²⁶ ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 296*, 1321 avgust 5.

⁵²⁷ Ibidem, št. 297*, 1321 oktober 13.

⁵²⁸ Ibidem, št. 298*, 1322 februar 5.

⁵²⁹ Ibidem, št. 299*, 1322 april 16.

⁵³⁰ Ibidem, št. 300*, 1322 julij 22.

⁵³¹ ARS, AS 757, Samostan klaris Mekinje (1687–1784), *Register listin iz leta 1731*, št. 26.

26. 1. 1327	Gerlach, sin Fritza Stuppla iz Gradca	huba v Dobu	redovnicama v mekinjskem samostanu: Katarini, hčerki Elberta Weila, in Neži, hčerki Ottona Kukhenbergerja ⁵³² za 10 ¹ / ₂ mark oglejskih denaričev ⁵³³
25. 5. 1331	Henrik z Brnika	huba v neznanem kraju	za 4 marke oglejskih denaričev ⁵³⁴
13. 11. 1331	Pruder, sin Henrika Schellerja iz Judenburga	pol hube v Srednji vasi	redovnicama Kunigundi iz Hanaua in Elizabeti iz Gradca za 44 mark oglejskih denaričev ⁵³⁵
6. 12. 1332	brata Otokar in Nikolaj Blagoviška	huba v Spodnji Soteski v moravški župniji	redovnicama Greti in Elizabeti Vranjepeškima in sestri Katarini s Pšate za 10 mark oglejskih denaričev ⁵³⁶
4. 5. 1333	Friderik iz Jabelj in žena Katarina	dve hubi v Polju pri Slovenj Gradcu	redovnici Elizabeti, hčerki Friderika Hebenstreita za 8 mark oglejskih denaričev ⁵³⁷
24. 4. 1335	Bernard, sin Gerloha s Hmeljnika	huba v Žejah pri Komendi	redovnici Marjeti Osterman ⁵³⁸
1. 3. 1337	Hans iz Zagorice	dvorec v Zagorici pri Kolovcu	za 10 mark oglejskih denaričev ⁵³⁹
17. 3. 1337	Herman Molprat, meščan Kamnika	huba v Jaršah	za 14 mark oglejskih denaričev ⁵⁴⁰
25. 7. 1337	Pilgreim iz Kamnika, njegov sin Jakob Wuytz in žena Katarina	huba v Trzinu	za 10 mark oglejskih denaričev ⁵⁴¹
leto 1337	Herman, meščan Kamnika	huba v Jaršah ⁵⁴²	
1. 3. 1338	Jakob iz Repenj	huba na Dobravici pri lgu	za 11 mark oglejskih denaričev ⁵⁴³
6. 12. 1338	Vid s Pšate, deželni sodnik v Kamniku	huba na Pogledu pri Drtiji	hčerki Meylin, redovnici ⁵⁴⁴

⁵³² ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 301*, 1326 marec 27.

⁵³³ Ibidem, št. 303*, 1327 januar 27.

⁵³⁴ Ibidem, št. 306*, 1331 maj 25.

⁵³⁵ Ibidem, št. 307*, 1331 november 13.

⁵³⁶ Ibidem, št. 309*, 1332 december 6.

⁵³⁷ Ibidem, št. 310*, 1333 maj 4.

⁵³⁸ Ibidem, št. 312*, 1335 april 24.

⁵³⁹ Ibidem, št. 313, 1337 marec 1.

⁵⁴⁰ Ibidem, št. 314, 1337 marec 17.

⁵⁴¹ Ibidem, št. 315, 1337 julij 25.

⁵⁴² Listina le v seznamu ob razpustitvi samostana 1782, ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 221.

⁵⁴³ ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 316*, 1338 marec 1.

⁵⁴⁴ Ibidem, št. 318, 1338 december 6.

24. 4. 1339	Katarina, hči Hewglinsa s Himmelberga (Koroška) in sin Hans iz Velikovca	huba v Podgorju pri Kamniku	za 12½ mark oglejskih denaričev in sicer polovico neposredno samostanu oz. opatinji Neži, polovico pa njuni botri, sestri-redovnici Elizabeti, hčerki Friderika Hebenstreita ⁵⁴⁵
7. 5. 1340	Ulrik iz Boršta in žena Katarina	huba v Trzinu	za 9 mark oglejskih denaričev ⁵⁴⁶
19. 4. 1340	Viljem in Ulrik Ostrovrška	huba v Trzinu ⁵⁴⁷	dovoljenje, da njun oproda Ulrik iz Boršta proda samostanu to hubo
18. 3. 1341	Žiga Levan in brat Martin	huba v Preserjah pri Kosezah	redovnicama Elizabeti in Marjeti Vranjepeškima za 5 mark oglejskih denaričev ⁵⁴⁸
23. 4. 1341	Hans iz Kamnika in žena Zelda	huba v Žičah pri kraju Petek (južno od Save)	za 4 marke oglejskih denaričev ⁵⁴⁹
29. 9. 1341	Wolfgang Lamberger s Snežnika	desetino pri kapeli na Kolovcu ⁵⁵⁰	
29. 9. 1341	Vajkard iz Mengša in žena Kunigunda	desetino nad 11 hubami v Zgornji in Spodnji Soteski, Borštu, Dobu ter na Pogledu	za 33 mark oglejskih denaričev ⁵⁵¹
12. 7. 1344	Nikolaj Kolovski in žena Zelda	huba v Trnovčah	za 11 mark oglejskih denaričev ⁵⁵²
13. 7. 1344	Nikolaj Kolovski in žena Zelda	huba v Veliki vasi	trem redovnicam mekinjskega samostana: Elizabeti, hčerki Friderika Hebenstreita, Neži iz Wolfsberga in Marjeti iz Ljubljane ⁵⁵³
2. 3. 1346	Jakob List, kamniški meščan	huba v Dvorjah (pri Moravčah)	za 12 mark oglejskih denaričev ⁵⁵⁴
4. 7. 1346	Hans iz Kamnika	huba v Zlatem Polju	redovnici Marjeti Kolovski za 12 mark oglejskih denaričev ⁵⁵⁵
5. 3. 1347	Vid iz Kamnika	huba v Kokošnjah (pri	redovnicama Elizabeti in

⁵⁴⁵ Ibidem, št. 319*, 1339 april 24.

⁵⁴⁶ Ibidem, št. 323, 1340 maj 7.

⁵⁴⁷ Ibidem, 1340 april 19

⁵⁴⁸ Ibidem, št. 328*, 1341 marec 18.

⁵⁴⁹ Ibidem, št. 329*, 1341 april 23.

⁵⁵⁰ Listina v seznamu ob razpustitvi samostana 1782, ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, Ecclesiastica, šk. 221.

⁵⁵¹ ARS, AS 757, Samostan klaris Mekinje (1687–1784), *Register listin iz leta 1731*, št. 50.

⁵⁵² ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 331*, 1344 julij 12.

⁵⁵³ Ibidem, št. 332, 1344 julij 13.

⁵⁵⁴ Ibidem, št. 337*, 1346 marec 2.

⁵⁵⁵ Ibidem, št. 338*, 1346 julij 4.

		Moravčah)	Marjeti Vranjepeškima za 13 mark oglejskih denaričev, ki naj po njuni smrti pripade samostanu ⁵⁵⁶
22. 2. 1348	Katarina, hčerka Ulrika Vrbovskega	huba na Brezovici	za 6 mark oglejskih denaričev redovnicama Katarini, hčerki Alberta iz Kamnika in Agnezi, svoji hčerki ⁵⁵⁷
28. 7. 1348	Nikolaj, sodnik v Škofji Loki	dve hubi: ena v Gornjem Negastrnu, druga pa v Jaršah	za 24 mark oglejskih denaričev ⁵⁵⁸
29. 9. 1348	Hans iz Kamnika	huba v Zlatem Polju	za 12 mark oglejskih denaričev ⁵⁵⁹
15. 1. 1350	Katarina, vdova Weleina iz Boršta	huba v Kandršah	za 10 mark oglejskih denaričev ⁵⁶⁰
13. 2. 1350	Greyf s Kolovrata in žena Pendit	huba v Žejah	za 12 mark oglejskih denaričev ⁵⁶¹
16. 3. 1350	Peter, sin Pirsas Črnela in žena Jera	tri hube: ena v Kosezah, dve v Moravčah	za 30 mark oglejskih denaričev ⁵⁶²
14. 6. 1350	Marjeta, vdova Pirsas Črnela, njen sin Peter in žena Jera	huba v Moravčah	redovnicama sestrama Elizabeti in Marjeti Kolovškima za 11 ¹ / ₂ mark oglejskih denaričev ⁵⁶³
23. 11. 1350	Nikolaj Blagoviški in žena Wendel	dve hubi v Orešju pri Gabrovki	za 24 mark oglejskih denaričev ⁵⁶⁴
21. 7. 1353	Friderik Čušperk in Peter s Črnela	hubo v Radomljah, desetino od petih hub v Vrhovljah, od dveh v Dupeljnah, od dveh v Zgornji Zagorici in od štirih v Spodnji Zagorici	za 10 mark oglejskih denaričev; še ena huba v Radomljah, naj po smrti redovnice Marjete pripade samostanu ⁵⁶⁵
21. 1. 1357	Katarina, sestra Ulrika Tannerja	huba na Gori pri Žejah	redovnici Alheiti Vranjepeški za 11 mark oglejskih denaričev; po njeni smrti naj ta huba pripade samostanu ⁵⁶⁶
28. 6. 1360	Hans Kolenc	huba pod vasjo Borje pri	za 10 mark denaričev

⁵⁵⁶ Ibidem, št. 339*, 1347 marec 5.

⁵⁵⁷ Ibidem, št. 340*, 1348 februar 22.

⁵⁵⁸ Ibidem, št. 342, 1348 julij 28.

⁵⁵⁹ Ibidem, št. 343*, 1348 september 29.

⁵⁶⁰ Ibidem, št. 346*, 1350 januar 15.

⁵⁶¹ Ibidem, št. 347, 1350 februar 13.

⁵⁶² Ibidem, št. 348, 1350 marec 16.

⁵⁶³ Ibidem, št. 349, 1350 junij 14.

⁵⁶⁴ Ibidem, št. 351, 1350 november 23.

⁵⁶⁵ Ibidem, št. 354*, 1353 julij 21.

⁵⁶⁶ ARS, AS 757, Samostan klaris Mekinje (1687–1784), *Register listin iz leta 1731*, št. 74.

4. 10. 1360	Hans Kolenc in žena Kunigunda	Mediji huba v Mediji (pri Izlakah)	beneške vrednosti ⁵⁶⁷ za 10 mark oglejskih denaričev ⁵⁶⁸
17. 5. 1362	Gracel, ljubljanski meščan in žena Elizabeta	huba v Črnučah	za 13 mark beneških denaričev ⁵⁶⁹
29. 9. 1363	Jurij Gradeser z Iga in žena Katarina	dve hubi; ena na Pšati, druga v Vačah	za 24 mark denaričev redovnicama Marjeti Osterman in Ani, hčerki Viljema s Pšate ⁵⁷⁰
17. 3. 1364	Hans Kolenc in žena Kunigunda	huba na Vrtačah pri Mediji	za 11 mark beneških denaričev Marjeti, opatinji v Mekinjah in sestrama Elizabeti in Adelaidi ⁵⁷¹
18. 8. 1364	Jurij, sin Viljema Gallenberga in žena Elza	huba v Kostrevnici (Šmartno pri Litiji)	redovnici Ani, hčeri Filipa s Ptuja za 14 mark beneških denaričev ⁵⁷²
1. 5. 1368	Adelaida in njen mož Hans Gall	huba na Šenturški gori	za 9 mark beneških šilingov ⁵⁷³
24. 5. 1368	Peter Kestenpacher in žena Anđel	tri hube: dve v Volčjem Potoku, ena na Homcu	za 30 mark beneških šilingov ⁵⁷⁴
25. 5. 1368	Wolf Polhograjski in žena Neža	huba v Dobu	za 9 mark beneških šilingov ⁵⁷⁵
10. 4. 1370	Marjeta, hči Jurija Zeandla	dvorec v Zalogu z eno hubo	za 25 ¹ / ₂ mark beneških šilingov ⁵⁷⁶
27. 5. 1370	Franc, sin pokojnega Ostermana	huba v Tacnu	za 13 mark beneških šilingov ⁵⁷⁷
13. 7. 1370	Nikolaj iz Kamnika	huba na Selih v Tuhinjski dolini	za 11 mark oglejskih denaričev ⁵⁷⁸
10. 8. 1370	Hans iz Kamnika in žena Neža	huba v Trnovčah	redovnici Agnezi iz Mekinj za 12 mark beneških šilingov; po njeni smrti naj huba pripade samostanu ⁵⁷⁹
leto 1370	Marjeta Zeandel	huba z domcem na Žalah	

⁵⁶⁷ ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 357*, 1360 junij 28.

⁵⁶⁸ Ibidem, št. 361*, 1360 oktober 4.

⁵⁶⁹ Ibidem, št. 363, 1362 maj 17.

⁵⁷⁰ Ibidem, št. 364, 1363 september 29.

⁵⁷¹ Ibidem, št. 365, 1364 marec 17.

⁵⁷² Ibidem, št. 367, 1364 avgust 18.

⁵⁷³ Ibidem, št. 372, 1368 maj 1.

⁵⁷⁴ Ibidem, št. 373, 1368 maj 24.

⁵⁷⁵ Ibidem, št. 374, 1368 maj 25.

⁵⁷⁶ Ibidem, št. 377, 1370 april 10.

⁵⁷⁷ Ibidem, št. 379*, 1370 maj 27.

⁵⁷⁸ Ibidem, št. 380, 1370 julij 13.

⁵⁷⁹ Ibidem, št. 381*, 1370 avgust 10.

23. 4. 1371	Jakob, Zeandlov zet in žena Marjeta	pri Kamniku ⁵⁸⁰ dvor-domec pri Kamniku	za 19 mark beneških šilingov ⁵⁸¹
19. 9. 1371	Jošt, meščan Kamnika in žena Neža	zemljišče v Tunjicah	za 3 marke beneških šilingov ⁵⁸²
8. 2. 1372	Jakob, Zeandlov zet in žena Marjeta	huba v Vrhovljah (Brdo pri Lukovici)	mekinjski redovnici Ani za 6 mark beneških šilingov ⁵⁸³
17. 7. 1372	Mihael z Lindeka in žena Neža	huba v Žičah pri Radomljah	za 20 guldnov ⁵⁸⁴
26. 9. 1372	brata Jurij in Hans iz Kamnika	huba v Podgorju, kjer je nekoč živel Martin Sniczer	za 7 mark beneških šilingov ⁵⁸⁵
2. 3. 1374	Nikolaj, sin Vida s Pšate	opuščena huba v Črnučah	Andi, redovnici v Mekinjah za 8 mark beneških šilingov ⁵⁸⁶
16. 2. 1378	Martin, sin Henrika Pogleina	dvor-domec v Zgornji Slatni (Šmartno pri Litiji); mlin pri Blagovici ⁵⁸⁷	
19. 5. 1380	Ebhard Limbarski in žena Jera	huba v Žičah v kamniški župniji ⁵⁸⁸	
19. 11. 1381	Pavel Ungeschmack, meščan Ljubljane in žena Katarina	huba v Moravčah zraven cerkve	za 10 mark beneških šilingov ⁵⁸⁹
15. 11. 1382	Henrik Gall	huba na Bukovici pri Litiji	za 10 mark beneških šilingov ⁵⁹⁰

Precej samostanskega premoženja je nastalo na osnovi prinesenih dot redovnic, vendar se je do danes ohranilo le malo tovrstnih listin. Za 14. stoletje so ohranjene naslednje:

<i>datum</i>	<i>darovalec</i>	<i>vsebina dotne pogodbe</i>	<i>opombe</i>
14. 2. 1305	Albert, kamniški meščan in žena Hilburga	za izplačilo dote za svojo hčerko Katarino, redovnice v Mekinjah dve hube: ena v Mengšu, druga v Mali Loki pri Mengšu ⁵⁹¹	
leto 1305	Friderik Hebenstreit	hčerki Elizabeti tri hube v	

⁵⁸⁰ Listina v seznamu ob razpustitvi samostana, ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 221.

⁵⁸¹ ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 383*, 1371 april 23.

⁵⁸² Ibidem, št. 384, 1371 september 19.

⁵⁸³ Ibidem, št. 385, 1372 februar 8.

⁵⁸⁴ Ibidem, št. 387, 1372 julij 17.

⁵⁸⁵ Ibidem, št. 388, 1372 september 26.

⁵⁸⁶ Ibidem, št. 389, 1374 marec 2.

⁵⁸⁷ Ibidem, št. 393, 1378 februar 16.

⁵⁸⁸ Ibidem, št. 395, 1380 maj 19.

⁵⁸⁹ Ibidem, št. 398, 1381 november 19.

⁵⁹⁰ Ibidem, št. 399, 1382 november 15.

⁵⁹¹ Ibidem, št. 282*, 1305 februar 14.

leto 1315	iz Slovenj Gradca Friderik Hebenstreit	“Velzweinu” ⁵⁹² tri hube v Jaršah ⁵⁹³	za vzdrževanje hčerke
5. 5. 1318	iz Slovenj Gradca Rudolf Braunsberg in žena Diemuth	štiri hube pri Slovenj Gradcu: dve hubi v Dovžah, ena v Bukovski in ena v Turiški vasi	nad četrto hubo ima njuna hčerka Dietmuth doživljenjsko služnost ⁵⁹⁴
leto 1320	Elizabeta, vdova Žige Gallenberga, in njena sinova	dve hubi skupaj s petimi gorskopравnimi hubami na Stajerskem	za oskrbovanje redovnice Marjete Vranjepeške ⁵⁹⁵
leto 1320	Kunigunda, vdova Friderika Vranjepeškega	pet gorskopравnih hub v neznanem kraju	za vzdrževanje svoje hčerke ⁵⁹⁶
21. 7. 1344	Gerloch Kolovski	tri hube: prva v Loki pri Mengšu, druga v Žejah in tretja v Preserjah	za redovnico Greto ⁵⁹⁷
28. 8. 1345	Vid s Pšate, sodnik v Ljubljani	dve hubi v Črnučah	hčerkama Meylein in Anzeln, redovnicama v Mekinhah ⁵⁹⁸
21. 1. 1346	Pirs s Črnela in žena Marjeta	desetino od devetih hub v Kosezah	za vzdrževanje hčerke Katarine; darovala bosta še eno hubo v Veliki vasi, ki naj po njeni smrti postane last samostana ⁵⁹⁹ svoji hčerki Ani ⁶⁰⁰
3. 10. 1349	Marko, sodnik v Kamniku in žena Elizabeta	tri hube v Mošeniku pri Moravčah	
13. 12. 1349	Marcel, sin Urlika iz Polhovega Gradca	pet hub na Homcu pri Kamniku	svojima sestrama Katarini in Luneti, redovnicama ⁶⁰¹
20. 5. 1351	Friderik Hebenstreit in žena	dve hubi na Zgornjem in Spodnjem Brniku	hčerki Ani ⁶⁰²
14. 8. 1352	Jurij Zeandel	dve hubi: eno v Podgorju, drugo v Tunjicah ob cesti	dosmrtni užitek nad obema hubama hčerki Ani ⁶⁰³
24. 4. 1364	Leopold Kolenc	dve hubi: eno na Hribu,	za vzdrževanje hčerke

⁵⁹² Listina v seznamu ob razpustitvi samostana leta 1782, ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, Ecclesiastica, šk. 221.

⁵⁹³ Glej gornjo opombo!

⁵⁹⁴ ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 293*, 1318 maj 5.

⁵⁹⁵ Listina v seznamu ob razpustitvi samostana leta 1782, ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, Ecclesiastica, šk. 221.

⁵⁹⁶ Glej gornjo opombo!

⁵⁹⁷ ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 331*, 1344 julij 12.

⁵⁹⁸ Ibidem, št. 334*, 1345 avgust 28.

⁵⁹⁹ Ibidem, št. 336*, 1346 januar 21.

⁶⁰⁰ Ibidem, št. 344*, 1349 oktober 3.

⁶⁰¹ Ibidem, št. 345*, 1349 december 13.

⁶⁰² Ibidem, št. 352*, 1351 maj 26.

⁶⁰³ Ibidem, št. 353*, 1352 avgust 14.

11. 11. 1375	Adelajda, vdova Wolfa s Pšate	drugo v Vrtačah huba v Podgorju	Sofije ⁶⁰⁴ za oskrbo hčerke Katarine ⁶⁰⁵
8. 4. 1380	Wolf, sin Hertleina s Pšate	huba v Volčjem Potoku	za oskrbo svoje sestre Meylein ⁶⁰⁶
11. 11. 1388	Nesel Limbarski	pusta huba v Šentjakobu	hčerki Uršuli ⁶⁰⁷

Mekinjski samostan je tudi zamenjeval posesti. Največ zamenjav (devet) je mekinjski samostan opravil ravno v 14. stoletju (približno polovico). Pri tem zelo težko ugotovimo vzrok, vsekakor pa je moral biti prej v povečanju donosnosti, kot pa, gledano iz samostanskega središča v Mekinjah, večja bližina ali lažja dostopnost novo pridobljenih posesti.

<i>datum</i>	<i>opis menjave</i>
29. 5. 1340	Viljem Gallenberg zamenjal s samostanom dvor, dva vrtova in en sadovnjak v Mekinjah za hubo, ki leži za mekinjskim samostanom. ⁶⁰⁸
23. 11. 1340	Osterman zamenjal dve hubi v kraju Ig za štiri hube v Moravčah. ⁶⁰⁹
8. 10. 1353	Hertel Krumperški zamenjal s samostanom hubo v Bistričici za hubo na Gorjuši. ⁶¹⁰
24. 1. 1368	Franc, sin Ostermana iz Ljubljane, zamenjal s samostanom eno hubo v Tacnu za poldrugo na Glincah. ⁶¹¹
9. 5. 1374	Osterman iz Kamnika zamenjal hubo v Mošeniku v župniji Moravče za hubo v Tunjicah. ⁶¹²
2. 2. 1385	Hans z Brega (Kočevje), župnik v Moravčah, zamenjal s samostanom k njegovi cerkvi pripadajočo hubo v vasi Kokošnje za hubo v Moravčah. ⁶¹³
28. 5. 1387	Hans Limberški zamenjal s samostanom 3 hube v Podgorici za dve hubi v Drtiji in eno na Hribu. ⁶¹⁴
19. 1. 1393	Osterman iz Kamnika zamenjal s samostanom hubo v Radomljah za hubo v Podgorju pri Kamniku. ⁶¹⁵
16. 10. 1395	Wendel, vdova Hansa Limberškega, zamenjala s samostanom hubo v Dobu za hubo v Drtiji. ⁶¹⁶

Prodaj samostanskega premoženja je bilo na splošno v primerjavi z ostalimi pravnimi posli zelo malo, v 14. stoletju le dve:

⁶⁰⁴ Ibidem, št. 366, 1364 april 24.

⁶⁰⁵ Ibidem, št. 392, 1375 november 11.

⁶⁰⁶ Ibidem, št. 394, 1380 april 8.

⁶⁰⁷ Ibidem, št. 403, 1388 november 11.

⁶⁰⁸ Ibidem, št. 324, 1340 maj 29.

⁶⁰⁹ Ibidem, št. 325*, 1340 november 23.

⁶¹⁰ Ibidem, št. 355, 1353 oktober 8.

⁶¹¹ Ibidem, št. 371, 1368 januar 24.

⁶¹² Ibidem, št. 390, 1374 maj 9.

⁶¹³ Ibidem, št. 401, 1385 februar 2.

⁶¹⁴ Ibidem, št. 402, 1387 maj 28.

⁶¹⁵ Ibidem, št. 408, 1393 januar 19.

⁶¹⁶ Ibidem, št. 409, 1395 oktober 16.

<i>datum</i>	<i>vsebina pravnega posla</i>
1. 4. 1362	redovnica v samostanu klaris Mekinje s privolitvijo svojega samostana proda dvema redovnicama samostana dominikank v Velesovem: sestri Diemth iz Zasipa (pri Gorjah na Gorenjskem) in sestri Meyleini s Homca eno kmetijo v Laški vasi za 11 mark beneških šilingov ⁶¹⁷
21. 3. 1381	samostan proda za 20 mark beneških šilingov Nikolaju Turru in njegovima hčerkama Greti in Andi – obe redovnici v Mekinjah – dve hubi: eno na Zgor-njem, drugo pa na Spodnjem Brniku; po njuni smrti pa naj obe hubi spet pripa-deta samostanu ⁶¹⁸

V 14. stoletju so bile za mekinjski samostan pomembne tudi tri razsodbe, ki so utrdile samostanski položaj tako do bližnjega mesta Kamnika kot tudi do dednih odvetnikov Gallenbergov.

Tako je 30. avgusta 1380 grof Herman Celjski razsodil spor med mekinjskim samostanom in mestom Kamnik zaradi uporabe loke, mlina, stop in brusilnega kamna. Razsodba je potrjevala mekinjskemu samostanu lastništvo nad omenjenimi vodnimi napravami, vendar jih je moral samostan pustiti mestu Kamniku v uporabo, Kamnik pa je moral v zameno za to samostanu dajati vsako leto na dan sv. Martina funt popra.⁶¹⁹

Čez enajst let, 7. novembra 1391, je Viljem Celjski, glavar na Kranjskem, posredoval in po pooblastilu vojvode Alberta Avstrijskega razsodil v sporu med samostanom Mekinje (opatinja Elizabeta Paradeiser) in Žigom Gallenbergom zaradi vodnih naprav: stop, loke in ostalega.⁶²⁰

Istega leta, 23. decembra, pa se je v korist samostana razsodil še en spor; Ulrik Frey iz Frausteina, Erhard Turner in Osterman iz Kamnika so kot razsodniki med samostanom Mekinje in Zeldo, vdovo Nikolaja Gallenberškega, razsodili, da lahko samostan tudi v prihodnje v okviru svojega mlina uporablja stope in tolkala (za obdelavo sukna), ne sme pa v nobenem primeru kratiti lastninske pravice Zeldi Gallenberški in njenim potomcem nad loko, ki se nahaja nad Zeldinim stolpičem (manjšim obrambnim stolpom) ob reki Kamniški Bistrici.⁶²¹

Darovanje laikov za ustanove večnih spominskih maš

Zelo pogosti pravni posli, s katerimi si je mekinjski samostan pridobival lastni-

⁶¹⁷ Listina v *Regestu listin samostana Mekinje v Dunajskem državnem arhivu*, ki ga je leta 1920 izdelal Franc Kos.

⁶¹⁸ ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 397*, 1381 marec 21.

⁶¹⁹ Ibidem, št. 396*, 1380 avgust 30.

⁶²⁰ Ibidem, št. 404, 1391 november 7.

⁶²¹ Ibidem, št. 406, 1391 december 23.

no, so darovanja v zvezi s skrbjo darovalcev za posmrtni blagor svojih duš in duš svojih sorodnikov in prednikov. Tako je tudi mekinjski samostan svojim dobrotnikom zagotavljal trajne beneficije: opravljanje mašnih daritev, aniverzarijev, zadušnic in raznih molitev ter zagotavljanje večne luči. Ker se tematika nanaša na poglavje v tretjem delu knjige, ki govori o skrbi samostana za posmrtni dušni blagor laikov, je ta problematika obdelana tam. Na tem mestu naštevam le kraje, kjer se je nahajala v listinah darovana posest s tega naslova. V 14. stoletju je tako samostan Mekinje pridobil: štiri hube v Županjih njivah, eno v Nevljah, eno na Okroglem, eno hubo v kraju Pleso (pri Moravčah), eno v Tunjicah, pet hub v Preserjah pri Radomljah, eno v Kamniški Bistrici, pet hub v Pšenični Polici, eno na Brezjah nad Kamnikom, eno v Stolniku, eno hubo v Mošeniku, en mlin z njivo in vrtom na Rodici (pri Domžalah), eno hubo ter vinograd v Hmeljčiču pri Novem mestu na Dolenjskem.

Rast samostanske zemljiške posesti v 15. stoletju

V 15. stoletju se je rast samostanske zemljiške posesti precej upočasnila. Tako je mekinjski samostan v tem stoletju opravil le 11 nakupov, eno prodajo in dve menjavi. Z nakupi si je pridobil naslednjo posest:

<i>datum</i>	<i>prodajalec</i>	<i>vsebina pravnega posla</i>	<i>opombe</i>
14. 9. 1402	Andrej, sin pokojnega Vida iz Kamnika	huba na Senturški gori	za 8 mark švabskih denaričev ⁶²²
6. 4. 1404	kamniška meščanka Marjeta, vdova Gotfrida Swertfurba	dve hubi na Vinskem Vrhu pri Tunjicah ⁶²³	
15. 4. 1404	Oto Rupel, župnik v Kamniku, njegov brat Marcel	huba z mlinom v Radomljah ⁶²⁴	
27. 1. 1405	Jurij Polc in žena Ana	huba z mlinom v Zalogu pri Cerkljah ⁶²⁵	
13. 8. 1407	Marko Stuppel iz Kamnika	huba v Tunjicah ⁶²⁶	
4. 5. 1409	Oto Reuter	huba v Jaršah pri Mengšu ⁶²⁷	
31. 7. 1445	Matej Zellenberger	dve hubi in en mlin v Stranjah ⁶²⁸	
22. 7. 1489	Sigmund Ivniški	dve hubi z domcem v Javoršici, dve	

⁶²² Ibidem, št. 413, 1402 september 14.

⁶²³ Ibidem, št. 414, 1404 april 6.

⁶²⁴ Ibidem, št. 415, 1404 april 15.

⁶²⁵ Ibidem, št. 416, 1405 januar 27.

⁶²⁶ Ibidem, št. 417, 1407 avgust 13.

⁶²⁷ Ibidem, št. 418, 1409 maj 4.

⁶²⁸ Ibidem, št. 425, 1445 julij 31.

	(Eybeswalder)	hubi v Jelšah, dve hubi v vasi Prekar, ena huba v Zalogu in ena huba v Negastrnu ⁶²⁹
31. 5. 1492	Jakob Brniški in žena Barbara	huba, travnik in mlin pri Glinjah v cerkljanski župniji ⁶³⁰
28. 7. 1494	Jakob in Valentin Brniška	več premoženja v vaseh Zgornji Brnik in Glinje: eno gospodarsko poslopje s hubo, dvor-domec in lesena krčma na manjšem hribu, nekaj gozda; male desetinske dajatve in pravice nad 31 hubami na Žgornjem Brniku, ki morajo samostanu v postnem času dajati letno dve ovci. Prav tako priznavata samostanu pravico do vožnje po poti čez gozd do Glinj pa tudi čez most ob tamkajšnjem potoku. ⁶³¹
11. 5. 1499	franciškanski samostan v Kamniku	dve hubi: ena v Poženiku, druga v Sidražu ⁶³²

Iz 15. stoletja so se listinsko ohranili le trije dotni prinosi redovnic:

<i>datum:</i>	<i>darovalec:</i>	<i>vsebinska dodatna pogodba:</i>	<i>opombe:</i>
26. 6. 1406	Herman z Otoka	huba v neznanem kraju	vnukinji, redovnici v Mekinjah; polovico dohodkov od hube naj prejema ona, polovico pa samostan ⁶³³
18. 6. 1444	Gašper Hering iz Pilhturna in žena Elizabeta	vsota 32 dunajskih denaričev, ki so bili naloženi v eni hubi	za svojo hčerko ⁶³⁴
25. 11. 1489	Andrej Gallenberg iz Mengša	desetina v vasi Kolovrat (Črni graben) in dve hubi pri Vodicah ⁶³⁵	daruje kot nadarbino za dve redovnici

Prodaja samostanskega premoženja je bila v 15. stoletju le ena:

<i>datum</i>	<i>vsebinska</i>
24. 4. 1441	samostan proda Ahacu iz Kamnika dvor-domec ob reki Kamniški Bistrici za 90 dunajskih denaričev ⁶³⁶

Menjavi posesti sta bili v 15. stoletju le dve, in sicer:

⁶²⁹ Ibidem, št. 428, 1489 julij 22.

⁶³⁰ Ibidem, št. 431, 1492 maj 31.

⁶³¹ Ibidem, št. 432, 1494 julij 28.

⁶³² Ibidem, št. 433, 1499 maj 11.

⁶³³ Ibidem, 1406 junij 26.

⁶³⁴ ŠDA, Allgemeine Urkundenregister, št. 6035, 1444 junij 18.

⁶³⁵ ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 429, 1489 november 25.

⁶³⁶ Ibidem, št. 423, 1441 april 24.

<i>datum</i>	<i>vsečina</i>
19. 7. 1414	Jošt Veist in njegova žena Ana s samostanom zamenjala njivo v Moravčah ob cesti proti Limbarski gori, za en del vrta pri njuni hiši ⁶³⁷
9. 5. 1427	Andrej Gall z Rožeka in njegov brat Jurij zamenjala s samostanom eno hubo v Rači v moravški fari za eno hubo v vasi Moravče ⁶³⁸

Darovanja za maše zadušnice v 15. stoletju

Samostan si je v zameno za skrb za posmrtni dušni blagor plemstva v 15. stoletju pridobil naslednjo posest: hišo-domec ob mekinjskem samostanu, tri hube v neznanem kraju in desetino v kraju Češnjice. Posebej pa velja na tem mestu omeniti listino iz leta 1476, ko je opatinja Elizabeta von Erbersdorf⁶³⁹ potrdila, da je Uršula, žena Nikolaja Gallenberga pri samostanski cerkvi naročila opravljanje ene tedenske molitve "*Salve Regina*". Jošt Gallenberg pa se je zavezal, da bo za vse to plačeval letno ustrezno vsoto denarja.⁶⁴⁰ Ta listina je pomembna zato, ker izhaja iz obdobja neposredno po uničujočem turškem pohodu po Gorenjski leta 1471, ko naj bi Turki mekinjske redovnice odpeljali v sužnost; ta listina pa nam potrjuje, da turško pustošenje ni bilo tako hudo in da je samostan pet let kasneje že oz. še kar (neprekinjeno?) deloval.

Prekinitev rasti samostanske zemljiške posesti v 16. stoletju

V 16. stoletju so nakupi hub skoraj ponehali, saj so znani le štirje:

<i>datum</i>	<i>prodajalec</i>	<i>vsečina kupne pogodbe</i>	<i>opombe</i>
avgust 1507	brata Andrej in Friderik Gallenberg s Šinkovega Turna	huba v kraju Češnjice v župniji Krašnja	za 40 funtov črnih denaričev ⁶⁴¹
leta 1510	Mihael Igger iz Volčjega Potoka	huba v kraju Žiče ⁶⁴²	
10. 4. 1530	Klaus Jerger iz Gorice	hiša z dvoriščem v mestu Kamnik	20. 7. 1534 nadvojvoda Ferdinand oprostil samostan plačevanja vseh obveznosti za hišo, kadar so jo uporabljale redovnice same ⁶⁴³

⁶³⁷ Ibidem, št. 421, 1414 julij 19.

⁶³⁸ Ibidem, št. 422, 1427 maj 9.

⁶³⁹ Najverjetneje gre za kraj Erbersdorf pri Feldbachu na današnjem avstrijskem Štajerskem, nedaleč od reke Rabe.

⁶⁴⁰ ŠDA, Allgemeine Urkundenregister, št. 7594, 1476, marec 28.

⁶⁴¹ ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 436, 1507 avgust 19.

⁶⁴² Listina se nahaja v seznamu ob razpustitvi samostana, ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, Ecclesiastica, šk. 221.

⁶⁴³ ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 449, 1530 april 10.

21. 3. 1563 Franc Swedermann huba v Mediji pri
in žena Lucija Zagorju⁶⁴⁴

Menjave posesti v 16. stoletju

Iz tega stoletja so se nam listinsko ohranile tri menjave samostanske posesti:

<i>datum</i>	<i>vsečina</i>
10. 11. 1507	Lenart Glanhofer, ljubljanski meščan, zamenjal s samostanom tri domce pri samostanu in hubo v Stahovici za dve hubi: eno v Dragomlju, drugo pa v Podgorici ⁶⁴⁵
12. 4. 1510	Krištof Gall z Rožeka (Rudolfsegg) zamenjal s samostanom eno hubo v Gradišču pri Sv. Marjeti v župniji Moravče za hubo v Moravčah ⁶⁴⁶
3. 2. 1552	Sebastijan, opat novega samostana Presvete Trojice iz Dunajskega Novega mesta, zamenjal s samostanom del svojega gozda in podložnika Jurija Malerja za del gozda, ki pripada mekinjskemu samostanu in podložnikoma Mihaelom in Matejem Cerarjem, in njegovo njivo za neko drugo ⁶⁴⁷

Pridobitve desetine v 16. stoletju

V teku 16. stoletja pa je samostan v nasprotju s splošnim upadanjem pridobivanja hub in ostale zemljiške posesti pridobil (bodisi z nakupi bodisi menjavami) kar precej desetnin (od 17 hub).

<i>datum</i>	<i>vsečina</i>
25. 1. 1509	Mihael Igger iz Volčjega Potoka proda samostanu desetino od 10 hub v vasi Dobrunje in eno kmetijo v Vrtačah v župniji Komenda ⁶⁴⁸
23. 4. 1528	kralj Ferdinand I. potrdi zamenjavo desetine od hub med mekinjskim samostanom in župnikom v Kamniku; samostan je dobil od kamniškega župnika desetino od hube pri samostanu, v zameno pa je dal kamniškemu župniku dve hubi: eno v Žičah (Radomlje), drugo v Kosezah (župnija Dob) ⁶⁴⁹
24. 1. 1530	Ambrož Lamberg, župnik v Kamniku, zamenja s samostanom desetino od hube skupaj z njivo v Stranjah, ki jo poseduje mlinar, ter hrib v Tunjicah, ki ga poseduje Bernard Golob, za desetino nad eno kmetijo v Košičah v župniji Dob ⁶⁵⁰
23. 5. 1537	Ambrož Lamberg, župnik v Kamniku, dá samostanu desetino od hub v Stranjah in Žičah ⁶⁵¹
22. 2. 1539	Wolfgang Lamberg s Snežnika s privolitvijo deželnega kneza zamenja s samostanom desetino v Stranjah in v Šentvidu za desetino od hub pri gradu Kolovec ⁶⁵²
29. 9. 1541	Wolfgang Lamberg s Snežnika podeli samostanu nazaj prej zamenjano desetino

⁶⁴⁴ Ibidem, št. 462, 1563 marec 21.

⁶⁴⁵ Ibidem, št. 437, 1507 november 10.

⁶⁴⁶ Ibidem, št. 441, 1510 april 12.

⁶⁴⁷ Ibidem, št. 460, 1552 februar 3.

⁶⁴⁸ Ibidem, št. 440, 1509 januar 25.

⁶⁴⁹ Ibidem, št. 447, 1528 april 23.

⁶⁵⁰ Ibidem, št. 448, 1530 januar 24.

⁶⁵¹ Ibidem, št. 452, 1537 maj 23.

⁶⁵² Ibidem, št. 454, 1539 februar 22.

pri kapeli na Kolovcu⁶⁵³

Kljub slabemu gospodarskemu stanju in za samostan škodljivemu vplivu "proluteranskih" dednih odvetnikov Gallenbergov, ki so se hoteli polastiti samostanskega premoženja, je mekinjski samostan imel v 16. stoletju zelo malo "odtujitev" oz. prodaj samostanskega premoženja. Poznamo samo dve:

<i>datum</i>	<i>vsebina</i>
1. 10. 1546	samostan proda za 20 guldnov ogrske veljave Mateju Premku in njegovi ženi Neži iz Žič eno hubo v Žičah ⁶⁵⁴
12. 11. 1553	samostan proda Lovretu in Urši Pavlin iz Kostanja hubo v kraju Kostanj za 15 dukatov ⁶⁵⁵

Od pomembnejših listin iz 16. stoletja velja omeniti pogodbo, ki je bila sklenjena 15. aprila 1516 med samostanom in mestom Kamnik glede izkoriščanja gozdov v Kamniški Bistrici za potrebe drvarjenja in pridobivanja gradbenega lesa. Pogodbo so obnovili 17. februarja 1611.⁶⁵⁶

Listinsko ohranjeni gospodarski pravni posli iz 17. in 18. stoletja

Iz 17. in 18. stoletja so se ohranile le tri listine o nakupih:

<i>datum</i>	<i>prodajalec</i>	<i>vsebina pravnega posla</i>
11. 7. 1620	Jernej Valvasor z Medije	14 hub v Vrtačah za 250 gld ⁶⁵⁷
leto 1644	grof Franc Lanthieri	huba v Vrhpolju v Vipavski dolini ⁶⁵⁸
leto 1725	Jakob, opat kartuzijskega samostana v Bistri	vinograd (brajde) v Dupljah v Vipavski dolini ⁶⁵⁹

Od prinosa dot redovnic velja omeniti, da je leta 1645 Matej Raumschüssel daroval samostanu za doto hčerke Elizabete štiri hube na Krumperku in vinograd v kamniškem predmestju Graben.⁶⁶⁰

Mekinski samostan si je v 17. stoletju pridobil precej desetine, in sicer:

<i>datum</i>	<i>vsebina</i>
1. 5. 1639	Henrik Paradeiser proda samostanu žitno desetino v okolici Mekinj: na Zduši od petih hub, na Podjelšah od štirih, na samostanskem zemljišču od dveh hub, od pol-druge hube, ki plačuje desetino dednim odvetnikom Gallenbergom, od hube v Pogorelčah, od dveh hub v Mekinjah, od 11 domcev v Mekinjah, od nekaj vrtov na

⁶⁵³ Ibidem, št. 455, 1541 september 29.

⁶⁵⁴ Ibidem, št. 465, 1572 maj 1.

⁶⁵⁵ Ibidem, št. 461, 1553 november 12.

⁶⁵⁶ Ibidem, št. 445, 1516 april 15. in št. 467, 1611 februar 17.

⁶⁵⁷ Ibidem, št. 468, 1620 julij 11.

⁶⁵⁸ Listina v seznamu ob razpustitvi samostana 1782, ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, Ecclesiastica, šk. 221.

⁶⁵⁹ Glej gornjo opombo!

⁶⁶⁰ Glej gornjo opombo!

- zemljiščih pri mestu Kamnik, v Fužinah od njive Adama Šustra in od polovice vseh desetinskih dajatev samostanu Mekinje⁶⁶¹
22. 3. 1698 duhovnik Gregor Zupančič, beneficiat sv. Mihaela v Kamniku, prodaja samostanu pravico pobiranja žitne desetine in desetine od mladih živali (*jugendzehent*) nad 25 $\frac{1}{2}$ hubami, ki ležijo: na Brezjah, na Tučni, v Bučevniku, na Ravnah in v Sidražu⁶⁶²

Od menjav posesti v 17. stoletju sta se ohranili le dve listini. Tako je 12. aprila 1642 dedni odvetnik mekinjskega samostana Janez Adam Gallenberg zamenjal odvetniški domec s pritiklinami, polji, travniki in gozdom Rjavka za tri hube v Tacnu, ki so last mekinjskega samostana. Prav tako dovoljuje opatinji Ani Hren, da samostan lahko brez plačila pase plemenske svinje v gozdovih nad Črno pri Kamniku, ko odpade želod.⁶⁶³ Leta 1696 pa je samostan (opatinja Katarina Attems) sklenil s Ferdinandom Brembenfeldom pogodbo, na osnovi katere mu je samostan prepustil za deset let upravo nad kmetijo v Kandršah. Pri pogodbi so sodelovali tudi dedni odvetniki Gallenbergi. V zameno pa je moral samostanu plačati 230 gld. Po desetih letih so 5. decembra 1706 to pogodbo podaljšali še za deset let, vendar je dr. Ferdinand takrat že umrl in je namesto njega v pogodbi nastopala njegova vdova Sidonija Brembenfeld, namesto umrle opatinje Katarine Attems pa nova opatinja Doroteja Sidonija Gallenberg.⁶⁶⁴

Sklep: značilnosti nastajanja samostanske zemljiške posesti

Če povzamemo predstavljene podatke, lahko na njihovi podlagi ugotovimo značilnosti nastajanja mekinjske samostanske posesti, ki so sledeče:

- Največ zemljiške posesti je samostan pridobil v 14. in začetku 15. stoletja.
- Med oblikami posesti močno prevladuje rustikalna posest, nekaj pa je tudi "pridvorne" (dominikalne).
- Večina samostanske posesti je bila koncentrirana na širšem območju vzhodne Gorenjske. *Okvirne meje mekinjske samostanske posesti*: "vzhodna meja" koncentracije mekinjske posesti se je dotikala "vzhodne meje" velesovskega samostanskega "vplivnega območja" in je potekala nekako po črti Pšata (pri Cerkljah), Brnik, Zalog (pri Komendi), Vodice, Pirniče; vzhodna meja samostanske posesti se približno prekriva s

⁶⁶¹ ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 470, 639 maj 1.

⁶⁶² Ibidem, št. 481, 1698 marec 22.

⁶⁶³ Ibidem, št. 472, 1642 april 12.

⁶⁶⁴ Ibidem, št. 480, 1696 marec 12.

kranjsko – štajersko deželno mejo (Motnik, Gamberk, Zagorje ob Savi); na severu je samostanska posest segala do zadnjih, zaradi bližine Kamniških Alp in s tem ostrega gorskega podnebja, še naseljenih krajev (Stahovica, Stranje, Črna); na jugu pa je za samostansko posest naravno mejo predstavljala reka Sava (južno od nje je imel samostan posest le v kraju Petek in nekaj časa tudi v Slatni ter Kostrevnici nedaleč od Šmartnega pri Litiji).

- Precej posesti je ležalo na najbolj rodovitnih področjih: Mengeško polje (Radomlje, Mengeš, Rodica, Črnuče), doline Posavsko – Zasavskega hribovja (Lukovška in Moravska dolina).
- Zunaj območja "koncentrirane" samostanske posesti so bile tri "enklave": najstarejše po nastanku je od konca 14. stoletja bilo področje samostanskih vinogradov na Hmeljčiču severno od Novega mesta. Ostali dve "enklavi": "štajerska" pri Novi cerkvi in "vipavsko-kraška" v Dutovljah sta nastali kasneje (v 18. stoletju).

1.1.2. Splošno o gospodarjenju samostana

Splošno gospodarsko stanje kakega pravno-gospodarskega subjekta, tudi mekinjskega samostana, lahko za starejše obdobje zaradi pomanjkanja ohranjenih natančnejših izkazov ugotovimo predvsem iz velikosti posameznih dajatev oz. obveznosti, ki so jih ti ob raznih priložnostih dajali centralni oblasti ali deželi, ter iz višine dohodkovne napovedi v deželni imenjski knjigi.

Prvi podatek o velikosti samostanskega premoženja na osnovi ohranjenih dokumentov je iz sredine 15. stoletja, ko je morala leta 1446 mekinjska opatinja za vojni pohod proti Ogrski glede na velikost samostanskega premoženja opremiti tri oborožene konjenike, medtem ko je moral samostan dominikank Velesovo opremiti štiri, samostan v Bistri šest, stiški samostan pa dvanajst konjenikov.⁶⁶⁵ Še istega leta pa so morali samostani prispevati za davek kot doto ob poroki Katarine, sestre nadvojvoda Ferdinanda, z mejnim grofom Karlom Badenskim. Ob tej priložnosti je mekinjski samostan plačal le 32 gld (toliko kot precej manjša malteška viteška komenda v Komendi), medtem ko je velesovski samostan plačal 100 gld, kostanjeviški 80 gld in kartuzija Bistra 60 gld.⁶⁶⁶

⁶⁶⁵ Jože Mlinarič, *Kartuzija Bistra*, Ljubljana 2001, str. 137.,

⁶⁶⁶ Ibidem, str. 138.

Na manjšo premožnost mekinjskega samostana v primerjavi z ostalimi kranjskimi samostani tudi v 16. stoletju kaže leta 1541 od deželnega kneza in kralja Ferdinanda za samostane predpisano plačilo dajatev, po katerem bi moral mekinjski samostan plačati 100 gld, medtem ko bi stiška opatija morala plačati 3.000 gld, pleterska kartuzija 1.000 gld, velesovski samostan 400 gld in Bistra 600 gld.⁶⁶⁷ Manjšo premoženjsko moč mekinjskega samostana podkrepljuje tudi dejstvo, da se je ob tej zahtevi deželnega kneza celo kranjski deželni vicedom zavzel za spregled plačila mekinjskim klarisam, češ "da je njihov samostan zelo reven."⁶⁶⁸ V izkazu prispevkov prelatov in samostanov na Kranjskem z dne 9. decembra 1534 in 15. maja 1541 je obakrat razvidno, da je mekinjska opatinja oz. samostan prispeval oz. opremil le enega konjenika, medtem ko jih je stiški opat moral dati 30, kostanjeviški dva, pleterski deset, prior iz Bistre šest, velesovska priorica štiri, frančiškani iz Novega mesta tri in ljubljanski kapitelj šest.⁶⁶⁹ Na skromnejše gospodarsko stanje mekinjskega samostana v tem času kaže tudi primerjava s pomembnejšimi cerkvenimi obdavčenci iz leta 1543, kjer se je po višini premoženjske napovedi za oblikovanje davčne osnove oz. imenjske rente mekinjski samostan s 262 gld 14kr znašel na predzadnjem mestu. Manj od njega je napovedal le ljubljanski prošt (118 gld 12 kr 2 d), veliko več pa npr. ljubljanski škof (601 gld 30 kr 3 d) ali denimo stiški opat (968 gld 27 kr 3 d). Približno enako vsoto je napovedal novomeški kapitelj (271 gld 48 kr 3 d).⁶⁷⁰ Da je bil mekinjski samostan sredi 16. stoletja očitno tudi v gospodarski krizi, dokazuje odlok nadvojvode Ferdinanda I., ki je 17. junija 1562 naročil ljubljanskemu škofu Petru Seebachu in kranjskemu deželnemu vicedomu Juriju Höfferju, naj se z velesovsko priorico Katarino dogovorita, da še naprej daje mekinjskemu samostanu dotedanjo podporo, tj. letno 80 gld v gotovini in 40 ljubljanskih starov žita, dokler si samostan ne bo opomogel.⁶⁷¹

Na slabo gospodarsko stanje mekinjskega samostana kaže še v začetku 17. stoletja tudi več dopisov "ubogega" mekinjskega samostana na deželne ter državne organe s prošnjo za gmotno pomoč.⁶⁷² Tako je mekinjskemu

⁶⁶⁷ Ibidem, str. 193.

⁶⁶⁸ Ibidem, str. 194.

⁶⁶⁹ ARS, AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 409 (str. 1055), šk. 410 (str. 223).

⁶⁷⁰ Lilijana Žnidaršič Golec, *Duhovniki kranjskega dela ljubljanske škofije do tridentinskega koncila*, v: *Acta Ecclesiastica Sloveniae*, št. 22, Ljubljana 2000, str. 96–97; glej tudi: ARS, AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko, št. 2 (1546–1549).

⁶⁷¹ M. Smole, n. d., 5. del, str. 52, 53.

⁶⁷² NŠAL, ŠAL, Spisi I., fasc. 22/3.

samostanu v letih 1604 do 1606 nudil pomoč celo studeniški samostan dominikank, katerega podložniki na njegovih gorenjskih posestvih⁶⁷³ so morali v teh letih mekinjskemu samostanu nuditi svoje dajatve in mu opravljati nekaj tlake.⁶⁷⁴ Ob tem velja omeniti še precejšnjo denarno in ostalo gmotno pomoč ljubljanskega škofa Tomaža Hrena samostanu ob koncu 20-tih let 17. stoletja pri zidavi novega samostanskega obzidja leta 1629.⁶⁷⁵

Zelo zanimiva primerjava gospodarskega stanja samostanov iz začetka 18. stoletja izhaja iz leta 1710, ko so v Ljubljani sklicali na posvet kranjsko duhovščino glede na razdelitev denarnih vsot na posamezne samostane. Iz tega je razvidno, da naj bi škofjeloški in mekinjski samostan plačala vsak po 100 gld, medtem ko naj bi ljubljanski klariški samostan 150 gld. Za nadaljnjo primerjavo velja omeniti, da so velesovskim dominikankam določili vsoto 250 gld, malteški komendi v Komendi 200 gld, stiški opatiji pa kar 1.800 gld.⁶⁷⁶

Če torej sklepamo iz predstavljenih podatkov, lahko rečemo, da je bila gospodarska in premoženjska moč tako mekinjskega kot ostalih dveh klariških samostanov v primerjavi z drugimi samostani na Kranjskem bolj slaba.

Prihodki in izdatki samostana

Glede prihodkov in izdatkov samostana Mekinje imamo natančnejše in številnejše podatke šele od konca 17. stoletja naprej, torej od obdobja, ko se je njegovo gospodarsko stanje začelo počasi stabilizirati.

Tako je na osnovi najstarejšega ohranjenega popisa prejemkov in izdatkov samostana Mekinje z dne 24. novembra 1684 razvidno, da je imel samostan v lasti 233¹/₂ hub, od katerih je plačevalo 116 (tj. polovica) tlako v naravi ali v denarni protivrednosti 348 gld. Tako so bile urbarialne obveznosti podložnikov v osnovi 2.194 gld 43 kr, a je zaradi delnega plačila nekaterih dajatev v naravi znašala dejanska vsota v denarju 1.836 gld. Vsaka podložniška huba je oddajala poleg urbarialnih obveznosti samostanu še en star ovsa, štiri kokoši, 25 jajc in enega pustnega petelina. Od desetine je mekinjski samostan prejel 108 gld 8 kr. Letno je dobil samostan še 50 gld od plačila

⁶⁷³ Studeniški samostan je imel posesti na Gorenjskem v dveh krajih šentviške predjožefinske župnije: Golo Brdo (6 hub, 1 kajža) in Babni Dol (2 hubi). – NŠAL, KAL 119/10.

⁶⁷⁴ NŠAL, ŠAL, Spisi I., fasc. 22/3.

⁶⁷⁵ Ibidem. Iz tega dokumenta, ki vsebuje večinoma popise opravljanja vozne tlake podložnikov različnih gospostev, ki so bivali v različnih vaseh (vozili so pesek, kamenje in apno), se da posredno razbrati tudi, kako je potekala temeljita obnova mekinjskega samostana dobrih 50 let kasneje.

⁶⁷⁶ ARS, AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 21, dokument z dne 23. 5. 1710, str. 851–857.

primščin, okoli 1.000 gld dohodka pa je pridobil od male pravde in drugih podložniških dajatev; tako je znašal samostanski prihodek letno 2.904 gld in 46 kr. Samostan je imel pri kranjskih deželnih stanovih naloženih 10.171 gld 52 kr 2 d kapitala, kar mu je prinašalo letno za 610 gld 18 kr 2 d obresti. Letne obresti so znašale okoli 6%, vendar ne vedno. Samostan je imel 5.000 gld naloženih tudi na Vipavskem, po vsej verjetnosti v vinogradih, za kar je letno dobil 300 gld obresti.

Izdatkov je imel samostan letno kar za 3.924 gld (kar je za dobrih 1.000 gld več kot je znašal letni samostanski prihodek); od tega je samostan odvajal za plačilo davkov kranjskemu prejemniškemu uradu 1.264 gld 44 kr 3 d, za obleke redovnic so porabili 250 gld, za vzdrževanje vzgojne ustanove (alumnata) 50 gld, za petrolej in sveče v cerkvi 100 gld, za prehrano in kuhinjske potrebščine s soljo vred so porabili 630 gld, za potrebno (mašno) vino 500 gld, za les 200 gld, za zdravnika in lekarno 100 gld, za plačilo duhovnikom, ki so opravljali maše v samostanski cerkvi, 300 gld ter za plačilo obrtnikov pri nujnih obnovitvenih delih 100 gld.⁶⁷⁷ V preteklih dveh letih je moral samostan plačati še izredni "davek za turško nevarnost" oz. t. i. turški davek v višini 450 gld. Samostanu je za lastne potrebe letno zmanjkovalo pšenice, za nakup katere je letno odštel 100 gld.

Dne 15. januarja leta 1685 je opatinja Klara Golijanič papeškemu komisarju navedla v poročilu o gospodarskem stanju mekinjskega samostana naslednje podatke: prihodek samostana od podložniških dajatev, tlake in ostalih podložniških obveznosti je bil letno 1.075 gld 9 kr 1 d. Prihodek od obresti za 5.000 gld, ki jih je samostan posodil raznim plemičem, je bil 910 gld 49 kr. Torej naj bi imel samostan Mekinje skupni prihodek v višini 1.985 gld 58 kr in 1 d. Poleg tega je samostan imel pri kranjskih deželnih stanovih naložen kapital v višini 13.216 gld 12 kr. Iz tega zneska naj bi vzdrževal 20 sester,⁶⁷⁸ kaplana, spovednika, cerkovnika (mežnarja), samostanske hlapce in dekle. Iz te postavke so se plačevali tudi stroški za druge duhovnike, ki so opravljali vsako četrtletje maše in molitve v samostanski cerkvi, ter plačilo gosposčinskega davka; prav tako tudi kontribucija. Opatinja omenja tudi vzdrževanje alumnata oz. učno-vzgojnega zavoda za kranjska plemiška in

⁶⁷⁷ ARS, AS 730, Gospostvo Dol (1477–1875), fasc. 148, 2. snopič: *Dohodki samostana Mekinje 1684*.

⁶⁷⁸ Iz drugih virov pa ugotovimo, da je bilo leta 1685 v samostanu skupaj z opatinjo 18 redovnic (AACU, *A parte Imperii, Carniola Superiore, "Clarisse a Minkendorf e Locopoli"*, str. 180, 181).

meščanska dekleta. Obenem navaja, da "plačevanje dajatev podložniki prenašajo s skrajnim naporom in da so iz leta v leto v velikem zaostanku za svoje dajatve."⁶⁷⁹

Iz nekega drugega ohranjenega dokumenta iz konca 17. stoletja pa ugotovimo, da je samostan v letih 1688 do 1695 plačal za davke in izredno kontribucijo znesek v višini 358 gld 40 kr, kar znesse cca. 45 gld na leto. Od prodaje njive, ki jo je neki mekinjski podložnik prodal za 40 gld, je moral samostan državi plačati 6 gld. Od davka na premoženje je samostan v teh sedmih letih plačal 211 gld 31 kr 3 d, od redne kontribucije in rekvizicije pa 118 gld 29 kr 3 d.⁶⁸⁰ K temu pa je potrebno prišteti še plačilo dednega odvetništva gospodom Gallenberškim, kar je po izračunih znašalo nekaj nad 50 gld letno.⁶⁸¹

V tem času so obnavljali tudi zgradbo mekinjskega samostana, česar opatinja izrecno ne navaja. S tem pa v bistvu potrjuje druge, doslej znane vire, da so obnovo mekinjskega samostana vodili samostanski dedni odvetniki grofje Gallenbergi iz lastnih sredstev (tudi ob pomoči kranjskih deželnih stanov) ter da samostanu iz njegovih lastnih sredstev za obnovo ni bilo potrebno prispevati skoraj ničesar (morda le plačilo obrtnikov, v višini 100 gld).

O stanju samostanskih prihodkov in izdatkov v 18. stoletju pa izvemo iz dopisa opatinje Bernardine Batthiany Dvorni komisiji za dobrodelne ustanove leta 1764; samostan je imel takrat 223 hub in za 53.010 gld aktive, v njem pa je takrat živelo skupaj z opatinjo 25 redovnic.⁶⁸²

Iz istega časa se nam je ohranil tudi dokument, ki prinaša natančen pregled izdatkov samostana Mekinje za obdobje od leta 1764 do 1773.⁶⁸³

Vrsta izdatka	1764	1765	1766	1767	1768	1769	1770	1771	1772	1773	Vsota 10 let
Dominikalna kontribucija	554gld 46 ¹ / ₂ kr	554gld 46 ¹ / ₂ kr	554gld 46 ¹ / ₂ kr	554gld 46 ¹ / ₂ kr	554gld 46 ¹ / ₂ kr	554gld 46 ¹ / ₂ kr	554gld 46 ¹ / ₂ kr	554gld 46 ¹ / ₂ kr	554gld 46 ¹ / ₂ kr	554gld 46 ¹ / ₂ kr	5.547gld 45kr
Davek od dominikalnih žup	41gld 19kr	41gld 19kr	41gld 19kr	41gld 19kr	41gld 19kr	41gld 19kr	41gld 19kr	41gld 19kr	41gld 19kr	41gld 19kr	413gld 10kr
Davek od hiše v Kamniku	2gld 19 ¹ / ₂ kr	2gld 19 ¹ / ₂ kr	2gld 19 ¹ / ₂ kr	2gld 19 ¹ / ₂ kr	2gld 19 ¹ / ₂ kr	2gld 19 ¹ / ₂ kr	2gld 19 ¹ / ₂ kr	2gld 19 ¹ / ₂ kr	2gld 19 ¹ / ₂ kr	2gld 19 ¹ / ₂ kr	25gld 35kr

⁶⁷⁹ ARS, ibidem, *Izdatki in prihodki samostana Mekinje*, str. 389–391.

⁶⁸⁰ ARS, AS 757, Samostan klaris Mekinje (1687–1784), *Pobotnica samostana Mekinje*, Ljubljana 12. 4. 1696.

⁶⁸¹ Podrobneje o tem glej v nadaljevanju poglavje: *Stroški dednega odvetništva nad mekinjskim samostanom*.

⁶⁸² ARS, ibidem, *Dopis opatinje Bernardine Batthiany Dvorni komisiji za dobrodelne ustanove*.

⁶⁸³ Ibidem, *Seznam izdatkov samostana Mekinje v letih 1764–1773*.

Plačilo služinčadi	208gld 10 ³ / ₄ kr	208gld 10 ³ / ₄ kr	208gld 10 ³ / ₄ kr	208gld 10 ³ / ₄ kr	208gld 10 ³ / ₄ kr	208gld 10 ³ / ₄ kr	208gld 10 ³ / ₄ kr	208gld 10 ³ / ₄ kr	208gld 10 ³ / ₄ kr	208gld 10 ³ / ₄ kr	208gld 10 ³ / ₄ kr	2.081gld 4 ¹ / ₂ kr
Plačilo "štipendij" redovnicam	221gld	221gld	221gld	221gld	221gld	221gld	221gld	221gld	221gld	221gld	221gld	2.210gld
Stroški samostanski skupnosti za obleke	500gld	500gld	500gld	500gld	500gld	500gld	500gld	500gld	500gld	500gld	500gld	5.000gld
Stroški za zdravnika in padarja med letom	100gld	118gld	130gld	100gld	150gld	140gld	160gld	250gld	200gld	205gld		1.553gld
Stroški lekarnarja in nabave zdravil	100gld	100gld	100gld	100gld	100gld	100gld	100gld	100gld	100gld	100gld	100gld	1.000gld
Popravila na samostanske m posestvu v Vipavi	40gld	50gld	38gld 40kr	45gld 30kr	50gld	60gld 30kr	40gld	80gld	100gld	200gld		704gld 40kr
Stroški pre- voza vina in mitnine za vino	429gld 24kr 3d	249gld 51kr	480gld 40kr	253gld 20kr	471gld 30kr	430gld 27kr	400gld 40kr	509gld 47kr	300gld 24kr	440gld		3.966gld 3kr 3d
Stroški popravila samostana, cerkve, hiše v Kamniku	120gld	120gld	120gld	120gld	120gld	120gld	120gld	120gld	120gld	120gld	120gld	1.200gld
Stroški za drva in gradbeni les	250gld	250gld	250gld	250gld	250gld	250gld	250gld	250gld	250gld	250gld	250gld	2.500gld
Stroški nabave 2400 funtov masti a 10-14kr	400gld	400gld	400gld	460gld	460gld	480gld	480gld	520gld	520gld	560gld		4.680gld
Nakup 40 memikov soli	72gld	72gld	72gld	72gld	72gld	72gld	72gld	72gld	72gld	72gld	72gld	720gld
Nakup 700 funtov kisa	105gld	105gld	105gld	105gld	105gld	105gld	105gld	105gld	105gld	105gld	105gld	1.050gld
Nakup 600 funtov olivnega olja	150gld	170gld	150gld	169gld	180gld	200gld	162gld	174gld	200gld	196gld		1.751gld
Nakup 90 funtov voska	90gld	90gld	90gld	90gld	90gld	90gld	90gld	90gld	90gld	90gld	90gld	900gld
Nakup obi- čajnega go- vejega mesa preko leta	257gld 53 ¹ / ₄ kr	229gld 26 ³ / ₄ kr	213gld 13kr	241gld 10 ³ / ₄ kr	249gld 12 ¹ / ₂ kr	261gld 17 ¹ / ₂ kr	241gld 57 ³ / ₄ kr	268gld 38 ¹ / ₄ kr	316gld 31 ¹ / ₄ kr	316gld 26kr		2.595gld 47 ¹ / ₄ kr
Nakup tele- čjega mesa skozi leto	323gld 56 ¹ / ₂ kr	306gld 52 ³ / ₄ kr	322gld 52kr	338gld 45 ³ / ₄ kr	368gld 9kr	341gld 59 ¹ / ₄ kr	349gld 31 ¹ / ₂ kr	373gld 39 ¹ / ₂ kr	293gld 2d	335gld 18 ¹ / ₂ kr		3.353gld 18 ³ / ₄ kr

Nakup 5 kosov govejega mesa za služinčad in obrtnike	140gld	130gld	125gld	145gld	125gld	140gld	130gld	150gld	125gld	150gld	1.360gld
Za koštrune	129gld 13kr	124gld 47kr	103gld 59kr	100gld 58kr	126gld 35kr	147gld 22kr	160gld	128gld 26kr	176gld 49kr	121gld 20 1/2kr	1.319gld 29 1/2kr
Za sedem prašičev	70gld	75gld	70gld	65gld	70gld	70gld	75gld	65gld	80gld	60gld	700gld
100 funtov riža	15gld	15gld	15gld	15gld	15gld	15gld	15gld	15gld	15gld	15gld	150gld
100 funtov polenovk	20gld	20gld	20gld	20gld	20gld	20gld	20gld	20gld	20gld	20gld	200gld
Povračila dolgov	1.800gld	5.300gld	450gld	4.240gld	1.250gld	400gld	370gld	85gld	642gld 30kr	900gld	14.573gld 30kr
Plačilo opravljanja maš za umrle redovnice in obletnic	-	100gld	-	100gld	100gld	-	-	-	-	100gld	400gld
SKUPAJ											73.648gld 18kr

Samostan je imel v desetih letih za 73.648 gld 18 kr izdatkov, kar letno prinese cca. 7.300 gld. Torej so samostanski izdatki v 70-tih letih 18. stoletja znašali skoraj še enkrat več kot sredi 80-tih let 17. stoletja. Samostan je moral letno, če si pogledamo le najpomembnejše postavke, plačati: okoli 820 gld državnih davkov (kar predstavlja 11% vseh letnih stroškov), za obleke redovnic so porabili 500 gld (7%), za plačilo raznim obrtnikom 80 gld, škofijskim duhovnikom in frančiškanom za opravljanje maš 343 gld (cca. 4,5%), zdravniku in za zdravila je moral samostan odšteti skupaj 200 gld, za hrano (skupaj z vinom) redovnic in služinčadi pa kar 1.900 gld, kar je predstavljalo nekaj več kot četrtino vseh letnih izdatkov (cca. 28%);⁶⁸⁴ za drva in les je plačal letno 250 gld, za vzdrževanje samostanske cerkve pa okoli 200 gld. K temu pa je potrebno prišteti še skupen seštevek za okoli 2.000 gld "manjših" izdatkov. Isti vir nam sporoča, da je mekinjski samostan prejel v obdobju 1764–1773 za maše 400 gld, od svojih dolžnikov pa povrnjenih za 14.537 gld 30 kr zapadlih obveznosti, tako da so desetletni izdatki samostana znašali dejansko le 58.710 gld 30 kr, torej povprečno 5.871 gld letno.

Za primerjavo si pogledjmo še stanje samostanskih prihodkov in izdatkov

⁶⁸⁴ Leta 1779 so stroški prehrane dosegli kar 37% vseh letnih stroškov samostana; vir: glej naslednjo opombo.

leta 1779:⁶⁸⁵*Letni prihodki*

Urbarialne dajatve oz. prejem dominikalnega činža	475 gld 58 kr 2 d
Robotnina	411 gld 22 kr 3 d
Vozna tlaka v denarju	168 gld 33 kr
Denar od desetine	356 gld 16 kr 1 d
Zaostanki plačila primščine podložnikov	1.288 gld 5 kr
Obresti od 46.620 gld vrednega aktivnega kapitala	1.864 gld 48 kr
Plačilo vzdrževalnine za samostanske gojenke	621 gld 36 kr
Vrednost presežka žita	997 gld 44 kr
Vrednost presežka potrošnje vina	300 gld
Vrednost prodane črede koštrunov	29 gld 30 kr
Skupna vrednost letnih samostanskih prihodkov	<u>6.513 gld 53 kr 2 d</u>

Letni izdatki

Plačilo kontribucije:	
- od dominikalne posesti	557 gld 43 kr 3 d
- davek od pristav	62 gld 58 kr 3 d
- davek od hiše v Kamniku	2 gld 33 kr 1 d
Izredni samostanski davek in davek na dediščino	53 gld 13 kr
Dolžni konventni davek	40 gld
Dominikalni prispevek za vzdrževanje vojaške četrti	10 gld 19 kr
Mesni krajcar od dominikalnega zemljišča	20 gld
Temesarj	46 gld 13 kr
Denar za opravljanje pri samostanu ustanovljenih maš	261 gld 45 kr
Plačilo obresti za 6.101 gld samostanskega dolga	244 gld 36 kr
Plačilo naročil	101 gld 24 kr
Plačila splošno	376 gld 34 kr
Letna "štipendija" oz. prejemek redovnic	170 gld
Za razne namene konventa:	
- nakup oblek	99 gld 42 kr
- za nakup zdravil v lekarni, za zdravnika in kirurga	311 gld 40 kr 2 d
- za drva in gradbeni les	250 gld 10 kr 2 d
- za 18 centov masti	372 gld 40 kr
- za 50 mernikov soli	75 gld 33 kr
- za sveče	91 gld 30 kr
- 524 funtov olivnega olja	174 gld 32 kr
- 50 funtov voska	28 gld 20 kr
- za nakup govejega mesa, teletine za vse leto	558 gld 51 kr 2 d
- za nakup 85 koštrunov	154 gld 26 kr 2 d
- poleg tega je bilo za prehrano služinčadi in rokodelcev nakupljenih še	
sedem govedi	130 gld 44 kr 2
osem prašičev	84 gld 32 kr 1 d
- za nakup 50 funtov riža	6 gld 40 kr
- za nakup 105 funtov polenovk	26 gld 15 kr
- za nakup svežih rib, raguja (mletega mesa), želv in žab	93 gld 16 kr

⁶⁸⁵ ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 221, *Summarischer Rechnungs Extract pro anno 1779 und respective wahrer denmahligen Vermögens-Stand des adelichen jungfräulichen Stifts Münkendorf Ordinis St. Clarae*.

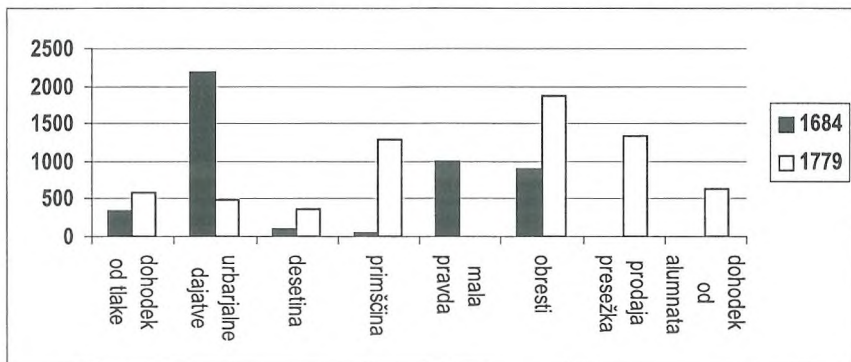
- za nakup različnih začimb.....	20 gld 13 kr
- za nakup kave, sladkorja in čokolade.....	60 gld
Stroški za gradbena popravila samostana, cerkve, pristav, mlina, hiše v Kamniku in Vipavi.....	
	122 gld 35 kr
Skupaj letnih stroškov	4. 624 gld 7 kr 2 d

Tako je imel samostan Mekinje, če odštejemo prihodke od izdatkov, v zadnjem obdobju obstoja letno 1.889 gld 46 kr in 1 d presežka prihodkov nad odhodki in je torej posloval rentabilno.

Primerjava prihodkov in izdatkov v drugi polovici 17. in drugi polovici 18. stoletja

Če nekoliko podrobneje primerjamo razrez in rast posameznih postavk v obeh časovnih obdobjih, dobimo naslednjo sliko:

Primerjava samostanskih prihodkov v letih 1684 in 1779

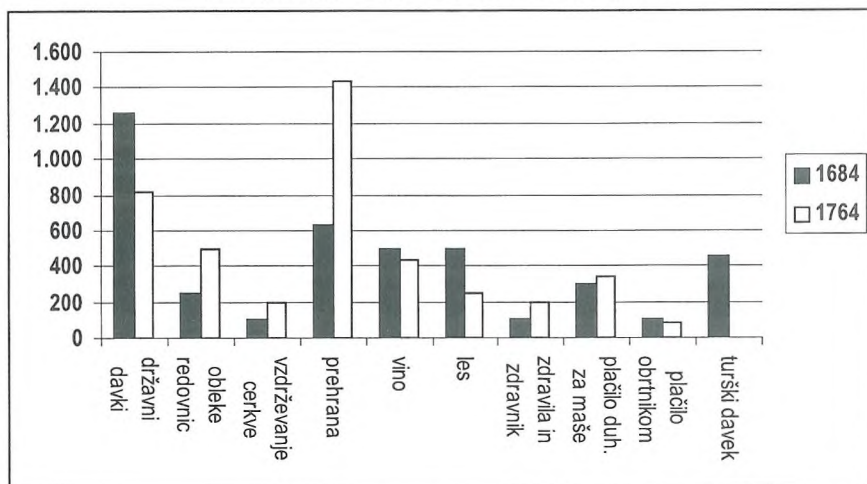

Če si najprej pogledamo samostanske *prihodke*, ugotovimo, da se je leta 1779 v primerjavi z letom 1684 zelo zmanjšala postavka "urbarialni dohodki" (kar za cca. trikrat), najbolj pa so se povečali prihodki od plačila primščin (kar za približno 13-krat; takšno povečanje te postavke je posledica plačila podložniških zaostankov iz preteklih let) in od obresti (za cca. 100%); na novo se pojavijo dohodki od prodaje presežka (kar priča, da se je premoženjsko stanje samostana konec 18. stoletja v primerjavi z letom 1684 precej popravilo) in od samostanskega vzgojnega zavoda, česar leta 1684 ne zasledimo.

Pri samostanskih *izdatkih* pa ugotovimo, da se je leta 1764 v primerjavi z letom 1684 zelo zmanjšalo plačilo državnih davkov (ukinjen je bil turški davek), zelo pa so se povečali stroški za prehrano in obleke redovnic. Ti so leta 1764 znašali približno še enkrat toliko kot leta 1684 (povečanje za cca.

100%), čeprav se je število redovnic povečalo z okrog 18 na okrog 25, torej le za cca. 30%.

Primerjava samostanskih izdatkov v letih 1684 in 1764

Stroški vzdrževanja dekel in hlapcev v samostanu

V mekinjskem samostanu so bivali tudi hlapci in dekle oz. posli (*Dienst-bothen*), ki so opravljali razna opravila. Ob razpustitvi samostana je v njem služilo dvanajst poslov. Od tega je ena strežnica stregla izključno opatinji in je na dan zaslužila skupaj z malico 15 kr. Ostalih enajst je opravljalo naslednja dela: dve strežnici sta stregli vsem ostalim (cca. 20) redovnicam, dve dekli sta pekli kruh, dve opravljali dela v kuhinji, dve sta kurili samostanske peči, dve dekli sta opravljali delo perice in ena dekla je sprejemala obiskovalce na porti. Vsaka od teh dekel-strežnic je zaslužila 10 kr na dan.

Poleg teh poslov oz. dekel, ki so bivali v samostanu, je imel samostan Mekinje na svojem pridvornem oz. dominikalnem gospodstvu v Mekinjah še samostanskega sodnika (*Hoffrichter*), ki je sodil podložnikom in za katerega je samostan plačeval 40 kr na dan, ko je ta uradoval. Poleg tega pa so imeli še pristavnika (*Mayer*), gozdnega hlapca (*Forstknecht*), kuharja, dva skrbnika oz. hlapca za govedo, konjskega in svinjskega hlapca, skupaj zaposlenih osem oseb. Vsi ti so prejeli dnevno plačilo 20 kr ter malico.⁶⁸⁶

⁶⁸⁶ ARS, ibidem, šk. 246, Eccl. M-7-1.

Stroški dednega odvetništva nad samostanom

Gallenbergi so bili že od ustanovitve samostanski dedni odvetniki. To je pomenilo, da so namesto samostana kot cerkvene pravne osebe zastopali njegove koristi v raznih pravnih in sodnih zadevah. V zameno pa jim je moral samostan plačevati določeno vsoto. Za zgodnja obdobja je višino plačane vsote zelo težko ugotoviti. Prvi dokumenti, ki nam o tem poročajo, so šele iz srede 17. stoletja. Na osnovi podatka o plačilu samostana Mekinje za dedno odvetništvo je razvidno, da je znašala letna vsota 52 gld 19 kr in 1 d; in sicer so morali plačati iz naslova poldruega denariča 37 gld 33 kr 2 d, za razne ustajljene dajatve 2 gld, od hubnega goldinarja 3 gld, za nove dajatve 7 gld 30 kr 3 d in za denar od novih hub 2 gld 15 kr.⁶⁸⁷ V letih 1639 do 1664 (tj. 26 let) je samostan za dedno odvetništvo odštel skupaj 1.360 gld 20 kr 2 d. Za isto obdobje je samostan za izredno kontribucijo plačal 475 gld 46 kr 1 d. Kot nekakšno dajatev na vsako svojo posedujočo hubo pa je plačal še 205 gld, kar zneso skupno 680 gld 46 kr 1 d. Torej je imel samostan v 26 letih za plačilo dednega odvetništva in državnih davkov stroškov za 2.041 gld 6 kr 3 d oz. okoli 79 gld letno.

Za dedno odvetništvo so samostanski podložniki dednemu odvetniku Gallenbergu dajali letno še 639 mernikov ovska oz. v denarni protivrednosti 543 gld 9 kr, 168 kokoši oz. 67 gld 12 kr in opravljali 12 voznih tlakov oz. v denarju 9 gld 45 kr.

Če si nekoliko podrobneje pogledamo dajatve mekinjskih podložnikov dednim odvetnikom Gallenbergom v vasi Tacen pod Šmarno goro, kjer so bile dajatve največje, ugotovimo naslednje: podložniki so morali dajati 22 mernikov pšenice (44 gld), 32 mernikov prosa (36 gld 48 kr) ter 68 mernikov ovska (57 gld 48 kr). Za gosposčinski davek so plačevali 19 gld 45 kr, za tlako 12 gld 38 kr ter za malo pravdo, preračunano v denar 5 gld 22 kr.⁶⁸⁸ V letih 1688 do 1695 so podložniki v Tacnu plačali skupno 246 gld 20 kr (letno torej cca. 35 gld) rednega davka in 99 gld (letno 14 gld) kontribucije.

Približno pol stoletja pozneje, leta 1748 pa so na podlagi reformiranega urbarja mekinjskega samostanskega gospostva dajatve tacenskih podložnikov znašale letno 80 gld 50 kr 3 d. Dajatve so plačevali tako v naravi kot v denarni protivrednosti, kar kaže na to, da so podložniki dajatve v naravi (pred-

⁶⁸⁷ ARS, AS 730, Gospostvo Dol (1477–1875), fasc. 148, str. 418 (Ljubljana 27. 11. 1664).

⁶⁸⁸ ARS, *ibidem*, fasc. 148, *Izkaz dajatev podložnikov v Tacnu*, str. 434.

vsem tlako) plačevali v denarju.⁶⁸⁹

Med dokumenti, ki se nanašajo na dedno odvetništvo nad obravnavanim samostanom, je najti tudi zanimivo zakupno pogodbo med grofom Jurijem Žigo Gallenbergom in opatinjo Katarino Attems leta 1689, ki kaže na to, da je lahko tudi samostan sam vzel v zakup dohodke od dednega odvetništva. V tej pogodbi se je namreč samostan Mekinje zavezal vzeti v zakup premoženje ter prihodke od ročne in vozne tlake, ki je pripadala Gallenbergom kot dednim samostanskim odvetnikom. Gallenbergom je moral samostan po pogodbi v zameno za zakup dajati 180 gld letno. Gallenbergi naj bi v tem času plačevali še naprej stanovskemu prejemniškemu uradu vse, iz odvetništva izhajajoče obveznosti, česar jim samostan ni bil dolžan povrniti v denarju, ampak z 10 stari ovsa letno. Če bi samostan odstopil od pogodbe, bi moral to napovedati četrť leta prej.⁶⁹⁰

Dejstvo, da dajatve za dedno odvetništvo niso "ugasnile" z razpustitvijo samostana, nam potrjuje dokument, ki jasno kaže, da so Gallenbergi še leta 1788, tj. šest let po razpustitvi samostana, od takratnega državnega "kamelarnega gospostva Mekinje", dobivali 639 mernikov odvetščinskega ovsa, 168 kokoši ter tlako od 19 podložnikov, ki je znašala v denarni protivrednosti 9 gld 38 kr.⁶⁹¹

Denarno poslovanje samostana

Samostan je pri svojem poslovanju ustvaril precej pozitivnega premoženja oz. aktive, nekaj pa tudi dolgov.

Samostanska aktiva

Samostan Mekinje je imel poleg premoženja v različnih premičninah in nepremičninah tudi precej denarja, naloženega v gotovini. O tem nam pričajo razne menice in pobotnice iz druge polovice 18. stoletja, izstavljene različnim fizičnim in pravnim osebam. Samostan je fizičnim osebam posojal največkrat v enkratnem znesku okoli 100 gld s pet odstotno letno obrestno mero.

Veliko denarja je imel naloženega tudi pri pravnih osebah, zlasti pri kranjskih in štajerskih deželnih stanovih, precej pa tudi pri Vrhovni bankalni deputaciji na Dunaju (Wiener Banco).

⁶⁸⁹ Ibidem, str. 442.

⁶⁹⁰ ARS, ibidem, fasc. 148, snopič 2, str. 241–244.

⁶⁹¹ Ibidem.

Samostanski kapital oz. aktivno premoženje so v popisu ob razpustitvi delili na tistega, ki je izviral iz (čistega) samostanskega premoženja oz. t. i. lastniški kapital (*eigenthimliche Kapitalien*) in tistega, ki je bil samostanu namenjen za opravljanje skrbi za dušni blagor laikov oz. razne maše zadušnice in spominske maše, t. i. "ustanovni kapital" (*verstifteten Kapitalien*). Vsega skupaj je imel samostan naloženega 50.220 gld denarja, od tega v javnih ustanovah oz. fondih 46.720 gld (cca. 93%) ter 3.500 gld (cca. 7%) pri privatnih osebah.⁶⁹²

Tako je ob razpustitvi leta 1782 samostan Mekinje posedoval v gotovini vsoto 162 gld 24 kr, v naloženem lastniškem kapitalu pa kar 24.620 gld, od česar je prejemal letno 250 gld 48 kr obresti. Omenjene zneske pa je imel naložene pri treh pravnih osebah, in sicer:

- Od 8. januarja 1767 je imel pri Vrhovni bankalni deputaciji (Wiener Banco) naloženih 1.620 gld, od česar je letno prejemal 64 gld 48 kr obresti.
- Od 1. maja 1768 je imel pri kranjskih deželnih stanovah 8.900 gld, od tega erarialnih obveznosti 2.300 gld in 6.600 gld dominikalnih. Od leta 1772 je imel samostan pri kranjskih deželnih stanovah naloženih še 5000 gld erarialnih obveznosti.
- Pri štajerskih deželnih stanovah je imel samostan od 1. februarja 1768 vsoto 3.300 gld, od česar je dobival letno 66 gld obresti.

Kot posojilo privatnim osebam pa je imel mekinjski samostan pri kranjskih deželnih stanovah kot posojilo grofu Dizmu Auerspergu v višini 3000 gld in grofu Lichtenbergu v višini 500 gld naloženih oz. v dobro še 3.500 gld, za kar je prejel letno 120 gld obresti.⁶⁹³

Vrednost t. i. "ustanovnih kapitalij" mekinjskega samostana je znašala ob razpustitvi skupno 25.600 gld. Celotni znesek je bil naložen pri kranjskih deželnih stanovah, delil pa se je na tri dele; največji del oz. 22.000 gld je pripadal neposredno samostanu, 2.500 gld mekinjski samostanski cerkvi Marijinega Vnebovzetja ter 1.100 gld bratovščini Marijinega Brezmadežnega Srca.⁶⁹⁴

⁶⁹² ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 237.

⁶⁹³ Ibidem, *Seznam ustanov pri razpuščenem samostanu klaris v Mekinjah*.

⁶⁹⁴ Ibidem, šk. 246, *Specification der Schuldobligationen, welche bei der Inventur des gehobenen Frauen-klarisen-Kloster-Stifts zu Münkendorf vorgefunden und vermög höchsten Hofkammer verordnung vom 13. Jänner 1782 dem hiesig k.k. Kammeral Zahlamter zur Verwahr und Verrechnung übergeben worden*.

Samostanski dolgovi

Samostan Mekinje je imel ob razpustitvi 7.195 gld 34 kr dolga, kar je predstavljalo le slabo tretjino (cca. 30%) zneska samostanskih lastniških kapitalij oz. le sedmino (14,3%) celotne aktive. Omenjeni znesek pomeni približno še enkrat večjo vsoto kot so znašala samostanska posojila fizičnim osebam. Samostan si je večino denarja sposodil od fizičnih oseb.

Glede posameznih evidentiranih najemov posojil je bilo stanje naslednje:

- Dne 12. junija 1728 so frančiškani iz Kamnika naložili v mekinjskem samostanu ustanovo za Nežo Požar v višini 170 gld.
- 1759 in 1763 je Uršula Markun posodila samostanu 135 gld.
- 1760 je Alojzija Körber posodila samostanu 1.600 gld, prav tako tudi duhovnik Tomaž Poklukar znesek 700 gld.
- 1761 je 100 gld samostanu posodila Apolonija Preklet.
- 1763 sta 70 gld samostanu posodila brata Peter in Pavel Novak; prav tako pa tudi znesek 80 gld Magdalena Lukan. Ta je tudi naslednje leto (1764) posodila samostanu 90 gld.
- 1766 si je samostan sposodil od Simona Tschankla vsoto 400 gld.
- 1768 si je samostan od skrbnikov Marka Stareta sposodil 56 gld 6 kr.
- 1770 je Magdalena Škerpin posodila samostanu 1.040 gld. Istega leta je 51 gld posodila tudi Doroteja Kos.
- 1771 je slednja posodila samostanu še 100 gld.
- 1773 je Jurij Vidic posodil samostanu 500 gld.
- 1774 je Andrej Alič, kamniški meščan, posodil samostanu 400 gld. Prav tako si je istega leta samostan sposodil še 50 gld od Marije Ane Pabušorc.
- 1776 je Nikolaj Kregar posodil samostanu 100 gld.
- 1779 je Kamničan Jožef Pfleger posodil samostanu 1.000 gld.
- 1780 so dediči Terezije in Filipa Gergrain samostanu posodili 253 gld 28 kr.
- Istega leta si je samostan pri svoji samostanski cerkvi sposodil 60 gld, leta 1782 pa še 240 gld, skupaj torej 300 gld.⁶⁹⁵

Če k aktivni v kapitalijah prištejemo še vso vrednost ocenjenega premoženja premoženja obravnavanega samostana, je to znašalo skupno 140.597 gld.

⁶⁹⁵ Ibidem, šk. 235, *Ausweis dem aus der Vermögen des aufgehobenen Frauen-stifts Ordinis S. Clara zu Münkendorf abzuführen kommenden Passivorum, welche aus dem untern Dato 20. Febr. 1782 errichteten Inventario gezogen, einfolglich was hierwan von Seiten der Cammeral Cassa bereits getilget worden und was noch fernershin zu berichtigen sein.*

Stanje podložniških dajatev na osnovi terezijanske davčne rektifikacije⁶⁹⁶

Iz terezijanske davčne rektifikacije iz sredine 18. stoletja je razvidno, da je imel samostan Mekinje v 110 vaseh 457 podložnikov. Davčna osnova za vse samostanske hube (ob splošno uveljavljeni predpostavki, po kateri je bila ena huba vredna 1 gld) je znašala 223 gld 2 kr $9\frac{7}{8}$ d; kontribucija je znašala letno 1.338 gld 17 kr $2\frac{2}{3}$ d, redni davek 1.102 gld 24 kr $2\frac{5}{6}$ d. Podložniki so samostanu plačevali gosposki činž letno v višini 475 gld 58 kr $\frac{1}{2}$ d.

- Samostanski podložniki so letno pridelali:⁶⁹⁷
 - 604 $\frac{5}{12}$ mernikov ovsa,
 - 172 $\frac{7}{8}$ mernikov pšenice,
 - 10 $\frac{1}{2}$ mernikov rži,
 - 175 mernikov mešanega žita.
- Samostanski dohodek od male pravde (samostanski podložniki so plačevali oz. dajali samostanu za malo pravdo letno):
 - 5 mernikov soli,
 - 1 mernik olivnega olja,
 - 1028 kokoši in 4375 jajc,
 - 174 $\frac{7}{10}$ pustnih petelinov,
 - 12 kopunov,
 - 39 ovac,
 - 13 odojkov,
 - 13 jagenjčkov.
- Samostanski dohodek od tlake:
 - vozna tlaka preračunana v denar je znašala 178 gld 9 kr,
 - navadna tlaka, preračunana v denar, je znašala 411 gld 22 kr 3 d,
 - tlake z živino je bilo 93 dni 19 ur,

⁶⁹⁶ ARS, AS 174, Terezijanski kataster, *Das Stifft Münckendorf – Oberkrainer Viertel*, šk. 217.

⁶⁹⁷ Najpogostejše uporabljene mere in njihov izračun v današnje merske enote:

Žitne mere: star = 106 l; mernik = 26,5–30,75 l; bokal = $\frac{1}{2}$ mernika = cca. 13 l

Vinske mere: vedro = 39,60 l

Utežne mere: funt (dunajska mera) = 560 g (1 funt = 32 lotov; 1 lot = 4 kvinte; 1 kvint = 4 utežni denariči)

Razne mere:

- za les in drva: tovor = 139–180 kg; peljaj = voz širok 4 čevlje

- za lan: čehulja = 280 g

Več glej Sergij Vilfan, *Prispevki k zgodovini mer na Slovenskem s posebnim ozirom na ljubljansko mero*, v: *Zgodovinski časopis*, let. 8 (1954), št. 1–4.

- ročne tlake 189 dni,
- dajatev prediva je znašala 538 funtov.
- Odvetniški oves: 675 mernikov.

1.2. Pregled samostanskega premoženja na osnovi terezijanskega katastra

Pri raziskovanju gospodarskega stanja mekinjskega samostana v zadnjem obdobju njegovega obstoja ne moremo mimo zelo pomembnega vira *terezijanskega katastra*.⁶⁹⁸ Čeprav ima terezijanski kataster v primerjavi z današnjim katastrom številne pomanjkljivosti, je edini od katastrov (z izjemo imenjske knjige⁶⁹⁹ za Kranjsko), ki je nastal še v času obstoja tega samostana, zato je njegova zgodovinska vrednost za preučevanje gospodarske preteklosti mekinjskega samostana neprecenljiva.

Ekskurz: Terezijanski kataster

Terezijanski katastrski operat nima vseh značilnosti katastra. Vsebuje popis nosilcev pravnih pravic do zemlje, uporabo zemljišč v okviru štirih katastrskih kultur, napovedi dohodka in podložniških obveznosti. Podatki, zajeti v tem katastrskem operatu, izkazujejo lokacije zemljiške posesti ter razvid podložniške obveznosti do zemljiškega gospoda. Operat predstavlja po vsebini svojih sestavnih delov in tudi v pogledu zajetja napovedi in izmere, evidenco dominikalnih in kmečkih zemljišč v poskusu poenotenja obdavčenja dohodkov od zemljišč, ki ga je nameravala uvesti vladarica Marija Terezija. Pri tej nameri zemljišča niso bila izmerjena, ampak je bila njihova velikost ocenjena po povprečni količini posejane žita; velikost travniških zemljišč je bila ocenjena po povprečnem donosu sena in otave, izražena v eno ali dvovprežnih vozovih, velikost gozdnih parcel pa

⁶⁹⁸ Več o razvoju zemljiškega katastra nasploh glej: Peter Ribnikar, Jože Rotar, Peter Svetik, *160 let mapnega arhiva*, katalog ARS, Ljubljana 1987.

⁶⁹⁹ Za nekakšnega predhodnika modernega katastra lahko štejemo že *imenjsko knjigo*, na podlagi katere se je že v 15. stoletju plačeval davek na imenjsko rento. Imenjska renta, tj. dohodek zemljiškega gospoda od podložnikov, kakršen je bil razviden iz urbarjev in preračunan v denar, je tako predstavljala tisto davčno osnovo, ki je bila že od konca 15. stoletja odločilna za odmero vojaške in davčne obveznosti plemstva. Ker je bilo plemstvo po premoženju zelo diferencirano, vojaške dolžnosti ni bilo mogoče odmeriti na plemičevo osebo. Zato so njegovo gmožno moč ocenjevali po dohodkih, ki jih je imel plemič od svojih podložnikov. Po tej ocenitvi so mu odmerili količino oklepnih konj, ki jih mora postaviti. Za Kranjsko so imenjske knjige ohranjene od leta 1539 dalje in so v začetku vsebovale le skupni znesek napovedi za vsako gospostvo posebej. V začetku so bile napovedi kolikor toliko realne, zato so davek odmerjali v ulomku od napovedane osnove, ko pa se je kupna moč denarja zmanjšala in je dejanska vrednost imenjske rente daleč presegla staro cenitev, so ga odmerjali v mnogokratniku.

so ocenili po količini dnevnega dela v gozdu. Tako pri terezijanskemu katastru lahko govorimo o zelo pavšalni izmeri zemljišč, dohodki od zemljišč pa so bili napovedani deloma v denarju deloma v naturalijah. Izvedba rektifikacije in katastra, ki jo je napovedala Marija Terezija na Kranjskem s patentom dne 12. avgusta 1747, je bila naložena glavni komisiji ter lokalnim komisijam.

Terezijanski katastrski operat sestavljajo troje napovedi: kmečke ali rustikalne, zemljiško gospostvene ali dominikalne in obračunske.

Na Kranjskem sta bila 1.102 imetnika dominikalne posesti, od katerih je bilo 436 cerkvenih, 248 plemiških, 12 mest in trgov, osem špitalov, 71 drugih lastnikov in kar 321 na novo ugotovljenih imenj, ki so nastala po vpisu v imenjsko knjigo leta 1618. Za Kranjsko je ohranjenih 211 knjig kmečkih napovedi. Dominikalne napovedi so zbrane v obrazcih A, B, C in D, ki so predložene gradivu t. i. rektificiranih dominikalnih aktov in predstavljajo manjši del tega arhivskega fonda.⁷⁰⁰ Obračunske tabele pa predstavljajo še manjši del terezijanskega katastra in obsegajo le osem knjig.⁷⁰¹

1.2.1. Splošna predstavitev katastra in njegovih rubrik⁷⁰²

Najprej podajam nekoliko podrobnejši opis, kako je bil videti terezijanski katastrski operat za obravnavane samostane. Ker se je omenjeni operat najbolj popolno ohranil le za mekinjski samostan (za škofjeloški le delno, za ljubljanskega pa ga sploh ni), bom predstavil posamezne rubrike oz. obrazce, ki jih je najti pri mekinjskem samostanu.⁷⁰³

Obrazec A so označili z naslednjim naslovom: *Obrazec A — Razvidne tabele (Bekantnuss Tabellen)* in vsebuje (sezname) vseh gosposčinskih – dominikalnih posesti skupaj z donosnostjo. Pristavske (dominikalne) hube in domača – pridvorna posest oz. pristava je izražena v posevku ozimne rži v zravnanih mernikih ljubljanske veljave.

⁷⁰⁰ Ta obsega sicer 120 obsežnih fasciklov arhivskega gradiva, ki pa so bili pred nekaj leti preloženi v škatlo, vendar še naprej ohranja prvotno ureditev.

⁷⁰¹ Več o terezijanskem katastru glej Peter Ribnikar, *Zemljiški kataster kot vir za zgodovino*, v: *Zgodovinski časopis*, let. 36 (1982), štev. 4.

⁷⁰² ARS, AS 174, Terezijanski kataster, *Gospostvo Mekinje*, šk. 164, 165 in 217. (Podatki o škatlah in njihovih številkah so podani glede na najnovejšo ureditev, ki jo je izdelala arhivistka Alenka Kačičnik iz ARS). Za Škofjo Loko: Ibidem, šk. 214.

⁷⁰³ Omeniti je treba, da se napovedne tabele (*Bekantnuss Tabellen*) za dominikalna zemljišča (A, B, C in D) nahajajo v prvem delu šk. 217 in da ji sledijo rektifikacijske (obračunske) tabele tako za dominikalno kot rustikalno posest. Napovedne tabele za rustikalno posest oz. obrazci od E, F in G pa se nahajajo že v šk. 164 in 165. Medtem ko so podatki v šk. 164 in 165 zapisani v posebno s trdimi platnicami vezano knjigo – zvezek, pa so podatki v šk. 217 pisani na posameznih listih oz. se vezani po sklopih, niso pa zvezani vsi skupaj v obliki knjige – zvezka.

V tej rubriki je najprej podan seznam njiv in vrtov, ki so označene po tem, kje ležijo. Uporabljena so številna domača oz. ledinska imena, ki so deloma v rabi še danes. Podana je njihova skupna donosnost, ki pa je izražena v zvrnanih mernikih ozimne rži, in sicer posebej za njive in posebej za vrtove.

Nato so podani podatki o travnikih, gozdovih in pašnikih, njihovi legi ter donosnosti. Merska enota pri donosnosti travnikov je bila izražena v tovorih sena, pri čemer ni zaslediti delitve na sladko in kislo seno. Pri gozdovih je navedena samo količina pridobljenega lesa in ni podrobnejše specifikacije. Pri pašnikih je navedena zgolj lokacija.

V nadaljevanju je na drugi poli podan obseg dominikalne posesti samostana Mekinje. V *Celjski četrti, Štajerska*, je samostan imel posesti na Konjiški gori pri Novi Cerkvi. Pri tem so podali pregled stanja po naslednjih obrazcih A in B, ter E in B.⁷⁰⁴ Navedli so število njiv, njihov donos v mernikih ozimne rži, število travnikov in gozdov. Zatem so navedli število podložnikov, ki dajejo vedra vina po gorskem pravu ter cerkvene dajatve za župnika in dva kaplana.

Nato sledi popis dominikalne posesti samostana Mekinje v *Notranjski četrti*.⁷⁰⁵ Podan je obrazec E tabela. Navedeno je plačevanje desetine raznim gospodstvu in cerkvenih dajatev samostanskih podložnikov v Vipavi in Dupljah. Navedeni so tudi podatki o številu, lokaciji in donosnosti vinogradov.

Temu sledi pregled posesti samostana Mekinje v *Dolenjski četrti, Kranjska*.⁷⁰⁶ Podan je obrazec B. Iz tega izvemo, koliko je imel samostan na Hmeljičiču (severno od Novega mesta) na svojih vinogradih po gorskem pravu nastavljenih viničarjev, koliko vina dajo, izraženo v čebrih in preračunano v ozimne mernike rži.⁷⁰⁷

Sledi obrazec C, kjer so podani podatki o dominikalnih mlinih in žagah samostana Mekinje v *Gorenjski četrti*.⁷⁰⁸

Na koncu popisa dominikalne posesti je podan sumaren pregled vse dominikalne posesti, ki jo ima samostan Mekinje v Gorenjski četrti.

Obrazec D vsebuje podatke v tabelah po posameznih vaseh in sicer sumarno za vsakega podložnika. Rubrike so naslednje:

⁷⁰⁴ ARS, ibidem, šk. 217, str. 8, 9.

⁷⁰⁵ Ibidem, str. 10, 11.

⁷⁰⁶ Ibidem, str. 15–19.

⁷⁰⁷ Mekinjski dominikalni podložniki so plačevali tudi $\frac{2}{3}$ desetine cistercijskemu samostanu Stična, $\frac{1}{3}$ desetine pa kapitlju v Novem Mestu, nekaj malega pa tudi gospodstvu Trebnje.

⁷⁰⁸ ARS, ibidem, šk. 217, str. 20–32.

- hube, izražene v denarni vrednosti,
- kontribucija,
- remanenčni davek,
- gosposočinski činž,
- činžno žito,
- mala pravda: vosek, kokoši, jajca, pustni petelin, sol, vozna tlaka v denarju,
- tlaka: z živino, ročna,
- tlaka v predivu (tkanje in pletenje),
- odvetščinski oves.

Obrazci za rustikalno posest ⁷⁰⁹

Obrazec E je imel štiri skupine rubrik:

- podatki o lastniku:
 - število kmetov oz. podložnikov v posamezni vasi,
 - ime in priimek nastanjenega kmeta (navedeni so tudi kajžarji) in velikost njegove posesti, izražene v hubah, ter po katerem pravu jo je imel v zakupu (npr. $\frac{1}{4}$ hube, $\frac{1}{2}$ hube, $\frac{3}{4}$ hube; zakupna ali kupna huba),
 - poklic oz. dejavnost, s katero se je ukvarjal,
 - velikost ornega polja glede na posevek ozimne rži v zravnani meri (število kosov, posevek ozimne rži, izražen v mernikih, kakovost zrnja);
- podatki o donosnosti njiv (izraženo v mernikih ozimne rži):
 - donosnost od vrtov,
 - donosnost od njiv,
 - podatki o pustinji v ozimnem strnišču;
- podatki o travnikih:
 - ime travnika,
 - število travnikov,
 - količina reznice, sena in otave: izraženo v eno ali dvovprežnih vozovih in tovorih;
- podatki o gozdovih in lesu:
 - ime gozda,
 - količina lesa, izražena v deželni meri, in sicer po številu dni obdelave in sežnjih. Ponekod je navedena tudi lokacija pašnika in oglarjenje (zelo redko).

⁷⁰⁹ Ibidem, šk. 164, 165.

Opis rektifikacijskih tabel

Popis rustikalne posesti je v strnjeni pisni obliki podal 6. aprila 1750 komisar Maks Anton Kolonič in izdelal poročilo.

Kar zadeva plačevanja desetine, je bilo to povzeto iz Registrov in se nahaja v rubriki D. Ker se pri nekaterih vaseh ni jasno videlo, ali plačujejo samostanu $\frac{1}{3}$, $\frac{2}{3}$ ali celotno desetino, je bila naknadno napravljena specifikacija, iz katere so jasno razvidne te dajatve.

Nato sledi naštevanje povprečnih cen za žito in malo pravdo, ki so veljala na mekinjskem samostanskem gospodstvu.

Podana je specifikacija pobiranja desetine prediva po vaseh. Našteti so kraji, kjer pobirajo celotno desetino, dve tretjini desetine ali le tretjino desetine; pri tem upoštevajo število hub v teh krajih.

Zatem sledi pregled dominikalnih prihodkov glede na pridelek od posamezne kulturne rastline.⁷¹⁰ Specificirano je glede na posest, ki jo je imel mekinjski samostan v posamezni upravni četrti, na katere sta bili razdeljeni Kranjska oz. Štajerska.

V rubrikah je navedeno: ime kulturne rastline, pridelek v mernikih, donos zrnja in lokalna vrednost za mernik. Naštete so naslednje kulturne rastline: pšenica, rž, ječmen, oves, proso, ajda, strniščna ajda, ajda v prahi, lan in stročnice. Poleg tega so navedli še: drva, gradbeni les, les za vozove in les za plotove. Od živali so navedli: osle, krave, teleta, ovce, svinje. Poleg tega pa je še navedek za seno in vino.

Nato sledi podatek o opravljanju tlake; razvidno je, da 75 hub opravlja letno 30-dnevno tlako z živino in 70-dnevno ročno tlako, kar znaša skupno 2.250 dni tlake z živino in 5.250 dni ročne tlake; 77 hub opravlja vsako tretje leto 18 dni ročne tlake s cepcem (mlačve), tj. šest dni na leto; osem hub opravlja štiridnevno vozno tlako za potrebe prevoza do Ljubljane; ena huba dva dneva vlečne tlake na njivi; kajžarji morajo opraviti 60 dni ročne tlake.

Med opravljanjem tlake samostanu dobijo tlačani dnevno dvakrat jesti, in to poleg kruha, ki ga dobijo za malico.

Sledijo kalkulacijske tabele dominikalnih in rustikalnih prihodkov, na podlagi katerih sta bila odmerjena redni davek in kontribucija (vojaški davek). Navedeno je, koliko je samostan napovedal v deželno imenjsko knjigo glede na število hub.

Navedeno je tudi, koliko znašajo letne dajatve od dominikalnega in rusti-

⁷¹⁰ Ibidem, šk. 217, str. 115–153.

kalnega premoženja, od vsakega posebej.

V zadnjem delu sledi še seznam vseh prihodkov po posameznih dejavnostih z navedbo njihove cene in donosnosti. In sicer:

- Poljski posevki:⁷¹¹ vrsta žita (pšenica, rž, ječmen, proso, stročnice, lan, detelja), posevki v mernikih, donos zrnja, pridelek v mernikih, cena.
- Vrtni posevki⁷¹² (preračunano v mernike ozimne rži): posejano, donos, žetev in denarni znesek oz. vrednost. (Tu je najti tudi donos od travnikov oz. količina pridelanega sena.)
- Gozdovi: drva, vlažen les, gradbeni les, les za plotove (izraženo v številu peljajev).
- Domače živali: voli, krave, teleta, plemenske svinje.
- Stojke vode.
- Mlini: navedena so: bremena in obresti, količina mlete pšenice, količina mletega mešanega žita.
- Urbarialne dajatve.
- Činžno žito: pšenica, oves, rž in žito, plačano v denarju.
- Mala pravda: sol, kokoši (tudi podatek, koliko kokoši dobijo dedni odvetniki mekinjskega samostana Gallenbergi), jajca, pustni petelin, kopun, ribe, jagnjeta, olje in poper.
- Žitna desetina: pšenica, ajda, oves, rž, ječmen, proso, stročnice.
- Desetina v malih živalih: teleta, kokoši, jagnjeta, maslo, jabolka in hruške.
- Ribolov: ribe v funtih.
- Tlaka: vozna tlaka, robotnina v denarju, vprežna in ročna tlaka, tlaka z živino.
- Izjemni primeri dajatev: odvetščinski oves, od tega tudi, koliko se plača dednim odvetnikom mekinjskega samostana.
- Dohodek od dajatev po gorskem pravu: kokoši, vosek oz. sveče.

Sledi še povzetek celotne prikazane specifikacije: Navedeni so prihodki od dominikalnih pristav in odtegljaji od prihodkov (v višini 40%), poleg tega pa še urbarialni prihodki (odtegljaj 20%).

Sledijo še rustikalni izračuni za Gorenjsko četrt.⁷¹³ Rubrike so naslednje:

- poljski posevki,
- vrtovi,
- vinogradi,

⁷¹¹ Ibidem, str. 154, 155.

⁷¹² Ibidem, str. 155, 156.

⁷¹³ Ibidem, str. 162.

- travniki,
- gozd (gradbeni les, drva, les za vozove, les za vinograd, les za plotove),
- paša (glede na to, kaj pasejo: krave, teleta, plemenske svinje, ovce, osle),
- živina (krave, teleta, prašiči, ovce, voli).

Sledijo podatki o rustikalni posesti na Štajerskem (Konjiška gora, Celjska četrt, Štajerska), v Vrhpolju na Vipavskem (Postojnski okraj) – Notranjska četrt, v Dupljah na Vipavskem, Postojnsko okrožje⁷¹⁴ in dajatve podložnikov mekinjskega samostana, ki so imeli kmetije po gorskem pravu (*Bergrecht*) – Hmeljičič na Dolenjskem.

Na koncu je podpis tedanje mekinjske opatinje Maksimilijane Leopoldine Gallenberg.

Nato sledi izvleček (ekstrakt) iz samostanskega urbarja, na podlagi katerega izvemo za številne zanimive podatke o velikosti dajatev mekinjskih podložnikov omenjenemu samostanu. Še večji pomen pa mu daje dejstvo, da se do danes ni ohranil noben originalen urbar mekinjskega samostanskega gospostva, tako da imamo vpogled v podložniške obveznosti le prek tega izvlečka. Podan pa je tudi kratek izvleček (sumarni ekstrakt) iz urbarja.

Podatki so navedeni za vsako samostanu podložno vas posebej. V njih zasledimo naslednje rubrike: hube v denarni vrednost, prispevek za kontribucijo, prispevek za redni davek, gosposki činž, odvetščinski činž, izražen v mernikih ovsa, mala pravda, ki je dalje specificirana: vosek, kokoši, jajca, pustni petelini, sol in vozna tlaka v denarju; sledi seznam tlake, ki se deli na tlako v denarju, tlako z živino in ročno tlako, tlako od tkanja in predenja ter na koncu še odvetščinski oves.

1.2.2. Gospodarsko stanje samostana po terezijanskem katastru

Dominikalna posest⁷¹⁵

a) *Dominikalna samostanska posest v Gorenjski četrti, Kranjska*⁷¹⁶

Domača – pridvorna posest oz. pristava (vse izraženo v mernikih ljubljanske veljave):

⁷¹⁴ Ibidem, str. 177.

⁷¹⁵ Ibidem, str. 4–7.

⁷¹⁶ Tabele A — Razvidne tabele vseh gosposčinskih realitet skupaj z donosno uporabo.

- *Njive*: Pri kozolcu, V Ribniku, V Gornjem Rebru, V Spodnjem Rebru, V Malem Pungartlu (sadovnjaku), Pri Primožovem kozolcu, Na Mali njivi, Na Poljani, Na Veliki njivi, Pri porti, Pri Dolčku, Pri Prekletu, Na Hribu in v Nevljah. Skupaj: 14 njiv = $173\frac{1}{2}$ mernika ozimne rži, ki dajo v času počivanja 104 mernike strniščne ajde.
- *Vrtovi*: zelenjavni vrt, samostanski vrt, opatinjin vrt, novi vrt, Na Joškovem in v Pungartlu (sadovnjaku). Skupaj: 6 vrtov = $8\frac{11}{16}$ mernika ozimne rži
- *Travniki*: Pridvornih travnikov ima samostan Mekinje 14 in ti dajo $107\frac{1}{2}$ tovorov sena.
- *Gozdovi*: Samostan ima gozd na desetih lokacijah, kjer pridobiva letno za 1.300 gld lesa. 600 peljajev (*fuder*) lesa letno pa pridobi samostan še iz gozdov v zgornji dolini reke Kamniške Bistrice, za kar mu ni potrebno nič plačevati.
- *Pašniki*: Samostan ima v dominikalni posesti tudi nekaj pašnikov in ti so: V Rebru, Pri Bajerjih, Pri Kozolcih in V Grintovcih.
- *Mlini in žage samostana Mekinje v Gorenjski četrti, Kranjska*:⁷¹⁷ Na Logu: en mlin in eno žago ob reki Kamniški Bistrici in še nekaj gozda ima v posesti Andrej David.

V Gorenjski četrti ima samostan Mekinje skupno iz naslova dominikalnega premoženja, ocenjenega na 1.450 gld:

- od njiv $173\frac{1}{2}$ mernikov ozimne rži,
- od vrtov $8\frac{11}{16}$ mernikov ozimne rži,
- od opustelih njiv 104 mernike strniščne ajde,
- od travnikov $30\frac{1}{4}$ peljajev sladkega sena in $77\frac{1}{4}$ peljajev kislega sena,
- 4 pašnike,
- 14 lokacij gozdov,
- 4 mline za žito in 2 žagi.

b) Dominikalna posest samostana Mekinje v Celjski četrti, Štajerska

Na Konjiški gori pri Novi Cerkvi — ima samostan eno celo hubo, ki jo poseduje viničar Tomaž Trobiš. Tu ima samostan:

- 9 njiv = $13\frac{1}{4}$ mernikov ozimne rži oz. $4\frac{1}{2}$ mernike strniščne ajde,
- 3 travnike,
- 2 gozda.

Število veder vina po gorskem pravu: $7\frac{1}{2}$.

⁷¹⁷ Ibidem, str. 20–32. (Tabela A in B, ter E in B).

Cerkvene dajatve:

- za župnika v Novi cerkvi 1 mernik ajde,
- za 2 kaplana: 2 mernika pšenice.

c) *Dominikalna posest v Notranjski četrti*⁷¹⁸

Vrhoplje v Vipavski dolin: Premoženje: ena cela huba, ki ji pripadajo naslednji vinogradniški nasadi (*Breiden oder Plantaten*).

Lokacija	število njiv	mernikov ozimne rži	število veder vina
Gornja Loka.....	1	1	4
Dolnja Loka (3 nasadi).....	1	1/2	4
Cernovec (4 nasadi).....	1	3/4	5
Na Dupelščku (10 malih nasadov)	1	1	2 1/2
Na Dupelškem (4 nasadi)	1	1	2
Pri Pildu (9 nasadov).....	1	1 1/2	10
Za Ambrožičem (6 nasadov).....	1	3/4	5
V Latneku (3 nasadi).....	1	1/4	1
V Jelovici (6 nasadov).....	1	1	6
Loština na Dupljah	1	1	2
	10	8 3/4	40 1/2

Vse to ima v Vrhoplju v posesti en viničar.

Desetino plačujejo mekinjskemu samostanu podložni kmetje v Vrhoplju gospodstvu Vipava.

Cerkvene dajatve:

- kaplanu v Vipavi 51 kr,
- mežnarju v Vrhoplju 20 kr.

Duplje: Premoženje: 5/8 hube na Bregu:

- 1 njiva = 12 mernikov ozimne rži,
- 40 veder vina.

Desetino 250 gld plačujejo gospodstvu Trillek.

Cerkvene dajatve:

- mežnarju v Vipavi 20 kr.

Skupno ima torej samostan Mekinje na Vipavskem oz. v Notranjski četrti:

- 1 5/8 hube,
- 20 3/4 njiv,
- od vinogradov dobi 80 1/2 veder vina,
- 6 travnikov.

⁷¹⁸ Ibidem str. 10, 11.

d) *Posest samostana v Dolenjski četrti, Kranjska*⁷¹⁹

Samostan Mekinje ima na svojih vinogradih po gorskem pravu nastavljenih na Hmeljčiču 93 viničarjev, ki dajo 317 veder vina v vrednosti 38 $\frac{1}{4}$ mernikov ozimne rži. Ti viničarji plačujejo $\frac{2}{3}$ desetine cistercijanskemu samostanu Stična, $\frac{1}{3}$ desetine kapitulju v Novem mestu, nekaj malega tudi gospostvu Trebnje.

Rustikalna posest⁷²⁰

V strnjeni pisni obliki je komisar Maks Anton Kolonič 6. aprila 1750 podal naslednje poročilo:

- Samostan Mekinje ima oz. je napovedal za 234 $\frac{1}{2}$ hub 281 gld gosposčin-ske rente davčne napovedi.
- Samostan letno vplača v generalni prejemniški urad 1.290 gld 25 kr 3 d davka.
- Prav tako plačuje tudi kontribucijo za svojih 234 $\frac{1}{2}$ hub.
- Samostan ima letnih izdatkov, skupaj z naturalnimi služnostmi in žitnimi dajatvami, plačanimi v gotovini, ki jih plačujejo podložniki, za 8.279 gld.

Glede tlake, ki jo opravljajo samostanski podložniki, ni mogoče reči nič gotovega. Noben podložnik nima obveznosti opravljanja dnevne tlake. Starejši ljudje pomnijo, da se je tlaka opravljala samo dva dni v tednu; vključevala je delovno tlako, enovprežno tlako z živino, ki je lahko trajala 12, 20 ali tudi 30 dni na leto. Medtem ko dvo-, tro- ali štirivprežne tlake z živino omenjeni samostan ne zahteva opravljati oz. je ne pozna.

Povzetek popisa ob terezijanski davčni rektifikaciji

Celotno dominikalno samostansko premoženje, tako v denarju, žitu, malih pravadah, tlaki kot tudi vse ostalo je v popisu zajeto v rubriki D na osnovi takrat še obstoječih samostanskih urbarjev za leta 1685, 1730 in 1749.⁷²¹

Primščina kakor tudi dajatve dvornemu sodišču, ki so prikazani v tabeli D, so bili povzeti iz protokolov, nastalih v letih 1740 in 1749.

Glede odkupa desetine in plačevanja dvajsetega denariča, kakor tudi glede ostalih listinskih taks (*Brieftaksgeld*) in dajatev mekinjski samostan do

⁷¹⁹ Ibidem, str. 15–19.

⁷²⁰ Ibidem, str. 33–88.

⁷²¹ Ibidem, str. 88, 89.

sedaj ni vodil pregleda. Zato je to po svojem spominu oz. vednosti popisovalni komisiji naznanil dvorni sodnik.

Od pomembnejših podatkov, ki se nahajajo v pisnem delu terezijanskega katastra, velja omeniti, da je samostan skrbel tudi za prehrano podložnikov, ki so opravljali tlako za samostan. Tako so delili tlako na dni, ko je moral samostan zagotoviti opravljalcem tlake tri, dva ali en obrok hrane dnevno. Za vsako malico pa je moral dati podložniku kos kruha.

Omenja se tudi podatek, da samostan nima pravice do ribolova nikjer drugod kot samo v ribniku v kraju Zalog, kjer lahko pobere letno 8 funtov rib, katerih cena znaša 6 kr za funt, kar zneso letno 48 kr.

Samostanu Mekinje so plačevali desetino tudi podložniki nekaterih drugih gospodstev, kot je to razvidno iz sledeče tabele.⁷²²

Ime in priimek, kraj	V denarju	Pšenica [merikov]	Ajda [merikov]	Oves [merikov]	Masto [funto]	Jaboka in hruške [merikov]	Kokoši	Jagnjeta	Platno [funto]	Lan [čenu]	Delež plačane desetine
Matija Merna, Soteska pri Moravčah	52gld	-	-	-	-	-	-	-	-	-	za 9 hub polno desetino
Lovrenc Golob, Stolnik	-	40	-	-	-	-	-	-	-	-	za 6 ² / ₅ hub polno desetino
Miha Sedušak, Tunjice	-	16 ² / ₃	-	-	4 ² / ₃	2 ¹ / ₃	-	-	-	-	² / ₃ desetine samostanu Mekinje, ¹ / ₃ kamniški župniji
Podložniki iz Cerkljanske Dobreve	34gld	-	-	-	-	-	-	-	-	-	za 8 hub ² / ₃ desetine
Primož Šraber, Tunjice	5gld 43kr 2d	-	-	-	-	-	1	2	-	10	za 1 hubo, polno desetino
Andrej Dolar, Komenda	3gld 1kr	-	-	-	-	-	-	-	3	-	za ¹ / ₂ hube ⁵ / ₆ desetine
Jurij Preklet, Komenda	3gld 1kr	-	-	-	-	2	-	-	-	-	za ¹ / ₂ hube ⁵ / ₆ desetine
Luka Grkman, Komenda	5gld 6kr	-	-	-	-	-	-	-	4	-	za 2 hubi ² / ₃ desetine
Gašper Slevce, Lukovica	2gld 23kr	-	-	-	-	-	-	-	-	5	za ¹ / ₂ hube polno desetino
Adam Šliber, Lukovica	2gld 23kr	-	-	-	-	-	1	1	-	5	za ¹ / ₂ hube polno desetino
Aleš Maleš, Lukovica	2gld 33kr	-	-	-	-	-	1	¹ / ₂	-	5	za ¹ / ₂ hube polno desetino
Anže Zupan, Ravne	8gld 13kr	-	-	-	-	-	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	-	15	za ¹ / ₂ hube polno desetino

⁷²² Ibidem, str. 90–94.

Vodiško gos- postvo za 16 hub	60gld	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
VSOTA	268gld 46kr 2d	66 $\frac{2}{3}$	3	10	4	$\frac{2}{3}$	4 $\frac{1}{3}$	12 $\frac{2}{3}$	12 $\frac{5}{6}$	11	109 $\frac{2}{3}$	Rž	Ječ- men [mernikov]	Proso	Stroč- nice				
obremenitev za 20 hub za 4 $\frac{1}{2}$ solde	51kr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	200								
prejem $\frac{1}{6}$ od žitne desetine v 6 letih		66 $\frac{1}{2}$	137	6 $\frac{1}{2}$								84 $\frac{2}{3}$	22 $\frac{2}{3}$	46	10 $\frac{1}{2}$				
SKUPNA VSOTA	269gld 37kr 2d	133 $\frac{1}{6}$	140	16 $\frac{1}{2}$	4	$\frac{2}{3}$	4 $\frac{1}{3}$	12 $\frac{2}{3}$	12 $\frac{5}{6}$	11	309 $\frac{2}{3}$	84 $\frac{2}{3}$	22 $\frac{2}{3}$	46	10 $\frac{1}{2}$				

Nato sledi naštevanje povprečnih lokalnih cen za žito in malo pravdo, ki jih samostan pobere letno:

mernik desetinske pšenice.....	51 kr
mernik rži.....	32 kr
mernik prosa.....	27 kr
mernik ječmena.....	24 kr
mernik ajde.....	20 kr
mernik ovsa.....	17 kr
mernik stročnic.....	51 kr
mernik odvetščinske pšenice.....	44 kr 2 $\frac{1}{2}$ d
mernik mešanega žita.....	35 kr 3 $\frac{1}{2}$ d
mernik odvetniškega ovsa.....	14 kr 3 $\frac{1}{2}$ d
kokoš.....	3 kr
jajce.....	1 kr
petelin.....	6 kr
funt popra.....	41 kr
funt rumenega voska.....	41 kr
mernik soli.....	54 kr
ovca.....	51 kr
riba.....	14 kr
jagnje.....	51 kr
kopun.....	12 kr
prašiček.....	30 kr
funt medenine.....	1 kr 3 d
funt masla.....	12 kr
tele.....	1 gld 8 kr
mernik jabolk ali hrušk.....	17 kr
sir.....	14 kr
funt lanu za platno.....	10 kr

Specifikacija pobiranja desetine po vaseh:

vas	število hub	delež desetine
Stranje.....	7	polno
Zduša.....	5	polno

Podjelše	4	polno
Godič	4	polno
Na Pogorelcah	1	polno
Mekinje	2	polno
od 11 dvorcev	3 $\frac{2}{3}$	polno
od nekaterih vrtov pred mestom Kamnik, pri mlinu Suša v Fužinah in od ene njive "Ograja" od Elizabete Turk		
	4 gld na leto	
Matija Merna, ki biva na Moravškem	9	in sicer:
na Pogledu	6	polno
na Sernič	2	polno
v Hrastju	1	polno
Lovro Golob iz Stolnika	6 $\frac{5}{6}$	polno
Miha Sedušak	6 $\frac{1}{3}$	in sicer:
v Tunjicah	5	$\frac{2}{3}$
v Tunjicah 4 dvorci	1 $\frac{1}{3}$	$\frac{2}{3}$
Dobrava	8	$\frac{2}{3}$
Brezje (6 podložnikov)	4	polno
Brezje (3 podložniki)	2	$\frac{2}{3}$
Tučna (4 podložniki)	2	polno
Ravne (podložnik Žigan)	1 njiva	polno
Andrej Vidic v naslednjih vaseh:		
Podpeč	2	polno
Lukovica	3	polno
Šentvid (I)	2	$\frac{2}{3}$
Šentvid (II)	1	$\frac{1}{3}$
Škocijan	3	polno
Boštjan Kompar (podložnik gospostva Križ)		
Pod Mlakami		polno
v Spodnji vasi	3	polno
Depala vas	2	polno

Pregled premoženja od dominikalne posesti:⁷²³

Ime kulturne rastline	Pridelek v mernikih	Donos zrnja	Lokalna vrednost za mernik
<i>Gorenjska četrt</i>			
Pšenica	50	3	51 kr
Rž	60	3	34 kr
Ječmen	8	3 $\frac{1}{2}$	30 kr
Proso	2	32	30 kr
Strniščna ajda	104	3 $\frac{1}{2}$	4 kr
Lan	10	1 $\frac{1}{2}$	51 kr
Stročnice	12	4	45 kr
<i>Pristava v Vrhpolju na Vipavskem</i>			
Pšenica	1 $\frac{1}{2}$	4	1 gld 8 kr
Rž	$\frac{1}{2}$	5	51 kr

⁷²³ Ibidem, str. 115–153.

Ječmen.....	1	4	34 kr
Koruza.....	3	10	34 kr
Stročnice + fižol.....	1	4	51 kr
<i>Pristava v Dupljah na Vipavskem:</i>			
Pšenica.....	1	4	1 gld 8 kr
Rž.....	$\frac{1}{4}$	5	51 kr
Ječmen.....	1	4	34 kr
Koruza.....	3	10	34 kr
Stročnice + fižol.....	1	4	51 kr

Pristava na Konjiški gori, Celjska četrt – Štajerska

Pšenica.....	4	3	48 kr
Rž.....	3	$2\frac{1}{2}$	30 kr
Ječmen.....	$\frac{1}{2}$	4	24 kr
Oves.....	1	$2\frac{1}{2}$	16 kr
Stročnice.....	1	4	48 kr
Fižol.....	$\frac{1}{16}$	$3\frac{1}{2}$	1 gld
Proso.....	$\frac{1}{4}$	32	30 kr
Ajda.....	6	3	20 kr
Lan.....	$\frac{1}{2}$	-	4 kr
Hmelj.....	$\frac{1}{2}$	-	$3\frac{1}{2}$ kr
Koruza.....	$\frac{1}{16}$	40	30 kr
Vrtovi.....	1	$2\frac{1}{2}$	30 kr
Drva.....		7 peljajev	4 kr
Gradbeni les.....		1 peljaj	9 kr
Gladki les.....		1 peljaj	6 kr
Les za plotove.....		6 peljajev	3 kr
Voli.....		2	6 kr
Krave.....		2	3 kr
Teleta.....		2	3 kr
Ovce.....		4	3 kr
Seno.....		8 voz	1 gld 12 kr
Vino.....		40 veder	42 kr

Donosi od vina v Vrhpolju in Dupljah: Za omenjeno vino je prispevek: 2 gld 16 kr. Vsak nasad vinograda daje vina v vrednosti dveh mernikov rži.

Na Štajerskem ležeči vinogradi so v hribovju, zato se ne morejo uporabljati kot polje. Dobijo pa iz njih $2\frac{1}{2}$ mernika rži in pridelajo 25 veder vina, pri čemer je eno vedro vredno 39 kr.

Pristave na Gorenjskem imajo: tri vole, 20 krav, 10 telet, 15 plemenskih svinj, osem pitancev in šest konj.

Pristave Na Konjiški gori pri Novi Cerkvi na Štajerskem so imele: eno volovsko vprego, dve kravi, dve teleti, tri plemenske svinje, enega pitanca in štiri kokoši.

Pristave v Vrhpolju na Vipavskem so imele: tri pare volovske vprege, dve kravi in dve teleti.

Pristava v Dupljah: tri pare volovske vprege in dve kravi.

Samostan ni imel nobenega gorskega pašnika.

Pašnike za živino je imel samostan na Gorenjskem, v srenjskem pašniku (*Gemein*) Grintovci, na Vipavskem na Nanosu, na Štajerskem pa ni imel nobenega.

Za hišno rabo je imel samostan Mekinje 600 voz drv letno, pri čemer je en voz stal 17 kr. Poleg tega je imel še 500 voz vlažnega lesa po 4 kr, 50 voz gradbenega lesa po 6 kr prodajne cene, 40 voz lesa za plotove in vozove po 2 kr. Od tega se ni nič prodajalo.

Na Vipavskem samostan ni imel lastnega gozda. Zato so les napravljali v gozdu vipavskega gospostva: 15 sežnjev drv za 1½ kr, dva sežnja gradbenega lesa po 4 kr in dva sežnja lesa za kole in vozove po 3 kr. Vinogradi so dajali 15 sežnjev po 6 kr. Enaki so bili podatki za pristave v Dupljah.

Pristava na Konjiški gori na Štajerskem pa dobi sedem tovorov po 4 kr, dva tovara gradbenega lesa po 12 kr in šest tovorov vlažnega lesa in lesa za vozove in kole za vinograde.

Tlaka:

- 75 hub opravlja letno 30 dnevno tlako z živino in 70 dnevno ročno tlako, kar znaša skupno 2250 dni tlake z živino in 5.250 dni ročne tlake,
- 77 hub opravlja vsako tretje leto 18 dni ročne tlake z mlatenjem, tj. šest dni na leto,
- osem hub opravlja štiridnevno vozno tlako za potrebe prevoza do Ljubljane,
- ena huba dva dni vlečne tlake na njivi,
- kajžarji morajo opraviti 60 dni ročne tlake.

Med opravljanjem tlake samostanu dobijo "delavci" dnevno dvakrat hrano, poleg tega pa še kruh za malico. Za hišno porabo samostana je potrebno nakupiti 500 mernikov pšenice na leto, tako da mora teh 500 mernikov še dokupiti, poleg činžnega žita in desetine, zaradi česar le tega ne prodaja.

Kalkulacijske tabele dominikalnih in rustikalnih prihodkov, na podlagi katerih se bosta odmerila redni davek in kontribucija (vojaški davek)

Samostan je napovedal v deželno imenjsko knjigo, glede na število hub, ki jih ima 234½ (oz. za 234 gld 30 kr) davek v višini 280 gld 48 kr in 3½ d.

Letne dajatve od dominikalnega premoženja

Kontribucija od ene hube	1 gld 40 kr, kar znese skupno	468 gld 1 kr $1\frac{5}{6}$ d
Davek od ene hube	1 gld 8 kr, kar znese skupno	318 gld 15 kr $1\frac{17}{30}$ d
Skupaj		786 gld 16 kr $3\frac{1}{5}$ d

Letne dajatve od rustikalnega premoženja

Davek od ene hube	$1\frac{3}{4}$ gld, kar znese skupaj	410 gld 22 kr 2 d
Redni davek		561 gld 37 kr 3 d
Skupno davek:		972 gld 1d
+ Kontribucija od hub		1.407 gld
Skupaj		2.379 gld 1 d
Skupna višina dominikalnih in rustikalnih dajatev		3.165 gld 17 kr $2\frac{1}{5}$ d

*Poljski posevki*⁷²⁴

Vrsta žita	Posevki v mernikih	Donos zrnja	Pridelek v mernikih	Denarni znesek
Pšenica	50	$3\frac{1}{2}$	175 mernikov	
Odtegljaj		2	100 mernikov	
Ostane			75 mernikov	... à 57 kr = 71 gld 15 kr
Rž	60	$3\frac{1}{2}$	210 mernikov	
Odtegljaj		2	120 mernikov	
Ostane			90 mernikov	... à 38 kr = 57 gld
Ječmen	8	$4\frac{1}{2}$	36 mernikov	
Odtegljaj		2	16 mernikov	
Ostane			20 mernikov	... à 31 kr = 10 gld 20 kr
Proso	2	32	64 mernikov	
Odtegljaj		2	4 mernike	
Ostane			60 mernikov	... à 31 kr = 31 gld
Stročnice	12	5	60 mernikov	
Odtegljaj		2	24 mernikov	
Ostane			36 mernikov	... à 57 kr = 34 gld 12 kr
Lan	10	30 funtov	300 funtov	
Odtegljaj		$\frac{1}{4}$	75 funtov	
Ostane			225 funtov	... à 5 kr = 18 gld 45 kr
Detelja	$\frac{1}{2}$	20 tovorov		22 gld 40 kr
				Skupaj: 310 gld 12 kr

*Vrtni posevki (preračunano v mernike ozimne rži)*⁷²⁵

Posejano	Donos	Žetev	Denarni znesek
$8\frac{11}{16}$ mernikov	$3\frac{1}{2}$	$30\frac{13}{32}$	
Odtegljaj	2 zrnja	$17\frac{3}{8}$	
Ostane	$13\frac{1}{32}$ mernikov	à 38 kr	8 gld 15 kr $\frac{3}{4}$ d
Sladko seno + otava	$77\frac{1}{4}$ tovorov	à 34 kr	175 gld 6 kr
Kislo seno + otava	$30\frac{1}{4}$ tovorov		50 gld 25 kr
			Skupaj: 225 gld 31 kr

⁷²⁴ Ibidem str. 154, 155.⁷²⁵ Ibidem, str. 155, 156.

Gozdovi

Drva.....	600 tovorov	à 17 kr	170 gld
Vlažen les.....	500 tovorov	à 7 kr	58 gld 20 kr
Gradbeni les.....	50 tovorov	à 34 kr	28 gld 20 kr
Les za plotove.....	40 tovorov	à 2 kr	1 gld 20 kr

Skupaj: 258 gld

Domače živali

Voli.....	3	à 45 kr	2 gld 15 kr
Krave.....	20	à 1 gld 30	30 gld
Teleta.....	10	à 45 kr	7 gld 30 kr
Plemenske svinje.....	15	à 15 kr	3 gld 45

Skupaj: 43 gld 30 kr

Izraba stoječih voda

Skupaj	8 gld
--------------	-------

Mlini

Bremena in obresti.....	14 gld 25 kr
Količina mlete pšenice.....	16 mernikov..... à 57 kr..... 15 gld 12 kr
Količina mletega mešanega žita.....	24 mernikov..... à 47 kr..... 19 gld
Ena svinja s težo 200 funtov.....	8 gld 30 kr

Skupaj: 57 gld 7 kr

Urbarialne dajatve

Gospoščinski činž.....	475 gld 58 kr 1/2 d
Činžno žito	
Pšenica.....	172 ⁵ / ₈ mernikov..... à 57 kr..... 164 gld 13 kr 3 ¹ / ₂ d
Mešano žito.....	175 ¹ / ₈ mernikov..... à 47 ¹ / ₂ kr..... 138 gld 38 kr 1 ³ / ₄ d
Oves.....	604 mernikov..... à 17 kr..... 171 gld 16 kr 2 d
Rž.....	10 ³ / ₄ mernika..... à 38 kr..... 6 gld 48 kr 2 d
Žito plačano v denariu.....	5 gld 57 kr

Skupaj: 486 gld 55 kr 1¹/₄ d*Mala pravda*

Sol.....	5 mernikov..... à 54 kr..... 4 gld 30 kr
Kokoši.....	1028 ¹ / ₂
(od tega jih dobijo dedni odvetniki Gallenbergi 168)	
tako da jih samostanu ostane.....	860 ¹ / ₂ à 3 kr..... 43 gld 1 kr 2 d
Jajca.....	4573..... à 1 d..... 14 gld 35 kr
Pustni petelini.....	174 1/2..... à 6 kr..... 17 gld 26 kr
Kopuni.....	12..... à 12 kr..... 2 gld 24 kr
Ribe.....	13..... à 14 kr..... 3 gld 2 kr
Jagnjeta.....	13..... à 51 kr..... 11 gld 3 kr
Ovce.....	1..... 14 kr
Skuta.....	39 ¹ / ₂ latvice..... à 3 kr..... 1 gld 58 kr 2 d
Olje.....	1 funt..... 10 kr
Poper.....	1 funt..... 41 kr

Skupaj: 99 gld 5 kr

Žitna desetina

Pšenica	133 $\frac{1}{6}$ mernikov	à 57 kr	126 gld 30 kr 2 d
Ajda	140 mernikov	à 25 kr	58 gld 20 kr
Oves	16 $\frac{1}{2}$ mernika	à 17 kr	4 gld 40 kr 2 d
Rž	84 $\frac{2}{3}$ mernika	à 38 kr	53 gld 37 kr 1 $\frac{1}{3}$ d
Ječmen	22 $\frac{2}{3}$ mernika	à 31 kr	11 gld 42 kr 2 $\frac{2}{3}$ d
Proso	46 mernikov	à 31 kr	23 gld 46 kr
Stročnice	10 $\frac{1}{2}$ mernika	à 57 kr	9 gld 58 kr 2 d
Skupaj: 288 gld 35 kr 2 d			

Desetina v malih živalih

Teleta	2 $\frac{2}{3}$	à 1 gld 8 kr	45 kr 1 $\frac{1}{8}$ d
Kokoši	12 $\frac{2}{3}$	à 3 kr	38 kr
Ovce in jagnjeta	12 $\frac{5}{6}$	à 20 soldov	2 gld 25 kr 2 d
Lan	309 $\frac{2}{3}$ čehulje	à 6 kr	3 gld 6 kr
Maslo	4 funte	à 12 kr	48 kr
Jabolka in hruške	4 $\frac{2}{3}$ mernika	à 17 kr	1 gld 18 kr 2 $\frac{2}{3}$ d
Skupaj: 9 gld 45 kr 2 d			

Ribolov

Ribe	8 funtov	à 6 kr	48 kr
------------	----------------	--------------	-------

Tlaka

Vozna tlaka	178 gld 9 kr
Robotnina v denarju	411 gld 22 kr 3 d
Vprežna in ročna tlaka od 93 $\frac{19}{24}$ hub v vrednosti 4 gld	375 gld 10 kr
Ročna tlaka: 109 dni v vrednosti 1 $\frac{1}{2}$ kr	2 gld 43 kr 2 d
Tlaka z živino: 40 dni (s konji) à 12 kr	8 gld
21-dnevna tlaka à 6 kr	2 gld 6 kr
Od preje: 538 funtov prediva à 1 $\frac{3}{4}$ kr	15 gld 41 kr 2 d
Skupaj: 393 gld 12 kr 3 d	

Izjemni primeri

Tlaka z živino: 40 dni (s konji) à 12 kr.....	8 gld	
Primščina znaša po komisarjevih ugotovitvah	388 gld 41 kr	
Odvetščinski oves	675 $\frac{1}{2}$ mernikov, od tega se plača dednim odvetnikom mekinjskega samostana 639 mernikov. Tako ostane samostanu še 36 $\frac{1}{2}$ mernikov à 17 kr, kar znaša skupno	10 gld 20 kr 2 d

Dohodek od dajatev po gorskem pravu

40 kokoši + 16 sveč à 14 kr	27 gld 47 kr 3 $\frac{1}{3}$ d
Skupno dohodkov od dominikalnega premoženja	3.696 gld 42 kr $\frac{5}{6}$ d

Povzetek

Prihodki od dominikalnih pristav	914 gld 56 kr 374 d
Odtelgljaji od prihodkov (40%)	365 gld 58 kr 1 $\frac{9}{10}$ d
Ostane samostanu: 548 gld 57 kr 3d	

Urbarnialni prihodki

Skupno urbarnialni prihodki	2.781 gld 8 kr 2 $\frac{1}{12}$ d
Odtelgljaj 20%	556 gld 13 kr 3 d
Ostane samostanu: 2224 gld 55 kr 3 d	

Skupno torej ostane samostanu 2.773 gld 52 kr 2 d. Če se od tega odšteje še 20% kontribucija (554 gld 46 kr 2 d), znaša vsota rustikalnih prihodkov 2.440 gld 42 kr 1½ d.

*Rustikalni izračuni za Gorenjsko četrt
(hube v lastni obdelavi)⁷²⁶*

Poljski posevki	54 gld 29 kr 2½ d
Vrtovi	2 gld 15 kr 2 d
Vinogradi 40 veder	212 gld 44 kr
- odtegljaji v vrednosti	70 gld 54 kr 2 ⅔ d 141 gld 49 kr 1⅓ d
Travniki	44 gld 16 kr
Gozd	skupno 10 gld 39 kr
od tega: gradbeni les	3 tovari à 17 kr 51 kr
drva	30 tovorov à 8½ kr 4 gld 15 kr
les za vozove	4 tovore à 17 kr 1 gld 8 kr
les za vinograd	30 tovorov à 6 kr 3 gld
les za plotove	6 tovorov à 2 kr 12 kr
Uporaba pašnikov	1 gld 57 kr
pasejo: Krave	6 à 6 kr 36 d
Teleta	4
Plemenske svinje	3
Ovce	4
Voli	8
Živina (hlevska)	20 gld 5 kr
Krave	6 à 1 gld 30 kr
Teleta	4
Prašiči	3
Ovce	4
Voli	8
Skupaj za rustikalne župe	275 gld 27 kr 17½ d
Odtegljaj v višini 40%	110 gld 10 kr 37½ d
Skupaj ostane samostanu	165 gld 16 kr 2 d
- 25% letna kontribucija	41 gld 19 kr

Skupaj ostane: 123 gld 57 kr

*Rustikalna posest na Štajerskem
(Konjiška gora, Celjska četrt, Štajerska)*

Posevki	14 gld 49 kr 2¼ d
Vrtovi	2 gld
Vinogradi 40 veder	à 42 kr 28 gld
- odtegljaji v vrednosti	9 gld 20 kr 18 gld 40 kr
Travniki	8 tovorov sen 9 gld 36 kr
Gozdovi	1 gld 9 kr
od tega: drva	7 peljave
gradbeni les	1 peljaj

⁷²⁶ Ibidem, str. 162.

Pašniki.....	54 kr
pasejo: Voli.....	2
Krave.....	2
Teleta.....	2
Ovce.....	4
Svinje.....	3
Živina v hlevu.....	8 gld 5 kr
Voli.....	2
Krave.....	2
Telice.....	2
Ovce.....	4
Prašiči.....	3
Skupaj.....	55 gld 13 kr 2 ¹ / ₄ d
Odegljaj v višini 40%.....	22 gld 5 kr 2 ¹ / ₄ d
Skupaj ostane samostanu.....	33 gld 8 kr
- 25% letna kontribucija.....	8 gld 16 kr
Skupaj ostane: 24 gld 52 kr	

*Rustikalna posest (pristave) v Vrhpolju na Vipavskem
(Postojnski okraj) – Notranjska četrt⁷²⁷*

Posevki.....	20 gld 34 kr
Vrtovi.....	87 kr 3 d
Vinogradi..... 41 ¹ / ₂ vedra.....	94 gld 4 kr
- odegljaji v vrednosti.....	31 gld 21 kr 1 d
Travniki.....	62 gld 42 kr 3 d
Gozd.....	34 gld 40 kr
od tega: gradbeni les.....	4 gld 37 kr
2 peljaja.....	
drva.....	15 peljajev
les za vinske kole.....	15 peljajev
dnevni les.....	1 ¹ / ₂ peljaja
Pašniki.....	36 kr
Živina v hlevu.....	6 gld 45 kr
Skupaj.....	130 gld 2 kr 2 d
Odegljaj v višini 40%.....	52 gld 1 kr
Skupaj ostane samostanu.....	78 gld 31 kr 2 d
- 25% letna kontribucija.....	19 gld 30 kr
Skupaj ostane: 59 gld 1 kr 2 d	

*Rustikalna posest v Dupljah na Vipavskem, Postojnsko
okrožje⁷²⁸*

Posevki.....	19 gld 6 kr
Vrtovi.....	7 kr 3 d
Vinogradi.....	60 gld 26 kr 3 d
Gozdovi.....	4 gld 37 kr

⁷²⁷ Ibidem, str. 174.

⁷²⁸ Ibidem, str. 177.

od tega: gradbeni les	2 peljaja	
drva	15 peljajev	
les za vozove	1½ peljaja	
les za vinograde	15 peljajev	
Pašniki		30 kr
Živina (hlevska)		5 gld 15 kr
Krave	2	
Voli	3	
Skupaj		90 gld 2 kr 2 d
Odtelglaj v višini 40%		36 gld 1 kr
Skupaj ostane samostanu:		54 gld 1 kr 2 d
- 25% letna kontribucija		13 gld 20 kr
		Skupaj ostane: 40 gld 31 kr 2 d

Dajatve podložnikov mekinjskega samostana, ki so imeli kmetije po gorskem pravu – Hmeljčič na Dolenjskem

92 podložnikov po gorskem pravu 317 veder vina po 41 kr cca. 200 gld

1.3. O zemljiškem gospodarstvu na Kamniškem v 18. stoletju in primerjava mekinjskega gospodstva z drugimi gospodstvi

Ozemlje današnje kamniške občine je v pretežni večini ležalo na območju deželskega sodišča Križ – Stari grad Kamnik (Kreuz – Oberstein), ki je segalo na jugu do reke Save, na zahodu do Rašice in Pšate, na SZ pa vse do Kranja in Kokre. Komendsko območje pa je ležalo na območju smledniškega deželskega sodišča. Značilno je, da je imela pretežna večina vseh zemljiških gospodstev, ki so imela svoje podložnike na območju deželskega sodišča Križ – Stari grad Kamnik tudi svoj sedež v okviru območja sodišča. Vse to kaže na staro poreklo tega teritorija. Od zemljiških gospodstev, ki so imela svoj sedež na drugem območju, posega na območje tega deželskega sodišča iz ljubljanskega teritorija posest ljubljanske škofije in ljubljanske komende nemškega viteškega reda. Iz ljubljanskega teritorija pa so imela posestva na Kamniškem, oz. na omenjenem deželsko – sodnem območju še naslednja gospodstva: Bokalce, Fužine, Cekinov grad, Kodeljevo itd. Na tem območju je imel nekaj podložnikov tudi samostan Bistra. Iz zahoda oz. iz kranjskega območja pa so segali na kamniško območje: samostan dominikank Velesovo, gospodstvo Smlednik (podložniki v Tuhinjski dolini) ter župniji Cerklje in Kranj.⁷²⁹ Sicer pa prevladuje na kamniškem območju tip raztresenega zemljiškega gospos-

⁷²⁹ Jože Žontar, *Kamniško območje od srede 18. do srede 19. stoletja*, v: Kamnik 1229–1979, Zbornik razprav, Ljubljana 1985, str. 59.

tva. Po številu podložnikov je bilo na območju deželskega sodišča Križ – Stari grad največje gospostvo Križ. V imenjski knjigi je na podlagi terezijanske davčne rektifikacije njegova podložniška posest napovedana z 246 gld 27 kr 3 d. *Na drugem mestu pa je bilo samostansko gospostvo Mekinje z 223 gld 2 kr 3⁵/₆ d napovedi.* Sledita: graščina Jablje s 115 gld 38 kr 3¹/₆ d ter graščina Dol z 90 gld 58 kr 2²/₃ d. Nekatera zemljiška gospostva pa so bila prav neznatna, kot npr.: graščina Zgornje Perovo 13 gld, graščina Zduša 5 gld 32 kr 1¹/₂ d, graščina Spodnje Perovo 11 gld 1 kr 1¹/₉ d, Volčji Potok 19 gld 26 kr 1¹/₆ d; Zaprice pa so imele nekaj več in sicer 41 gld 42 kr 1¹/₂ d davčne napovedi.⁷³⁰ Nekaj kmečkih podložnikov je imelo tudi kamniško mestno gospostvo, precej razširjena pa je bila podložniška posest kamniškega mestnega špitala.⁷³¹ Cerkevna posest na kamniškem območju se je konec 18. stoletja predvsem zaradi ukinitve samostanov Mekinje in Bistra močno zmanjšala, na njen račun pa se je zvišal odstotek državne posesti. Vendar absolutistična država dolgo ni imela namena vzdrževati ta gospostva, zato jo je v prvi polovici 19. stoletja prodala okoliškim plemiškim zemljiškim gospostvom (npr. leta 1830 kameralno gospostvo Mekinje baronu Apfaltrerju s Križa). Konec 18. stoletja pa se je močno okrepila tudi podložniška posest graščine Jablje, ki je v tem času pokupila 34 kmetij različnih velikosti, predvsem z nakupom od beneficija sv. Janeza Krstnika v Kamniku.

Glede kolektivne kmečke posesti oz. skupnega – srenjskega zemljišča (gmajne)⁷³² je treba povedati, da je na kamniškem območju kljub ukrepom absolutistične države v drugi polovici 18. stoletja, ki so šli v smer razdelitve skupnih zemljišč, tudi v prvi polovici 19. stoletja zaslediti veliko skupne posesti, predvsem v obliki skupnih pašnikov, deloma pa tudi v obliki skupnih planin, npr. na Veliki, Mali in Gojški planini.⁷³³

Glede tlake srečujemo pri zemljiških gospostvih na kamniškem območju najrazličnejše oblike in višine. Poglavitno razlikovanje se je pojavilo v tem, ali je gospostvo uveljavilo t. i. dnevno oz. neizmerjeno tlako ali pa so imeli podložniki odmerjeno tlako. Zahteva fevdalcev po dnevni tlaki, ki se je krila s pravno formulacijo, "da je dnevna tlaka v deželi v navadi," se je na Kranjskem začela pojavljati okoli leta 1600. Na Kamniškem se ta proces pojavi sredi 17.

⁷³⁰ J. Žontar, n. d.

⁷³¹ Ibidem.

⁷³² Izraz "gmajna" pride iz nemške besede "die Gemeinde" in pomeni skupnost, srenja, kasneje tudi občina. V okolici Kamnika je danes beseda "gmajna" narečno udomačeni izraz za "gozd".

⁷³³ J. Žontar, n.d, str. 59.

stoletja. Iz tega obdobja imamo iz leta 1652 pritožbo tuhinjske župe, sestavljene iz osmih krajev na začetku Tuhinjske doline, ki so se pri deželno-glavarskem sodišču pritožili proti svojemu zemljiškemu gospodu grofu Ferdinandu Werdenbergu, lastniku gospostva Križ. Ta je namreč zahteval dnevno tlako, ki je v deželi v navadi v obliki robotnine v višini 5 gld na hubo.⁷³⁴ V nekaterih drugih primerih imamo opraviti s točno določenim številom dni tlake. Tlako so večji del nadomestili z denarnim zneskom, t. i. robotnino. Da v deželi običajna dnevna tlaka ni bila posledica povečanih potreb zemljiških gospostev na dominikalni zemlji, kaže primer malega zemljiškega gospostva Zaprice, kjer so imeli podložniki prav tako dnevno tlako, so pa leta 1754 za to plačevali od hube robotnino v višini 5 gld, poleg tega pa so morali na graščinskih poljih še požeti žito in ga omlatiti, kar je zneslo 36 dni ročne tlake.⁷³⁵ Primer gospostva Križ pa nam kaže, da niti pri istem gospostvu podložniki glede tlake niso bili v enakem položaju, saj je del podložnikov opravljal odmerjeno, del pa neodmerjeno tlako.⁷³⁶ Dvorni dekret iz leta 1783 je odredil stalno odpravo – abolicijo tlake na vseh katedralnih in bivših cerkvenih ter samostanskih posestvih. Na posestvih nekdanjega samostana Velesovo so zahtevali kot odškodnino za odpravo tlake visoko robotnino, tako da kmetje niso hoteli pristati na pogodbo o stalni nadomestitvi tlake z denarjem, čeprav so sprva zaradi grožnje z zaporom na to pristali. Na *gospostvu nekdanjega samostana Mekinje* pa so podložnike pripravili do podpisa pogodbe o stalni odpravi tlake v denarnem znesku leta 1787. Niso pa določili vrednosti nadomestila tlake v denarnem znesku, marveč v količini pšenice, ki so jo morali podložniki oddati v mesecu decembru, ali pa za to plačati denarno nadomestilo po cenah pšenice na trgu v Kamniku.⁷³⁷ Poglavitni vir preživetja v obravnavanem obdobju na kamniškem območju je bilo kmetijstvo, le v nekaterih krajih so prišle do večje veljave tudi neagrarne panoge; to pa je bila podlaga za številnejši kajžarski sloj. Kar zadeva sistem obdelave polj, je bilo sredi 18. stoletja v navadi triletno kolobarjenje, pri katerem so pustili tretje leto njive v prahi. V drugi polovici 18. stoletja pa so pričeli v vedno večjih količinah sejati deteljo in opuščati praho. Krompirja pa vse do začetka 19. stoletja niso nikjer sadili. Najprej se krompir pojavi v vaseh Podgorje, Šmarca, Godič in Špitalič v desetinskih registrih gospostva Križ. Ko

⁷³⁴ Ibidem, str. 59, 60.

⁷³⁵ Ibidem, str. 60.

⁷³⁶ Ibidem.

⁷³⁷ Ibidem, str. 61.

so v drugi polovici 18. stoletja pričeli vedno bolj sejati krmne in korenaste rastline, se je povečal pridelek krme, kar je povečalo tudi število domačih živali oz. krmne živine. Tako so na kamniškem območju na večjih kmetijah redili dva konja (kar je v hribovitih krajih ustrezalo štirim volom), dve do tri molzne krave, eno do dve glavi mlade goveje živine in enega do dva prašiča. Ovce so gojili le v krajih, kjer so bile planine. Pomembna je bila v tem času paša živine na visokogorskih pašnikih oz. planinah Kamniških Alp. Na Veliki planini in okolici so pasli kmetje iz Stranj, Gozda, Črne, Šenturške gore, Mekinj, Tunjic, Bistričice in Košiš. Paša je trajala 8 do 10 tednov, pasli pa so vole, krave, ovce in koze.⁷³⁸ Veliko so podložniki različnih gospostev, kakor tudi meščani Kamnika, izkoriščali gozdove, saj so jih izsekavali nenačrtno, zgolj glede na trenutne potrebe.

1.4. Položaj podložnikov samostanskega gospodstva v 17. in 18. stoletju

1.4.1. Splošno o položaju podložnikov na samostanskem gospodstvu

Patrimonialna oblast nad podložniki

Nadvojvoda Albert III. je 29. avgusta 1338 podelil mekinjskemu samostanu pravico do sodstva nad podložniki, ki so spadali pod njegovo zemljiško gospodstvo. Pravice do tega sodstva niso smeli samostanu ovirati niti deželni glavar niti vojvodovi sodniki in uradniki, razen če je bilo treba soditi za uboj. V takšnem primeru so samostanskega podložnika izročili slednjim. Listina je bila izdana v Ljubljani, kasneje pa so omenjeni privilegij avstrijski vladarji potrdili še trinajstkrat.⁷³⁹

Pri tem je seveda potrebno najprej odgovoriti na vprašanje, kdo so bili mekinjski samostanski podložniki in v katerih vaseh so živeli. Na to vprašanje nam daje najpopolnejši odgovor terezijanski kataster iz sredine 18. stoletja v rubrikah, ki prikazujejo rustikalno posest mekinjskega samostana.⁷⁴⁰

- *Homec* (skupno je imel samostan v tej vasi 7 hub): Gašper Prešeren, Nikolaj Prešeren, Anže Hribar, Gregor Levec, Anton Dimec, Jožef Cerar, Jurij Cerar, Jurij Lavrič, Anton Herle, Gregor

⁷³⁸ Ibidem, str. 62.

⁷³⁹ Leta: 1360, 1366, 1396, 1414, 1443, 1509, 1524, 1568, 1598, 1701, 1707, 1724 in zadnjič 1761, glej: ARS, AS 1063, Zbirka listin; listine samostana Mekinje.

⁷⁴⁰ ARS, AS 174, šk. 164, 165.

Šarec in Matej Loboda.

- *Brezovec* (ni podatkov o številu hub): Miha Gregorin in Jakob Jamšek.
- *Kokošnje pri Moravčah* (ni podatkov o številu hub): Anton Jamšek, Gregor Cerar, Luka Cerar, Gregor Zorn.
- *Gorica pri Moravčah* (2 ½ hube): Matija Cerar, Matej Cerar, Gregor Kašič, Matej Ravnikar, Luka Cerar, Jakob Cerar, Matej Tovar.
- *Brezovica* (1 huba): Urban Traven.
- *Spodnje Pirniče* (1 huba): Tomaž Kajžnik, Valentin Petač.
- *Polje pri Vodica* (ni podatkov o številu hub): Marko Brece, Marko Debevec, Valentin Osel, Miha Tomel, Tomaž Rovičar, Martin Špenko, Primož Brinar, Jernej Špenko in Jakob Pipan.
- *Bukovica pri Vodica* (6 hub): Blaž Hribar, Jakob Teršan, Jurij Hubad, Jakob Ulčar, Jurij Jerše, Aleš Alešovec, Luka Jež, Jurij Hubad, Valentin Šubelj, Miha Žargaj, Anton Rebolj, Valentin Juraj, Miha Brank, Nikolaj Terbov.
- *Črnuče* (5 hub): Marko Sever, Andrej Fortuna, Matija Dobravič, Primož Snoj, Jurij Dežman, Lovrenc Brodnik, Boštjan Brodnik, Luka Oblak, Jurij Koderman, Primož Fortuna, Miha Pečnik, Jakob Brodnik, Matija Ulčar.
- *Pšata* (1 huba): Matija Pevec, Jernej Plehan, Gregor Merčun.
- *Šentjakob* (1 huba): Boštjan Zajc.
- *Beričevo* (1huba): Nikolaj Perše, Jurij Plevnik, Jernej Kokalj (čevljar).
- *Podgorica* (4 hube): Jožef Cerar, Jurij Jerič, Martin Vode (tkalec platana), Jurij Zbregar, Matej Koderman, Valentin Kopač, Andrej Majer.
- *Trzin* (2 hubi): Valentin Gradišek, Tomaž Dimec, Valentin Jerše.
- *Loka pri Mengšu* (3 hube): Gašper Hrastar, Šegetik, Anže Nahtigal, Jurij Jekula, Nikolaj Zabrač.
- *Jarše* (2 hubi): Primož Pevec, Primož Dojnar.
- *Rodica* (1 huba): Tomaž Pintar (mlinar).
- *Domžale* (3 hube): Miha Valpetič, Jurij Rožman, Jernej Dolar, Matija Zalokar, Jurij Tavčar, Primož Tavčar.
- *Preserje pri Radomljah* (5 hub): Martin Čížek (mlinar), Primož Slevce (mlinar), Nikolaj Šarc, Jakob Cerar, Jakob Zalokar, Pavel Šarc, Luka Koželj, Blaž Petelinšek, Primož Slevce.
- *Javoršica (pri Moravčah)* (2 hubi): Andrej Juvan, Matej Javoršek, Miha Javoršek, Anže Koderman, Gašper Instinc, Boštjan Lavrič, Anže Požar in Jakob Tranar.
- *Jelše* (2 hubi): Lovrenc Merk, Luka Cerar, Gregor Ravnikar.
- *Žeje pri Komendi* (3 hube): Jernej Pangerc, Martin Pipan, Jurij Dolar, Martin Pipan, Jakob Ulčar in Andrej Ulčar.
- *Velika vas (nad Savo, južno od Moravč)* (5 hub): Martin Štrekl, Tomaž Močilnikar, Jakob Gril, Lovrenc Doš, Andrej Gril, Matija Pangre, Blaž Gril, Marko Jeršel.
- *Sv. Križ pri Dolskem (= Križevska vas)* (2 hubi): Blaž Vojnik, Jurij Tamež, Miha Vojnik.
- *Velika vas (pri Zlatem Polju)* (5 ½ hube): Andrej Gril, Martin Gril, Matija Pangre, Jožef Majdič, Matija Povirk, Martin Lukančič, Anže Malešič, Matija Gril, Andrej Gril, Andrej Korošec, Gašper Vrem, Boštjan Vrem, Gregor Vrem.
- *Zalog pri Cerkljah* (1 huba): Primož Vodnik, Jožefa Ovšenik.
- *Olševek* (2 hubi): Martin Cerar, Gregor Rožič, Jakob Cerar, Anže Ostanek.
- *Ihan* (1 huba): Anže Nemec.
- *Zalog (pri Ljubljani)* (2 hubi): Matija Levner, Matija Kovač, Matej Repnik, Jernej Kočar.
- *Glinje* (5 hub): Gregor Sovre, Jurij Porovne, Matija Repič, Valentin Sluga, Andrej Hacin, Andrej Leban, Vid Jeglič, Jernej Gregorič, Jurij Lenček in Jakob Pušavič.
- *Pozenik* (1 huba): Andrej Jereb.

- *Grad* (1 huba): Jožef Rankovič.
- *Cerkljanska Dobrava* (1 huba): Jernej Pipan, Matija Samec, Urban Prešeren.
- *Olševsek* (1 huba): Anže Petrlje, Martin Osel.
- *Mala Lašna* (2 hubi): Marko Capuder, Adam Slapar.
- *Češnjice* (1 huba): Jurij Vrankar.
- *Preserje pri Zlatem Polju* (1 huba): Martin Jeglič, Andrej Balančin, Martin Zarin.
- *Srednja vas pri Kamniku* (2 hubi): Boštjan Resar, Martin Bernot, Miha Košlaker, Matija Drolc, Martin Osel, Anže Drolc, Jurij Berlec, Boštjan Tomc, Anton Kramar.
- *Kostanj* (1 huba): Andrej Hrastnik, Nikolaj Lukan, Gregor Gerbec.
- *Sela pri Kamniku* (1 huba): Jožef Maher, Jurij Stvor.
- *Podhruška* (4 hube): Jožef Tomc, Jakob Tomc, Primož Gerbec, Urban Debevec, Jakob Jereb, Nikolaj Burkeljca.
- *Vaseno* (1 huba): Matija Bizjak.
- *Trnovče* (2 hubi): Jakob Hribar, Gašper Hribar, Nikolaj Resnik, Matija Kordin.
- *Gabrovnica* (1 huba): Andrej Toman, Andrej Vrankar.
- *Zlato Polje* (1 huba): Primož Potrata, Jurij Baldek, Valentin Pogačar, Matija Vrankar.
- *Vrh nad Krašnjo* (1 huba): Valentin Pančur, Andrej Hace, Jurij Hace, Gašper Vrankar.
- *Ples* (2 hubi): Anton Lipovšek, Urban Sitar, Miha Korošič, Martin Hren, Anže Špamblek, Matija Mrva, Luka Ravnikar.
- *Sv. Jurij* (2 hubi): Anton Anzel, Matija Lazar.
- *Ravne pri Šmarternem (v Tuhinju)* (1 huba): Matija Lipovšek.
- *Loke v Tuhinju* (1 huba): Andrej Prašnikar.
- *Kavran*: Primož Krulc, Matija Berlec, Boštjan Berlec.
- *Hrib* (1 huba): Jakob Volker, Jurij Enže.
- *Blagovica* (1 huba): Jakob Levec.
- *Vrtače* (2 hubi): Marko Vrivar, Jurij Udovič.
- *Medija* (4 hube): Florjan Pavelšek, Jurij Krulc.
- *Jelenk (pri Trojanah)*: Jurij Hribar, Simon Hribar, Matija Zabavnik.
- *Strmec (pri Motniku)* (1 huba): Andrej Urbanija.
- *Studenec pri Krtini*: Anže Martinšek, Andrej Martinšek.
- *Soteska pri Moravčah* (3 hube): Jurij Urbanija, Martin Vizdam, Matej Urbanija, Luka Vizdam, Matija Mrva.
- *Negastrn* (2 hubi): Matija Vesel.
- *Pogled* (1 huba): Matija Komar.
- *Moravče* (1 huba): Boštjan Podbevšek.
- *Gradišče pri Lukovici* (1 huba): Jurij Galaž, Jožef Postater.
- *Križate* (1 huba): Boštjan Gorjup (usnjar).
- *Sv. Andrej (pri Moravčah)* (1 huba): Gregor Ustinc, Boštjan Ustinc, Andrej Podbevšek, Boštjan Gril, Gregor Gorjup, Boštjan Sušnik.
- *Zabuč* (1 huba): Tomaž Kobilšek.
- *Gorica (pri Moravčah)* (1 huba): (tkalec platna).
- *Bukovica* (2 hubi): Anton Ravnikar, Pankrac Hribar.
- *Mošenik* (4 hube): Gregor Ravnikar, Jernej Klobučič, Jakob Klobučič, Anže Buček, Gregor Ravnikar, Jakob Klobučič, Matej Ravnikar.
- *Hrastje* (3 hube): Matija Zupan, Matija Merija, Jakob Komar, Andrej Bregar, Anže Korinšek, Primož Urbanija.
- *Zemin*: Primož Bajde, Gregor Kuhalnica.

- *Kandrše* (1 huba): Ana Terezija Raumschüssel.⁷⁴¹
- *Preserje pri Lukovici* (1 huba): Miha Cerar, Matej Berlec, Jurij Galas, Boštjan Maher, Gašper Burja.
- *Gamberk* (1 huba): Boštjan Gorjup, Jernej Gorjup.
- *Vodice* (1 huba): Jernej Gorjup.
- *Žiče* (3 hube): Jurij Premk, Matej Gerčer, Primož Premk, Jožef Rode, Boštjan Keber, Anže Rode, Blaž Premk.
- *Petek (ob Savi)* (1 huba): Martin Petek.
- *Zagorica pri Rovah* (1 huba): Urban Pevec, Adam Rutar.
- *Rafolče* (2 hubi): Martin Petek, Luka Capuder, Tomaž Breznik, Anže Serše, Jurij Capuder.
- *Lukovica pri Domžalah* (1 huba): Andrej Cerar.
- *Koseze (Spodnje)* (1 huba): Jakob Ravnikar, Jožef Šimen.
- *Dob* (2 hubi): Primož Stare, Anže Tihale (kovač), Jernej Traven.
- *Radomlje* (4 ¼ hube): Gregor Simič, Martin Pavlin, Jakob Valant, Boštjan Pogačar, Tomaž Botle, Jurij Jereb, Jakob Mlakar, Nikolaj Jereb, Anton Grošek, (Kolalj in Kodre imata le en travnik), Luka Pavlin, Anton Grešič (mlinar).
- *Hudo* (1 huba): Urban Šarc, Andrej Metla, Jurij Šarc, Jakob Paglovec.
- *Šenturška gora* (3 hube): Matija Bukovnik, Jožef Jagodic, Luka Šlebir, Jernej Sedušak, Jernej Drabona, Andrej Živina.
- *Apno* (1 huba): Luka Jagodic.
- *Viševca* (1 huba): Jernej Plavc.
- *Vinski Vrh* (2 hubi): Andrej Dolar, Aleš Preklet, Anže Košir, Gregor Petek.
- *Tunjice* (3 hube): Matija Golob, Luka Grkman, Jernej Komolec, Boštjan Strehovec (tkalec), Aleš Kvas, Adam Jerše (tkalec).
- *Vrhovje (Gorenji Vrh)* (2 hubi): Boštjan Zalokar, Boštjan Vranič, Urban Pirc.
- *Bukovje* (1 huba): Andrej Jerše.
- *Stolnik* (1 huba): Primož Krivic, Andrej Zabavnik.
- *Dobovje* (1 huba): Miha Golob, Luka Dobovšek (čevljar).
- *Sidraž* (1 huba): Matija Juran, Boštjan Juran, Luka Koželj.
- *Mekinj* (2 ½ hube): Matija Muškon, Andrej Tomc, Anže Plahutnik, Anton Jeras, Nikolaj Gams, Jožef Šafer, Matija Fajdiga, Anton Šarc, Matej Šarc, Andrej Dovič, Jurij Mežan (krojač), Jožef Zemljen, Jožef Pogačnik (krošnjar z gradbenim blagom), Lovro Florjan (krojač), Anton Mak, Blaž Boštar (mizar), Matija Čehun, France Zupin (čevljar), Jožef Fajdiga (mlinar), Valentin Štamicer (zidar), Marjeta Košir (vdova), Primož Štamicer, Jurij Zamlen, Anže Vodnik, Jernej Letnar (kajžar), Martin Ravnikar (kajžar), Martin Bizjak, Lovrenc Pohlin, Valentin Humar (kajžar), Anže Sreč (kajžar).
- *Podjelše* (3 hube): Jurij Fajdiga, Bernard Zamlen, Jurij Valant, Matej Košir.
- *Županje Njive* (5 hub): Jurij Jeras, Jurij Dragar, Gregor Jeras, Gregor Bider, Matija Lavrin, Jurij Klemenc, Jakob Jerina, Matija Žagar, Urban Kavčič, Matej Slevce, Matija Slevce, Jožef Erjavšek.
- *Gozd* (1 huba): Gašper Golob, Jernej Golob, Jurij Končnik.
- *Brezje nad Kamnikom* (1 huba): Boštjan Golob, Tomaž Lukančič, Gašper Lukan.
- *Okroglo* (1 huba): Martin Čehun, Jakob Hrovatič.
- *Slatina* (1 huba): Jernej Slatnar.
- *Slevo* (1 huba): Anton Slevce, Jakob Slevce.
- *Stranje* (2 hubi): Gašper Slevce, Luka Pogačar, Urban Lanišek, Nikolaj Juvan, Anton Kosirnik,

⁷⁴¹ Pri tej osebi zagotovo ne gre za podložnico, ampak po vsej verjetnosti za najemnico hube.

Anže Letnar, Primož Lukan.

- *Stahovica* (1 huba): Urban Preklet, Tomaž Preklet, Andrej Poravne, Primož Jeras.
- *Podgorje* (2 hubi): Jurij Vavpotič, Andrej Svetec, Gregor Grošelj, Anže Vrag.
- *Pero*vo (2 hubi): Blaž Flere, Simon Bukavnikar, Andrej Klemenc, Simon Prešeren, Anže Bakalnikar, Micka Čeron.
- *Nevlje* (3 hube): Primož Preklet, Miha Gams, Anže Ostanek, Matej Gams, Miha Novak, Miha Gams.
- *Palovče* (1 huba): Primož Vavpotič, Matija Berlec.
- *Hmeljičič* (*Novo mesto*): Anže Hude.
- *Dobropolje* (*celjska četrt*) (1 huba): Blaž Rot.

Pri naštetih podložnikih so bile vse hube zakupne (*Miethube*), prevladujejo pa polovične in tričetrtinske hube.

Samostanu Mekinje pa so plačevali desetino (od žitaric) tudi podložniki nekaterih drugih zemljiških gospostev, ki so omenjena že v gornjem poglavju pri predstavitvi terezijanskega katastra.⁷⁴²

Glede položaja mekinjskih samostanskih podložnikov že na začetku potrjujem ugotovitve nekaterih zgodovinarjev, da se je podložnikom samostanskih zemljiških gospostev godilo bolje (zlasti kar zadeva možnost olajšanja fevdalnih bremen) kot podložnikom na posestvih svetnih zemljiških gospodov.⁷⁴³ O tem nam med drugim pričajo tudi poročila o udeležbah mekinjskih podložnikov pri kmečkih uporih. Po doslej znanih podatkih se podložniki mekinjskega samostanskega gospodstva praktično niso udeleževali kmečkih uporov. Pač pa se Mekinje in samostan omenjata v zvezi z uporom podložnikov drugih zemljiških gospostev. Tako naj bi leta 1573 v času velikega hrvaško-slovenskega upora mekinjski kmetje (vendar ne podložniki mekinjskega samostana) ubili na mekinjskem pokopališču zadnjega gospoda Limbarskega, s čimer je njihov rod izumrl.⁷⁴⁴ Drugo poročilo, ki povezuje mekinjski samostan s kmečkimi upori, pa sega v prvo polovico 17. stoletja. V prvih dneh maja 1635 so samostan v t. i. drugem vseslovenskem uporu zavzeli podložniki iz Tuhinjske doline, ki so spadali pod zemljiški gospodstvi Kamnik in Križ. Nekaj dni so ti uporni kmetje držali samostan v svoji oblasti, nato

⁷⁴² ARS, AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 217, *Specification deren zu dem Stifft Münckendorf gehörigen Grambzehenden*.

⁷⁴³ Jožef Maček, *Ustanovitev uprave državnih posestev na Kranjskem pod Leopoldom II.*, v: *Kronika*, let. 23 (1975), str. 21.

⁷⁴⁴ August Dimitz, *Geschichte Krains*, III., Laibach 1875, str. 35; pa tudi J. W. Valvasor, n. d., str. 372. V knjigi Dušan Kos, *Med gradom in mestom: odnos kranjskega, slovenještajerskega in koroškega plemstva do gradov in meščanskih naselij do začetka 15. stoletja*, Ljubljana 1994, je navedeno, da naj bi Limbarski izumrli ob koncu 15. stoletja. Zato je možno, da je do omenjenega uboja prišlo že sto let prej.

pa so jih pregnali uskoki, ki so jih kranjski deželni stanovi poklicali iz Vojne krajine, da bi zadušili upor.⁷⁴⁵ Torej v tem primeru spet niso bili glavni akterji samostanski podložniki.

Samostan Mekinje je, podobno kot ostala zemljiška gospostva tedanjega časa, vedno štivil svoje podložnike v sporih s sosednjimi zemljiškimi gospostvi in mestom Kamnikom, v zadnjem obdobju pa tudi v sporih z nosilci nove kapitalistične proizvodnje, ki so povzročali škodo podložnikom in s tem posredno tudi samostanu. Tako se je v začetku 18. stoletja vnel spor med samostanom in mestom Kamnik, ker se je mesto pritoževalo, češ da samostanski podložniki ne upoštevajo poravnave med mestom in samostanom z dne 15. aprila 1516 in ponovne poravnave z dne 17. februarja 1611, ki je dopuščala samostanu oz. njegovim podložnikom izkoriščanje gozda v dolini Kamniške Bistrice, hkrati pa je točno določala način izkoriščanja in količino lesa za posamezne namene (drva, gradbeni les, ...). Takrat naj bi samostan porabil še enkrat toliko lesa kot v času, ko je bila sklenjena pogodba; samostanski podložniki pa niso izkoriščali lesa le v takšnem obsegu, da bi z njim poravnavali svoje urbarialne obveznosti do samostana, ampak tudi za preprodajo, s čimer so dodatno zaslužili.⁷⁴⁶

Spore zaradi podložnikov je samostan imel tudi s fužinarjem Žiganom, katerega fužine so nastale ob nekdanji graščini Katzenberg na območju današnje (že skoraj opuščene) smodnišnice. Tako je mekinjska opatinja Leopoldina Maksimilijana Gallenberg leta 1737 v pisni vlogi zahtevala, da Žigan ne sme odvajati iz reke Kamniške Bistrice vode, ki teče na mekinjski mlin in Fajdigove stope. Obenem pa je nasprotovala Žiganu, da bi izkoriščal gozd v dolini reke Kamniške Bistrice. Žigana je motilo predvsem kmečko pretapljanje železove rude, s katero so se ukvarjali samostanski podložniki, ker je to pomenilo za njegove fužine nelojalno konkurenco. Tako se je Žigan leta 1775 pritožil na višje rudarsko sodišče in vlado zaradi treh kmetov mekinjskega gospostva, ki so se ukvarjali s to dejavnostjo. Zahteval je, da se kmetom peči razderejo in naj jih kaznujejo.⁷⁴⁷

V dopisu mekinjski opatinji Maksimilijani Leopoldini Gallenberg z dne 23. avgusta 1738 pa se je velesovska priorica Marija Jera Fabjanič pritoževala nad ravnanjem mekinjskega podložnika Tilka Budalovška, ki se je neupra-

⁷⁴⁵ Jože Koropec, *Mi smo tu – Veliki punt na Slovenskem v letu 1635*, Maribor 1985, str. 142–153.

⁷⁴⁶ Vlado Valenčič, *Bistriški gozd in kamniški meščani*, v: *Kamniški zbornik*, let. 3 (1957), str. 82.

⁷⁴⁷ Ivan Mohorič, *Zgodovina fužin ob Bistrici v Kamniku*, v: *Kronika*, let. 3 (1955), str. 27.

vičeno polastil 14 govedi, 10 krav mlekaric in štirih telet v kraju Tečni hrib, kar vse je bilo last velesovskega samostana. Zato velesovska priorica zahteva povrnitev škode, ki po njenih ocenah znaša 300 dukatov v zlatu.⁷⁴⁸

Samostan je tudi sicer skrbel za dobrobit svojih podložnikov, zlasti tistih, ki so bivali v Mekinjah ali bližnji okolici. Tako je opatinja Ana Lamberg sredi 16. stoletju dovolila, da se v kraju Podjelše prekoplje samostansko zemljišče za regulacijo potočka, ki je tekel skozi vas in je nenehno poplavljal. V spomin na to samostansko dobrotljivost naj bi domačini regulirani potok poimenovali "Lambergarca".⁷⁴⁹ Posebno pomembna pa je za Mekinje in okolico opatinja Doroteja Sidonija Gallenberg. Ta je namreč z zdravstvenimi nasveti veliko pomagala okoliškim prebivalcem, njena zasluga pa je tudi, da so Mekinje po letu 1718, ko je bila ustanovljena Bratovščina Marijinega Brezmadežnega Srca, postale znana Marijina božja pot. Romarji, ki so se ob Marijinih in bratovščinskih praznikih zgrinjali v Mekinje, so prinesli samostanskim podložnikom, zlasti pa Mekinčanom, precej dodatnega zaslužka. V Mekinjah je stanoval tudi upravno-storitveni aparat mekinjskega zemljiškega gospodstva. Tu so živeli samostanski obrtniki, mežnarji, valpti, mlinarji, kovači itd. Tudi struktura posesti in dejavnosti na osnovi terezijanskega katastra kaže, da podložniki v kraju Mekinje v primerjavi s samostanskimi podložniki v ostalih vaseh niso imeli velikih zemljiških kompleksov, donosnost zrnja pa je bila zelo velika. Prav tako je bilo v Mekinjah po številu največ podložnikov. Sredi 18. stoletja zasledimo v pisnih državnim organom tudi več pisnih pritožb tedanjih samostanskih opatinj Leopoldine Maksimilijane Gallenberg in Bernardine Batthyani, ki sta poročali, da samostanske podložnike vznemirjajo rokovnjači, ki delajo škodo na samostanskih posestvih. Zato naj vlada poskrbi, da bi orožništvo bolje poskrbelo za njihov pregon.⁷⁵⁰

Dejstvo, da so bili samostanski podložniki zadovoljni s samostansko upravo, nam potrjuje tudi poročilo o njihovi reakciji ob odhodu klaris iz Mekinj, saj nam kronisti poročajo, da so "ljudje jokali za svojimi telesnimi in duhovnimi dobrotnicami," ko so morale po ukazu avstrijske vlade 1. julija 1782 zapustiti Mekinje in se napotiti v samostan Velesovo in tam čakati na smrt.⁷⁵¹ Da je bilo stanje podložnikov na samostanskih gospodstvih boljše kot na posestvih

⁷⁴⁸ Pismo velesovske priorice mekinjski opatinji, ARS, Deželni stanovi.

⁷⁴⁹ Ustno izročilo, ki ga je po pripovedovanju nekaterih najstarejših krajanov leta 1930 v župnijsko kroniko zapisal takratni mekinjski župnik Viktor Čadež.

⁷⁵⁰ Josip Benkovič, *Črtice o rokovnjačih*, v: *Dom in svet*, let. 3 (1890), šte. 3, str. 82.

⁷⁵¹ F. Rihar, n. d., str. 10, 11.

svetne zemljiške gosposke, kaže tudi podatek, da so bili podložniki mekinjskega samostana ob njegovi razpustitvi v zaostanku za svoje urbarialne dajatve kar v višini 1.247 gld, kar so si podložniki plemiških dominijev le težko privoščili. Poleg tega so si bremena pod samostansko oblastjo močno olajšali, zlasti tlako in naturalne dajatve. Zato so bili zelo nezadovoljni, ko je po razpustitvi samostana samostansko gospostvo postalo državno, država pa je hotela dosledno izvajati pobiranje davkov.⁷⁵²

Bivalne in življenjske razmere podložnikov

V obravnavanem času je bila velika večina stanovanjskih hiš, tudi v ravninskih predelih, pritličnih in v glavnem lesenih, nekaj pa že, zlasti konec 18. in začetek 19. stoletja, tudi zidanih. Čeprav lesene, so bile postavljene na zidanih temeljih. Prekrite so bile s slamo. Stanovanjski prostori kmečkih hiš so bili majhni in so imeli navadno manjša okna. Navadno so zidali hleve v podaljšku stanovanja. Večinoma so bili leseni, včasih pa so imeli zidane temelje. Hlev se je nadaljeval v večinoma lesen skedenj. Prostor pod njim je služil kot shramba za steljo in razne pripomočke. V Mekinjah se je ohranila do današnjih dni originalna lesena kmečko-podložniška hiša iz tega obdobja, točneje iz leta 1703.⁷⁵³

Na koncu velja omeniti še opis vsakdanje ljudske prehrane v tem času na kamniškem območju. Nanaša se na kraj Tunjice, kje je imel samostan Mekinje precej podložnikov. Za zajtrk so jedli kislo zelje in močnik (moka kuhana na vodi), ali namesto tega proso, kuhano na mleku. Za kosilo so jedli kislo repo, ječmenovo kašo in kruh (od začetka 19. stoletja naprej krompir). S kruhom so bolj varčevali, saj naj ga ne bi jedli pri kosilu vsak dan. Za večerjo pa je bila jed iz moke ali prosena kaša. Ob posebnih praznikih pa je bilo na mizi še meso in vino. V nekaterih okoliških krajih se kot vsakodnevna hrana omenjajo še ajdovi žganci, v Črni pri Kamniku jedi iz ovsa (ovseni močnik in kruh) in v Tuhinjski dolini fižol.⁷⁵⁴

⁷⁵² J. Maček, n. d., str. 21.

⁷⁵³ To je Fajdigova hiša, ki je zanimiv spomenik ljudskega baročnega stavbarstva in redke primer pollesene slovenske bajte z nekaterimi elementi alpske hiše. Zraven nje je lesena kašča na stenskih opornikih.

⁷⁵⁴ J. Žontar, n. d., str. 62, 63.

Primerjava dajatev podložnikov mekinjskega gospodstva s podložniki sosednjih svetnih gospodstev

Za nekoliko lažjo primerjavo med dajatvami mekinjskih podložnikov in podložnikov nekaterih sosednjih plemiških gospodstev navajamo na tem mestu primer gospodstev Jablje (Habach) in Fužine (Kaltenbrunn). Da bi bila primerjava kar najbolj verodostojna, so izbrani primeri plačevanja dajatev podložnikov v tistih vaseh, kjer so živeli tako podložniki mekinjskega samostanskega gospodstva kot tudi enega od omenjenih gospodstev (zaradi izenačenja pogojev kmetijske proizvodnje oz. kvalitete zemljišč). Navedeni podatki za posamezne vasi prikazujejo povprečne dajatve podložnikov v tej vasi, za osnovo pa je vzeto plačevanje obveznosti od ene cele hube.

Dajatve so se delile na "cesarsko-kraljeve" tj. državne davke (kontribucija, davek) in na dajatve zemljiškemu gospodu (gospoščinski činž, mala pravda).

Čeprav nekateri kazalci pri tej konkretno opravljeni primerjavi sicer kažejo na to, da je bil položaj podložnikov na mekinjskem samostanskem gospodstvu ugodnejši oz. njihove dajatve nižje od dajatev podložnikov sosednjih svetnih gospodstev (izjema velja deloma le pri dajatvah male pravde, saj so morali mekinjski podložniki oddajati samostanu nekoliko več kokoši in jajc), pa zaradi majhnosti vzorca rezultatov še ne moremo splošiti. Kljub temu pa lahko na tej podlagi (z veliko mero previdnosti) sklepamo, da bi tudi s povečevanjem vzorca tendenca šla v to smer, še zlasti, če pri tem upoštevamo tudi ugotovitve nekaterih drugih zgodovinarjev⁷⁵⁵ o velikih zaostankih samostanskih podložnikov pri plačilu dajatev in da so samostanska gospodstva v večji meri kot "svetna" dopuščala "de facto" prevedbo zakupnih kmetij v kupne.

Primerjava dajatev med podložniki gospodstva Jablje⁷⁵⁶
in mekinjskega samostanskega gospodstva

Uživalec 1 hube je plačeval	Na gospodstvu Jablje	Na samostanskem gospodstvu Mekinje
<i>Trzin</i>		
kontribucija	6 gld	6 gld
davek	4 gld 41 kr	4 gld
gospoščinski činž	2 gld 16 kr	1 gld 10 kr
dajatev prediva	12 funtov ali 20 gld 2 kr	7 funtov

⁷⁵⁵ Npr. J. Maček, n. d., str. 21.

⁷⁵⁶ ZAL, DOM 70, 1. škatla, *Urbar gospodstva Jablje 1756*.

vozna tlaka (v denarju)	2 gld 33 kr	55 kr
kokoši	6	4
jajca	25	20
tlaka z živino	4½ dni	brez tlake
<i>Jarše</i>		
kontribucija	6 gld	6 gld
davek	5 gld 16 kr 3 d	2 gld 40 kr
gosposki činž	2 gld 28 kr 1 d	50 kr
predivo	12 funtov ali 20 kr 2d	4 funte
činžni oves	4 mernike	2 mernika
kokoši	1	6
ročna tlaka	30 dni na leto	brez tlake
<i>Rodica</i>		
kontribucija	6 gld	6 gld
davek	3 gld 34 kr 2 ² / ₅ d	4 gld 29 kr 2d
gosposki činž	5 gld 51 kr 3 ³ / ₅ d	2 gld 6kr 2d
kokoši	1	4
jajca	25	25
<i>Radomlje</i>		
kontribucija	6 gld	6 gld 5 kr
davek	4 gld 8kr 1 ¹ / ₅ d	6 gld 2 kr
činž	6 gld 12 kr 1 ⁴ / ₅ d	15 gld 1kr
pogača, sir (v denarju)	25 kr	-
proso	2 mernika	4 merniki ovsa
kokoši	1	5
<i>Hudo</i>		
kontribucija	6 gld	6 gld
davek	3 gld	4 gld 11 kr
činž	4 gld	2 gld 26 kr
polovica pogače	24 kr 4 d	-
kokoši	1	6
jajca	26	27
proso	26 mernikov	4 merniki ovsa

Primerjava dajatev med podložniki gospostva Fužine⁷⁵⁷
in mekinjskega samostanskega gospostva

Uživalec 1 hube je plačeval	Na gospostvu Fužine	Na samostanskem gospostvu Mekinje
<i>Zalog (pri Moravčah)</i>		
kontribucija	6 gld	6 gld
davek	11 gld	5 gld 34 kr
gosposki činž	3 gld	2 gld 44 kr 2d
mala pravda	6 kokoši, 25 jajc	-
lan (desetina)	26 funtov	-
tlaka	6 dni/teden (ročna ali z živino)	3 gld (v denarju)
<i>Češnjice</i>		

⁷⁵⁷ ZAL, LJU 296, *Rektifiziertes Stiftregister der Herrschaft Kaltenbrun, 1756; Neues Stock urbarium*, p. e. 4.

kontribucija	6 gld	6 gld
davek	5 gld 52 kr	3 gld 51 kr
gosposki činž	4 gld 10 kr 2 ² / ₃ d	1 gld 4 kr
mala pravda	1 kokoš, 20 jajc	6 kokoši, 26 jajc
tlaka	6 dni/teden ali 10 gld 12 kr	3 gld (v denarju)
<i>Moravče</i>		
kontribucija	6 gld	6 gld 17 kr
davek	4 gld 21 kr 1d	4 gld 54 kr
gosposki činž	2 gld 42 kr	1 gld 33 kr 2 d
činžni oves	2 mernika	8 mernikov
mala pravda	1 kokoš	7 kokoši

Vloga predstavnikov podložnikov (županov) pri obredu svetne umestitve mekinjske opatinje

Omeniti velja tudi zanimivost, ki jo prinašajo konstitucije mekinjskih klaris iz začetka 18. stoletja, kar ponovno potrjuje vpetost klaris v spone tedanje fevdalne dobe. Dedni odvetniki mekinjskega samostana so morali ob smrti samostanske opatinje poslati urbarje v samostan v pečatenje, poleg tega pa so morali sporočiti vsem županom mekinjskemu samostanu podložnih vasi, da so se na dan volitev nove opatinje zbrali na samostanskem dvorišču. Po končanih volitvah je namreč novoizvoljena mekinjska opatinja prišla s starejšimi redovnicami na samostansko dvorišče in sedla z dednim odvetnikom Gallenbergom za tam pripravljeno mizo, na kateri so ležali urbarji. Dedni odvetnik je nato poklical župane, da so prišli pred mizo. Nato je vzela opatinja pred zbranimi župani v roke urbarje in županom ukazala,⁷⁵⁸ naj ji obljubijo pokorščino in zvestobo. Zatem so župani posamič drug za drugim prihajali k opatinji in ji v znak pokorščine poljubljali škapulir.⁷⁵⁹

Status podložniških kmetij, ki so spadale pod samostansko gospodstvo

Ob davčni rektifikaciji leta 1752 so pri gospodstvu Mekinje ugotovili, da so vse podložniške kmetije zakupne in da so morali podložniki plačevati primščino. Redno pa so podeljevali kmetije potomcem, tako da so se dejansko dedovale, kot je to veljalo pri kupnih kmetijah. Z dovoljenjem samostana pa so smeli podložniki tudi prodajati zakupne kmetije, dajati zemljišča v zakup ter zavarovati doto ali pa posojilo na kmetijo. Praktično so kljub zakupnemu

⁷⁵⁸ Podobno je bilo ob umestitvi tudi kakega drugega (svetnega) zemljiškega gospoda.

⁷⁵⁹ KKM, 122.

pravu obstajale vse oblike pravnega prometa s posestnimi enotami.⁷⁶⁰

Z odpravo nevoljništva leta 1782 je želela absolutistična država izboljšati osebni položaj podložnikov, prevedba zakupnih kmetij v kupne pa je imela namen urediti premoženjska razmerja na kmetijah. Kljub temu pa so že ob terezijanski davčni rektifikaciji tako pri gospostvu Križ kot Mekinje ugotavljali, da so podložni kmetje, nastanjeni na teh kmetijah, čeprav so bile zakupne, le – te redno podeljevali svojim potomcem, kot bi bile kupne. Poleg tega pa so kljub zakupnemu pravu obstajale vse oblike pravnega prometa s posestnimi enotami. Zato so se podložniki povsod upirali prevedbi zakupnih kmetij v kupne, ker so morali zemljiškemu gospodu plačati kupnino, kar je oteževalo podložniški "proračun". Pri gospostvu Jablje poznamo prvi primer prevedbe že leta 1775,⁷⁶¹ pri župnišču Kamnik 1786.⁷⁶²

1.4.2. Poskus ugotovitve velikosti posestva na samostanskem gospostvu pred 18. stoletjem

Ker se za obravnavano mekinjsko samostansko gospostvo ni ohranil noben originalni urbar, niti iz 18. stoletja niti iz starejšega obdobja, predstavljajo podatki, pridobljeni pri izdelavi terezijanske davčne rektifikacije – t. i. urbarialni ekstrakti, za nas edini znani prikaz podložniških dajatev mekinjskega gospostva.

Zato naj mi bo dovoljena delna "špekulacija" glede odgovora na vprašanje, kolikšen je bil obseg posesti in dajatev *mekinjskega samostanskega gospostva*, če bi primerjali urbarje iz sredine 15. stoletja z urbarji iz 18. stoletja. Verjetno bi bilo stanje pri mekinjskem gospostvu močno podobno stanju *samostana dominikank v Velesovem*, za katerega se je do današnjih dni ohranil urbar iz leta 1458. Za velesovsko gospostvo velja, da se je v obdobju od 1458 do 1750 število podložnikov povečalo za okoli 30%. Prišlo pa je tudi do spremembe na področju zemljiških enot. Medtem ko v urbarju leta 1458 nastopajo samo cele hube, srečamo v terezijanskem katastru tudi tričetertinske, polovične in četrtinske hube in kajže. Številne bolj oddaljene vasi so zamenjali za bližje. Pojavijo se tudi nove dajatve in obveznosti podložnikov, kot npr. plačevanje kontribucije, činža, pogače, kopunov, odojkov, opravljanje

⁷⁶⁰ J. Žontar, n. d., str. 59.

⁷⁶¹ Ferdo Gestrin, *Obdobje fevdalizma na ozemlju Domžalske občine v luči zemljiškega gospostva Jablje*, v: Zbornik občine Domžale 1979, str. 144.

⁷⁶² Vodnik po župnijskih arhivih na območju SR Slovenije, I., Ljubljana 1975, str. 160.

ročne in tovrne tlake.⁷⁶³

Primerjava omemb krajev v ohranjenih (srednjeveških) listinah s seznamom krajev v terezijanskem katastru

Kljub izgubi oz. neohranjenosti mekinjskega urbarja pa lahko naredimo krajevno primerjavo samostanske posesti, razvidno iz ohranjenih listin mekinjskega samostana,⁷⁶⁴ s posestjo, razvidno iz terezijanskega katastra. Pri tem ugotovimo, da je v ohranjenih samostanskih listinah (ki izvirajo pretežno iz 14., 15., ali 16. stoletja), najti le polovico krajev, omenjenih v terezijanskem katastru, ki je nastal sredi 18. stoletja, 57 od 109.⁷⁶⁵ (Med temi se posamezni kraji listinsko omenjajo tudi večkrat in ne le enkrat.) Po drugi strani pa se v listinah omenja posest v 30 krajih, ki jih potem sredi 18. stoletja v terezijanskem katastru ne zasledimo več; to pomeni, da je bila posest v teh krajih v 16. in 17. stoletju bodisi prodana bodisi zamenjana, a za to ne obstajajo pisni dokazi.

Če bi torej hoteli ovrednotiti gospodarske listine mekinjskega samostana, lahko rečemo, da nam služijo kot dober, ne pa popoln vir za ugotavljanje procesa nastajanja samostanske posesti. Vsekakor pa so te listine pomembno dopolnilo k podatkom iz terezijanskega katastra, tako da je do končnih ugotovitev o mekinjski samostanski posesti mogoče priti le z upoštevanjem podatkov iz obeh virov.

1.4.3. Izvleček iz urbarja samostanskega gospostva

Ohranil pa se je prepis rektificiranega (popravljenega) urbarja mekinjskega samostanskega gospostva, zato imamo danes kljub izgubi "originalnega" urbarja vpogled v višino podložniških dajatev.

⁷⁶³ J. Volčjak, n. d., str. 65.

⁷⁶⁴ Te se večinoma hranijo v ARS; njihovo vsebino glej v poglavju: *Pregled samostanskih pravnih poslov.*

⁷⁶⁵ Natančnejši pregled krajev, katerih omembo je zaslediti tako v ohranjenih listinah kot tudi v terezijanskem katastru, glej v dodatku. Ti kraji so v tretji tabeli označeni z zvezdico (*).

Podložniške dajatve po posameznih vaseh⁷⁶⁶

Ime vasi	Število podložnikov	Hube v denarni protivrednosti	Kontribucija	Davek	Gospoščinski činž	Oves	Pšenica	Rž	Mešano	Kokoši	Jajca	Pustni petelini	Drugo	Vozna tlaka v denarju	V denarju	Z živino [dni]	Ročna [dni]	Od preje [funtov]	Od prej (memnikov)	Odvetsčinski oves [memnikov]
Homec*	12	1gld 42gld 50kr	31gld 11gld 50kr	11gld 1kr	29	-	-	-	-	47	177	7	-	16gld 20kr	-	7	3	58	27	
Preserje pri Radomiljah*	7	5gld 30gld 4kr 26kr 17gld 22gld 11gld 15kr	11gld 18kr 15kr	11gld 15kr	12	-	-	-	-	30	127	5	-	4gld	-	5	-	40	20	
Jarše*	2	2gld 12gld 5gld 54kr	1gld 52kr	4	4	-	-	-	-	12	50	2	-	3gld 21kr	-	1	-	8	1	
Rodica	1	1gld 6gld 4kr 24kr	2gld 29kr 2d	6kr	-	-	-	-	-	4	25	1	-	5gld	-	-	-	-	-	
Domžale	6	3 gld 18gld 14gld 50kr	5gld 4kr	12	12	-	-	-	-	18	76	3	-	6gld	-	3	5	24	12	
Trzin*	3	2gld 12gld 5kr 32kr 11gld 39kr	10gld 21kr 39kr 32kr	3gld 32kr	8	-	-	-	-	12	50	2	-	6gld 16gld	-	-	16	8		
Loka pri Mengšu*	5	3gld 18gld 13gld 21kr 2d	4gld 52kr	4	4	-	-	-	-	16	77	3	-	6gld 12gld	1	-	16	8		
Šenjakob*	1	1gld 6gld 3gld 45kr	1gld 20kr	4	4	-	-	-	-	5	25	1	-	3gld	-	-	-	-	-	
Beričevo	3	1gld 6gld 5gld 15kr	2gld 33kr	4	4	-	-	-	-	6	25	1	-	3gld	-	4	8	4		
Pšata*	3	1gld 8gld 20kr	2gld 30kr 18kr 2d	8	8	-	-	-	-	11	34	1 1/3	-	3gld 4gld	-	-	8	4		
Črnuče*	14	5gld 30gld 8kr 48kr 4gld 22gld 11gld 2d	26gld 12gld 31kr 11kr 11 1/3	11kr 2d	11 1/3	-	-	-	-	28	112	5	5 memnikov soli	12gld 15gld	-	20	40	22 2/3		
Podgorca*	7	4gld 24gld 11gld 20kr	6gld 39kr 1d	16	16	-	-	-	-	24	102	4	-	12gld 12gld	3	20	32	16		
Bukovica pri Vodica*	14	6gld 36gld 9kr 55kr 3d	7gld 26gld 49kr	20	20	9	-	-	-	36	154	6	24 funtov voska	-	-	6	-	48	28	
Pšenična Polica	9	5gld 30gld 24gld 53kr 2d	11gld 21kr 53kr	11	11	-	-	-	-	36	128	5	-	3gld 36kr	4	-	40	19		
Pirniče	2	1gld 6gld 5gld 7kr	2gld 28kr	2	2	-	-	-	-	6	26	1	-	7gld 39kr	-	-	-	4		

766

ARS, AS 174, Terezijanski kataster, šk. 217, Repartitions-Extract über Stifft Münckendorf, In Ober Krain Viertel, str. 191-228.

Javoršica*	7	2gld 12gld 4kr 24kr	13gld 18kr	5gld 45kr 3d	4 funte voska kot činž	2	-	-	-	-	-	-	-	6gld	-	-	-	-	-	
Jelše*	3	2gld 12gld 8gld 17kr 1d	57kr 2d	2 1 1/4	-	1	-	-	-	-	-	-	-	6gld	-	-	-	-	-	
Žeje pri Komendi*	6	3gld 18gld 12gld 4gld 16kr 10kr 2d	12 12	-	-	-	18	77	3	-	-	-	-	9gld	-	-	-	-	-	12
Oševček	4	2gld 12gld 2gld 8gld 2kr 13kr 26kr 1d 2d	26kr 2d	8	-	-	12	51	2	-	-	-	-	3gld 6gld	-	-	-	-	-	8
Ihan	1	1gld 6gld 3gld 1gld 45kr 20kr	1gld 4	-	-	-	6	25	1	-	-	-	-	3gld	-	-	-	-	-	4
Hrib	7	2gld 12gld 2gld 5kr 32kr 1 1/2d 1d	9gld 54kr 33kr 2d	7 1/3	4 kopune	10 1/2	45	13 1/4	-	-	-	-	-	4gld	-	-	-	-	-	7
Brezovica*	8	4gld 25gld 15kr 30kr 1d	11gld 12kr 26kr 1d	9	-	-	4	26	113	4 1/4	-	-	-	12gld	-	-	-	-	-	13
Velika vas I.*	11	5gld 30gld 18gld 6gld 53kr 2d	17 1/8	12	-	2	29 1/4	126	5	1/4 m. jagnjeta 1/4 s. jagnjeta	-	-	-	15gld	-	-	-	-	-	16 1/4
Sv. Križ pri Dolškem	3	2gld 12gld 11gld 49kr 4kr 2d	2d	5 1/2	1	2 1/2	9 1/2	41	1 1/2	1/2 m. jagnjeta 1/2 s. jagnjeta	-	-	-	6gld	-	-	-	-	-	6
Velika vas II.*	13	6gld 36gld 30gld 19gld 1d	26kr 13kr 97 1/8	9 3/8	1	4 3/8	26 1/4	105	4	3/4 m. jagnjeta 3/4 s. jagnjeta	-	-	-	16gld	-	-	-	-	-	15
Zalog pri Moravčah*	2	1gld 6gld 2gld 5gld 44kr 2d	2d	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	3gld	-	-	-	-	-	-
Zalog pri Cerkljah*	5	2gld 16gld 49kr 35kr 1d 2d	20gld 12gld 17kr 21kr	8	-	-	14	51	2	-	-	-	-	-	-	2	12	8		
Glinje*	10	45kr 32kr 1 1/2d 1d	21gld 13gld 51kr 9kr	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	5gld 57kr	-	-	2	24	-	
Cerkljanska Dobrava	3	1gld 6gld 1gld 10kr 3d 2d	5gld 17kr 24kr	4	-	-	8	26	1	-	-	-	-	5gld	-	-	1/2	8	4	
Poženičnik*	1	1gld 6gld 3gld 6gld 37kr 1d	37kr 1d	2	-	-	5	25	1	-	-	-	-	6gld 48kr	-	-	8	-	-	
Grad	1	1gld 6gld 5gld 11kr 16kr	2gld 4	-	-	-	6	25	1	-	-	-	-	5gld	-	-	8	4		
Oševček	2	1gld 6gld 45kr 4kr 2d	1gld 45kr 2d	-	-	-	3	26	-	1 m. jagnje 1 st. jagnje	-	-	-	10gld	-	-	8	1		
Mala Lašna	2	2gld 12gld 8gld 22kr 36kr	3gld 36kr	8	-	-	4	-	2	-	-	-	-	6gld	-	-	8	-	-	8
Trnovče*	4	2gld 12gld 8gld 26kr	3gld 36kr	8	-	-	12	52	2	-	-	-	-	6gld	-	-	8	-	-	8
Gabrovica*	2	1gld 6gld 2gld 24kr 3kr 1d	6gld 3kr 1d	4	-	-	6	25	1	-	-	-	-	3gld	-	-	4	-	-	4

Zlato Polje*	4	1gld 3kr	6gld 18kr	6gld 33kr 3d	3gld 33kr 1d	4	-	-	-	8	27	1	-	-	3gld	-	-	-	4
Vrh nad Krašnje	4	1gld 6kr 1½d	6gld 1d	5gld 49kr 2d	3gld 8kr 1d	4	-	-	-	6	26	1	-	-	2gld 30kr	-	-	-	4
Češnjice*	1	1gld	6gld	3gld 51kr	1gld 4kr	4	-	-	-	6	26	1	-	-	3gld	-	-	-	4
Sela pri Kamniku*	1	1gld	6gld	4gld 19kr	1gld 48kr	4	-	-	-	8	25	1	-	-	3gld	-	-	-	4
Podhruška	5	4gld	24gld	20gld 16kr	8gld 13kr	11	-	-	-	24	101	4	-	-	6gld	-	4	-	8
Vaseno	3	1gld 8kr 3½d	6gld 53kr	8gld 11kr 1d	4gld 47kr 2d	-	-	-	-	8	26	1	-	-	-	1	-	-	4
Srednja vas pri Kamniku*	9	2gld 22kr 1½d	14gld 14kr 2½d	10gld 8kr 3¾d	6gld 33kr 3d	8	-	-	-	12	53	2	2 ovci	-	6gld	-	2¼	4	8
Kostanj	3	1gld 2kr 1½d	6gld 11kr 2d	4gld 24kr 2d	48kr	-	1	-	-	-	-	-	2 kopuna	-	3gld	-	-	-	-
Ples	1	1gld	6gld	4gld 11kr	1gld 18kr	4	-	-	-	6	25	1	-	-	3gld	-	-	-	-
Trojane	1	1gld	6gld	3gld 45kr	1gld 15kr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sv. Jurij	2	2gld	12gld	9gld 30kr	4gld	8	-	-	-	12	50	2	-	-	6gld	-	-	-	-
Ravne pri Šmartnem	1	1gld	6gld	3gld 53kr	1gld 24kr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3gld	-	-	-	-
Loke v Tuhinju	1	1gld	6gld	7gld 45kr	4gld 30kr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3gld	-	-	-	-
Gorenje	3	1gld 2kr 2d	6gld 15kr 2d	4gld 24kr 3d	1gld 59kr 3d	4	-	-	-	6	26	1	-	-	4gld	-	-	-	4
Hrib*	2	1gld	6gld	4gld 11kr	1gld 48kr	4	-	-	-	1	-	-	-	-	3gld	-	-	-	-
Blagovica*	1	1gld 2kr 1d	6gld 13kr 2d	6gld 27kr 3d	3gld 19kr 2d	4	-	-	-	7	25	1	-	-	3gld	-	-	-	4
Vrtače*	2	2gld 22kr 1d	14gld 13kr 2d	8gld 58kr	3gld 47kr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6gld	-	-	-	-
Medija*	5	4gld 1kr ½d	24gld 6kr 3d	21gld 3kr 2d	9gld 45kr 1d	4	-	-	-	5	26	1	-	-	12gld	-	-	-	-
Rače	2	3gld	18gld	10gld 1kr 1d	6gld 40kr 3d	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9gld	-	-	-	-
Strmec	1	1gld	6gld	4gld 3kr	1gld 32kr	4	-	-	-	8	25	1	-	-	3gld	-	-	-	4
Soteska pri Moravčah*	5	3gld 6kr 2½d	18gld 40kr	16gld 57kr	4gld 3kr 3d	5¼	6	-	16	12¾	54	2	-	-	8gld 8kr	8gld 10kr 1d	-	-	12
Negastm*	2	2gld	12gld	10gld 39kr 1d	3gld 36kr	4	-	8¾	-	6	25	1	-	-	6gld	-	-	-	4

Pogled pri Moravčah*	1	1gld	6gld	3gld 5kr	56kr	4	-	-	-	6	25	1	-	-	3gld	-	-	-	4	
Moravče*	2	1gld 23kr 1/3d	6gld 17kr 2d	4gld 54kr	1gld 33kr 2d	8	-	-	-	7	25	1	-	-	3gld	3gld	-	-	4	
Gradišče pri Lukovici	2	1gld	6gld	8gld 11kr	24kr	2	-	-	-	10	26	1	-	-	3gld	-	-	-	4	
Kresnice	3	1gld 2kr 1d	6gld 13kr 2d	3gld 7kr 2d	1gld 6kr	4	-	-	-	6	25	1	-	-	3gld	-	-	-	4	
Sv. Andrej	3	1gld 10kr 2/3d	7gld 1kr	6gld 24kr	3gld 26kr	4	-	-	-	6	26	1	-	-	3gld	3gld	-	-	2	
Ples*	4	2gld 11kr 2/3d	13gld 25kr	13gld 28kr 3 1/2d	4gld 14kr 3 1/2d	8	-	-	-	12	52	2	-	-	6gld	-	-	-	8	
Zabuč	1	1gld	6gld	4gld 18kr	1gld 48kr	-	3/4	-	-	7	25	1	-	-	3gld	-	-	-	1	
Gorica*	1	20kr	2gld	1gld 12kr	56kr	4	-	-	-	1	-	-	-	-	1gld	-	-	-	-	
Bukovica*	2	2gld	12gld	8gld 36kr 2d	3gld 8kr	-	2 1/2	-	-	12	50	2	-	-	6gld	-	-	-	8	
Brodek	1	1gld 1kr 1 5/6d	6gld 8kr 3d	4gld 45kr 3d	1gld 58kr 2d	4	-	-	-	6	25	1	-	-	3gld	-	-	-	4	
Mošenik*	4	4gld 4kr 1d	24gld 25kr 2d	15gld 24kr	4gld 53kr 2d	16	-	-	-	23	100	4	-	-	6gld	12gld	-	-	12	
Hrastje	5	3gld 11kr 3 1/3d	19gld 11kr	15gld 16kr 2d	4gld 45kr 3d	4	4 3/4	-	-	21	76	3	2 kopuna	-	6gld	9gld	-	-	12	
Zemin	2	1gld	6gld	6gld 15kr	2gld 16kr	4	-	-	-	6	26	1	-	-	2gld	3gld	-	-	4	
Kandrše*	1	1gld	6gld	4gld 17kr	1gld 48kr	4	-	-	-	6	25	1	-	-	3gld	-	-	-	4	
Preserje pri Lukovici	4	1gld 22kr 5/6d	8gld 13kr 1d	4gld 44kr 3d	2gld 31kr	4	-	-	-	6	26	1	-	-	3gld 48kr	-	-	-	4	
Gamberk	2	1gld	6gld	5gld 55kr	2gld 48kr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3gld	-	-	-	-	
Vodice	2	1gld 1kr 1d	6gld 7kr 2d	5gld 18kr 3d	1gld 50kr 3d	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Žiče*	7	3gld 6kr 2 2/3d	18gld 40kr	19gld 3kr 1d	9gld	3	8	-	-	18	73	3	1 kopun	-	3gld	3gld 24kr	2 1/2	-	24	8
Petek*	1	1gld	6gld	3gld 45kr	1gld 20kr	4	-	-	-	6	25	1	-	-	-	1	-	8	4	
Zagorica pri Rovah	3	1gld	6gld	5gld 33kr	1gld 50kr	4	-	-	-	6	26	1	-	-	3gld	-	1	2	8	4
Rafolče*	5	2gld	12gld	10gld 56kr 2d	2gld 56kr	8	-	-	-	11 1/2	53	2	-	-	6gld 6kr	-	2	-	16	8
Lukovica pri Domžalah*	1	1gld	6gld	4gld 21kr	1gld 20kr	4	-	-	-	6	25	1	-	-	3gld	5gld 57kr	-	-	8	4

Koseze*	2	1gld	6gld	4gld 45kr	1gld 48kr	4	-	-	-	6	26	1	-	3gld	3gld	-	-	8	4
Dob*	3	2gld 6kr 2½d	12gld 40kr	9gld 43kr	3gld 38kr	8	-	-	-	12	50	2	-	3gld	-	1	-	8	4
Radomlje*	14	5gld 3kr 2½d	30gld 23kr 2d	33gld 13kr 2d	15gld 7kr	20	-	-	-	25	104	4	2 kopuna	10gld 30kr	4gld 15kr	4	6	36	16
Hudo	4	1gld	6gld	4gld 11kr	2gld 26kr	4	-	-	-	6	27	1	-	3gld	-	1	-	8	4
Šenturška gora*	6	3gld 5kr 3d	18gld 34kr 2d	9gld 42kr	5gld 2d	8	-	-	-	14½	78	3	3 ovce	-	-	3	5	-	8
Apno*	1	1gld	6gld	4gld 12kr	1gld 48kr	4	-	-	-	6	25	1	1 ovca	-	-	3	-	-	4
Viševca	2	1gld	6gld	3gld 15kr	1gld 4kr	-	-	-	-	-	-	-	1 ovca	-	-	3	-	-	-
Vinski Vrh*	4	2gld	12gld	8gld 2kr	3gld 8kr	-	-	-	-	10½	52	1	2 ovci	-	-	2	-	-	8
Tunjice*	6	3gld	18gld	14gld 4kr 2d	6gld 10kr	4	-	-	-	10	26	1	-	1 ovca v den.	7gld 10kr	⅔	-	-	8
Vrhovje*	3	2gld 4kr 1½d	12gld 26kr 2d	5gld 51kr 2d	1gld 56kr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1gld 42kr	1½	2	-	-
Bukovje	1	1gld	6gld	2gld 49kr	40kr	-	-	-	-	5	25	1	1 ovca	-	-	1	-	-	4
Stolnik	3	1gld	6gld	4gld 13kr 2d	1gld 53kr	2	-	-	-	8½	26	1	-	48kr	-	1	4	-	4
Dobovje	2	1gld	6gld	3gld 45kr	1gld 20kr	4	-	-	-	6	26	1	-	-	-	1	-	-	4
Sidraž*	2	1gld 26kr 1½d	8gld 38kr 1d	7gld 26kr 2d	3gld 36kr 1d	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1⅓	-	1gld 20kr	-
Pogorelše	1	30kr	3gld	4gld	2gld	-	-	-	-	-	-	-	2 kopuna	-	-	-	-	-	-
Mekinje	32	7gld 5kr 1½d	42gld 31kr 3d	38gld 35kr	22gld 16kr 3d	20	-	-	20	8	52	2	1 ovca 1 funt rastlin- skega olja	4gld	-	5	66	-	6
Podjelše	4	3gld	18gld	14gld 36kr	1gld 24kr	19	19	-	19	12	76	3	5 ovac	6gld	-	3	-	-	9
Županje Njive	12	5gld 11kr 3d	31gld 10kr 2d	25gld 4kr 3d	4gld 34kr 3d	33¼	33¼	-	35¼	22	128	5	10 ovac 4½ mlada jagnjeta 4½ s. jagnjeta	8gld 7kr 2d	-	5	4	-	15
Gozd	3	1gld	6gld	6gld 13kr 1d	1gld 12kr	13½	10	-	10	-	-	-	1 m. jagnje 1 s. jagnje	-	-	1	-	-	4
Brezje nad Kamnikom	1	1gld	6gld	4gld 9kr	1gld 48kr	4	-	-	-	-	26	1	1 ovca	48kr	-	1	-	-	2
Okroglo	2	1gld	6gld	3gld 45kr	1gld 20kr	4	-	-	-	-	26	1	2 ovci	-	-	1	-	-	3
Slatina*	1	1gld	6gld	3gld 45kr	1gld 8kr	3	-	-	-	2	-	-	2 ovci	-	-	1	-	-	3

Slevo	2	1gld 69kr	6gld 59kr	5gld 59kr	1gld 13kr	10	10	-	10	5	26	1	1 ovca 1 m. jagnje 1 st. jagnje	-	-	1	-	-	3
Stranje*	6	2gld 21kr 1 ¹ / ₃ d	14gld 8kr	22gld 32kr 2d	7gld 7kr	28 ¹ / ₄	19 ¹ / ₄	-	19 ¹ / ₄	12	54	2	2 ¹ / ₂ ovci	-	1gld 30kr	1 ¹ / ₂	-	-	7
Stahovica	4	1gld 20kr	8gld	15gld 42kr	7gld	-	-	-	-	2 ¹ / ₂	-	-	-	-	-	1 ⁵ / ₂₄	-	-	3
Perovo	6	2gld	12gld	9gld 52kr 2d	4gld 1kr 2d	4	1	-	-	9	40	2	-	4gld 21kr 2d	-	2	-	-	4
Nevlje	5	3gld	18gld	12gld 39kr	5gld	-	-	-	-	12	76	3	-	6gld 48kr	2	-	-	-	4
Podgorje*	4	1gld 55kr	11gld 30kr	11gld 12kr 2d	4gld 55kr 3d	7	-	-	-	12	51	2	1 ovca	-	-	1 ¹ / ₁₂	-	-	8
Palovče	2	1gld	6gld	5gld 16kr 3d	2gld 18kr 1d	4	-	-	-	6	25	1	-	3gld 24kr	-	1	-	-	4
Zgornji Brnik*	31 hub plačuje: 62 memikov odvetščinskega ovsa																		
Kamnik	Na dan sv. Martina: 1funt popra																		
Skupaj		223gld 2kr 9 ¹ / ₆ d 457	1.338gld 17kr 2 ¹ / ₂ d	1.102gld 24kr 2 ⁵ / ₆ d	475gld 58kr 1 ¹ / ₂ d	604 ⁴ / ₁₂	1727 ⁸ / ₈	103 ⁴ / ₄	175 ¹ / ₆	1028 ¹ / ₂	4375	1747 ¹ / ₁₀	12 kopunov 39 ¹ / ₂ ovac 13 m. jagnjeti 13 s. jagnjeti	178gld 9kr	411 gld 22 kr 3 d 93 ¹⁹ / ₂₄	538	109	675 ¹ / ₂	

* kraj se omenja tudi v ohranjenih listinah iz 14., 15. ali 16. stoletja

Komendi		10kr 2d	1kr 2d	15kr														
Olševsek	2	12gld 20kr	2gld 26kr	4gld 50kr	2gld	1gld 30kr	3gld	6gld	30gld	-	16	12	51	2	-	-	-	-
Ihan	1	6gld	1gld 20kr	2gld	1gld	45kr	-	3gld	-	-	8	6	25	1	-	-	-	-
Hrib	1 3/4	13gld 33kr 1d	4gld 41kr 1d	5gld 27kr	1gld 44kr	1gld 28kr 3d	3gld 15kr	4gld 35kr	-	-	14	10 1/2	35	1 3/4	-	4 kopuni	-	50kr činža
Brezovica	4 1/4	25gld 3kr	11gld 26kr	17gld 12kr	3gld 47kr	12gld 1kr	-	12gld 45kr	-	-	26	25 1/2	113	4 1/4	-	-	-	-
Velika vas I.	5	30gld	6gld 53kr	11gld 23kr	4gld 30gld 3d	30gld 2kr	-	15gld	-	-	17 3/4	29 1/4	126	5	-	12 m. soli, 2 m. činžne pšenice	-	-
Sv. Križ pri Dolskem	2	12gld	3gld 19kr 2d	7gld 30kr 2d	2gld	1gld 34kr 2d	-	6gld	-	-	6	9 1/2	41	1,5	-	1 m. činžne rži, 2 1/2 m. meša- nega žita, 5 1/2 m. pšenice	-	-
Velika vas II.	5 1/2	36gld	10gld 48kr 1d	10gld	5gld 31kr 2d	4gld 20kr	-	6gld 39kr 1d	-	-	-	25 1/4	115	4 1/2	-	3/4 ml. in 3/4 st. jagnjeta	-	-
Zalog pri Moravčah	1	6gld	1gld 48kr	2gld 24kr	2gld	1gld 10kr	-	3gld	-	-	3/4	1	-	-	-	-	-	-
Zalog pri Cerkljah	2	17gld 53kr	12gld 21kr	15gld 5kr	2gld	2gld 14kr	-	-	4gld 20kr	-	16	14	51	2	12	-	-	4 kajže 4 mlini ob nest. vodi
Glinje	5	24gld 46kr	13gld 10kr	14gld 27kr	3gld	2gld 15kr	-	5gld 57kr	10gld 10kr 2d	-	-	-	-	3	24	-	-	-
Cerkljanska Dobrava	1	6gld 16kr	2gld 24kr	3gld 27kr	1gld	4gld 42kr	-	-	-	-	8	8	26	1	8	-	-	24kr činža
Poženičnik	1	6gld	3gld 37kr 1d	4gld 52kr	1gld	45kr	-	6gld 48kr	-	-	4	5	25	1	8	-	-	-
Oševsek	1	6gld	1gld 45kr	3gld 19kr	1gld	45kr	-	10gld	-	-	1	3	26	-	8	1 ml. in 1 st. jagnje	-	-
Grad	1	6gld	2gld 16kr	3gld 26kr	1gld	45kr	-	5gld	-	-	8	6	25	1	8	-	-	-
Mala Lašna	2	12gld	3gld 36kr	4gld 52kr	2gld	1gld 30kr	-	6gld	-	-	16	4	2	-	-	-	-	-
Trnovče	2	12gld	3gld 36kr	4gld 56kr	2gld	1gld 30kr	-	6gld	-	-	16	12	52	2	-	-	-	-
Gabrovnica	1	6gld	2gld 24kr	4gld 18kr	1gld	45kr	-	3gld	-	10kr	8	6	25	1	-	-	-	1 kajža
Zlato Polje	1	6gld 26kr	3gld 33kr	4gld 40kr	1gld	45kr	-	3gld	40kr	-	8	8	27	1	-	-	-	1 kajža
Vrh nad Krašnje	1	6gld 56kr	3gld 8kr	3gld 46kr	1gld	45kr	-	2gld 30kr	-	-	8	6	26	1	-	-	-	1gld 25 kr činža
Češnjice	1	6gld	2gld 4kr	4gld 4kr	1gld	45kr	-	3gld	-	-	4	8	25	1	-	-	-	-
Prešerje pri Zlatem Polju	1	6gld	1gld 4kr	2gld 6kr	1gld	45kr	-	3gld	-	-	8	6	26	1	-	-	-	-
Sela pri Kamniku	1	6gld	1gld 4kr	2gld 6kr	1gld	45kr	-	3gld	-	-	8	8	26	1	-	-	-	-
Podhruška	4	24gld	8gld 13kr	3gld 16kr	4gld	3gld	6gld	-	-	-	19	24	101	4	-	-	-	-

Vaseno	1	7gld 19kr	4gld 47kr	6gld	1gld	45kr	-	-	1gld 58kr	-	4	8	26	1	-	-	-	1 kajža 3 mlini ob stalni vodi	
Srednja vas pri Kamniku	2	12gld	4gld 46kr	7gld 4kr	2gld	1gld 30kr	6gld	-	1gld 22kr	15kr	16	12	53	2	-	2 ovci, 1gld 10kr 1d činža	-	4	3 kajže 2 mlina ob stalni vodi
Kostanj	1	6gld	52kr	3gld 23kr	1gld	45kr	-	3gld	-	15kr	1	-	-	-	-	2 kopuna	-	-	-
Trojane	1	6gld	1gld 15kr	3gld 45kr	-	-	-	-	5gld	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sv. Jurij	2	12gld	4gld	6gld	2gld	1gld 30kr	-	6gld	-	-	8	12	50	2	-	-	-	-	-
Ravne pri Šmartnem	1	6gld	1gld 24kr	2gld 8kr	1gld	45kr	-	3gld	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Loke v Tuhinju	1	6gld	4gld 30kr	6gld	1gld	45kr	-	3gld	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gorenje	1	6gld 23kr	1gld 59kr	2gld 32kr	1gld	45kr	-	4gld	35kr	-	8	6	26	1	-	-	-	-	-
Hrib	1	6gld	3gld 9kr	4gld 36kr	1gld	45kr	-	3gld	-	-	4	2	-	-	-	-	-	-	-
Blagovica	1	6gld 20kr	3gld 19kr	4gld 36kr	1gld	45kr	-	3gld	30gld 20kr	-	8	7	25	1	-	-	-	-	2 mlina ob nest. vodi
Vrtače	2	12gld	3gld 22kr	7gld 31kr	2gld 35kr	1gld 30kr	-	6gld	5gld	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Medija	4	24gld 10kr	9gld 45kr	14gld	4gld	3gld	-	12gld	15kr 2d	-	4	5	26	1	-	-	-	-	-
Strmec	1	6gld	1gld 32kr	2gld 18kr	1gld	45kr	-	3gld	-	-	8	8	25	1	-	-	-	-	-
Rače	3	18gld	6gld 40kr	10gld 1kr	-	-	-	9gld	-	-	-	-	-	-	-	1 ml. in 1 st. jagnje	-	-	16gld 42kr činža
Soteska pri Moravčah	3	18gld	1gld 52kr	11gld 12kr	3gld	2gld 22kr	8gld 8kr	8gld 12kr	-	-	12	12¼	54	2	-	16¼ m. meša- nega žita, 19½ m. činžne pšenice	-	-	17gld 30kr činža
Negastm	2	12gld	3gld 36kr	7gld 8kr	2gld	1gld 30kr	-	6gld 10kr	-	-	10	6	25	1	-	8¾ m. činžne rži	-	-	-
Pogled	1	6gld	56kr	1gld 2kr	1gld	45kr	-	3gld	-	-	8	6	25	1	-	-	-	-	-
Moravče	1	6gld 26kr	1gld 35kr	3gld	1gld	45kr	3gld	3gld	40kr	-	12	7	25	1	-	-	-	-	1 kajža
Gradišče pri Lukovici	1	6gld	24kr	6gld 26kr	1gld	45kr	-	3gld	-	-	6	10	26	1	-	-	-	-	-
Kresnice	1	6gld 20kr	1gld 21kr	1gld 16kr	1gld	45kr	-	3gld	-	45kr	8	6	25	1	-	-	-	-	2 kajži
Sv. Andrej	1	7gld 37kr	3gld 26kr	4gld 8kr	1gld	45kr	3gld	3gld	1gld 18kr	-	8	6	26	1	-	1gld činža	-	-	1 kajža
Ples	2	14gld 37kr	4gld 14kr	8gld 54kr	2gld 17kr	2gld 5kr	-	6gld	-	-	16	12	52	2	-	-	-	-	56kr 1¼d činža
Zabuč	1	6gld	1gld 48kr	2gld 32kr	1gld	45kr	-	3gld	-	-	4	7	25	1	-	¾ m. činžne pšenice	-	-	2 kajži
Gorica	1	2gld	56kr	1gld 12kr	-	-	-	1gld	-	-	4	1	-	-	-	-	-	-	-

Bukovica	2	12gld	3gld 8kr	5gld 4kr	2gld	1gld 30kr	-	6gld 20kr	-	-	8	12	50	2	-	1½ m. činžne pšenice	-	-	-
Brod	1	6gld 13kr	1gld 58kr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mošenik	4	24gld 37kr	4gld 53kr	8gld 8kr	4gld	3gld	6gld	12gld	56kr	3kr	28	23	100	4	-	-	-	3 mlini ob nest. vodi	
Hrastje	3	19gld 46kr	4gld 45kr	9gld 26kr	3gld	2gld 15kr	3gld	9gld	2gld 40kr	-	19	21	76	3	-	2 kopuna	-	-	1 kajža 3 mlini ob stalni vodi
Zemin	1	6gld	2gld 16kr	4gld 30kr	1gld	45kr	3gld	3gld	-	-	8	6	26	-	-	-	-	-	-
Kandrše	1	6gld	1gld 48kr	2gld 32kr	1gld	45kr	-	3gld	-	-	8	6	25	1	-	-	-	-	-
Presejje pri Lukovici	1	8gld 20kr	2gld 31kr	2gld 18kr	1gld 35kr	45kr	-	3gld 48kr	-	30kr	8	6	26	1	-	-	-	1 dvorec	-
Gamberk	1	6gld	2gld 48kr	4gld 10kr	1gld	45kr	-	3gld	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vodice	1	6gld 11kr	1gld 50kr	5gld 15kr	-	-	-	-	17kr	-	-	-	-	-	-	-	-	7gld činža	-
Žiče	3	19gld	9gld 2½d	14gld 5kr	2gld 30kr	2gld 7kr	3	3gld 24kr	-	-	16	18	79	3	241	ovca	-	-	4gld 22kr 2d činža
Petek	1	6gld	1gld 20kr	2gld	1gld	45kr	-	-	-	-	8	6	26	1	8	1 ovca	-	-	-
Zagorica pri Rovah	1	6gld 4kr	1gld 48kr	3gld 44kr	1gld	45kr	3gld	-	6kr	8	6	26	1	8	-	-	-	2	-
Rafolče	2	12gld	2gld 56kr	7gld 26kr	2gld	1gld 30kr	-	-	-	-	16	12	53	2	16	-	-	-	-
Lukovica pri Domžalah	1	6gld	1gld 20kr	2gld 36kr	1gld	45kr	3gld	5gld 57kr	-	-	8	6	25	1	8	-	-	-	-
Koseze	1	6gld	1gld 48kr	3gld	1gld	45kr	3gld	3gld	-	-	8	6	26	1	8	-	-	-	-
Dob	2	13gld	3gld 38kr	5gld 53kr	2gld	1gld 30kr	3gld	-	1gld 30kr	-	16	12	50	2	16	-	-	-	-
Radomlje	4¾	31gld 31kr	15gld 33kr	22gld 29kr	4gld 40kr	5gld 7kr	10gld 30kr	4gld 15kr	4gld 15kr	5kr	36	25	104	4	36	5gld 57kr činža	-	-	1 kajža, 6 4 mlini ob stalni vodi
Hudo	1	6gld	2gld 26kr	2gld 22kr	1gld	45kr	3gld	-	1gld 6kr	8	6	27	1	8	-	-	-	1 kajža	-
Šenturška gora	3	12gld	3gld 24kr	4gld 32kr	2gld	1gld 30kr	-	3gld 51kr	-	16	10½	53	2	-	3 ovce	-	-	5 1 kajža	-
Apno	1	6gld	1gld 48kr	2gld 27kr	1gld	45kr	-	3gld	-	-	8	6	25	1	-	1 ovca	-	-	-
Viševca	1	6gld	1gld 35kr	1gld 55kr	1gld	45kr	-	3gld 24kr	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-
Vinski Vrh	2	12gld	3gld 8kr	4gld 32kr	2gld	1gld 30kr	-	-	-	-	8	10½	52	2	-	2 ovci	-	-	-
Tunjice	3	18gld	6gld 10kr	8gld 50kr	3gld	2gld 14kr	-	7gld 10kr	-	-	12	9	26	1	-	1 ovca	-	-	-
Vrhovje	2	12gld 40kr	1gld 56kr	2gld 8kr	2gld	1gld 30kr	-	1gld 42kr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1gld činža	-
Bukovje	1	6gld	4kr	1gld 4kr	1gld	45kr	-	-	-	-	4	5	25	1	-	1 ovca	-	-	-
Stolnik	1	6gld	2gld 28kr	2gld 33kr	1gld	45kr	48kr	-	-	-	6	8½	26	1	-	1 ovca	-	-	1 kajža

Dobovje	1	6gld	1gld 20kr	2gld	1gld	45kr	-	-	-	-	8	6	26	1	-	-	-
Sidraž	1	8gld 57kr	3gld 36kr	5gld 22kr	1gld	45kr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3gld 16kr činža
Pogorelče	*	3gld	2gld	3gld	1gld	-	-	1gld 20kr	-	-	-	-	-	-	-	2 kopuna	2 mlina ob stalni vodi
Mekinje	2½	33gld 55kr	7gld 10kr	16gld 48kr	6gld 40kr	3gld 14kr	4gld	16gld 55kr	15gld 37kr	36kr	26	8	52	2	-	2 ovci, 1 funt olja, 1 prašič; 20 m. činžne pšenice in 20 m. mešanega žita; 2gld 50kr činža	9½ dvorov 52 12 kajž 4 mlini ob stalni vodi
Podjelše	3	18gld	1gld 24kr	9gld 21kr	3gld	2gld 15kr	6gld	-	-	-	67	12	76	3	-	5 ovac; 19 m. činžne pšenice in 19 m. meša- nega žita	-
Županje Njive	5	31gld 45kr	4gld 31kr	16gld 15kr	4gld 35kr	3gld 40kr	8gld 7kr 2d	2gld 38kr	-	-	¾	22	122	6	-	4½ ml., 4½ st. jagnjeta, 10 ovac; 33¼ m. činžne pšenice in 35¾ m. me- šanega žita	5gld 57kr činža; 3 kajže
Gozd	1	6gld	1gld 12kr	4gld 28kr	1gld	45kr	-	-	-	-	18	-	-	-	-	1 ml. in 1 st. jagnje; 10 m. činžne pšenice in 10 m. meša- nega žita	-
Brezje nad Kamnikom	1	6gld	1gld 48kr	2gld 24kr	1gld	45kr	48kr	-	-	-	6	-	26	1	-	1 ovca	-
Okroglo	1	6gld	1gld 20kr	2gld	1gld	45kr	-	-	-	-	3	4	26	1	-	2 ovci	-
Slatina	1	6gld	1gld 8kr	2gld	1gld	45kr	-	-	-	-	6	2	-	-	-	2 ovci	-
Slevo	1	6gld	1gld 13kr	4gld 14kr	1gld	45kr	-	-	-	-	33*	5	26	1	-	1 ml. in 1 st. jagnje, 1 ovca	-
Stranje	2	14gld 8kr	6gld 54kr	17gld 25kr	3gld 15kr	1gld 52kr	-	1gld 30kr	-	12kr	74¼	12	54	2	-	2½ ovci	1 kajža - 1 mln ob stalni vodi
Podgorje	2	12gld	4gld 55kr	7gld 42kr	2gld	1gld 30kr	-	-	-	-	15	12	51	2	-	-	-
Stahovica	1	8gld 18kr	6gld 52kr	12gld 32kr	1gld 45kr	1gld 14kr	-	-	28kr	-	3	2½	-	-	-	-	1 dvor
Perovo	2	12gld	3gld 42kr	6gld 22kr	2gld	1gld 30kr	4gld 21kr	-	-	25kr	12	9	40	1½	-	-	2 kajži
Nevlje	3	18gld	4gld 50kr	7gld 24kr	3gld	2gld 15kr	6gld	6gld 48kr	-	50kr	9	12	76	3	-	-	1 kajža
Palovče	1	6gld	2gld 8kr	3gld 32kr	1gld	45kr	-	3gld 24kr	-	-	8	6	25	1	-	-	-
Zgornji Brnik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	62	-	-	-	-	-	-
Kamnik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 funt popra	-
Konjiška gora	1	6gld	2gld 15kr	2gld 45kr	1gld	45kr	6gld	6gld	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Dajatve mekinjskih podložnikov⁷⁶⁸

Ime vasi	Število podložnikov	Število hub	Urbajne dajatve [v denarju]	Činž in odvetščina [mernikov]				Mala pravda								Lan za platno [funto]
				Pšenica	Uradniški oves	Odvetščinski oves	Kokoši	Jajca	Pustni petelin	Ovce Kopuni	Ročna tla [dni]	Tla z živino [dni]				
Homec	11	7	42gld 16kr	16gld 20kr	-	-	28	28	44	177	7	-	-	3	-	8
Jarše	2	2	7gld 46kr	-	3gld 24kr	-	8	8	12	50	2	-	-	-	-	8
Radomlje	1	1	7gld	5gld	-	-	-	-	4	25	1	-	-	-	-	-
Domžale	7	3	19gld 54kr	6gld	-	-	12	12	18	76	3	-	-	5	-	24
Preserje pri Radomljah	10	5	36gld 57kr	4gld	-	-	12	20	30	127	5	-	-	-	-	40
Trzin	2	2	14gld 37kr	6gld	16gld	-	8	8	12	50	2	-	-	-	-	16
Loka pri Mengšu	5	3	18gld 13kr	6gld	12gld	-	4	8	16	77	3	-	-	-	-	16
Podgorica	7	4	28gld 51¼kr	12gld	12gld	-	16	16	24	102	4	-	-	3	20	32
Beričevo	3	1	7gld 48kr	-	3gld	-	4	4	6	25	1	-	-	-	4	8
Pšata	3	1⅓	10gld 48½kr	3gld	4gld	-	8	4	11	34	1⅓	-	-	-	4	8
Šentjakob	1	1	5gld 5kr	-	3gld	-	4	-	5	25	1	-	-	-	-	-
Črnuče	21	5	39gld 31½kr	12gld	15gld	-	2	20	26	102	5	-	-	-	20	28
Bukovica pri Vodicah	14	6	33gld 59kr	-	-	6¾	30	20/28	36	154	6	-	-	-	-	48
Pšenična Polica	9	5	36gld 14½kr	4gld	3gld	-	11	19	36	128	5	-	-	-	-	40
Pirniče	3	1	7gld 5kr	-	7gld 39kr	-	2	4	6	26	1	-	-	-	-	-
Javoršica	8	2	19gld 17¼kr	-	6gld	¾	-	-	2½	-	-	-	-	-	-	-
Jelše	3	2	11gld 14½kr	-	6gld	¾	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Žeje pri Komendi	6	3	17gld 42½kr	-	9gld	-	12	12	18	77	3	-	-	-	-	-
Olševik	4	2	11gld 6kr	3gld	6gld	-	8	8	12	51	2	-	-	-	-	-
Ihan	1	1	5gld 5kr	-	3gld	-	4	4	6	25	1	-	-	-	-	-
Gorica	7	2⅓/12	16gld 30¼kr	-	3gld 15kr	-	7⅓	6⅓/6	10½	45	1¾	-	-	-	-	-

Brezovica	2	1	5gld 45kr	-	3gld	-	4	4	6	26	1	-	-	-	-
Kokošnje	6	3 1/4	29gld 53 1/2kr	-	9gld 45kr	4	5	9	20	86	3 1/4	-	-	-	-
Velika vas I.	10	5	26gld 46 1/2kr	-	15gld	12	1 1/8	16 1/4	29 1/4	126	5	-	-	1/4	1/4
Sv. Križ pri Dolskem	3	2	14gld 55kr	-	6gld	5 1/2	3 1/2	6	9 1/2	41	1 1/2	-	-	-	-
Velika vas II.	14	6	49gld 39 3/4kr	-	16gld 9 1/2kr	8 5/8	9 1/8	15	25 1/4	105	4	-	-	-	-
Zalog pri Moravčah	2	1	6gld 22kr	-	3gld	3/4	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Zalog pri Cerkljah	5	2 1/2	33gld 48 1/4kr	-	-	-	8	8	14	51	2	-	-	-	12
Glinje	10	5	35gld 8 1/4kr	-	5gld 57kr	-	-	-	-	-	3	-	-	-	24
Cerkljanska Dobrava	3	1	7gld 27 1/2kr	-	-	-	4	4	8	26	1	-	-	-	8
Poženičnik	1	1	10gld 14 1/4kr	-	6gld 48kr	-	4	-	5	25	1	-	-	-	8
Grad	1	1	7gld 27kr	-	5gld	-	4	4	6	25	1	-	-	-	8
Oševček	2	1	8gld 13kr	-	10gld	-	1	-	3	26	-	-	-	-	-
Mala Lašna	2	2	11gld 58kr	-	6gld	-	8	8	4	-	2	-	-	-	-
Trnovče	4	2	12gld 2kr	-	6gld	-	8	8	12	52	2	-	-	-	-
Gabrovica	2	1	8gld 27 1/4kr	-	3gld	-	4	4	6	25	1	-	-	-	-
Zlato Polje	4	1	10gld 25kr	-	3gld	-	4	4	8	27	1	-	-	-	-
Vrh nad Krašnje	4	1	9gld 36kr	-	2gld 30kr	-	4	4	6	26	1	-	-	-	-
Češnjice	1	1	8gld 29kr	-	3gld	-	4	-	8	25	1	-	-	-	-
Presej pri Zlatem Polju	3	1	4gld 55kr	-	3gld	-	4	4	6	26	1	-	-	-	-
Sela pri Kamniku	1	1	6gld 7kr	-	3gld	-	4	4	8	25	1	-	-	-	-
Podhruška	6	4	29gld 9kr	6gld	-	-	11	8	24	101	4	-	-	-	-
Vaseno	2	1	13gld 11 3/4kr	-	3gld 31kr	-	-	4	8	26	1	-	-	-	-
Srednja vas pri Kamniku	11	2	18gld 17kr	6gld	-	-	8	8	12	53	2	-	-	4	-
Kostanj	4	1	6gld	-	3gld	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2
Ples	2	2	10gld 59kr	-	3gld	-	4	4	6	25	1	-	-	-	-
Sv. Jurij	2	2	13gld 31kr	-	6gld	-	8	-	12	50	2	-	-	-	-

Ravne pri Smartnem	1	1	5gld 17kr	-	3gld	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Loke v Tuhinju	1	1	12gld 15kr	-	3gld	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gorenje	3	1	6gld 40kr	-	4gld	-	4	4	6	26	1	-	-	-
Hrib	2	1	5gld 59kr	-	3gld	-	4	-	1	-	-	-	-	-
Blagovica	1	1	10gld 3/4kr	-	3gld	-	4	4	7	25	1	-	-	-
Vrtače	2	2	14gld 58 1/2kr	-	6gld	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Medija	5	4	30gld 55 1/2kr	-	12gld	-	4	-	5	26	1	-	-	-
Strmec	1	1	5gld 36kr	-	3gld	-	4	4	8	25	1	-	-	-
Studenec pri Krtini	2	4	21gld 52kr	-	12gld	-	-	-	-	-	-	8	-	-
Soteska pri Moravčah	6	3	26gld 35 1/2kr	5gld 8 1/2kr	4gld 45kr	-	-	16	13 3/4	54	2	-	-	-
Negastri	2	2	14gld 15 1/4kr	-	6gld	-	4	4	6	25	1	-	-	-
Pogled	1	1	4gld 1kr	-	3gld	-	4	4	6	25	1	-	-	-
Moravče	2	1	6gld 45kr	3gld	3gld	-	4	4	6	25	1	-	-	-
Gradišče pri Lukovici	2	1	8gld 35kr	-	3gld	-	2	4	10	26	1	-	-	-
Kresnice	4	1	6gld 27kr	-	1gld	-	4	4	6	25	1	-	-	-
Sv. Andrej	3	1	10gld 51kr	3gld	3gld	-	4	4	6	26	1	-	-	-
Ples	7	2	19gld 8kr 3d	-	6gld	-	8	8	12	52	2	2	-	-
Zabuč	1	1	6gld 6 1/4kr	-	3gld	3/4	-	4	7	25	1	-	-	-
Gorica	1	1	2gld 8kr	-	1gld	-	4	-	1	-	-	-	-	-
Bukovica	2	2	11gld 44 1/2kr	-	6gld	-	-	8	12	50	2	-	-	-
Mošenik	8	5	27gld 32kr	6gld	15gld	-	20	16	29	126	5	-	-	-
Hrastje	5	3	20gld 12 1/4kr	3gld	9gld	-	4	12	21	76	3	-	-	-
Zemin	2	1	8gld 31kr	3gld	3gld	-	4	4	6	26	1	-	-	-
Kandrše	1	1	6gld 5kr	-	3gld	-	4	4	6	25	1	-	-	-
Presejše pri Lukovici	5	1 1/3	7gld 29kr	-	3gld 48kr	-	4	4	6	26	1	-	-	-
Gamberk	2	1	8gld 43kr	-	3gld	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vodice	1	1	7gld	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Žiče	8	3	28gld 40kr	3gld	3gld 24kr	8	8	18	79	3	1	-	-	-

Petek	1	1	5gld 5kr	-	-	-	4	4	6	26	1	-	-	-	8
Rafolče	5	2	13gld 52kr	6gld 3kr	-	-	-	-	12	53	2	-	-	-	16
Lukovica pri Domžalah	1	1	5gld 41kr	3gld	5gld 57kr	4	4	-	6	25	1	-	-	-	8
Koseze	2	1	6gld 33kr	3gld	3gld	4	4	-	6	26	1	-	-	-	8
Dob	2	1	6gld 35kr	-	-	4	4	-	6	25	1	-	-	-	8
Radomlje	16	6	57gld 15kr	13gld 30kr	4gld 15kr	20	24	2	31	129	5	-	-	6	44
Hudo	5	1	7gld 16kr	2gld 20kr	-	4	4	-	6	27	1	-	-	-	8
Šenturška gora	6	3	15gld 17kr	-	-	-	8	8	14½	78	3	-	-	5	-
Apno	1	1	6gld	-	3gld	-	4	4	6	25	1	-	-	-	-
Viševca	2	1	5gld 15kr	-	3gld 24kr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vinski Vrh	4	2	11gld 10kr	-	-	-	8	-	10½	52	2	-	-	-	-
Tunjice	6	3	20gld 14½kr	-	7gld 10kr	-	-	-	10	26	1	-	-	-	-
Vrhovje	3	2	8gld 14kr	-	1gld 42kr	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Bukovje	1	1	3gld 29kr	-	-	-	4	-	5	25	1	-	-	-	-
Stolnik	2	1	6gld 6½kr	48kr	-	1½	4	-	8½	26	1	-	-	-	-
Dobovje	2	1	5gld 5kr	-	-	4	4	-	6	26	1	-	-	-	-
Sidraž	2	1⅓	11gld 41kr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mekinje	31	6⅓	74gld 50kr	4gld	1gld 20kr	20	20	6	8	52	2	-	-	62	-
Podjelše	4	3	16gld	6gld	-	19	19	8¼	12	76	3	-	-	-	-
Županje Njive	14	5	30gld 50kr	8gld 7½kr	-	38¼	38¼	15	22	128	5	-	-	9	-
Gozd	3	1	7gld 25¼kr	-	-	10	14	4	-	-	-	-	-	-	-
Brezje nad Kamnikom	3	1	5gld 57kr	48kr	-	-	4	2	-	26	1	-	-	-	-
Okroglo	2	1	5gld 5kr	-	-	-	-	3	4	26	1	-	-	-	-
Slatina	1	1	4gld 53kr	-	-	-	3	3	2	-	-	-	-	-	-
Slevo	2	1	7gld 12kr	-	-	10	10	3	5	26	1	-	-	-	-
Stranje	7	2	31gld 47kr	-	1gld 30kr	19¼	27¼	8	12	54	2	-	-	-	-
Stahovica	4	1⅓	22gld 14kr	-	-	-	-	-	2½	-	-	-	-	-	-
Podgorje	4	2	16gld 8½kr	-	-	-	-	-	11½	51	2	-	-	-	-

2. Gospodarsko stanje samostana klaris Škofja Loka

Največja posest na škofjeloškem območju oz. znotraj škofjeloških deželsko-sodnih meja, kjer je stal obravnavani škofjeloški klariški samostan, je bilo posestvo freisinške škofije (sedež Freising na Bavarskem). Poleg njega pa je bilo še več manjših svetnih in cerkvenih posesti: *puštalsko gospostvo*, ki je pripadalo najprej rodbini Taller, od leta 1671 pa je gospostvo kupil Ferdinand Ernest Apfalterer. Nadalje je bila pomembna tudi posest *starološke graščine*, ki je do srede 17. stoletja še vedno pripadala rodbini Scarlichi, nato pa je leta 1669 prešla na Pečeharje s Šarfeta. Pomembna je bila na tem področju tudi rodbina *Oblakov* iz Lučin, škofjeloški rodbini *Lukančičev*, katerih moč je temeljila predvsem na železarstvu, in *Fürnpfeilov*, ki so bili najprej uslužbenci freisinškega gospostva. Kljub temu, da si je škofjeloško freisinško gospostvo prizadevalo omejiti vpliv in nadaljnjo rast teh in novih gosposčin, je vendarle zraslo v neposredni bližini Škofje Loke novo patrimonialno gospostvo: *Ajmove graščina pri Svetem Duhu*. Njene temelje je postavila družina Lampfritzheim, kasneje pa je graščina prešla na Dinzle.

Darovanja ob ustanovitvi

Ustanovitelj samostana Otokar Blagoviški je samostan ob ustanovitvi podprl s svojimi sredstvi v tolikšni meri, da se je moglo vzdrževati več redovnic in nekaj kaplanov. Samostanu je v celoti izročil 37 hub z vsemi pravicami. Na območju škofjeloškega gospostva⁷⁶⁹ so ležale le štiri od njih na Jami ob Savi. Največ samostanskih kmetij, 19 po številu, je bilo v dobski, nekaj pa v mengeški in sorški župniji. Nekaj hub je imel škofjeloški samostan očitno tudi na ljubljanskem Barju, saj je že leta 1358 prodal kartuzijanskemu samostanu v Bistri dve hubi na Igu ter mlin ob potoku Iščici.⁷⁷⁰

Gmotna podpora samostanu in obseg zemljiške posesti

Samostan je imel dobrotnika v freisinškem škofu, ki je škofjeloškim klarisam vsako leto dajal iz kašče po 8 mer pšenice in prav toliko rži.⁷⁷¹ Škofjeloške klarise se v 16. stoletju v obračunih škofjeloškega mestnega sodnika omenja-

⁷⁶⁹ Pavle Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo 973–1803*, Škofja Loka 1973.

⁷⁷⁰ J. Mlinarič, *Kartuzija Bistra*, str. 75.

⁷⁷¹ P. Blaznik, n. d., str. 107.

jo kot lastnice mesnice v mestu.⁷⁷² Trdno gospodarsko osnovo škofjeloških klaris so sčasoma, zlasti v dobi protestantizma in neposredno po njem, zamajale razne težave; tako je škofjeloška opatinja leta 1643 tožila, da je samostan zelo obubožal; še hujše težave je povzročil velik požar leta 1660. Po tej nesreči pa si je samostan hitro opomogel in precej povečal svoje premoženje. Nekaj kmetij je kupil, nekaj pa so jih prinesle redovnice ob vstopu kot doto samostanu. Tako je sredi 18. stoletja njegova posest obsegala 77 $\frac{1}{2}$ hub in pet kajž. V mejah škofjeloškega deželskosodnega gospostva ("prvo posestno jedro") je ležal le manjši del posesti (ena huba v Binklju, poldruga v Vincarjih, ena v Crngrobu, ena v Lipici, dve v Zmincu ter tri hube in dve kajži na Jami ob Savi), ostala posest je segala večinoma na območje, kjer se je samostan zasedel že ob ustanovitvi.⁷⁷³ Tako je "drugo posestno jedro" nastalo severovzhodno od Kranja, zelo blizu središča velesovskega samostanskega gospostva (npr. Srednja vas, Praprotna Polica, Cerklje, Dvorje), "tretje posestno jedro" pa je bilo osredinjeno na območju vzhodne Gorenjske, točneje na hribovju med Tuhinjsko dolino in Črnim grabnom (Pšajnovica, Rakitovec, Krajno Brdo, Gorenje, Javorje), nekaj posesti pa je bilo tudi v moravški dolini in severno od Save pri Ljubljani (Nadgorica, Podgorica). Nekakšno posestno "enklavo" pa je tudi škofjeloškemu samostanu predstavljala posest v Vrhpolju na Vipavskem, kjer je imel hube od leta 1758.

Poleg kmetij so samostanu pripadale tudi desetine od okoli 100 hub v mejah škofjeloškega gospostva. K temu je potrebno prišteti še del dohodkov, ki so ga dobile klarise pri škofjeloškem gospostvu: pripadal jim je namreč deputat v žitu vsaj od leta 1501 dalje vedno v enaki količini – po 4 $\frac{1}{3}$ mernika pšenice in prav toliko rži. Škofjeloško gospostvo je klarisam prepustilo tudi mlin pod kamnitim mostom in jih izdatno podpiralo ob raznih nesrečah; ko je npr. klarisam leta 1612 voda odnesla jez, so dobile iz gosposočinskih gozdov 52 smrek, 60 bukev in prav toliko hrastov.⁷⁷⁴ Pomembno "stabilizacijo" finančnega stanja klariškega samostana je nedvomno pomenil tudi prepis premoženja bogatega škofjeloškega meščana Jurija Lukančiča na ta samostan v letu 1652.⁷⁷⁵

⁷⁷² Ibidem, str. 215.

⁷⁷³ Ibidem, str. 329.

⁷⁷⁴ Ibidem, str. 339–341.

⁷⁷⁵ Ibidem, str. 329.

2.1. Pregled samostanskih gospodarskih pravnih poslov

Najstarejše ohranjene listine o pravnih poslih škofjeloškega samostana segajo šele v sredino 16. stoletja; vendar sta se iz tega obdobja ohranili le dve.

<i>datum</i>	<i>vsebina pravnega posla</i>	<i>opombe</i>
2.12. 1538	Jakob Lamberg iz Kamnika kot pooblaščen najemodajalec Heronima Lamberga podeli samostanu v fevd desetino od 6 ¹ / ₂ hub v Žireh. ⁷⁷⁶	
leto 1551	Dovoljenje, da samostan iz gozda na Gabrški gori, ki je last škofjeloškega gospostva, vzame les oz. hlodovino, ki jo potrebuje za svoje potrebe. ⁷⁷⁷	

Iz 17. stoletja pa imamo že več tovrstnih dokumentov. V njih se odraža pretežno skrb samostanskih opatinj za pridobitev gmotne pomoči samostanu, nekaj pa je bilo tudi nakupov hub in pridobitev desetin.

<i>datum</i>	<i>vsebina pravnega posla</i>	<i>opombe</i>
april oz. 8. 5. 1606	Pritožba klariške opatinje Klare Rizzi na kranjskega deželnega upravitelja zaradi nasilstva, ki ga je storil škofje-loški oskrbnik Jakob Feinkel 29. 3. 1606 samostanskemu pisarju, ker je namreč tega dne z dvema služabnikoma nasilno in proti vsem svoboščinam, ki jih samostan uživa, vdrl na samostansko zemljišče in vrt v hišo, kjer stanuje samostanski pisar in ogrozil njegovo življenje. Zato opatinja zahteva 1.000 zlatih ducatov odškodnine. ⁷⁷⁸	
leto 1629	Nova opatinja škofjeloškega samostana Elizabeta Reghklalk prosi po loškem glavarju freisinškega škofa Vida Adama, da bi lahko samostan dobival od freisinškega škofjeloškega gospostva, po določeni časovni prekinitvi, kot nekoč spet letno določeno količino žita, da bi si opomogel in če bi mogel dobiti iz gozdov freisinškega loškega gospostva les za popravilo samostana, ker ga je potrebno obvarovati pred propadom; samostan sam namreč v svojih gozdovih nima zadosti lesa za te potrebe. ⁷⁷⁹	Kot je razvidno iz pripisa freisinškega škofa z dne 5. junija 1629, so vse v pismu navedene prošnje opatinje uslišali. ⁷⁸⁰
30. 9. 1641	Kristjan pl. Siegersdorf proda škofjeloškemu samostanu gozd "Kolnico" pri Starem gradu, sebi in svojim nasledni-	

⁷⁷⁶ *Urkunden, Regesten und andere Daten zur Geschichte des Klosters St. Clarae zu Lack, v: Mitteilungen des Historischen Vereins für Krain*, let. 15 (1860), štev. 10, str. 82. To desetino so gospodje Lambergi potrdili še 2. 11. 1583, 5. 2. 1594, 18. 2. 1606 in 31. 8. 1646.

⁷⁷⁷ ZAL - enota Škofja Loka, ZAL, ŠKL 113, Arhiv nunskega samostana v Škofji Loki, akc. št. 165, *Arhiv klaris v Škofji Loki, 1551–1782*, Samostanske in gospodarske zadeve.

⁷⁷⁸ ZAL, ŠKL 113, ibidem.

⁷⁷⁹ ZAL, ŠKL 113.

⁷⁸⁰ Ibidem.

- kom pa zadrži predkupno pravico v primeru, da bi samostan omenjeni gozd prodal.⁷⁸¹
- leto 1652 Samostan kupi od Mateja Brecla desetino od 8 hub v Klancu.⁷⁸²
19. 5. 1655 Izdana zadolžnica za 400 srebrnih kron Marku Pečeharju, zakupniku gospostva Bled.⁷⁸³
- leto 1657 Opatinja Agata Oberreger odgovarja na pismo freisinškemu škofu Albertu Sigmundu. V samostan je v zadnjih letih vstopilo skoraj za polovico novih sester, zaradi česar se je v nasprotju s prejšnjimi leti tudi povečala skrb za zagotovitev zadostnih količin živil zanj. Zato ponovno prosi za potrditev starih privilegijev, ki se nanašajo na gospodarsko podporo freisinškega gospostva temu samostanu.⁷⁸⁴
14. 12. 1659 Opatinja Agata Oberreger se opravičuje škofjeloškemu glavarju Matiju Lampritzheimu in ga prosi za razumevanje zaradi odklonjene podpore njihovemu podložniku Gregorju Horstnerju. Vzrok za zavrnitev pomoči je "v slabem gospodarskem stanju samostana in ne morda v prevzetnosti, še manj v samosvoji upornosti." Nesebično pa podpira vsako drugo podporo temu podložniku.⁷⁸⁵
20. 11. 1660 Cesar Leopold potrjuje škofjeloškemu samostanu desetino od osmih kmetij v vasi Rovte; desetino je samostanu leta 1587 podelil nadvojvoda Karl.
12. 2. 1661 Freisinški škof Albert Sigmund dovoljuje škofjeloškemu glavarju Lampfritzheimu, da se nedavno pogorelemu škofjeloškemu samostanu, kljub prošnjam škofjeloških meščanov in podložnikov za pomoč, ker so utrpeli enako veliko škodo, nudi pomoč 100 gld kranjske vrednosti, 8 starov pšenice, 12 starov rži in les za popravilo.⁷⁸⁶
25. 11. 1673 Grof Janez Vajkard Lamberg podeli samostanu v fevd oz. najem desetino od šestih hub v Žireh. Ponovna potrditev najema 4. marca 1688.⁷⁸⁷
13. 3. 1680 Najemna pogodba med samostanom in Janezom Pagličem za mlin ob mostu pred Škofjo Loko. Najem je bil sklenjen za tri leta: od praznika sv. Jurija 1680 do praznika sv. Jurija 1683. V zameno jim je omenjeni najemnik moral dati 15 starov očiščene pšenice, 43 starov in en mernik črnega mešanega žita in pet starov kaše ali Omenjeni najemnik je vse obveznosti v redu izpolnjeval, zato so pogodbo podaljšali še leta 1683 in 1684, vsakič za

⁷⁸¹ ARS, AS 783, Gospostvo Škofja Loka (1314–1894), *Samostan klaris v Škofji Loki (1586–1799), Spisi – dominicalia, Kupoprodajna, dolžna, poravnalna in druga pisma.*

⁷⁸² *Mitteilungen*, n. d.

⁷⁸³ ARS, ibidem

⁷⁸⁴ ZAL, ŠKL 113.

⁷⁸⁵ Ibidem.

⁷⁸⁶ Ibidem.

⁷⁸⁷ *Mitteilungen*, n. d.

- ješprenja, vse v pravi mestni meri; črno žito je moral eno leto.
dajati vsak teden, pšenico in kašo pa vsak mesec.⁷⁸⁸
21. 3. 1686 Mihael pl. Wuschletitsch, prejemnik verske komisije, izda
samostanu pobotnico za 1.122 gld in 37 kr.⁷⁸⁹
- leto 1693 Opatinja Marija Frančiška Adelman potrjuje, da ji je de-
želni knjigovodja Sebastijan pl. Raigsfeld izročil dedišči-
no redovnice Marije Izabele pl. Sorgfeld.⁷⁹⁰

V 18. stoletju pa v ohranjenih dokumentih gospodarskega značaja pre-
vladujejo najemne in odstopne pogodbe, nekaj pa je tudi potrditev prinosov
dot redovnic.

<i>datum</i>	<i>vsečina pravnega posla</i>
9. 2. 1703	Najemna pogodba, s katero daje samostan Tomažu Tomažinu v najem mlin pred mestom pri Selških vratih pod mostom. Pogodba je veljala od dneva sv. Jurija 1703 do dneva sv. Jurija 1706. V zameno za najem mlina je moral omenjeni dajati samostanu letno 15 starov in dva mernika očiščene pšenice, 44 starov črnega in mešanega žita in pet starov različne kaše ali ješprenja. Plače- vati je moral mesečno. ⁷⁹¹
16. 7. 1706	Pogodba med škofjeloškim mestnim sodnikom in samostanom, po kateri je sa- mostan odstopil za gradnjo kapucinskega samostana posestvo "Pungert" pred mestnimi vrati. Pravico užitka nad tem zemljiščem je volil škofjeloškim klarisam v svoji oporoki že 3. 10. 1647 škofjeloški meščan in trgovec Sebastijan Lukan- čič. Klarise pa so morale kapucinom v Kranju "za izboljšanje njihovih potreb" vsako leto plačevati 333 gld. Klarise so se takrat zavezale, da bodo, ko se bo začel zidati kapucinski samostan, to posestvo odstopile za njegovo gradnjo. Tako so to storile sedaj s to pogodbo, pri čemer je seveda prenehala dotedanja obveznost do kapucinov iz Kranja. ⁷⁹²
7. 3. 1709	Najemna pogodba med samostanom in Matejem Mravletom za mlin pred mes- tom pod mostom pri Selških vratih. V zameno za najem jim je moral dajati letno 15 starov prečiščene pšenice, 5 starov različne kaše in 38 starov črnega meša- nega žita. Vse to se je opravljalo mesečno. ⁷⁹³
29. 5. 1709	Sporazum med mestom Škofjo Loko ter samostanom klaris in Oblaki s Puštala o razmejitvi skupnega gozda. ⁷⁹⁴
23. 1. 1717	Franc Jakob pl. Schmidhoffen odstopi samostanu deželno obveznico v vrednosti 170 gld. ⁷⁹⁵
5. 2. 1717	Samostan proda Francu Jakobu Schmidhofnu kmetijo v vasi Slape za 170

⁷⁸⁸ Ibidem.

⁷⁸⁹ ARS, ibidem.

⁷⁹⁰ Ibidem.

⁷⁹¹ ZAL, ŠKL 113.

⁷⁹² BayHStA, HL Freising 4, fasc. 28/23.

⁷⁹³ Ibidem.

⁷⁹⁴ ARS, AS 783, Gospostvo Škofja Loka (1314–1894), *Knjige*, št. 52.

⁷⁹⁵ ARS, AS 783.

- gld.⁷⁹⁶
7. 3. 1719 Najemna pogodba med samostanom in Sebastjanom Mravletom za mlin pod zidanim mostom pred mestom ob Selških vratih, skupaj z vrtom, ki leži pred tem mlinom. Najemna pogodba traja od dneva sv. Jurija 1719 do sv. Jurija 1720 pod pogojem, da bo v mlinu sam izvršil tudi vsa potrebna popravila. Za letno najemnino je moral samostanu dajati 15 starov lepo očiščene pšenice, 5 starov vse vrste kaše in 34 starov mešanega črnega žita in to vsak mesec proporcijo. Mlinska kolesa in drugo je moral popravljati na lastne stroške, preprečevati je moral morebitno pretečo škodo, ob odhodu pa je moral mlin pustiti v takem stanju kot ga je prejel. Najemnik je moral mleti tudi samostansko žito brez običajne merice, tj. 2 unci od vsakega centa. Če bi kdaj kaj manjkalo, mora sam povrniti; sam mora biti navzoč pri merjenju žita. Izročiti mora žito in otrobè. Paziti je moral tudi na samostanski ribolov, vse je moral držati v redu in brez dovoljenja samostana ni smel sprejemati tujih ljudi. Ob požaru je moral priti na pomoč pri požarnih vratih. Vse te odredbe je moral zvesto izpolnjevati in se jih pošteno držati.⁷⁹⁷
- leto 1763 Opatinja Marija Križaj potrjuje, da je prejela delež, ki je pripadel novinki Mariji Tereziji Luzner iz zapuščine Katarine Kuralt.⁷⁹⁸
10. 3. 1764 Poravnava med Matevžem Tavčarjem in samostanom za gozd "Vodeščko".⁷⁹⁹
- leto 1774 Grofica Marija Ksaverija Barbo zapušča v oporoki svoji sestri Jožefi, klarisi v Škofji Loki, obresti od kapitala 200 gld; po njeni smrti naj pripadejo obresti samostanski lekarni ali pa se uporabijo za popravilo samostanskega poslopja. Prav tolikšen delež pa zapušča pod enakimi pogoji tudi klarisama Hiacinti in Matildi Gall, redovnicama mekinjskega klariškega samostana.⁸⁰⁰
30. 9. 1779 Zadolžnica samostana Luki Karlinu za 750 gld, ki mu pripadajo kot letni dohodek.⁸⁰¹

2.2. Nekaj podatkov o premoženju na podlagi terezijanskega katastra⁸⁰²

Samostan je imel dominikalne njive: pri Pristavi, na "Spodnjem", pri "Osterfeldu", v "Braidah", pri samostanskem vrtu. Skupna vrednost je bila 4 gld 37 kr.⁸⁰³

Samostan je imel vinograde v Vipavski dolini v Vrhpolju. Na vinogradih je imel nastanjene štiri viničarje: Antona, Marka, Miho in Andreja Ambrožiča.

⁷⁹⁶ Ibidem.

⁷⁹⁷ ZAL, ŠKL 113.

⁷⁹⁸ ARS, AS 783.

⁷⁹⁹ Ibidem.

⁸⁰⁰ Ibidem.

⁸⁰¹ Ibidem.

⁸⁰² ARS, AS 174, Terezijanski kataster, šk. 214.

⁸⁰³ Podatke o dominikalnem zemljišču z dohodki od uporabe vsebuje tabela A. Sledi tabela D, kjer je seznam samostanskih podložnikov po posameznih vaseh skupaj z njihovimi dajatvami (glej tabelo v nadaljevanju).

Skupaj so imeli 7 vinogradov druge kakovostne vrste v skupni vrednosti 10¹/₂ gld oz. 3 mernike ozimne rži.⁸⁰⁴

Podložniki škofjeloškega samostana po posameznih vaseh⁸⁰⁵

- *Orehek* (2 hubi): Špela Komar, Miha Draksler.
- *Binkelj* (1 huba): Marko Anton Formacher.
- *Crngrab* (1 huba): Katarina Haffner.
- *Lipica* (1 huba): Valentin Žagar.
- *Zminec* (2 hubi): Urban Rashuh, Hans Šink.
- *Vincarje* (1 ¹/₃ hube): Neža Kopač, Marija Terezija Žebalc.
- *Jama* (3 hube): Nikolaj Zevnik, Jakob Novak, Lenart Rotar, Gregor Kozjak, Lenart Jenko.
- *Mavčiče* (2 ¹/₅ hube): Blaž Kmet, Jurij Draksler, Luka Zevnik.
- *Svetlje* (2 hubi): Neža Zlatner, Nikolaj Čerman.
- *Seničica*: Andrej Oblak, Miha Mravič, Gregor Maren, Matija Knific, Miha Jenko.
- *Dol* (4 ¹/₂ hube): Janž Štrekl, Jurij Tukovnik, Tomaž Žerovnik, Marina Podvis.
- *Sora* (2 ¹/₃ hube): Maruška Hestenc, Matija Kopač, Urban Štrekl.
- *Praše*: N.N., ključar pri cerkvi sv. Florijana in Marije Magdalene.
- *Cerklje na Gorenjskem* (2 hubi): Urban Kern, Lovro Zupanc, Hans Robas.
- *Verzdenc* (1 ¹/₁₀ hube): Jakob Frakele, Luka Žebovnik, Jožef Pirc.
- *Dvorje* (3 ¹/₁₀ hube): Jožef Robas, Urban Ziherman, Gašper Podjed, Tomaž Šular, Valentin Prelc.
- *Grad* (1 huba): Adam Berguš, Primož Cvirn.
- *Požanc*: Ožbolt Grošelj.
- *Apno* (1 huba): Gregor Jagodic.
- *Srednja vas pri Šenčurju* (1 huba): Anton Vreček.
- *Pšenična Polica* (1 huba): Anton Jereb.
- *Nasovče* (2 ¹/₁₀ hube): Jernej Šuster, Boštjan Drešen, Jurij Obreh, Jurij Kern, Jera Urban, Boštjan Mirt.
- *Šenturška gora* (1 huba): Jurij Jerše, Miha Rebernik.
- *Senožet* (1 huba): Jurij Senožetnik, Gašper Senožetnik.
- *Srednja vas pri Kamniku* (2 hubi): Pankrac Rassar, Matej Gabrovč.
- *Pšajnovica* (1 huba): Jurij Lukan.
- *Češnjice* (3 hube): Gašper Vrankar, Jakob Vrankar, Nikolaj Vrankar, Gašper Žibrat.
- *Gorenje* (1 huba): Anton Marinček.
- *Gabrovica* (2 hubi): Urban Žavbi, Martin Žavbi, Gregor Gabrovč, Lovro Antonin.
- *Hrastje* (1 huba): Pavel Repnik.
- *Javorje pri Blagovici* (1 huba): Jožef Polanšek, Ožbolt Koritnik, Miha Podbevšek.
- *Jelnik* (1 huba): Valentin Pavlič, Valentin Marinček.
- *Poljane* (2 hubi): Pavel Podbevšek, Jakob Podbevšek, Valentin Koncilja.
- *Krajno Brdo* (1 huba): Jurij Hrovat, Andrej Levic.
- *Rakitovec* (4 hube): Jurij Zajc, Valentin Kovač, Matija Jasnar, Gregor Žibrat, Pavel Žibrat,

⁸⁰⁴ Samostanski vinogradi in dohodki od hub, kjer velja t. i. "gorsko pravo", so zajeti v rubriki C.

⁸⁰⁵ ARS, AS 174, Terezijanski kataster, šk. 214, fasc. 3, *Laak Kloster St. Clarae*: No. 13: "Neu formirter individual und summerische Extract derer Closterfrauen ordinis st. Clarae zu Laagk in Oberkrain," str. folio: 863–871.

Marko Rahne.

- *Dob* (1 huba): Jakob Stare.
- *Brezje pri Dobu* (1 huba): Matija Majhen.
- *Vrba* (1 huba): Jurij Vegand, Jakob Círer.
- *Nadgorica* (2 hubi): Martin Podbevšek, Miha Škot, Miha Šepik.
- *Žeje pri Komendi* (1 huba): Hans Kripan.
- *Moste* (1 $\frac{1}{10}$ hube): Matija Vrhovnik, Jožef Jeraj, Pavel Robida.
- *Vodice* (1 huba): Andrej Štupar.
- *Podgorica* (1 huba): Andrej Vidmar.
- *Muzga* (2 hubi): Florjan Musgar, Matija Kobilšek, Florjan Križman.
- *Volavlje* (3 hube): Matija Keras, Matija Lajovic, Valentin Vindoff, Primož Lovrač, Anton Roglič.
- *Poženik* (1 huba): Martin Osel, Jurij Osel, Jakob Osel, Jurij Dular (3 hube).
- *Vitešič*: Janž Viček, Jernej Jurca.
- *Zapodje* ($\frac{1}{10}$ hube): Jakob Lavrníc, Hans Roglič, Andrej Roglič (1 huba).
- *Pred Selškimi vrati*: Andrej Novak.
- *Praprotna Polica* (1 huba): Miha Ambrožič, Gregor Veršič, Andrej Ambrožič, Anton Ambrožič, Štefan Domenig.
- *Imetniki k cerkvi pripadajočih vrtov in travnikov*: Jurij Ramovš, Jakob Klemenčič, duhovnik Jožef Šnajder, Pavel Pečnik, Urh Marnik, Valentin Jakob in Gašper Žerovnik, Primož Oblak, Franc Kalin, Mihael Kos, Helena Križaj, Ignac Anton Prenner.

Dajatve po posameznih vaseh⁸⁰⁶

Ime vasi	Številó hub	Kontribucija	Davek	Činž	Pšenica	Korúza	Proso	Oves	Kaščna pravda [mernikov]										Mala pravda										Predivo [funtov] Desetina [število voženj]
Orehek	2	12gld	11gld	4gld 23kr	-	-	-	-	-	2	-	12	50	-	-	8gld 30kr	-	4	12										
Binkelj	1	6gld	6gld 51kr 2d	3gld 58kr 2d	-	-	-	-	-	-	1	6	25	-	-	-	-	2	-										
Crngrob	1	6gld	3gld 26kr 2d	1gld 40kr	-	-	-	-	-	1	-	2	25	-	-	5gld 6kr	-	2	6										
Lipica	1	6gld	5gld 35kr 2d	2gld 6kr 2d	-	-	-	-	-	1	1	5	25	-	1	5gld 6kr	1gld 42kr	2	6										
Zminec	2	12gld	10gld 1kr	4gld 13kr	-	-	-	-	-	2	2	12	50	-	-	10gld 12kr	3gld 24kr	4	12										
Vincarje	1 ^{30/60}	9gld	5gld 42kr 1 ^{3/4} d	2gld 22kr 2 ^{2/10} d	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5gld 6kr	-	-	9										

⁸⁰⁶ Ibidem.

Jama	3 ¹⁸ / ₆₀	20gld 15kr	16gld 54kr 2d	7gld 1kr 3d	14 ¹ / ₄	-	14 ¹ / ₄	28 ¹ / ₂	-	-	3	14	75	-	-	13gld 36kr	-	6	18
Mavčiče	2 ¹² / ₆₀	13gld 30kr	10gld 2kr 1 ¹ / ₂ d	2gld 52kr 3 ¹ / ₂ d	-	-	9 ¹ / ₂	19	2	-	2	8	50	-	2	10gld 12kr	3gld 24kr	4	12
Svetje	2	12gld	11gld 3kr	6gld	-	-	-	-	-	-	2	12	50	-	-	10gld 46kr	-	2	6
Gorica	3 ⁶ / ₆₀	18gld 25kr 1d	15gld 2 ² / ₃ d	4gld 55kr 2d	14 ¹ / ₄	11 ⁹ / ₁₀	-	28 ¹ / ₂	-	-	3	18	75	-	-	15gld 18kr	1gld 42kr	6	18
Dol	4 ³⁰ / ₆₀	27gld	21gld 55kr 1d	9gld 30kr 1d	-	-	-	-	-	5	5	8	125	-	-	22gld 57kr	5gld 6kr	8	24
Sora	2 ¹⁸ / ₆₀	14gld	11gld 23kr	4gld 34kr	-	-	-	-	2	-	-	12	50	-	-	10gld 32kr	3gld 24kr	4	12
Cerklje	2	12gld	13gld 7kr 2 ² / ₃ d	3gld 52kr	11 ⁹ / ₁₀	11 ⁹ / ₁₀	11 ⁹ / ₁₀	16 ³ / ₅	-	-	-	-	-	-	-	8gld 30kr	1gld 42kr	8	12
Verdenc	1 ⁶ / ₆₀	6gld 16kr	3gld 24kr 2d	3gld 36kr 2d	-	-	-	4 ³ / ₄	-	-	1	1	25	-	-	4gld 15kr	-	4	6
Dvorje	3 ⁶ / ₆₀	18gld 50kr 1d	14gld 46kr 2d	6gld 57kr 3d	-	3	3	12	-	-	3	18	75	-	-	12gld 45kr	5gld 6kr	12	8
Grad	1	6gld	5gld 2d	2gld 6kr 2d	-	1	1	4	-	-	1	6	25	-	-	4gld 15kr	1gld 42kr	4	6
Apno	1	6gld	5gld 52kr 2d	3gld 35kr	-	-	-	4	-	-	-	1	-	4	-	3gld	-	-	-
Pšata	1	6gld	5gld 2d	2gld 7kr	-	-	-	4	-	-	1	5	25	-	-	4gld 15kr	1gld 42kr	4	6
Srednja vas pri Šenčurju	1	6gld	5gld 58kr 1d	3gld 53kr 1d	-	-	-	4	-	-	-	1	-	-	-	4gld 15kr	-	4	6
Pšenična Polica	1	6gld	5gld 25kr 2d	3gld 2d	-	1	1	4	-	-	-	4	-	-	-	4gld 15kr	-	4	6
Praše	-	-	2kr 1 ¹ / ₃ d	3kr 2d	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nasovče	2 ⁶ / ₆₀	12gld 45kr 2d	9gld 27kr 2d	4gld 7kr	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-	10gld 43kr	3gld 24kr	-	-
Šenturška gora	1	6gld	3gld	9gld	-	-	-	-	-	-	1	6	20	-	3	-	-	-	-
Senožet	1	6gld	4gld 48kr	7gld 12kr	-	-	-	-	-	-	1	3	20	-	-	-	-	-	-
Srednja vas pri Kamniku	2	12gld	11gld 17kr	5gld 47kr 3d	-	2	2	8	-	-	2	15	50	-	-	6gld	1gld 49kr	-	-
Pšajnovica	1	6gld	7gld 56kr 2d	4gld 12kr 1d	-	1	1	4	-	-	-	7	25	-	-	3gld	54kr	-	-

Češnjice	3	18gld	17gld 16kr 3d	8gld 15kr	2	1	1	8	-	-	2	14	50	-	-	9gld	2gld 43kr	-	-
Gorenje	1	6gld	5gld 55kr 2d	2gld 40kr	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	24kr 2d	-	-	-
Gabrovica	2	12gld	15gld 11kr 1d	8gld 23kr	-	2	2	8	-	-	2	15,5	50	-	-	6gld	1gld 48kr	-	-
Hrastje	1	6gld	5gld 31kr 2d	2gld	-	1	1	4	-	-	1	7	25	-	-	3gld	54kr	-	-
Javorje pri Blagovici	1	6gld	7gld 56kr 2d	4gld 12kr 2d	-	1	1	4	-	-	1	7	25	-	-	3gld	54kr	-	-
Jelnik	1	6gld	8gld 24kr 3 $\frac{3}{4}$ d	6gld 32kr 1 $\frac{2}{10}$ d	-	1	1	4	-	-	1	8	25	-	-	3gld	51kr	-	-
Poljane	2	12gld	12gld 2d	4gld 19kr 2d	-	2	2	8	-	-	2	14	25	-	-	6gld	1gld 48kr	-	-
Krajno Brdo	1	6gld	3gld 11kr	2gld	-	-	-	2	-	-	1	5	25	-	-	3gld	-	-	-
Rakitovec	4	24gld	12gld	36gld	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dob	1	6gld	7gld 41kr 2d	3gld 17kr	-	1	1	4	-	-	1	7	25	-	-	3gld	1gld 42kr	-	-
Količevo	1	6gld	7gld 41kr 2d	3gld 17kr	-	1	1	4	-	-	1	7	25	-	-	3gld	1gld 42kr	-	-
Brezje pri Dobu	1	6gld	5gld 7kr 2d	2gld 6kr 2d	-	1	1	4	-	-	1	8	25	-	-	3gld	1gld 42kr	-	-
Vrba	1	6gld	7gld 55kr 2d	6gld 20kr	-	1	1	4	-	-	1	8	25	-	1	3gld	1gld 42kr	-	-
Nadgorica	2	12gld	11gld 35kr	4gld 7kr	-	1	1	8	-	-	2	9	50	-	-	6gld	3gld 24kr	-	-
Žeje pri Komendi	1	6gld	3gld 47kr 2d	1gld 37kr	-	1	1	4	-	-	1	8	25	-	-	3gld	-	-	-
Moste	1 $\frac{6}{60}$	6gld 51kr 1d	7gld 2kr 1 $\frac{1}{5}$ d	4gld 28kr 2 $\frac{1}{2}$ d	-	-	-	4	-	-	1	4	25	-	-	3gld	-	-	-
Vodice	1	6gld	3gld 49kr 2d	1gld 37kr	-	1	1	4	-	-	1	4	25	-	-	3gld	-	-	-
Podgorica	1	6gld	4gld 19kr 2d	2gld 3kr 2d	-	-	-	4	-	-	1	7,5	25	-	-	3gld	-	-	-
Muzga	2	12gld	8gld 11kr 2d	3gld 8kr	-	2	2	8	-	-	2	12	50	-	-	6gld	-	-	-

Volavljje	3	18gld	17gld 9kr 2d	8gld 8kr 3d	-	3	3	12	-	-	3	18	75	-	-	9gld	-	-	-
Poženič	3	18gld 7kr 2d	13gld 40kr	5gld 44kr 2d	-	3	3	12	-	-	3	24	75	-	-	9gld	-	-	-
Vitešič	1	6gld	3gld 26kr 2d	1gld 7kr 1d	-	-	-	4	-	-	-	5	25	-	-	3gld	-	-	-
Zapodje	1	6gld	5gld 21kr 3d	2gld 54kr	-	1	1	4	-	-	1	8	25	-	-	3gld	-	-	-
Praprotna Polica	1	6gld	5gld 15kr	16gld 40kr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4gld	-	-	-
Pred Selškimi vrati	¹³ / ₆₀	1gld 20kr	40kr	1gld	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
vrtovi in travniki	¹¹ / ₆₀	1gld 9kr 1d	42kr 3d	52kr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ	⁸¹ / ₆₀	491gld 30kr	424gld 57kr ⁹ / ₁₀ d	255gld 59kr ¹² / ₅ d	44 ² / ₅	55 ⁴ / ₅	67 ¹³ / ₂₀	259 ⁷ / ₂₀	4	11	59	384	1590	4	7	279gld 58kr 2d	54gld 11kr	84	185

Odnos podložnikov do škofjeloškega gospodstva

Glede podložnikov škofjeloškega klariškega samostana velja povedati, da so se do danes ohranili nekateri dokumenti o različnih pravnih poslih samostanskih podložnikov, ki jih je moral odobriti škofjeloški samostan oz. aktualna opatinja.⁸⁰⁷

O odnosu škofjeloških samostanskih podložnikov do škofjeloškega samostana nam ni veliko znanega, saj imamo na voljo premalo ohranjenih dokumentov, da bi mogli iz njih priti do verodostojnega sklepa. Prvi podatek o odnosih podložnikov do škofjeloškega samostana izvira s konca 15. stoletja, ko leta 1491 freisinški škof poroča svojemu oskrbniku o veliki škodi, ki jo je povzročil upor kmetov iz njegovega, tj. škofjeloškega freisinškega gospodstva; povzročil je "veliko škode zlasti škofjeloškim redovnicam, saj je njihova zemlja ostala brez sredstev."⁸⁰⁸

⁸⁰⁷ ARS, AS 783, Gospodstvo Škofja Loka (1314–1894), *Knjige*, št. 79, *Protokoli podložniških listin in razsodb patrimonialnega sodišča samostana klaris Škofja Loka, 1749–1787*. Gre za količinsko obsežno knjigo – zvezek, ki ni oštevilčena, na začetku so iztrgani listi; v glavnem gre za poročna pisma oz. dovoljenja za poroke samostanskih podložnikov, razne zadolžnice, prepustitvene listine, oporoke oz. obsmrtna pisma, potrditve o plačevanju desetine. Ker so vsebovani podatki zanimivi zgolj za preučevanje družinske zgodovine potomcev nekdanjih samostanskih podložnikov, ta vir le omenjamo in ne predstavljamo bolj podrobno.

⁸⁰⁸ P. Blaznik, n. d., str. 143.

Omenjam tudi tri dokumente s konca 16. in začetka 17. stoletja, ki govorijo o pritožbah škofjeloških samostanskih podložnikov nad opravljanjem, po njihovem mnenju, prevelike tlake. Tako so se leta 1587 samostanski podložniki v vasi Dol pritožili kranjskemu deželnemu upravitelju Wolfu Thurnu proti samostanu oz. takratni opatinji Maruši May zaradi prevelike tlake. Škofjeloški samostan je pri sporu zastopal advokat Matija Witauer. Thurnova razsodba z dne 5. marca 1587, ki sta jo sprejeli obe strani, je določala, da so podložniki dolžni samostanu opravljati v deželi navadno tlako (katere višino so kranjski deželni stanovi določili leta 1580), poleg tega pa dajati še desetino, les in predivo.⁸⁰⁹

Do ponovnega nezadovoljstva samostanskih podložnikov zaradi višine naložene tlake pa je prišlo čez približno 50 let. Tako so se samostanski podložniki v župi Žiri (Sairer Supp) pritoževali, češ da podložniki sosednjih gospostev opravljajo nižjo tlako kot oni (ki jo opravljajo v višini navadne deželne tlake) in zato zahtevajo izenačitev svojih tlačnih obveznosti z obveznostmi podložnikov sosednjih gospostev.⁸¹⁰

2.3. Samostanski prihodki in izdatki sredi 18. stoletja

Zelo pomemben delček v spoznavanju gospodarskega stanja škofjeloškega samostana je nedvomno tudi prikaz samostanskih dohodkov in izdatkov v obravnavanem obdobju. V arhivskih virih se je za ta samostan ohranil le en dokument s to tematiko za 70-ta leta 18. stoletja.⁸¹¹ Navajam ga v celoti.

Kot je razvidno iz omenjenega vira, je samostan največ prihodkov dobil od svojih zemljiških posesti in različnih podložniških dajatev. V podrobnostih pa je bilo stanje naslednje:

Samostanski prihodki

obresti od 44.650 gld obsegajočih aktivnih kapitalij pri deželnih stanovih	1.786 gld
obresti od Premernove ustanove (4% od 884 gld)	35 gld 21 kr 2 d
dohodki od pristave	359 gld 33 kr 2 d
dohodek od travnikov	226 gld 20 kr
dohodek od gozdov	27 gld 30 kr
dohodki od mlinov	222 gld

⁸⁰⁹ BayHStA, HL 39/204.

⁸¹⁰ Ibidem.

⁸¹¹ ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 220, *Summari Extract über alle Empfang und Ausgaab-Posten des jungfräulichen Klosterstift S. Clarae zu Bischoffslack*.

vrednost urbarialnih dajatev in mesarnine ⁸¹²	242 gld 5 kr 2 d
vrednost činžnega žita	346 gld 49 kr 2 d
vrednost male pravde	50 gld 7 kr 2 d
desetina v denarju	644 gld 40 kr 3 d
zemljiška pravda	547 gld 2 kr
desetina od masti	64 gld 13 kr 2 d
desetina od kokoši in enega teleta	4 gld 26 kr 3 d
delovna tlaka (robotnina)	275 gld 58 kr 3 d
vinarnina (vožnja vina)	56 gld 19 kr 2 d
prihodki od tlake v naravi	15 gld 11 kr
primščina	52 gld 47 kr 1 d
desetina na Gaberci	57 gld 48 kr
prihodki od najemnine za dve samostanski hiši v Škofji Loki	17 gld
denar od prispevkov za tri samostanske gojenke	840 gld
denar za dve služkinji	80 gld
Skupaj prihodkov	5.983 gld 3 kr 1 d

Samostanski izdatki

stroški za opravljanje pri samostanu ustanovljenih sv. maš in miloščino	315 gld 20 kr 2 d
stroški za popravilo samostanske cerkve	68 gld 30 kr
stroški za nakup voščenih bakel in plačilo za delo petim svečarjem	109 gld 34 kr
prostovoljna miloščina menihom	18 gld 53 kr
mast, ki je bila kupljena z gotovino	232 gld 41 kr
poraba masti nad količino, dobljeno iz desetine	64 gld 13 kr 2 d
nakup masla	11 gld 9 kr
nakup govedine, teletine, koštrunjega mesa in sveč	771 gld 53 kr
nakup svinjskega mesa in slanine	85 gld
nakup različnih vrst perutnine	18 gld 45 kr
nakup nad porabo stvari, ki jih sicer prejmejo v mali pravdi	50 gld 7 kr 2 d
nakup kokoši in teletine (nad desetino)	4 gld 48 kr
nakup mlade živine za porabo nad prejetimi dajatvami	4 gld 26 kr 3 d
nakup rib, žab, krapov in želv	107 gld 22 kr
nakup različnih dodatnih količin rib, npr. polenovke in školjke	40 gld 1 d
nakup raznih začimb	45 gld 28 kr
nakup različnih stvari za kuho in živež, npr.: riž, kalčki in ovsena kaša	15 gld 34 kr
nakup jajc (nad porabo od male pravde)	116 gld 18 kr
nakup sladkorja in kave	57 gld 22 kr
nakup zdravil za domačo lekarno	37 gld 10 kr
plačilo zdravnika, kirurga in zdravnika iz tuje lekarne	71 gld 23 kr
nakup raznih malenkosti: - kuhinjske potrebščine	20 gld 3 kr
- med	76 gld 12 kr
- rastlinsko olje	189 gld 2 kr
nakup vina	778 gld 2 kr
nakup razne obleke	147 gld 14 kr
nakup steklenic, lanu, ščipalk in plačilo tkalca	160 gld 31 kr

⁸¹² Davek od zaklanih domačih živali samostanskih podložnikov.

plačilo rokodelcev skupaj s plačilom usnjarjev in lesnih delavcev	88 gld 6 kr
drva iz tujega gozda	63 gld 34 kr
drva iz domačega gozda	27 gld 30 kr
popravilo mlinov brez stroškov za železo	14 gld 4 kr
plačilo samostanskega kovača skupaj s stroški za železo	81 gld
stroški za popravilo samostana	159 gld 53 kr
izdatki za popravila na pristavah	188 gld 32 kr
plačilo za potovanja in sle	25 gld 8 kr
stroški samostanske pisarne	17 gld 42 kr
nakup pšenice (poraba nad prejemom pšenice od desetine)	124 gld 24 kr
nakup žita za domačo rabo in samostanske pristave	343 gld 33 kr 3 d
nakup činžnega žita (poraba nad prejemom činžnega žita od dajatev)	346 gld 49 kr 2 d
žito od desetine po urbarju	574 gld 2 kr 1 d
nakup krmila za konje in pristavsko živino	242 gld 20 kr
plačilo stvari, ki so jih sicer dobili z tlako v naravi, nad porabo	15 gld 35 kr
razna plačila po naročilu	361 gld 19 kr
potrebščine za vrt in plačilo dela na vrtu	10 gld 58 kr
porabljen denar za preobleko redovnic (prinesen na podlagi pogodbe o vstopu v samostan)	56 gld 6 kr
pogrebni stroški	68 gld
davek na dediščino	36 gld 46 kr
davek na dolgove	56 gld
temesarj	58 gld 11 kr
plačilo dominikalne kontribucije skupaj z vojaškim prispevkom	311 gld 9 kr 2 d
plačilo za uporabo tuje posesti	57 gld 5 kr 1 d
stroški za razne druge malenkosti	49 gld 50 kr
pasivne obresti od 900 gld najetega kapitala oz. samostanskih dolgov	36 gld
Skupaj stroški:	6.983 gld 3 kr 1 d

Če si torej nekoliko podrobneje ogledamo največje postavke pri samostanskih *prihodkih*, ugotovimo, da je največ prihodkov (2.355 gld oz. 40% vseh prihodkov) nastalo na podlagi različnih dajatev samostanskih podložnikov, na drugem mestu so dohodki od obresti, ki so znašale okrog 1.820 gld (30% vseh letnih samostanskih prihodkov), na tretjem in četrtem mestu pa sta dohodka od nepremičnin (cca. 850 gld oz. 14%) in alumnata (840 gld oz. 13%).

Pri pregledu *izdatkov* pa ugotovimo, da je samostan plačeval letno okoli 603 gld (cca. 8,5% vseh izdatkov) za državne davke, za razna popravila samostana in samostanske posesti so porabili okrog 1200 gld (17% vseh izdatkov), za nakup žita okrog 2000 gld (28,5% vseh stroškov), za kuhinjsko-prehrambene potrebščine pa okrog kar 2800 gld oz. 40% letno.

Razlika, točneje *primanjkljaj prihodkov nad izdatki* je znašala 961 gld 38 kr 2 d, kar pomeni, da je samostan vsako leto "pridelal" nekaj izgube, kar pa

očitno ni bilo problematično, saj je imel za kritje izgube v "rezervi" še dosti premičnega ter nepremičnega premoženja.

*Pregled realitet klariškega samostana Škofja Loka ob razpustitvi*⁸¹³

Kalkulacijske napovedi: čisti ostanek

Posevki

Pšenica	58 ⁶ / ₇ mernika (88 gld 17 kr 1 d)
Koruzna	23 ⁵ / ₇ mernika
Ječmen	42 ² / ₇ mernika
Proso	28 ⁴ / ₇ mernika
Ajda	139 ³ / ₇ mernika
Stročnice	3 ¹ / ₇ mernika
Čičerika	8 ³ / ₇ mernika
Repa	5 ¹ / ₇ mernika
Fižol	6 mernikov

Travniki

Seno	49 peljajev
Detelja	35 peljajev

Gozd

Les	110 peljajev
-----------	--------------

Mlini

Uporaba mlinov: zmlete 80 mernikov pšenice v vrednosti 120 gld;
in še 120 mernikov mešanega žita v vrednosti 112 gld oz. skupna vrednost: 222 gld

Urbarialne dajatve

Od činže in mesarnine in po odbitku hub v Vrhpolju (Vipavska dolina),
ki so bile kupljene leta 1758

Činžno žito	242 gld 5 kr 2 d
Pšenica	42 ³ / ₈ mernika à 30 kr 63 gld 33 kr 3 d
Rž	55 ³ / ₄ mernika à 12 kr 66 gld 48 kr
Proso	67 ⁵ / ₈ mernika à 56 kr 63 gld 7 kr
Oves	259 ³ / ₈ mernika à 34 kr 146 gld 48 kr 3 d
Prosena kaša	4 mernike à 38 kr 6 gld 32 kr
SKUPAJ	346 gld 49 kr 2 d

Mala pravda

Prašički	11 prašičkov à 3 kr 33 kr
Petelini	59 petelinov à 9kr 8 gld 51 kr
Kokoši	385 kokoši à 4 ¹ / ₂ 28 gld 52 kr 2 d

⁸¹³ ARS, ibidem, *Calculation über die in der Wirtschafftscission erhobenen Realitäten des jungfräulichen Klosterstifts St. Clarae zu Bischoffslack, wie solche derzeit genutzt werden und nach dem dermaligen mit dem Werk auf allfällige Verkaufung in Anschlag gebracht werden können.*

Jajca.....	1615 jajc	10 gld 46 kr
Sir.....	4 funte à 4kr	16 kr
Predivo.....	7 funtov à 7 kr	49 kr
SKUPAJ		50 gld 7 kr 2 d

Desetina

V denarju.....		644 gld 40 kr 3 d
----------------	--	-------------------

V naravi (ozemlje škofjeloškega gospostva):

Pšenica	67 ⁴ / ₇ mernika	100 gld 21 kr 1 d
Koruza	71 ⁶ / ₇ mernika	86 gld 14 kr
Ječmen.....	29 ³ / ₇ mernika	27 gld 28 kr
Proso.....	55 ⁶ / ₇ mernika	52 gld 8 kr
Ajda	213 ¹ / ₇ mernika	198 gld 56 kr
Oves.....	42 ¹ / ₇ mernika	23 gld 53 kr
Stročnice	5 ³ / ₇ mernika	7 gld 13 kr
Čičerika	1 ³ / ₄ mernika	2 gld 21 kr
Mast	340 funtov	64 gld 13 kr 2 d
Kokoši	12 kokoši	1 gld 48 kr
Teleta	1 tele	3gld

Prav tako desetina v naravi od 1 hube na Šenturški gori in ene v Senožetih, in sicer:

Pšenica	2 mernika	3 gld
Koruza	1 mernik	1 gld 12 kr
Ječmen.....	1 mernik	56 kr
Ajda	1 mernik	56 kr
Oves.....	17 mernikov	9 gld 38 kr

Desetina v vasi Sv. Duh pri Škofji Loki:

Pšenica	5 mernikov	7 gld 30 kr
Koruza	10 mernikov	12 gld
Ječmen.....	4 merniki	3 gld 44 kr
Stročnice	1 mernik	1 gld 20 kr
Pira.....	1 ¹ / ₂ mernika	45 kr
Oves.....	3 merniki	1 gld 42 kr
Proso.....		7 gld 28 kr
Ajda	26 mernikov	24 gld 16 kr

Desetina od mladih živali

Jagenjčki	4	1 gld 8 kr
Peteliní	1	18 kr
Kokoši	14 ¹ / ₂	1 gld 5 kr 1 d
Piščanci.....	165	1 gld 55 kr 1 d

Tlaka

Tlaka za potrebe samostana.....		275 gld 58 kr 3 d
Vožnja vina.....		56 gld 19 kr 2 d
Vozna tlaka		9 gld 48 kr
Tlaka v predenju		5 gld 23 kr
Preja.....	190 funtov	

Izredna tlaka

Primščina		25 gld 47 kr 1 d
Vsota vse tlake.....		3.056 gld 31 kr

Plačilo dominikalne kontribucije	306 gld 3 kr 2 d
Davek na polja in travnike	8 gld 24 kr 2 d
Skupaj	314 gld 28 kr
Tako ostane od dajatev	2.742 gld 3 kr

Če pa k temu prištejemo še dajatve za cerkveno – redovne ustanove (*geistliche gülten*), dobimo vsoto 68.551 gld 15 kr.

Poleg tega je imel samostan desetino v Gabrovici; prinesla jo je redovnica Beatrinja Lužar, ki sedaj spada pod freisinško gospodstvo; znašala je 57 gld 48 kr, od tega se odšteje dominikalna kontribucija v višini 8 gld, tako da pride skupno 49 gld 48 kr.

Vse to prinaša kapital po 4% obrestni meri oz. 1.245 gld.

Samostan je imel v mestu Škofja Loka v lasti še dve hiši (v tretjinskem deležu), ki jih je oddajal v najem in zaslužil 17 gld letno, od tega je plačal 6 gld 48 kr davka in mu je tako ostalo še 10 gld 12 kr in je na to vsoto dobil še 255 gld obresti.

Skupna vrednost realitet je bila 70.051 gld 15 kr.

Prikaz letnih plačil davkov škofjeloškega klariškega samostana

Za 18. stoletje obstaja za škofjeloški samostan kar nekaj ohranjenih prikazov plačil davkov in raznih dajatev. Za boljšo ponazoritev si oglejmo prikaz dajatev škofjeloške opatinje iz leta 1744, ki izkazuje verodostojen vzorec razdelitve tudi za ostale ohranjene prikaze.⁸¹⁴

Plačilo davka za samostan	605 gld 12 kr 2 d
Dodatna kontribucija za samostan	620 gld
Plačilo davka za župnijsko cerkev sv. Jurija v Škofji Loki	78 gld 3 kr
Dodatna kontribucija za cerkev	58 gld 37 kr 3 d
Plačilo davka za škofjeloške gasilce	53 gld 59 kr 3 d
Kontribucija od te postavke	77 gld 54 kr 2 d
Plačilo davka za kaplana v cerkvi sv. Kancijana pri župnišču sv. Jurija	49 gld 34 kr 2 d
Plačilo davka za samostansko cerkev sv. Marije (Brezmadežne)	56 gld 49 kr 1 d
Plačilo kontribucije iz tega naslova	38 gld 59 kr 3 d
Skupaj: davki	794 gld 4 kr 2 d
+ kontribucija	845 gld 34 kr 3 d
+ ostalo	139 gld
Skupaj:	1.778 gld 51 kr 1 d

⁸¹⁴ Ibidem, šk. 241, 3. razdelek.

2.4. Samostanski kapital ob razpustitvi samostana

Tudi aktivno premoženje škofjeloškega samostana se je delilo na t. i. lastniške kapitalije in t. i. ustanovne kapitalije. Skupna samostanska aktiva oz. v denarju naložen kapital je tako znašal ob razpustitvi samostana 43.650 gld, od tega so znašale t. i. lastniške kapitalije 25.800 gld, ustanovne kapitalije (za maše) pa 17.850 gld. Obresti od lastniških kapitalij so znašale 210 gld, od ustanovnih kapitalij pa 22 gld na leto.

Ob razpustitvi je imel samostan v gotovini 42 gld 49 kr denarja.

Vse kapitalije je imel škofjeloški samostan naložene le na enem mestu in sicer pri kranjskih deželnih stanovih, ki so spadali med javne ustanove (*fondis publicis*).⁸¹⁵

2.5. Samostanski dolgovi

Škofjeloški samostanski dolgovi so znašali ob razpustitvi 9.163 gld 5 $\frac{1}{2}$ kr, od tega je bilo 6.396 gld 41 kr evidentiranih tudi pri kameralni blagajni, razliko v višini 2.766 gld 24 $\frac{1}{2}$ kr pa so evidentirali šele ob popisu inventarja ob razpustitvi samostana. Tako so samostanska pasiva oz. dolgovi zajemali kar petino oz. 21% celotne samostanske naložene kapitalske aktive, oz. nekaj več kot tretjino (35,5%) vrednosti lastniških kapitalij.

Tako si je škofjeloški samostan sposodil pri Luciji Čop vsoto 680 gld, od grofice Marije Rozalije von Wolkensburg 500 gld, od novinke Cecilije Bizjak 2.500 gld, od novinke Alojzije Zajc iz Pernice 3.000 gld, od samostanskega dvornega sodnika Antona Rešena 200 gld.

Iz naslova vnaprej plačanega zneska za oskrbo samostanske gojenke Elizabete Gorjup je samostan dolgoval 10 gld, gojenki Mariji Pfister iz istega naslova 5 gld in gdč. Russenstein 21 gld 20 kr.

Nadalje je samostan dolgoval Francu Jugoviču iz Škofje Loke za nakup vina 350 gld, zdravniku Jugoviču za letno plačilo 25 gld 30 kr, Mici Gartner za plačilo mezde 35 gld 42 kr; Neži, ki je stregla v samostanu, je ta dolgoval 85 gld, lesnemu delavcu Mihi 42 gld 30 kr.

Nadalje je samostan dolgoval Magdaleni Šifrer 102 gld 55 kr in Jeri Šifrer 47 gld 14 kr, njuni tretji sestri pa 171 gld 30 kr. Neplačane obveznosti za kon-

⁸¹⁵ Ibidem, šk. 237, *Ausweis dem in dem Frauenstift Ordinis S. Clarae zu Laack vorgefundenen Baarschaften, dann eigenthümlich sowohl, als gestifteten Kapitalien nebst denen Interessen in dem Herzogthum Krain.*

tribucijo kranjskim deželnim stanovom za leti 1781 in 1782 so znašale skupaj 1.366 gld 24²/₅ kr.

Poleg tega je moral samostan za pri njem naloženih 500 gld do konca njenega življenja izplačevati Neži Toman štiri odstotne letne obresti v višini 20 gld.

Celotno samostansko premoženje, ki je obsegalo poleg denarja in naloženega kapitala še vrednost vseh samostanskih premičnin, je znašalo 89.242 gld, oz. po poplačilu dolgov 80.079 gld, kar je najmanj od vseh treh klariških samostanov, ki so delovali na Kranjskem.

	Hufen			Contribu- tion			Steuer			Zins		
	fl.	kr.	g.	fl.	kr.	g.	fl.	kr.	g.	fl.	kr.	g.
Dorf Willemsdorf												
116 Hans Willemsdorf	20	—	3	—	—	—	1	42	1	—	22	2 ² / ₅
117 Janni Willemsdorf	20	—	3	—	—	—	1	42	1	—	22	2 ² / ₅
Dorf Kapodie												
118 Janni Kapodie	20	—	2	—	—	—	2	40	3	1	27	—
119 Hans Kapodie	15	—	1	20	—	—	1	20	2	—	43	2
120 Hans Kapodie	15	—	1	20	—	—	1	20	2	—	43	2
Vor dem Hölzer Hof												
121 Hans Hölzer	12	1 ¹ / ₂	1	20	—	—	—	40	—	1	—	—
Dorf Oberfeld in Wippacher Wälder												
1. 122 Hans Ambrosius	15	—	1	20	—	—	1	18	3	7	10	—
2. 123 Hans Ambrosius	15	—	1	20	—	—	1	18	3	7	10	—
3. 124 Hans Ambrosius	10	—	1	—	—	—	—	52	2	2	46	2 ² / ₅
4. 125 Hans Ambrosius	10	—	1	—	—	—	—	52	2	2	46	2 ² / ₅
5. 126 Hans Ambrosius	10	—	1	—	—	—	—	52	2	2	46	2 ² / ₅
Zu den Hunden gehörige garten, und wiesen.												
127 Hans Ambrosius	1	1 ¹ / ₂	—	6	8	—	3	8	—	4	2 ² / ₅	—
128 Hans Ambrosius	1	2 ² / ₅	—	11	1 ¹ / ₂	—	5	2 ² / ₅	—	8	2	—
Summa	216	1 ¹ / ₂	19	37	2 ² / ₅	14	52	1 ¹ / ₂	21	54	1 ¹ / ₂	—

3. Gospodarsko stanje samostana v Ljubljani

3.1. Splošne značilnosti samostanskih gospodarskih temeljev

Glede gospodarstva ljubljanskega klariškega samostana je potrebno najprej povedati, da njegov začetek z razliko od prej obravnavanih mekinjskega in škofjeloškega sega v novi vek; to se kaže predvsem v načinu in oblikah zagotavljanja njegovih gospodarskih temeljev. Prva dva samostana sta bila namreč v razmerah srednjeveškega naturalnega avtarkičnega gospodarjenja obdarovana s številnimi zemljišči in hubami, s čimer sta zgradila obsežno samostansko gospostvo in imela precej rustikalnih zemljišč ter podložnikov. Z razliko od pravkar povedanega pa si je ljubljanski klariški samostan zagotavljal svoj gospodarski temelj predvsem z darovanji finančnih sredstev različnih dobrotnikov ter s plačili za v samostanu ustanovljene mašne ustanove. Zato ne preseneča podatek, ki ga najdemo v terezijanskem katastru iz srede 18. stoletja, da ljubljanski samostan nima nobene rustikalne posesti.⁸¹⁶ Njegova dominikalna posest je obsegala poleg same samostanske zgradbe le zemljišče neposredno ob samostanu, ki je bilo v zapisniku ob razpustitvi opisano takole:

“Samostan ob cerkvi obsega tri nadstropja in ima 54 sob, od katerih jih ima pet poleg še čum nato, nato štiri posebne čum nate, štiri oboke oz. prostore, štiri kleti, zakristijo, lekarno, dve žitni kašči in dve dvojni notranji in zunanji govorilnici. Križni in ostali hodniki so tako kot tla pod streho, oboki in soba za služinčad pa pokriti oz. preplasteni z opečnimi zidaki. Pri samostanu se nahaja s češpljami, jablanami in hruškami zasajen vrt, ki meri okrog 4.300 kvadratnih sežnjev oz. en hektar in pol.⁸¹⁷ Vrt ima velik kamnit vodomet z mendeninasto pipo, nad vrtom pa se razprostira odprta in s škodlami krita dvorana, v bližini katere izvira studenec, iz katerega se zajema voda za hišno porabo. Nekoliko niže od samostanske zgradbe pa se nahaja dolg lesen, s škodlami krit hodnik, zraven pa so tri nepomembne shrambe. Če gremo nato iz vrta skozi vrtno šupo, se nahajajo na dvorišču svinjak, ledenica in klavnica.

⁸¹⁶ ARS, AS 174, Terezijanski kataster, šk. 162, str 1, *Fasciculus No. 9*. Tu na prvem in hkrati edinem listu tega fascikla piše, da nima ljubljanska opatinja nobenega rustikalnega premoženja, zato tudi ni popisa oz. davčne napovedi. Zanimivo pa je, da so ljubljanski klariški samostan sploh uvrstili vsaj na seznam popisanih posestnikov, saj leta 1702 ustanovljenega uršulinskega samostana ni niti v seznamu. Popisano je le premoženje kaplanije pri tem samostanu.

⁸¹⁷ En kvadratni seženj je znašal približno 3,59 m².

Vse to je krito s skodlami, za njim pa se nahaja še obokana pralnica oz. soba za pranje perila (žehte). Na koncu obzidja tega samostana je v okviru pred-dverja kaplanija s posebnim vhodom z ulice; kaplanija ima eno nadstropje. V pritličju je pristava z eno čum nato, kuhinja in majhna klet; zgoraj pa je pred-soba in 2 sobi za spovednika, nato je še ena soba za kaplana. Vsa stavba skupaj z ostrešjem je, razen nekaj razbitih okenskih šip, še v dobrem stanju. Naprej se poleg te zgradbe nahaja še hlev za krave, ki je prav tako še dobro ohranjen. Z izjemo zadnjega meri kaplanija z zidom ograjenim zemljiščem približno 30 kvadratnih sežnjev (107,7 m²).⁸¹⁸

3.2. Pregled gospodarskih pravnih poslov

Premoženje ljubljanskega samostana torej ni temeljilo na zemljiški posesti, ampak pretežno na denarnih dotacijah raznih samostanskih dobrotnikov in plačil za razne mašne ustanove. Glede na to, da se nam za obravnavani samostan ni ohranila nobena originalna listina gospodarske vsebine, nam je pri spoznavanju gospodarske vsebine v pomoč dokaj natančen popis vsebine listin, ki so ob razpustitvi bile v tem samostanu; vse to je v popisnem inventarju, ki je bil izdelan leta 1782.

Največ listin se je ohranilo v zvezi z ustanovnimi mašnjimi. Njihova kronološka razvrstitev pa je naslednja:⁸¹⁹

datum	vsečina ustanove
17. 3. 1701	Janez Nepomuk Neumann in njegova žena Felicita Konstanca sta darovala zase in svoje potrebe 2.000 gld za 150 maš.
12. 4. 1702	ustanova v višini 2.500 gld za tedensko opravljanje 3 maš za družino Mugerl, poleg tega pa še 1.000 gld za opravljanje maš za uboge duše v vicah.
23. 6. 1702	ustanova za Hansa Jožefa Mugerla von Edelheima in njegove prednike ter sorodnike v višini 2.500 gld za opravljanje 150 maš letno.
23. 6. 1702	Janez Andrej Mugerl kot univerzalni dedič po očetu Hansu Jožefu Mugerlu je za prej omenjeno ustanovo in samostanu daroval vsoto v višini 7.357 gld.
4. 7. 1707	ustanova za Ano Marijo Basin v višini 200 gld za opravljanje 8 maš letno.
18. 3. 1709	ustanova za Sigmunda Wagnerja in ženo Maksimilijano Frančiško roj. Snedič v višini 500 gld za opravljanje 32 maš na leto.
2. 6. 1711	ustanova v višini 1.000 gld za opravljanje 60 maš letno za sorodstvo družine

⁸¹⁸ ARS, AS 712, Samostan klaris v Ljubljani (1632–1782), *Inventar celotnega premoženja samostana sv. Klare v Ljubljani ob njegovi ukinitvi 1782, Inventarium an immobilar Güetern, Häuser und Grundstücken*, str. 8–10.

⁸¹⁹ Ibidem, str. 11–21.

Ottheim.

10. 10. 1711 ustanova v višini 1.000 gld za opravljanje 57 maš v samostanski cerkvi za Lukrecijo Prek; in še darovanje 250 gld, od katerih obresti naj se en del nameni krašenju oltarja v kapucinski cerkvi v Ljubljani, druga polovica pa za krašenje oltarja bratovščine Srca Jezusovega in druge potrebe klariške samostanske cerkve.
10. 10. 1711 potrditev prejšnje listine; potrdi jo opatinja Marija Angelika
2. 8. 1713 ustanova v višini 200 gld za opravljanje 12 maš letno za Suzano Elizabeto Dinzl.
1. 5. 1714 predloga Adama Störna, da samostan v zameno za prepustitev 100 gld zanj in njegove sorodnike daruje letno pet ali šest maš.
9. 7. 1714 ustanova v višini 2.500 gld za opravljanje 150 maš letno za družini Peternel in Čebul.
17. 6. 1715 Štefan Dergančič namenja samostanu 1.000 gld, da bo samostan za njegove in ženine sorodnike opravljal letno 60 maš.
20. 7. 1716 ustanova v višini 1.000 gld za opravljanje 60 maš letno za Antona Leopolda Casamirja in njegovo ženo Ano Marijo roj. Kapuss.
6. 8. 1721 ustanova v višini 300 gld za 15 branih maš letno za Ano Katarino Gerbic.
29. 4. 1722 ustanova v višini 300 gld za Marijo Suzano de Copponis in ostale Coponise ter sorodnike Schweiger; samostan je moral opraviti letno devet maš, iz pripadajočih 9% obresti pa se je vzdrževala razsvetljava cerkve na praznik Srca Jezusovega.
29. 4. 1722 ustanova v višini 300 gld za 18 maš letno za gdč. Heleno Schweiger in sorodnike iz rodbine Schweiger.
19. 11. 1723 ustanova v višini 300 gld za Marijo Kukovec za opravljanje 15 maš letno.
27. 12. 1723 ustanova v višini 500 gld za 20 maš letno za Martina Germeka.
6. 2. 1724 ustanova v višini 1.040 gld za enkrat tedensko opravljanje maše za baronico Zofijo Konstanco Gušič pri oltarju bratovščine Srca Jezusovega.
1. 8. 1729 ustanova v višini 500 gld za opravljanje 25 maš letno za Marijo Uršulo Koren.
16. 12. 1754 potrditev za prejetih 200 gld za opravljanje štirih maš letno za družino baronov Ottheimov.
1. 1. 1755 ustanova v višini 1.000 gld za opravljanje 16 maš letno (in pri vsaki maši še opravljanje molitve "De profundis") za Jakoba Schelinga.
5. 11. 1766 darovanje za beneficij Ane Marije Ottheim, roj. Raab, da bi se zanjo za 2.500 gld opravljali dve maši tedensko; pri čemer naj po smrti aktualnega beneficiarja Ferdinanda barona Apfalterja, župnika v Kamniku, ta denar pripade samostanu; iz 8 gld naj se letno v zakristiji nakupijo paramenti, mašno vino in zago-tovi razsvetljava.
18. 5. 1757 ustanova v višini 3.000 gld za navadni beneficij Frančiške Terezije Werthenthal roj. Verguzi za tri, pri oltarju Srca Jezusovega, brane maše na teden, in sicer zanjo ter materine sorodnike. Dokler bo beneficij upravljal tedanji stolni prošt Franc Jožef Edler, bo vsota namenjena temu beneficiju, po njegovi smrti pa naj ustanova pripada knezoškofijskemu ordinariatu. Beneficiat mora na podlagi ustanovnega pisma poskrbeti za nakup paramentov, mašnega vina in za razsvetljavo za 10 gld na leto.

- s. d. sin Hansa Jožefa Mugerla namenja samostanu na podlagi volila v očetovi oporoki 867 gld za opravljanje 52 maš letno.
- s. d. ustanova na podlagi oporoke Luke Engelmanna; ta namenja samostanu 300 gld, da bi se iz pripadajočih obresti letno zanj in njegove sorodnike v samostanski cerkvi letno opravilo 12 maš.

Med ohranjenimi dokumenti pa je najti tudi nekaj poravnalnih in več kupnih pogodb, ki so pomembne ne samo za preučevanje zgodovine ljubljanskega samostana, ampak tudi za ljubljansko mestno zgodovino.⁸²⁰

<i>datum</i>	<i>vsebina</i>
21. 1. 1671	Pogodba in poravnava med ljubljanskim županom, sodnikom in mestnim svetom na eni in klariškem samostanom na drugi strani glede nekaterih zadev iz Hillerjeve zapuščine; tretje poglavje oporoke namreč določa, da lahko samostan ponoči zajema iz studenca, ki ob samostanu teče v mestno središče, toliko vode kot jo potrebuje. Za to si je samostan uredil pipe, da si je zagotovil dostop do vode. V primeru, da bi v mestu izbruhnil požar in bi se zaslišali požarni zvonovi, pa mora samostan vse pipe takoj zapreti, da bo lahko celotna količina vode dotekala v mesto.
25. 2. 1694	Kupna pogodba med Janezom Avguštinom Schweigerjem von Lerchenfeldom in skrbnikom otrok Vidom Ferdinandom Firenpeilom na eni ter opatinjo samostana Marijo Klaro na drugi strani, na podlagi katerega opatinja zemljišča, ki so bila omenjena pod števil. 38 in s plačilom 300 gld župniji sv. Petra, prenese v last samostana.
8. 4. 1728	Kupoprodajna pogodba Lovrenca Tomažiča in Martina Zupana, špitalskih mojstrov mestnega špitala v Ljubljani, na podlagi katere je bila samostanu za vsoto 350 gld prodana špitalska njiva, skupaj s pripadajočo vozno potjo.
26. 5. 1731	Kupoprodajna pogodba med samostanom in škofjeloškim klariškim samostanom ter Jernejem Čebulom o nakupu nekdanje Warnussove hiše v Špitalski ulici v Ljubljani s strani slednjega.
14. 7. 1732	Kupoprodajna pogodba grofa Wolfa Ferdinanda Lamberga, po kateri je samostanu za 120 gld prodal desetino, ki jo je imel na zgoraj omenjeni njivi.
31. 5. 1757	Zadolžnica ljubljanskega župana za 600 gld, po kateri se 4% pripadajoče letne obresti od zneska namenijo Mariji Uršuli Mulič, redovnici v ljubljanskem klariškem samostanu, po 6 gld vsaki od dveh redovnic v škofjeloškem klariškem samostanu: Tereziji Križaj in Rozaliji Mulič; nadalje po 6 gld Angeliki Mulič iz ljubljanskega samostana in Frančiški Mulič iz samostana dominikank v Velesovem. V primeru smrti ene od omenjenih pripadejo koristi od obresti preživelim, in ko umre zadnja od njiju, pripade vsakemu od treh omenjenih samostanov 200 gld za opravljanje štirih maš na leto zanje.
29. 4. 1760	Kupoprodajna pogodba med samostanom in ljubljanskim mestnim magistratom, v kateri je samostan od magistrata kupil za 4.600 gld hišo Jožefa Antona Dolničarja.
11. 5. 1779	Dogovor s samostanom glede vozne poti za Antona Kregarja oz. za Antona

⁸²⁰ Ibidem.

Fedramsperga kot njegovega zemljiškega gospoda.

10. 4. 1780

Poravnava s stiškim samostanom, na podlagi katere je moral ljubljanski klariški samostan prvi zaostanek plačila v višini 150 gld obresti, izhajajočih od plačane kapitala družine Warnuss v višini 2.000 gld, plačati v treh obrokih do konca decembra 1781.

Samostan je ob razpustitvi od gospodarskih dokumentov ohranil:

- Fascikel z 32 poravnalnimi pogodbami s starši redovnic, ki so že vstopile v red, pa so pozneje umrle.
- Fascikel s 17 pogodbami, ki se nanašajo na v samostanu še živeče redovnice.
- Fascikel z inventarjem in s pripadajočimi spisi o zapuščini Marije Ane Stucker, na osnovi katerega je v samostanu bivala ena sestra.
- Originalna diploma cesarja Leopolda Janezu Krstniku Dolničarju; Dunaj, 31. december 1688.
- Diploma Janeza Seifrída kneza Eggenberga Janezu Adamu Winzu; 1694.
- Fascikel različnih odredb in dekretov.
- Originalen obračun med klariškim samostanom in Gašperjem Lichtenurnom, nanašajoč se na nakup gosposčine Gamberk.
- Nekaj prepisov testamentov Janeza Martina Neruth, Marije Ane Japelj, Marije Sidonije Jankovič, Elizabete Snedič, Lukrecije Perko, Ane Marije Basin, Jakoba Schilinga in Elizabete Roggenjäger.
- Konstitorialni zahtevki, z dne 28. maja 1756 (Ljubljana), na podlagi katerih ni imel mestni župnik v ljubljanski klariški samostanski cerkvi pravice do nobenih župnijskih opravil (*keine Parochal Function*); prav tako se je moral odpovedati pokopavanju umrlih v tej cerkvi (skupaj s tremi pripadajočimi dokumenti).
- Fascikel različnih spisov v zadevi Warnussove zapuščine, ki je morala delno pripasti samostanu, ker je bila v samostanu pripadnica rodbine Warnuss.
- Fascikel s popisi inventarjev, testamenti in drugimi spisi glede dediščine Jožefa Antona Dolničarja, iz katere se je vzdrževala v samostanu ena redovnica.
- Deset nekih drugih listin.
- Pogodba o delu z dimnikarjem Janezom Zornom z dne 1. januarja 1741; letno dobi od samostana 12 gld, pogodba velja do konca leta 1781.
- Pogodba o delu z zdravnikom Janezom Kristjanom z dne 1. avgusta 1757, da bo letno dobil za svoje delo 40 gld; pogodba velja do 31. julija

1781.

- Pogodba o delu z advokatom Pavlom von Frankenfeldom z dne 1. oktobra 1767, po kateri je letno dobival 30 gld; pogodba veljala do 1. oktobra 1781.
- Knjiga o kontribucijah, davkih in činžu, ki jih je samostan letno plačeval župnijski cerkvi sv. Petra.
- Pet originalnih pobotnic o samostanskih plačilih davkov v kranjsko in štajersko deželno blagajno. Prav tako potrdilo o plačilu obresti avguštincem iz leta 1781.

3.3. Samostanski izdatki

Žal se nam do danes za obravnavani samostan ni ohranil noben specificiran izkaz prihodkov, zato se moramo zadovoljiti le z natančnejšim pregledom samostanskih izdatkov. Vsekakor pa lahko na osnovi predhodnih poglavij ugotovimo, da je samostan večino prihodkov dobil z darovanji plemičev in meščanov, s plačilom oz. naročilom mašnih ustanov in od plačil za alumnat in od obresti. Nikakršnega prihodka pa ni imel od urbarialnih dajatev podložnikov.

Samostan je imel leta 1774 za okoli 7.000 gld stroškov; od tega je za nakup hrane porabil kar okrog 4.400 gld (62% vseh izdatkov), za plačilo storitev zdravniku, raznim samostanskim uslužbencem ter pravnemu zastopniku je moral plačati okrog 1000 gld (14%), za državne davke le 56 gld (0,8%), za adaptacijo samostana oz. cerkve 150 gld (2%), za potrebe opravljanja maš v samostanu pa okrog 400 gld (6%).

Natančna specifikacija nakupov⁸²¹

Goveje meso	252 gld
Teletina	222 gld 8 kr
Petelin, perutnina, klobase	342 gld 18 kr
Slanina	84 gld 42 kr
Mast	520 gld
Ribe, žabe, rakci	392 gld
Jajca (51.376 jajc)	oz. 364 gld
Maslo in druge drobnarije	104 gld
Moka za peko (16 mernikov)	31 gld 44 kr
Moka za kruh in moka za kuho (255 mernikov)	433 gld 30 kr
Ajda za peko in kuho (240 mernikov)	340 gld
Proso (60 mernikov)	100 gld

⁸²¹ ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 220.

Ječmen (48 mernikov)	80 gld
Stročnice (12 mernikov)	23 gld 48 kr
Sol skupaj s škaticami (27 mernikov)	43 gld 12 kr
Začimbe	30 gld
Olivno olje za kuho + za lekarno (650 funtov)	216 gld 40 kr
Kuhinjska posoda, metle in druge kuhinjske potrebščine	100 gld
Milo	nič, ker so ga izdelovali v samostanu
Vino	700 gld
Drva (20 malih peči se kuří, od katerih se tri ne ogrevajo redno)...60 sežnjev	351 gld
za kurjenje štedilnika pa je potrebno 2.300 polen, kar zneso	60 gld
Sveče: za sobe in kor (600 funtov letno)	oz. 90 gld
Plačilo dimnikarja	12 gld 34 kr
Plačilo zdravniških storitev:	
Plačilo zdravnika:	40 gld
Plačilo za lekarno, nakupe zdravil in kirurga:	200 gld
(Opomba: v vse te stroške je všteta tudi oskrba 12 revnih študentov, za katere skrbi vsak dan samostan. K temu se prišteva še oskrba 15 žensk, letno 20 krat po dve jedi, kruh in vedno polovico pletenke vina)	
Obleka in posteljina:	
Obleka za 26 redovnic skupaj s pranjem	360 gld
Posteljina	20 gld
Stroški za vse uslužbence v samostanu	549 gld 53 kr
Stroški vzdrževanja štirih krav	150 gld
Pravni stroški: zastopniku	30 gld
za žige in druge pravne posle	40 gld
Kontribucija in davki	56 gld 19 kr
Neko plačilo obresti 3 redovnicam, ki so posodile 912 gld po 4% obrestni meri	18 gld
Gradbene adaptacije samostana in cerkve	150 gld
Potrebe cerkve:	
Sveče	100 gld
Olje za dve večni in dve nočni luči	
Paramenti	30 gld
Stroški za opravljanje maš	262 gld 56 kr
Skupaj:	7.084 gld 4 kr

Pregled letnih plačil za opravila redovnic za njihove službe; nadalje: plačila gojenk, mezde nameščencem in služinčadi leta 1773⁸²²

Redovnice

Jožefa Prešern: opatinja
 Elizabeta Nussdorfer: zaradi starosti brez dolžnosti
 Methilda Lavrič: zaradi starosti brez dolžnosti
 Ignacija Strupi: zaradi starosti brez dolžnosti
 Katarina Warnus: dolžnost skrbeti za vitel pri kaplaniji

⁸²² Ibidem, šk. 220, *Consignation deren Tempore Commisionis in der Closter St. Clarae Ordens zu Laybach befindliche Klosterfrauen, Kostmaedeln, Geistliche, Kirchenbedienste, Haus und Mayer Gesind, dann diesfaellig jahrlichen Auftrags zu deren sammentlichen Unterhaltung.*

Neža Pajer (Tirolka): voditeljica novink	za plačilo prejemala letno: 6 gld
Marjeta Georgin: vratarica	plačilo: 8 gld
Angelika Mulič: kletarica	plačilo: 6 gld
Magdalena Tropper: zakristanka	plačilo: 10 gld
Nepomukena Gall: komunitentka	plačilo: 6 gld
Rozalija Dinzl: voditeljica samostanske šole	plačilo: 8 gld
Alojzija Auersperg: za oskrbo samostana z mlekom	plačilo: 25 gld
Nothburga Rasp: skrbnica samostanske shrambe	
Terezija Kranich: lekarnarica	
Kordula Rasp: koristka	
Ksaverija Morautscher: voditeljica kuhinje	
Ludovika Ranilovič: skrbnica samostanske delavnice	plačilo: 10 gld
Augustina Lichtenturn: vrtnarica	
Ivana Apfalter: skrbnica za olje in kis	
Frančiška Ranilovič: skrbnica za kruh	plačilo: 10 gld
Klara Umnigg: skrbnica za sadje	
Gertruda Lichtenturn: pomočnica komunitentke	
Ana Karisch: pomočnica lekarnarice	
Salezija Ressanes: pomočnica v šoli	
Cecilija Žnidaršič: pomočnica voditeljice kuhinje	
Antonija Mariens: pomočnica voditeljice samostanske delavnice	

Samostanske gojenke

Antonija Kneei	letno plačilo samostanu: 120 gld
Marija Cecilija Rubida	120 gld
Marija Katarina Jenčič	60 gld
Marija Kerpet	60 gld

Nosilci cerkvenih služb

Spovednik Jožef Mikolič	skupno letno plačilo: 236 gld 8 kr
Kaplan Gašper Mikolič	140 gld 36 kr
Mežnar Franc Taberer	22 gld 59 kr
Ministrant Anton Ferlan	6 gld 14 kr
(reven študent na hrani v samostanu; takrat še 12 študentov na hrani pri samostanski kaplaniji)	

Domači in pristavski hlapci in dekle (služinčad)

(samostan jim je moral plačevati: mezdo, kruh, vinarino in čevljarino)

prva vratarica: Ana Špindel (Spindell)	15 gld 18 kr
druga vratarica: Mica	8 gld
tretja vratarica: Jera	2 gld 58 kr
kletarka: Jera	14 gld 45 kr 3 d
šolska paznica: Elizabeta	11 gld 55 kr 3 d
pomočnica komunitentke: Marija	11 gld 55 kr 3 d
kuharica: Mica	14 gld 21 kr
prva pomočnica v kuhinji: Urša	10 gld 43 kr 3 d
druga pomočnica v kuhinji: Marija	enak znesek
pekarica: Mica	enak znesek

perica: Elizabeta	enak znesek
vrtnarici: Jera in Mina	enak znesek
pristavnica: Jera	6 gld 48 kr
kravji pastir: Jožef	4 gld 15 kr

3.4. Premoženje samostana ob razpustitvi

Samostansko premoženje je bilo razdeljeno tako kot pri prej obravnavanih samostanih na aktivno in pasivno. Aktivno se je naprej delilo na lastniške kapitalije in ustanovne kapitalije.

Aktivno premoženje oz. kapital pa je samostan vlagal v dva javna in več zasebnih fondov.⁸²³

Od t. i. lastniških kapitalij, naloženih v javnih ustanovah (*Fundis publicis*), je imel samostan naložen denar pri kranjskih in štajerskih deželnih stanovih.

Pri kranjskih deželnih stanovih je naložil iz naslova domačih obligacij leta 1768 s trinajstimi različno velikimi vložki vsoto 81.000 gld; k tej vsoti so priložili leta 1776 še 288 gld; tako je naložena vsota iz tega naslova znašala 81.288 gld.

Pri isti ustanovi pa je ljubljanski samostan iz naslova eraričnih obveznosti vložil leta 1768 vsoto 15.200 gld, leta 1779 pa še 200 gld; tako je imel iz tega naslova ob razpustitvi tam naloženih 15.400 gld.

K temu moramo prišteti še pri kranjskih deželnih stanovih med letoma 1775 in 1781 naloženih 1.250 gld iz naslova rednih erarialnih obveznosti.

Tako je imel ljubljanski samostan pri kranjskih deželnih stanovih kar 97.938 gld.

- Štajerski deželni stanovi: Tu je imel samostan naloženih 8.000 gld eraričnih obveznosti.

Veliko kapitala pa je imel samostan naloženega pri zasebnikih (*bei Privatis*), skupaj kar 20.260 gld, in sicer:

- Pri grofu Francu Apfatererju od 31. 10. 1781 terjatev v višini 400 gld.
- Pri grofu Aleksandru Auerspergu od 15. 3. 1729 terjatev v višini 5.000 gld po 5% obrestni meri.
- Pri grofu Barbu od 21. 2. 1750 terjatev v višini 5.000 gld.
- Pri opatu samostana Kostanjevica na Krki od 25. 6. 1726 vsoto v višini 500 gld po 5% obrestni meri.

⁸²³ ARS, AS 712, Samostan klaris v Ljubljani (1632–1782), *Inventar premoženja ob razpustitvi samostana*, str. 2–8.

- Pri istem samostanu od 1. 7. 1729 vsoto 1.000 gld po 5% obrestni meri.
- Pri istem samostanu od 1. 6. 1731 vsoto 1.000 gld po 5% obrestni meri.
- Pri istem samostanu od 30.9.1745 vsoto 500 gld po 5% obrestni meri.
- Pri ljubljanskem županu in mestnem svetu od 29. 4. 1760 najprej vsoto 3.000 gld, od katere pa jim je mestni višji komornik Janez Mihael Kuk 29. 1. 1765 že vrnil 1.000 gld, tako da je bil dolg samostanu ob razpustitvi 2.000 gld.
- Pri ljubljanskem županu in mestnem svetu pa je imel ljubljanski samostan od 29. 4. 1780 naloženih še 1.000 gld po 4% obrestni meri.
- Pri baronu Jožefu Ksaveriju Lichtenthurnu je od 4. 9. 1742 imel naloženo vsoto 1.000 gld po 5% obrestni meri.
- Pri isti osebi je imel od 7. 9. 1743 še vsoto 1.000 gld po isti obrestni meri.
- Pri Jerneju Čebulu je imel od 6. 6. 1731 naloženih 2.000 gld po 5% obrestni meri.
- Pri samostanskem nameščencu dr. Pavlu Franckenfeldu do 20. 12. 1781 vsoto v višini 1.360 gld po 5% obrestni meri.
- Od 11. 10. 1770 pri ljubljanskem mestnem magistratu 500 gld.

Za navedene primere je bilo točno znano in od obeh strani priznано, da obstajajo terjatve oz. da jim je samostan posodil denar. Obstajali pa so tudi primeri, ko ni bilo čisto jasno, ali je terjatev sploh nastala bodisi so jo imeli za "izgubljene kapitalske postavke". Med te primere sodi skupna vsota 1.100 gld, ki jih je samostan leta 1721 posodil Ferdinandu Hrastu; 1.000 gld, ki jih je leta 1743 posodil Janezu Krstniku Peru, 3.000 gld, ki jih je samostan posodil grofu Antonu Jožefu Auerspergu, 1.500 gld, ki jih je posodil Ani Mariji Fischer in 579 gld 41 kr pri Janezu Krstniku Rosenfeldu. Torej je samostan imel "izgubljenega" kar 7.179 gld denarja, kar predstavlja četrtno vsega posoje-nega denarja oz. samostanskih terjatev.

Od obresti je samostan dobil letno 2.244 gld 15kr in $2\frac{2}{5}$ d. Ustanovne kapitalije ljubljanskega samostana (darovanja za mašne ustanove) pa so znašale skupno 19.152 gld.

**Povzetek podrobnega pregleda premoženja ljubljanskega samostana klaris ob
njegovi razpustitvi 1782⁸²⁴**

Aktiva

Denar v gotovini	1.661 gld 30 kr 1 d
Denar v naloženem kapitalu	120.498 gld
Neznani ali izgubljeni kapital	7.179 gld 41 kr
Denar iz zapadlih obresti	2.244 gld 15 kr 2 ² / ₅ d
Nakit	173 gld
Zlato	89 gld
Srebro	334 gld 48 kr 3 d
Porcelanasto posodje in majolike	19 gld 7 kr
Steklo in steklenice	7 gld 5 kr 2 d
Slike, bakrorezi in kipi	32 gld 33 kr
Obleke in pribor	28 gld 15 kr 2 d
Perilo in lanene obleke	252 gld 25 kr 2 d
Predivo	22 gld 13 kr 3 d
Posteljnina	28 gld 29 kr
Hišne naprave in premičnine	403 gld 14 kr 2 d
Ure	22 gld 17 kr
Tehtnice, uteži in merilne naprave	10 gld 35 kr
Glasbila	53 gld 14 kr
Mize	6 gld 35 kr
Preproge	27 gld 10 kr
Kuhinjski pribor	42 gld 43 kr 2 d
Vrtno orodje	2 gld 51 kr 2 d
Hlevsko orodje	2 gld 45 kr
Kletna oprema	370 gld 27 kr
Oprema v kašči	34 gld 41 kr
Zaloga žita in moke	635 gld 48 kr 3 d
Sivka in nabirina	22 gld 35 kr 3 ² / ₉ d
Vosek in sveče	109 gld 19 kr 2 d
Začimbe in olje	71 gld 56 kr 3 ³ / ₄ d
Vino in kis	1.575 gld 56 kr
Ostala živila	341 gld 12 kr 2 d
Živina	49 gld 38 kr
Seno in slama	18 gld
Kravje kože in usnje	4 gld
Medenina	35 gld 16 kr 2 d
Kositer	437 gld 36 kr
Baker	81 gld 20 kr
Železo in jeklo	33 gld 40 kr 2 d
Pločevina	3 gld 55 kr
Zdravila in lekarniška zaloga	30 gld 39 kr
Knjige	54 gld 52 kr
Gradbeni material	30 gld 32 kr
SKUPAJ aktiva	137.083 gld 16 kr 3 d

Pasiva – dolgovi

Dolg svečarju Sebastijanu Kristanu za vosek	82 gld 43 kr 2 d
Dolg Leopoldu von Wiederkerju za dobavo več sort žita	580 gld 8kr
Dolg Antonu Medardu Wiederkernu za dobavo suhega sadja	8 gld 30 kr
Dolg grofu Janezu Ursiniju s strani opatinje za 6 polovičnih meric fižola	8 gld 30 kr
Dolg stolnemu župniku Werthu za 10 polovičnih meric pšenice, 10 polovičnih meric koruze in 24 polovičnih meric ajde	46 gld 47 kr
Dolg mlinarici Mici Porenta (smledniško gospostvo) za 2 prašiča, ki tehtata 257 funtov, od vsakega kos 10 funtov, kar znese 22 gld 43 kr in od tega se odšteje še dolg samostanu za maše v višini 12 gld 34 kr, tako da znaša samostanski dolg njej	10 gld 9 kr
Dolg v gotovini	189 gld 14 kr
Dolg samostanskemu spovedniku	50 gld
Dolg Francu Ksaveriju Jamniku za izplačilo polletnih obresti od dveh, v Gradcu naloženih samostanskih kapitalov	160 gld
Neki dolg iz cesije kapitala	2.000 gld
Še en dolg od kapitala	7.179 gld
Dolg avguštincem	100 gld
Dolg za opravljanje maše za sestro Ignacijo Rastner	200 gld
Dolg za takse pri prepisih denarnih poslov	3 gld
SKUPAJ pasiva:	10.618 gld 42 kr 2 d

Samostansko premoženje po odbitku dolgov je znašalo 126.464 gld 34 kr 1 d. Oziroma, če pogledamo samo razmerje med denarjem, naloženem v kapitalih, in dolgovi, so dolgovi ljubljanskega samostana znašali komaj 8,8% samostanske kapitalne aktive oz. 7,7% celotne samostanske aktive.

4. Sklepne ugotovitve in medsebojna primerjava gospodarskega stanja obravnavanih samostanov

Primerjava prihodkov in izdatkov kranjskih klariških samostanov

Čeprav so bile že v okviru predstavitve gospodarskega stanja posameznega samostana podrobno predstavljene postavke samostanskih prihodkov in izdatkov, je smiselno, da jih še medsebojno primerjamo in tako ugotovimo skupne značilnosti in razlike.⁸²⁵

Prihodki:

Ker za ljubljanski samostan nimamo ohranjenega podrobnejšega razreza letnih prihodkov, lahko med seboj primerjamo le mekinjski in škofjeloški samostan. Pri tem ugotovimo, da so bili letni dohodki mekinjskega samostana v 70-tih letih 18. stoletja za 530 gld višji od škofjeloškega: v prvem primeru so znašali 6.513 gld, v drugem pa 5.983 gld. Če si nadalje nekoliko podrobneje ogledamo največje postavke pri samostanskih *prihodkih*, ugotovimo, da je tako pri mekinjskem kot škofjeloškem samostanu največ prihodkov nastalo na podlagi dajatev samostanskih podložnikov: v Mekinjah je to predstavljalo s 1.411 gld okoli 21,5% vseh prihodkov,⁸²⁶ v Škofji Loki pa z 2.355 gld kar 40%. Na drugem mestu so bili v obeh samostanih dohodki od obresti pri različnih pravnih in fizičnih osebah naloženega kapitala: ti so v Mekinjah predstavljali 28%, v Škofji Loki pa 30% vseh letnih samostanskih prihodkov. Na tretjem mestu se v Mekinjah z 20% uvrščajo dohodki od prodaje presežka (žita, vina in drobnice), v škofjeloškem samostanu pa dohodek od nepremičnin (cca. 850 gld oz. 14%), na četrtem mestu med samostanskimi prihodki pa so v obeh samostanih dohodki od alumnata: v Mekinjah z 9,5%, v Škofji Loki pa s 13% vseh prihodkov.

Izdatki:

Pri pregledu samostanskih *izdatkov* pa ugotovimo, da so se letni izdatki v drugi polovici 18. stoletja pri vseh treh samostanih gibali okrog 7.000 gld. Tako so mekinjske klarise za hrano, ki sicer v vseh samostanih predstavlja med letnimi izdatki največjo postavko, porabile letno cca. 1.900 gld (v celot-

⁸²⁵ Primerjava postavk se nanaša na drugo polovico 18. stoletja.

⁸²⁶ Če pa k temu prištejemo še plačilo 1.288 gld zaostanka za primščino iz prejšnjih let, so tudi pri mekinjskem samostanu podložniške dajatve predstavljale okoli 40% vseh njegovih dohodkov.

nem razrezu predstavlja 40% vseh letnih izdatkov); škofjeloške klarise so za to postavko odštete okrog 5.000 gld (cca. 68% vseh izdatkov), pri čemer je šlo za nakup žita okrog 2000 gld (28,5% vseh stroškov), za kuhinjsko-prehrambene potrebščine pa okrog 2800 gld oz. 40%. Ljubljanski samostan pa je za nakup hrane (brez žita, zgolj za t. i. "kuhinjske potrebščine") porabil kar okrog 4.400 gld (62% vseh izdatkov).

Za kontribucijo in ostale državne davke je plačeval mekinjski samostan okrog 820 gld (18% vseh izdatkov), škofjeloški okrog 600 gld (8,5% vseh izdatkov), ljubljanski pa le 56 gld (le 0,8% vseh izdatkov). Kaj je vzrok različni višini plačevanja davkov, se ne da ugotoviti, morda je bila razlika odraz velikosti rustikalne zemljiške posesti.

Nadalje je med samostanskimi stroški pri vseh treh samostanih zaslediti še plačila zdravnikov in nakup zdravil, plače samostanskim uslužbencem in stroške raznih adaptacij, vendar ti procentualno nikjer ne predstavljajo velikega deleža.

Primerjava premoženja in dolgov samostanov klaris na Kranjskem ob razpustitvi in njihova primerjava z drugimi v tistem obdobju razpuščenimi samostani

Da bi lahko v prejšnjih poglavjih obravnavano velikost ob razpustitvi ocenjenega premoženja klariških samostanov umestili v "prostor in čas", sledi na tem mestu medsebojna primerjava velikosti premoženja med klariškimi samostani samimi ter z nekaterimi drugimi v tistem obdobju razpuščenimi samostani na Kranjskem.

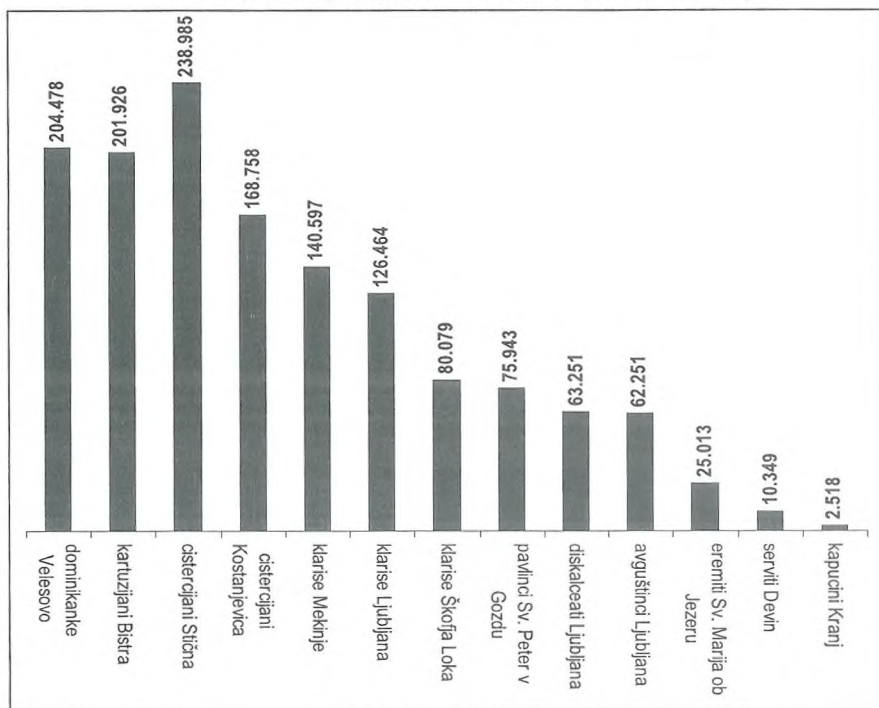
Med vsemi samostani klaris na Kranjskem je imel največ čistega premoženja samostan klaris v Mekinjah; njegova ocenitev je znašala 140.597 gld. Na drugo mesto sodi ljubljanski klariški samostan s 126.464 gld čistega premoženja, na tretjem, zadnjem mestu, pa je škofjeloški samostan z 80.079 gld čistega premoženja.

Med razpuščenimi samostani na Kranjskem so imeli več ocenjenega čistega premoženja kot samostan v Mekinjah: samostan dominikank v Velesovem: 204.478 gld, kartuzija Bistra: 201.926 gld, cistercijanski samostan v Stični: 238.985 gld (sicer aktive: 304.650 gld) in cistercijanski samostan Kostanjevica ob Krki: 168.758 gld (aktive: 242.570 gld).⁸²⁷ Manj čistega ocenje-

⁸²⁷ A. Wolf, n. d., str. 160. Edini samostan, ki je bil na ozemlju Notranje Avstrije po velikosti ocenjenega premoženja skoraj identičen mekinjskemu, je bil samostan dominikank v

nega premoženja kot mekinjski, pa tudi manj kot ostala dva kranjska klariška samostana, so imeli: pavlinski samostan pri Sv. Petru v Gozdu (Sv. Petar u Šumi, Istra):⁸²⁸ 75.943 gld, pavlinski samostan (eremiti) pri Sv. Mariji ob Jezeru:⁸²⁹ 25.013 gld, samostan avguštincev v Ljubljani: 62.251 gld, samostan bosonogih avguštincev (diskalceati) v Ljubljani: 63.251 gld, samostan servitov v Devinu:⁸³⁰ 10.349 gld ter kapucinski samostan v Kranju 2.518 gld.

Velikost premoženja razpuščenih samostanov na Kranjskem (v gld)

štajerskem Marenbergu, vendar je bil veliko bolj zadolžen, saj so njegovi dolgovi znašali kar 23% celotnega ocenjenega samostanskega premoženja.

⁸²⁸ V tistem času je bil osrednji in severovzhodni del Istre (Pazinska grofija) deželi Kranjski pridruženo ozemlje.

⁸²⁹ Gre za pavlinski samostan v današnjem kraju Kloštar pri Čepickem polju, cca. 5 km zahodno od Kožljaka (pod hribovjem Učka).

⁸³⁰ Takrat je Devin (Devino) spadal pod Kranjsko, v postojnsko okrožje.

Tudi glede razmerja med dolgovi in aktivnim premoženjem je bilo stanje samostanov klaris na Kranjskem primerljivo s stanjem drugih razpuščenih samostanov. Tako so dolgovi škofjeloškega samostana znašali 10,2% celotnega ocenjenega premoženja, ljubljanskega samostana 7,7% in mekinjskega cca. 5%. To je bilo primerljivo z dolgovi samostanov Bistra in Velesovo ter obeh kranjskih pavlinskih samostanov. V tem razponu so bili zadolženi tudi ostali notranjeavstrijski razpuščeni samostani. Nekateri kranjski samostani, zlasti cistercijski, pa (v negativnem smislu) nekoliko odstopajo tako od kranjskega klariškega kot tudi notranjeavstrijskega povprečja. V stiškem cistercijskem samostanu so npr. znašali dolgovi 21,5% ocenjenega premoženja, v kostanjeviškem pa kar 30,5%. Dolgovi samostana servitov v Devinu so znašali celo prek polovice vsega ocenjenega premoženja oz. 51,1%. Za primerjavo naj navedem, da se z dolgovi teh kranjskih samostanov lahko v notranjeavstrijskem okviru kosajo dolgovi koroškega vetrinjskega samostana, ki so znašali 23% celotnega ocenjenega samostanskega premoženja, dalje dolgovi koristov v štajerskem Sekavu s 40% in dolgovi samostana benediktink v Gössu z 52,6% celotnega samostanskega premoženja.⁸³¹

⁸³¹ A. Wolf, n. d., str. 160, 161.

5. Sklep

Na podlagi ohranjenih samostanskih listin in ostalih dokumentov gospodarskega značaja je danes mogoča precej natančna interpretacija gospodarskega poslovanja in stanja vseh treh, na Kranjskem delujočih klariških samostanov. Za mekinjski in škofjeloški samostan lahko ugotovimo tudi proces nastajanja zemljiške posesti vse od njune ustanovitve v 14. stoletju.

Glavni vir dohodkov ter imetja za mekinjski in škofjeloški samostan je predstavljala njuna rustikalna posest; skoncentrirana je bila večinoma na območju vzhodne Gorenjske. Za ljubljanski samostan pa je večino premoženja predstavljal prinos dot v samostan ter razne dotacije za ustanovne maše in seveda denar iz ustanoviteljeve zapuščine, iz katerega je bila financirana že sama gradnja samostana.

Gospodarsko in premoženjsko stanje kranjskih klariških samostanov je bilo v obravnavani dobi stabilno. Ugotovimo tudi, da se je v 18. stoletju gospodarsko stanje mekinjskega in škofjeloškega samostana v primerjavi s prejšnjimi stoletji popravilo.

Tako pridemo do sklepa, da, gledano z gospodarskega stališča, razpustitev klariških samostanov ni bila potrebna zaradi njihovega morebitnega slabega gospodarjenja ali prezadolženosti, ampak prej zato, da bi se država polastila njihovega premoženja: samostanske aktive in nepremičnin.

Nunska cerkev v Škofji Loki: levo je pročelje, desno pa stopnišče z letnico obnove cerkve 1664

Stičišče nunske cerkve in samostana v prezbiteriju

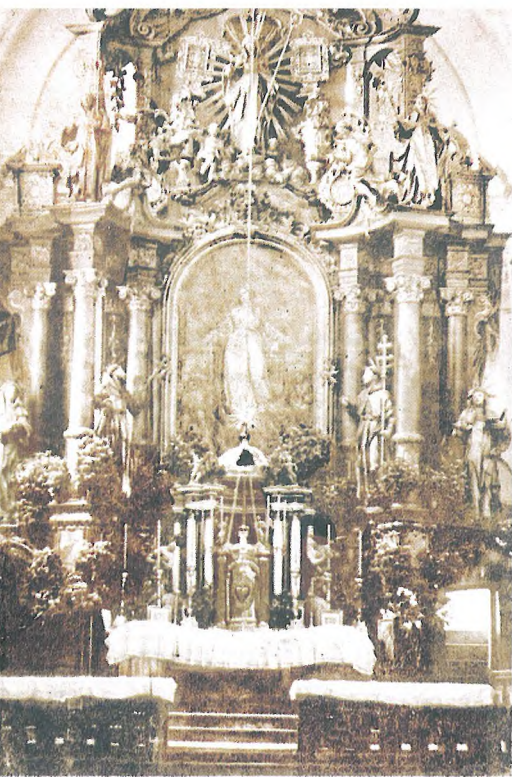

Kip sv. Klare iz nekdanjega
oltarja v nunski cerkvi

(foto Radivoj Zavadlav, kip hrani:
Slovenski verski muzej v Stični)

Glavni oltar v nunski cerkvi danes

Glavni oltar (lesen) v nunski
cerkvi nekoč (iz ok. leta 1720);
najverjetneje delo frančiškanske
delavnice iz Kamnika
(arhiv AUŠ)

Kor (lesen) v nunski cerkvi;
delo iste delavnice kot
nekdanji glavni oltar

Nagrobniki v nunski cerkvi pokopanih laikov

Relief Križanega na fasadi
škofjeloškega samostana

Močan duhovno-redovni pečat, ki so ga nekdanje škofjeloške klarise zapustile svojim naslednicam - uršulinkam - je opaziti tudi na glavnem oltarju nunske cerkve (iz okrog leta 1900): skupna upodobitev sv. Klare (z monštranco v rokah) in sv. Angele Merici (z deklco pred seboj)

Nekdanja samostanska
kašča, do nedavnega
sedež enote
ZAL-a v Škofji Loki

Stavba, kjer je bil v letih 1657 do 1782 samostan klaris v Ljubljani; fotografija je iz leta 1895, ko je stavba služila za vojaško skladišče (ZAL)

Danes stoji na mestu nekdanjega klariškega samostana v Ljubljani (stičišče Cankarjeve ulice in Slovenske ceste) zgradba Banke Slovenije

Tloris ljubljanskega klariškega samostana iz leta 1744 (št. 24); dobro se vidi tudi samostanska cerkev v južnem traktu samostana ter vrt in sadovnjak za samostanom. Na zemljevidu so označeni še nekateri tedanji ljubljanski samostani: uršulinski (št. 25), kapucinski (št. 23; danes park Zvezda ob Kongresnem trgu), avguštinski (št. 22; danes frančiškanski), diskalceatski (št. 21; Ajdovščina) in komenda nemškega viteškega reda (št. 26; danes Križanke).

(stenska karta "Tabula Chorographica Ducatus Carniolæ, avtorja J. D. Florjančiča; povzeto iz: Branko Korošec, "Ljubljana skozi stoletja", MK 1990)

Samostan klaris v Dolnec pri Ljubljani (ustanovljen leta 2000)

Samostanska
porta

Sestri klarisi za klavzurno mrežo: v tišini in fizični ločenosti od zunanjega sveta so sestre klarise z molitvijo tesno povezane s svetom

Samostanska kapela

DEJAVNOSTI SAMOSTANOV KLARIS NA KRANJSKEM

Dejavnost samostanov kateregakoli samostanskega reda je v preteklosti segala (še veliko bolj kot danes) tudi preko samostanskih zidov in se je kazala v najrazličnejših oblikah. Nekatere dejavnosti so bile podrobno predstavljene že v predhodnih poglavjih, da pa bo slika dejavnosti klariških samostanov še popolnejša, predstavljam v tem poglavju še nekaj dejavnosti, ki so bile pomembne za ožjo ali širšo okolico. Tu mislimo na vzgojno-izobraževalno dejavnost, na versko-pastoralni pomen teh samostanov (zlasti skrb za dušni blagor laikov in cerkvene bratovščine), zdravilstveno-zdravstveno in pevsko-glasbeno ter literarno-prepisovaljsko dejavnost.

1. Vzgojno-izobraževalna dejavnost klaris

O vzgojni dejavnosti za laike, ki so jo opravljali v samostanih moških redov na Slovenskem, je bilo že veliko zapisanega in je to kar precej znano. Nasprotno pa je glede vzgojne dejavnosti naših ženskih redov v preteklosti, razen uršulink, zelo malo znanega. Še zlasti je zanimivo odgovoriti na vprašanje vzgoje svetnih otrok v naših nekdanjih ženskih samostanih; le ti so izobraževali zgolj žensko mladino, zato bi lahko nekdanjo vzgojno dejavnost ženskih redov, ki je predstavljala v tistem času edino obliko izobraževanja žensk, šteli celo za eno od prvih oblik ženske emancipacije. Zato želimo v tem poglavju predstaviti, pač v okviru splošne teme o raziskovanju zgodovine klaris na Kranjskem, kako je potekalo v 17. in 18. stoletju izobraževanje ženske mladine pri njih. Za starejša obdobja namreč ni zanesljivejših podatkov, ki bi dokazovali obstoj teh vzgojnih zavodov.

Pomen vzgojno-izobraževalne dejavnosti pri plemstvu in meščanstvu v novem veku

Vzgojna dejavnost v obravnavanem času je posledica miselnega premika staršev, ki se niso zadovoljili le z izobraževanjem svojih sinov oz. moških potomcev, ampak tudi deklet. Tako so nekateri "ambicioznejši" plemiški starši že v času poznega srednjega veka pošiljali svoje hčere za nekaj let v ženske samostane, kjer so doma pridobljeno znanje še izpopolnile: samostani so bili pač vodilne ustanove na področju kulinarike, finih ročnih del in zdravilstva, pa tudi glasbene in moralne vzgoje oz. vzgoje kreposti. Nekateri so svoje hčere (vendar v dosti manjši meri kot fante) pošiljali tudi na kak tuj "dvor". Da se je na prehodu iz 15. v 16. stoletje med plemstvom pokazalo med kranjskim

plemstvom povečano zanimanje za izobraževanje ženske mladine, nam kaže tudi pismo kranjskega plemstva oglejskemu patriarhu v začetku 16. stoletja, v katerem ga prosijo, naj dovoli v samostanu dominikank v Velesovem ustanoviti zavod za vzgojo deklet, češ da "ostanejo deklice v samostanskih šolah bolj verne, kot če se jih vzgaja v posvetnih." To dovoljenje je bilo nato podeljeno leta 1505.⁸³² Nato pa je prihajajoče 16. stoletje in protestantska pedagogika, ki je izrecno predvidevala šolanje žensk do te mere, da bi bile same sposobne prebirati Božjo besedo in jo posredovati svojim otrokom in služinčadi, izoblikovalo vzgojni ideal plemiške ženske, ki se je obdržal še dolgo v poznejši čas.⁸³³ Ta vzgoja je predvidevala opismenjevanje, učenje tujih jezikov, pouk v plesu, glasbi, pozneje tudi v slikarstvu in drobnem literarnem ustvarjanju.⁸³⁴

Vzgojni cilji 17. in večji del 18. stoletja pa so bile vrline – mešanica krščanskih in antičnih – ki naj krasijo človeka. Izobrazba je bila sestavni del vzgoje, o njej pa so odločali starši. Od njihovega premoženja in socialnega položaja je bilo odvisno, če in v kakšno šolo bodo poslali otroka. Osnovne šole so bile v meščanskih naseljih, v samostanih in pri nekaterih župniščih, najeti pa je bilo mogoče tudi zasebne učitelje. Višje šole so bile v rokah jezuitov. V njihovih kolegijih je bil pouk brezplačen, odvisen od štipendij, ki so jih darovali zasebniki. Ti so marsikakemu revnemu dečku omogočili dostop do izobrazbe. Sinovi premožnejših pa so se izobraževali na kaki italijanski ali južnonemški (katoliški) univerzi ali pa so opravili vsaj "vzgojno potovanje" po krajih, ki jim je dalo času primerno omiko. Deklice pa so se izobraževale v meščanskih šolah, pri domačem župniku, predvsem pa v samostanih. Tu so se učile branja, pisanja in računanja, deležne so bile osnovne glasbene vzgoje, izpopolnile so se v ročnih delih in spoznale osnove higijene in zdravilstva. Vse to je seveda zaznamovalo tudi razmišljanje meščanstva v tistem času in se je obdržalo tudi po odpravi protestantizma, v času katoliške obnove. Na Kranjskem so se plemkinje v 17. in 18. stoletju izobraževale pri dominikankah v Velesovem in klarisah v Mekinjah, meščanke pa pri klarisah v Škofji Loki in Ljubljani, od začetka 18. stoletja naprej tudi pri ljubljanskih uršulinkah.⁸³⁵ Vse to kaže, da so bile tudi redovnice, ki so vstopale v samostane, dosti izobražene, da so lahko posredovale to svoje znanje samostanskim gojenkam. Kot je

⁸³² M. Žvanut, n. d., str. 77–79.

⁸³³ M. Žvanut, n. d.

⁸³⁴ Ibidem.

⁸³⁵ Ibidem.

bilo predstavljeno že v predhodnih poglavjih, vse tri kranjske klariške samostanske konstitucije zahtevajo od redovne kandidatnje, ki vstopa v samostan, zadostno znanje latinščine, da bi se lahko udeleževala molitvenih ur brevirja; v Ljubljani pa so poleg znanja latinščine zahtevali še znanje nemščine, kar kaže na to, da niso vse meščanke doma govorile nemško. Dejstvo, da so bile klarise kar precej izobražene, dokazujejo tudi zapisniki o primernosti vstopa posamezne redovne kandidatke v samostan, kjer je ponavadi na prvem mestu omenjeno prav znanje latinščine in znanje branja brevirja; ne nazadnje to dokazujejo tudi posamezne nabožne knjižice, ki so jih izdali klariški samostani, in kar obsežne knjižnice v teh samostanih. Verjetno se je zaradi močnega osipa redovnic v kranjskih samostanih ob koncu 16. in v začetku 17. stoletja močno omejila ali celo za nekaj časa prenehala vzgojno-izobraževalna dejavnost teh samostanov, vendar so že v drugi polovici 17. stoletja vsi obnovili svojo vzgojno-izobraževalno dejavnost.⁸³⁶

Vzgoja deklet v kranjskih klariških samostanih

Sedaj preidimo na konkretno predstavitev vzgojne dejavnosti v nekdanih kranjskih klariških samostanih. Najprej se nam zastavi vprašanje, na podlagi česa in od kdaj so klarise kot izrazito klavzuren in kontemplativen red smele opravljati vzgojno-izobraževalno dejavnost? Izobraževalna dejavnost klaris za laike namreč ni predvidena niti v izvirnem Klarinem Vodilu niti v kakem od kasnejših klariških Vodil. Izvirno Klarino Vodilo celo "neukim" sestram, ki vstopijo v samostan, prepoveduje, da bi se po vstopu v samostan izobraževale, ampak naj ostanejo takšne kot so. Sv. Klara v 10. poglavju svojega Vodila dobesečno pravi: "Neuke sestre naj ne težijo po izobrazbi. Skrbijo naj raje za to, po čemer morajo nadvse hrepeneti: da bodo imele Gospodovega duha in Njegovo sveto dejavnost ..."⁸³⁷ Seveda pa so v skladu s splošnim družbeno-kulturnim razvojem v kasnejših stoletjih, zlasti od poznega srednjega veka in začetka novega veka naprej, prihajale v samostan za redovnice dekleta s primerno izobrazbo, ki so si jo pridobile bodisi doma ali v kateri od šol.

Gojenke je klarisam dovolil imeti šele papež Pij V. (1566–72) na podlagi bule *Emmanuel Rodriguez*, 46. vprašanje, 10. člen, z naslovom *Cum conditionibus et declarationibus ibidem relatis*, ki pravi, da so dekleta lahko sprejete

⁸³⁶ Glej tudi Marko Mugerli, *Pomen in vloga izobrazbe v plemiškem stanu od 16. do 18. stoletja*, magistrska naloga, Ljubljana 2003. V svoji raziskavi oz. delu predstavlja med drugim tudi vzgojno-izobraževalno dejavnost ženskih samostanov na Kranjskem.

⁸³⁷ L. Hardick, n. d., str. 88.

v samostan s pisnim privoljenjem in dovoljenjem duhovnega vodstva in lahko bivajo s privoljenjem opatinje in njenih sester, vendar brez dekel oz. služkinj. V primeru, da bi šle nekajkrat iz samostana, naj jih ne bi nič več sprejeli nazaj. To je temeljilo na 4. deklaraciji ali izjavi, v kateri pa ni vsebovano določilo, zaradi zdravljenja kake bolezni je dopuščeno z dovoljenjem takratnega samostanskega duhovnega vodstva, opatinje in vseh samostanskih redovnic gojenkam oditi iz samostana. Tako odpuščeni osebi je po pridobljenem zdravju dovoljen ponoven sprejem v primeru, da na novo obljubi na osnovi sedme deklaracije, da se bo v klavzuri vedla tako kot druge redovnice in da ne bo ostala v samostanu preko 25. leta starosti ter da se bo oblačila v obleke, "ki dobro pristojijo dekliški vzgoji in poštenosti." To ponavlja tudi v *Stephanus quaranta* v zbirki petega bularija z naslovom *Monasteria monial.* paragraf *De puellis*, kjer dodaja tudi pogoj soglasja sv. kongregacije in kjer na vprašanje škofa iz Gerace – Locri (Kalabrija) odgovarja, da noben koncil ne prepoveduje vzgoje deklet v samostanih. Nato končno pravi: "Zaradi sv. kongregacije, ki s tem pisno dovoljuje, kolikor časa bo v tvoji deželi in škofiji tvoja visokost menila, da je dobro, se lahko deklice sprejemajo v samostane, da jih pobožno in pošteno vzgajajo pod zgoraj navedenimi pogoji."⁸³⁸

Mekinske⁸³⁹ in škofjeloške⁸⁴⁰ konstitucije opravičujejo vzgojno-izobraževalno dejavnost klariških samostanov z dejstvom, "da je dobra in krepostna vzgoja mladine v vseh časih prinašala ne samo samostanu, ampak tudi vsem drugim svetnim stanovom veliko korist. Tako kot dajo starši svojim otrokom telesno življenje, pa jim dajejo duhovno življenje preko vzgoje tisti, ki so za to postavljeni. Tako se bo redko zgodilo, da bo slabo vzgojen otrok postal, ko odraste, dober in dobro vzgojen otrok slab." Zato je bilo dovoljeno, da so v samostan v vzgojo in uk sprejemali svetne hčerke, ki so dopolnile sedmo leto starosti ne glede na to, ali bodo kasneje vstopile v samostan oz. redovništvo ali ne. Za te gojenke se določa, da morajo takoj, ko je mogoče, dobiti posebno sobo. Tako so živele gojenke v samostanu skupaj, sicer pa ločeno od samostanskih sester. Nadalje konstitucije določajo, naj gojenke uporabljajo svoje lastne stvari in, če je le mogoče, naj spi vsaka v svoji postelji. V sobi, kjer spijo gojenke, naj spi tudi kak star, pobožen in čuječ človek, ki bo budno pazil nanje. Gojenkam naj se da na voljo tudi dovolj sredstev za vzdrževanje higiene in čistosti prostorov, obleke in telesa. Zato je morala opatinja občasno

⁸³⁸ KKL, 39', 40.

⁸³⁹ KKM, 129–134.

⁸⁴⁰ KKŠ, 141–147.

vzgojni zavod pregledati in poskrbeti, da gojenkam ne bi česa primanjkovalo. Za vodstvo vzgojnega zavoda je opatinja nad vsemi gojenkami postavila eno ali dve razumni, pobožni in izobraženi sestri, ki sta se imenovali "vzgojiteljici", in naj "ju pouči tako v delu kot pobožnosti." Škofjeloške konstitucije so glede tega še bolj natančne, in tako odreja, naj od njiju prvo za vzgojiteljico-učiteljico izvoli konvent. Sestra-vzgojiteljica lahko s privolitvijo opatinje ostane ločena od ostalih sester cel dan, da lahko vzgaja deklice-gojenke tako v pobožnosti kot v učenju in delu (v škofjeloških: v pobožnosti (veri) in znano-sti). Gojenkam ni bilo dovoljeno po mili volji govoriti z zunanjimi osebami, obiskovati starše na domu ali sicer odhajati na sprehod iz samostana. Navadno domačo (znotraj samostansko) rekreacijo – razvedrilo pa jim je vendarle morala priskrbeti njihova sestra-vzgojiteljica. Gojenke tudi niso smele jesti skupaj s sestrami oz. pri sestrah v samostanski obednici, ampak v posebej odrejeni sobi. Izjema so bile le tiste gojenke, ki so bile že sprejete v red oz. samostan in dodeljene v uk voditeljici novink (magistri), ker želijo biti sprejete v samostan. Med jedjo je morala biti pri gojenkah navzoča vzgojiteljica, oziroma po odločitvi opatinje katera od ostalih sester in poskrbeti, da se je v nemškem jeziku opravila blagoslovitev jedi in po jedi zahvala, da je z njimi obedovala in poskrbela za primerno vedenje pri mizi. Proti koncu obeda je morala vedno dan za dnem bodisi ena izmed gojenk, ki je znala že dobro brati, bodisi navzoča sestra, prebrati kako dobro lekcijo oz. branje iz duhovne knjige. Sicer so med jedjo molčale, razen takrat, ko je bilo molčanje odpravljeno tudi pri sestrah v obednici in jim je bilo dovoljeno govoriti. Na te dni, kakor tudi ob zapovedanih praznikih, je vzgojiteljica obedovala pri sestrah v jedilnici, pri gojenkah pa je bila takrat lahko navzoča kaka svetna oseba. Gojenkam nadalje tudi ni bilo dovoljeno po svoji volji govoriti z zunanjimi osebami, iti iz samostana ali na sprehod, kadar bi se jim zahotelo; to so lahko storile redko, pazljivo in z dovoljenjem opatinje. "Ker je vmešavanje v poročno-ljubezenske zadeve," po besedah konstitucij, "zelo kočljiva stvar, za redovne osebe pa še posebej neprimerna," se je sestram najostreje prepovedovalo, da bi se postavljale v vlogo ženitnih posrednic pri sklepanju poroke med katero od samostanskih gojenk in kako svetno osebo, četudi bi bila gojenka redovničina še tako bližnja sorodnica. Zato so se morale vse sestre "držati daleč od vseh teh stvari." Redovnica, ki bi jo odkrili, da je kršila to pravilo, se je morala za kazen enkrat postiti ob kruhu in vodi, če pa se še ni poboljšala, jo je doletela kakšna hujša kazen. Škofjeloškim samostanskim gojenkam pa je bilo z razliko od mekinjskih in ljubljanskih dovoljeno letno dvakrat ali trikrat oditi iz samostana

in opraviti majhne Božje poti, pri čemer jih je moral ves čas spremljati kak zanesljiv služabnik. Tako gojenka kot spremljajoči služabnik sta bila dolžna, da se pravočasno vrneta v samostan.

Od kdaj je deloval vzgojni zavod v mekinjskem samostanu, je težko natančno določiti.⁸⁴¹ Do sedaj najstarejši nedvoumni listinski podatek o obstoju tega vzgojnega zavoda izvira iz leta 1666, ko so za vzgojni zavod za kranjska plemiška, če pa teh ne bi bilo dovolj, pa tudi kranjska meščanska dekleta, bratje Gallenberg dne 11. aprila 1666 samostanu namenili letno 100 gld.⁸⁴² Vendar sem sedaj prišel do sklepa, da obstoj vzgojnega zavoda v Mekinjah sodi vsaj v začetek 17. stoletja, saj omembo zasledimo že leta 1627, ko je dne 15. julija 1627 škof Tomaž Hren poslal svoji sestri Ani Hren v vzgojo Marjeto Kunst(l), hčer njenega polbrata Janeza Kunst(l)a.⁸⁴³ Istega leta (25. septembra 1627) izvemo tudi iz vizitacije osorskega škofa Ceasera Nardija, da je v samostanu "zaradi vzgoje nastanjenih sedem mladih svetnih deklet."⁸⁴⁴ V poročilu o dohodkih in izdatkih samostana Mekinje, ki ga je 24. oktobra 1684 napravila takratna samostanska opatinja Klara Golijanič, pa je razvidno, da so znašali stroški vzgojnega zavoda 50 gld letno.⁸⁴⁵ Podatkov o stroških vzdrževanja vzgojnega zavoda v 18. stoletju po doslej znanih podatkih, razen v popisu ob razpustitvi samostana, ni nikjer zaslediti; za leto 1779 zasledimo le podatek o skupni višini denarja, ki so ga morali starši gojenk plačati samostanu.⁸⁴⁶ Na vprašanje, kdo so bile samostanske gojenke, nam na podlagi doslej odkritih virov daje najbolj popoln odgovor popis le-teh, izdelan ob razpustitvi samostana. Takrat so bile v samostanu te gojenke

⁸⁴¹ V J. Mlinarič, *Marenberški dominikanski samostan*, str. 231, opomba št. 1, je navedeno, da je "bilo leta 1537 v mekinjskem samostanu poleg 18 nun tudi precej plemiških deklet v vzgoji." Pri tem pa očitno citira napačen dokument (*Dokument 1. 6. 1537, Praga, Vicedomski arhiv I 26, Lit L-LXXII-1, ARS*), saj tega dokumenta tam sploh ni (že sama oblika citata je sporna, zato menim, da gre verjetno za kak drug fond). Poleg tega je skoraj nemogoče, da bi v mekinjskem samostanu v tistem času živelo 18 redovnic, saj je bil pred letom 1686 namenjen kvečjemu trinajstim redovnicam. Tako se omenjeni dokument (v kolikor obstaja) skoraj gotovo nanaša za Velesovo (Michelstätten) in ne na Mekinje (Münkendorf).

⁸⁴² ARS, AS 730, Gospodstvo Dol (1477–1875), fasc. 148, drugi snopič.

⁸⁴³ Slovenski biografski leksikon, str. 342.

⁸⁴⁴ Vatikanski arhiv, Visitationes, no. 59, "Acta visitationis provinciae Styriae et Carniolae", str. 38'.

⁸⁴⁵ ARS, ibidem, *Dohodki samostana Mekinje 1684*.

⁸⁴⁶ ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 221, *Summarischer Rechnungs Extract pro anno 1779 und respective wahrer demahigen Vermögens-Stand des adelichen jungfräulichen Stiffts Minkendorf Ordinis St. Clarae*.

(Kostfreyle): Jožefa Hallerstein, Karolina Bosič, Marija Ana Kotalinski, Ana Marija Tomažik, Terezija Gerionkoli, Marija in Marjeta Plenario ter Katarina in Ana Marija Badastišek. Za polletno oskrbo v samostanu so plačevale gojenke po 40 gld; tako je samostan za omenjenih devet gojenk prejel 360 gld, od te vsote pa jim je zaradi razpusta moral vrniti denar v skupni višini 207 gld 59 kr.⁸⁴⁷ Na podlagi primerjave zgoraj omenjenega vira iz leta 1779 s slednjim virom pa je mogoče izračunati, da je bilo leta 1779 v samostanu kar 15 gojenk. O samostanskih gojenkah pa izvemo tudi iz mrliške knjige kaplanije Mekinje, saj so tam zabeležena tudi imena treh samostanskih gojenk. Tako izvemo, da je bila leta 1733 samostanska gojenka Jožefa Lebenek, leta 1750 Marija Jožefa Padatič in leta 1775 Katarina Koloredo; verjetno pa je bila samostanska gojenka leta 1764 tudi Katarina Pogačnik.

Dejstvo, da je vzgojni zavod za dekleta obstajal tudi v škofjeloškem samostanu, je nedvomno razvidno iz popisa inventarne komisije ob razpustitvi samostana leta 1782, ko se med samostanskimi prostori omenja tudi oddelčna soba z mnogimi slikami in plastikami, učilnica s klopmi in tablo, internatna soba z omaro za obleke, klopjo in tablami, spalnica dekleškega internata s štirimi posteljami, žimnicami, kovinskimi vzmetnicami in klečalnikom ter mize iz trdega lesa. Kdaj je bil vzgojni zavod v tem samostanu ustanovljen, na podlagi ohranjenih dokumentov ne moremo natančno ugotoviti. Vsekakor pa je sredi 17. stoletja že obstajal, saj imamo iz leta 1645 ohranjeno poročilo, da je bila varovanka mengeškega barona Leopolda Raumschüssla Katarina Sofija Schwab poslana skupaj z njegovima hčerkama h klarisam v Škofjo Loko, da bi se *"priučila vseh dobrih navad, dostojnega vedenja in lepih, stanu primernih opravil."*⁸⁴⁸ Prav tako je dala v škofjeloški samostan vzgajati svojo hčerko Julijano Terezijo tudi baronica Marija Terezija Oršič.⁸⁴⁹ Verjetno pa je šlo pri tem vzgojnem zavodu bolj za "interno" zadevo, saj se čudimo dejstvu, da so se škofjeloške klarise leta 1778 ob ukazu, naj odprejo trivialno šolo, izgovarjale na svojo klavzuro, kor in pomanjkanje prostora,⁸⁵⁰ kar je bil državnim organom več kot dobrodošel povod za razpustitev samostana in njegova izročitev graškim uršulinkam.

Glede vzgoje deklet v ljubljanskem samostanu je potrebno najprej povedati, da je v ljubljanskem klariškem samostanu že od vsega začetka

⁸⁴⁷ ARS, ibidem, šk. 246, Eccl. M-7-1.

⁸⁴⁸ Marko Štuhec, *Rdeča Postelja, ščurki in solze vdove Prešeren*, Ljubljana 1995, str. 147.

⁸⁴⁹ M. Štuhec, n. d., str. 67.

⁸⁵⁰ F. Golob, n. d., str. 160, 161.

njegovega obstoja deloval vzgojni zavod za plemiška dekleta in da so bile ob prvi škofovi vizitaciji tega samostana redovnice zelo negativno razpoložene do vzgoje svetnih deklet v samostanu in so celo obžalovale, da so uredile vzgojni zavod. Gojenke so jim namreč povzročale *“velike neprijetnosti, ker nekatere od teh prebrskajo vse celice in kote, nekatere so blebetave, tako da vse, kar se zgodi v samostanu, izblebetajo, in tega se nato učijo druga od druge in tako naprej, tako da se ni potrebno z njimi ukvarjati le eni sestre ampak dvema, trem ali več, ki tako proti pravilom svojih redovnih zaobljub zamudijo opravljanje Božje službe, prav tako pa morajo sestre gojenkam tudi streči pri njihovem lišpanju in ‘sukanju’ pred ogledalom in to včasih tudi ob nevolji staršev in sorodnikov, ki celo nočejo plačati stroškov.”* Nasproti temu se je škof Buchheim že ob prvi vizitaciji postavil v prid vzgoje pri redovnicah, ker se je bal, *“da bi zaradi odprave pred leti utečene, za vse domače samostane obsegajoče spoštljive navade, povzročil pri deželnih stanovih in plemstvu nasprotovanje in nemilost. Pa tudi namen in zadnja volja ustanovitelja samostana, izražena v oporoki, sta izkazovala naklonjenost do reda sv. Klare, nič manj pa tudi mnenje deželnega kneza in ordinarija, da pripeljejo v Ljubljano klariški ali kak drug red, ki bi bil za vzgojo gojenk najprimernejši.”*⁸⁵¹ Na podlagi tega je škof razglasil naslednje določbe in pravila in bi jih naj sestre v prihodnosti upoštevale: *“Opatinja ne sme vzeti nobene deklice v samostan drugače, kakor s predhodnim posvetom in soglasjem sester, ki naj tudi skupaj odločijo glede plačevanja vzdrževalnine, katerega dela se bo gojenka učila in katera redovnica ji bo določena za poučevanje. Potem mora to z glasovanjem potrditi še večji del konventa in po takšnem sklepanju to stvar predložiti škofu za podelitev dovoljenja za vstop v klavzuro, kar pa ne sme biti dovoljeno samo na podlagi privoljenja opatinje, ampak celotnega kapitlja sester. Upoštevatí je potrebno tudi, naj teh gojenk ne bo preveč in naj ne bodo takšne, da jih kaka redovnica ne bi mogla zadovoljivo voditi; zlasti pa ni priporočljivo ob tako številnih in različnih ureditvah, predpisanih v Vodilu in ob tako majhnem številu redovnic v samostanu, da bi v samostan vzeli več kot eno takšno dekle. Prav tako naj bodo sprejeta dekleta v takšnih letih, da se že same oblačijo in si čistijo, da tako ne bi bile redovnice prisiljene v nasprotju z duhovno spodobnostjo jim tako kot služkinje streči in služiti. Nato v izogib nejevolje z obeh strani odrejamo, naj bo v pogodbi o vzdrževanju gojenke sklenjeno, da se polovica vzdrževalnine za gojenko plača ob prvem*

⁸⁵¹ KKL, 40'.

vstopu, po končanem polletju pa naj se plača ostanek za drugo polovico leta. Gojenke so lahko sprejete ob zgoraj omenjenih pogojih: ob zavezi, da bodo bivale v klavzuri, da bodo v samostanu brez služkinj, da bodo nosile častno in duhovno, hiši (samostanski) primerno obleko in da ne bodo v samostanski vzgoji preko svojega 25. leta, razen če ne bodo postale samostanske služkinje ali vstopile v ta red.”⁸⁵²

Učiteljica teh deklet je bila zlasti zavezana, “da njej zaupane nedolžne duše poučuje v nauku krščanske omike (zlasti, kako se pobožno vstane, opravlja jutranjo molitev, je pobožno navzoč pri mašni daritvi; nadalje jih je morala naučiti: ko se da znak za molitev, pa tudi ob vsaki uri, ko se zasliši bitje ure, moliti po stari spoštljivi krščanski navadi; zvečer po opravljenem izpraševanju vesti, vsakdanjem večernem blagoslovu in molitvi odpraviti se k nočnemu počitku Bogu se priporočajoč; se pogosteje spovedovati; z gorečo vnemo prejemati sv. obhajilo.” Vzgojiteljica jih je morala tudi naučiti vzdržati se slabih nagnjenj in poželjivosti, kot so: jeza, sovraštvo, zavist, upornost, radovednost, sladkosnednost in prekiniti z nerednim prilizovanjem ter jih naučiti potrpežljivosti, ponižnosti, krotkosti in drugih spodbudnih navad ter jih vaditi v asketskih vrlinah. “V skladu s tem so dekleta poučevali tudi v branju, pisanju, njihovi starosti in stanu primernim ročnim delom, nekaj tudi v glasbi in petju. Nadalje je učiteljici pripuščeno, da razlikuje med tistimi gojenkami, ki so jih starši zaupali v samostansko vzgojo zato, da bi postale redovnice, in tistimi, ki so prišle po želji staršev zgolj za nekaj časa v vzgojo v samostan. Slednje naj se v samostanski vzgoji oz. šoli naučijo zlasti tistega, kar bodo kot glavno opravilo, ki ga je potrebno znati vsem svetnim gospem in gospodinjam, potrebovale v nadaljnjem življenju, npr.: kuhanje, vodenje gospodinjstva, redno predstojništvo nad služkinjami, hlapci in podložniki.”⁸⁵³

Priporočali so, da se v vzgojo vzame le deklico, ki je tako zdrava kot tista dekleta, ki zaprosijo za redovni poklic in za katero obstaja vzvišen in zadosten razlog in je dovoljeno, da se jo spusti v klavzuro. Opatinjo je škof posebej opomnil, naj starše deklet-gojenk, ki niso tako zdrave, da bi bile lahko sprejete v red, na lep način, toda odločno zavrne. Četudi so dekleta na podlagi vseh teh kriterijev sprejeli, pa jim ni bilo dovoljeno biti zunaj določenih učilnic in med opravljanjem dela ter opravil (med katerimi so si lahko izbrale samostansko “odmiranje” svetu, spokorna dela in druge duhovne vaje) postopati po celicah redovnic in drugih sobah; ni jim bilo niti dovoljeno iti na zgornji

⁸⁵² KKL, 40', 41.

⁸⁵³ Ibidem.

balkon, razen na spodnji kor, da bi bile navzoče pri sv. maši. To pa zato, "da na eni strani sester ne bi ovirale pri spoštovanju sv. tišine in opravljanju drugih duhovnih opravil, po drugi strani pa, da s tem ne bi imele povoda za klepetanje." Nasprotno pa se tistim, "ki so zrelih (dekliških) let in so poklicane, da bodo sprejele redovniški poklic, priporoča in dovoljuje, da gredo v prazne samostanske celice, da bi čim primerneje osvojile navade samostanskega reda."⁸⁵⁴

Na vprašanje, kdo so bile samostanske gojenke v klariškem samostanu v Ljubljani, imamo podatke iz začetka in konca 18. stoletja: leta 1700 je bilo v samostanu pet gojenk, leta 1706 sedem in leta 1721 kar devet.⁸⁵⁵ Leta 1774 pa so bile v samostanu samo štiri gojenke: Antonija Kneei (letno plačala samostanu 120 gld), Marija Cecilija Rubida (120 gld), Marija Katarina Jencič (60 gld) in Marija Karpet (60 gld).⁸⁵⁶ Verjetno je nizko število gojenk v ljubljanskem klariškem vzgojno-izobraževalnem zavodu tudi posledica "konkurence" bližnjega uršulinskega vzgojnega zavoda za dekleta, ki je v Ljubljani deloval od začetka 18. stoletja in je bil ustanovljen že leto dni po prihodu uršulink v Ljubljano, 2. julija 1703.⁸⁵⁷

Knjižnice v kranjskih klariških samostanih

Eden najboljših pokazateljev izobraženosti tedanjih redovnic, pa tudi njihovih gojenk, je vsekakor samostanska knjižnica. Iz popisa knjig v samostanu lahko dobimo najboljšo predstavo o tem, kaj so redovnice v tistem času brale oz. na katera področja je bilo usmerjeno njihovo zanimanje. Čeprav ima večina knjig nabožno oz. duhovno vsebino, pa med njimi lahko najdemo tudi nekatere svetne knjige. Pri tem je potrebno opozoriti še na dejstvo, da v nasprotju z "razsvetljenstvom" prežetimi komisarji in uradniki, ki so ob razpustitvi "ocenjevali" vrednost zaplenjenih knjig, vsebine samostanskih nabožnih knjig nikakor ne smemo podcenjevati, saj gre med njimi tudi za zelo zahtevne filozofsko-teološke razprave, mnogo bolj zapletene od nekaterih "svetnih" priročnikov, ki

⁸⁵⁴ Ibidem.

⁸⁵⁵ NŠAL, ŠAL I, Vizitacije, Vizitacija klarise v Ljubljani iz let 1700, 1706 in 1721.

⁸⁵⁶ ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 220, *Consignation deren Tempore Commisionis in der Closter St. Clarae Ordens zu Laybach befindliche Klosterfrauen, Kostmaedeln, Geistliche, Kirchenbedienste, Haus und Mayer Gesind, dann diesfaellig jährlichen Auftrags zu deren sammentlichen Unterhaltung.*

⁸⁵⁷ Tatjana Hojan, *Uršulinske šole od prihoda do leta 1945*, v: Tristo let ljubljanskih uršulink, Ljubljana 2002, str. 163.

so bili v očeh komisarjev mnogo vrednejši od "nabožnih" knjig.

Največjo težavo pa imamo seveda z odkrivanjem usode samostanskih knjižnic klaris na Kranjskem po njihovi razpustitvi. Večinoma so bile knjige oddane v licejsko knjižnico v Ljubljani, mnogo knjig, zlasti duhovno-nabožne vsebine, pa se je porazgubilo oz. prodalo za majhen denar. Žal se nam inventar popisa knjig ob razpustitvi mekinjskega in škofjeloškega samostana ni ohranil. Wladimir Milkowitz v knjigi *Die Klöster in Krain* celo izrecno omenja, da v mekinjskem samostanu knjižnice ni bilo (*Bibliothek war keine*).⁸⁵⁸ Nasprotno pa Linhart v predlogu z dne 24. maja 1784 o združitvi raznih zbirk v eno znanstveno knjižnico omenja, "da je v licejsko knjižnico prispelo sicer nekaj knjig iz razpuščenih samostanov kartuzijanov iz Bistre ter velesovskih in mekinjskih (!) nun, vendar si tako zaradi majhnega števila kakor tudi vsebine sploh ne zaslužijo podrobnejše omembe." V knjižnici so jih ohranili zgolj zato, "da bi imeli prihodnji rodovi dokaz o samostanskem okusu v preteklosti."⁸⁵⁹ Danes teh knjig v NUK-u kot nasledniku nekdanje licejske knjižnice ni mogoče več najti.

Na srečo se je vsaj za ljubljanske klarise ohranil popis knjig; najti ga je v inventarju, ki je bil izdelan ob razpustitvi samostana. Ker popisov knjig iz samostanskih knjižnic ostalih dveh kranjskih klariških samostanov ni mogoče najti, lahko danes stanje v njunih knjižnicah samo delno rekonstruiramo na podlagi posplošitve podatkov iz knjižnice oz. inventarja knjig ljubljanskega klariškega samostana. Podatki o knjižnici ljubljanskih klaris so še toliko dragocenejši, ker se tudi za marenberški samostan dominikank ni ohranil noben seznam knjig, saj je tamkajšnja knjižnica pogorela ravno dve leti pred razpustitvijo samostana (1780) in tako takrat v samostanski knjižnici ni bilo nobene knjige.⁸⁶⁰ Zato je ta knjižni seznam verjetno edini vpogled v bralno kulturo redovnic v preteklosti, v kateremkoli od naših ženskih samostanov. Zato ga na tem mestu objavljam v celoti.

Knjige v velikosti folija oz. lista

- Slava vojvodine Kranjske, avtor Janez V. Valvasor (4. del)
- Življenje in prigode, mučeništvo in smrt prvih svetnikov, avtorja Lavrentio Sutio in Francisco Hereo, v nemščino prevedel Valentin Leichte; Köln, 1660
- Ista knjiga, Köln 1629
- Knjiga o zdravilih, avtor Krištof Ursunee, 1572
- Življenje (sv.) očetov, avtor Heribert Ruswell, Tillingen 1691 (2. del)

⁸⁵⁸ W. Milkowicz, n. d., str. 196.

⁸⁵⁹ NUK, Rokopisni oddelek, Hochlöbliche I. Oe. Imperium, inv. št. 35/83, nepaginirane strani.

⁸⁶⁰ J. Mlinarič, *Marnberški dominikanski samostan*, str. 225.

- Preverjena zgodovina prvih svetnikov, na osnovi dela kartuzijana Lavrencija Surija, dopolnil Henrik Fabricij, Köln 1692
- Povečana in razširjena knjiga o rožah, Frankfurt ob Majni, 1641
- Kronika treh redov sv. Frančiška, popravljena od Berharda Tauniga, Praga 1691 (v treh zvezkih po dva primerka).
- Duhovni nauki sv. Terezije, avtor P. de Andradi, v nemščino prevedel P. Filip a S. Elisio.
- Granatno jabolko krščanskega Samarijana, Gradec 1697
- Knjiga o zeliščih; avtor Hieronim Pok, Strassburg 1572
- Rimski brevir z oficiji treh redov sv. Frančiška z dopolnitvami, Benetke 1706, 1707, 1726, 1740 in 1744 (8 primerkov)
- Zaklad trpljenja Jezusa Kristusa, avtor p. Krištof Zigler, Gradec 1758

V formatu četrtinke (in quarto)

- Snovanje ali načrt pokore, avtor p. Godean, München 1715
- Vaje krščanskih vrlin in duhovne popolnosti, avtor Alfonz Rudorici, Köln 1746 (12 primerkov)
- Popolna redovnica, avtor Karel Vaso, München 1700 (3 primerki)
- Češčenje presvetelega oltarnega zakramenta, avtor p. Marqvese, v nemščino prevedel p. Im. Hoff, Augsburg 1700 (2. del)
- Kristusove stiske (nadloge), avtor p. Tomaž od Jezusa, v nemščino prevedel p. Eder, München 1675 (9 primerkov)
- Kmečki pridigar, avtor p. Thaller, Regensburg 1700
- Življenje Jezusa Kristusa, blažene Device Marije in svetih apostolov, avtor Janez Friderich Gall, Dunaj 1773
- Svetoletni koledar patra Spinole v treh zvezkih, Innsbruck 1720 in Wirzburg 1694 (13 primerkov)
- Sveto leto, avtor p. de Bari, Köln 1667
- Božja država, Augsburg 1716 (8 primerkov)
- Ista knjiga, Augsburg 1715, 2. del
- Kratek povzetek življenja sestre Marije od Jezusa, avtor Jožef Ksimeneks, Augsburg 1715
- Nürnberška kuharska knjiga, Nürnberg 1726
- Knjiga krščanskih naukov in zgledov za bolne in umirajoče, avtor Bruger, 1730
- Premišljevanja, avtor p. Ludvik de Ponte, Münster 1627 (2. del).
- Kazalec Božje ljubezni, avtor p. Pennequin, v nemščino prevedel p. Muzenhard, Augsburg 1700, v dveh zvezkih (2. primerka)
- Zrcalo vrlin, avtor p. Alfonz Zusmerhusano, Celovec 1692 (8 primerkov)
- Šola duhovnih vrlin, avtor p. Abraham od sv. Klare, Köln 1690
- Pridige p. Taulerija, Köln 1660 (3 primerki)
- Čudežno življenje redovnice Marije Magdalene od Miru, Würzburg 1692
- Temelj samostanske popolnosti, avtor p. Škot, Konstanca 1680 in 1679 (2 primerka)
- Kronika reda sv. Frančiška, München 1620 (2 zvezka, 4. del)
- O molitvi v duhu in resnici, avtor p. Nürnberg, Gradec 1687 (3 primerki)
- Duhovni človek, avtor Saint Jure, Dunaj 1696 (4 primerki)
- Življenje sestre Marjete od Križa, Augsburg 1687
- Lastnosti ljubezni in drugih vrlin Marije in Jožefa, 1702 (2. del)
- Knjige in spisi sv. Terezije od Jezusa, Köln 1686
- Čudesa sveta, avtor Garzon il Serraglio, Benetke 1613
- Rimski brevir z oficiji treh redov sv. Frančiška, Benetke 1707
- *Diurnale ad usum* treh redov sv. Frančiška, Benetke 1707
- Še en isti brevir kot zgoraj, 1726

- Življenjepis sestre Marije od Jezusa, Augsburg 1716
- Nebeški šakal, Augsburg 1703 (2 primerka)
- Letno dušno pastirstvo, avtor Mihael Lang, Konstanca 1687 (2. del)
- Ista knjiga
- Življenje redovnice Ivane od Jezusa, avtor p. Amejugo, Köln 1682
- O potrpežljivosti, avtor p. Job Christianus, 1684 (2. del)
- Postne, praznične in nedeljske pridige, avtor p. Schönleben, Salzburg 1648
- Vedenja svetnikov, avtor p. Irregger, Gradec 1729
- Dela p. Kochheima, različni deli v 6. zvezkih
- Nebeški cvetlični vrt, Augsburg 1732
- Prenovitev človeka, avtor p. Simon od sv. Pavla, Frankfurt 1703.
- Knjiga o naukih in zgledih, avtor p. Rungger, Dunaj 1716 (2. del)
- Knjige in spisi blaženega Henrika Sasonisa, Köln 1661 (2. del)
- Dvojni nebeški voditelj, avtor: p. Reinhard, 1692 (4. primerki)
- Knjige in zvezki sv. Terezije od Jezusa, Würzburg 1699
- Pobožno leto, avtor p. Janez Suhsren, Köln 1687 (4. zvezek, 3 primerki)
- Cerkvena in hišna postila, avtor Tomaž Stapletono, Ingolstadt 1626
- Trojni redovni zvezek, avtor p. Mibes, Köln 1710
- Nebeški kruh za dušo, avtor p. Sagneri, Frankfurt 1690
- Sveti dvor, avtor p. Causini, München 1657
- Zlata legenda o Kristusu, avtor p. Luzenburg
- Življenje sv. Janeza Kapristana, Gradec 1691
- Angelska krepost, avtor p. Friedl, Augsburg 1732
- Pobožni vrtec duš, Dunaj 1676
- Sveta ročna dela, avtor p. Leblang, Augsburg 1700
- Duhovna šola kreposti, avtor p. Abraham od sv. Klare, Köln 1690
- Svetniški rajski vrt, Salzburg 1664
- Nauk o duhovnih navadah, 1712 (4 zvezki v kompletu)
- Apostolska nedolžnost, avtor papež Inocenc XI., v nemščino prevedel p. Caccia, Frankfurt 1697
- Opis Marije Lanzendorf, Dunaj 1703
- Lov na duše, avtor p. Albertini, München 1618
- Naloge duhovnega stanu, avtor p. Plato, Köln 1654
- Življenje blažene matere Frančiške od Sv. zakramenta, München 1680

V formatu osminke:

- Nasvet za duhovno pravo pot, avtor p. Trenoe, Dunaj 1771 (v veliki osminki)
- Nebeško leto, Dillingen 1703 (2 primerka)
- Razodetja sv. Brigitte (Švedske), Köln 1664
- Sveti dnevnik, avtor p. Grosez, Augsburg 1705
- Življenje Marije Magdalene, Marte in Lazarja, avtor p. Avguštin Knez, opat v Einsideln, Köln 1622
- Duhovne poslanice, avtor p. Satins, Regensburg 1739
- Evangeljski biser, avtor p. Hobusch, Köln 1700
- Domača knjižica, Dillingen 1686
- Praznik, avtor p. Brandl, Salzburg 1715
- Nebeška osamljenost, avtor p. Novet, Regensburg 1735
- Posteljica duhovne neveste, Salzburg 1669
- Ista knjižica...

- Notranji kristjan, avtor p. Brandenburg iz Einsiedla, 1684 (5 primerkov)
- Mesečna priprava za blaženo smrt, Köln 1717
- Pobožna premišljevanja, avtor p. Hirnheim, Praga 1726
- Krona krščanskega leta, avtor p. Brandenburg, Zug, 1680
- Duhovne vaje, avtor p. Zeidlmayer, München 1731
- Knjižica praznikov od p. Spinoze, Dillingen 1686
- Krščanska popolnost, avtor p. Surins, Regensburg 1739
- Razodetja sv. Jere, Köln 1674
- Ignacijanske duhovne vaje (3. del)
- Kratka predstavitev krščanske popolnosti p. Tomaža Kempčana, Augsburg 1726
- Duhovni pogovori, avtor p. Surin (2. del)
- Sveti dnevnik, avtor p. Voglero, Dillingen 1705
- Življenje, kreposti in čudeži Simona Koxasa, prevod p. Cordura, Dunaj 1767
- Štiri knjige Tomaža Kempčana z naslovom "Hoja za Kristusom", Köln 1727 (2 primerka)
- Blaženo zvezdno nebo, Aachen 1718 (4 primerki)
- Sanctuarium Monachorum (Svetniški redovniki), München 1623
- Duhovna izdaja Filoteje, avtor p. Lachner, Dilligen 1678
- *Heliotropium Philipinum*
- Življenje Ivane Marije Bonhem, Salzburg 1679
- Kratek pregled krepostnega in čudežnega življenja Filipa Nerija, Gradec 1687
- Duhovna premišljevanja, München 1712
- *Epitoma cronologica memorabilium urbis Labacensis*, avtor Dolničar, Ljubljana 1714 (12 primerkov)
- Duhovno leto, Prentano, Mainz 1727
- Življenje Dominika od Jezusa in sv. Marije, Dunaj 1638
- Duhovno, čim daljše tem ljubše, avtor sv. Francišek Saleški, Salzburg 1668
- Studenec upanja Marije in Jožefa, avtor p. Volgero, Würzburg 1650
- Bartolomejeva premišljevanja, Augsburg 1729
- Terenmayerjeva knjiga premišljevanj ter duhovnih vaj, Augsburg 1724
- Blaženo usmiljenje svetih duš, Hugon, Salzbach 1669
- Nepvenova duhovna premišljevanja, München 1712 (v 4. delih)
- Traktat o skrupolozni vesti, avtor Giuseppe Cabrino, Benetke 1708
- Tranierjev kratki traktat o geometriji, Benetke 1685
- Navadna knjiga za branje, dunajska izdaja
- Veliki navadni katekizem, dunajska izdaja
- Legende o svetnikih, avtor p. Herle, Nürnberg 1723 (v 4. zvezkih)
- Tomaž Kempčan, Augsburg

Zadnje štiri knjige so se nahajale v šolskem refektoriju, da jih lahko uporabljajo samostanske gojenke. Poleg naštetih knjig je bilo v samostanski knjižnici še 500 manjših knjig o asketskem življenju, molitvi in podobnem.

Skupna vrednost knjig v knjižnici pa je znašala 54 gld 52 kr.⁸⁶¹

Tako lahko na podlagi pričujočega seznama knjig ugotovimo, da je samostanska knjižnica ljubljanskih klaris štela 630 del v 798 zvezkih. Če se

⁸⁶¹ ARS, AS 712, Samostan klaris v Ljubljani (1632–1782), *Inventar premoženja ob razpustitvi samostana 1782*, str. 62–72.

ob tem spomnimo, že v prvem delu disertacije v kroniki škofjeloških klaris citiranih svetopisemskih in evangelijskih odlomkov, je povsem na dlani sklep o precejšnji izobraženosti klaris na Kranjskem in razviti bralni kulturi med njimi. Njihovo znanje je zagotovo predstavljalo dober temelj za poučevanje oz. prenašanje znanja na mlajše generacije deklet: bodisi samostanskih gojenk bodisi redovnih kandidatinj, novink in mladih redovnic.

Če pa število knjig iz knjižnice ljubljanskih klaris primerjamo s fondom knjig v samostanih moških redovnih skupnosti pri nas, lahko ugotovimo, da je bil fond knjig ljubljanskega klariškega samostana precej manjši od knjižnice žičkih kartuzijanov, kjer so leta 1783 našli 2.366 naslovov del v 3.774 zvezkih,⁸⁶² približno polovico manjši od knjižnega fonda kostanjeviških cistercijanov, ki je obsegal 1.305 fundiranih in še 595 nefundiranih knjig⁸⁶³ ter približno enak knjižnemu fondu kartuzijanov iz Bistre, ki so imeli leta 1782 v svoji knjižnici 595 del v 979 zvezkih.⁸⁶⁴

⁸⁶² Jože Mlinarič, *Kartuziji Žiče in Jurklošter, Žička kartuzija ok. 1160–1782; Jurklošterska kartuzija ok. 1170–1595*, Maribor 1991, str. 475.

⁸⁶³ Jože Mlinarič, *Kostanjeviška opatija 1234–1786*, Ljubljana 1987, str. 59.

⁸⁶⁴ J. Mlinarič, *Kartuzija Bistra*, str. 412.

2. Skrb za posmrtni dušni blagor laikov (plemstva in meščanstva)

Dejavnost samostanov je v preteklosti segala na najrazličnejša področja tostranskega in onostranskega življenja. Ko govorimo o slednjem, mislimo predvsem na skrb takratnih samostanov za posmrtni dušni blagor svojih dobrotnikov, zlasti bogatih ter vplivnih plemičev in meščanov. V ta namen so morali samostani v zameno za prejete darove, ki so jim jih darovalci namenili, poskrbeti za opravljanje maš zadušnic, obletnih maš in drugih molitvenih obveznosti. Ena od zelo priljubljenih oblik skrbi za posmrtni blagor duš samostanskih dobrotnikov so bili njihovi pokopi v samostanih oz. njihovih cerkvah. Zagotovitev pokopa v želeni cerkveni ustanovi je bila povezana z željo po duhovni odrešitvi in tudi s socialnim ugledom posameznika in rodu.⁸⁶⁵ V naslednjem sestavku je zato predstavljeno, na kakšen način so se samostani klaris na Kranjskem vključevali v skrb za dušni blagor laikov oz. plemičev in meščanov. Pri tem je zaslediti nekatere skupne poteze, pa tudi različnosti.

Ekskurz: Odnos do smrti v novem veku ter o pokopavanju imenitnikov v cerkvah na Kranjskem

V obdobju srednjega in novega veka so imeli telesno smrt za sestavni del življenja v skladu z njihovim verskim gledanjem, da se večno življenje – zveličanje ali pogubljenje – začne šele onkraj groba. Živi so v okviru bratovščin z molitvijo in dobrimi deli skušali pomagati mrtvim do zveličanja. V 17. stoletju je ponovno pridobila večji pomen priprava na smrt in s tem posledično tudi vloga duhovnikov pri tem. Za pomoč umirajočemu so imeli posebne priročnike, tridentinski koncil pa je poudaril pomen bolniškega maziljenja, ki so ga do tega časa zanemarjali. Premožnejši so svoje svetne zadeve uredili z oporokami, v katerih so pogosto določali denarna volila cerkvi in si podobno kot v srednjem veku določili mesto pokopa, obrede v cerkvi in zunaj nje, nekateri pa so določili, naj jih pokopljejo brez ceremonij. Ugledne posameznike so včasih položili na mrtvaški oder (pare) v cerkvi, drugim pa so na kakem oltarju uredili "castrum doloris" (grad žalovanja): oltar so prekrili s črnim blagom in nanj postavili kropivček in razpelo, plemičem tudi njihov grb ali druga znamenja stanu. Kadar

⁸⁶⁵ Po mnenju Dušana Kosa je do 13. stol. veljalo pravilo, da ima pravico do pokopa posamezne osebe le njegova župnijska cerkev in pokopališče. Od začetka 13. stoletja pa so privilegiji raznih papežev dovoljevali v samostanskih cerkvah pokopavati laike, kar je sprožilo plaz ustanavljanja rodbinskih grobnic v samostanih, še zlasti rodbin ustanoviteljev posameznega samostana.

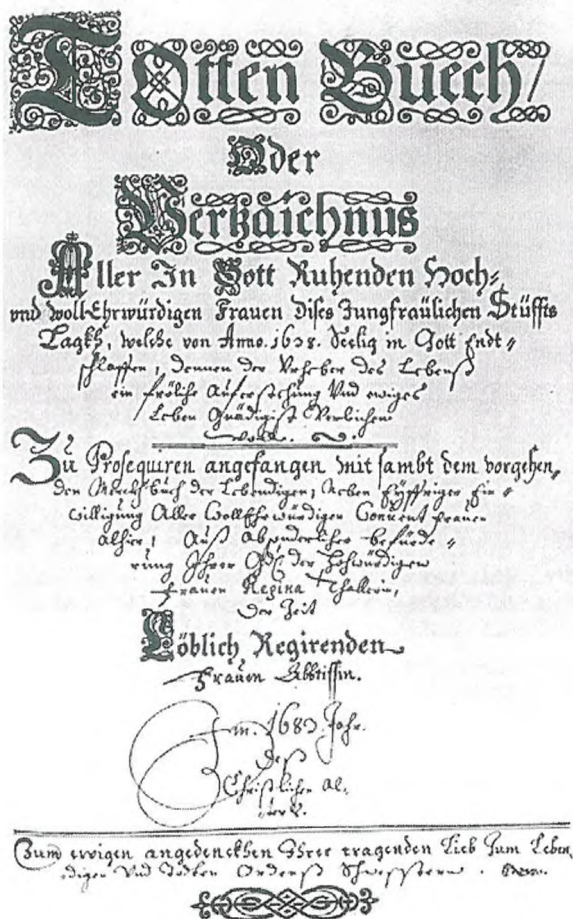
pa je umrl vladar ali kakšna posebno ugledna oseba, so se v cerkvah opravljale večje žalne slovesnosti z značilnim baročnim okrasjem.⁸⁶⁶

Pojav pokopavanja imenitnikov na Kranjskem v cerkvah pa se razlaga z dejstvom, da je želja po bogastvu, svetnih dobrinah in časteh, ki je bila značilna za obravnavano obdobje, imela za posledico, da se je v doseganju teh ciljev pogosto posegalo po sredstvih, ki so bila v nasprotju z nauki Cerkve, kljub strahu pred kaznijo na onem svetu – večnim pogubljenjem.⁸⁶⁷ V 15. stoletju se je človek še zanašal na svoje tradicionalne priprošnjike v nebesih, svetnike in Marijo, močno pa je porasel v očeh vernikov tudi pomen vic kot vmesne stopnje med peklom in nebesi. Tam človekova grešna duša čaka na zveličanje, ki mu ga izprosijo z molitvijo in dobrimi deli še živeči verniki, bodisi duhovniki in redovniki pri spominskih mašah, za katere je človek pred smrtjo določil primerno vsoto denarja ali dohodke od posesti, bodisi člani cerkvenih bratovščin, katerih član je bil. Tako je po eni strani gospodarski razcvet, želja po slavi in uspehu, po drugi strani pa nujnost zagotovitve odpustčanja za grehe na onem svetu, združena z novo zavestjo o kratkosti življenja in minljivosti stvari, že v 15. stoletju imelo za posledico silovit razmah pobožnih ustanov pri vseh slojih prebivalstva. Pri tem so prednjačila mesta in trgi; v okviru mestnih naselbin je v začetku deloma sodelovalo tudi plemstvo, ki pa se je pozneje "osamosvojilo". Tako je tudi plemstvo menilo, da mora biti še mrtvo ločeno od navadnih ljudi. Če že ne v grajski kapeli (kjer so krščevali plemiške otroke, opravljali zaroko in poroko in včasih tudi pokopavali), pa naj bi bil njegov grob v cerkvi, po možnosti čim bližje oltarju, še raje pa v kaki samostanski cerkvi. Od zgodnjega srednjega veka dalje so grobove imenitnikov (ki so si to pravico pridobili s tem, da so postali dobrotniki samostanov in cerkva) pomikali iz križnih hodnikov samostanov in cerkva vedno bližje cerkvi sami, nato pa vedno bližje oltarju. Ker so se nagrobni spomeniki pri nas in v Evropi začeli množiti šele po drugi polovici 15. stoletja, so se podatki o pokopih sprva ohranjevali v družinski tradiciji. Evidenco o dobrotnikih, ki so bili pokopani v samostanih, pa so vodili tudi samostanski nekrologiji, ki so navajali, ob katerih dnevih je potrebno brati maše za umrle dobrotnike. Prvo plemiško družinsko grobnico pri nas so že v 13. stoletju imeli Turjačani v Kostanjevici, od začetka 14. stoletja tudi Gallenbergi v Mekinjah, v glavnem pa so začeli plemiške grobnice na Kranjskem postavljati v drugi polovici 15. stoletja. Z renesanso porojena zavest o enkratnosti lastnega življenja je posebno tiste, ki so v življenju uspeli, gnala k še bolj trajnemu, neminljivemu spominu potomcev: plemiški grob je postal viden, zaznamovan s trajnim obeležjem – nagrobnikom. Za razliko od

⁸⁶⁶ Besedilo povzeto po spletni (internetni) predstavitvi razstave z naslovom "Theatrum Vitae et Mortis Humanae – Prizorišče človeškega življenja in smrti" (Podobe iz 17. stoletja na Slovenskem), avtorice dr. Maje Žvanut. – <http://www.narmuz-lj.si/theatrum/dvorana4.htm>.

⁸⁶⁷ Maja Žvanut, n. d., str. 113.

vladarjev, cerkvenih dostojanstvenikov in meščanov se je plemič potrjeval s t. i. viteškim nagrobnikom, na katerem je bil upodobljen v vsej svoji bojni opremi.⁸⁶⁸ Obdobje protestantizma je okrnilo pokope kranjskih plemičev v samostanih oz. samostanskih cerkvah, povečali pa so se pokopi pri njihovi najpomembnejši luteranski cerkvi v Ljubljani, tj. špitalski cerkvi sv. Elizabete. V 17. stoletju pa pri nekaterih plemiških rodbinah dobi funkcijo rodbinske grobnice kar njihova grajska kapela.⁸⁶⁹

Začetna stran Mrliške knjige škofjeloških klaris (AUS)

⁸⁶⁸ M. Žvanut, n. d., str. 113–117.

⁸⁶⁹ Ibidem.

2.1. Skrb za posmrtni dušni blagor laikov v mekinjskem samostanu

Med kranjskimi samostani je imel pomembno vlogo glede skrbi za dušni blagor laikov, zlasti plemstva, zagotovo tudi samostan v Mekinjah; poleg opravljanja maš zadušnic in spominskih maš za umrlimi plemiči in meščani je številnim med njimi služil tudi kot zadnje zemeljsko počivališče.

Tako so že od samega začetka njegovega obstoja pokopavali v samostanski cerkvi sv. Marije rodbinske člane samostanskih ustanoviteljev in dednih odvetnikov Gallenbergov; pokopavali so jih v družinski grobnici pod tlakom te cerkve. Prva listina, s katero kaka opatinja mekinjskega klariškega samostana potrjuje Gallenbergom pravico do pokopa v samostanski cerkvi, sega v leto 1350, ko takratna mekinjska opatinja Marjeta Vranjepeška in konvent potrjujejo pomiritev spora z Viljemom Gallenberškim glede družinske grobnice v mekinjski samostanski cerkvi: opatinja in konvent dovoljujeta, da imajo Viljem Gallenberški in vsi njegovi dediči pravico imeti v njihovi samostanski cerkvi družinsko grobnico. V zameno morajo samostanu dajati gmotne dobrine v trajno last ali najem.⁸⁷⁰ Iz prvega obdobja obstoja samostana, točneje iz 14. in 15. stoletja, imamo zelo malo ohranjenih materialnih dokazov o pokopih (npr. nagrobnikov), pač pa o njih pričajo nekatere listine. Iz vseh teh tako materialnih kot listinskih virov je razvidno, da so poleg Gallenbergov v mekinjski samostanski cerkvi pokopavali tudi plemiče s Kolovca, Thurne in Isenhauserje z Zduše. Veliko maš zadušnic in spominskih maš pa se je opravljalo za Gallenberge in druge plemiče.

2.1.1. Listinsko ohranjena darovanja za posmrtni dušni blagor laikov v obdobju 1300–1782

V primerjavi z drugimi listinami se nam je do danes za mekinjski samostan ohranilo sorazmerno malo listin, ki pričajo o darovnicah laikov samostanu za blagor svojih duš po njihovi smrti. Splošna ugotovitev je, da so v prvem obdobju, tj. v 14. in 15. stoletju, "naročniki" samostanu podarjali predvsem materialne dobrine, zlasti hube, v kasnejšem obdobju, tj. v 17. in 18. stoletju pa so samostanu v ta namen darovali denar.

Največ tovrstnih listin se nam je ohranilo za 14. stoletje, nanašajo pa se večinoma na družino samostanskih dednih odvetnikov Gallenbergov. Tako sta že 15. junija 1301 Elizabeta, vdova Žiga Gallenberškega ter njen sin Žiga

⁸⁷⁰ ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 350, 1350 oktober 27.

darovala samostanu Mekinje 4 hube na Županjih njivah, eno v Nevljah in eno na Okroglem, ki jima jih je daroval Jurij, kaplan pri cerkvi oz. kapeli sv. Marije v Mekinjah. Namen darovanja je bil, da bi se mekinjske klarise v svojih molitvah spominjale tako ustanovitelja samostana kot tudi njegove žene Elizabete in njenega sina.⁸⁷¹ Nato tovrstne darovnice usahnejo za 35 let, ko je 9. avgusta 1336 Viljem Gallenberg s svojimi dediči v listini potrdil, da je daroval samostanu 60 mark oglejskih denaričev za vzdrževanje kaplana, ki bo opravljal vsakodnevno mašo pri oltarju sv. Marjete; njemu morajo plačati 10 mark oglejskih denaričev.⁸⁷²

Med "naročniki" molitev za rajne so bili v 14. stoletju tudi kamniški meščani, saj je 13. decembra 1345 Marjeta iz Kamnika, vdova Ota Pirca, darovala samostanu za dušni blagor svojega moža eno hubo.⁸⁷³ Zelo pomembna je listina z dne 27. oktobra 1350, ko so se samostan Mekinje (v njegovem imenu opatinja Marjeta Vranjepeška) na eni in samostanski dedni odvetnik Viljem Gallenberg, njegova žena Jera ter njuni dediči na drugi strani sporazumeli, da imajo Gallenbergi kot samostanski ustanovitelji, dedni odvetniki in zaščitniki samostana pravico do družinske grobnice v mekinjski samostanski cerkvi. V zameno morajo samostanu naklanjati razne dobrine. Poleg tega so se Gallenbergi zavezali, da bodo za postavljenega kaplana pri oltarju sv. Marjete plačevali letno 6 mark oglejskih denaričev, za postavitev večne luči pri tem oltarju pa so Gallenbergi morali dati samostanu eno hubo v vrednosti 1 marke oglejskih denaričev.⁸⁷⁴

Nadalje najdemo med darovalci spet ugledne meščane, saj sta 14. maja 1355 Hans Kolenc in njegova žena Kunigunda podarila eno hubo v kraju Ples pri Moravčah za dušno ustanovo,⁸⁷⁵ 14. septembra 1360 pa je Jurij, sin Henrika Heriča, kamniški meščan z ženo Marjeto podaril samostanu za ustanovitev obletne sv. maše za njegove prednike eno hubo v Tunjicah.⁸⁷⁶

Nadaljnja darovnica je nastala 20. novembra 1368, ko sta brata Nikolaj in Jurij Gallenberg potrdila, da samostanu pripadajo vse dobrine, ki jih je njun oče Viljem daroval samostanu v času svojega življenja (23. februarja 1360,

⁸⁷¹ Ibidem, št. 271, 1301 junij 15.

⁸⁷² ARS, AS 757, Samostan klaris Mekinje (1687–1784), *Register listin iz leta 1731, Donations-brief, št. 2*; in v *Regestu listin samostana Mekinje v Dunajskem državnem arhivu*, Franca Kosa iz leta 1920; ni pa je v ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*.

⁸⁷³ ARS, AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*, št. 335, 1345 december 13.

⁸⁷⁴ Ibidem, št. 350, 1350 oktober 27.

⁸⁷⁵ Ibidem, št. 356, 1355 maj 14.

⁸⁷⁶ Ibidem, št. 360, 1360 september 14.

op. D. H.) za vzdrževanje dveh kaplanov, ki naj pri oltarjih sv. Marjete in sv. Benedikta v mekinjski cerkvi darujeta vsak dan dve sv. maši za dušni blagor vseh gallenberških prednikov. Poleg tega naj pri obeh oltarjih gorita za omenjene tudi večni luči. Premoženje obsega naslednje: pet hub v Preserjah pri Radomljah, ena v Kamniški Bistrici, pet v Puhlici – vodiška fara, ena na Brezjah nad Kamnikom, kjer je nastanjen kmet Koncijan in ena v Stolniku, kjer je nastanjen kmet Janez. Prav tako daruje samostanu letno odvetniško pravico nad temi hubami, pravico do dajatve ene kamniške mere ovsa, ene kokoši in ene vožnje po vino.⁸⁷⁷

Iz zadnje tretjine 14. stoletja pa izvira sedem tovrstnih darovnic: 21. aprila 1370 je Martin iz Kamnika, dvorni mojster gospodov Celjskih, podaril za darovanje sv. maš za svoje prednike dve hubi,⁸⁷⁸ 25. maja 1374 je duhovnik Jurij, sin Lovrenca Kulebra iz Kamnika, zapustil samostanu za opravljanje večnega spomina na svoje starše in prednike na dan sv. Afre dve hubi,⁸⁷⁹ 21. januarja 1385 je Zeld, vdova Nikolaja Kolovškega, darovala samostanu dve hubi za ustanovo večnega spomina na dan sv. Vincencija,⁸⁸⁰ 19. decembra 1391 je samostan Mekinje obljubil kamniškemu meščanomu Ulrichu Freyu in njegovi umrli sestri Evfemiji, stari meščanki, da bo zaradi v času življenja od njiu prejetih dobrot daroval sv. mašo na obletnico njune smrti,⁸⁸¹ 12. julija 1392 sta Bernard Pečaher in njegova žena darovala samostanu eno hubo v Mošeniku za ustanovo večnega spomina zase, Bernardovega brata Wytgena in njegove žene,⁸⁸² 10. januarja 1396 sta Wendel, vdova Hansa Limberškega, in njen sin Oto Reuter izročila svoji hčerki oz. sestri Uršuli, redovnici v mekinjskem samostanu mlin z njivo in vrtom na Rodici pri Jaršah (Randeck ob Unersdorf). Po njeni smrti naj vse to pripade samostanu za plačilo večne ustanove za zadušno mašo, ki naj se obhaja na obletnico njune smrti,⁸⁸³ 12. septembra 1397 je Elizabeta, žena Rutlebsa s Kozjaka, darovala samostanu Mekinje 80 veder (*Eimar*) vina iz vinogradov na Hmelčiču na Dolenjskem. Poleg tega jim je podarila še hubo z vinogradom. Vse to za ustanovo obhajanja tridnevnega večnega spomina na smrt svojega sina Nikolaja Gallen-

⁸⁷⁷ Ibidem, št. 376, 1368 november 20.

⁸⁷⁸ Ibidem, št. 378, 1370 april 21.

⁸⁷⁹ Ibidem, št. 391, 1374 maj 25.

⁸⁸⁰ Ibidem, št. 400, 1385 januar 21.

⁸⁸¹ Ibidem, št. 405, 1391 december 19.

⁸⁸² Ibidem, št. 407, 1392 julij 12.

⁸⁸³ Ibidem, št. 410, 1396 januar 10.

berga in vseh svojih prednikov.⁸⁸⁴ Ta darovnica je bila za samostan velikega pomena, saj so ravno samostanski vinogradi na Hmelčiču za samostan do srede 18. stoletja predstavljali edini lasten "vinski" vir.

Iz 15. stoletja imamo ohranjene tri tovrstne darovnice. Tako je 26. aprila 1413 Viljem Gallenberg potrdil, da hiša, stoječa v Mekinjah na samostanskem zemljišču pred samostanom, ki jo je zgradila njegova botra Klara, vdova Fritza Mengeškega, po njeni smrti s pripadajočimi stvarmi pripada samostanu. V zameno pa mora samostanski kaplan vsako leto na ponedeljek po prazniku vseh svetnikov moliti za njeno dušo in duše vseh njenih prednikov.⁸⁸⁵ 29. oktobra 1485 sta Jera, vdova Andreja Gallenberškega in njen sin za ustanovo obhajanja letnega spomina smrti za njiju in očeta oz. moža podarila samostanu tri hube.⁸⁸⁶ 6. oktobra 1491 je Jošt Gallenberg v svoji oporoki zapustil samostanu v Mekinjah desetino v Grižah pri Litiji, ki prinaša letno 18 gld. V zameno pa mora samostan poskrbeti, da se bo vsake četrta leta v ponedeljek s 15 duhovniki opravljala maša zanj in vse njegove prednike. Prav tako pa naj pred oltarjem noč in dan gori sveča – luč. Za razne gradnje v samostanu je omenjeni dobrotnik podaril samostanu še 100 gld, ki mu jih dolguje Jakob Lamberg; nadalje 30 gld, ki mu jih dolguje Jurij Schrat in še 8 gld, ki mu jih dolguje kamniški meščan Klemen Schmidt. Samostanu pa naklanja tudi vse morebitne terjatve, ki jih ima do samostana, če bi se v prihodnosti odkrile. Posebno postavko v oporoki pa je namenil tudi tedanji mekinjski opatinji; njej naklanja 60 goldinarjev renske vrednosti, ki mu jih dolguje Hans Lamberg, oskrbnik na Starem gradu (Oberstein).⁸⁸⁷

Iz začetka 16. stoletja, tj. iz zadnjega obdobja pred nastopom reformacije, ko se je gledanje plemstva in meščanstva na tovrstno darovanje korenito spremenilo, pa so se za mekinjski samostan ohranile tri darovnice: 2. marca 1506 je Wolfgang Gallenberg v oporoki zapustil samostanu tri kmetije v Tuhinjski dolini – župnija sv. Martin (Šmartno). Ena kmetija je ležala v vasi Vaseno, drugi dve pa v Podhruški. V zameno pa je ustanovil v samostanu mašno ustanovo za svojo dušo in duše vseh njegovih prednikov,⁸⁸⁸ 2. maja 1510 sta Mihael Igger iz Volčjega Potoka in njegova žena Katarina, rojena Apfaltrer, potrdila, da sta z lastnim denarjem kupila eno hubo, ki naj po njuni

⁸⁸⁴ Ibidem, št. 412, 1397 september 12.

⁸⁸⁵ Ibidem, št. 419, 1413 april 26.

⁸⁸⁶ Ibidem, št. 427, 1485 oktober 29.

⁸⁸⁷ Ibidem, št. 430, 1491 oktober 6.

⁸⁸⁸ Ibidem, št. 434, 1506 marec 2.

smrti pripada samostanu. V zameno pa naj samostan opravlja zanju in za njune prednike maše in razne molitve.⁸⁸⁹ Zadnja tovrstna darovnica pa je z 2. aprila 1512, ko je plemič Lenart Raumschüssel ustanovil mašno ustanovo za svojo dušo in duše svojih prednikov pri samostanu Mekinje. V ta namen je daroval samostanu tri hube v Jeleneku (župnija Čemšenik).⁸⁹⁰

2.1.2. Maše zadušnice in obletne maše v 17. in 18. stoletju

Najprej je potrebno glede starejših oblic samostanov za opravljanje maš za dušni blagor laikov omeniti splošno značilnost, ki je prevladovala v vseh kranjskih samostanih in ostalih cerkvenih ustanovah: obveznosti darovanja maš, ki so bile ustanovljene v "predprotestantskem" obdobju, so se v teku 16. stoletja v glavnem močno zanemarile in pozabile in jih v obdobju rekatolizacije in ponovnega vzpona teh vrst darovanj od druge polovice 17. stoletja naprej niso več opravljali, ampak so (razen starejših oblic za največje dobrotnike ali za ustanovitelje posamezne cerkvene oz. samostanske ustanove) začeli voditi spiske mašnih oblic popolnoma na novo.

Iz poprotestantskega obdobja sta se nam v zvezi s skrbjo laikov za svoj dušni blagor v arhivu samostana ohranili le dve listini, zato pa so glede tega toliko bolj zgovorni drugi viri, nastali zlasti v zadnjih 20 letih obstoja samostana.

V listini z 11. aprila 1666 pa so bratje Jurij Žiga, Janez Friderik in Jošt Jakob Gallenberg poleg denarja za opravljanje zadušnic in raznih spominskih petih maš naročili samostanu, naj se na dan maš deli pred cerkvenimi vrati revežem žito.⁸⁹¹

Leta 1720 so Gallenbergi darovali samostanu Mekinje 5.000 gld za ustanovitev 168 sv. maš zadušnic na leto za umrlo grofico Suzano Felicito Trillek, rojeno Gallenberg. Poleg tega naj se zanjo moli še oficij za umrle in molitev "*Salve Regina*".⁸⁹²

V seznamu vseh ustanovnih maš, izdelanem ob razpustitvi samostana, se da ugotoviti, da so bile od konca 17. stoletja do leta 1782 pri mekinjskem

⁸⁸⁹ Ibidem, št. 442, 1510 maj 2.

⁸⁹⁰ Ibidem, št. 444, 1512 april 2.

⁸⁹¹ ARS, AS 730, Gospostvo Dol (1477–1875), fasc. 148, drugi snopič. Ta listina je pomembna predvsem zaradi prvega dela, kjer omenjeni bratje Gallenberg darujejo samostanu denar za ustanovo vzdrževanja in vzgoje plemiških in meščanskih hčera.

⁸⁹² ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 221: *Seznam listin ob razpustitvi samostana 1782*.

samostanu ustanovljene naslednje maše:

- Za *Gregorja Zupančiča* je bilo leta 1698 ustanovljenih šest navadnih maš, za kar je bilo darovano 500 gld. Obresti od tega zneska so po 4% obrestni meri znašale 20 gld in iz tega zneska naj bi se vzdrževalo šest najstarejših mekinjskih klaris pod pogojem, da naj da vsaka od njih za donatorja darovati eno mašo.
- Za *Terezijo Gandin* je bilo leta 1702 ustanovljenih 30 maš za 600 gld. Osnova te ustanove so bila številna dobra dela, ki jih je ustanoviteljica naredila samostanu, poleg tega pa je 15 maš namenila za darovanje maš za umrle redovnice.
- Za *Heleno Merjaš* je bilo leta 1719 za 300 gld ustanovljenih šest maš. Ustanoviteljica je v svoji dispoziciji sicer dodala, da naj v primeru, da bi v kratkem umrla, spremlja konvent iz dobre volje še štiri druge maše, sklep samostana pa se je glasil na šest maš.
- Za *Suzano Felicito Trilek* je bilo leta 1720 ustanovljenih za 5.000 gld 168 maš letno, ena molitev "Salve Regina" in mrliška vigilija. V omenjenem številu maš pa je vključen tudi aniverzarij (spominska maša na obletnico smrti) z 12 mašami (darovano samostanski cerkvi).
- Za *Janeza Snediča* je bilo leta 1720 ustanovljenih 35 maš za 425 gld (darovano samostanski cerkvi).
- Za *Regino Elizabeto Schernburg* je bilo leta 1730 ustanovljenih 14 maš za 595 gld.
- Za *Marijo Raab* je bilo leta 1740 za 1.500 gld naloženih pri samostanski cerkvi in za 1.500 gld naloženih v samostanu ustanovljenih 156 maš. Ker se je zahtevek ustanoviteljice glede števila maš glasil deloma na samostansko deloma na kako drugo cerkev, se je skupni darovani znesek razpolovil na dve rubriki.
- Za *Wolfa Antona Isenhauserja* je bilo leta 1740 za 447 gld 24 kr ustanovljenih 20 maš.
- Za *Suzano Klaro Apfalterja* je bilo leta 1741 za 300 gld ustanovljenih 15 maš.
- Za *Jerneja Fajdiga* je bilo leta 1743 za 830 gld ustanovljenih 34 maš.
- Za *Marijo Frančiško Fajdiga* je bilo leta 1759 ustanovljenih za 1.500 gld 52 maš. V darovanju je bil znesek 21 kr namenjen ustanovi za dušo Janeza Riharda Gallenberga in določilo o opravljanju maš samostanskih beneficantov ali skrbnikov.
- Za samostanskega kaplana *Ludvika Huberja* je bilo leta 1768 ustanovlje-

nih 12 maš za 300 gld.⁸⁹³

Za vse te mašne ustanove je bil znan datum oz. leto darovanja oz. ustanovitve. V popisu pa je zaslediti še nekaj maš, za katere samostan ni vedel, od kdaj naprej jih opravlja, ampak jih je vodil v evidenci od leta 1768 naprej.

- Tako so pod eno postavko uvrstili maše za: *Luka Stojca* in *Marijo Košik* (šest maš), *Ano Gall* (dve maši), *Ludviko Engelshaus* (ena maša), *Serafino N. Uršulo* (štiri), za ustanovitelje samostana *Gallenberge*, samostanske dobrotnike (skupno 112 maš) in umrle redovnice (42 maš), za vse krščanske duše (v vicah) 82 maš in še za razne namene 21 vigilij za umrle in 52 molitev večernic ali litanij; za vse te maše je bilo darovano skupaj 4.982 gld 36 kr.
- Za *Marijo Ano Ottheim* in *Judito Flachenfeld* je bilo ustanovljenih 16 maš za 500 gld.
- Za *Marijo Regino Apfaltre* in *Marijo Pohlin* je bilo ustanovljenih 24 maš za 700 gld.
- Za *Nežo Špetič* in *Nežo Fajdiga* je bilo za ustanovljenih 16 maš darovanih 400 gld.
- Za dobrotnike mekinjske bratovščine Marijinega Brezmadežnega Srca (MBS) je bilo za 12 maš darovanih 600 gld.⁸⁹⁴

V evidenci, ki jo je ob razpustitvi vodil mekinjski klariški samostan, je razvidno, da je bilo pri samostanu ustanovljenih skupaj 911 maš, ena molitev *Salve Regina*, 22 vigilij za umrle in 52 molitev večernic ali litanij. V ta namen je samostan dobil skupaj 22.000 gld; od tega je bilo 16.905 gld namenjenih za opravljanje maš (izključno) v mekinjski samostanski cerkvi, 5.095 gld pa za opravljanje maš v katerikoli drugi cerkvi.⁸⁹⁵

Na osnovi "*Protokolov branih maš samostana Mekinje*" pa dobimo še nekoliko podrobnejše informacije v zvezi z opravljanjem maš za dušni blagor laikov v drugi polovici 18. stoletja.⁸⁹⁶

Tako zasledimo podatek, da je imel mekinjski samostan približno polovico za maše prejetega denarja naloženega na različnih krajih, in sicer:

⁸⁹³ Ibidem, šk. 237, *Tabularischer Aussweis sammentlicher bei der gehobenen Klarisenordens-kloster zu Minkendorf vorgefundenen geistlichen Stiftungen.*

⁸⁹⁴ Ibidem.

⁸⁹⁵ Ibidem.

⁸⁹⁶ ARS, AS 757, Samostan klaris Mekinje (1687–1784), *Protokoli branih maš samostana Mekinje 1759–1779.*

<i>vrednost v gld</i>	<i>naložena pri – ime mašne ustanove</i>	<i>štev. sv. maš</i>
5.000 gld	pri kranjskih deželnih stanovih – Trilekova ustanova	168 maš
3.000 gld	pri grofu Karlu Auerspergu – Raabova ustanova	156 maš
850 gld	pri kranjskih deželnih stanovih – Fajdigova ustanova (pripada cerkvi)	34 maš
300 gld	pri kranjskih deželnih stanovih – cerkvi pripadajoča Huberjeva ustanova	12 maš
1.500 gld	pri kranjskih deželnih stanovih – Riederova ustanova	52 maš
600 gld	pri kranjskih deželnih stanovih – Bratovščini MBS, ⁸⁹⁷	12 maš
Skupaj: 11.250 gld		434 maš

Poleg tega je imel samostan naložena naslednja sredstva:

<i>vrednost v gld</i>	<i>ime mašne ustanove</i>	<i>štev. sv. maš</i>
425 gld	Snedičeva ustanova	35 maš
300 gld	ustanova za Heleno Merjaš	6 maš
500 gld	ustanova za Gregorja Zupančiča	6 maš
600 gld	ustanova za Terezijo Gandin	30 maš
447 gld 24 kr	Isenhauserjeva ustanova	20 maš
1.000 gld	ustanova za Janeza Turka	45 maš
595 gld	Schneburg-Schernburška ustanova	14 maš
300 gld	ustanova za Nežo Špetič	12 maš
500 gld	Otheimova in Flächenfeldova ustanova	16 maš
200 gld	Pohlinova ustanova	8 maš
300 gld	ustanova za Suzano Klaro Apfalter	15 maš
300 gld	ustanova za Uršulo Vodlan	2 maši
Skupaj: 5.467 gld 24 kr		209 maš

Zanimiva je tudi razdelitev "skrbi" za opravljanje pri samostanu ustanovljenih maš. Tako so se v Mekinjah mašne ustanove glede obveznosti izvrševanja delile na tri skupine:

Maše, za katere je morala skrbeti opatinja

- Za umrle ustanovitelje in dobrotnike samostana vsako četrtletje – kvatre: ena peta in 14 tihih maš, v skupni vsoti 15 maš x 4 = 60. In sicer se opravlja:
 - 15 maš februarja,
 - 15 maš maja,
 - 15 maš septembra,
 - 15 maš oktobra.
- Za vse, kdajkoli umrle redovnice tega samostana: 15 maš in še dodatnih 15 maš za vse redovnice tega samostana, umrlih med letom.
- Za 30 maš med koncem avgusta in 1. novembrom, namenjenih ubogim dušam v vicah.
- Za 15 maš v mesecu februarju za Ano Terezijo Gandin.
- Za še 15 dodatnih maš za umrli redovnicami po njenem premisleku.
- Za šest maš na dan 12. marca za pokojnega Gregorja Zupančiča.

⁸⁹⁷ Iz dopisa opatinje Bernardine Batthiany Dvorni komisiji za dobrodne ustanove z dne 30. 10. 1764 pa izvemo, da je imela Bratovščina Marijinega Brezmadežnega Srca pri kranjskih deželnih stanovih naloženih 1.100 gld, od katerih se je letno 600 gld porabilo za 12 sv. maš za umrle člane bratovščine.

- Vsak teden v letu oz. skupno za 52 maš za pokojno grofico Suzano Felicito Trilek in opatinji Dorotejo Sidonijo Gallenberg in Leopoldino Maximilijano Gallenberg.
- Za 6 maš za pokojno Heleno Merjaš.
- Za 25 maš za pokojnega duhovnika Janeza Turka in za še 10 maš za njegove starše in še dodatnih 10 za njegove brate in sestre.
- Za 7 maš v mesecu juliju za pokojno gdč. Regino Elizabeto Scherenburg-(Schneburg)
- Za dodatnih 12 maš na dan 21. oktobra za pokojno Suzano Felicito Trilek in njeni sestri mekinjski opatinji Dorotejo Sidonijo in Leopoldino Maksimilijano Gallenberg.
- Za 4 maše za pokojno Nežo Špetič.
- Za 4 maše za pokojne redovnice tega samostana.
- Za 4 maše za duše, ki se jih nihče ne spominja.
- Za 156 maš za pokojno go. Marijo Raab, njenega moža in sorodnike.
- Za dve maši za Uršulo Vodlav.

*Maše, za katere je moral poskrbeti in jih opraviti
samostanski kaplan*

- Maše, za katere je kaplan prejel 21 kr na mašo:
 - 52 maš letno za umrle ustanovitelje in dobrotnike samostana
 - 52 maš letno za vse krščanske duše po potrebah in namenih samostana
 - 52 maš letno za salzburškega prošta grofa Janeza Riharda Gallenberga
 Za teh 156 maš je kaplan prejel 18 gld 12 kr
- Maše, za katere je kaplan prejel 17 kr na mašo:
 - za 35 maš za pokojnega Janeza Krstnika Snediča 9 gld 55* kr
 - za 15 maš za Suzano Apfaltrer 4 gld 15 kr
 - za 34 maš za pokojnega Ferencja Fajdiga 9 gld 38 kr
 - za 12 maš za pokojnega kaplana Bernarda Huberja 3 gld 24 kr
 - za 4 maše za Nežo Fajdiga 1 gld 8 kr

Tako je mekinjski samostanski kaplan opravil letno 256 maš za pokojnike, za kar je prejel na leto 46 gld 32 kr.

*Maše, za katere je moral poskrbeti kak drug domači
(samostanski) duhovnik ali več duhovnikov*

Za vsako mašo mu je moral samostan plačati po 17 kr.

- za 104 maše za Suzano Felicito Trilek (vsak teden 2 maši) 29 gld 28 kr
- za eno mašo za pokojno Ludviko Gall 17 kr
- za 4 maše za Serafino Engelhaus 1 gld 8 kr
- za eno mašo za neznano dobrotnico na dan sv. Uršule 17 kr
- za 6 maš za Marijo Ano Ottheim 1 gld 42 kr
- za še dodatnih 6 maš za omenjeno gospo 1 gld 42 kr
- za 2 maši za Judito Flachenfeld 11. in 12. marca 34 kr
- za dodatni dve maši na dan 11. in 12. decembra za Judito Flachenfeld 34kr
- za 6 maš za Marino Stoič in njenega moža Luka 1 gld 42 kr
- za dve maši za Ano Košič 34 kr
- za 12 maš za živeče in umrle člane in članice Bratovščine Marijinega Brezmadežnega Srca 3 gld 24 kr
- za 12 petih maš za umrle redovnice tega samostana 3 gld 24 kr
- za 7 maš za umrle sorodnike redovnic tega samostana in za pokojno gdč. Elizabeto Scherenburg v mesecu juliju 1gld 59 kr
- za 16 maš za Regino Apfaltrer 4 gld 32 kr

- za 20 maš za Wofa Antona Isenhausu pri brat. oltarju..... 5 gld 40 kr
 - za 8 maš za Marijo Pohlin 2 gld 16 kr
- Skupno je torej kak drug samostanski duhovnik (lahko jih je bilo tudi več) opravil za pokojnike 209 maš, za katere je prejel letno 59 gld 13 kr.

Sledi prikaz oblicacij mekinjske samostanske cerkve: omenjena cerkev dobi od ustanovljenih maš 2.500 gld, Bratovščina Marijinega Brezmadežnega Srca pa 1.100 gld. Od zgoraj naštetih maš mora cerkvi plačati 74 maš na leto, kar zneso 20 gld 58 kr:

- 12 maš za Marijo Ano von Ottheim 3 gld 24 kr
- 4 maše za Judito Flachenfeld 1 gld 8 kr
- 34 maš za Ferenca Fajdigo 9 gld 38 kr
- 12 maš za Bernarda Huberja..... 3 gld 24 kr
- 12 maš za člane Bratovščine Marijinega Brezmadežnega Srca 3 gld 24 kr

2.1.3. Pokopi v mekinjski cerkvi v 18. stoletju

Prekinitev pokopov in opravljanja maš zadušnic ter spominskih maš v samostanski cerkvi je bilo v Mekinjah tako kot tudi pri ostalih kranjskih in notranjeavstrijskih samostanih zaznati le v času protestantizma, ko se Gallenbergi kot odločni protestanti niso dali več pokopavati v mekinjsko cerkev, ampak po zgledu ostalih protestantskih plemičev v protestantsko špitalsko cerkev sv. Elizabete v Ljubljani. Gallenberške nagrobneke so šele čez dvesto let prenesli iz omenjene cerkve v Mekinje. Prvi Gallenberg iz glavne linije, ki ni bil pokopan v Mekinjah, je bil Jošt Gallenberg. Prav tako niso pokopali v Mekinjah njegovega sina Jošta Jakoba (tudi protestant), medtem ko je bil njegov vnuk Janez Adam Gallenberg⁸⁹⁸ (sicer že katoličan) pokopan v gradu (stara) Soteska,⁸⁹⁹ ki ga je podedoval po ženini strani od gospodov Širskih (Scheuern). V Mekinjah so pokopali šele njegove otroke, čeprav so nekateri umrli že pred njim. Po vsej verjetnosti je pokopavanje ostalih plemičev v Mekinjah po upadu zanimanja v času protestantizma ponovno oživel šele po dograditvi kapele sv. Antona Padovanskega ob koncu 17. stoletja. Na žalost

⁸⁹⁸ Janez Adam Gallenberg je bil star komaj nekaj dni, ko je umrl njegov oče Jošt Jakob. Očetova smrt je očitno pripomogla k temu, da so ga že v otroštvu vzgajali v katoliškem duhu in tako je bila Gallenbergom ob izgonu protestantskega plemstva iz notranjeavstrijskih dežel leta 1628 prihranjena mučna dilema: ali spremeniti vero ali se odseliti. Z Janezom Adamom se konec 20-tih let 17. stoletja celo začne vzpon družine in doseže svoj vrh s povišanjem njegovih sinov v grofe (1666) in z imenovanjem njegovega vnuka Wolfa Vajkarda Gallenberga za kranjskega deželnega glavarja leta 1723.

⁸⁹⁹ Johan Ludwik Schönleben, *Genealogia Illustrissimae Familiae Sancti Romani Imperii Comitum de Gallenberg*, Laybach 1680.

nimamo ohranjenih arhivskih virov, da bi lahko zanesljivo ugotovili število vseh pokopov laikov v mekinjski samostanski cerkvi v 17. in 18. stoletju. Zato se moramo za zaenkrat zadovoljiti zgolj z nekaterimi ohranjenimi nagrobniki iz 17. stoletja in z mrliško knjigo kaplanije Mekinje iz let 1728–1784. Kljub temu pa lahko najdemo posamične podatke o pokopih članov rodbine Gallenberg od 70-ih let 17. stoletja⁹⁰⁰ do začetka 19. stoletja⁹⁰¹ tudi v nekaterih drugih pisnih virih.

Glede na lokacijo pokopov od konca 17. stoletja naprej je potrebno razločevati med:

- Pokopi plemičev Gallenbergov v Gallenberško grobnico, ki so jo uredili pod tlakom osrednje cerkvene ladje.
- Pokopi redovnic klaris ter laikov v posebni grobnici – kripti znotraj samostana oz. od konca 17. stoletja pod tlakom kapele sv. Antona severovzhodno od glavnega oltarja mekinjske cerkve.

Glede ohranjenih virov o pokopih pa je potrebno upoštevati:

- Napise na nagrobnikih v mekinjski župnijski cerkvi in kapeli sv. Kolumana.
- Pisne vire, ki nam pričajo o pokopih posameznih oseb v samostanski cerkvi. Glede teh razločujemo:
 - posamezne listine, npr. oporoke itd ...
 - mrliško knjigo podružnične župnije Mekinje, ki so jo od leta 1728 vodili samostanski kaplani.

Tako imamo vsaj za zadnjih 50 let obstoja mekinjskega samostana zelo natančne podatke o pokopih v samostanski cerkvi.

2.1.4. Pokopi laikov, razvidni iz ohranjenih nagrobnikov⁹⁰²

Večina teh nagrobnih napisov je bila do leta 1894 vzdanih v tlaku nekdanje samostanske, sedanje župnijske cerkve v Mekinjah. Velika večina nagrobnikov pripada rodbini Gallenberg. Iz najrazličnejših ostalih listin izvemo, da je bilo pokopanih v tej cerkvi in njeni predhodnici (kapeli Matere Božje) veliko

⁹⁰⁰ Tako je bila leta 1678 v Mekinjah pokopana tudi žena Jurija Žiga Gallenberga grofica Katarina Elizabeta, roj. Schrattenbach, v: J. L. Schönleben, n. d., str. 24.

⁹⁰¹ Tako je bila žena Sigmunda Gallenberga (1707–1773) Marija Cecilija Ester roj. Orzon v Mekinjah (v gallenberško grobnico) pokopana še leta 1803; v: D. Kos, *O melanholiji*, str. 262.

⁹⁰² Nemški ali latinski izvirni prepisi nagrobnih napisov so objavljeni v France Stele, *Umetnostni spomeniki Slovenije, Politični okraj Kamnik – Topografski oris*, Ljubljana 1929.

Posebej sem označil (z znakom *) tudi tiste nagrobne napise, ki jih je objavil Valvasor v svojem delu *Slava vojvodine Kranjske* leta 1689.

več Gallenbergov, kot je ohranjenih nagrobnikov.

Danes so omenjeni nagrobniki nameščeni: v cerkvi pod korom, v kapeli sv. Kolomana, na severni strani cerkvene ladje, trije okrogli leseni mrliški štiti so na severni strani cerkvene ladje (dvignjeni cca. 10 m visoko) in na pokopališčni škarpi pred cerkvijo.

▪ *V cerkvi pod korom:*

- Prvi nagrobnik (napis v gotski minuskuli) pripada 24. marca leta 1538 umrli plemkinji Magdalenii, zakonski hčeri grofa Thurna in žene plemiča Jurija Lamberga s Snežnika.⁹⁰³
- Drugi nagrobnik (napis v latinščini) pripada 15. aprila 1505 pokopani plemkinji Marjeti, ženi nekega plemiča, katerega ime je zapisano zelo nečitljivo, bila je hči nekega Viljema.⁹⁰⁴
- Tretji nagrobnik (izklesana podoba viteza v bojni opravi) je bil prenesen iz ljubljanske protestantske špitalske cerkve pri sv. Elizabeti v Ljubljani 24. septembra 1772⁹⁰⁵ in pripada Joštu Gallenbergu⁹⁰⁶ iz Rožeka, nekdanjemu svétniku in deželnemu upravniku na Kranjskem. Pokopan je skupaj s svojo ženo Polikseno, rojeno baronico Turjaško. On je umrl 1. oktobra 1566, ona pa 17. januarja 1568.⁹⁰⁷
- Četrti nagrobnik pripada *leta 1409 umrlemu* Joštu Gallenbergu.^{908*}

⁹⁰³ Im 1538 jar am 24 martii ... Gestorben vnd ligt da begraben die edel und tugenhaft Frau Madelena des edel gestrengen ... ter Herrn Feb.s. vom Thuern eeliche tachter und des edlen vesten Jorgen von Lamberg zu Shneperg eelliche Havsfrau den Got allen genedig sein welle. Ame(n).

⁹⁰⁴ Anno Domini millesimo quingentesimo quinto quindecimo Aprilis defuncta est Nobilis D(omi)na Margeta Co(n)iu(n)x nobilis ... filia Bilhelmi ... quoru(m) ... Deus ... esto. Amen.

⁹⁰⁵ Dieses grabmahl ist aus der spittalkirche bey st. Elisabeth zu Laybach gehoben und den 24. sept. 1772 anhero versetzt worden.

⁹⁰⁶ Jošt Gallenberg je bil eden vodilnih protestantov na Kranjskem. Bil je tudi v neposrednih stikih s protestantskim predikantom in začetnikom slovenske književnosti Primožem Trubarjem. Ta je posvetil uvod k delu "Ta cejli katekizmus" iz leta 1567 najmlajšemu Joštovemu sinu Gabrijelu, v katerem ga tolaži zaradi očetove smrti. Vendar je tudi Gabrijel kmalu potem umrl. Najstarejši Joštov sin Jošt Jakob Gallenberg pa nam je znan iz procesa proti takratni mekinjski opatinji Suzani Gornjegrajski.

⁹⁰⁷ Hie ligt begraben der edel vnnd gestreng Herr Jobst von Gallenberg zum Gallenstein, ritter Fr. Dr., etc. gewesner Rath vnnd Lannndtsverweser in Crain sambt seinem eelichen Gemahel Frauen Polyxena, geborne freyhin zw Auersperg. Als er am ersten tag octobris im 1566 und sy am 17. tag januarii im 1568 jar baid in Gott verschiden. Denen Got ein glücksalige vrstend verleihe.

⁹⁰⁸ Anno Domini MCCCC 9 p(ri)mo sabato infra octava S ... Francisci obiit nobilis dommicellus Jodocus Gallenberg.

- Peti nagrobnik pripada plemiču Frideriku Gallenbergu iz Šinkovega Turna, ki je umrl 1. decembra neznanega leta.⁹⁰⁹
- Šesti nagrobnik pripada Gašperju Gallenbergu iz Sostrega (von Osterberg), ki je umrl leta 1525.⁹¹⁰
- Sedmi nagrobnik pripada Uršuli Gallenberg iz Šinkovega Turna, rojeni Lueg (z Luknje), ki je umrla leta 1495.^{911*}
- Osmi nagrobnik pa pripada leta 1456 umrlemu Nikolaju Gallenbergu.⁹¹²
- *V kapeli sv. Kolomana:*
 - Prvi nagrobnik na tem mestu je posvečen mekinjskim klarisam in ima naslednji napis: *“Od leta 1300 ležijo tukaj pokopane sestre (klarise) skupaj s samostanskimi opatinjami. Molite (zanje), bratje, s srcem pri svetih mašah in molite tudi za ustanovitelja samostana.”*⁹¹³
 - Drugi nagrobnik nam sporoča, da je bila v Mekinjah pokopana Marija Terezija, grofica Gallenberška, rojena Thurn-Valssassinska. Bila je soproga grofa Sv. Rimskega cesarstva Janeza Friderika Gallenberškega, gospoda gradov Soteske, Turna, Rožeka in Golnika ter dednega odvetnika mekinjskega samostana. Umrla je 28. novembra 1671 v 32 letu starosti.⁹¹⁴
 - Tretji nagrobnik na tem mestu je nečitljiv.⁹¹⁵
 - Četrty nagrobnik pripada plemkinji Marjeti Hartenfels, vdovi Krištofa

⁹⁰⁹ Hie ligt pegraben der Edel vnd vest Fridrich von Gallenberg zv Schenkenduren, derzeit Erbvogt zv Minkendorf, der mit Dot eingegangen ist den ersten Decembris. Dem Gott genadi S.(ein) S.(olle).

⁹¹⁰ Hie leit der Edel v(nd) vest Caspar Gallenberg vom Osterberg, gestorben 1525.

⁹¹¹ Hie ligt pegraben edle und twgenthaftig frav Ursula Gallenbergin zu Schenkentvren, geporen von Lueg, die gestorben (ist) im MCCCCXCV.

⁹¹² Anno Domi(ni) MCCCCCLVI in die S ... S. Apo (?) obiit Niclaus Galb.

⁹¹³ Ab Anno MCCC hic jacent (S)orores cum (A)bbatissis. Orate Fratres in Sacri(s) Missis c(o)r(d)e et ore etiam pro Fundatore.

France Stele domneva, da je bil ta nagrobnik nekaj časa v vodoravni legi in naj bi služil za mizo, ker so uničene nekatere vdolbine črk.

⁹¹⁴ Hier ligt begraben die hoch vnd wolgeborne frau frau Maria Theresia gravin und herrin von Gallenberg, geborne gravin von Thurn vnd Valsasina: des hoch vnd wolgebornen herren Johan Fridrichn des H: Röm: Reichs grafen und hern von Gallenberg, edlen hern auff Ayned, herrn Thvrm, Roseck vnd Gallenstein, erbvogt herrn zu Minckendorf herzlubste ge(malin); welche verschiden ist d(en) 28. novemb: A: 1671, ihres al(ters im) 32 Jahr. dero Got eine froliche auff(er)s(teh)ung (verleihen wo)lle. Amen.

⁹¹⁵ Anno Domini Sabato ...

Mündorferja in Konrada Gallenberga. Umrta je leta 1531.^{916*}

- Peti nagrobnik je dal narediti plemič gospod Ahac Isenhausser z Zduše v spomin svoji materi Eleni Isenhausserjevi, rojeni Ramschüssel iz Žovneka in Kolovrata. Umrta je 2. julija 1613 in je tu pokopana.⁹¹⁷
- *Nagrobnik na severni steni cerkvene ladje:*
 - Ta nam sporoča, da je tu pokopan plemič Žiga Gallenberški, plemič iz Soteske, gospod Turna, Rožeka in Podpeči, dedni odvetnik mekinjskega samostana, stotnik cesarsko kraljevega renskega ter nato brenerskega regimenta. Umrta je v Ljubljani 18. decembra 1661 v 24. letu starosti.^{918*}
- *Leseni mrliški štiti:*⁹¹⁹
 - Prvi mrliški štiti pripada Andreju Gallenbergu iz Šinkovega Turna, dednemu odvetniku samostana v Mekinjah. Umrta je 28. februarja 1522.⁹²⁰
 - Drugi mrliški štiti pripada Žigu Gallenbergu, gospodu Turna, Rožeka in Golnika, dednemu odvetniku samostana Mekinje; bil je cesarsko-kraljevi stotnik ter nekdanji poveljnik v vojvodini Meklenburg. Umrta je 18. decembra 1661.⁹²¹
 - Tretji mrliški štiti pa pripada grofu Joštu Jakobu Gallenbergu, gospodarju gradov Soteske, Turna, Rožeka in Podpeči, dednemu

⁹¹⁶ Hie ligt die edl frau Margaret Hertefelserin des edln vesten Cristof (Mü)ndorfer und Conrad Galenbergger selige Wiertin die gistorben ist Ano D(omi)ni 1531.

⁹¹⁷ Disen Grabstein hat machen lassen der edel vnd gestreng her Achacz Is(e)nh sen zv Sdusch seiner herzlieben fraven mueter seligen der edel gebornen frauen Elena Isenhauserin, ein geborne Ramschischlin von Schonek und Kolobrat zur gedachtnus, beliche den 2 Juli des 1613 jar in Got gestorben vnd alhie begraben borden.

⁹¹⁸ Hier ligt begraben der hoch und wol geborne herr herr Seyfrid herr von Gallenberg, edler herr auff Ainod, herr zu Tvrn, Roseckh und Galenstein, erbvogt herr zu Minkendorff, der rem, khay: auch zv Vngh. und bohm. Königliche May: des lob: ranfftisch hernach breinerischen regements bestellter hauptman, welcher verschieden zu Laibach den 18. decembris A: 1661, seines alters im 24 Jahr. Dem Got genedig sein wolle.

⁹¹⁹ Leseni mrliški štiti naj bi po mnenju Maje Žvanut nadomeščali kamnite, ker so bili veliko cenejši od njih.

⁹²⁰ Hie leit pegraben der edel vnd vest Andre van Gallenberg, van Schengkenturn, erbvogt zue Minkendorff, der gestarben ist am lezsten Tag des manaz hornung, anno Domini 1522. Dem Got genadt Amen.

⁹²¹ Hie ligt begraben der wolgeborne herr herr Seyfridt herr von Gallenberg, zu Thurn, Roheckh vnd Galenstein, edler herr auff Aynod, erbvogt herr auff Minckendorff, röm – kay. auch zu Hunger vnd Böhem kön. may. bestellter hauptmann und im hertzogth. Mecklenburg gewester commendant zu Bryel, welcher gestorben den 18. (decem)bris 1661; dem Got gnedig und barmherzig sein wolle.

odvetniku samostana v Mekinjah. Umrli je 29. oktobra 1677 v Gallenberškem (družinskem)⁹²² gradu.⁹²³

▪ *Na pokopališčni škarpi pred cerkvijo:*

- Tam stoji nagrobnik, ki nam sporoča, da na tem mestu leži pokopan plemič gospod Jurij Pech, ki je umrl 26. aprila 1619.⁹²⁴

2.1.5. Pokopi v mekinjski samostanski cerkvi v obdobju 1728–1784⁹²⁵

Pričujoči seznam umrlih in pokopov v nekdanji mekinjski samostanski, danes župnijski, cerkvi predstavlja pomemben delček pri odkrivanju oz. raziskovanju ne samo zgodovine mekinjskega samostana klaris, ampak mekinjske zgodovine sploh. Predstavlja namreč zelo pomembno dopolnilo k nekaterim gallenberškim nagrobnikom, ki so se ohranili do današnjih dni (leta 1894 so bili s tlaka mekinjske cerkve preneseni in vzdani na stene v kapeli sv. Kolumana), zlasti pa zapiskom nekdanjega mekinjskega župnika g. Franca Riharja, ki je v župnijski kroniki (*Spominska knjiga fare Mekinjske 1893–1924*) opisal prostor oz. kripto pod tlakom kapele sv. Antona Padovanskega v mekinjski župnijski cerkvi, katere vhod so takrat odkrili po naključju, ko so menjavali tlak. Kasneje so ta vhod zazidali. V omenjeni kripti so vsaj od konca 17. stoletja pokopavali, kot piše župnik Rihar v navedeni kroniki, mekinjske klarise, samostanske kaplane in tudi nekatere laike. Vprašanje o tem, kateri laiki so tam pokopani, pa je do odkritja teh zapiskov ostajalo odprto. Sedaj pa lahko na osnovi podatkov, ki jih prinaša mrliška knjiga, vsaj za zadnje petdesetletno obdobje obstoja klariškega samostana natančno vemo, kdo so bili v tej kripti oz. grobnici pokopani laiki.

Če na osnovi podatkov iz zadnjih 50 let obstoja mekinjskega samostana napravimo izračun števila pokopov laikov v mekinjski cerkvi za celotno skoraj 500-letno obdobje, pridemo do sklepa, da naj bi bilo v mekinjski cerkvi pokopano okrog 300 do 400 laikov. Med njimi je večina pripadala plemiškemu sta-

⁹²² Po vsej verjetnosti je mišljen grad Soteska (Ainöd) ob reki Krki na Dolenjskem, nikakor pa ne grad Gallenberg (Gamberk) severno od Zagorja ob Savi, po katerem je rodbina dobila ime.

⁹²³ Hier ligt begraben der hoch und wolgeborne graue vnd herr herr Jobst Jacob, graue und herr von Gallenberg, edler herr zu der Ayned, herr zu Thurn, Rosekh vnd Gallenstein, erb vogther zu Münckendorff; der in Got verschieden ist den 29 october 1677 im gschloss zu Gallenberg.

⁹²⁴ Hie ligt begraben der edl vest herr Georg Pech, welcher den 26 tag aprilis 1619 iar in Gott seliglich entschlaffen; deme (d)er Allmechtig gne(di)g vnd barmherzig (s)ein wolle. Amen.

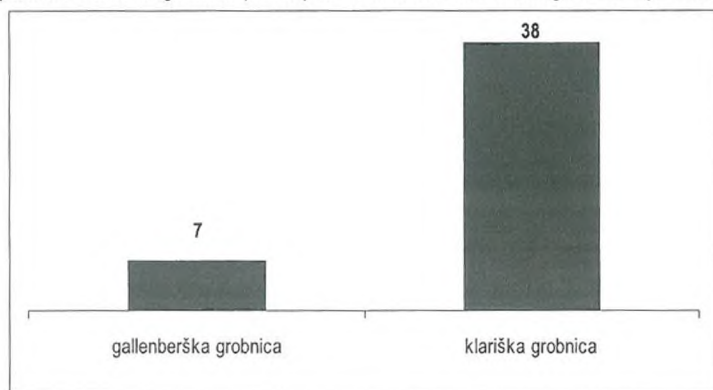
⁹²⁵ Vir: NAŠL, Župnijski arhiv Mekinje (ŽA Mekinje), zbirka mrljskih, poročnih in krstnih knjig, *Liber mortuorum Münckendorffensis 1728–1784*.

nu, predvsem v zadnjem obdobju pa tudi meščanskemu.

Na podlagi omenjenih zapisov pa je moč razbrati še eno zanimivost, namreč da so v samostanu živele poleg redovnic tudi svetne ženske, imenovane domače stanovalke (domicelle), ki so bile po večini starejše vdove in so jih po smrti pokopali v kripto sv. Antona.

Omenjeni zapiski so pomembni tudi zato, ker pričajo, da sta v mekinjski cerkvi obstajali dve grobnici: poleg omenjene pod tlakom kapele sv. Kolomana (v kateri so pokopavali sestre klarise šele od konca 17. ali začetka 18. stoletja naprej) še t. i. gallenberška grobnica oz. "*Crypta Gallenbergica*", ki je bila na "sredini" cerkve, za razliko od prve, ki je bila zunaj ladje mekinjske cerkve.⁹²⁶

Razmerje med laiki, pokopanimi v gallenberško grobnico sredi mekinjske cerkve, in laiki, pokopanimi v "klariško" grobnico pod kapelo sv. Antona Padovanskega v obdobju 1728–1782.

Na tem mestu omenjamo le pokope neredovnih oseb v mekinjski cerkvi. Velika večina je bila pokopana v grobnici pod tlakom kapele sv. Antona Padovanskega,⁹²⁷ nekaj (ti so v opombi posebej omenjeni) pa tudi v gallenberški

⁹²⁶ Med prenovo notranjosti mekinjske župnijske cerkve pred dvajsetimi leti so delavci ob menjavi tlaka v prezbiteriju našli na človeške kosti. V tlaku zakristije pa naj bi menda (po pripovedovanju očitilcev) obstajal tudi vhod v to grobnico. Tako smemo lokacijo te grobnice postaviti v neposredno bližino glavnega oltarja.

⁹²⁷ Nekdanji mekinjski župnik Franc Rihar piše dne 7. aprila 1894 v mekinjski župnijski kroniki naslednje: "... Ko smo jemali opeko s tal v kapeli sv. Antona, smo odprli tudi tamkajšnjo žrd (votlino) in šli pogledat kraj, kjer je pokopanih veliko klaris, nekaj duhovnikov in tudi drugih ljudi. V to žrd so pokopavali tudi mekinjske farane. Truge so že precej razpadle, vendar se na lesu nekaterih še lahko prebere ime posamezne klarise. Videl sem tudi pokrov od truge nekdanjega tukajšnjega samostanskega kaplana Huberja. Eden izmed tu počivajočih duhovnikov

grobnici pred glavnim oltarjem v mekinjski cerkvi.

<i>datum smrti ali pokopa</i>	<i>ime pokojnika</i>	<i>opombe</i>
10. 9. 1728	<i>Janez Kristom Turk</i> , star je bil 34 let	magister filozofije in kaplan pri beneficiju nadangela Mihaela v Kamniku
15. 7. 1730	<i>Regina Elizabeta Serenburg</i> , stara 44 let	stanovalka v mekinjskem samostanu iz Ljubljane
26. 3. 1731	<i>Jera Vidmar</i> , stara okrog 70 let	v samostanu živeča vdova
14. 2. 1733	<i>Jožefa Lebenek</i> , stara 15 let	samostanska gojenka
21. 2. 1733	<i>Wolfgang Vajkard Gallenberg</i>	kranjski deželni glavar, pokopan v kripto sredi mekinjske cerkve (<i>in Cryptam in medio Ecclesiam</i>) ⁹²⁸
7. 4. 1733	<i>Martin Vider</i>	umrl v požaru, ki je na veliko soboto zajel okolico mekinjskega samostana
3. 2. 1734	<i>Walburga</i> , hči <i>Jožefa Schrattenbacha</i> in <i>Jožefe Schrattenbach</i> , roj. Gallenberg; stara 3 leta	pokopana v gallenberško grobnico
9. 5. 1734	<i>Doroteja Zeler</i> , stara 30 let	stanovalka samostana
26. 8. 1734	<i>Urban Worskler</i> , star 33 let	
9. 3. 1742	<i>Wolf Anton Isenhausen</i> , star 59 let	z Zduše
7. 4. 1742	<i>Neža Vodnik</i> , stara 80 let	
23. 4. 1743	<i>Marija Pohlin</i> , stara 64 let	vdova iz Spodnjih Mekinj
11. 5. 1743	<i>Jernej Fajdiga</i> , star 63 let	iz okolice Mekinj
10. 7. 1743	<i>Wolfgang Pohlin</i> , star 45 let	
15. 3. 1745	<i>Suzana Klara Apfaltrer</i> , rojena Samburg, stara 81 let in 8 mesecev	
7. 8. 1746	<i>Ana Marija Košir</i>	
9. 10. 1746	<i>Andrej Florjan Golob</i> , star 35 let	
29. 11. 1746	<i>Marija Katarina Isenhausen</i> , stara 50 let	z Zduše
17. 5. 1747	<i>Marija Florjan</i> , stara okoli 70 let	
6. 6. 1747	<i>Matija Čehun</i> , star 86 let	iz Mekinj

je zelo velik, meri gotovo seženj v dolgost. Nekatere redovnice imajo še sedaj nestrohnjen pajčolan (šlajer), ki je rjave barve. Ta pajčolan pokriva celo truplo. Okrog pasa imajo redovnice usnjat trak (pas iz usnja). Vsaka izmed njih ima, če ne dva, pa vsaj en rožni venec. To je znamenje, da so to molitev rade opravljale v čast Marijino. Prostor pod kapelo sv. Antona, kjer so pokopavali, je močno obokan in dokaj suh. Ko smo si prostor nekoliko ogledali, smo votlino zazidali."

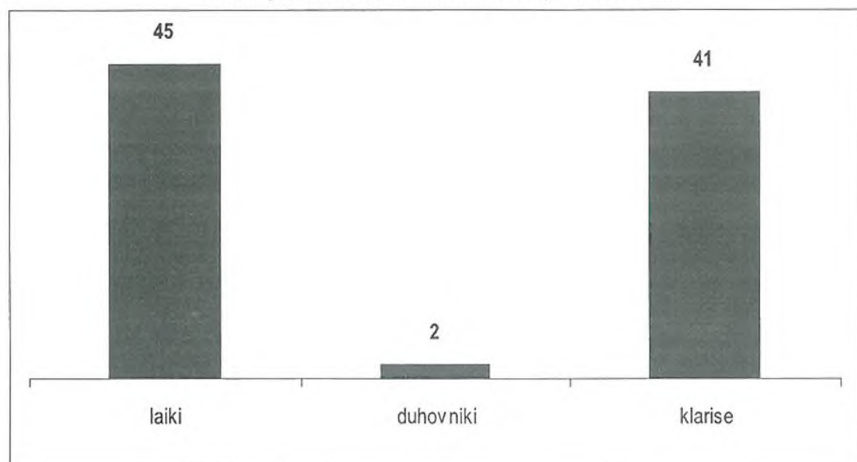
⁹²⁸ Gre za gallenberško grobnico v tlaku cerkvene ladje; po vsej verjetnosti je tam pokopana tudi večina članov rodbine Gallenberg.

24. 1. 1748	<i>Marjeta Muškin</i> , stara okoli 40 let	
9. 6. 1748	<i>Janez Rihard Gallenberg</i> , star 21 let	iz Ljubljane, pokopan v gallenberško grobnico
16. 11. 1750	<i>Marija Neža Spetič</i> , stara 70 let	stanujoča v samostanu
28. 12. 1750	<i>Marija Jožefa Padatič</i> , stara 13 let	gojenka
8. 11. 1751	<i>Lovrenc Florjan</i> , star okoli 80 let	
10. 7. 1753	<i>Neža Cviren</i> , stara 40 let	
6. 3. 1754	<i>Ivana Jožefa Walburg</i> , roj. <i>Gallenberg</i> hči Franca Romana Žige Gallenberga in Cecilije Orzon	pokopana v gallenberško grobnico; umrla 5. 3. v Ljubljani
13. 10. 1754	<i>Janez Baheil</i> , star 40 let	
25. 1. 1756	<i>Jožef Kajetan Anton Klemen</i> , sin Žige Gallenberga in Cecilije Orzon	pokopan v gallenberško grobnico
22. 2. 1757	<i>Marko Anton Kolovič</i> , star 51 let	oskrbnik mekinjskega samostana
28. 4. 1759	<i>Katarina Meškič</i> , stara 46 let	samostanska stanovalka
2. 11. 1759	<i>Marija Peck</i> , stara 70 let	
13. 11. 1759	<i>Jožef Pogačnik</i> , star 41 let	
24. 3. 1760	<i>Žiga Baltazar Gallenberg</i> , star 84 let	pokopan v gallenberško grobnico
27. 3. 1760	<i>Janez Krstnik Leopold Burgstall</i> , star 74 let	pokopan v gallenberško grobnico
11. 3. 1764	<i>Jernej Škofic</i> , star okoli 40 let	
2. 9. 1764	<i>Katarina Pogačnik</i> , stara 8 let ⁹²⁹	
12. 2. 1765	<i>Frančiška Rieden</i> , stara 76 let	samostanska stanovalka
23. 2. 1765	<i>Ludvik Bernard Huber</i> , star 70 let	dotedanji samostanski kaplan
6. 9. 1766	<i>Uršula Vadlar</i> , stara 64 let	stanovalka samostana
5. 8. 1772	<i>Danijela Barbara Wachsenstein</i> , stara 60 let	iz Ljubljane
5. 2. 1773	<i>Žiga Wajkard Gallenberg</i> ⁹³⁰	
3. 9. 1775	<i>Regina Kerb</i>	vdova
15. 9. 1775	<i>Martin Sedej</i> , star okrog 34 let	oskrbnik mekinjskega samostana
14. 10. 1775	<i>Katarina Koloredo</i> , stara 15 let	samostanska gojenka
28. 4. 1776	<i>Marija Jožefa Possareli</i> , stara 78 let	samostanska stanovalka
4. 1. 1780	<i>Helena Fink</i> , stara 86 let	iz samostana

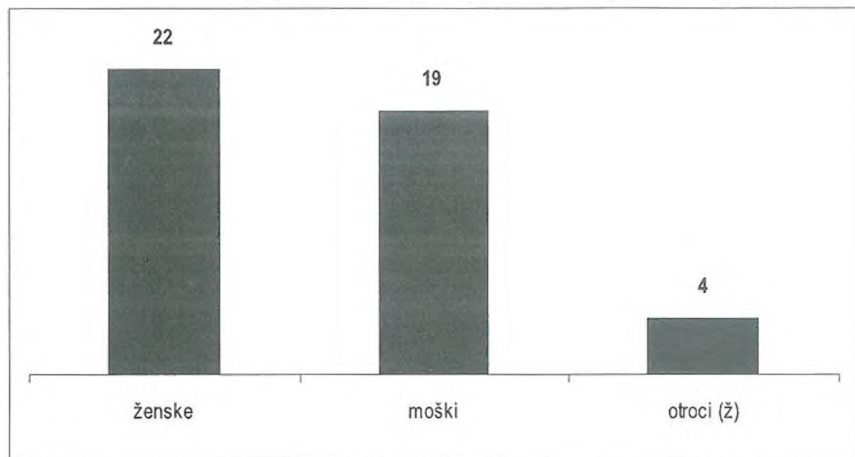
⁹²⁹ To je zadnji vpis, ki ga je opravil samostanski kaplan Huber. Naprej je mrliško knjigo pisal samostanski spovednik Tomaž Poklukar.

⁹³⁰ Pripis: "Iz Ljubljane je bilo njegovo truplo 7. februarja zjutraj prepeljano najprej v domačo župnijsko cerkev v Kamnik,⁹³⁰ kjer so se mu poklonili kamniški plemiči, meščani, duhovniki, bratje frančiškani ter ostali ljudje. Nato je sledil pogreb v mekinjski cerkvi, kjer so ga v navzočnosti opatinje in redovnic ter kamniških meščanov pokopali na sredi cerkve v gallenberško kripto."

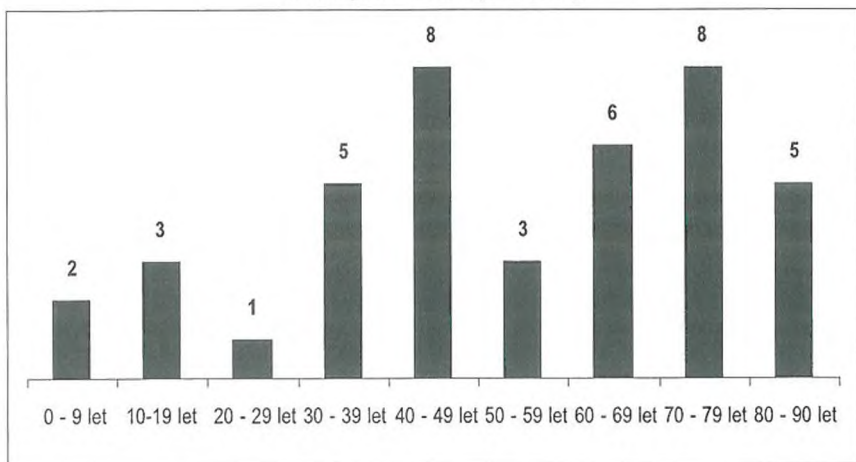
Razmerje med pokopi laikov, duhovnikov in redovnic (klaris)
v mekinjski samostanski cerkvi v obdobju 1728–1782.

Razmerje med pokopi žensk, moških in otrok v mekinjski cerkvi
(zajeti so le laiki, brez duhovnikov in klaris).

Starostna struktura pokopanih oseb v mekinjski samostanski cerkvi
v obdobju 1728–1782 (brez klaris).

Nagrobnik protestanta Jošta Gallenberga in njegove žene Poliksene Turjaške, ki je bil leta 1772 iz špitalske cerkve sv. Elizabete v Ljubljani prenešen v mekinjsko cerkev (foto Barbara Žabota)

2.2. Skrb za posmrtni dušni blagor laikov v škofjeloškem samostanu

Tudi v škofjeloškem samostanu klaris so na različne načine skrbeli za dušni blagor laikov, med njimi zagotovo tudi za pokope laikov (bodisi plemičev bodisi meščanov). Vendar je pokope zaradi neobstoja ustreznih arhivskih virov veliko težje ugotoviti kot v Mekinjah, saj se do danes ni ohranila nobena mrliška knjiga, v kateri bi bili zabeleženi pokopi laikov v škofjeloški samostanski cerkvi. Tako smo pri raziskovanju pokopov bolj ali manj oprti na ohranjene arheološko-predmetne vire, točneje na redke ohranjene nagrobne, ki so se v cerkvi ohranili tudi po razpustitvi klariškega samostana. Da so v škofjeloški nunski cerkvi pokopavali laike, dokazuje že določba škofjeloškega župnika Hildebranda Haaka ob ustanovitvi samostana, naj se tudi v primeru pokopa laika v samostanu slovesno opravi pokop izvrši pri sv. Jakobu in pri župniji z mašami in vigilijami in šele nato so ga lahko položili k počitku v samostansko cerkev. V župnijski cerkvi pa se je moralo opraviti 37. dan po pogrebu ustrezno bogoslužje.⁹³¹ Posredni vir, ki dokazuje pokope v škofjeloški samostanski cerkvi, so škofjeloške konstitucije, ki dovoljujejo v izjemnih primerih, da v klariški uniformi pokopljejo tudi kako svetno žensko osebo. Vendar je bilo očitno pokopov v škofjeloški samostanski cerkvi v primerjavi z mekinjsko veliko manj, saj so dosedanje raziskave pokazale, da so pomembne laike z škofjeloškega ozemlja v glavnem pokopavali v starološki cerkvi, v nunski cerkvi pa zelo malo.⁹³²

Doslej edino, nekoliko bolj konkretno poročilo o pokopih laikov v škofjeloški samostanski cerkvi nam prinaša le Franc Pokorn, ki leta 1894 navaja podatek, da je v tej cerkvi vzdanih več nagrobnih plošč nekaterih samostanskih dobrotnikov, ki počivajo v tej cerkvi. Tako so bili tam vzdani nagrobni Sebastijana Lukančiča (u. 1650), Wolfa Andreja Fürenpfeila (u. 1697),⁹³³ selškega župnika Gašperja Telbana in več grofov iz družine Lamberg in Hohenwart (spomenik slednjim so prenovili leta 1732).⁹³⁴ Vsekakor so spa-

⁹³¹ P. Blaznik, n. d., str. 106.

⁹³² France Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki*, Ljubljana, Škofja Loka, 1996, (Starološki nagrobni), str. 61–71.

⁹³³ France Pokoren navaja podatek, da so ga (v nunski cerkvi) pokopali pred velikim oltarjem na evangelijski strani, kjer je bil do leta 1900 vzdani nagrobni spomenik iz črnega marmorja. Takrat pa so ga prenesli v kapelico pod korom; v: NŠAL, ŠAL, Zapuščine duhovnikov in drugih, *Zapuščina Franca Pokorna*, fasc. 212, ovoj z naslovom: *Znameniti Ločani*.

⁹³⁴ F. Pokorn, n. d., str. 66.

dale med pokopane laike v "nunski" cerkvi, po podatkih samostanske mrliške knjige, tudi nekatere samostanske gojenke in še ne posvečene redovne kandidatkinje⁹³⁵ Od cerkvenih oseb pa so v škofjeloški samostanski cerkvi zagotovo pokopali tudi freisinškega škofa Leopolda von Sturmberga, ki se je leta 1381 ob padcu z mostu v reko Soro smrtno ponesrečil.

Na voljo pa nam je več virov o drugih oblikah skrbi za dušni blagor laikov.

Iz seznama ustanovnih maš ob razpustitvi samostana je razvidno, da je samostan v Škofji Loki opravljal letno naslednje maše:

- Za ustanovitelja samostana Otokarja Blagoviškega je od leta 1382 obstajala mašna ustanova za štiri maše, za kar so bile samostanu darovane različne nepremičnine.
- Za ustanovo Jurija Lamberga in Ane Lamberg, roj. Hohenwart, ki je bila ustanovljena leta 1474, je samostan opravljal en oficij in 161 maš letno (ki jih mora opraviti izključno samostanski kaplan), za kar so samostanu darovali različne nepremičnine.
- Od leta 1546 (6. april) je pri škofjeloškem samostanu obstajala mašna ustanova obhajanja obletnice smrti za Kirchfeldo, hčerko Andreja pl. Greisenecka, za kar je bilo darovano 100 ogrskih zlatih gld.⁹³⁶
- Za Gašperja Telbana in Luka Dolenca je bilo leta 1660 ustanovljenih 16 maš, za kar je samostan dobil 3.740 gld. Poleg štirih maš je v ustanovnem pismu odrejeno, da letno namenijo 16 gld med revne bolnike, 4 gld pa naj si ob novem letu razdelijo redovnice znotraj konventa, ostalo pa naj samostan nameni po svobodni izbiri.
- Za Ottona Rosenbüchla in Rozo Fidel je bilo v samostanu od leta 1678 ustanovljenih šest maš, za kar je prejel 400 gld.
- Za ustanovo Wolfa Andreja Sumpfeila von Pfeilheima je samostan od leta 1697 opravljal 154 maš, za kar je prejel 2.000 gld.
- Za grofico Katarino Elizabeto Auersperg, roj. Blagaj, je bilo v samostanu leta 1700 ustanovljenih 52 molitev večernic ali litanij letno ter 283 maš, za kar je prejel 6.000 gld. Ustanovljenih je bilo ravno toliko maš, da so se te opravljale vsak dan skozi leto, razen nedelj in praznikov.
- Za Marijo Nežo Puscher von Rosenbüchl je bilo leta 1713 ustanovljenih pet maš, za kar je prejel 510 gld.
- Za Pavla Bergamaša je bilo leta 1718 ustanovljen en oficij in 56 maš, za

⁹³⁵ Glej Mrliško knjigo škofjeloških klaris.

⁹³⁶ E. Umek, n. d., str. 53.

kar je prejel 1.700 gld.

- Za Sebastjana Vodinik je bilo leta 1727 ustanovljeno 30 maš, za kar je samostan prejel 600 gld.
- Za Marijo Raab je bilo leta 1740 ustanovljeno 156 maš, za kar je samostan prejel 3.000 gld.
- Za Marijo Frančiško Flächenfeld so bile leta 1741 ustanovljene štiri maše, za kar je samostan prejel 100 gld.
- Za Mateja Dolenca je bilo leta 1772 ustanovljeno 60 maš, za kar je samostan prejel 1.500 gld.

To so bila časovno znana darovanja. Poleg njih pa sta obstajali še dve darovanji, ki časovno nista bili znani, in sicer:

- Za Lovrenca Glovarja je bila v samostanu ustanova z dvema mašama, za kar je prejel nekaj nepremičnin.
- Že od druge polovice 14. stoletja pa je samostan na osnovi glavne ustanove nadvojvode Avstrijskega, knezoškofa iz Freisinga in gospoda Puštalskega opravljal letno 16 maš.⁹³⁷

Tako je škofjeloški samostan letno opravil molitev dveh oficijev, 52 litanij ali večernic ter 951 maš, za kar je prejel skupno 19.550 gld; od tega zneska je bilo 16.040 gld darovano za maše izključno v samostanski cerkvi škofjeloških klaris, 3.510 gld pa za opravljanje maš v katerikoli cerkvi. Koliko duhovnikov je opravljal vse te ustanovne sv. maše in kdo so to bili, na podlagi doslej preučenih arhivskih virov ni mogoče ugotoviti.

⁹³⁷ ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 237, *Tabellarischer Ausweis sammentlicher bei der gehobenen Klarissenordenkloster zu Lack vorgefundenen geistlichen Stiftungen*.

2.3. Skrb za posmrtni dušni blagor laikov v ljubljanskem samostanu

Tudi za ljubljanski samostan klaris je v zvezi s skrbjo za dušni blagor laikov na podlagi doslej zbranih podatkov zelo težko ugotoviti pokope laikov v takajšnji samostanski cerkvi.⁹³⁸ Na podlagi primerov iz ostalih samostanskih cerkva lahko domnevamo, da so v samostansko cerkev zagotovo prenesli zemeljske ostanke ustanovitelja samostana Mihaela Hillerja, v kasnejšem času pa tudi kakega, za samostan zelo zaslužnega laika, saj se pravica do pokopavanja v samostanski cerkvi posredno omenja v neki listini iz leta 1756.⁹³⁹

Na podlagi doslej zbranih podatkov se z gotovostjo lahko trdi le, da so v klariški samostanski cerkvi pokopali v času od leta 1702 do 1726, ko ljubljanske uršulinke še niso imele svoje samostanske cerkve, tri umrle ljubljanske uršulinke, med njimi tudi prvo prednico ljubljanskega uršulinskega samostana m. Margareto Elenoro. Leta 1726 so vse tri pokojnice prenesli v novo uršulinsko cerkev v Ljubljani.⁹⁴⁰

Na podlagi popisa listin ob razpustitvi samostana leta 1782 se da razbrati, da je ljubljanski klariški samostan za dušni blagor laikov opravljal letno naslednje obveznosti:

- Od leta 1701 je bilo v samostanu ustanovljenih 156 maš za Felicito Bauman von Ziegelfest, za kar je bilo plačano 1.687 gld.
- Od leta 1702 je bila v samostanu ustanova za Hansa Jožefa Mugerla von Edelheima za 150 maš, za kar je bilo plačano 3.500 gld.
- Od leta 1707 je bila v samostanu ustanova za Marijo Ano Bosio za osem maš, za kar je bilo plačano 168 gld.
- Od leta 1709 je v samostanu obstajala ustanova za Sigmunda in Maksimilo Wagner; opraviti je bilo potrebno 32 maš, za kar je bilo plačano 500 gld.
- Od leta 1711 je bila v samostanu ustanova za Lukrecijo Perko za 57 maš, za kar mu je bilo plačano 1.000 gld (kapitalna obveznost je bila naložena

⁹³⁸ Tudi v mrliških knjigah za ljubljanske župnije, zlasti župnijo Ljubljana – Sv. Peter, ne moremo nikjer zaslediti podatka, da bi v samostanski cerkvi ljubljanskih klaris pokopali kakega laika. Prav tako ni zaslediti nobenih tovrstnih podatkov v Schiwitchhofnovi knjigi *Die Adel in den Matriken des Herzogtums Krain*, Gorica 1905.

⁹³⁹ ARS, AS 712, Samostan klaris v Ljubljani (1632–1782), *Inventar*, str. 20.

⁹⁴⁰ Blaž Resman, *Uršulinski samostan in cerkev v Ljubljani*, v: Tristo let ljubljanskih uršulink, Ljubljana 2002, str. 42–43.

na ime Perkmann). Istega leta pa je bila v samostanu za isto osebo naložena še vsota 250 gld; od obresti tega kapitala so polovico namenili za krašenje oltarja v kapucinski cerkvi, polovico pa za krašenje bratovščinskega oltarja v klariški cerkvi.

- Leta 1711 je bila v samostanu za 1.000 gld ustanovljena tudi mašna ustanova za Ottenheime, za katere so morali opraviti letno 60 maš.
- Od leta 1713 je bila v samostanu ustanova za Suzano Elizabeto Dinzl, za 12 maš letno, za kar so plačali 200 gld.
- Od leta 1713 je bilo v samostanu ustanovljenih 150 maš za Peternelevo in Čebuljevo mašno ustanovo, za kar so plačali 2.500 gld.
- Od leta 1714 je bila v samostanu ustanova za Adama Štera za pet maš letno, za kar so plačali 100 gld.
- Od leta 1715 je bila v samostanu ustanova za Štefana Dergančič, za katerega so morali opravljati 60 maš, za kar je samostan prejel 1.000 gld.
- Od leta 1716 je bila v samostanu ustanovljena mašna ustanova za Antona Leopolda Kazimirija in njegovo ženo Ano Marijo, roj. Kappus. Za 1.000 gld je moral samostan opraviti 60 maš letno.
- Od leta 1721 je bila v samostanu ustanova za 15 maš letno za Ano Katarino Gerbic, za kar je prejel 300 gld.
- Od leta 1722 je bila v samostanu ustanova za devet maš letno za Marijo Suzano Coppinis, za kar je prejel 300 gld.
- Od leta 1722 je bila v samostanu ustanova 18 maš za Heleno Schweiger, za kar je bilo plačano 300 gld.
- Od leta 1723 je bila v samostanu ustanova 15 maš za Marijo Kokovec, za kar je bilo (na obligacijo Kepic) darovano 300 gld.
- Od leta 1723 je obstajala ustanova za Martina Germek, za katero je bilo za 20 maš darovano 500 gld.
- Od leta 1724 je bila v samostanu ustanova 52 maš za Konstanco Gušič, za kar je bilo darovano 1.040 gld.
- Od 1729 je bila v samostanu ustanova 25 maš za Marijo Uršulo Koren, za kar so plačali 500 gld.
- Od leta 1735 je bila v samostanu mašna ustanova za Janeza Bizjaka, zanj je moral samostan letno brati 1 oficij in 44 maš, za kar je prejel 140 gld 48 kr.
- Od leta 1735 je bila v samostanu tudi Zigoljeva ustanova, za katerega so molili letno en oficij.
- Od leta 1754 je bila v samostanu ustanova štirih maš za Ottona von

Ottheima, za kar je prejel 200 gld.

- Od leta 1755 je v samostanu obstajala ustanova za Janeza Jakoba Schilinga, za katerega so morali opraviti letno 16 maš za 1.000 gld.
- Od leta 1780 je v samostanu obstajala ustanova za Matijo Žagarja za osem maš letno, za kar je bilo darovano 200 gld.
- Od leta 1780 je v samostanu obstajala tudi ustanova za Mihaela Friderika Hillerja (ustanovitelja samostana), za katero se je samostan sam (brezplačno) zavezal letno opraviti dve sv. opravili (oficij) in sedem maš.
- Od neznanega leta so opravljali za 867 gld letno 52 maš za Andreja Mugerla.
- Prav tako so od neznano kdaj v ljubljanskem klariškem samostanu opravljali za 300 gld letno 12 maš za Luka Engelmanna.
- Ni pa bilo tudi znano, od kdaj je bila za 100 gld ustanovljena Wolfova mašna ustanova, za katero so letno opravili šest maš.
- Prav tako časovno neznana je bila Dolničarjeva ustanova, ki je samostan obvezovala za opravljanje osem maš letno, za kar je prejel 200 gld.
- Od neznanega časa in za neznan znesek pa so se v samostanu opravljale še naslednje ustanove: Tallerjeva ustanova: letno dva oficija in sedem maš, Troppova ustanova: letno en oficij in dve maši, Reinerjeva ustanova: dve maši ter Wendlerjeva ustanova: en oficij ter štiri maše.

Tako je moral klariški samostan v Ljubljani opraviti za dušni blagor laikov letno osem molitev oficijev ter 1.076 maš. Za vse to je prejel 19.152 gld, od tega za opravljanje maš izključno v svoji samostanski cerkvi 15.912 gld, za opravljanje maš v katerikoli cerkvi pa 3.240 gld.⁹⁴¹

Poleg zgoraj navedenih ustanov pa sta bila v ljubljanski klariški samostanski cerkvi ustanovljena še dva beneficija in še ena dodatna mašna ustanova.

Kot obveznost na osnovi zadolžnice ljubljanskega magistrata z dne 23. januarja 1728 v vrednosti 3.000 gld je obstajala t. i. Warnusova ustanova, ki se je glasila na vzdrževanje dveh deklet iz sorodstva ustanovitelja samostana, po njuni smrti pa na vzdrževanje dveh deklet meščanskega stanu, ki bi jih izbral magistrat.

Obveznost opravljanja treh maš tedensko na osnovi navadnega beneficija, ustanovljenega v klariški samostanski cerkvi 18. maja 1757 v višini

⁹⁴¹ ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 237, *Tabelarischer Aussweis sammentlicher bei der gehobenen Klariser Ordenskloster zu Laibach vorgefundenen geistlichen Stiftungen*.

3.000 gld; ustanoviteljica je bila Frančiška Terezija Wertenthal, roj. grof. Verguzi. Po smrti tedanjega beneficianata Jožefa Franca pl. Wertha je ta obli-gacija pripadla sorodstvu ustanovitelja samostana.

Dne 5. novembra 1766 je baronica Marija Ana von Ottheim, roj. Raab, ustanovila za 2.500 gld navadni beneficij (*beneficium simplex*) za opravljanje dveh maš tedensko v ljubljanski klariški samostanski cerkvi, ki naj po smrti beneficianata Ferdinanda von Apfaltererja, župnika v Kamniku, pripade samemu ljubljanskemu klariškemu samostanu.⁹⁴²

⁹⁴² Ibidem.

3. Versko-pastoralni pomen samostanov klaris

Naj že na začetku opozorimo, da gre pri pričujoči predstavitvi zgolj za osnovni prikaz dejstev v zvezi s tem področjem delovanja klaris in da bo v prihodnosti potrebno najti v zvezi s to problematiko še natančnejše in bolj zadovoljive odgovore.⁹⁴³

V primerjavi z moškimi redovnimi skupnostmi so se ženski samostani v veliko manjši meri vključevali v neposredno versko življenje okoliškega prebivalstva; to je izviralo iz dejstva, da v katoliški cerkvi ženske ne morejo prejeti mašniškega posvečenja in opravljati neposredne dušno-pastirske dejavnosti, ne morejo same podeljevati zakramentov ter redov. Pač pa so se ženski samostani vključevali v versko življenje preko svojih samostanskih cerkva in kaplanov teh cerkva, ki so bile (razen klavzurnega dela) namenjene tudi "javnosti" oz. okoliškim laikom. To velja tudi za samostane klaris na Kranjskem. Nekateri dejavnosti teh cerkva so bile doslej v pričujoči predstavitvi že obdelane, zato sta na tem mestu predstavljeni še dve, doslej izpuščeni dejavnosti: vloga klariških samostanskih cerkva v pastori okoliškega prebivalstva in cerkvene bratovščine, ustanovljene pri njihovih samostanskih cerkvah, ki so bile posvečene Mariji in Jezusu ter nekaterim klariško-frančiškanskim svetnikom.

⁹⁴³ V zvezi s to problematiko še veliko neobdelanega gradiva hrani NŠAL, fond: Župnijski arhivi.

3.1. Status in pomen samostanskih cerkva za okoliško prebivalstvo

3.1.1. Samostanska cerkev v Mekinjah

V Mekinjah, ki se prvič omenjajo v letih 1143 in 1147, je poleg gradu rodbine Mekinskih in kasneje Gallenbergov "že od nekdaj" stala kapela. O njenem nastanku je ohranjeno izročilo, da naj bi pastirji nekoč na travnikih ob gozdni jasi pasli ovce. Nekega dne so se ovce izgubile. Pastirji so jih začeli iskati in ko so jih našli, so bile vse zbrane okoli slike s podobo Matere Božje. To sliko so pastirji vzeli domov in jo varno shranili. Toda naslednje jutro je čudežno izginila in se spet pojavila na mestu, kjer so jo našli prejšnji dan. V spomin na ta čudežni dogodek so pastirji postavili na tem mestu najprej leseno kapelo, nato pa zidano in jo posvetili Materi Božji.⁹⁴⁴

Tretjega oktobra leta 1287 je kamniški župnik Manfred de la Torre izdal listino, v kateri najprej izjavlja, da ga je njegov faran plemeniti Žiga Mekinski (Gallenberški) zaprosil, da bi smel svoji *podeželski kapeli sv. Marije v Mekinjah (in rurali capella sancte Marie de Minchendorf)*, ki nima skoraj nobenih dohodkov in je od matične cerkve v Kamniku precej oddaljena, sedaj podariti štiri kmetije, ležeče v vasi Mekinje, za vzdrževanje enega kaplana, matični cerkvi v Kamniku pa za odškodovanje eno kmetijo, ležečo v Nevljah; sebi in svojim potomcem pa bi pridržal pravico nad omenjeno kapelo. Omenjeni župnik na koncu listine izjavlja, da bo ugodil Žigovi prošnji in da imajo Žiga in njegovi potomci nad omenjeno kapelo patronatno pravico, kakor tudi pravico postavljati stalnega kaplana v omenjeni kapeli.⁹⁴⁵ To listino je 22. decembra 1288 potrdil tudi oglejski patriarh Raimond.⁹⁴⁶

Žiga Gallenberg je nekaj mesecev po ustanovitvi samostana umrl. To nam dokazuje listina s 15. junija leta 1301, ki Elizabeto Gallenberško omenja že kot vdovo.⁹⁴⁷ Sinovi in hčerke Žiga Gallenberškega: Žiga, Viljem, Friderik, Oton, Katarina, Regina (Rihca) in Magdalena (Meika), vsi tudi njegovi legitim-

⁹⁴⁴ Ustno izročilo, ki ga pomnijo nekateri starejši Mekinčani.

⁹⁴⁵ *Samostani v srednjeveških listinah na Slovenskem*, ARS, Ljubljana 1993, str. 231, št. 64.

⁹⁴⁶ Franc Kos, *Repertorij listin samostana Mekinje*, II., listina 22. 12. 1288.

⁹⁴⁷ Franz Schumi, *Archiv für Heimatkunde*, Ljubljana 1884, str. 254, listina št. 45.

V tej listini Elizabeta in njen sin Žiga Gallenberg izjavljata, da jima je umrl kaplan Jurij pri njihovi kapeli sv. Marije v Mekinjah izročil na smrtni postelji 3 marke oglejskih šilingov, ki naj se razdelijo med 12 revnih duhovnikov. Poleg tega jima je umrl kaplan zapustil 4 kmetije na županjih njivah, eno v Nevljah, in eno na Okroglem. Vse te kmetije darujeta sedaj samostanu v Mekinjah za dušni blagor omenjenega kaplana.

ni dediči, so v listini, dne 20. avgusta leta 1301, izjavili, da odstopajo patronatno pravico nad kapelo sv. Marije, ki stoji poleg samostana reda sv. Klare v Mekinjah, opatinji sestri Klari (*soror Clara*) in njenim naslednicam, opatinjam tega samostana, za "vse večne čase."⁹⁴⁸ To abdikacijsko listino je na prošnjo opatinje in konventa samostana klaris v Mekinjah (*abbatisse et conventui monasterii de Minchendorf ordinis Sancte Clare*) dne 13. decembra 1301 odobril tudi papež Bonifacij VIII. in potrdil omenjeno podaritev patronatne pravice za dušni blagor vseh otrok Žiga Gallenberškega.⁹⁴⁹ V listini, z dne 12. avgusta leta 1307, pa so klarise dosegle, da jim je kardinal in legat Napoleon preko opata gornjegrajskega samostana dovolil, da smejo omenjeno kapelo združiti s samostanom, da bi se povečali dohodki. To so storile takoj, ko je umrl tedanji rektor.⁹⁵⁰

Kapela je bila sredi 15. stoletja, točneje leta 1456, nekoliko povečana in v celoti prenovljena v gotskem slogu. Barokizacijo in še večje povečanje, med drugim tudi z dvema stranskima kapelama (sv. Antona Padovanskega in sv. Kolomana), pa je doživela okrog leta 1700, leta 1720 je dobila tudi nov baročni glavni oltar in nove orgle; oboje se je ohranilo še do dandanes. Tako je današnja mekinjska župnijska cerkev vse do razpustitve samostana služila za klariško samostansko cerkev, ki je bila hkrati namenjena tudi laikom in je veljala za podružnico kamniške župnije; ta je nastavljal tudi vsakokratnega kaplana iz vrst škofijske duhovščine. Tako je v mekinjskem primeru obstajala vseskozi zanimiva "simbioza" med samostanskim redom klaris in škofijsko oz. župnijsko organizacijo. V mekinjski samostanski cerkvi so potekale največje samostanske redovne slovesnosti, npr. redovna preobleka, redovne zaobljube in duhovna umestitev novoizvoljene mekinjske opatinje. V teh primerih so nekatere klarise lahko zapustile samostan oz. klavzurne prostore v zgornjem delu mekinjske cerkve in bile navzoče pri bogoslužju v sami cerkvi oz. v presbiteriju, vse druge sv. maše oz. bogoslužje pa so spremljale iz proti cerkvi odprtega balkona kapele sv. Antona Padovanskega (še danes so ohranjene značilne lesene mreže), molitev brevirja in volitve opatinje pa so opravljale na posebnem nunskem koru, ki je bil za današnjim pevskim korom. Pet let po razpustitvi, tj. leta 1787, je bila pri tej nekdanji samostanski cerkvi ustanovljena lokalija (na pol samostojna lokalna župnija), ki je leta 1875 postala popolnoma neodvisna od kamniške župnije oz. je postala samostojna župnija.

⁹⁴⁸ Samostani v srednjeveških listinah na Slovenskem, str. 232, št.65.

⁹⁴⁹ Ibidem, str. 233, št.66.

⁹⁵⁰ F. Steele, n. d., str. 278.

3.1.2. Samostanska cerkev v Škofji Loki

Glede samostana oz. vloge, ki naj bi jo imela samostanska cerkve klaris v Škofji Loki, je z razliko od "mekinjskega primera" že pred ustanovitvijo tamkajšnjega samostana prišlo do spora. Da bi zavaroval gmotne koristi svoje župnije, je starološki župnik Hildebrand Haak kar šest let nasprotoval zidavi samostana.⁹⁵¹ Šele po doseženem soglasju z ustanoviteljem je dal Haak 30. januarja 1358 ustanovitelju dovoljenje za zidavo samostana.⁹⁵² V zameno je moral Otokar Blagoviški dati za odškodnino župni cerkvi 76 oglejskih mark v užitek starološkim župnikom oz. njihovim namestnikom. Odstopil je tudi majhno posestvo, ki je bilo v bližini starološkega župnišča, daroval 10 mark za misale in privolil v še druge določbe.⁹⁵³ Župniji je bilo potrebno odstopiti tudi četrtno dohodkov od bogoslužja pri samostanskem oltarju. Če ni bilo opravljeno maševanje pri sv. Jakobu v mestu, se ni smela brati v samostanu nobena maša brez župnikovskega ali vikarjevega dovoljenja. Samostanski kaplani so smeli ob delavnikih pridigati v cerkvi le redovnicam, k tem mašam pa se ni smelo zvoniti. Ob nedeljah so smeli samostanski kaplani sicer pridigati pri odprtih vratih, vendar šele po deveti uri; če pa bi hotel opraviti pridigo župnik, vikar ali kdo drug z župnikovim dovoljenjem, bi samostanskim kaplanom odpadla tudi ta pravica. Pač pa so morali samostanski kaplani pridigati na nedeljo štiridesetnico (začetek posta) in druge praznike v škofjeloški cerkvi, če bi jih za to prosil župnik ali vikar. Samostanski kaplani so vsekakor smeli spovedovati in deliti druge zakramente, pokopavati pa le redovnice in duhovne osebe. Za vse druge osebe v župniji so morali imeti kaplani posebno župnikovo ali vikarjevo dovoljenje.⁹⁵⁴

Kasneje so se zadeve umirile, saj nimamo poročil o morebitnih napetostih med samostanom in škofjeloško župnijo sv. Jakoba glede pristojnosti posamezne cerkve (tako teritorialne kot stvarne). Med letoma 1660 in 1662, v času, ko so obnavljali od požara opustošen škofjeloški samostan in samostansko cerkev (ki je imela po obnovi 5 oltarjev), so razne klariške redovne slovesnosti in pogrebe redovnic opravljali prav v škofjeloški župnijski cerkvi sv. Jakoba. Tudi v škofjeloški samostanski cerkvi je bil kaplan iz vrst škofijske duhovščine. Pomen škofjeloškega samostana v dušnem pastirstvu se je povečal ob koncu 17. in v začetku 18. stoletja, ko je opatinja Marija Frančiška

⁹⁵¹ P. Blaznik, n. d., str. 106.

⁹⁵² A. Koblar, n. d., str. 185.

⁹⁵³ R. Schrey, n. d., str. 81, 82.

⁹⁵⁴ P. Blaznik, n. d., str. 106.

Adelman leta 1696 pri freisinškem škofu dosegla, da je samostanu oz. samostanskemu kaplanu podelil skrb za beneficij Sv. Trojice, ki je že od leta 1516 obstajal v cerkvi sv. Jakoba v Škofji Loki in sta ga ustanovila škofjeloška meščana Wolfgang in Doroteja Schwarz. Vzrok za opatinjino prošnjo je bilo zelo slabo gospodarsko stanje škofjeloškega samostana, ki so ga bremenili glavarina in protiturški davek. Zato samostan ni mogel več vzdrževati svojega kaplana in spovednika. Tako pa je po združitvi beneficija Sv. Trojice pri sv. Jakobu s klariškim samostanom le-ta ostal neokrnjen, iz dohodkov beneficija pa sta se vzdrževala oba samostanska duhovnika: kaplan in spovednik. V zameno pa so samostan oz. omenjena duhovnika prevzeli skrb za opravljanje vseh tedenskih mašnih obveznosti, ki so bile vezane na omenjeni beneficij.⁹⁵⁵ Glavni beneficiant je bil vsakokratni samostanski kaplan, zato je bilo potrebno freisinškemu škofu vsakokrat, ko je nastopil službo nov samostanski kaplan, tega pisno potrditi tudi na mesto beneficiata oz. upravljavca in izvrševalca beneficija. Samostanski kaplan je opravljal mašo s pridigo v samostanu ob nedeljah in praznikih.

Sicer pa je že leta 1474 škofjeloškim klarisam pri oltarju sv. Treh kraljev ustanovil Jurij Lamberger samostojno kaplanijo, vendar se ni obdržala.⁹⁵⁶

3.1.3. Samostanska cerkev v Ljubljani

Tudi klariški samostan v Ljubljani je imel v sklopu samostana zgrajeno samostansko cerkev. V prvem obdobju nam o njenem obstoju pričajo že odredbe ljubljanskega škofa Buchheima ob njegovi prvi vizitaciji omenjenega samostana. V njem je odredil, da naj bo glavni oltar posvečen Mariji, stranski na evangelijski strani, pa zavetniku ustanovitelja samostana, nadangelu Mihaelu. Cerkveno-upravno je ozemlje, na katerem je stal ljubljanski klariški samostan, sodilo v ljubljansko predmestno župnijo – Sv. Peter. Vendar je imela ta župnija verjetno zelo omejen vpliv na omenjeno samostansko cerkev. To izvemo iz nekaterih, ob razpustitvi samostana ohranjenih dokumentov z dne 28. maja 1756, na podlagi katerih ni imel mestni župnik (*Stadtpfarrer*)⁹⁵⁷ v klariški samostanski cerkvi pravice do kakršnihkoli župnijskih opravil (*keine Parochal Function*), prav tako se je moral vzdržati nadaljnjega pokopavanja umrlih v tej

⁹⁵⁵ Bayerisches Hauptstadtsarhiv in München – BayHStA, HL, Freising 4, fasc. 28/27.

⁹⁵⁶ P. Blaznik, n. d., str. 241.

⁹⁵⁷ Mišljen je župnik pri predmestni župniji sv. Petra in ne morda župnik pri mestni cerkvi sv. Nikolaja.

cerkvi.⁹⁵⁸

Pri cerkvi pa so imele klarise nastanjenega stalnega kaplana iz vrst škofijske duhovščine. Tako so imele pri samostanski cerkvi ljubljanske klarise nekaj let pred razpustitvijo nastanjenega samostanskega spovednika, ki je dobival letno plačilo 236 gld 8 kr, kaplana, ki je dobival letno 140 gld 36 kr, cerkovnika (mežnarja) z letno plačo 22 gld 59 kr in za ministranta enega od dvanajstih revnih študentov, ki so bili na hrani pri samostanski kaplaniji; slednji je dobival plačilo v višini 6 gld 14 kr.

Po razpustitvi samostana je ostal od stvari v samostanski cerkvi še dolgo ohranjen le kropivnik z blagoslovljeno vodo, ki je bil izdelan iz črnega marmorja. V cerkvi so uredili kapelo za potrebe vojaške bolnišnice in cerkev čisto na novo opremili; med drugim so na novo namestili tudi oltarno sliko Marijinega brezmadežnega spočetja, delo Johana Schmidta.⁹⁵⁹ Po potresu leta 1895 je cerkev doživela enako usodo kot samostanska zgradba, saj je bila porušena.

⁹⁵⁸ ARS, AS 712, Samostan klaris v Ljubljani (1632–1782), *Inventar*, str. 20.

⁹⁵⁹ *Rückblick auf die ehemals bestandenen Klöster der Klarisserinnen in Krain, insbesondere auf jenes in Laibach*, Mittheilungen des Historischen Vereins für Krain, julij 1860, str. 60, 61.

3.2. Cerkvene bratovščine pri samostanih klaris

3.2.1. Mekinje

Klariški red je bil v preteklosti eden pomembnejših pospeševalcev Marijinega češčenja in marijanske pobožnosti pri nas.

Med prvimi bratovščinami Marijinega Brezmadežnega Srca, ki so ponovno nastale na Kranjskem po končani katoliški obnovi, še zlasti po ponovnem razmahu češčenja Marijinega in Jezusovega Srca ob koncu 17. stoletja (pospeševalec češčenja je bil zlasti Francoz sv. Janez Eudes, ki je februarja leta 1648 ob sklepu duhovnih vaj v stolnici v Autunu dobil od škofa dovoljenje za javno obhajanje duhovnih dnevnic v čast Marijinemu srcu, ki jih je tudi sam sestavil), je bila tudi mekinjska.

Kanonično je mekinjsko bratovščino ustanovil 31. marca 1718 papež Klemen XI. z bulo "*Cum sicut accepimus*". Sedež je bil v takratni samostanski cerkvi (današnji župnijski) v Mekinjah, ki je bila tedaj podrejena oglejskemu patriarhatu. V bratovščino so lahko vstopali tako moški kot ženske. 2. februarja 1719 je izdal dovoljenje, da se sme bula prebrati ter da se začne vpisovanje v bratovščino, tudi gorenjski arhidiakon Janez Andrej Flachenfeld, ki je imel sedež v Mengšu.

Vpisovanje v bratovščino se je začelo 12. februarja istega leta, na kar kaže v mekinjskem arhivu shranjena medeninasta plošča. Na njej je vrisana podoba Marije v bogato okrašeni obleki; v levi roki ima plameneče srce; v desni drži božje Dete, ki ima v desni roki tudi srce; ob strani stojita sv. Jožef in sv. Klara, ki prav tako držita v rokah srce. Nad njimi plavata dva angela, ki v eni roki držita srce, v drugi roki pa prstan ljubezni, ki naj bi člane bratovščine vedno spominjal na ljubezen do Marije. V sredini je napis "*Herz-Mariae-Bruderschaft*" (bratovščina Marijinega Srca). Spodaj pa stoji letnica, kdaj je bila bratovščina ustanovljena (12. februarja 1719). Bratovščina je imela v cerkvi svoj stranski oltar, ki ga je 12. avgusta 1720 posvetil stiški opat Aleksander v čast *preblaženi Devici*. V njem so bile shranjene relikvije svetih mučencev Gaudioza, Pacifika in sv. Katarine. Glavni bratovščinski praznik, ki so ga še posebej slovesno praznovali, je bil drugo postno nedeljo. Bratovščinske procesije s kipom Marijinega srca in bratovščinskim banderom so bile tretjo nedeljo v maju, prvo nedeljo v juniju, na nedeljo po Marijinem vnebovzetju in na nedeljo po prazniku Brezmadežnega spočetja Matere Božje. K ustanovitvi in delovanju bratovščine Marijinega Brezmadežnega Srca v Mekinjah je veliko pripomogla tedanja predstojnica samostana klaris *Dorotheja*

Sidonija Gallenberg.

Pravila bratovščine so zajeta v knjižici, ki je izšla leta 1719 v Celovcu; napisala jo je neka mekinjska redovnica v nemščini. Slovenski prevod naslova se glasi: "Prava in dolžna pobožnost do najsvetejšega Srca Marije." Knjižica obsega papeževo ustanovno bulo, nato našteva bogate odpustke, ki so bili podeljeni bratovščini. V njej so tudi devetdnevnic in litanije na čast Marijine-mu Srcu, molitve za duše v vicah ter molitev v čast sv. Jožefu in sv. Klari. Nato sledijo še pravila oziroma navodila članom bratovščine, kako naj z molitvijo in dobrimi deli častijo Marijo. Bratovščina se je tudi trudila za telesna in dušna dobra dela usmiljenja: članom je priporočala, naj jemljejo reveže pod streho, se ogibljejo sovraštva, pokopavajo mrliča, spremljajo Rešnje Telo v obhodih ali k bolniku, svarijo grešnike ter jih vodijo na pravo pot itd ... Zaradi vse te dejavnosti bratovščine in zlasti zaradi procesij je mekinjska cerkev postala zelo priljubljena božja pot, kamor so zlasti ob Marijinih praznikih prihajali ljudje od blizu in daleč. To cvetočo dejavnost je konec januarja 1782 prekinil odlok cesarja Jožefa II., ki je ukinil to bratovščino. Obenem z bratovščino je tedaj ukinil tudi mekinjski samostan klaris. Prvega julija 1782 je prišla v samostan cesarska komisija, ki je prevzela vse samostansko premoženje, vse imetje samostanske cerkve in imetje bratovščine Marijinega Brezmadežnega Srca, ki je imela poleg dragocenosti tudi 1.200 kron gotovine. Vse cerkvene zaklade: lepo srebrno monštranco, srebrne svečnike, srebrne svetilke, bogate mašne plašče so odpeljali v Ljubljano. Med ljudmi je veljalo prepričanje, da so z "nacionaliziranimi" dragocenostmi napolnili sedem voz. V cerkvi so pustili le manj vredne stvari in ponošeno mašno obleko. Iz Marijine obleke, ki je bila na bratovskem oltarju, so naredili štiri mašne plašče, iz srebrne Jezuščkove krone so naredili dve srebrni puščici za sveto olje, iz ostankov pa so naredili novo monštranco, ker je vse stare odnesla komisija. Sam kip Marijinega Prečistega Srca pa se je klarisam posrečilo skriti na podstrešje.⁹⁶⁰ Tako je propadla prva bratovščina Marijinega Brezmadežnega Srca v Mekinjah.⁹⁶¹ Ponovno pa je mekinjska bratovščina spet oživila ob koncu 19. stoletja, ko so se tudi po mnogih drugih naših krajih ponovno začele ustanavljati Marijine bratovščine.

⁹⁶⁰ Češčenje Srca Marijinega med Slovenci, Glasnik v maju, Ljubljana 1936, str. 107.

⁹⁶¹ F. Rihar, n. d.

3.2.2. Škofja Loka

Le dva meseca in pol pred mekinjsko bratovščino, dne 8. decembra 1717, je opatinja Marija Petričević prejela od Svetega sedeža bulo, da lahko ustanovi novo bratovščino naše ljube Gospe in nebeške Kraljice oz. njenega Brezmadežnega spočetja in jo tudi vzdržuje. Zato je bila 8. 12. 1717 v navzočnosti gorenjskega arhidiakona Flachenfelda velika slovesnost. Tega dne je veljal tudi popolni odpustek. Prav tako je papež Klemen XI. privilegiral glavni oltar pred vsemi brati in sestrami te bratovščine, da se pred njim bere vsako soboto mašna daritev, ampak ta odpustek se lahko obnovi vsakih sedem let.⁹⁶²

*Privilegiji in odpustki samostanskim bratovščinam in samostanski cerkvi klaris v Škofji Loki*⁹⁶³

Papeške listine:

- *Rim, 1717, 3. septembra:* Papež Klemen XI. podeljuje bratovščini Marijinega Brezmadežnega spočetja, ki je bila ustanovljena pri škofjeloški klariški cerkvi, posebne odpustke.
- *Rim, 1722, 17. julija:* Papež Inocenc XII. podeljuje odpustke na čast častitemu Jezusovemu in Marijinemu imenu.
- *Rim, 1725, 24. julija:* Papež Benedikt XIII. podeljuje bratovščini sv. Jožefa, ustanovljene pri cerkvi škofjeloških klaris, razne odpustke.
- *Rim, 1725, 24. julija:* Papež Benedikt XIII. podeljuje bratovščini sv. Jožefa posebne odpustke za duše v vicah.
- *Rim, 1728, 25. junija:* Papež Benedikt XIII. podeljuje moškemu in ženskem redu sv. Frančiška posebne odpustke ob slovesnosti kanonizacije Marjete Kortonske.
- *Rim, 1776, 16. januarja:* Papež Pij VI. podeljuje bratovščini Presvetega imena Jesusovega pri oltarju sv. Antona v škofjeloški klariški cerkvi posebne odpustke.
- *Rim, 1713:* Papež Klemen XI. podeljuje razne odpustke.
- Papež Klemen XIII. podeljuje privilegije velikemu oltarju v cerkvi škofjeloških klaris.

Škofovske listine:

- *Rim, 1714:* Kongregacija sv. obredov podeljuje redu sv. Frančiška dovoljenje za opravljanje officia.

⁹⁶² Kronika, str. 55, 56.

⁹⁶³ ZAL, ŠKL 113, akc. 165.

- *Gorica, 1770, 22. decembra:* Dovoljenje goriškega nadškofa za izpostavitve Najsvetejšega zakramenta na praznik presvetega Imena Jezusovega v škofjeloški klariški cerkvi.
- *Rim – samostan sv. Petra, 1776, 7. februarja:* Poročilo o raznih privilegijih in odpustkih bratovščine Presvetega imena Jezusovega v cerkvi klaris v Škofji Loki.
- *Rim – samostan sv. Petra, 1776, 9. marca:* Dokument o podelitvi privilegija oltarju sv. Antona za duše v vicah v škofjeloški klariški cerkvi.
- *Gorica, 1776, 7. aprila:* Goriški nadškof Rudolf Jožef podeljuje bratovščini Presvetega imena Jezusovega pri oltarju sv. Antona Padovanskega v škofjeloški klariški cerkvi posebne odpustke.

3.2.3. Ljubljana

V ljubljanskem klariškem samostanu pa je delovala bratovščina Srca Jezusovega. V tamkajšnji samostanski cerkvi je imela svoj bratovščinski oltar, kateremu so v oporokah številni laiki volili denar za opravljanje spominskih maš pred tem oltarjem in za krašenje le-tega.⁹⁶⁴ Drugih podatkov o tej bratovščini zaradi izgube oz. neobstoja ustreznih arhivskih virov žal nimamo. Zato na tem mestu podajam osnovna dejstva v zvezi z razvojem češčenja Srca Jezusovega in splošne značilnosti bratovščin Srca Jezusovega.

Podoba s sulico prebodene Jezusove strani je bila znana že v prvih stoletjih krščanstva (npr. pri lyonskih mučencih leta 177/178, ki naj bi jih pri mučenju krepil studenec žive vode, tekoče iz Kristusovega osrčja). Kasneje, v 12. stoletju, pa je o Srcu Jezusovem največ govoril zlasti sv. Bernard, čigar vpliv se je kazal kasneje pri mnogih mistikinih. Tako za utemeljiteljico češčenja Srca Jezusovega označujemo sv. Gertrudo Veliko (1255–1301/02), ki sodi med najstarejše mistikinje benediktinskega samostana v Helfti in je predstavljala najbolj razvit cvet srednjeveške benediktinske mistike. Nadaljevala je izročilo t. i. "zaročne mistike", vendar v liturgiji najde hrano in izraz svojega duhovnega življenja, ki je naravnano predvsem na Kristusovo človečnost.⁹⁶⁵

Naslednjo stopnjo v razvoju češčenja Srca Jezusovega (pa tudi Srca Marijinega) pa predstavljata sv. Janez Eudes in sv. Marjeta Marija Alacoque. Janez Eudes je ustanovil *kongregacijo Jezusa in Marije* z namenom, da bi

⁹⁶⁴ Glej Inventar ob samostanski razpustitvi leta 1782; v: ARS, AS 712.

⁹⁶⁵ *Zgodovina Cerkve, Srednji vek: (600–1500)*, drugi zvezek, Ljubljana 1993, str. 240, 241.

skrbela za njegova "reformna" semenišča, ki pa niso bila visokošolske ustanove, namenjene dušnopastirskemu kleru, ampak bolj podobne današnjim katehetskim tečajem. Organizacija kongregacije je bila večinoma posneta po francoskih oratorijancih, kongregacija pa je bila docela podrejena jurisdikciji škofov. Sv. Janez Eudes je učil, da pozna krščanska vera le eno duhovstvo in le enega duhovnika v pravem pomenu besede, velikega duhovnika Jezusa Kristusa. Božja ljubezen, ki se zaradi čudežev milosti razliva v pobožnih čustvih, je dobila ustrezajoče kultne simbole: *Srce Jezusovo in Srce Marijino*, ki ga je Eudes s posebno zavzetostjo širil med svojimi duhovniki in med verniki. To je bila pobožnost, ki jo je le nekaj let pozneje v samostanu sester Marijinega obiskovanja v Paray-le-Monialu z dovoljenjem svojih jezuitskih spovednikov širila Marjeta Marija Alacoque, potem ko je bila deležna prikazovanj in razodetij Srca Jezusovega. Čeprav je uradna Cerkev v začetku do te pobožnosti kazala njej lastno zadržanost (na začetku je med prepovedane knjige spadal tudi neki spis o češčenju Srca Jezusovega), širjenja te pobožnosti ni mogla več zaustaviti in jo je nato ne le odobrila, ampak jo tudi toplo priporočala.⁹⁶⁶ Tako so zlasti v začetku 18. stoletja nastale številne bratovščine, posvečene Jezusovemu presvetemu Srcu, ki pa so bile ob koncu 18. stoletja večinoma razpuščene oz. odpravljene. Glavni namen teh bratovščin je bil poleg splošnih značilnosti bratovščin (združevanje članov in skrb za bolne člane bratovščine ter karitativna dejavnost) zlasti posvetitev Srcu Jezusovemu, kar naj bi bil odgovor na ljubezen, ki nam jo je Bog skazal z učlovečenjem in odrešenjem in zadoščenje za človekove žalitve Srca Jezusovega.⁹⁶⁷

Ponoven prerod češčenja Srca Jezusovega se pojavi v drugi polovici 19. stoletja, ko je papež Pij IX. leta 1856 ustanovil praznik Srca Jezusovega (na petek po osmini praznika sv. Rešnjega Telesa); leta 1889 pa je papež Leon XIII. ta praznik povzdignil v zapovedani slovesni praznik. Praznik Srca Jezusovega skuša po nauku katoliške Cerkve "prodreti v globino in notranje jedro Kristusove skrivnosti, iz katerega pritekajo vsa božja dela za odrešenje človeštva, zlasti Kristusova kalvarijska daritev."⁹⁶⁸ V drugi polovici 19. stoletja se pojavijo ob bratovščinah Jezusovega brezmadežnega Srca tudi misijonarji

⁹⁶⁶ *Zgodovina Cerkve, Reformacija in protireformacija (1500–1715)*, tretji zvezek, Ljubljana 1994, str. 221, 222.

⁹⁶⁷ *Leto svetnikov*, II. del (april–junij), *Praznik presvetega Srca Jezusovega*, Mohorjeva družba, Celje 2000.

⁹⁶⁸ *Ibidem*.

Srca Jezusovega (ust. 1854), duhovniki Srca Jezusovega (ust. 1876), razne družbe Jezusovega brezmadežnega srca, pa tudi redovnice – sestre Jezusovega brezmadežnega Srca.⁹⁶⁹

Na Slovenskem so danes posvečene Srcu Jezusovemu štiri župnijske in pet podružničnih cerkva.

Podobica mekinjske bratovščine Marijinega Brezmadežnega Srca iz ok. l. 1720. V spodnjem delu podobice je prva znana upodobitev današnjega župnišča (nekdaj dvorec Gallenbergov), ki je bilo dozidano mekinjski cerkvi ok. leta 1700. Na strehi severnega trakta velikega samostanskega atrija je viden tudi manjši zvonik, ki ga danes ni več.

⁹⁶⁹ Mayers Lexikon, 5. Band (Germanium bis Hornbaum), 7. Auflage, Leipzig 1926, str. 1476, 1477.

4. Ostale dejavnosti kranjskih klariških samostanov

Med dejavnosti tako moških kot ženskih samostanov so vsekakor sodile tudi: zdravstvena dejavnost, pevsko-glasbena ter literarno-prepisovaljska dejavnost. Ker pa za klarise na Kranjskem o teh dejavnostih obstaja zelo malo arhivski virov in še ti so zelo skopi, sem sklenil vse to združiti pod en naslov.

Lekarniško-zdravstvena dejavnost

V preteklosti so bili samostani oz. njihove lekarne pomembni centri zdravilno-zdravstvene dejavnosti. Čeprav klariški samostani nimajo pomoči bolnikom v svojem osnovnem poslanstvu, nam nekateri ohranjeni viri dokazujejo, da so se kranjski klariški samostani vendarle ukvarjali tudi s to dejavnostjo. Tako nam mrliška knjiga za umrlo mekinjsko opatinjo Dorotejo Sidonijo Gallenberg poroča, da je bila zelo vešča v zdravilstvu in jo imenuje kar "zavetje bolnikov", zato ob njeni smrti "ni jokalo le samostan, ampak tudi okoliški prebivalci."⁹⁷⁰ To pomeni, da njena zdravilstvena dejavnost ni ostaja zgolj znotraj samostanskih zidov, ampak so je bili deležni tudi okoliški prebivalci. Kaj več nam viri o zdravilstveni in zdravstveni dejavnosti mekinjskega samostana ne poročajo. Na žalost se ni ohranil niti popis predmetov in zdravilnih mešanic mekinjske samostanske lekarne ob razpustitvi samostana. O lekarniški dejavnosti klaris nam daje zelo skope podatke tudi kronika škofjeloških klaris, saj se ta dejavnost omenja le enkrat: omenja se Marija Beatrika Rasp (umrla 12. septembra 1737), ki je bila "polnih dvajset let zelo skrbna lekarnarka in je ni zanimalo nič drugega kot pomoč in dobro počutje ljudi."⁹⁷¹ Zato pa nam toliko več podrobnosti o obsegu samostanske lekarne prinaša popis lekarne ljubljanskih klaris leta 1782, kjer je moč najti zares raznoliko ponudbo: od posušenih in zmletih zelišč do raznih mazil, "zdravilnih vodíc" in olj ter pripomočkov za pripravo različnih zdravilnih mešanic.⁹⁷² Slednje je tudi dokaz, da so vse te zdravilne mešanice pripravljale ljubljanske klarise same.

⁹⁷⁰ NŠAL, Mrliška knjiga lokalije Mekinj 1728–84.

⁹⁷¹ Mrliška knjiga škofjeloških klaris, str. 74, 75.

⁹⁷² ARS, AS 712, Samostan klaris v Ljubljani (1632–1782), *Inventar celotnega premoženja samostana sv. Klare v Ljubljani ob njegovi ukinitvi 1782*, str. 56–61.

Pevsko-glasbena dejavnost

Ena od prednosti (ne pa tudi izključni pogoj) pri sprejemu redovnih kandidatkinj in novink v samostan je bila vsekakor tudi njihova pevsko-glasbena nadarjenost. Petje je bilo pomemben sestavni del tako pri molitvi brevirja kot tudi pri bogoslužju, še zlasti prazničnem. Vendar imamo za kranjske klarise ohranjenih zelo malo arhivskih virov o tej dejavnosti. Še največ podatkov imamo za škofjeloški samostan. Lepo nunsko petje omenja leta 1486 v svojem popotnem dnevniku že cerkveni vizitator Paolo Santonino, ki navaja, da je bil "zadnjega avgusta v cerkvi škofjeloških klaris pri maši, ki jo je spremljalo odlično nunsko petje."⁹⁷³ Zanimiv je tudi podatek v kroniki škofjeloških klaris, da so leta 1692 skušali v samostanu uvesti namesto igranja na orgle igranje na gosli "zaradi mnjenja in svetovanja mnogih ljudi, da bi bilo za kor dobro, če bi s spremljevalnim igranjem malce zaobšli staro navado ter bi orglam in naravnim glasovom dodali novo lepoto." To pa očitno, po navedbah Kronike, "Bogu ni bilo všeč in je podobno kot v Babilonu jezike, zmešal sestrām jezike hotenja oz. želja, tako da se niso mogle med seboj enodušno sporazumeti, ali ohraniti začeto navado igranja gosli tudi v prihodnje ali ne." Odločile so se za odpravo gosli, deloma zaradi povzročanja nemira, ker zelo moti samostansko tišino, ki je namenjena opravljanju pobožnosti, molitvi in branju duhovnih knjig. Istega mnjenja je bil tudi samostanski spovednik; on je končno dal predlog, pritrđile pa so mu tudi opatinja in večina sester, da se z igranjem gosli popolnoma prekinе, ker te tudi ne ustrezajo popolnoma klariškemu Vodilu in konstitucijam ter prinašajo več nevšečnosti kot koristi.⁹⁷⁴

Da je glasba v škofjeloškem samostanu očitno zavzemala pomembno mesto, dokazuje konec 60-tih let 18. stoletja tudi dejstvo, da je škofjeloška opatinja Marija Frančiška Križaj sprejela v škofjeloški samostan celo tri novinke, doma iz čeških Sudetov (okolica Karlovih Varov).⁹⁷⁵ V ljubljanskem in mekinjskem samostanu pa o glasbeni dejavnosti tamkajšnjih klaris izvemo v glavnem iz omembe v vizitacijskih poročilih o tem, koliko redovnic je bilo "pevk".⁹⁷⁶

⁹⁷³ Pavel Santonino, *Popotni dnevniki 1485–1487*, Celovec – Dunaj – Ljubljana, 1991.

⁹⁷⁴ Kronika, str. 39, 40.

⁹⁷⁵ Kronika, str. 81, 82.

⁹⁷⁶ NŠAL, KAL I., fasc. 28.

Literarno-prepisovateljska dejavnost

Do sedaj ni iz obravnavanih klariških samostanov znan noben, za literarno zgodovino pomembnejši rokopis ali srednjeveški kodeks, ki bi se bil ohranil do današnjih dni. Edini ohranjeni rokopisi, za katere obstaja velika verjetnost, da so nastali v teh samostanih, so samostanske konstitucije vseh treh samostanov in pa ceremoniala mekinjskih in škofjeloških klaris; vse to izhaja pretežno šele iz 18. stoletja, nobenega rokopisa pa ni iz obdobja srednjega veka.

Glede pisateljske dejavnosti klaris pa velja omeniti zgolj podatek, da naj bi v prejšnjih poglavjih citirano knjižico pravil mekinjske bratovščine Marijinega Brezmadežnega Srca napisala neka (neznana) mekinjska klarisa.⁹⁷⁷ Ostalih oblik pisateljske ali morda pesniške dejavnosti katere od kranjskih klaris ni zaslediti, čeprav je glede na stopnjo njihove izobraženosti čisto mogoče, da so se ukvarjale tudi s tem.

Upodobitev na banderu mekinjske bratovščine Marijinega Brezmadežnega Srca iz ok. leta 1720
(hrani Slovenski verski muzej)

⁹⁷⁷ Tudi po temeljitem pregledu originala knjižice, ki se hrani v NUK v Ljubljani, ni mogoče ugotoviti avtorice te knjižice, zato se lahko naslonimo le na navedbo F. Riharja v knjigi *Bratovščina Marijinega Prečistega Srca v Mekinjah na Kranjskem*, da naj bi knjižico napisala "roka neke v klariški samostanski grobnici počivajoče klarise."

5. Pečati samostanov klaris na Kranjskem

Samostani klaris na nekdanjem Kranjskem so, tako kot drugi pravni subjekti v preteklosti, za pečenje listin v pravno-poslovnem življenju uporabljali različne pečate ter z njimi zagotavljali večjo verodostojnost in pravno veljavnost zapisanega teksta. Mekinjski in škofjeloški samostan imata najstarejša ohranjena pečata iz 14. stoletja, torej že iz najzgodnejšega obdobja njunega obstoja. V 60-tih letih 17. stoletja, torej že kmalu po ustanovitvi, pa imamo tudi pečat ljubljanskega samostana. Doslej so bili v strokovni literaturi predstavljeni le trije pečati mekinjskega in dva pečata škofjeloškega samostana – vsi iz srednjega veka; manjkal pa je pregled pečatov za novoveško obdobje (do razpustitve leta 1782) in medsebojna primerjava vseh pečatov. V pričujočem pregledu so predstavljeni najprej posamezni ohranjeni pečati obravnavanih samostanov, na koncu pa nekaj ugotovitev na podlagi medsebojne primerjave vseh pečatov.

Pečati samostana v Mekinjah

Najstarejši pečat tega samostana je ohranjen na listini iz leta 1339.⁹⁷⁸ Danes močno poškodovan pečat je koničasto ovalne oblike, velik je 36 x 65 mm, odtisnjen pa je v temno zeleno obarvan vosek v skodelico iz naravnega voska. Od napisa je mogoče prebrati le: ...ORD. S. CLARE IN MINCHENDORF. Podoba kaže na prestolu sedečo osebo (najverjetneje Marijo) in pod njo klečečo redovnico.⁹⁷⁹

Leta 1381 pa je opatinja Ana s Pšate (!) na neko listino obesila nov pečat konventa.⁹⁸⁰ Tudi ta je koničasto ovalne oblike, velik 28 x 54 mm, zgornja in spodnja konica sta odbiti, rob pa je okrušen.⁹⁸¹ Odtisnjen je v rumeno-rjav (najverjetneje naravni) vosek. Od napisa v gotski minuskuli je danes mogoče prebrati le: ...CONVENTUS... MINCHENDORF..., podoba, ki je slabo ohranjena, pa kaže oznanjenje Mariji. Na pečatni upodobitvi vidimo angela (Gabrijela) in Marijo, nad njima je oblak, v katerem je Bog Oče, v spodnji konici pečata pa je neko (nerazločno vidno) polnilo.

⁹⁷⁸ ARS, AS 1063, Zbirka listin, Listine samostana Mekinje: 1339, oktober 27.

⁹⁷⁹ Božo Otrepec, Srednjeveški samostanski pečati na Slovenskem, v: *Samostani v srednjeveških listinah na Slovenskem*, ARS, Ljubljana 1993, str. 51, 52.

⁹⁸⁰ ARS, AS 1063, Listine samostana Mekinje: 1381, marec 21.

⁹⁸¹ B. Otrepec, n. d., str. 51–52.

Deset let kasneje je opatinja Elizabeta Paradeiser na neko listino obesila pečat konventa,⁹⁸² ki ima tudi koničasto-ovalno obliko, velik je 38 x 64 mm. Odtisnjen je v naravni vosek. Napis v latinski pisavi se v glasi: + S. CONVENTVS. DOMVS. SORORVM. IN. MINCHENDORF. Podoba kaže Marijo z Jezuškom v levici, sedečo na bogato okrašenem prestolu. Oba imata svetniški sij okrog glave. Prestol je spredaj sestavljen iz dveh nizov palic, obod pa iz enega niza, pa tudi sam sedež je iz njih. Tla pod prestolom so sestavljena iz kvadratnih plošč. Na dnu pečata kleči redovnica, ki dviga roke v molitvi.⁹⁸³ Motiv upodobitve na pečatu je torej identičen tistemu iz leta 1339, le da je podoba na prestolu sedeče Matere Božje ohranjena v celoti.

V 15. stoletju pa je samostan začel uporabljati tip pečata, ki se v svoji upodobitvi navezuje na pečat iz leta 1381. Njegov medeninast pečatnik se je – kot edini od vseh naših samostanskih pečatnikov – ohranil do danes v zbirki pečatnikov Narodnega muzeja v Ljubljani. Tudi ta je koničasto-ovalne oblike, velik 30 x 50 mm, napis na zunanem robu pečata pa se v gotških minuskulnih črkah glasi: *Singulum monasteri sororum ordinis sce Clare Minchendorf*. Podoba na pečatu kaže prizor oznanjenja Mariji: na levi strani je skoraj klečeči angel z lilijo v roki, na desni strani pa Marija. Med obema likoma je okrogla vaza z lilijami, nad njima je v oblaku Bog Oče z nimbom, pod njima pa bisernato polnilo v obliki črke Y.⁹⁸⁴ Odtis tega pečatnika je danes ohranjen kot viseči voščeni pečat na dveh izstavljenih listinah mekinjskega konventa, od katerih prva izhaja iz leta 1533,⁹⁸⁵ druga pa iz leta 1611.⁹⁸⁶ Kot vtisnjen na papir pa se obravnavani odtis pečatnika pojavlja na dokumentih iz druge polovice 17. stoletja: prva dva sta iz let 1667 in 1668,⁹⁸⁷ naslednja dva iz 1684⁹⁸⁸ in 1685,⁹⁸⁹ zadnji doslej znani pa je iz leta 1689.⁹⁹⁰ Pri tem velja omeniti, da so pravkar našete pečate pečatili s tehniko, ki se je razvila, ko so za zapisovanje listin začeli uporabljati papir: pečat so namreč vtisnili v papir, ki je prekril voščeno plast. Najprej so na list pečatenega dokumenta nanесли rdeč vosek in ga pokrili z izstriženim kvadratnim papirjem, vse

⁹⁸² ARS, AS 1063, Listine samostana Mekinje, 1391 december 19.

⁹⁸³ B. Otorepec, n.d., str. 51–52.

⁹⁸⁴ Ibidem.

⁹⁸⁵ ARS, AS 1063, Listine samostana Mekinje, 1533 februar 2.

⁹⁸⁶ Ibidem, 1611 februar 17.

⁹⁸⁷ ARS, AS 730, Gospostvo Dol (1477–1875), fasc. 148, drugi snopič, str. 224, 226.

⁹⁸⁸ Ibidem, str. 387.

⁹⁸⁹ NŠAL, KAL, fasc. 105, št. 8 (Listina 1685 I. 15.)

⁹⁹⁰ ARS, AS 730, Gospostvo Dol (1477–1875), fasc. 148, drugi snopič, str. 243.

skupaj pa stisnili z medeninastim pečatnikom. Tako je nastal pečat, katerega površina je bela oz. iz papirja, na drugi strani pečatenega lista pa je opaziti sploščen rdeč vosek.

V letu 1680 zasledimo še neko posebnost pri pečenju mekinjskih listin. Opatinja Klara Golijanič je namreč na neko listino⁹⁹¹ obesila kar dva konventna pečata, čeprav je bil eden očitno mišljen kot pečat k podpisu opatinje, drugi pa kot pečat k podpisu celotnega konventa.⁹⁹² To nedvomno nakazuje na uporabo konventnega pečata kot nadomestila za pečat opatinje, ker le-ta v Mekinjah takrat še ni obstajal. Oba pečata sta okrogle oblike in vtisnjena v rdeče-oranžni vosek, shranjena pa sta v leseni škatlici s pokrovom. Pri obeh gre za viseča pečata; visita namreč na rdeči (svileni?) vrivci, ki povezuje več strani obsegajočo listino in se na spodnjem delu razdeli na tri tanjše vrvice, za vsak obešeni pečat po eno.⁹⁹³ Upodobitev na enem od obeh obravnavanih pečatov je identična z upodobitvijo na samostanskih pečatih iz let 1339 in 1391, le da je izredno lepo ohranjena: gre za upodobitev Božje Matere, ki v rokah drži dete Jezusa in sedi na razkošnem prestolu, sestavljenem iz dveh nizov palic. Pod njo (v spodnjem delu pečata) kleči ženska oseba, najverjetneje redovnica – morda celo opatinja, ki sklepa roke v molitvi. Dimenzija pečatnega ulitka je 30 x 50 mm. Najverjetneje je bil prav ta pečat mišljen kot "nadomestilo" za pečat opatinje.⁹⁹⁴ Drugi pečat pa je v pečatni upodobitvi identičen s pečati iz let 1381, 1533 ter 1611 in prikazuje oznanjenje Mariji (angel z lilijo in Marija). Dimenzija pečatnega ulitka je 37 x 60 mm.

Ravno v tem času pa pri mekinjskem samostanu ugotovimo novost v pečenju, ki kaže na poudarjanje službe samostanske opatinje. Opatinja Klara Golijanič je namreč v 80-tih letih 17. stoletja za pečenje samostanskih dokumentov začela uporabljati poleg konventnega pečata še pečat s svojim

⁹⁹¹ ARS, AS 1063, Listine samostana Mekinje: 1680, januar 24. Vsebina: Opatinja Klara Golijanič (Gallianizin) priznava Gallenbergom s podpisom gorenjskega arhidiakona Mihaela Ferrija dedno odvetništvo nad mekinjskim samostanom.

⁹⁹² Iz napisa na robu obeh pečatov je razvidno, da gre pri obeh nedvomno za konventna pečata; da je eden opatinjin, drugi pa konventov, razberemo iz same listine, kjer na koncu med drugim piše: "...versigel mit mein(em) Schwester Clara Gallianizin Abbtissin und auch mit des Convents anhangenden Insigl,..."

⁹⁹³ Kot tretji pečat se na omenjeni listini namreč pojavlja še pečat gorenjskega arhidiakona Mihaela Ferrija.

⁹⁹⁴ Na to sklepamo predvsem na podlagi dejstva, da se na upodobitvah na srednjeveških pečatih velesovske priorice v spodnjem delu pečata pod osrednjim motivom, ki predstavlja bodisi Marijo na prestolu bodisi oznanjenje Mariji, vedno pojavlja klečeča redovnica – priorica.

rodbinskim grbom⁹⁹⁵ (okrogel in v rdečem vosku, premera cca. 15 mm) ali celo zgolj slednjega.⁹⁹⁶ To tradicijo je prevzela ter jo do konca izpopolnila oz. nadgradila njena naslednica Katarina Attems.⁹⁹⁷ Ta je namreč na začetku 90-tyh let 17. stoletja⁹⁹⁸ začela uporabljati povsem nov tip pečata, ki ga doslej pri mekinjskem samostanu še ni bilo zaslediti, je pa kasneje v 18. stoletju pri pečatenju samostanskih listin in ostalih dokumentov popolnoma nadomestil konventni pečat. Gre za pečat samostanskega predstojnika oz. v mekinjskem primeru pečat opatinje, kakršnega so kranjski moški samostani začeli uporabljati že v 13. stoletju (opatov pečat), velesovske dominikanke pa okrog leta 1330 (pečat priorice).⁹⁹⁹ Pri sami upodobitvi na opatinjinem pečatu pa takoj ugotovimo, da ima le malo skupnega z upodobitvami na omenjenih srednjeveških pečatih samostanskih predstojnikov, saj je pri njem v glavnem zaslediti značilnosti ženskih plemiških pečatov.¹⁰⁰⁰ Pri tem mislimo na dejstvo, da se na pečatni upodobitvi pojavlja heraldični portret opatinje; in sicer gre za tisto vrsto heraldičnega portreta, kjer se izstaviteljica predstavi s kombinacijo dveh grbov: rodbinskega (očetovega) in grba samostanskih dednih odvetnikov Gallenbergov (nadomestilo za možev pečat svetnih plemkinj). Te značilnosti pa srednjeveški pečati predstojnikov nimajo, saj so na njih večinoma upodobljeni bodisi svetniki bodisi redovnik – opat z opatsko palico: da je šlo za predstojnikov pečat, lahko razberemo zgolj iz napisa na robu pečata.

Obravnavani (mekinjski) pečat je okrogle oblike in odtisnjen v rdečem vosku. Na njem sta upodobljeni krona in opatinjska palica. Pod krono sta dva grba, na vsaki strani opatinjske palice po eden: na levi (heraldično desni) grb samostanskih dednih odvetnikov Gallenbergov in na desni (heraldično levi) opatinjin rodbinski (Attemsov) grb. Napis v inicialkah se glasi: na levi strani CVA (*Catarina von Attems*), na desni pa AZM (*Abbatissa zu Münkendorf*). Eden od obeh (do danes odkritih) ohranjenih pečatov je vtisnjen na papir

⁹⁹⁵ NŠAL, KAL, fasc. 105, št. 8 (Listina 1685 l. 15.)

⁹⁹⁶ ARS, AS 730, Gospostvo Dol (1477–1875), fasc. 148., str. 387.

⁹⁹⁷ Neposredno je Golijaničevi sicer sledila Terezija Haller (1685–1689), vendar doslej nimamo odkritih nobenih pečatenj iz njenega obdobja. Verjetno je za pečatenje uporabljala le konventni (papirnat) pečat, morda tudi v kombinaciji s pečatom svojega rodbinskega grba, tako kot njena predhodnica.

⁹⁹⁸ V prvem letu svojega opatovanja, leta 1689, je uporabljala za pečatenje še t. i. "papirnat" pečat (oznanjenje Mariji).

⁹⁹⁹ B. Otorepec, n.d., str. 37.

¹⁰⁰⁰ Več glej: Katja Žvanut Mahnič, Srednjeveški ženski pečati, v *Ženske skozi zgodovino – Zbornik referatov 32. zborovanja slovenskih zgodovinarjev, Celje 2004*.

(premer cca. 10 mm)¹⁰⁰¹ – na tem pečatu je za razliko od visečega pečata pod obema grboma oz. v predelu spodnjega dela opatinjske palice upodobljena tudi (Kristusova?) glava, drugi pa visi na vrvi in je shranjen v okrogli leseni škatlici s pokrovom (premer cca. 40 mm).¹⁰⁰² Oba pečata izhajata iz 90-tih let 17. stoletja.¹⁰⁰³ Posebno vprašanje, na katerega ne moremo natančno odgovoriti pa je, ali je bil ta tip pečata mišljen izključno kot pečat opatinje ali kot pečat opatinje in konventa hkrati. Iz samega napisa na pečatu bi se bolj sklepalo na prvo možnost, iz dejanske uporabe pa na drugo.

Podpis dednega odvetnika Jurija Žige Gallenberga z rodbinskim pečatom (levo) in podpis opatinje Katarine Attems s konventnim pečatom (desno) iz l. 1689

(ARS, AS 730, Gospostvo Dol (1477–1875), fasc. 148, str. 243)

V 18. stoletju so mekinjske opatinje ob povečanju obsega pisarniškega poslovanja verjetno zaradi praktičnosti uporabljale za pečatenje na papir vtisnjeni manjši (premera cca. 15–20 mm) okrogel rdeč voščen pečat, ki ima vse značilnosti pečata opatinje Katarine Attems, le da so grb na desni strani vsakič nadomestili z rodbinskim grbom vsakokratne opatinje. Na pečatu Leo-

¹⁰⁰¹ ARS, AS 1063, Listine kronološke serije: 1692, februar 8. Vsebina: Ženitno pismo za nekega mekinjskega podložnika.

¹⁰⁰² ARS, AS 1063, Listine samostana Mekinje 1696, marec 12. Vsebina: Poravnava med klarisami Mekinje in plemičem Ferdinandom Brembenfeldom.

¹⁰⁰³ Ravno v tem obdobju (ok. 1700) pa je dala opatinja Katarina Attems poslikati novozgrajeno kapelo sv. Kolomana s freskami grbov mekinjskih opatinj, kjer gre za isti koncept upodobitve (heraldični portret s kombinacijo dveh grbov), ki ga srečamo že na pečatni upodobitvi.

poldine Maksimilijane Gallenberg se tako nahajata dva gallenberška grba, v manjšem prostoru med obema grboma in krono, kjer je srednji del opatinjske palice, pa je upodobljena (Kristusova?) glava; nad grbovno upodobitvijo je polkrožni napis s kraticama: na levi strani LVG (*Leopoldina von Gallenberg*), na desni pa AZM (*Abbatissa zu Münkendorf*). Pri grbu Ane Bernardine Batthyani pa na istem mestu zasledimo napis: na levi BVB (*Bernardina von Batthyani*), na desni pa AZM (*Abbatissa zu Münkendorf*).

Pečati samostana v Škofji Loki

Pečat škofjeloškega samostana klaris se pojavi zelo kmalu po ustanovitvi samostana, saj ga najdemo že na neki listini iz novembra 1358, ki jo je izdala opatinja Gizela Blagoviška.¹⁰⁰⁴ Gre za viseč samostanski pečat koničasto ovalne oblike, velikosti 34 x 62 mm, odtisnjen v modro vijoličast vosek in ima latinski napis: +S.SORORVM.CONNVENTVS.SANCTE.CLARE.IN.LOK. Razgibana pečatna podoba kaže na vrhu podobo Križanega na oblaku, pod njim dva bogata gotska koničasta oboka s filialama na vrhu. V njih je prizor označenja Mariji, levo angel, desno Marija, med njima pa cerkvena stavba z zvonikom. Pod tem je v niši klečeča redovnica. Rob napisa na zunanji in notranji strani je iz niza drobnih biserov, ki krasijo tudi oba gotska oboka, pa tudi svetniška sijaja sta izdelana iz njih.¹⁰⁰⁵ Enak pečat je ohranjen tudi na listini iz leta 1474, odtisnjen v rdeč vosek in prelomljen po višini.¹⁰⁰⁶

V novem veku, zlasti v 18. stoletju, v dokumentih zasledimo nov tip škofjeloškega samostanskega pečata. Bil je manjši (premer cca. 15–20 mm) in okrogle oblike ter vtisnjen v rdeč vosek.¹⁰⁰⁷ Uporabljali so vtisnjen pečat. Na njem je upodobljena Marija, ki ima roke sklenjene v molitvi. Okrog njene podobe je pokončen ovalen krog, iz katerega izhajajo žarki. Ob robu pečata je latinski napis: + MONS.CLARAE LOCOPOLI+.

Pečati samostana v Ljubljani

Iz doslej pregledanih virov je razvidno, da je ljubljanski klariški samostan začel uporabljati svoj (konventni) pečat že kmalu po svoji ustanovitvi. Po doslej pregledanih virih je vseskozi uporabljal le en tip pečata: šlo je za

¹⁰⁰⁴ ARS, AS 1063, Listine samostana Bistra: 1358, november 8.

¹⁰⁰⁵ B. Otorepec, n.d., str. 52.

¹⁰⁰⁶ ARS, AS 1063, Listine kronološke serije: 1474, september 27.

¹⁰⁰⁷ ZAL, LJU 488, Cod. XIII. - Računske knjige ljubljanskega magistrata in njihove priloge.

majhen (premer cca 15–20 mm) okrogel v redeči vosek vtisnjen pečat. Na njem je zapisan Kristusov monogram IHS, ki ima na sredini manjši križec. Monogram obkroža krog, iz katerega izhajajo črte oz. žarki. Med črtami, ki ustvarjajo nekakšna polja, je moč razbrati latinski napis: + MON. CLARA. LABACI.¹⁰⁰⁸

Skupne značilnosti pečatov kranjskih samostanov klaris

V srednjeveškem obdobju zasledimo, da sta tako mekinjski kot škofjeloški samostan uporabljala za pečenje listin le konventni pečat, ki je bil viseč in ne vtisnjen. O pečatu opatinje, ki so jih uporabljali kranjski moški, pa tudi ženski samostani, ni nikjer sledu. Kasneje, verjetno šele ob koncu 17. stoletja, pa je mekinjski samostan začel uporabljati opatinjin pečat, ki je bil v začetku bodisi viseč bodisi vtisnjen, kasneje zgolj vtisnjen. Upodobitev na njem je bila vzeta predvsem iz tradicije ženskih plemiških pečatov. Škofjeloški samostan pa je vseskozi uporabljal zgolj konventni pečat. Zgolj konventni pečat je vseskozi uporabljal tudi ljubljanski samostan. Pri tem je zanimivo, da so se ljubljanske opatinje na listinah vseskozi podpisovale le s svojim redovnim imenom brez priimka, škofjeloške in mekinjske pa vedno tudi s priimkom oz. rodbinskim imenom.

Kot osrednji lik se na upodobitvah konventnih pečatov v Mekinjah in Škofji Loki pojavlja Božja Mati, upodobljena bodisi z Detetom Jezusom v naročju bodisi z angelom Gabrijelom v prizoru oznanjenja Mariji. Ljubljanski samostan je v tem pogledu izjema in uporablja kot upodobitveni element konventnega pečata Kristusov monogram IHS, ki izhaja iz jezuitske tradicije pečatnih upodobitev.¹⁰⁰⁹

Glede dimenzij pečatov je razvidno, da so bili v srednjem veku sorazmerno veliki in obešeni na izstavljenе listine, kljub temu pa največje pečate najdemo v 80-tih letih 17. stoletja; nato pa se njihova velikost začne zelo zmanjševati. V drugi polovici 60-tih let, sredi 80-tih in v 90-tih letih 17. stoletja najdemo že tudi manjše pečate, ki so bili vtisnjeni na papir. Večinoma gre za pečenje v rdečem vosku. V 18. stoletju pa imamo ohranjene le manjše okrogle pečate v rdečem vosku premera cca. 15–20 mm, saj so jih v znatnem povečanju pisarniškega poslovanja tudi lažje uporabljali.

¹⁰⁰⁸ ZAL, ibidem.

¹⁰⁰⁹ Enak upodobitveni element (IHS) zasledimo v 18. stoletju tudi na pečatu uršulinskega samostana v Ljubljani (ZAL, ibidem; ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko).

6. Problematizacija izvora "mekinjske božične zibelke"

O etnološkem in umetnostno-zgodovinskem pomenu samostanov klaris je bilo do sedaj že kar nekaj napisanega, zato ne bi ponavljali že zapisanih dejstev.¹⁰¹⁰ Zato na tem mestu nekoliko podrobneje predstavljamo le izsledke raziskav oz. ugotavljanja izvora enega od najpomembnejših, do danes ohranjenih eventuelno klariških predmetov, pomembnega zlasti za slovensko umetnostno zgodovino in etnologijo: t. i. "mekinjske božične zibelke".

V dosedanjih objavah smo že večkrat citirali članek Nika Kureta, *Mekinjska božična zibelka*, objavljenega v Zborniku za umetnostno zgodovino leta 1959. V njem se avtor posveča ugotavljanju izvora, namena in pomena lesene zibelke z voščenim detetom Jezusom, ki je iz starološke Strahlove graščine kot del njegove zapuščine prispel v letih pred drugo svetovno vojno v Slovenski etnografski muzej (kjer je dobil inv. št. 107). Glede izvora zibelke avtor ugotavlja, da zibelka ne izhaja iz Velesovega, kot so na podlagi napačnega prevoda oz. zamenjave nemškega imena Mekinje (*Münkendorf*) za Velesovo (*Michelstätten*) v prevzemnem seznamu sklepali do tedaj, ampak da izvira iz Mekinj. Svojo tezo je podkrepil tudi z zagotovilom nekaterih Strahlovih znancev, da so Strahlovi dobili zibelko v Kamniku "z ustnim izročilom, da je zibelka iz Mekinj."¹⁰¹¹

Ob tem pa se je zanimivo soočiti tudi z morebitnimi pisnimi viri o obstoju te zibelke, ki bi nam lahko dale stoodstoten odgovor, komu je ta zibelka pripadala. Vendar so raziskave v okviru preučevanja virov za doktorsko disertacijo ponudile več vprašanj kot odgovorov, zato stoodstotnega odgovora tudi sedaj ne moremo dati. Stanje raziskav pa je sledeče:

Najprej so bili pregledani inventarji ob razpustitvi za vse tri klariške samostane in še za velesovski samostan dominikank. Niti v enem ni najti karkoli, kar bi neposredno dokazovalo obstoj zibelke. Ohranil se je celo zapisnik z licitacije nekaterih samostanskih predmetov razpuščenih samostanov s Kranjskega v letu 1783, vendar tudi tam ni najti nobene sledi ne o zibelki ne o voščenem detetu Jezusu.¹⁰¹² Tako lahko popolnoma izključimo možnost, da bi zibelka prišla v Kamnik bodisi iz Mekinj bodisi iz kateregakoli od omenjenih

¹⁰¹⁰ Glej D. Hančič, *Sedemsto let klaris*.

¹⁰¹¹ Več glej Niko Kuret, *Mekinjska božična zibelka*, v: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, let. 5/6 (1959), str. 531–541.

¹⁰¹² ARS, AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 246. Glej inventarje in licitacijske zapisnike razpuščenih kranjskih samostanov.

samostanov preko licitacije oz nakupa na dražbi. Edino, kar lahko na podlagi neobstoja zibelke v samostanskih inventarjih ugotovimo, je dejstvo, da zibelka verjetno ni služila javnemu obrednemu zibanju deteta Jezusa v božičnem času v eni od samostanskih cerkva (kar eno od mogočih razlag namena zibelke omenja Kuret), pač pa je šlo za "zasebno" pobožnost redovnic. Tako so ob razpustitvi vladni komisariji morda šteli zibelko podobno kot razne molitvenike in podobice za "osebno stvar" redovnic, zato je niso vnesli v popis samostanskih predmetov.

Edini podatek, ki na osnovi inventarjev posredno nekako nakazuje obstoj božične zibelke, zasledimo v razpustitvenem popisu ljubljanskega samostana, kjer se v rubriki "*slike, bakrorezi in kipi*" omenjata dva oblečena voščena kipca deteta Jezusa (*zwei angekleyd Waxene Kindeln*).¹⁰¹³ Nikjer v inventarju pa se ne omenja lesena zibelka, zato se takoj poraja dilema, ali lahko ta dva voščena kipca povežemo z božično zibelko.

Na drugi strani obstaja veliko večja verjetnost, da bi božična zibelka prišla v Kamnik iz Ljubljane ali iz Škofje Loke kot iz bližnjih Mekinj; to tezo utemeljujemo z dejstvom, da so vse mekinjske klarise odšle po razpustitvi samostana v Velesovo, kar nekaj sekulariziranih ljubljanskih in škofojeloških klaris, vključno z zadnjima samostanskima opatinjama, pa je leta 1782 prišlo v Kamnik živeti po različnih meščanskih hišah. Tako je mogoče, da je kaka ljubljanska ali škofojeloška klarisa prinesla s seboj za osebno pobožnost tudi omenjeno zibelko: po njeni smrti pa so pač mlajše generacije lastnikov tiste hiše zaradi bližine Mekinj menile, da je zibelka iz Mekinj in ne iz (20 km oddaljene) Ljubljane ali Škofje Loke. Veliko večja verjetnost, da je zibelka iz Mekinj, bi namreč bila, če bi jo Strahlovi dobili v Velesovem, saj so se ravno tam ohranile tudi konstitucije in ceremonial mekinjskih klaris (kar so pozneje po prevzemu v (N)ŠAL sicer pomotoma pripisali velesovskim dominikankam). Da gre izvor zibelke iskati v omenjenih samostanih, dokazuje tudi dejstvo, da je bila izhodišče obrednega zibanja salzburška cerkvena provinca ter da se je razširilo obredno zibanje zlasti na Bavarskem in Tirolskem: ravno iz tega območja pa je prišlo v škofojeloški in ljubljanski samostan kar nekaj deklet (ki so morda ta običaj prinesle s seboj na Kranjsko), medtem ko je mekinjski samostan v drugi polovici 17. in v 18. stoletju ostajal "rezerviran" bolj ali manj za dekleta s Kranjskega (zasledimo morda le še kako Štajerko, nikakor pa ne Bavark ali Tirolk kot v Škofji Loki ali Ljubljani). Tako samostan

¹⁰¹³ ARS, AS 712, Samostan klaris v Ljubljani (1632–1782), *Inventar premoženja samostana sv. Klare v Ljubljani ob njegovi razpustitvi 1782*, str. 28.

Mekinje kot mogoč izvor zibelke odpade.

S tem pa dileme o izvoru zibelke še zdaleč ni konec; zaradi povsem naključnega odkritja nekega podatka v ceremonialu velesovskih dominikank se namreč poraja vprašanje, če morda zibelka vendarle pripada velesovskim dominikankam. V obrazcu obreda ob slovesnosti redovne preobleke v omenjenem samostanu namreč piše, da dekle – redovna kandidatka na začetku obreda pristopi skozi samostansko cerkev k oltarju, držeč v rokah dete Jezusa (*Jesu Kindel*) ali križ (*crucifix*).¹⁰¹⁴ Verjetno je mišljena voščena lutka, ki predstavlja Dete Jezusa (o zibelki pa spet ni nikjer govora). Vendar bi bilo v tem primeru spet verjetneje, da bi Strahlovi zibelko dobili od župnijskega urada Velesovo, kakor da bi zibelka najprej priromala v Kamnik in od tam v Škofjo Loko. Tudi vse dominikanke so namreč po razpustitvi še naprej živele v Velesovem, celo v isti samostanski stavbi kot dotlej. Da bi Dete Jezusa uporabljale pri svojih obredih oz. največjih redovnih slovesnostih, kot so redovna preobleka, redovne zaobljube ali umestitev opatinje, katere od kranjskih klaris, pa lahko na podlagi temeljitega pregleda ohranjenih klariških samostanskih ceremonialov in konstitucij popolnoma izključimo.

Tako glede na povedano lahko sklepamo, da je verjetnost izvora zibelke v naslednjem vrstnem redu: Ljubljana, Škofja Loka, Velesovo in šele na zadnjem mestu Mekinje.

¹⁰¹⁴ NŠAL, KAL I., fasc. 28.

7. Sklep

Glavne ugotovitve tretjega dela, kjer so predstavljene najpomembnejše dejavnosti klariških samostanov:

- Samostani klaris so odigrali pomembno vlogo pri izobraževanju ženske mladine najvišjih družbenih slojev. V samostansko šolo so sprejemali vsa dekleta, ki so to želela ne glede na to, ali so pozneje vstopile v redovni stan ali ne. Pregledano gradivo priča, da je bila vzgojno-izobraževalna vloga obravnavanih samostanov, čeprav te dejavnosti klarise kot strogo kontemplativni red nimajo v svojem osnovnem redovnem poslanstvu, mnogo večja, kot jim je to do sedaj priznavalo tako cerkveno kot svetno zgodovinopisje.
- Vsi trije obravnavani samostani so se tudi pomembno vključevali v vse oblike skrbi za dušni blagor laikov: zlasti so pomembne ustanove maš zadušnic in pa pokopi laikov v samostanskih cerkvah, pri čemer je imel vodilno vlogo mekinjski samostan.
- Klarise pa so pospeševale tudi češčenje Matere Božje in ustanavljanje Marijinih bratovščin.

SKLEPNO RAZMIŠLJANJE

Na koncu podajamo v nekaj točkah temeljne ugotovitve pričujoče študije:

- Na podlagi ohranjenih arhivskih virov je danes mogoča dokaj natančna rekonstrukcija posameznih segmentov redovnega življenja klaris v vseh treh njihovih samostanih na Kranjskem v 17. in 18. stoletju.
- Redovno življenje klaris v obravnavanem času je bilo na dokaj visoki stopnji in v glavnem ni bilo dosti odstopanj od formalnih pravil. Tudi razkorak med izvirnim Vodilom sv. Klare in samostanskimi konstitucijami vseh treh samostanov klaris, ki so pripadale redu t. i. urbank, ni bil tako velik, kot sem domneval pred opravljeno raziskavo.
- Gospodarsko stanje vseh treh obravnavanih samostanov je bilo solidno in vzorno urejeno in je zato verjetno zbujalo še večji "apetit" absolutistični državi, da se ga preko razpustitve samostanov polasti.
- Samostani klaris so bili pomembni pri izobraževanju ženske mladine najvišjih družbenih slojev (ne glede, ali so samostanske gojenke pozneje vstopile v samostan ali ne) in se prav tako pomembno vključevali v vse oblike skrbi za dušni blagor laikov.
- Obravnavane klariške samostane lahko tako po redovni kot tudi gospodarski, izobraževalni in verski plati postavimo ob bok samostanom drugih ženskih redov pri nas, ki v času cesarja Jožefa II. niso bili razpuščeni (npr. uršulinke). Zato bi se red klaris, v kolikor leta 1782 ne bi bil razpuščen, v teku 19. in 20. stoletja brez večjih pretresov lahko vključil v spremenjene družbene razmere tedanje dobe, ki so jih povzročile francoska in industrijska revolucija ter čedalje večja sekuralizacija družbe.
- Slovenske klarise, ki so od leta 1978 po skoraj 200-letni odsotnosti spet navzoče na ozemlju Slovenije, lahko iščejo zglede za svoje redovno poslanstvo tudi pri svojih redovnih predhodnicah, saj so se tako samostanske skupnosti kot celota kakor tudi večina posameznih redovnic odlikovale z vrlinami, ki so še danes vzor vsaki redovno-duhovni osebi.

ARHIVSKI VIRI

• NADŠKOFIJSKI ARHIV LJUBLJANA (NŠAL)

• ŽUPNIJSKI ARHIVI (ŽA)

- Razne knjige župnij
- Constitutiones und Satzungen des jungfräulichen closters st. Claræ zu Münkendorf (*Konstitucije klaris v Mekinjah*).
- Župnijski arhiv Mekinje
- Ordo et Methodus Confirmandi neoelectam Abbatissam, induendi Novitiam et Recipiendi Novitias ad Sacram Proffesionem (*Pravila in način potrditve novoizvoljene opatinje ter izvedba slovesne preobleke redovniške kandidatke ob vstopu v samostan in prvih redovnih zaobljub novinke v samostanu klaris Mekinje*).
- *Mrliška knjiga podružnične župnije Mekinje (1728–1784)*.

• ZBIRKE

- Zbirka listin.
- Zgodovinski zapiski, Zapuščine duhovnikov in drugih, Zapuščina Franca Pokorna, fasc. 212, ovoj z naslovom: *Znameniti Ločani*.
- Papeška brevia.

• ŠAL I

- *Vizitacije* (vizitacije ljubljanskega samostana klaris 1684, 1691, 1694, 1721, 1729, 1741, 1774), fasc. 21.
- *Klarise v Mekinjah*, fasc. 22.
- *Spisi I.*, fasc. 21, ovoj 3.

• KAL

- *Spisi, ki se nanašajo na samostane v Mekinjah, Škofji Loki (1604–1630) in Ljubljani (1721)*, fasc. 28–30.

• ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA (ZAL)

• ENOTA V ŠKOFJI LOKI

- ŠKL 113, *Uršulinski samostan Škofja Loka (1551–1981)*
- akc. 168, št. t. e. 3.: *Konstitucije klaris v Škofji Loki, Razlaga klariškega Vodila papeža Urbana IV.*
- akc. 165: *Spisovno gradivo klaris 1551–1782.*

• ENOTA V LJUBLJANI

- DOM 70, *Urbar gospostva Jablje 1756.*
- LJU 296, *Urbar gospostva Fužine 1756.*
- LJU 488, *Codex XIII - Računske knjige ljubljanskega magistrata in njihove priloge.*

• ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE (ARS)

- AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 21.

- AS 7, Deželno glavarstvo za Kranjsko, *Ecclesiastica*, šk. 220, 221, 235–237, 241, 246.
- AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko, prva knjiga.
- AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 162, 164, 165, 214, 217.
- AS 712, Samostan klaris v Ljubljani (1632–1782).
- AS 730, Gospostvo Dol (1477–1875), fasc. 123, 134, 148, 153, 156.
- AS 757, Samostan klaris Mekinje (1687–1784).
- AS 783, Gospostvo Škofja Loka (1314–1894), *Samostan klaris v Škofji Loki* (1586–1799).
- AS 1063, Zbirka listin, *Listine samostana Mekinje*.
- AS 1073, Zbirka rokopisov I 20r: *Konstitucije in pravila klaris v Ljubljani*.

• **ARHIV URŠULINSKEGA SAMOSTANA SV. DUH PRI ŠKOFJI LOKI (AUŠ)**

- AUŠ, Redovne zadeve, *Ceremonial škofjeloških klaris in uršulink* (1771).
- AUŠ, Kronike, *Kronika 1683–1860: Klarise in uršulinke*.

• **ARHIV SLOVENSKE FRANČIŠKANSKE PROVINCE SV. KRIŽA V LJUBLJANI**

- Različni spisi, št. 9: *De introductione Clarissarum Labacum*.

• **NADŠKOFIJSKI ARHIV V VIDMU – ARCHIVIO ARCIVESCOVILE DI UDINE (AACU)**

- A parte Imperii, Carniola Superiore, *Clarisse a Minkendorf e Locopoli*, fasc. I., II.

• **VATIKANSKI ARHIV – ARCHIVIO SEGRETO VATICANO**

- Visitationes, no. 59, *Acta Visitationis Provinciae Styriae et Carniolae*, 1627.

• **ŠTAJERSKI DEŽELNI ARHIV V GRADCU (STEIERMARKISCHES LANDESARCHIV – StLA) (ŠDA)**

- Allgemeine Urkundenregesten (Splošni listniski arhiv).

• **BAVARSKI DRŽAVNI ARHIV V MÜNCHNU – BAYERISCHES HAUPTSTADTSARCHIV IN MÜNCHEN (BAYHStA)**

- HL, Freising 4, fasc. 28/27.

• **NADŠKOFIJSKI ARHIV V GORICI – ARCHIVIO ARCIVESCOVILE DI GORIZIA**

- Visitatio pastoralis Carniolae, Styriae et Carsiae: *Vizitacija gorenjskega arhidiakonata s strani goriškega nadškofa Mihaela Attemsja leta 1752*, škatl. 7.

• **NARODNA UNIVERZITETNA KNJIŽNICA V LJUBLJANI (NUK)**

- Rokopisni oddelek: dokument inv. št. 35/83, *Hochlöbliche I. Oe. Imperium*.

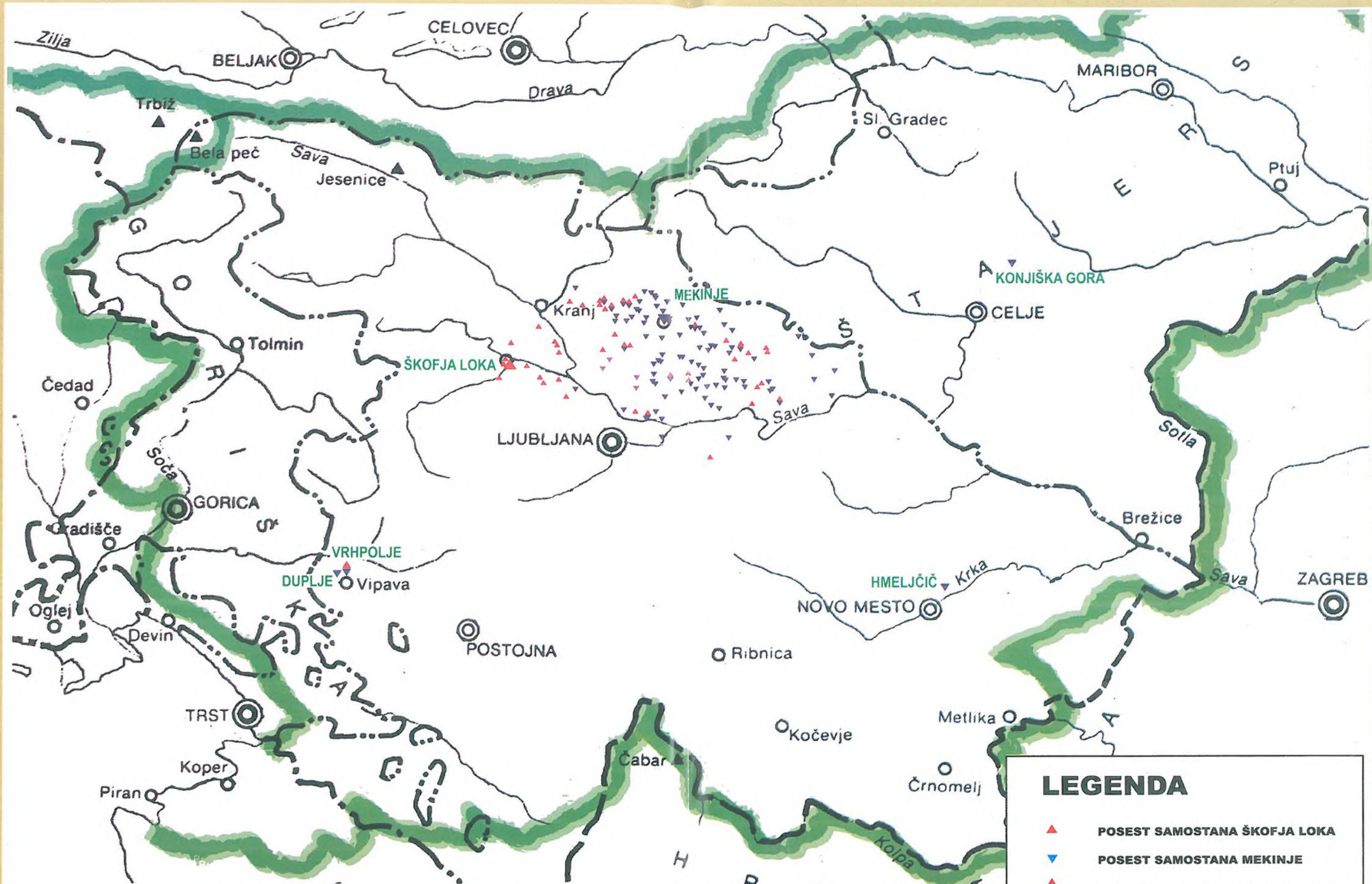
OBJAVLJENI VIRI IN LITERATURA

- Benedik, Metod: *Protireformacija in katoliška obnova*, v: *Zgodovina Cerkve na Slovenskem*, Celje 1991, str. 140–152.
- Benedik, Metod: *Papeži. Od Petra do Janeza Pavla II.*, Ljubljana 1996.
- Benkovič, Josip: *Črtice o rokovnjačih*, v: *Dom in svet*, let. 3 (1890), štev. 3.
- Bizjak, Matjaž: *Gospodarska struktura uradov in gospostev v osrednjih slovenskih deželah v poznem srednjem veku*, doktorska dizertacija, Ljubljana 2002.
- Blaznik, Pavle: *Škofja Loka in loško gospodstvo 973–1803*, Škofja Loka 1973.
- Bonin, Zdenka: *Pokopavanje v cerkvi in samostanskem poslopju sv. Klare v Kopru med letoma 1616 in 1782*; v: *Arhivi*, let. 24 (2001), str. 109–119.
- Bren, Hugo: *Slovo od samostanske celice*, Cvetje, Ljubljana 1921.
- Brunner, Walter; Otorepec, Božo: *Das ältere Gallenberger Urkundenarchiv*, Štajerski deželni arhiv, Graz 1995, Bd. II.
- Češčenje Srca Marijinega med Slovenci, Glasnik v maju, Ljubljana 1936.
- Dimitz, August: *Geschichte Krains*, III., Laibach 1875.
- Dimitz, August: *Heckenstaller's Frisingensia*, v: *Mittheilungen des historischen Vereins für Krain*, 1859.
- Dolinar, France Martin: *Jožefizem in janzeizem*, v: *Zgodovina Cerkve na Slovenskem*, Celje 1991, str. 153–160.
- Dolinar, France Martin: *Družbenopolitične in cerkvene razmere v cesarstvu na prelomu iz 17. v 18. stoletje*; v: *Tristo let Ljubljanskih uršulink*, Ljubljana 2002, str. 11–20.
- Gestrin, Ferdo: *Obdobje fevdalizma na ozemlju Domžalske občine v luči zemljiškega gospodstva Jablje*, v: *Zbornik občine Domžale*, 1979.
- Golec, Boris: *Iz zgodovine pisarniške slovenščine v prvi polovici 18. stoletja*, v: *Arhivi*, let. 24 (2001), štev. 1, str. 87–108.
- Golob, France: *Stavbni razvoj in zgodovina nunskega samostana v Škofji Loki*, v: *Loški zbornik*, leto 1980, str. 152–171.
- Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog*:
- prvi zvezek: *Agrarno gospodarstvo*, Ljubljana 1970
 - drugi zvezek: *Družbena razmerja in gibanja*, Ljubljana 1980
- Gruden, Josip: *Suzana Gornjegrajska*, v: *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*, let. 16 (1906), let. 19 (1909).
- Hančič, Damjan: *Sedemsto let klaris na Slovenskem*, Nazarje 2000.
- Hančič, Damjan: *Konstitucije klaris v Mekinjah in Škofji Loki*, v: *Acta Ecclesiastica Sloveniae*, št. 23 (2001).
- Hardick, Lothar: *Duhovnost sv. Klare*, Nazarje 1994.

- Hojan, Tatjana: *Uršulinske šole od prihoda do leta 1945*, v: Tristo let ljubljanskih uršulink, Ljubljana 2002, str. 163–174.
- Koblar, Anton: *Drobtinice iz furlanskih arhivov*, v: *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*, let. 1 (1891), let. 2 (1892), let. 3 (1893).
- Koropec, Jože: *Mi smo tu – Veliki punt na Slovenskem v letu 1635*, Maribor 1985.
- Kos, Dušan: *Med gradom in mestom: odnos kranjskega, slovenještajerskega in koroškega plemstva do gradov in meščanskih naselij do začetka 15. stoletja*, Ljubljana 1994.
- Kos, Dušan: *Neagrarno gospodarstvo in družba na Slovenskem v 14. stoletju*, doktorska dizertacija, Ljubljana 1993.
- Kos, Dušan: *V primežu pobožnosti, karierizma in samopreskrbe*, v: *Zgodovinski časopis*, let. 50 (1996), str. 21–46.
- Kos, Dušan: *O melanholiji, karierizmu, nasilju in žrtvah*, Koper 2004.
- Kos, Franc: *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*, Ljubljana 1915.
- Kos, Franc: *Repertorij listin samostana Mekinje*; v: *ARS*.
- Košir, Anton: *Okvirni pregled zgodovine redovništva na Slovenskem*, v: *Za boljše svedočenje evanđelja – Zbornik rada I. redovničkog tjeđna u Zagrebu 6. 9. 1973*, Zagreb 1974.
- Krajevni leksikon Slovenije: *repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in turističnimi podatki vseh krajev Slovenije*, DZS, Ljubljana 1968–1980: 1. knjiga – *Zahodni del Slovenije*, 1968; 2. knjiga – *Jedro osrednje Slovenije*, 1971.
- Kuret, Niko: *Mekinska božična zibelka*, v: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, let. 5/6 (1959), str. 531–541.
- Leto svetnikov*, II. del (april – junij), Mohorjeva družba, Celje 2000, str. 546–555.
- Maček, Jožef: *Ustanovitev uprave državnih posestev na Kranjskem pod Leopoldom II.*, v: *Kronika*, let. 23 (1975), str. 21–23.
- Magenschab, Hans: *Jožef II.*, Maribor 1984.
- Mahnich Žvanut, Katja: *Srednjeveški ženski pečati*; v: *Ženske skozi zgodovino – Zbornik referatov 32. zborovanja slovenskih zgodovinarjev*, Celje 30. 9.–2. 10. 2004, str. 31–36.
- Mayers *Lexikon*, Band 5 (Germanium bis Hornbaum), 7. Auflage, Bibliographisches Institut, Leipzig 1926, str. 1476, 1477.
- Milkowicz, Wladimir: *Die Klöster in Krain*, Wien 1889.
- Mlinarič, Jože: *Kostanjeviška opatija 1234–1786*, Ljubljana 1987.
- Mlinarič, Jože: *Kartuziji Žiče in Jurklošter; Žička kartuzija ok. 1160–1782; Jurklošterska kartuzija ok. 1170–1595*, Maribor 1991.
- Mlinarič, Jože: *Cerkev na Slovenskem v srednjem veku*, v: *Zgodovina Cerkve na Slovenskem*, Celje 1991, str. 75–84.

- Mlinarič, Jože: *Stiška opatija 1136–1784*, Novo mesto 1995.
- Mlinarič, Jože: *Marenberški dominikanski samostan 1251–1782*, Celje 1997.
- Mlinarič, Jože: *Kartuzija Bistra*, Ljubljana 2001.
- Mohorič, Ivan: *Zgodovina fužin ob Bistrici v Kamniku*, v: *Kronika*, let. 3 (1955), str. 25–32.
- Mugerli, Marko: *Pomen in vloga izobrazbe v plemiškem stanu od 16. do 18. stoletja*, magistrska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2003.
- Pivec-Stele, Melita: *Starejši ženski samostani v Sloveniji*, v: *Kronika slovenskih mest*, let. 7 (1940), št. 3, str. 151–157.
- Pokorn, France: *Loka – krajepisno zgodovinska črtica*, v: *Dom in svet*, let. 7 (1894), str. 62–66.
- Radics, Peter: *Familien Chroniken krainischer Adeliger im 16. und 17. Jahrhundert*, v: *Mitteilungen des Musealvereines für Krain*, let. 17 (1904).
- Resman, Blaž: *Uršulinski samostan in cerkev v Ljubljani*; v: *Tristo let ljubljanskih uršulink*, Ljubljana 2002, str. 41–54.
- Reisp, Branko: *Janez Vajkard Valvasor: Prostor in čas*, 9–22.
- Ribnikar, Peter; Rotar, Jože; Svetik, Peter: *160 let mapnega arhiva, katalog ob razstavi v pripravi Arhiva SR Slovenije in Republiške geodetske uprave*, Ljubljana 1987.
- Ribnikar, Peter: *Zemljiški kataster kot vir za zgodovino*, v: *Zgodovinski časopis*, let. 36 (1982), štev. 4.
- Rihar, Franc: *Bratovščina Marijinega prečištega Srca*, Maribor 1904.
- Rihar, Franc; Čadež, Viktor: *Spominska knjiga fare Mekijske 1893–1924*, Župnijski urad Mekijske.
- Samostani v srednjeveških listinah na Slovenskem*, ARS, Katalogi, zv. 13, Ljubljana 1993.
- Santonino, Pavel: *Popotni dnevniki 1485–1487*, Celovec – Dunaj – Ljubljana 1991.
- Schiwiz von Schiwizhoffen, Ludwig: *Die Adel in den Matriken des Herzogtums Krain*, Görz 1905.
- Schönleben, Johan Ludwik: *Geanologia Illustrissimæ Familæ Sancti Romani Imperii Comitum de Gallenberg*, Laybach 1680.
- Schrey, Raimund: *Rückblick auf die ehemals bestandenen Klöster der Clarissinen in Krain, insbesondere auf jenes in Laibach*, v: *Mitteilungen des Historischen Vereins für Krain*, 1860.
- Schumi, Franz: *Archiv für Heimatkunde*, Laibach 1884.
- Simoniti, Vasko: *Turki so v deželi že. Turški vpadi na slovensko ozemlje v 15. in 16. stoletju*, Celje 1990.
- Slovenski biografski leksikon*, Prva knjiga, Ljubljana 1925–32.
- Smole, Majda: *Vicedomski urad za Kranjsko*, 13. stol.–1747, 1.–6. del: *Cerkvene zadeve* Lit. A–Z (Publikacije Arhiva (S)R Slovenije, Inventarji), Ljubljana 1995–1997.

- Spominska knjiga za 700. letnico prihoda očetov frančiškanov v Ljubljano*, Ljubljana 1933.
- Stiasny, Ljudevit: *Kamnik – zemljepisno zgodovinski oris*, Ljubljana 1894.
- Stele, France: *Umetnostni spomeniki Slovenije, Politični okraj Kamnik – Topografski oris*, Ljubljana 1929.
- Štuhec, Marko: *Rdeča postelja, ščurki in solze vdove Prešeren – Plemiški zapuščinski inventarji 17. stoletja kot zgodovinski vir*, Ljubljana 1995.
- Štuhec, Marko: *Materialna kultura plemstva na Kranjskem v prvi polovici 18. stoletja*, doktorska dizertacija, Ljubljana 2000.
- Štukl, France: *Knjiga hiš v Škofji Loki*, Ljubljana, Škofja Loka, 1996.
- Umek, Ema: *Ebergi in Dolski arhiv*, I. zvezek, Ljubljana 1991.
- Urkunden, Regesten und andere Daten zur Geschichte des Klosters St. Claræ zu Lack*, v: *Mitteilungen des Historischen Vereins für Krain*, let. 15 (1860), štev. 10.
- Valenčič, Drago: *Bistriški gozd in kamniški meščani*, v: *Kamniški zbornik*, let. 3 (1957), str. 69–103.
- Valvasor, Johann Weikhard: *Die Ehre des Herzogthums Crain*, knjiga XI., Nürnberg 1689.
- Vilfan Sergij: *Uvod v pravno zgodovino*, Ljubljana 1993.
- Vilfan Sergij: *Prispevki k zgodovini mer na Slovenskem s posebnim ozirom na ljubljansko mero*, Zgodovinski časopis, let. 8 (1954), št. 1–4.
- Vodnik po župnijskih arhivih na območju SR Slovenije, I., Ljubljana 1975.
- Volčjak, Jure: *Samostan dominikank v Velesovem 1238–1782*, diplomatska naloga, Ljubljana, september 2000.
- Weigl, Igor: *Obnova gradu Podčetrtek*, v: *Kronika*, let. 47 (1999), štev. 1/2, str. 31–42.
- Wolf, Adam: *Die Aufhebung der Klöster in Innenösterreich 1782–1790*, Wien 1871.
- Zgodovina Cerkve*,:
- drugi zvezek: *Srednji vek (600–1500)*, Ljubljana 1993, str. 240, 241.
 - tretji zvezek: *Reformacija in protireformacija (1500–1715)*, Ljubljana 1994, str. 221, 222.
- Žnidaršič Golec, Lilijana: *Duhovniki kranjskega dela ljubljanske škofije do tridentinskega koncila*, v: *Acta Ecclesiastica Sloveniæ*, št. 22, Ljubljana 2000.
- Žontar, Jože: *Kamniško območje od srede 18. do srede 19. stoletja*, v: *Kamnik 1229–1979*, Zbornik razprav ob 750. letnici mesta Kamnik, Ljubljana 1985, str. 56–64.
- Žvanut, Maja: *Od viteza do gospoda (Kranjsko plemstvo v preobrazbi)*, Ljubljana 1994.

**TERITORIALNI PRIKAZ POSESTI ŠKOFJELOŠKEGA
IN MEKINJSKEGA SAMOSTANA SREDI 18. STOLETJA**